UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum ; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed Theologis ...

Indicibvs Illvstratvs Et Avctvs Concionatoriis

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Deliciæ Gentis Hvmanæ Christvs Nascens, Moriens, Resurgens, Orbis amori propositus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-77031

Visual Library

nio; non plora, quòd jejunas; sed plora, quòd non semper jejunas.) *Qui non compatitur* IESV, *ignorat* IESVM; *qui repellit jejunium, ignorat crucem, quæ ut non est mala, ita nec tu eam quasi malam suspiceris, ne sit fœdus servus, qui minister est Dei.*

Ambr. to. 3. serm. 25. de quadrages. mihi pag. 307.

Hæc oris & calami aurei præcepta Ambrosii versibis consigno: *Murus est Christiano ejunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim unquam Christianorum jejunavit, & captus est? Quis sobrius mansit, & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum aggreditur inimicus. Vbi autem jejunium videtur, fugit, metuit, A terretur, pertimescit; debilitatur inedià, infirmitate prosternitur. Prosternitur, inquam, infirmitate, quia Christianorum infirmitas fortitudo est. Castra ergo nobis sunt nostra jejunia, quæ nos à diabolicâ oppugnatione defendunt.* Gula telum diaboli; tu sume scutum fidei, loricam ABSTINENTIÆ.

Cùm infirmor, tùm potens sum. 2. Cor. 10. v. 10. Idem to. 5. l. 4. Comm. in Evan. S. Lucæ mihi pag. 49. Hiero. to. 6. in c. 1. ep. ad Titum v. 7. pag. 200.

Ego hîc tundo pectus meum, & manus meas ad cælum extollo, atque cum beato Hieronymo. coram orbe universo liberrimè pronuntio? *Dicat quisque quod volet, ego loquor conscientiam meam: Scio mihi Abstinentiam & nocuisse intermissam, & profuisse repetitam.*

Finis Librorum de Iejunio.

DELICIÆ GENTIS HVMANÆ CHRISTVS JESVS NASCENS, MORIENS, RESVRGENS, ORBIS AMORI PROPOSITVS:

PARS PRIMA.

CHRISTVS NASCENS.

Isaiæ IX. vers. VI. & VII.

Parvulus natus est nobis. Factus est principatus super humerum ejus. Pacis ejus non erit finis.

CAPVT I.

De figuris & vaticiniis Christi Nascentis.

QVæ de Christo NASCENTE traditurí sumus, ea duodecim omnino capitibus exsequemur; dicturi ordine de Christi Nati vaticiniis & oraculis, de tempore, loco, de parentibus, de obsequiis Christo Nato delatis, de ipso infante divino Domino IESV, de Angelorum & totius cæli symphoniâ & applausu, denique de Christo Nato, à Magis adorato.

§. I. *Hebræorum vatum oracula.*

Figura Christi: Moses in flumine expositus.

NAtus Moyses, cogente Pharaonis imperio à matre suâ in fiscellam scirpeam pice litam compositus fuit, & expositus in publicum flumen. Puella regia Pharaonis filia, cùm ad aquas illas descenderet B lymphis recentibus corpus tinctura, vidit sportulam, & jussit adferri. Mox ominata quod res erat, *De infantibus*, inquit, *Hebræorum est hic.* Exemptum inde elegantem infantulum, sibi eum in filium educari præcepit. Synagoga, noverca pessima, Christum Nascentem exposuit: nam eum ad pecudum habitationem amandavit, Ecclesia recepit.

Exod. c. 2. v. 6. Synagoga Christum nascentem exposuit. Ecclesia verò recepit.

Isaias anno à mundi cunabulis ter millesimo quadringentesimo quadragesimo vaticinatus est de Christo nascituro, sexcentis minimùm annis antè natum. Inter illustriora ejus vaticinia & hæc sunt: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filiũ, & vocabitur nomen ejus Emmanuel; butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus. Et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis. Super solium David, & super regnũ ejus sedebit, ut confirmet illud.* Hæc verba eleganter admodum Eusebius Emissenus explicans: *Natus est nobis*, inquit, *qui sibi*

Isa. c. 7. v. 14. & 15. Hoc est, nobiscũ Deus. Isa. c. 9. v. 6. & seqq.

erat; natus, qui sentiret occasum; datus, qui nesciret exordium. Natus, qui & matre esset junior; datus, quo nec Pater esset antiquior. Natus qui moreretur; datus, ex quo nasceretur. Atque sic qui erat, datus est; qui non erat, natus est. Illic dominatur, hic humiliatur; sibi regnat, & mihi militat.

Idem c. 52. v. 10. Sed Isaias, quem dixi, de eodem Domini IESV natali vaticinatus, *Paravit Dominus*, inquit, *brachium sanctum suum, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.* Adjungit *Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illâ, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.* Adsum facilè adeundus ab omnibus, adsum linteolis involutus, adsum inter pecudes in gramineo toro reperiendus. Ecce aurea nunc tempora. *Lupus & agnus pascentur simul, & leo & bos comedent paleas.*

Ibid. v. 6.

Idem c. 65. v. 25.

Aggai c. 2. v. 7. & 8. cum hæc diceret Aggæus, elapsi fuerant anni ab orbis genesi 3434

Isaiæ accedunt Aggæus & Baruch Prophetæ. Aggæus, *Adhuc*, inquit, *unum modicum est, & ego commovebo cælum & terram, & mare & aridã, & movebo omnes gentes. Et veniet desideratus cunctis gentibus.* † Baruch autem divinum hunc infantem velut digito monstrans, *Hic est*, ait, *Deus noster, & non æstimabitur alius adversùs eum. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* * Bernardus hoc ætatis dictum (visus est in terris) suaviter expendens: *Ut invisibilis*, inquit, *videretur à nobis, ut immortalis moreretur pro nobis, Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Habitavit hoc Verbum in nobis adumbratum carne, quam pro nobis assumpsit ex nobis; Verbum in carne, Sol in nube, mel in cerâ, lumen in testâ, cereus in lucernâ, sustinuit in assumptâ carne incommoda nostra, & hoc totum non propter se, sed propter nos; ut redderet nos incolumes de infirmis, cohæredes de extraneis, liberos de servis.*

† Baruch. c. 3. v. 36. & 38.

** Bern. ser. 2. de Cenâ Dom. mihi pag. 190.*

§. II. *Nascentis Christi adumbrationes.*

Moyses à colloquio Dei digrediens faciê suam velo contexit, *Exod. c. 34. v. 33.*

QVadraginta diebus Moyses inopransus & incenatus suavissimè cum Deo egit in fastigio montis Sinai. E monte ab hoc colloquio digressus, radiantem vultum retulit. Ne autem hic vultûs splendor Israëlis plebem à suo colloquio arceret, faciem velo contexit.

Sic Deus in tabulo velavit faciem carnis velo. *Iob c. 6. v. 7. & c. 36. v. 32.*

En in tabulo faciem Dei velatam carnis velo, quod eo factum, ut in terrâ cum hominibus amantissimè posset colloqui & agere. Hic ille est verè, Iobo teste, *Qui præcipit soli, & non oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo.* Qui *in manibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursus adveniat.*

Isa. c. 45. v. 8.

Ad nasciturum Christum ingens ab ore condito desiderium agebat homines sanctos, dum desideratus & promissus adveniret ipse. Clamor omnium piorum omnibus retrò sæculis fuit: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum, aperiatur terra, & germinet Salvatorem, & justitia oriatur simul.* Dulcissimi roris istius stilla ad Abrahamum etiam pervenit. Quod Christus asserens, *Abraham*, inquit, *pater vester exultavit, ut videret diem meum, & vidit, & gavisus est.* Rorare tunc cœperat cælum per promissiones, sed nondum pluere, quia promissiones nondum impletæ. Vnde ob nimiam, ut videbatur, tanti boni dilationem perpetuus pæne clamor in cælum ferebatur: *Obsecro, Domine, mitte quem missurus es.*

Ioan. c. 8. v. 56.

Exod. c. 4. v. 13.

Salomon. *2. Paral c. 9. v. 23.*

Illud de Salomone dictum, Christo congruit: *Omnes reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde ejus.*

Gen. c. 46. v. 10.

Verè desiderium & *expectatio gentium* Christus. Nam etsi gentes idololatræ illum nec nossent nec desiderarent, ipse tamen in se summè fuerat, estque desirabilis. Hinc omnes ipsius adventu quàm maximè egebant, uti terra hians & arida, eget rore ac pluviâ.

Egere, est tacitè desiderare id quod egestatem levet. 2. Reg. c. 23. v. 15.

Salomonis parens rex David, cùm Philisthæos bello peteret, & in castris ob exercitationem bellicam vehementer admodum sitiret, exclamavit: O si quis mihi subministraret frigidam è fonte, qui est ad portas Bethlehem! Regiam vocem tres strenui milites exceperunt, qui periculis contemptis attulerunt aquam. Sed David libans eam Domino, effudit, domuitque sitim illustri suîmet victoriâ, priùs seipsum quàm Philisthæos triumphans. Fons cælestibus aquis scaturiens, fecunda Virgo, Dei Mater est; Aqua viva ex fonte hoc Christus Dominus. Sed Iudæi hanc aquam effuderunt, quod Christus ipse queritur. *Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.* Hanc aquam subministrabunt tres robustissimi, seu triplex patiendi ardor, pro Christo, pro aliorum bono, pro cælesti præmio.

Psal. 21. v. 15.

§. III. *Aliæ Nascentis Christi figuræ.*

AVdax hominum genus moliebatur olim turrim nubibus certantem educere; atque ut ea structura tantò feliciùs surgeret, sese invicem hortati, *Venite*, inquiebant, *faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cælum, & celebremus nomen nostrum, antequam dividamur in universas terras.* Tunc Deus velut communicato cum Angelis consilio, *Venite*, inquit, *descendamus & confundamus ibi linguam eorum.* Hanc turrim ædificare, est contra Deum se erigere, ac superbire. Istius turris Lucifer primum locavit lapidem, & turris altitudinem definivit, cùm diceret: *Similis ero Altissimo.* Infelix architectus hoc ædificium nec ipse finiit, nec ullus finiet post ipsum. Dei Filius, ut aëreas has fabricas impediret & sterneret, è cælo in terram descendit, linguas hominum confusurus. Vsitatum itaque loquendi morem immutavit. Iam divitiæ paupertatis, voluntaria paupertas & penuria, divitiarum habent nomen; Mors somni, somnus mortis, afflictio consolationis, carcer libertatis, humanitas summæ dignitatis, mundi sapientia grandis stultitiæ, ignominia pro Christo tolerata veræ gloriæ nomen acquisivit. Felicissimè confusa sunt hæc idiomata, proxima est superbæ turris ruina.

Gen. c. 11. v. 4.

Ibid. v. 7.

Dei filium in terram descendit ut linguas hominum confunderet.

Isa. c. 14. v. 14.

Fatali nocte illâ, quâ terrificus Angelus Ægyptum funeribus implendam sibi sumpserat, omne primogenitum tam inter homines quàm pecudes jugulavit, immensâ utrimque strage. Verbum æternum, quod tans in terrâ, cælum attingebat, cùm Ægyptum nocte ingrederetur nascendo, omne Ægyptium mundi primogenitum peremit. In primogenitis à mundo censetur Plutus, Voluptas, Honos: diaboli primores liberi, Peccatum & Mors. Felix Israëlis populus, felices Christi amatores, quorum bono tot Ægypti victimæ æternuntur. Iam Peccatum & Mortem vincere, jam Voluptatem, Plutum, Honorem triumphare, non est difficile volenti.

Exod. c. 11. v. 29. & seqq.

Et omne Ægyptii mundi primogenitum perimens.

Rex Nabuchodonosor in quiete vidit grandem statuam è metallis variis conflatam. Hanc lapillus è monte sine manibus præcisus, secundùm fictiles ferreósque pedes tetigit, & totam contrivit. Dominus IESVS è Virgine natus, primum fecit impetum in superbam mundi statuam, & quod anteà pretiosum erat, opes, potentiam, honorem, gloriam, voluptates, solo æquavit. Ab eo tempore sunt qui opes spernant, honores & voluptates aversentur, malintque cum Christo paupere ac contempto, contempti esse ac pauperes, quàm inter sidera collocari. Turris Babel fabrica jacet turbata, Dei Filius descendit in terram, hominum linguæ sunt confusæ, Virginitas ad id temporis ignota, honoratur, paupertas semper exosa, in pretio est.

Dan. c. 2. v. 31. & seqq.

Christus superbam mundi illius opes, honores, gloriã, voluptates, solo æquavit.

§. IV. *Imago Christi Nascituri, Ionæ Prophetæ.*

PRæceperat Deus Ionæ, Niniven contenderet, & pœnitentiam in eâ proclamaret. At Ionas, ut Domini jussa declinaret, mari se commisit, ut in Tharsis transmitteret. Dum navigat, ingens oritur tempestas, & excandescēs mare fervet atque exæstuat. Hic Ionas ultro

Ionas in mare mittitur.

Jonæ c. 1. v. 12. Christus in orbe tempestatem sedavit.

ultimo, *Tollite me*, inquit, *& mittite in mare, & cessabit mare à vobis*. Sævam in hoc coortam tempestatem sedavit Christus verus Ionas, qui sese è cælo in hos laborum & dolorum fluctus sponte præcipitem abjecit. Aut, quemadmodum loquitur beatus Maximus, Christum in has mundi procellas uterus maternus effudit.

Præcipitatus in oceanum Ionas, ab ummani ceto haustus est, in triduivivum, sed minimè digerendum pabulum. Postquam è vētre ceti denuò in auras emersit, Niniven contendit, & pœnitentiam promulgavit. Christus vix utero Virginis egressus, clamavit & pœnitentiam indixit orbi. *Iam clamat exemplo*, ait Bernardus, *quod posteà prædicaturus est verbo. Clamat stabulum pœnitentiam; clamat præsepe, clamant lacrymæ, clamant panni.* Reverà quidquid in Christo infante divinissimo cernimus, aut audimus, silens clamor est, & potens ad pœnitentiam exhortatio. Vti autem egressus est Ionas è civitate illâ grandi, ita Christus è cælo Ionas ad Orientem civitatis sedet; Christus sui natalis locum Bethlehem oppidum ad Orientem situm elegit. Ionas extemporalem opacantem silvulam & umbraculum sibi texit ex hæderâ, & subter illud in umbrâ consedit; Christus sibimet è carne humanâ fecit umbraculum, & sub eo in hac vitæ nocte & mortis umbrâ latuit. Sed sicuti DEVS præparavit Ionæ hederam, & hederæ vermem, qui lætissimam illam textilem umbram omnem depasceretur; Ita cælestis Pater, Filio in natali nocte misit cantantes Angelos, gratulantes pastores, adorantes reges; stellam denique nati regis nunciâ, fulgere jussit in cælo; sed misit etiam vermiculosum Herodem; qui antecedens omne gaudium immani cæde dissipavit. Hæ rerum humanarum vices sunt, læta omnia tristibus permixta, amaris dulcia, mel & fel ubique con unctissima. Quod circa Christi ortum luculenter est videre. Observavit Ioseph sponsam gravidam; en mœror & timor. Sed mox adfuit Angelus, qui timorem adimeret. Vidit Ioseph puerum cælestem natum; en abundans gaudium. Sed mox tota civitas turbatur. Rex furit & ad necem quærit puerum. Sed & hunc mœrorem alia sopivit lætitia. Apparet stella, adorant magi: sed nec istud diuturnum fuit gaudium. mox iterum formido, iterúmque periculum. Herodes mortem machinatur puero; fugiendum est, & in remotas oras transeundum. Sed & hæc suum vidit finem tristitia: solatur Angelus, & ab exilio revocat: nec tamen procul est metus, imperante Archelao Herodis filio. Hæc risûs & lacrymarum mixtura, locis omnibus invenitur. In cælo vinum meracum ponitur; gaudium non mixtum, imperturbatum, purissimum.

Bern. ser. 5. de Nat. Domin. initio mihi pag. 22. Quidquid in infante Christo cernitur & auditurest potens ad pœnitentiæ exhortatio.

Læta omnia tristibus permixta sunt in hoc mundo.

§. V. *Aliæ Christi Nascentis imagines & umbræ.*

Psal. 17. v. 10. PSaltes regius futurorum præscius, canebat olim: *Inclinavit cælos, & descendit, & caligo sub pedibus ejus.* Nunc autem non cælos Deus, sed Regem cælorum inclinavit Virgo, & reclinavit eum in præsepio. Hunc ipsum Dei descensum Davidi visum, videns & Sapientia, *Cùm enim*, inquit, *quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus exiliens de cælo à regalibus sedibus, durus debellator in mediam exterminii terram prosiluit: usque ad cælum attingebat stans in terrâ.* De hoc Numinis descensu divus Fulgentius, *Solus descendit Dominus*, inquit, *ut multos elevaret; humiliavit se Rex noster, ut suos milites exaltaret. Ecquis est iste Rex? Pauper & dives, humilis & sublimis; qui portatur ut parvulus, adoratur ut Deus; parvulus in præsepio, immensus in cælo; vilis in pannis, pretiosus in stellis.*

Sap. c. 18. v. 15. & 16.

S. Fulg. ser. de S. Steph. sub initio. Idem ser. 5. de Epiphan. sub init.

Cùm Ionæ vates (de quo suprà demonstratum est) Niniven totam dicendo excitasset ad pœnitētiam, Rex ipse Ninives promulgatâ mortis sententiâ, è solio descendit, purpuram & diadema posuit, sine sceptro manus cælo attendit, regem omnem exuit, cinerem, saccum, lacrymas, jejunia sibi totique Ninive indixit. Christus Dei filius auditâ mortis sententiâ in nos prolatâ, idem, quod rex Ninivitanus fecit. Hoc Bernardus eleganter ac piè prosecutus: *Ludebam ego*, inquit, *foris in platea, & in secreto regalis cubiculi super me ferebatur judicium mortis. Audivit hoc Unigenitus ejus, exiit posito diademate, sacco vestitus, aspersus cinere caput, nudus pedes, flens & ejulans, quòd morte damnatus esset servulus ejus. Intueor illum subitò procedentem, stupeo novitatem, caussam percunctor, & audio. Quid facturus sum? Adhúcne ludam, & deludam lacrymas ejus? Planè si insanus sum & mentis inops, non sequar eum, nec simul cum lugente lugebo. Ecce unde pudor? Dolor & timor unde? Utique quia ex consideratione remedii, periculi mei æstimo quantitatem. Nesciebam, sanus mihi videbar, & ecce mittitur Virginis filius, Filius Dei altissimi, & jubetur occidi: ut vulneribus meis pretioso sanguinis sui balsamo medeatur. Agnoscite ô homo quàm gravia sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum vulnerari. Si non esset hæc ad mortem, & mortem sempiternam, numquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur.* Nobis jam idem faciendum, quod Ninivitis regem suum æmulantibus.

Bern. ser. 3. de Nativit. Christi. sub finem mixi pag. 72.

Querebatur olim per Isaiam Deus: *Iugiter tota die nomen meum blasphematur.* Quando igitur Rex cæli descensurus in terram, non nisi atroces voces & impia verba in se præscierat effundenda, suos secum è cælo musicos aulicos adduxit. Hinc illæ in Iobi carmine quæstiones: *Ubi eras, quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi, si habes intelligentiam. Cùm me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei.* Verè Deus in gramineis incunabulis fundamenta terræ novæ composuit: verè tunc omnes filii Dei, Angeli beatissimi jubilârunt.

Isa. c. 52. v. 5.

Iob c. 38. v. 4 & 7.

§. VI. *Complura alia, quæ Christi Domini Natalem adumbrarunt.*

REx Israëlis Achab (quod Regum fasti produnt) *mutavit habitum suum, & ingressus est bellum.* Christus Rex Israël mutavit habitum, & præsepi, paleis, stabulo, pannis, fame, siti, lacrymis, extremâ paupertate suam divinitatem texit; pro hastâ & gladio fœnum & stipulas, pro ferreo thorace pannos, pro scuto habuit præsepe. Ita alienis quidem & hostibus ignotus fuerat, notus tamen suis, à quibus Salvator & Dominus est appellatus. Imò & regem Israël vel ipsi hostes in cruce pendentem nominārunt. Et quantus Rex iste? Rex Adonibezec jam captivus de seipso dixit: *Septuaginta reges amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensâ meâ ciborum reliquias.* Rex sanè potens sit, qui tot generosos regios canes alat sub mensâ suâ. Sed quid ille ad istum Regem regum & dominātium Dominum, licet in cunis positum? qui pariter de seipso, *Meæ sunt*, inquit, *omnes feræ silvarum, jumenta in montibus & boves. Cognovi omnia volatilia cæli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus.* Nihilominùs

3. Reg. cap. 22. v. 30.

Iudic. c. 1. v. 7.

Psal. 49. v. 10. & seqq.

Fœno facere pertulit,
Præsepe non abhorruit,
Parvóque lacte pastus est,
Per quem nec ales esurit.

Opulentissimus est Rex iste, atque potentissimus, sed bellum sanè cruentum ingressurus.

Romana bellua Nero Imperator, objecturus Christianos canum dentibus lacerandos, eos priùs ferarum pellibus dedit insuendos, ut tantò avidiùs canum rabies in illos grassaretur: Christus ut invadendi sui audaciam faceret hosti, nostræ mortalitatis saccò sese induit.

Nero Christianos ferarum pellibus dedit insuendos.

Samuëli Bethlehem ingresso, seniores oppidi in occursum prodierunt, dixerúntque: *Pacificúsne est ingressus tuus? Est, ait, pacificus: ad immolandum Domino veni, san-*

1. Reg. c. 16. v. 4. & 5.

ni, sanctificamini, & venite mecum. Ingressu admirabili venit Dei Filius in Bethlehem. Et numquid non idem rogare possumus: Pacificúsne est ingressus tuus, ô præpotens Deus? an venis ut filios ex orbe isto, quemadmodum olim eorum patrem è paradiso, ejicias? an venis sine gladio, quem in castra Sennacherib strinxisti? an venis sine sulphure & igne, quem in Sodomæam terram effudisti? Et ecce pro Domino respondent interpretes famuli: *Pax in terrâ hominibus bonæ voluntatis.* Pacificus est omnino hic Dei in orbem ingressus.

Luc. c. 2. v. 14.

4. Reg. c. 20. v. 11. Isa. c. 38. v. 8.

Ævo regis Ezechiæ, sol decem gradibus iter suum relegit, quod Isaias affirmat: *Reversus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.* Sol noster Christus per novem Angelorum ordines ad decimum usque gradum humanæ naturæ, suâ voluntate descendit.

4. Reg. c. 4. v. 32. & seqq.

Miserat olim famulum suum Elisæus, ut mortuum puerum ad vitam revocaret à funere. Sed ille fruſtrà tentavit omnia; nec movit se puer. Tandem ipse Propheta eò properavit. *Et ecce puer mortuus jacebat in lectulo: ingressúsque clausit ostium super se, & super puerum; & oravit ad Dominum. Et ascendit & incubuit super puerum; posuitque os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, & manus suas super manus ejus, & incurvavit se super eum, & calefacta est caro pueri.* Dei Filius miserat cum baculo tabulisque lapideis Moysen, miserat Prophetas alios, miserat reges sanctos, sed nemo erat, qui gentem humanam jam deploratam à morte reduceret ad vitam. Demum & ipse venit, sed contraxit & incurvavit se super mortui corpus, humanis se moribus attemperavit, nostræ se balbutiei accommodavit, humiliavit & exinanivit seipsum, formam servi accipiens, factus obediens usque ad præsepe, usque ad columnam, usque ad crucem, usque ad mortem, usque ad inferos. Et en! revixit humanum genus mortuum. Ita morte filii empta est vita servi.

Hanc figuram insigniter ac copiosè de Christo explicat Hieron. Bapt. de la Nuza tra. Evang. tom. 1. tra. 3. §. 10. mihi pag. 366.

§. II. *Cumææ Sibyllæ vaticinium.*

Maro eclog. 4. initio.

Licet à Marone luculentum satis Cumææ prædictionis testimonium attexere. Ita cecinere vates:

Vltima Cumæi venit jam carminis ætas;
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Iam redit, & Virgo, redeunt Saturnia regna;
Iam nova progenies cælo demittitur alto,
Chara Deûm soboles, magnum Iovis incrementum.
Aspice venturo lætentur ut omnia sæclo.
Tu modò nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina. ———

2. Petr. c. 1. v. 19.

Perinde ut Balaami asina, sic homines dicebant vera; sed quæ dicerent, non intelligebant. *Nos habemus firmiorem propheticum sermonem.* Verè magnus sæculorum ordo natus est; jam nova cælo progenies demissa. Desiit ætas vetustæ legis ferrea, cœpit aurea. Mutata & restaurata sunt omnia. Quod Paulus apertissimè pronuntians, *Proposuit in eo,* inquit, *in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terrâ sunt, in ipso.* Aggæi vatis, quem suprà laudavimus, neutiquam obscura est prædictio: *Et movebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloriâ, dicit Dominus.*

Ephes. c. 1. v. 10.

Aggæi c. 2. v. 8. Interpretes 70: Venient electa omnium gentium. Cum Hieronymo Augustin. legit l. 18. de Civit. c. 48. Venient quæ electa sunt Domini de cunctis gentibus.

Super hac orbis instauratione Gregorius Nazianzenus † mirificè exultans, *Christus,* inquit, *gignitur; glorificate. Christus è cælis; obviam prodite. Christus in terrâ; subvehimini: cantate Domino omnis terra. Atque ut hæc duo in unum contraham, lætentur cæli, & exultet terra propter cælestem, ac posteà terrestrem. Christus in carne; tremore & gaudio exultate; tremore, propter peccatum; gaudio, propter spem. Christus ex Virgine: mulieres virginitatem colite, ut Christi matres sitis. Quis eum, qui à principio est, non adorat? Quis eum, qui postremus est, non laudat ac celebrat?* Et

† Greg. Nazian. orat. 38.

A infrà: *Clamet Ioannes: Parate viam Domini; ego quoque dici hujus vim ac potentiam clamabo. Carnis expers incarnatur: Verbum crassescit, invisibilis cernitur, intactilis tangitur, tempore vacans initium sumit; Dei Filius, hominis filius efficitur.* IESVS *Christus heri & hodie, idem & in sæcula. Iudæi offendantur, Græci rideant, hæretici linguæ prurigine afficiantur. Tum credent, cùm in cælum ascendentem viderint: quòd si nec tum quidem, at certè cùm è cælo descendentem, atque ut judicem sedentem.* Atque ubi tenebras, flagitia, ærumnas mundi recensuit, hæc subjungens, *Quæ quoniam,* inquit, *majus auxilium requirebant, majus etiam acceperunt. Hoc autem erat ipse Dei Filius, ille sæculis antiquior, ille invisibilis, ille incomprehensibilis, ille incorporeus, illud ex principio principium, illud ex lumine lumen, ille fons vitæ & immortalitatis, illa archetypi expressio, illud immotum sigillum, illa per omnia similis imago, ille Patris terminus & ratio: ille,* inquam, *ad imaginem suam se confert, & carnem gerit, & cum intellectuali animâ propter animam meam jungitur, ut simile per simile repurget.* Verè, quo Apostolus dixit, *apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,* B *erudiens nos, ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè & justè vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri* IESV *Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut mundaret nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Cohortatio potentissima, si aures patulæ ac dociles non sint.

Ad Titum c. 2. v. 11. & seqq.

CAPVT II.

De tempore Nascentis Christi.

DIximvs, quid in lege veteri figurarum, vaticiniorum, adumbrationum, oraculorum, imaginum de Christo Nascituro præmiserit cælestis Pater, nam ea omnia tâquam umbræ secuturi corporis, C aut tamquam prodromi Messiæ venturi, præcesserunt. Nunc verò de tempore, quo Christus natus, déque iis quæ tempori solent attribui, dicemus.

§. I. *De prodigiis Christi natalem antecedentibus & comitantibus.*

PRimus Christi adventus etsi occultus & humilis, quibusdam tamen signis præmuntiatus. Ex quo colligere est, quàm futuri sint terribiles secundi adventus nuntii. Numerantur autem Nascentis Servatoris antecedentia & commitantia prodigia hæc.

Nascentis Servatoris antecedentia & commitantia prodigia.

a Primum Trans Tiberim Romæ totâ die fons olei fluxit è tabernâ meritoriâ.

II. Engaddi vineæ, ut ferunt, nocte illâ in Iudæâ floruerunt.

b III. Romæ Templũ Pacis, ut aliqui tradunt, ruinâ subitâ collapsum. Si Lipomano & Surio credimus, D Romani tot victoriarum memoriæ templum impensis Vrbis & orbis educere decreverunt singulari schemate. Sed oracula priùs exquisierunt, ad quod ævi durare posset tam excellentis fabricæ operosa moles. Responsum est. Donec Virgo pareret. Illi nullis sæculis ruituram ædem interpretati, æternum templum appellarunt. At eâ ipsâ nocte, quâ Virgo peperit, hæc æternitatis domus corruit.

c IV. Tres soles in unum cõire visi.

d V. Virgo in sole puerum gremio gestans ostensa est Augusto à Sibyllâ, seu, quod verius, à Sibyllinis carminibus, in quibus multum fuisse Augustum, satis constat.

VI. So-

a Anno ante Christi natalem anno trigesimo tertio. interpretatur. b Aloys. Lipom. tom. 8. Surius tom. 6. penes auctores fit fides. c Anno uno ante imperium Augusti. Sequenti anno, inquit Dio, & exortonitu, visus est Sol intra tres circulos effulgere, quorum unum totum ignita circumdabat. d Baronius tom. 1. in Appar. ad annales Eccles. mihi pag. 21.

VI. Sodomitæ omnes incendio repentino perierunt.

VII. Mirandus splendor nocte mediâ exortus, & in limbum usque dehiscente terrâ immissus.

[a] VIII. Simulacra in Ægypto corruerunt. Hanc simulacrorum demolitionem fertur Hieremias vates Ægyptiis prædixisse, illo tempore futuram, quo Virgo Mater cum infante suo, quem peperisset, Ægyptum esset ingressura.

[b] IX. Multæ statuæ in Capitolio fractæ liquefactæque. Imago lupæ cum Remo & Romulo consecrata, cecidit. Litteræ in columnis, in quibus leges scribebantur, confusæ atque oblitteratæ.

[c] X. Aurei coloris globus Romanis visus è cælo in terram descendere, ibique major effectus, denuò in cælum ascendere, & obtegere solem.

[d] XI. Liquidò serenóque cælo repentè circulus ad speciem cælestis arcûs orbem solis ambiit, quasi unum eum ac potissimum monstraret *Cæsarem Augustum*, cujus tempore venturus esset, qui ipsum solem solus mundúmque totum & fecisset & regeret.

XII. Oracula dæmonum conticuerunt. Augustus Imperator Apollinis studiosissimus, ut responsum ab illo eliceret, Hecatombem ei sacrificavit. Silente Deo, alterum adjecit sacrificium. Hæ demum voces ab oraculo sunt editæ:

Me puer Hebræus divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum.
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.

† Reversus Romam Imperator, in Capitolio, ut ajunt, aram erexit hac inscriptione noscendam: *Ara primogeniti Dei.* * Creditur hic ipse locus esse in Capitolio, è regione rupis Tarpejæ, ubi Constantinus Magnus in memoriam divinę Matris Virginis Marię, nobilissimum templum struxerit, & dictâ ex caussâ *Aram cæli* nuncupârit.

Ex his nonnulla satis certa, uti primum & quartum, sed ea annis aliquot ante Christi Natalem contigerunt. Reliqua verò incerta planè, licèt habeant auctores, D. Thomam Aquinatem, D. Antoninum, D. Bonaventuram, D. Dorotheum, Alphonsum Tostatum, Innocentium Pontificem, Petrum de Natalibus, etsi non omnes ex his asserant illa omnia.

Certa sunt autem ista: Primum, Pax universalis. Alterum, stella nova. Tertium vix dubium, Fons è lacrâ spelunca Christi Nati prorumpens, de quâ Beda his verbis, *Petra*, inquit, *juxta murum cava, primum Dominici corporis lavacrum de muro missum suscipiens, hactenus servat.* Hoc Beda cognovit à sancto quodam Episcopo, qui hoc miraculi ipse vidit.

Nónne autem omne miraculum excedunt ista. 1. Quod canit Psaltes: *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Et tamen ecce ad præsepe Domini IESV cumulum malorum, & flagella plagas minitantia. 2. Verè hodie oceanus immensus in scrobiculum angustissimum infusus, quod infans, qui cum Augustino ad mare collocutus dicitur, posse fieri negavit. At ille, qui *cælos* firmavit *verbo, congregavit etiam sicut in utre aquas maris.* 3. Ignis ille, de quo Deuteronomium loquitur, *Dominus Deus tuus ignis consumens est*, hic, inquam, ignis, jam paleis, fœno, stipulis incubat sine illorum noxâ. 4. Monoceros aliàs indomitum animal, in sinum florigeræ Virginis sese submisit, & suum sibi cornu passus est frangi. Deus in priscâ lege cornu feriebat horribili & perquàm acuto: testatur Noëticum diluvium quo hausti orbis; Sodomæum incendium, quo exusta Pentapolis; Ægyptus, primogenitorum funeribus referta; Pharaonis ingens exercitus mari sepultus; funesta Sennacherib castra, ducentis pæne millibus nocte unicâ interfectis. Hem! quàm terribilis fuit hic Monoceros, quàm immensas strages feriente cornu edidit! jam hic ipse Monoceros in sinu Virginis dormit, *dilectus quemadmodum filius unicornium.* 5. Prodigium ingens est, quod Isaias enuntiat: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo, vitulus & leo & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.* Judæa fatuitas, hæc ita reipsâ fore asserit, & ævo Messiæ lupum, leonem, pardum, ceterásque feras ad mansuetos mores transferendas affirmat. Vnde ajunt Hebræi fatui, necdum venisse Christum, nam adhuc leo lacerat, lupus vorat, serpens mordet, pardus fulminat. † Nos istud cum priscis patribus metaphoram dicimus in hunc modum interpretandam. In Ecclesiâ Christi quietè simul versabuntur mites & feroces, pauperes & divites, humiles & potentes, bilioſi & patientes, flagitiosi & innocentes. Nam gentes barbaræ feritate positâ mansuescent, & cum oviculis agnisque, cum piis & simplicibus Christianis in unam religionis concordiam conspirabunt. Videte Saulum minarum & cædis spirantem, ex lupo in ovem mutatum. Fabulantur prisci Herculem in cunis geminos elisisse colubros. Somnium. Hoc verè parvulus noster Emmanuel fecit, qui etiámnum in fœni cunabulis, ex agris pastores, ab Oriente Magos, ex aëre stellam, è cælo Angelos ad se traxit, suóque imperio subjecit.

aptat Didymo, qui ut Theodoram virginem Christianam stupro suoduceret, mutatis vestibus se reum peragi sustinuit. Cùm duceretur ad supplicium, accurrit Virgo, & litem movit de palmâ martyrii. Duo pugnârunt, & victoribus causſam cernentibus, ambo vicerunt.

§. II. *De civili ac politico mundi statu, quo natus Christus.*

PAx summa fuit in orbe universo, cùm pacificus iste Salomon Rex Salem, princeps pacis in orbem venit. De quo Zacharias vaticinatus, *Et loquetur*, inquit, *pacem gentibus.* De hoc ipso Beda, *Pacatissimo*, inquit, *tempore nasci voluit pacis amator.* Quod D. Basilius per asium reginam explicans, *Aquilâ*, inquit, *advolante, silentiũ indicitur aviculis. Veniente è cælo & in terris nascente Christo, verâ aquilâ, siluere Duces & Reges, siluere arma.* Quòd si halcyone pullos excludente silent venti, tranquillum est æquor; quid mirum, si pariente Virgine tranquillus est orbis? atque ut ros serenâ tranquilláque nocte sese diffundit, ita Christus tempore tranquillo è Virgine nasci voluit. Nimirum *factus est in pace locus ejus.* [a] Quod & Isaias gratulatur: *Conquievit & siluit omnis terra, gavisa est & exultavit.* [b] *Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium, & securitas usque in sempiternum. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulentâ.* [c]

Pax ista tam opulenta monarchiam Imperatoris Augusti jam annum quadragesimum secundum imperantis decoravit. Cùm igitur Augustus tranquillitate maximâ, sopitis undique bellis, & Iani templo tertiùm clauso, posset orbem, jussit illum describi, & in censum suum redigi. Quod testatur Lucas: [d] *Exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis.* Fiebat hæc descriptio partim ditando ærario, partim ut sciretur quàm latè pateret Romanum imperium. [e] Suas quisque possessiones & facultates indicabat, séque unà expresso nomine Deo, subjectum Romano imperio profitebatur, solvebátque, quod credibile, didrachma. [f] Hæc prima fuit generalis & totius orbis Romani descriptio, vel certè prima, quâ descripti & censi Judæi. Ad eam conficiendam viginti optimates ab Augusto electi. Quâ quidem descriptione & censu, numerati sunt viginti septem milliones, & septuaginta millia virorum bello habilium, g pueris, & senibus, feminis exceptis.

Hîc adoranda est summa providentia Dei, qui rerum

[a] Epiphanius in vitâ Hieremiæ Prophetæ, prope finem Operis.
[b] Dio l. 37. Suetonius in Augusto cap. 94. prodigium Romæ factum, quo denunciatur, regẽ populo Romano natum parturire.
[c] Orosius l. 6 hist. c. 18.
[d] Orosius loco dicto.
Verba Suidæ sunt: Puer Hebræus, dis beatis imperans jubet me hanc eadem relinquere, & in eorum redire: jam dicto citius ab aris nostris.
† Suidas, voce Augustus, mihi pag. 155.
* Nicephorus l. 1, Hist. c. 17.
Beda de locis sanctis, cap. Paulinus ad Severum epist. 11. de hac spelunca.
Psal. 90. v. 10.
Psal. 32. v. 6. & 7.
Deut. c. 4. v. 24.
In priscâ lege Deus to: in poniendo Sodomæum incendium.

24. mihi pag. 417. f 4 *Nostrates batios, seu* g *sesertios*, g *Sunt myriades* 27997.

rum & caussarum seriem artificio tam admirando connectit, Deus ita constituit, ut hic hominum census eo tempore iniretur, quo & ipse Dei Filius Augusto fieret stipendiarius. Nam hac occasione imperati censûs à Cæsare, Ioseph & Maria è Nazareth in Bethlehem venerunt, quasi non aliâ de causâ orbis totus describeretur, quàm ut totius orbis Dominus non extra patriam suam nasceretur. Nimirum voluit Deus, ut Imperatoris edictum vaticinio Michææ subserviret. *Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Iuda; ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, & egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis.*

Dei Filius Augusto Imp. fuit stipendiarius.

Mich. c. 5. v. 2. Editū hoc oraculū à Michea anno mundi circiter 3229. annis ante Christum natum, 720. sub Ezechiâ rege, anno regni decimo. Sub quod tempus floruit Sibylla Erythræa, cujus versus de Christo Nascente, Resurgente, Iudicante recitat August. l. 18. de Civit. Dei. c. 23.

Bethlehem exigua & vilis civitas, sed cives habuit illustrissimos. Hinc prodit Abesan † Israëlis Iudex & Princeps, cui triginta erant filii, totidémque filiæ. Hinc Elimelech conjux Noëmi, cujus filio Ruth nupsit, quo mortuo maritum Booz accepit, è quo genitus est Obed parens Iesse, cujus filius fuit Rex David, à quo tota familia regum Israël & Iuda descendit ad ultimum usque Sedeciam regem. Fuit ergo Bethlehemum totius regiæ ac Davidicæ stirpis patria & seminarium. Decuit certè, ut urbs illa, quæ cæli regem esset editura, tot priùs se probaret heroibus, & civi omnium maximo per tot Principes & Reges præluderet: unde digna censeri posset, quæ virtutis opus extremum ederet, & aliquem super heroas omnésque homines ipsum Dei Filium civem suum exhiberet orbi adorandum.

† *Iudic. c. 12. v. 8.*

§. III. *De eodem mystica expositio.*

Quærit Gregorius Magnus: *Quid est quod nascituro Domino mundus describitur, nisi hoc quòd apertè monstratur, quia ille apparebat in carne, qui electos suos adscriberet in æternitate.* Hinc & Beda nomen Augusti Christo tribuens, *Christus*, inquit, *Augustus, hoc est, augere desiderans & sufficiens: augere cœlum & vacuas Angelorum sedes.* Theophylactus hac in re ita sensit: *Colendus erat unus Deus, unde unus rex orbi dicitur imperare.* Advertit Thomas Aquinas, Augustum Imperatorem post diem hûc natalem Christi Domini vicem, ut proregem cum Imperio quatuordecim annis gessisse, nec sine divino instinctu mandasse, ne quis è populo Romano dominum se diceret.

Greg. ho. 8. in Evang.

Cur Domino nascituro mundus describitur.

Sueton. in Augusto c. 53.

Quàm graviter offendit Deum rex David, quando numerari jussit omnem Israëlis & Iudææ populum: Et tamen non dedignatur jam Dei Filius esse unus è numero illorum, quos numerari jubet Augustus, qui vanè putabat suâ manu portari orbem, eumque ad suum libitum moveri posse ac verti. Quod eruditè Ambrosius observans, *Non Augusti*, ait, *sed Domini est terra, & plenitudo ejus.* Iste opulentissimus pauper in præsepi est, qui verè dicit: *Omnia, quæ sub cœlo sunt, mea sunt.* Nihilominùs statim, ut natus est, census est; cujus quidem Romani censûs professione, ut vult Orosius, dicendus utique civis Romanus est: Sedebat quidem a in celso imperii culmine Augustus, jacebat in vili stabulo Christus; ac celsior in stabulo Christus, quàm in culmine imperii Augustus. Christus tamen, ut Origenes loquitur, cum omnibus ab Augusto describitur, ut omnes sanctificet.

2. Reg. cap. 24.

Iob c. 41. v. 2.

Christus cum omnibus describitur, ut omnes sanctificet.

Ita beatus Lucas, *Et ibant omnes*, inquit, *ut profiterentur singuli in suam civitatem.* Neque tantùm viri, sed & feminæ debebant profiteri, uti ex hac ipsâ patet historiâ: *Civitas nostra*, ait Beda, *beata illa patria est, ad quam crescentibus quotidie virtutibus ire debemus.* Parum serius viator est, qui, quò debet tendere, quàm tardissimè cupit pervenire.

§. IV. *De statu mundi secundùm arcânam Dei gubernationem.*

Non minùs æternalis princeps diabolus quàm Cæsar Augustus (ita permittente Deo) imò magis ille quàm iste omnem ferè orbem securitate maximâ & pace regebat. Vniversi pæne mortales (exceptis paucis) sub illius imperio & potestate indignam sanè servitutem serviebant. Omnium prope hominum nomina non in cælo, sed in orco fuerant scripta. Omnes profitebantur (certè factis) se diabolo apostatæ angelo, è cælo exuli, æternùm ab astris proscripto, mancipatos esse: omnes illi didrachma, imò animas pendebant. *Notus solùm in Iudæâ Deus.*

Diabolo ante Christi natum tenebrarum Deum colebant omnes tenebrosi.

Psal. 75. v. 2.

Orbe ferè toto, uno illo Palæstinæ angulo excepto, dominabatur idololatria, & cum eâ omnis innumerabilium vitiorum colluvies. Vbique terrarum exulabat virtus. Paupertatis & castitatis vel ipsum nomen horrori erat & odio. Nullus huic genuinæ virtuti inter homines honor aut locus, imò supplicium legibus etiam erat decretum. Verissimè de hoc mundi statu prædixit David: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Sic ubi exulabat virtus, regnabat vitium, imperabat mors, dominabatur satan. *Propterea*, inquit Isaias, *dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino.* In immensum se dilatârunt inferorum fauces, ut innumeros forberent; uti homo famelicus & gulosus lautioti mensæ assidens gulam parat, & oris rictum diducit, quo silvarum, aëris, & aquarum spolia mergat. Ita infinita seges animarum in illos Acherontis rictus præceps rapiebatur.

Psal. 13. v. 3.

Isaiæ 5. v. 14.

Infernus Salomoni est insatiabilis, cum non quiescat. *Sapient. c. 1. v. 16. Prov. c. 30. v. 16. Isa. c. 5. v. 14.* Tum inferni quam insatiabilis, guttura dici, Distinctio humanorum hominum ante Christi natum tacem.

Eâ tempestate terram immensa hominum multitudo habitabat; summa inter eos naturæ, morum, linguæ, laborum ac studiorum dissimilitudo. Hi nuptias, illi exequias & funera celebrabant; hi flebant, isti ridebant; illi nascebantur, moriebantur alii; nemo ibat ad astra, ad cælum nulla via, nullus erat aditus. In cerebrum aut limbum adibant omnes. Hoc miserrimo rerum hominúmque statu, ecce venit cæli Dominus, mundi Salvator, Christus IESVS.

§. V. *De statu sanctorum Patrum in limbo.*

Status manium seu animarum in Abrahæ sinu & limbo existentium, hic erat. Fuerunt illæ animæ in Dei gratiâ confirmatæ, retinuerunt fidem, spem, charitatem; actiones etiam virtutum harum edere potuerunt, sed sine promerito. Precari etiam valuerunt tam pro se quàm pro aliis generatim saltem & universè, pro humano genere, pro Synagogâ vel Ecclesiâ, pro amicis, pro filiis, pro cognatis & aliis. At verò pro his aut illis singillatim orare non poterant, cùm non scirent, omnia quæ hîc inter vivos gererentur. Non enim aliam rerum nostrarum habuerunt notitiam, nisi quam secum hinc eò detulissent, aut quam à manibus illuc demigrantibus accepissent, aut ex Angelorum colloquio, vel arcano Dei magisterio didicissent. Supplicium quidem ignis, aut aliud corporis nullum sensêrunt, eam tamen, quam *damni pœnam* vocant, usque ad Servatoris adventum persolverunt: nam Dei aspectu & bonis omnibus, quæ illi sunt conjunctissima, caruerunt. Non poterant ergo non affici mœrore ac tristitiâ ob dilationem summi Boni.

Animæ limbo tum manentium gratia confirmatæ. Singillatim pro his aut illis orare non poterant. Supplicium ignis non sensêrunt, & tamen pœnam damni persolverunt.

Atque hinc Patrum illorum ingens erat desiderium, quo multi eorum à quinque millibus annorum & ampliùs assertoris sui & vindicis adventum exspectabant, illúdque Psaltæ Regis clamant jugiter: Vsquequò, Domine, oblivisceris nos in finem? *Vsquequò avertis*

Desiderium Patrum in limbo.

runt, copiosiùs Ludovicus Richeomus in suo Peregrino Lauretano, c. 107. num. 2. pag. 324. ubi loquentes fistit Adamum, Abelem, Abrahamum, Isaac, Iacobum, Moysen, Davidem, Isaiam, Michæam, quorum diserti gemitus exercis-

Psal. 12. v. 1. Psalm. 43. v. 23. & 24. Isa. c. 64. vers. 1. Gen. c. 49. v. 10. & 26.

avertis faciem tuam à nobis? Exurge, quare obdormis Domine, exurge, & ne repellas in finem. Quare faciem tuam avertis, oblivisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ? Vtinam dirumperes cælos, & descenderes! His clamoribus pulsârunt cælum, *donec veniret desiderium collium æternorum; donec veniret qui mittendus erat, exspectatio gentium.*

Vero simillimum est, quod Hieronymus Natalis docet, Angelum statim simul atque natus est Christus, in limbum ad Patres ab infante Deo fuisse missum, qui eis lætissimum hoc evangelium ferret: Iam primùm esse natum ipsis & orbi toti liberatorem: gauderent proinde ac sperarent illum ad eos descensurum, ut suos illos educeret è carcere ad cælum & immortalem gloriam, quam ipsis esset acquisiturus acerbo crucis supplicio, & dirâ morte. Ita, quod Isaias dixit, *populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam; habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Infernus subter conturbatus est in occursum adventûs Domini.*

Isa. 9. v. 2. Isa. c. 14. vers. 9.

§. VI.

De tempore, quo natus est Christus.

PRovectâ mundi ætate, jam imò senescente mundo, natus est Christus. Nam anno ab orbis primordiis quinquies millesimo centesimo nonagesimo nono, uti calculum ponit Cæsar Baronius, vel ad Alii aliter. Francisci Suarezii subductionẽ, anno à mundi creatione, quater millesimo, sextâ, si primam sententiam tueamur, & ultimâ, quod non improbabile, mundi ætate. Post diluvium anno bis millesimo nongentesimo quinquagesimo septimo; post Israëlis ex Ægypto migrationẽ millesimo quingentesimo decimo; ab urbe Româ condità septingentesimo quinquagesimo secundo, Christus Iesvs, verus Dei Filius, ex intactâ Virgine homo natus est in Bethlehem. Sic sextâ chiliade annorum, seu ævo sexto ad captivum hominem redimendum Deus in terram venit, qui die sextâ hominem creavit. Quòd si speretur status innocentiæ, argentea fuit ætas illa, sed heu nimiùm brevis! successit ferrea diluvii, dein ænea legis, tandem aurea gratiæ.

Anno septingentesimo quinquagesimo secundo ab urbe Româ condità natus est Christus.

Natus est autem Christus mense Decembri, asperiore anni tempore; quia statim, ut natus, ea quæ carni molestiora, voluit amplecti. Et natus, cùm sol ad infimum cæli punctum descendere, dieíq; solet crescere; quod à sanctis Patribus studiosè observatum. A Christo certè orbis restitutore omnia nobis bona profluxerunt: ille nobis diem æternitatis beatissimæ reparavit. Quod Augustinus sedulò expendens. *In hac die*, inquit, *quâ Salvator nascitur, splendor lucis augetur, tenebrarum caligo minuitur; in hac die lux cælestis credentibus redditur, & æternâ nocte diabolica figmenta damnantur. De Domino Ioannes dixit: Illum oportet crescere, me autem minui. Vt humiliaretur homo, eo die natus est Ioannes, quo incipiunt dies decrescere: ut exaltaretur Deus, eo die natus est Christus, quo incipiunt crescere dies.*

Cur Christus natus sit superiori anni tempore.

Aug. Serm. 21. de Sanctis.

Porrò dies ille mensis Decembris fuit vigesimus quintus, qui eo anno in diem Veneris, ut vult Baronius, aut (uti Suarezius & Barradius aliiq; complures tradunt) in Dominicam diem incidit. Ruperti Tuitiensis testimonium est: *Dominicâ natus est Christus, consonante mirabilium suorum ordine, ut quo die dixit, fiat lux, & facta est lux, ejusdem diei nocte oriretur in tenebris lumen rectis corde, & visitaret nos oriens ex alto, illuminare iis qui in tenebris & in umbrâ mortis sedent.* Porrò sicut die Veneris Christus conceptus creditur, ita & mortuus, eo nimirum die quo Adam creatus.

Hora nascentis Christi Domini fuit post illius noctis medium, initium diei naturalis. Quòd si ante noctis medium fuisset natus, dicendus esset potiùs 24. quàm 25. die in lucem editus.

En quanta mysteria noctu peracta. Noctu Dominus Iesvs hunc mundum ingressus; noctu suis cenâ suprema valedixit, suumque Corpus ac Sanguinem nobis donavit; noctu ad vitam rediit. Hinc sacram hanc noctem decreto Telesphori Pontificis Summi, Ecclesia sacrificiis frequentat, illud Psaltæ religiosè attendens: *Ex utero ante Luciferum (ante auroram) genui te.* O mihi natalem hanc noctem omni die illustriorem! Vidit nox ista, quæ nullus umquam vidit dies. Hac nocte sol meus non ex undis, sed è stipulis surgit. Hac nocte cerno puerum, sed Deum, cerno matrem, sed Virginem.

Mysteria noctu peracta.

Psal. 109. vers. 3.

Tam soli numquam luna propinqua fuit.

Cæcus sum, nisi hac nocte amborem Dei mei video.

Chrysostomus, quod de Christo beatus Marcus memorat, *Circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare*, &c. in hunc modũ interpretatur. Prima vigilia usque ad diluvium, altera usque ad Moysen, tertia usque ad Ioannem, quartâ demum venit Dominus. Sed uti Christus natus mediâ nocte diem dedit, ita Christus mortuus mediâ die noctem induxit. Agnosce, Christiane, verum solem mediis errorum tenebris & nocte atrâ exortum, ut priorum sæculorum noctem profundissimam è tot populorum cordibus relegaret. Descende in te ipsum, animo expelle tenebras, solem admitte.

Cap. 6. vers. 48.

§. VII.

De causis cur tali tempore sit natus Christus.

Causę dilationis nativitatis Christi.

PRima dilationis tantæ causa fuit, ipsius Christi, tantique mysterii dignitas. Quod Augustinus probè perspiciens, Quanto major, inquit, judex veniebat, tantò præconum series longior præcedere debebat. 2. causa: Ne fidei & charitatis ardor temporis diuturnitate intepesceret. Si enim Christus principio mundi advenisset, jam multum obscuritatis à tot annorum serie hoc beneficium traxisset. 3. causa: Priùs disponendi erant homines, cùm per legem naturalem, tum per generalem de Redemptore promissionem, tum etiam per legem scriptam, & expressiora de hoc vaticinia. Sic enim dilato beneficio, & crescente remedii necessitate, erga Servatorem crevit desiderium. 4. Decuit hanc rerum universitatem paullatim perfici, quemadmodum homo mole corporis gradatim crescit ab infantiâ ad pueritiam, ad adolescentiam, ab hac ad virilem maturitatem, inde ad senectutem. 5. Illo ævo venit Christus, quo ipsius adventu mundus maximè egebat. Iam enim non tantùm lex naturæ, sed & scripta pæne aboleverat. Exponit hoc Christus parabolâ de patrefamilias, qui alios atque alios servos, denique ipsum Filium in vineam misit.

1. Ipsius Christi dignitas.

2. Ne fidei & charitatis ardor intepesceret.

3. Priùs disponendi erant homines.

4. Decuit hanc rerũ universitatẽ perfici.

5. Illo venit ævo, quo adventu mundus maximè egebat.

Sed harum causarum nulla fuerit, solum tamen Dei arbitrium, & ab æterno decretum hoc tempore mittendi filii, causarum causa fuit, nec inde ultrà fas est scrutari. Ita fieri, Deo complacitum est, ita factum est, ita optimè factum est. Hanc temporis opportunitatem considerans Bernardus, *Magno consilio factum est*, inquit, *ut post hominis casum non illico mitteretur Dei Filius. Reliquit enim Deus hominem in libertate suâ, in lege naturali, ut sic vires naturæ suæ cognosceret: ubi cùm desisceret, legem accepit, quâ datâ invaluit morbus, non legis vitio sed naturæ; & ita cognitâ suâ infirmitate clamaret ad medicum, & diceret: Exurge Domine, adjuva nos.*

Dei ab æterno decretũ hoc tempore mittendi filii causarum causa fuit. *Bern. in Meditat.*

Neque hæc beatissima Domini Iesv Nativitas in mundi finem erat differenda. Tunc enim mores corrupti, fides mortua, spes desperata, charitas pæne omnis erit extincta. Et quibus profuisset hoc tam grande mysterium? quos Sacramenta in remedium instituta juvissent, si hæc omnia mox finem habuis-

†Cur Christus non Davidis aut Salomonis ævo natus voluerit, cum regnum Iuda etiamnum floreret, rationem reddit Blasius Viegas in Apoc. c. 12. comment. 3. sect. 22. n. 8. mihi p. 630.

sent? ergo sapientissimè Christus post legem naturæ, post legem literæ, legem tulit gratiæ, eamque ultimam, post quam alia non speranda. Lex autem ista gratiæ senescentem jam mundum quasi denuò juvenescere jussit & revirescere in novos fructus. Addi potest, quòd hic Christi adventus fuerit quasi medius inter principium mundi & finem, ut ita utrique laboranti parti facilius subveniretur. † Sapientissimus Deus *bene omnia fecit.* *

CAPVT III.

De loco, quo natus est Christus.

DIximvs de tempore Nascentis Christi, ordo rei nunc poscit, ut de loco Senatoris nati dicamus. Ita perginus, & ordinem naturæ, ducem sequimur.

§. I.

De itinere Beatissimæ Virginis Mariæ & Ioseph in Bethlehem instituto.

ITer hoc B. Lucas commemorans, *Ascendit autem & Ioseph*, inquit, *à Galilæâ de civitate Nazareth, in Iudæam in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eò quòd esset de domo & familiâ David.* Non solùm Ioseph, sed & Maria Domini IESV mater è regiâ Davidis familiâ fuit. Ita conjuges ambo sanguine divites, re tenuissimi.

Ioseph & Maria è regiâ Davidis stirpe fuerunt.

Hoc autem iter è Bethlehem in Nazareth minimùm quatuor dierum erat, quod facilè constat & exploratum habetur ex descriptione geographicâ Terræ sanctæ, nam illud Bethlehemi oppidum à Nazareth ultra triginta leucas distabat.

Leuca plerũque milliare unius horæ.

Maria Virgo perpetua, etsi uterum ferens, jámque partui vicina, hoc tamen iter non asino aut alio jumento vehens, ut vulgus putat, sed pedibus conficiebat, quod Maldonatus censet probabile. Nam quæ nullum partûs locum reperire, quæ agnum suæ lustrationi emere non potuit, vectaria, quod credibile, aut sarcinaria jumenta non habuit. Deinde, Bernardo aliisque testibus, uti sine dolore peperit, ita sine molestiâ uterum gestavit. Fulgentius, *Nulla*, inquit, *fieri gravedo potuit concipienti, nulla tristitia parturienti: cum esset gravida, salubri levitate plaudebat; lumen enim, quod intra se habebat, pondus habere non poterat.*

B. Maria sine molestiâ uterũ gestavit. *Fulgentius Sermone de Laudibus Deiparæ.*

Verosimile etiam est, Mariam neque locum, neque diem divini partûs ignorasse; quare tantò libentiùs atque alacriùs in viam se dedisse, quantò suum partum cerneret propinquiorem.

Non minùs probabile videtur, Mariam Virginem beatissimam non eodem prorsus die, aut eâdem nocte, quâ in eam civitatem pervenerit, partum edidisse, ut vulgaris est opinio, sed per aliquot dies Bethlehemi egisse, & stabulum, priusquàm pareret, submissione summâ & patientiâ habitasse: quandoquidem beatus Lucas his verbis utitur: *Cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret.*

Hoc iter facundâ prorsus eruditione describit Petrus Morales l. 5. in c. 1. Matthæi tract. 1. mihi pag. 838. Luc. c. 2. v. 6

§. II.

De Virtutibus Mariæ & Ioseph in hoc itinere spectandis

PRimæ quæ oculos ad se flectunt, Obedientia & Patientia virtutes illustrissimæ sunt. Nam ecce Regina siderum, fortunarum inops, in tantâ rerum difficultate, tempore prorsus incommodo, non sine vicini partûs periculo tam promptè paret idololatræ Imperatoris edicto, quod absque dubio nec puerperas, neque puerperio tam vicinas ad faciendum iter obstringebat. Virgo tamen nihilominùs integerrimè simul & promptissimè ultrò obtemperat. Verè servavit illud Apostoli: *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis.*

Obedientia & Patientia inter Virtutes sunt illustrissimæ.

1. Pet. c. 2. v. 13. & 14.

Exactissimâ hac Obedientiâ non inferior fuit admiranda Patientia. Cùm pauperes iter intendunt, pæne omnia desiunt, vestes, viaticum, jumenta, currus, hospitia. Peregrini malè nummati, largissimam habent materiam exercendæ patientiæ. Pauperum itinera pæne omnium incòmodorum sunt compendia. Vide geminos hosce, peregrinos viatores sanctissimos, quantam patientiæ simul & obedientiæ segetem messuerint hac viâ. Facultates eorum nullæ, paupertas arcta, inclementior aura, difficilis via, iter longum, tempus asperum, omnia incommodis plena. Senserunt utique se seriò esse pauperes & peregrinos, quibus negatum etiam est hospitium.

Iter Bethlemiticum Mariæ & Iosephi.

Hîc cogitatio intendenda in actiones, quas pauperes hi peregrini hac viâ susceperunt, & colloquia quæ instituerunt, modò cum Deo, modò de Deo; jam de futurâ professione, jam de aliis rebus ad vitam pertinentibus, de quibus familiariter & suaviter collocuti. Ex his omnibus sacræ eruditionis aliquid, pia mens hauriat. O nobilem obedientiæ ac patientiæ mixturam! Tulliana præceptio est: *Quantò superiores sumus, tantò nos submissiùs geramus.* Virgo parens, & Iosephus conjux, dignitate summi erant, Augusto tamen Cæsari exactissimè parebant, omni morâ & excusatione sepositâ. Quo quidem sanguine regium animúmq; generosum insigniter probarunt. Alti animi est, nec arduum quidem & difficultate plenum obsequium detrectare. Ita hi conjuges stirpis regiæ, tam priscæ legi quàm Romano Cæsari ad amussim obtemperarunt. *Magna quidem paupertas*, inquit Ioannes Pontifex, *sed integritas majus bonum est, sed obedientia maximum, si custodiatur illæsa: Nam prima rebus, secunda carni, tertia verò menti dominatur & animo.* Idcirco Christus Dominus prima & præcipua exempla suæ vitæ constituit in virtute obedientiæ. Ex quo, ait Franciscus Suarezius, *Etiqui probabiliter opinantur, quòd sicut Christus Dominus habuit moriendi præceptum, ita etiam ad id præstandum emiserit votum, non necessitate, ut stabiliret animum, sed ut seipsum obedientiæ perfectissimæ statueret exemplum.* Atqui obediens nemo erit sine patientiâ, nemo patiens sine obedientiâ. Intuere Christum, Christi parentes aspice, & hanc virtutum disce mixturam.

Eorũ colloquia. Cic. l. 3. cur. Digna. Ioan. 13. Pont. in trav. Sacerdotum. Suarez. 3. part. Thomæ 3. disp. 41. sect. 3. num. 4.

Nil integri est, ubi nulla obedientia est;
Summum Deo sacrificium, obedientia.

Imitatio.

§. III.

De loco primo in quo natus est Christus, seu, de civitate Bethlehẽ.

PRimus locus qui contemplandus hîc occurrit, est Bethlehem parva civitas, quam Isai Davidis pater habitavit, in quâ David natus, educatus, & in regem unctus. Ab illo itaque qui eam familiam primus diademate ac sceptro nobilitavit, Bethlehem civitas David nominata, quam Davidis ex Salomone nepos Roboam, novis domibus & muris instauravit. In hac autem Augustæâ descriptione in eam quisq; civitatem sese contulit, non quæ tribûs suæ metropolis, nec in eam in quâ natus, aut in quâ possessiones habuit, sed in eam, quæ caput suæ familiæ fuit. Quia ergo Dominus è stirpe David nasci voluit, in patriâ etiam David sua cunabula quæsiit, ut locus ipse natalium originem demonstraret. Parvâ autem & humilem civitatulam elegit, qui mansuetudinem & humilitatem venerat docturus. Ita, ut S. Leo loquitur, *Qui servi susceperat formam Bethlehem præelegit Nativitati, Hierusalem passioni.* Nimirum Nativitatis suæ gloriam celavit in parvâ, Mortis suæ ignominiam divulgavit in magnâ civitate.

Bethlehem civitas David. 2. Par. c. 11. v. 6. Christi Domini nascitur in ea. Cur eius origini mirabilis. Ab Hierosolymis Bethlehem adhuc sesquimilliari, ait Adrichomius qui magna

De

est hanc viam, Nicolaus Christoph. Radzivill. ep. 2. sui Hodeporici, num. 3.

Mich. c. 5. vers. 2.

De oppido Bethlehem vaticinatus Michæas, *Et tu*, A inquit, *Bethlehem Ephrata, parvus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, & egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis.* Parva erat Bethlehem civium numero, & murorum ambitu, Messiæ verò incunabulis maxima omnium civitatum, & ferè metropolis orbis, quod Nazianzenus asserit, imò totius mundi horreum, quod selectissimi frumenti abundantiâ à fame defendit omnia mundi regna. Olim, quod Geneseos historia testatur, *in orbe universo fames prævaluit*, nam *in toto orbe panis deerat.* Ævo nascentis Christi summa religionis veræ penuria erat, crescebat quotidie fames in omni terrâ. At ubi Bethlehemiticum istud horreum est apertum, panis abundabat in omni terrâ. Hic est pinguis ille panis, qui delicias præbet regibus. Hic est panis ille divinus, qui descendit de cælo.

Nazian. orat. 19. Bethlehem orbis horreum dicit. Gen. c. 41. vers. 54. & c. 47. v. 13. Gen. c. 49. vers. 20. Num. c. 6. vers. 50.

Bethlehem, si vocis etymon spectemus, idem est B quod frugifera, seu, domus panis. Rectè hoc quidem, quia ibi natus est Servator, qui suos reficit æternâ panis abundantiâ. Hinc Gregorius Pontifex sanctus, *Locus ergo*, inquit, *in quo Dominus nascitur, domus panis antèà vocabatur; quia futurum profectò erat, ut ille ibi per materiam carnis appareret, qui electorum mentes internâ satietate reficeret.* Hieronymus in epitaphio Paulæ, *Salve*, inquit, *Bethlehem domus panis, in quâ natus est ille panis, qui de cælo descendit.* Quibus accedens Beda, *Quotidie*, ait, *Christus in Nazareth concipitur, flore scilicet verbi suscepto; & in Bethlehem iis nascitur, qui se domos æterni Patris efficiunt.*

Domus panis. Greg. Ho. 8. in Evang.

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri. Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chius, Argus, Athenæ. Gell. l. 3. c. 11. Noct. Attic.

De Homeri solo natali septem nobiles Græciæ urbes certarunt, singulæ hunc sibi civem arrogare conatæ. Quàm igitur gloriosa Bethlehem, quæ orbi dedit Messiam, qui mortales miseros venit scripturus cives cæli. Hanc urbem longè celebriorem reddidit Christus suis Natalibus, quam suam Stagiram Aristoteles, Cato Tusculum, suos Arpinates Tullius.

O sola magnarum urbium
Major Bethlem, cui contigit
Ducem salutis cælitus
Incorporatum gignere.

Omnes regias civitates nobilitate & sanctimoniâ vincit. a Bern. serm. 1. in vigiliâ Nativit. Domini, mihi pag. 49.

Bethlehem omnes regias civitates, metropoles omnes, omnia orbis emporia, nobilitate vincit ac sanctimoniâ. *a* Bernardus grandi affectu hanc urbē attollens, *O Bethlehem parva*, inquit, *sed magnificata à Domino, magnificavit te, qui factus est in te, parvus ex magno. Lætare Bethlehem, & per omnes vicos tuos festivum hodie Alleluia cantetur. Quæ tibi civitas, si audiat, non invideat pretiosissimum illud stabulum, & illius præsepii gloriam? in universâ siquidem terrâ jam celebre est nomen tuum, & beatam te dicunt omnes generationes. Vbique gloriosa dicuntur de te civitas Dei: ubique psallitur, quia homo natus est in eâ, & ipse fundavit eam Altissimus. Vbique, inquam, prædicatur, ubique clamatur, quia* Iesvs *Christus Dei Filius nascitur in Bethlehem Iudæ.* Et infrà: *Bethlehem quippe domum panis, Iuda sonat confessionem. Tu ergo si divini verbi pabulo repleas animam* D *tuam, fidelitérque etsi non dignâ, tertè quantâ potes devotione suscipias panē illum, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo, Dominicum videlicet corpus* Iesv, *ut veterem utrem corporis tui, nova illa resurrectionis caro reficiat & sustineat, quatenus novum quod intus est vinum, & hoc solidatur glutino, valeat continere: si denique ex fide vivas, & nequaquam gemere oporteat, quia oblitus sis comedere panem tuum: Bethlehem factus es, dignus planè susceptione Dominicâ, si tamen confessio non defuerit: sit proinde Iudæa sanctificatio tua: confessionem & decorem induere, quam maximè stolam in ministris suis Christus acceperat.* Ergo Bethlehem Christi patria. Cum Hugone Victorino paragraphen istam claudimus: *Delicatus est, cui patria etiamnum dulcis est: fortis autem, cui jam omne solum patria est: perfectus autem, cui mundus exilium est.*

Hugo de S. Victore l. 3. de Didascal.

§. IV. *De loco altero, in quo natus est Christus, seu de stabulo.*

Luc. c. 2. vers. 7. In urbe Bethlehem Ioseph & Maria non invenerunt locum in quo se reciperent. Ovid. in Metamorph. l. 8 fab. Philemonis & Baucidis, vide p. 170.

Beati Lucæ verba sunt: *Non erat eis locus in diversorio.* Videte, obsecro, quàm crebro itu ac reditu hi duo sancti conjuges obierint civitatem, nec tamen uspiam locum aut humanas latebras sibi repererint pro tam vicino partu.

Mille domos adiere, locum requiemque petentes;
Mille domos clausere seræ, tamen una recepit,
Parva quidem stipulis, & canná tecta palustri.

Nullum sanè dubium est, quin eo tempore Bethlehemum, ex eâdem familiâ David plurimi confluxerint describendi, qui tamen aut in suis ædibus, aut in commodis diversoriis quieti manserint. Sola Domini paupertas relegata est ad bestias. Nec erat è cognatis viris femineúsve vir ullus aut ulla femina, quæ prægnantis & pauperculæ Virginis miseratione tangeretur. *In propria venit* (Rex cæli) *& sui eum non receperunt. Loco eget*, ait Beda, *ut nos plurimas in cælo mansiones habeamus.* Dei Filius Patri obedientissimus in novissimo loco recubuit. Propter quod consummatis omnibus, à Patre audiit, *Ascende superius.*

Ioan. c. 1. vers. 11. Luc. c. 14. vers. 10.

Quòd si Maria & Ioseph, advenæ sanctissimi à mortuis hospitium petiissent, cadavera, putem, certatim è tumulis proreptassent, ut locū Domino suo cederent. Torpent vivi, & nec quidē se movent. Mancipiis infimis de loco prospectum est, opportuna habitatio iis non deest, solus omnium Dominus excluditur. Ergo ad pecudes abire, & ab illis tuguriolum vilémque lectulum emendicare debuit.

Sed quid adeò mirum, non fuisse ei locum in diversorio? Non capit Deum regio nostra, neque in hoc inferiore mundo aptus est ei locus, in quo diversetur. *Iste in excelsis habitabit. Hæc dicit Dominus*, ait Isaias, *Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Quæ est ista domus, quam ædificabis mihi? & quis est iste locus quietis meæ?*

Isa. c. 33. vers. 16. Idem c. 66. vers. 1.

Sed inspiciamus ipsius domicilii hujus venustam faciem, & pretiosam aulæorum ac peristromatum supellectilem. Stabulum hoc Latini Patres, speluncam Græci plerumque nominant. Fuit in suburbiis Bethlehemi extra muros specus in rupe aut topho excisa. Quam Hieronymus parvum terræ foramen vocat. Erat id publicum & commune receptaculum, quò peregrini pauperes, vel vicini pastores confugere consueverant. *a* Hîc Christus purissimi & divini partûs mysterium celare, hîc primò aggressu omnem mundi pompam & gloriam calcare instituit, hîc mollem ad se aditum pastoribus & Magis dedit, hîc, ut Petrus Chrysologus ait, *in viâ nasci voluit, ab omnibus inveniendâ.* *b* Quod & beatus Gregorius cōsiderationi nostræ subjiciens, *Non in parentum domo*, inquit, *sed in viâ nascitur, ut profectò ostenderet, quia per humanitatem suam quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur.* Ergo extra urbem nascitur Christus, & moritur. *c* Augustinus de hac viâ pulcherrimâ philosophatus, *Christus*, inquit, *veritas & vita est, assumendo hominem factus via est. Ambula per hominem, & pervenies ad Deū. Per ipsum vadis, ad ipsum vadis. Noli quærere, quà ad ipsum pervenias præter ipsum. Si enim via esse noluisset, semper erraremus. Factus ergo via est, quâ venias. Non tibi dico, quære viam. Ipsa via ad te venit. Surge & ambula. Ambula moribus non pedibus. Multi enim ambulant bene pedibus, & malè moribus. Aliquandò enim ipsi bene ambulantes præter viam currunt. Benè currunt, sed in viâ non currunt. Quantò plus currunt, plus errant, quia à viâ recedunt. Melius est in viâ claudicare, quàm præter viam fortiter ambulare.*

Maldonatus & Toletus in urbe asserunt fuisse hanc speluncam publico diversorio conjunctam. a Christus in stabulo divini partûs mysterium celare, & omnem mundi pompā calcare instituit. b Greg. hom. 8. in Evang. c Aug. tom. 10. serm. 55. de verb. Domini c. 4. mihi p. 80.

Hoc ipsum Augustinus docens uberiùs, *Homines*, ait, *ad viam veniunt, numquid via venit ad ipsos? Via nostra venit ad homines: invēnit errantes, vocavit ad se extrà ambu-*

Idem tom. 8. in psal. 39. post med. mihi pag. 144.

Ioan. c. 14. vers. 6. *ambulantes. Inme*, inquit, *ambulate, & non errabitis.* Ego sum Via, Veritas, & Vita. *Ne dicas, ubi est via Dei? ad quam regionem ibo? quem montem ascendam? quos campos inquiram? Viam Dei inquiris? Salvare Dei, est via Dei, & ubiq; hæc est.* Puer est, qui in Bethlehem natus est. Via nobis factus est Christus, & desperamus nos perventuros? Via ista finiri non potest, præcidi non potest, corrumpi non potest, nec pluviâ, nec diluviis, nec à latronibus obsideri. Ambula securus in Christo, ambula: ne offendas, ne cadas, ne retrò respicias, ne in viâ remaneas, ne à viâ recedas. Ista omnia præcave tantùm, & pervenisti.

Idem to. 10. Serm. 48. de temp. c. 10. mihi p. 255.

Scriba piger assolet jocari: O si mihi calamus sit, qui ipse scribat! Deses tabellarius optat: ô si viam inveniam, quæ ipsa veniat ad me! En ignavi homines! Ps. 44. v. 2. repertus est talis *calamus scribæ velociter scribentis.* Reperta est talis, & Via & Vita, quæ ultro accurret ad vos. Ite tandem pigerrimi mortales, ite, via vobis obvia est; calamus ille in manu vestrâ est; Verbum æternum, Dei Filius, vera Via ad cælum se vobis in viâ substernit.

Porrò de Christi Nati domicilio, de specu illâ, seu stabulo verissimè assimari potest, quod Iacob dixit: *Verè Dominus est in loco isto. Non est hîc aliud, nisi domus Dei & porta cæli.* Verè hoc stabulum paradisus est, sed non voluptatis, nisi occultæ prorsus & sacræ. Gen. c. 28. v. 16. & 17. Gen. c. 2. vers. 8. Hunc *paradisum plantaverat Dominus Deus, & in eo posuit hominem*, Adamum alterum *quem formaverat.* Hoc stabulum est illud palatium regium, quod æterna Sapientia gloriosæ nativitati suæ condidit. Hoc stabulum ipso Salomonæo templo longè augustius & sanctius. Nam & hîc verum est Propitiatorium Dominus IESVS; Quoniam *ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Hîc Candelabrum aureum cælestis auctor septem Sacramentorum. Hîc Arca, Virgo Dei Mater Beatissima. Hîc loco Cherubim innumeri sunt Angeli. 1. Ioan. c. 2. vers. 2. Vide Viegam in Apoc. c. 11. Comment. 6. exegetico sect. 2. mihi pag. 459. ubi illustriora huc spectantia.

Admirabundus Baruch ob immensitatem ætherei palatii, a *O Israël*, inquit, *quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus! Magnus est, & non habet finem; excelsus & immensus.* Si quis Nascentis Christi habitaculum inspiciat, contrarium dicet. Vertamus jam, & cantemus: O Israël quàm parva est Domus Dei, & exiguus locus possessionis ejus! Parvus est, & intra stabuli, imò & intra præsepioli fines continetur; humilis profectò & angustus. a Baruch. c. 3. v. 24. & 25.

Post septem filios postremum, anno 1501. Mater sancti Ignatii Loiolæ, Marina domo Baldensis, claro genere nominéque femina, cùm hunc ipsum filium parturiret, ingenti erga Natalem Domini affectu, in stabulum se deferri jussit, ut eò loci pareret, ubi Virgo Deum genuisset, nec enim meliore se loco dignam censebat in puerperio, quàm fuisset mater Dei, quæ peperisset in stabulo. Hoc stabulum omnes regum turres despicit non mole aut artificio structuræ, sed divini partûs sanctitate. Adrianus Imperat. contra Deum insanire aggressus, ut loci hujus religionem emoliretur, in eo statuam Adonidis erexit, ut in specu (cum Hieronymo loquimur) *b* ubi Christus parvulus vagiisset, Veneris Amasius plangeretur. Fœdum nefas! Stetit hîc Adonis centum octoginta annis (ea est Numinis patientia) ad Constantini ævũ. *c* Cujus mater Helena everso Adonide, huic cavernæ magnificũ templum inædificavit, & ad præsepe, quo reclinatus est Agnus Dei, aram struxit, ut ille ipse jugiter ibi offerretur Patri, ubi primitus illuxisset orbi. Hanc ipsam specum Constantinus aulæis aliisque regiis ornamentis ita decoravit, ut istud spectæum, mundi esset miraculum. Hîc visendus ordo quadruplex columnarum è marmore. Ordines singuli columnas quinquaginta arte & pretio admirandas exhibebant. His fornix opus vermiculatum nitebatur, quod omnes ab orbe ad Christum nobiliores historias mirâ colorum & artificii varietate proponebat spectandas. Omne pavimentum marmore stratum, parietes alabastro vestiti, templi tectum è plumbo. Non habuit orbis huic templo æmulũ. Hinc Sultanus Ægypti ausus admovere sacrilegas manus, & velle suum Cayri palatium hac opulentiâ exornare. Sed prodigio coluber è pariete laqueato emergens, ut ajunt, affectati sceleris exordium turbavit.

Vita S. Ignatii iconibus adumbrata Romæ, icone omnium primâ. Sed hîc omnem fidepenes chalcographũ esse jubemus, cùm res gesta S. Ignatii nullam faciant hujus facti mentionem. b Hieron. ad Paulinum. c De his plura Nicol. Christ. Radzivill. in suo Hodœporico Hierosolymitano. Bartho-

O igitur felix stabulum inquilino tali habitatum! vile mihi est aureum Neronis palatium, & vel ipsum Salomonis templum ad cryptam hanc collatum.

Quemadmodũ verò Dominus & Magister ad bestias divertit, ita servi ejus & discipuli vilia nõ invitis subierunt hospitia. Beatus Petrus ad Simonẽ Coriarium; B. Marcus ad Anianum Sutorem diverterunt. Olim apud idololatras sola Christianorum hospitia fuerunt carceres & ergastula. Quid superbe cinis spatiosas ædes, magnifica tibi quæris palatia? Dominus tuus propter te vilissimum habitat diversoriolum. Rex cæli spelæo pecudum hospitatur. Aut hîc disce mores, aut alium tibi quære Dominum, & aliud pro cælo habitaculum.

§. V. *De tertio loco, in quo natus est Christus, seu, de præsepi.*

EVangelii verba sunt: *Et reclinavit eum in præsepio.* Præsepe non fuit primus locus quem Christus natus attigit, sed vel speluncæ rude solum, uti contendit Barradius, vel manus & brachia Beatissimæ Virginis Servator primo contigit, ita tamen ut prius, quod credibile Angelorũ famulatu fuerit susceptus, subinde in brachia divinæ Matris repositus, à maternis brachiis in præsepi collocatus. E sententiâ Chrysostomi, præsepe hoc lapideum, & in rupe excisum vel luteum fuit; ex aliorum mente ac consensu videtur fuisse ligneum. Servatur id Romæ hodiéque in Mariæ majoris æde. Luc. c. 2. vers. 7. Præsepe fuit locus Christo natus. In stabulo. Exercit. decim. Habacuc. c. 3. v. 2. Dabo interpretes. Isaiæ c. 1. vers. 3. Chrysost. Hieron. Lucan.

De hoc vilissimo Pueri divini lectulo vaticinatus Habacuc, *Consideravi opera tua*, inquit, *& expavi; in medio duorum animalium cognoscêris.* Cui accedens Isaias a *Cognovit bos possessorem suum, ait, & asinus præsepe domini sui; Israël autem me cognovit, & populus non intellexit.* Non igitur ob necessitatem solam & lectuli penuriam, sed etiam ob prædictiones istas ad Patris nutum præsepe amplexus est Cœlestis Infans. Ad has cunas Chrysostomus invitans, *Si homo es*, inquit, *panem comede; si animal es, ad præsepe accede.* Hîc cogita Christum verè cognitum inter duo animalia: Nimirum cùm in stabulo nasceretur, inter duas pecudes; cùm in monte Thabor transfiguraretur, inter duos Prophetas; cùm in monte Golgothâ moreretur, inter duos latrones vivus est. Athanasius procul cogitationes mittens, *Fortasis*, inquit, *ob illum asinæ pullum in castello solutum, & Domino adductum* IESVS *in præsepio fuit reclinatus.* Iobus olim interrogans & optans, *Numquid rugiet onager*, inquit, *cùm habuerit herbam; aut mugiet bos, cùm ante præsepe plenum steterit; Quis mihi tribuat, ut cognoscam & invenam illum, & veniam usque ad solum ejus?* Verè jam illum invenire facillimum est, jam licet pervenire usque ad Bethlehemiticum ejus solium. Quid exeras & lascivis onager? hîc tibi herba ponitur, copiosum pabulum? quid calcitras & mugis taure? stas ante præsepe toto Deo plenum. Matth. c. 1. vers. 1. Iob c. 6. vers. 5. Idem c. 39. vers. 9.

Hoc præsepe lectulus est florum pluviâ infusus, quem cælestis sponsa laudans, *Lectulus noster*, ait, *floridus.* Hic ille Salomonis thronus est, etsi non pretiosus ebore, sed vili ligno, non vestitus auro sed fœno, qui quidem duodecim aureos leones utrinque gradibus incumbentes non habet; de hoc ipso tamen præsæpi potest verè affirmari, *Non est factum tale opus in uni-* Eccl. c. 49. vers. 7. Reg. 10. vers. 19.

in universis regnis. Nam humili hoc præsepiolo recubuit ille Dominus, cujus Salomon mediastinus & atriensis fuit famulus, etli equorum curuljum quadraginta millia præsepia, & duodecim millia equestriu habuerit. Hic verus ille Salomon, *Et ecce plus quàm Salomon hic*, qui è suo isthoc solio mundum universum docet veram sapientiam, hoc est, paupertatis & humilitatis amorem. Hoc solium, hoc præsepe Dominicum, quod choreæ Angelorum cingebant, longè superat illum Salomonis lectulum, quem sexaginta fortes ex fortissimis Israël ambiebant. Lectulus, in quo Salomon noster accubat, mens est humana, sed munda. Hîc suaviter quiescit Rex ille, cujus deliciæ sunt esse cum filiis hominum. De fortissimis hujus lectuli custodibus vates Hebræus canit: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis; in manibus portabunt te.* Vt gratum hunc lectulum omni jure occuparet Pusio Cœlestis, priùs collocari voluit in duro lectulo præsepis.

Has ego Domini cunas longissimè prætulerim illi Salomonis ferculo de lignis Libani facto, quod *columnas* habuit *argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum.* O Dominici præsepis paleæ, ô semesi straminis culmi & stipulæ rosis & liliis omnique florum familiâ præstantiores! aurum obryzum & recoctum ad has stipulas lutum est.

a Funebrem Regis Asa lectum aromatibus & unguentis plenum pigmentariorum arte confectū consideram, & confer eum hoc lectulo tui Domini inter fœtores strato.

b Otho Imperat. Romualdi cellulam non tantùm subire, sed etiam in Romualdi paupere rigidóque lectulo jacere voluit. Res magna in vili lecticulâ Cæsar Romanus, sed longè quàm major in præsepi Deus.

Franciscus Assisias cùm super mensam legi audiisset illud, *c Reclinavit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diversorio*; mox mensâ relictâ surgens & humi considens, Numquid ego, inquit, hominum vilissimus, peccatis plenus, inutilis servus ad mensam sessitabo, cùm Dei mater in stabulo, cùm mundi Dominus in præsepio paupertatem & patientiam nos doceant? Ita abjectus in terram non sine gemitu, mendicatum panem comedit.

Eant nunc & inhient struendis opibus vani mortales; dilatent philacteria sua & magnificent fimbrias; *ament primos recubitus & primas cathedras.* Hoc sibi solium, recubitum hunc imum, hanc cathedram elegit Dei filius. Post certos annos in altiore quidem, sed simul humiliore cathedrâ docturus.

CAPVT IV.

De ipso partu divino, déque Christi Domini parentibus.

DE figuris, de tempore, de loco Christi Nascituri diximus. Ab ordine jam ducimur, ut de partu ipso & parentibus dicamus.

§. I. *De verbis Lucæ:* Et peperit filium suum primogenitum.

OBstupescendum mysterium, Virginis partum beatus Lucas memorat his unis voculis: *Et peperit filium suum primogenitum.* Peperit, sed modo admirabili & planè novo, & quem ipsa obstupescat Natura. Peperit ergo sine gemitu, sine dolore, qui in aliis parturientibus semper maximus, ob illam imprecationem divinam: * *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos; in dolore paries filios.* Rectè beatissima Virgo sine dolore peperit, *quia ubi voluptas*, inquit Nyssenus, *partum non antecessit, neque dolor subsecutus est.* Verùm quos A in partu dolores effugit, ait Damascenus, Passionis tempore sustinuit.

Peperit Virgo divina, sine ullis omnino sordibus, neque enim secundas emisit, neque sanguinem, qui eas solet sequi, effudit. Purissimus fuit hic partus, qui & tantam filii dignitatem & puritatem matris deceret. Id Gregorius Nyssenus indicans, *Quod ex muliere*, inquit, *nascatur, humilitatem redolet; quod verò ex Virgine, hominem transcendit: hujus jucunda portatio, partus facilis & cum gaudio, absque corruptelâ Nativitas.* Omnis proles matri suæ ante partū oneri est, in partu dolori, post partum curæ ac labori. Christus suæ Matri, antequam nascereturm magno levamento, natus, maximo gaudio; post Nativitatem, inexplicabili fuit solatio in omni labore ac dolore.

Peperit Virgo divina, nec Virgo esse desiit. Et uti Christus januis clausis ad discipulos ingressus, & obserato tumulo egressus est, ita è Beatissimæ Virginis visceribus, tamquam per hortū occlusum prodiit, clauso matris utero. Fortasse ab Angelis, quod suprà demonstratum est, exceptus, & in matris brachia repositus. Quod D. Leo confirmans, *Non hic cogetur*, inquit, *parturientis conditio, sed nascentis ararium. Venit enim Dominus* IESVS *Christus contagia nostra auferre, non perpeti; nec succumbere vitiis, sed mederi. Propter quod oportuit ut novo nascereturm ordine, qui novam impollutæ sinceritatis gratiam humanis corporibus inserebat.*

Hic disertissimè Gregorius, *Fides*, inquit, *non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Hæc ipsa Redemptoris nostri opera, quæ ex semetipsis cōprehendi nequaquam possunt, ex aliâ ejus operatione pensanda sunt, ut rebus mirabilibus fidem præbeant factâ mirabiliora. Illud enim corpus Domini intravit ad discipulos januis clausis, quod videlicet ad humanos oculos per Nativitatē suam clauso exiit utero Virginis. Quid ergo mirum, si clausis januis post resurrectionem suam, in æternum jam victurus intravit, qui moriturus veniens non aperto Virginis utero exivit?* Virgo igitur ante partū, in ipso partu, & post partum permansit, quod prodigioso triplici lilio commonstratum, in rebus gestis beati Ægidii memorat notus Divorum encomiastes. Sed ego arcanum Virginei partûs reverenti potiùs silentio quàm dictione nimis impari venerabor. Iacobus Sannazarius elegans Poëta, Virginis partum poëmate non admodum longo, sed terso coluit. Verùm in eo elaborando ipsos viginti annos cōsumpsit. Quid properans calamus de tanto mysterio dignum eloquatur impolito stylo? Ergo hîc ego silēo, & ad alia tranſeo.

§. II. *De verbis Ioannis:* Et Verbum caro factum est.

Sanctus Ioannes Apostolus, inquit Augustinus, *non immerito secundùm intelligentiam spiritalem aquilæ comparatus, altius multòque sublimius aliis tribus erexit prædicationē suam, & in ejus erectione etiam corda nostra erigi voluit. Nam ceteri tres Evangelistæ, cum Domino tamquam cum homine in terrâ ambulābant, de Divinitate ejus pauca dixerunt: ipsum autem, quasi piguerit in terrâ ambulare, sicut ipso exordio sui sermonis intonuit, erexit se, non solum super terram, & super omnem ambitum aëris & cœli, sed super omnem etiam exercitum Angelorum, omnémque constitutionem invisibilium potestatum, & pervenit ad eum, per quem facta sunt omnia, dicendo:* In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. *Huic tantæ sublimitati principii etiam congrua prædicavit, & de Domini Divinitate, quomodo nullus alius est locutus, hoc ructabat quod biberat.*

Erat æternum Verbū in celsissimo sinu Patris, quò humi repens homo ascendere non valebat; & quid non valebat homo ascendere, incarnatum Verbum usq; ad præsepe brutarum ani-

Sine sordibus. *Plinius sexcentis locis secundas vocat, alii secundinas.*

Christus matri suæ inexplicabili fuit solatio.

Non desiit esse Virgo.

Greg. Hom. 26. in Evan.

Surius in vitâ B. Ægidii, qui socius fuit D. Francisci, tom. 2. die 25. Aprilis.

Aug. tom. 9. tract. 36 in Ioan. initio, mihi p. 113. Cur S. Ioannes Apostolus Aquilæ cōparatus.

Ioan. c. 1. v. 1. 2, & 3.

Aug. to. 9. tract. 1. in Ioan. initio mihi p. 3. & 4.

Matth. c. 12. vers. 42. & Luc. c. 11. vers. 31.

Cant. c. 3. vers. 7. Lectulus Christi est mens humana munda.

Psal. 90. v. 11. & 12.

Cant. c. 3. v. 9. & 10.

De majore pace præsepio & de lapsu minore, Nicol. Christoph. Radz. q. 2. scitissimè in Epistolā mihi p. 87. unde Chrysost. & alii in festum illud pares sumenta facillimè concinnaverint.

a 2. Paral. c. 16. v. 14.

Bibliorum sym. Platina de bonis statibus relig. l. 2. c. 37.

Luc. c. 2. vers. 7. Beatus in vitâ ipsius.

Matth. c. 23. vers. 6.

In cruce.

Luc. c. 2. vers. 7.

B. Maria peperit filium sine gemitu & dolore, * *Gen. c. 3. vers. 16.*

Vt homo posset ascendere in cælum incarnatus est Verbum.

mantiũ descendit. Erat inter Verbum divinum & vilitatẽ humanam infinitè major, quàm inter cælum terrámq; distantia, quàm inter cárnem animámque discrepantia, & tamen divina sublimitas & humana vilitas, in uno eodémq; homine, in unicâ, ut loquuntur Theologi, personâ non convenerunt tantùm, sed quodammodo coaluerunt. Magnitudinem hujus Verbi nec amplissima terra capere, nec immensum cælum comprehendere potest. In principio erat Verbũ, & Verbum erat apud DEVM, & DEVS erat Verbum. *Hoc enim animalis homo non percipit. Quid ergo, fratres? Silebimus hinc? Quare ergo legitur, si silebitur? aut quare auditur si non exponitur? Sed & quid exponitur, si non intelligitur?* In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. *Susceperat pacem mons iste, contemplabatur divinitatem Verbi. Qualis iste mons erat? quam excelsus? Transcenderat omnia cacumina terrarum, transcenderat omnes campos aëris, transcenderat omnes altitudines siderum, transcenderat omnes choros & legiones Angelorũ. Nisi enim transcenderet ista omnia quæ creata sunt, non perveniret ad eum per quem facta sunt omnia. Non potestis cogitare quid transcenderit, nisi videatis quo pervenerit. Quæris de cælo & terrâ? facta sunt. Quæris de his quæ sunt in cælo & terrâ? utique multò magis & ipsa facta sunt. Quæris de spiritalibus creaturis, de Angelis, de Archangelis, Sedibus, Dominationibus, Virtutibus, Principatibus? & ipsa facta sunt.*

Psal. 148. vers. 5. *Nam cùm enumeraret hæc omnia Psalmus, concluſit sic:* Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt. *Si dixit, & facta sunt per Verbũ facta sunt. Si autem per Verbum facta sunt, non potuit Ioannis cor pervenire ad id quod ait.* In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, *nisi transcendisset omnia quæ sunt facta per Verbum.*

Totum igitur mare sit atramentum, membrana candidissima sit totum cælũ, sint omnium arborum frondes calami, scriptores sint omnes Angeli, hoc tamen Verbũ scribendo non poterunt complecti. Consuêrunt scribæ velociter scribentes prolixiora verba contrahere ac breviare; ita cælestis Pater Verbum infinitum in humanâ naturâ veluti chartâ purâ scripsit, contraxit, breviavit. Clamat Isaias: *Dicit Dominus:* *Isa. 55. v. 9. 10. & 11.* *Sicut exaltantur cæli à terrâ sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Et quomodo descendit imber, & nix de cælo, & illuc ultrà non revertitur, sed inebriat terram & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti: sic erit Verbum meum quod egreditur de ore meo; non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud.* Æternum Verbum Christus Dominus velut imber cælo lapsus humani pectoris terram aridissimam omni frugum genere locupletavit.

Christus velut imber omni frugũ genere locupletavit terram humani pectoris.

Ergo Deus factus est homo, inquit Augustinus, ut homo fieret Deus. Maximum hoc. Sed & illud dici potest: Deus factus est homo, ut homo priùs fieret homo quàm Deus. Nam *homo cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Quia igitur per effrenatam appetentiam jumento similis factus est homo, ut illi redderetur usus rationis, Verbum in præsepe jumentorum sese abjecit, expositum homini mundum pabulum. Imò, quod omnem admirationis modũ & fidem excedit, ut ipso statim principio altissima nobis humilitas instillaretur, en cæli Dominus, jumentorum medius, cuivis hominum ultrò sese offerens, *Vt jumentum*, inquit, *factus sum apud te.* Huc ideo veni, ut tibi totus serviam, sicut suo servit jumentum hero. Nec meos tantùm labores, sed & vitam meam tibi consecro. Post annos non multos (expecta paululùm) pro te pendebo in cruce victima. Non igitur hoc mihi præsepiolum invide: Agnus hìc jacet pro te jugulandus, * ut liceat tibi vivere. Quid vis amplius? Tuum ego jumentum sum.

Ut redderetur homini usus rationis Verbum in præsepi se abjecit.

Ps. 48. v. 21.

Ps. 72. v. 22.

* *Hier. c. 11. vers. 19. Ego quasi Agnus mansuetus qui portatur ad victimam.*

Quid ad hæc dicis homo stupidissime? quid Conditori tuo respondes? Si quid adhuc hominis habes, hoc dices vicissim: Mi Domine, *ut jumentũ factus sum apud te, & ego semper tecum.* Vt jumentũ insipiens sum & lascivum; sed tamen paratũ obedire, & quodcumq; onus mei Domini subire, modò semper tecum sim.

† Deus factus est homo, ut homo fieret & homo & Deus.

† Ergo Deus factus est homo, imò & jumentum, ut homo fieret & homo & Deus. Verùm & infra jumenti quoque vilitatem Rex cæli descendit. Vociferatur olim totis viribus Isaias: *Omnis caro fœnum.* Ergo Angelorũ panis & factus est fœnum? Bernardus id affirmans, *Inde est*, inquit, *quòd panis Angelorum factus est fœnum, positum in præsepio, appositum nobis tamquam jumentis. Verbum quippe caro factum est, & juxta Prophetam, Omnis caro fœnum. Ergo cibus hominis mutavit se in pabulum pecoris, homine mutato in pecus. Heu tristis & lacrymosa mutatio, ut homo paradisi accola, terræ dominus, cæli civis; domesticus Domini sabaoth, frater beatorum spirituum, & cælestium cohæres virtutum, repentinâ se conversione invenerit, & propter infirmitatem jacentem in stabulo, & propter pecorinam similitudinem indigentem fœno, & propter indomitam feritatem alligatum præsepio, sicut scriptum est:* In camo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. *Agnosce tamen ô bos possessorẽ tuum, & ô tu asine præsepe Domini tui, ut Prophetæ Dei fideles inveniantur, qui ista Dei mirabilia sunt prælocuti. Cognosce pecus, quem non cognovisti homo. Adora in stabulo, quem fugiebas in paradiso. Honora præsepium, cujus contempsisti imperium. Comede fœnum, quem panem, & panem Angelicum fastidisti. Sed quænam caussa (inquis) tantæ dejectionis? Profectò quòd* homo cùm in honore esset, non intellexit. *Quid intellexit? Non dicit, non dicamus: Positus in honore, non intellexit quòd limus esset, honoris fastigio delectatus; & continuò in se expertus est, quòd tanto pòst tempore homo de filiis captivitatis & prudenter advertit, & veraciter protulit dicens:* Qui se putat aliquid esse cùm nihil sit, ipse se seducit. *Væ misero, quòd non fuit, qui jam tunc diceret ei:* Quid superbis terra & cinis?

Comedunt igitur Angeli Verbum de Deo natum, comedunt homines Verbum fœnum factũ. Panefuo vivunt Angeli in cælis, & beati sunt: fœno suo vivunt homines in terris, & sancti sunt. Fœnum quippe istud de prato Virginalis uteri collectum, factum est refectio jumentorum. Verbum ut fœnum fieret, latuit in Virgine, sol in sidere, artifex in opere.

Nolo hæc pluribus, nec si velim, gemmam tam grandem possim auro tam parvo includere. Ergo & hìc silco, atque mysterii magnitudinẽ silentio testor.

§. III. *De gaudio Beatissimæ Virginis ob Christum natum.*

INæstimabile prorsus & inenarrabile fuit gaudium hujus verè beatissimæ Matris Virginis, cùm illum videret ante se infantulum, quem esse Deum certò sciverat, quem modò fasciis ligare, modò brachiis ambiri, modò in præsepe reclinare, jam ei oscula libare, jam etiam illis Hieremiæ verbis salutare poterat: *Nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectavimus?* Hoc reverâ tempore sacrum illud carmen canebat: *Magnificat anima mea Dominum, & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.*

Quòd si *mulier, cùm pepererit puerum*, Christo teste, *jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum*; quale igitur gaudium illius Matris fuerit, quæ sine omni doloris sensu peperit, & quę minimè ignoravit, quòd partu hoc uno, per unũ hunc filium, omne genus humanum velut denuò pepererit, & reparârit ad immortalem in cælo vitam?

Optabat Imperator Rom. Caligula, non homo, sed fera, omnem populum Romanũ collo & capite stare unico, quod unius demeteret ictus. De Nascentis & Morientis Christi gens humana omnis velut unum corpus

corpus, usámq; habuit animam, quia tota simul cum Christo renata est. *Quis audivit unquam tale*, ait Isaias, *& quis vidit huic simile? Numquid parietur terra in die unâ, aut parietur gens simul?* Verè quemadmodũ universam gentem humanam beatissima Virgo simul peperit, ita illam ad supremum judicii diem unico velut partu effundet terra tot pignorũ prægnans mater. Et quemadmodum tellus post partum tam numerosum die supremo editum in novum sese decorem induet, tamquam si gauderet tot peperisse populos, quos tamdiu parturiisset; ita Mater Domini summis cumulata gaudiis, & cælestibus delibuta voluptatibus, immensum lætabatur, & Angelorum & hominum ruinas eo unico partu restaurandas.

Isa. 66. v. 8

Angelorũ & hominũ restauratio unico partu.

Ex hoc Mater Domini maximo cumulata gaudio, purissimam animo voluptatem capiebat.

Addenda hîc gaudii augmenta, Angelorũ cantus, pastorũ cursus, & narratio de iis, quæ viderant, & audierant lætissima. *Maria autẽ conservabat omnia verba hæc cõferens in corde suo.* Quis ergo liquidę voluptatis torrens in pectus Matris cęlo credendus defluxisse, è tot gaudiorũ corrivatione increscens? Manârunt utiq; suavissimæ gaudio lacrymæ. Ita Divinũ Verbum Virgo beatissima utero semel concepit, corde autem sæpius divina verba, cùm ab Angelis, tum ab aliis prolata. Imitemur Deiparã sedulò; omnia Domini IESV verba, réspue illius gestas penitissimo pectore conservemus; præsepe, flagra, columnam, spinas, clavos, lanceã, crucem, spongiam, sepulchrum, sumul & labores, cruciatus, probra, ignominias, ludibria, mortem, cum immensâ majestate, gloriâ, divinitate conferamus. Et quæso simul etiam amorem illius ardentissimũ, cum nostri amoris hieme, submissionem illius cum nostrâ superbiâ, temperantiam illius cum gulâ nostrâ, castimoniâ illius cum luxuriâ nostra, ipsius mansuetudinẽ cum nostrâ iracundiâ ad trutinam justam appendamus, & quasi arena maris ista gravior apparebit.

Cantus Angelorũ & pastorũ cursus. Luc. c. 2. vers. 19.

A

B

C

§. IV. *De officiis beatissimæ Matris circa natum filium.*

Et pannis (ait Lucas) *eum involvit.* Dubium nullum est, quin omne veræ matris officiũ summâ curâ, voluntate promptissimâ, affectu maximo sit executa, quæ se ancillam etiam hujus Domini coram Angelo professa est. Neque enim minùs manu, quàm ore ac corde obsequiosa fuisse censenda est.

Luc. c. 2. v. 7

Ecquis fando satis explicet, quo studio, quóve animi sensu Puerum hunc divinũ brachiis gestârit, fasciis ligarit, solverit, pectori admoverit, labra labris junxerit, castissima oscula fixerit, virgineo lacte paverit, nec quidquam officii materni prętermiserit? Non ignobilis hoc ævo scriptor censet, Christũ prę omnibus ceterarũ gentium diis adorandum, si hoc unum privilegium spectetur, quòd lacte virgineo sit nutritus. Virgineum lac multò quàm pretiosissimum. Nullum enim quod vocant potabile aurum, non aqua vitæ gemmea, nullum illi nectar conferendum. Quis Principum, quis Regum aut Cæsarum lac virginis bibit? Solus humilitatis Magister Christus virgineo lacte pastus. Lætabunda canit Ecclesia: *Salvatorẽ sæculorum ipsum Regem Angelorũ, sola Virgo lactabat ubere de cœlo pleno.* Hinc ab Hebræâ muliere, quæ publicè succlamabat illustrissimum illud elogium: *Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti.*

Ludovicus de Malvenda in speculo Principum, part. 1. c. 9. mihi p. 68.

Die Christi circumcisi Nocturn. 3. Resp. 2. Luc. c. 11. vers. 27.

D

Ne miremur hîc infanti Christo palmulam utramque à Matre fasciis ligatam. Prisco ævo iratus Deus utrâq; manu feriebat noxios. Ægyptum certè plagis ac suppliciis decemplicibus percussit, utraque protectò manus ad inferendos ictus fuerat composita, senserunt decem feriẽtis digitos Ægyptii. Ipsimet hoc fassi, *Digitus Dei*, inquiunt, *est hîc.* Deinde Virgo puerpera has filii manus clavis olim figendas jam pannis ligavit, ut eas velut assuefaceret ad perferenda clavorum vincula, quæ postulissent pannorum.

Exod. c. 8. vers. 19.

Neque hîc illud omittendum. Non tantùm Mater felicissima, filio hęc præstitit obsequia, sed & sola præstitit, idque sine ancillularum ope ac ministerio. Verè & Mater, & ut ipsa vaticinata est, *Ancilla Domini.* Beatus Hieronymus adversùs Heluidium, *Nulla*, inquit, *ibi obstetrix, nulla mulierc ularum sollicitudo intercęsit; ipsa pannis involvit, ipsa & mater & obstetrix fuit.* a Hę manus Virginis, hæc brachia, Monarchã mundi gestarunt, laverunt, fasciarunt. b Hinc prisci Patres c Virginis fecunda brachia vocant, thronum Regium, gloriosum, sanctum, Cherubicum, solum dignum quo Sanctus Sanctorum gestaretur in terrâ.

Luc. c. 1. vers. 38.

a Toletus in c. 2. Lucæ sine Matrẽ operâ per uterum egressos, umbilicarem nervum ab ipsâ Virgine abscissum.

b *Apud Japonios recens natũ deferuntur, auræ etiã rigente, ad flumen* Lucas Tondi *Historia Soc. part. 1. l. 9. n. 191. mihi p. 302.* c *Chrysippus nominatim.*

§. V. *De Beati Iosephi actionibus circa Christum natum, & de ejusdem gaudio.*

IOsepho Servatoris nutritori, ter minimùm spectandos sese Angeli exhibuerunt. Iosephum Deus ipse justum appellavit Matthæi calamo: *Iosephi autem cum esset justus.* Huic igitur viro longè fidelissimo summum totius mundi thesaurum Pater cœlestis cõmisserat servandum. Quo quidem modo æternus Pater, patris nomen cum illo cõmunicavit, qui non tantùm nomen, sed & affectum, sollicitudinem, auctoritatem patris participavit, tamquam si Christum adoptâsset in filiũ. Ita hic Christi nutritor Apostolis quidem inferior fuit officio & munere, non tamen sanctimoniâ & conjunctione cum Christo. Nec improbabile est majorem illum gratiam assecutum quàm Ioannẽ Baptistam, quia excellentius quàm ille munus videtur habuisse, atq; majorem in amore crescendi opportunitatem ex assiduo Christi contubernio. Atque hinc affirmare possumus, Iosephum fuisse integerrimum & eximiæ sanctitatis virum. Deus enim gratiam cõfert accommodatam muneri quod assignat; at Iosephi munus fuit excellentissimum. Hinc ille tam promptè obedit, tam sine hæsitatione credidit, tam prudenter & integrè omnia perfecit.

Iosepho Angeli sese spectãdos exhibuerunt. Matth. c. 1. vers. 19.

Ejus excellentia. *Vide Franc. Suarez. to. 2. in part. 3. D. Thom. disp. 8. sect. 1. & 2. Quid de hujus Divi patrocinio & sanctimoniâ sentiat S. Teresa, de vita illius c. 6.*

Actiones Iosephi circa Christum natum variæ fuerunt, & sine dubio summâ sedulitate, fide, curâ, amore obitæ, prout tempus, locus res ipsa poscebant.

Dixerat Iosepho Angelus: *Ioseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam; quod enim in eâ natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen ejus* IESVM. Adverte, mi Ioseph, & tui muneris dignitatem cogita. Deus, per quem nec ales esurit, *qui dat jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum:* qui producit in montibus fœnum, *& herbam servituti hominum:* qui Danielem in lacu leonũ nutrit, qui *aperit manum suam, & implet omne animal benedictione: qui dat omnibus affluenter:* ille ipse Deus, *in quem desiderant Angeli prospicere*, factus homo tibi vult subdi, & à te nutriri ut filius; tu ei tutor & defensor, tu imò pater eris. Dixerit hîc Iosephus: Si hæc à Spiritu sancto divinitus aguntur, quid meis opus est curis? Nil horum objecit. Cùm ei verò Angelus imperaret: *Surge & accipe Puerũ & Matrem ejus, & fuge in Ægyptum*; hîc Iosephus, quod Chrysostomus observat, nihil interposuit ejusmodi querelarum: Res ista incerta prorsus & ambigua est. Tu paucis antè mensibus dicebas: *Salvabit populũ suum.* Iam neque seipsum quidem periculis potest subducere, sed fuga nobis necessaria & commigratio in longinquas terras. Contraria sunt promissis facta. Nil istorum penitus opposuit. Vir enim erat fidelissimus, qui ministerium, laborem, industriam, & omnem quam potuit prudentiam modicæ huic familiæ paratissimus exhibuit, verus defensor, providus pater, sollicitus nutritor.

Matth. c. 1. v. 20. & 21.

Psal. 140. vers. 9.

Psal. 103. vers. 14.

Dan. c. 14. v. 37. & 38.

Ps. 144. vers. 16.

Iac. c. 1. v. 5.

1. Pet. c. 1. vers. 12.

Matth. c. 2. vers. 13.

Chrys. ho. 8. in Matth. ante med.

Matth. c. 1. vers. 21.

Nicolaus Lyranus, & Magister historiarum.

Ajunt Iosephum arte fabrili ligneum præsepe, in cunas & lectulum Christo puero aptasse. Eidem jam fasciis ligato suam etiam vestem in tegumen suavissimo affectu præbuisse. At verò Matrem de capite velum detraxisse. Pueri o magis fovendo. Virgo beatissima, quàm illud fideliter servasti! *Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.* Sunt porrò qui graviter testentur, tam Iosephi vestem, quàm velum Virginis eximio huic usui consecratum, Romæ in in beatæ Anastasiæ templo asservari. Testimonia ego more meo margini commendo.

Isa. 58. v. 7. Vide Petrum Morales in c. 1. Matth. l. 5. tract. 2. n. 17. & 18. mihi p. 849.

Iosephus igitur hunc filium suum in sudore vultus sui, & in labore manuum suarum semper aluit, individuus ei comes in omni peregrinatione adfuit, amore tam naturali quàm acquisito, ut Theologi loquuntur, & supernaturali eximiè amavit. Hinc Theologorum aliqui censent, Iosephum cùm Christo redivivo ceteris q; Sanctis in vitam pariter redisse: cum eodem in comitatu ac societate illorum, qui Christo moriente revixerant; abisse in cœlum; à Christo & Christi Matre proximum obtinere locum.

Idem Petrus Morales in c. 1. Matth. l. 5. tract. 11. nu. 28. mihi pag. 990.

ubi de sacris ipsanis illis ampliter pro testimonio dicit.

Sed nec inter mortales sua illi defuit beatitudo. In rebus etiam turbidissimis, in paupertate arctissimâ gaudendi fontem habuit largissimum.

Iosephi gaudium viso in carne Deo fuit maximum.

Gaudium illius viso in carne Deo quis ambigat fuisse maximum, varieque auctum è Pastorum accursu & narratione, ex Regum adventu & munificâ veneratione. Nec dubium quin ille hæc omnia, uti Virgo desponsata, in corde suo servârit & contulerit, atque inde miram hauserit voluptatem. Huic viro examussim conveniebat voluptabilis ille nuntius:

Isa. 3. v. 10. *Dicite justo, quoniam bene.*

CAPVT V.

De obsequiis Christo nato delatis.

DE Virginis Matris & nutritii Iosephi obsequiis Christo Nato delatis, superiori capite dictum. Nec tamen defuerunt alia, quæ Christo deferebantur obsequia ab Angelis, à Pastoribus, ad ipsis Sideribus, de quibus agendum.

§. I.

Baruch c. 3. v. 34. & seq.

HEbræus vates Baruch pervigiles fidetum excubias admiratus, *Stellæ*, inquit, *dederunt lumen in custodiis suis & lætatæ sunt; vocatæ sunt, & dixerunt, Adsumus; & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius adversùs eum. Post hæc in terris visus est & cum hominibus conversatus est.* Luculentum testimonium de spectando inter homines Deo. His Isaias accinens, *Et erit lux lunæ* inquit, *sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum in die, quâ alligaverit vulnus populi sui & percussuram plagæ ejus sanaverit.* Verè alligatum est vulnus nostrum cùm in gramineis cunis ligari se passus est Deus.

Isa. c. 30. vers. 26.

Et certè quamprimùm Dominus Iesvs sol novus in stabulo illuxit, nova etiam stella in cœlo præfulsit. *Vidimus* ajunt Magi, *stellam ejus in Oriente.* Ad quæ beatus Maximus, *Bene*, inquit, *stella ejus dicitur, quia quamvis omnes ab eo creatæ stellæ ipsius sunt, hæc tamen propriè Christi erat quæ specialiter ejus nuntiabat adventum. Et ceteræ quidem factæ sunt stellæ, ut mundi ipsius tempora cursusq; distinguerent: hæc verò prodire jussa est, ut ipsum mundi Dominum, & regni cœlestis adesse tempus ostenderet.* Hoc officii sol ipse suis avulsus sedibus, si fieri potuisset, non gravatè præstitisset.

Matth. c. 2. vers. 2.

Cur stella quæ apparuit Magis vocatur stella Domini.

Amb. tom. 5. Hom. 16. de Natal. Dom. mihi p. 796.

Ambrosius solem sacrâ nocte illâ, & liberaliùs resulsisse non obscurè asserit, & in eam sententiam illa

A Pauli verba recitat: *Ut per ipsum restauret omnia sive quæ in cœlis, sive quæ in terrâ sunt.* Subjungit: *Si enim obscuratur sol cùm Christus patitur, necesse est illum splendidius solito lucere cùm nascitur. Et si Iudæus morte operantibus offundit tenebras, cur non Mariæ parturienti Vitâ, exhibeat claritatem? Aut quare nō credamus, quòd nascente Christo sol ad obsequiū lucidior advenerit, cùm Magos ad indicium clarior stella præcesserit?* Quòd autem hic ipse sol eâ nocte ad ortum properaverit, his ostendens rationibus: *Si stella*, inquit, *per diem alieni temporis officium ministravit, cur non credamus, quod sol quoque nocturnis horis aliquantulum maturiore adventu decerpserit? si sol ad* Iesv *Nave orationem defixus stetit in die, cur non ad Christi nativitatem festinus promoveret in nocte? Ex quo denique factum puto, ut nox decresceret, dum sol festinus ob Dominicæ nativitatis obsequiū, ante lucem mundo protulit, quàm nox cursum sui temporis consummavit. Soligitur præter consuetudinem in hac festivitate matutinus illuxit. Quin potius ipsam noctem non fuisse dico, nec aliquid obscuritatis habuisse, in quâ pastores pervigilant, Angeli exultant, astra deserviunt.* Nec mirari debemus, quòd in nativitate Christi nova omnia facta sunt, cùm novum hoc ipsum fuerit, quod Virgo peperit. Iure sol obsequitur, stella famulatur.

Ad Ephes. c. 1. v. 9. & 10.

Sol nobis Natiui Christi ortum præcurrit.

§. II. *De Pastoribus, eorúmque humili conditione.*

BEatus Lucas natalem hanc lætitiam accuratè cōmemorans, *Pastores*, ait, *erant in regione eadem, vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem suum.* Tres numero fuisse pastores, communis fert opinio. Hi gregem suum custodierunt non procul Bethlehem ad turrim Eder, qui ab oppido Bethlehemō mille passibus distabat, ubi Iacob suos greges paverat.

Luc. c. 2. vers. 8.

Moris erat apud priscos illos opiliones, noctem in vigilias quaternas dividere, & gregēm vicissim custodire, onere, ut fit, in plures partito. Quod eâ ipsâ nocte, quâ Christus natus, factum esse credibile nobis est.

Mich. c. 4. v. 8. & 9.

Porrò de turri hac Eder, Michææ dictū complures accipiunt: *Et tu turris gregis nebulosa filiæ Sion, usque ad te venet; & veniet potestas prima, regnum filiæ Hierusalem. Nunc quare mœrore contraheris, numquid non rex est tibi?* Chaldæus interpres Christum ipsum hac turri adumbratum ait, qui stans in terrâ cœlum attingebat. Nebulosa dici poterat turris illa, quia Hebræis certè absconditа: *Posuit Deus tenebras latibulum suum.*

Erant igitur *pastores in eadem* (Nascentis Christi) *regione vigilantes.* His verbis lucem mysticam affundens Ambrosius, *Videte*, inquit, *Ecclesiæ surgentis exordium. Christus nascitur, & Pastores vigilare cœperunt, qui gentium greges, pecudum more anteà viventes, in caulam Domini congregarent. Grex igitur, populus est; nox, sæculum; pastores, sunt Sacerdotes. Aut fortasse etiam ille sit pastor, cui dicitur; Esto vigilans & confirma. Quia non solum Episcopos ad tuendum gregem Dominus ordinavit, sed etiam Angelos destinavit.* Quod beatus Gregorius cōfirmans *Illi*, ait, *præ ceteris sublimia videre merentur, qui fidelibus sollicitè præsunt.* Et Beda, *Bene*, inquit, *pastores vigilant nato eo qui est pastor bonus, qui relictis nonaginta novem ovibus, per hoc desertum unicam quæsivit oviculam, quam propriâ carne pastam in verum ovile reduceret.*

Luc. c. 2. v. 8.

Amb. l. 2. in cap. 2. Luc. Idem medio gradum in ceteris multis vitiis, quibus licem in Evangelium Lucæ tatui, cum eorum vitia mania singillatim recitamus.

Illud singulariùs observandum: *Erant in regione eadem*; in eodem mundi contemptu, in eâdem vitæ asperitate, in eadem ovium charitate. Sunt qui non minùs vigilent, sed non in regione eâdem, quia vigilant in regione dæmonis, uti sunt lusores, ebrioſi, comessatores, fures, latrones, potatores, lenones, gaæones, & hoc genus hominum. Hi quidē vigilant, sed non ad Socraticas aut Stagiræas chartas, verùm ad fabulas, ad chartulas pictas, ad folia cordis nolæ, glandis, frondis: vigilant, sed ad abacū & fritillum,

lum, ad pocula, ad furta, ad homicidia. Sunt & alii, A qui vigilent, sed non super gregem suum; quotidianum est, suo solùm bono, & ad lucrum, in rem suam vigilare.

Bene autem pastoribus futurus Princeps Pastorũ annuntiatur. Et quia idem etiam agnus erat, ordine recto priùs pastoribus novellus agnus, quàm gregibus Pastor nuntiatur. Fecit autẽ Dominus primum ex pastoribus Evangelistas & Apostolos; deinde ex piscatoribus Pastores.

Pastores isti ad Christi cunas invitati, variè considerandi. 1. Priscos Patriarchas vitæ genere imitabantur. Illi coram Pharaone rege liberè professi sunt: a *Pastores ovium sumus, servi tui, & nos & patres nostri.* 2. Vigilabant. A dormientibus non invenitur Christus. Æternæ Sapientiæ vox est: b *Qui manè vigilant ad me, invenient me.* 3. Simplices erant, adeóque ad fidem adjungendam faciles & Pharisæis multò aptiores. Teste Salomone, c *cum simplicibus sermocinatio ejus*, cum pastoribus & piscatoribus. 4. Pauperes erant. Ioannis discipulis velut prodigium novum dicitur: *Pauperes evangelizantur.* De seipso Christus, *Spiritus Domini super me*, inquit, *propter quod unxit me; evangelizare pauperibus misit me.* Christi Nativitas ex Iudæis, pastoribus tantùm; ex gentibus etiam regibus nuntiata est. Ipsimet Iudei hoc fassi sunt: d *Numquid aliquis ex Principibus credidit in eum, aut ex Pharisæis?* At verò ex gentibus Principes & Reges, quod Isaïas prædixit: e *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortûs tui.* f Neminem Deus à sui notitiâ excludit, nisi volentem malis moribus excludi.

Pastores ad cunas Christi invitati quomodo considerandi.

a Gen. c. 47. vers. 3.

b Prov. c. 8. vers. 17.

c Iliad. c. 3. vers. 32.

Matth. c. 11. vers. 5.

Luc. 4. v. 18.

Ex Iudæis solis pastoribus nativitas Christi, ex gentibus, Principibus & regibus nuntiata est.

d Ioan. c. 7. vers. 48. e Isa. c. 60. vers. 3. f De mirabili curâ Christi in publicâ Natali suo, Phil. Bosquier in Aràcæli, con. 11. c. 1. mihi pag. 220.

§. III. *De Angeli ad pastores descensu.*

SVbita lux illa, quæ pastoribus nocte Nascentis Domini oborta, non sine vaticiniis est. Isaïas gratulatur: *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem* C *magnam; habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israël exultabunt, quoniam defecit, qui prævalebat.* Prædixit & David Psaltes divinus: *Nox sicut dies illuminabitur; sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus. Exortum est in tenebris lumen rectis, misericors, & miserator, & justus.*

Isaï. 9 v. 2.

Idem c. 29. vers. 19.

Ps. 138. vers. 12.

Psal. 111. v. 4.

Et ecce, ait beatus Lucas, *Angelus Domini stetit juxta illos.* Non dubium, quin ore lætissimo, splendidissimo vultu, veste candidissimâ, qualia scilicet tam lætam diem decebant. Iustitiæ Soli, qui *amictus est lumine sicut vestimento*, hoc omnino tribuendum erat, ut ejus etiam ministri, Angeli, ipsius præsertim die natali, radiis vestirentur & lumine. Fuisse Gabrielem Archangelum, qui Zachariæ in templo, qui pastoribus in campo, qui Patribus in limbo, qui Matri Virgini in domo, qui tribus regibus in somno, qui Christo ipsi in horto nuntius & solator venerit, sentiunt complures.

Luc. 2. v. 9

Ps. 103. v. 2.

Angelus Gabriel hominibus nuntiavit Nativitatẽ Christi. Tolet. in Luc. Bosquier in Aràcæli, con. 10. c. 2. Alii.

Addit B. Lucas: † *Et claritas Dei circumfulsit illos*, & D timuerunt timore magno. Hæc Beda explicans, * *Nusquam*, ait, *in veteri testamento reperimus Angelos cum luce apparuisse; servabatur id tempori Christi. Nimirum ut non tantùm voce sermonis, sed etiam divinæ lucis claritate, ortus veri Solis astrueretur.* Hinc & Angeli clarâ in luce refulgent, radios solares æmulati, ut ipsum in antro latitantem Solem his etiam indiciis patefacerent. Quâ de re Gregorius Magnus. *Dum pie*, inquit, *pastores super gregem vigilant, divina super eos gratia largiùs corruscat. Omni autem ex parte pastores splendor ille cinxerat, ut Nascentis Christi majestatem ac divinitatem & illis & nobis omnibus indicaret. Timuerunt autem timore magno. Vti lex Evangelium, crux gloriam, ita timor gaudium præcedit.*

† Luc. c. 2. vers. 9.

* Angeli solum in Nativitate Christi eum luce apparuerunt.

§. IV. *De hilari affatu Angeli ad pastores.*

FAustum nuntium, Evangelium verè lætissimum, Angeli ad pastores loquutio. Luc. c. 2. vers. 10. térque quatérque beatissimus è cælo legatus attulit, qui dixit: *Nolite timere, ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est hodie vobis Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David.* In lege veteri audiebantur tantùm illæ voces: Veniet, nascetur, salvabit. Hodie vox salutis ex ore cælestis nuntii audita: Iam natus est, & eò natus est ut moreretur. Ita hunc Domini Natalem Tertullianus cogitatione complexus, *At verò Christus*, inquit, *mori missus, nasci quoque necessariò debuit ut mori posset; non enim mori soles, nisi quod nascitur: mutuum debitum est nativitati cum mortalitate; forma moriendi, caussa nascendi est.* Hodie, ait Angelus, natus est: *hodie utique*, ait Bernardus, *non in hac nocte. Nox sicut dies illuminata, imò in diem mutata est. Siquidem nox præcessit, dies autem appropinquavit, verus utique dies ex die, salutare Dei* IESVS *Christus Dominus noster.* Nam non illa dies erat, quia verus sol ortus jam erat.

Bern. in Natali Dom. Serm. 5. fine mihi p. 84. Cur Angelus dixerit: *Hodie natus est*, & non hac nocte.

Nec satis Angelo, pastores alloqui; illos insuper ad intuendum novum hoc in terris & summum miraculum adhortatus. *Et hoc vobis signum*, inquit, *invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio.* Nimirum in illo vobis noto, communi & omnibus patente loco. Et videtur spelunca illa, ut aliqui opinantur, nomen habuisse *præsepii*, ob positum illic præsepe. Sin istud non asserendum, tunc certè Angelus vel occulto ductu eos ad nati Servatoris locum perduxit, vel eum verbis ita descripsit, & velut digito monstravit, ut difficile fuerit errare. Erat autem illud hospitium nati Regis in extremâ Bethlehemi parte ad Orientem, prope civitatis murum. Signum verò & velut tessera salutis datur Paupertas & Humilitas Salvatoris. Et en, nobilissimi fortissimique milites ducis sui panniculos non erubescunt. Discite hîc, obsecro, superbia humana, discite cristas ponere, & alas submittere; discite vestium lautitiam non ambire, paupertatem & pauperes non fastidire. Aspice tuum ducem, si tuum esse agnoscis; & erubesce vilissimum caculam aut lixam molliora, quàm ducem ipsum sibi quærere. En dux tuus in præsepi vestitur linteolis; tu cacula vilissime, pretium adhuc & pompam, & luxum in veste quæris?

Ejusdẽ ad intuendũ in terris summũ miraculũ adhortatio. Luc. c. 2. vers. 12.

Cur Angelus non est missus ad Augustum Cæsarem, aut ad alios ex opulentioribus? Ps. 137. vers. 6. 1. Cor. c. 1. v. 27. & 28

Sed, quæso, cur hic è cælo legatus non missus est ad Augustum Cæsarem? cur non ad Cyrinum Syriæ præsidem, aut ad Herodem regem, aut ad Caipham summum Pontificem, aut ad Pharisæorum Principem, cur non ad alium ex opulentioribus dynastis aliquem? Verè Deus *humilia respexit, & alta à longè cognovit; quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret.* Placuit divinæ bonitati in his opilionibus & cognata paupertas, & laudata simplicitas.

Meritò Christus agit gratias Patri, quòd *abscondit hæc à sapientibus & prudentibus, & revelavit ea parvulis.* Ità perdidit sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobavit. *Vbi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi.*

Matth. c. 11. vers. 25.

1. Cor. c. 1. v. 19. & 20.

Non autem ad pastores solùm missi sunt Angeli, sed unum aliquem eorum ad stellam in Oriente Magis extollendam, alium ad Patres in limbo consolandos esse missum, credibile. Ita Numinis in mortales infinita bonitas prædicatur in terrâ, sub terrâ, & in cælo, & *in nomine* IESV *omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, & infernorum.*

Ad Magos & Patres in limbo Angelum aliquẽ missum esse credibile est. Ad Philip. c. 2. v. 10.

§. V.

§. V. *De pastorum ad præsepe accursu.*

Luc. c. 2. vers. 15. ANgelorum legatione auditâ, *Pastores*, inquit Lucas, *loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis.* Beda hoc ipso hortatu mutuo ad meliora nos excitans, *Transeamus*, inquit, *relictis rebus creatis, abjectis concupiscentiis toto mentis desiderio in Bethlehem supernam, hoc est, panis vivi domum.*

Exod. c. 3. vers. 3. Virgo Maria est rubus qui nō cōburitur.

Vadam, ajebat Moyses, *& videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.* Rubus hic, Virgo divina, quæ filium parit, & virginitatem non perdit; magna reverà visio, Deus Infans & Virgo Mater. Transeamus igitur à domo famis usque Bethlehem ad domum panis, & videamus hoc Verbum, quod caro factum est, & habitavit in nobis. Transeamus caduca, fluxa, terrena omnia; transeamus omnia elementa; transeamus Cherubinos & Seraphinos Angelos; transeamus creatas res universas, & videamus visionem magnam, Deum ipsum, sed carne velatum, præsepio affixum. Certè jam videre non licet faciem Domini, sed quæ à tergo sunt. Moysi dictum: *Videbis posteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* Posteriora Verbi æterni, conceptus & ortus Christi, præsepe, stipulæ, flagra, spinæ, crux, clavi, in cruce obitus, ad vitam reditus. Hæc jam inspiciamus attentissimè, dum transire liceat & videre Dei gloriam.

Exod. c. 33. vers. 23. Quæ sunt posteriora Verbi æterni.

Luc. c. 2. vers. 16. Non audierunt tantùm oratorem Angelum pastores, sed & iter inierunt: *Et venerunt festinantes, & invenerunt Mariam, & Ioseph, & Infantem positum in præsepio.* O qualem invenerunt Triadem! Infantē Deum, Matrem Virginem, Patrem cælibem, & ipsius Dei testimonio justum. Inventio hæc omnibus thesaurorum omnium inventionibus multò potior & opulentior est. Et rectè festinant ad tanta rerum miracula. Neque verò cum desidiâ quærendum est Summum Bonum: à festinantibus invenitur Christus; à violentis diripitur cælum. *Deus*, inquit Ambrosius, *ubique semper præsens est, sed præsentior est diligentibus, negligentibus abest.* Rectè etiā pastores venerunt festinantes. Numquid enim minus bonum est Christus, valetudine corporis, aut amplis fortunis? Vix febricula pulsat, quæ festinatio ad medicum, ad pharmacopœum? Vix lucellum ostenditur aut nummulus, quis ad ea plurimorum cursus? Quæsiit dilectum sponsa, sed non invenit, quia somniculosè ac oscitanter quæsivit; circuivit civitatem & pertransiit, ita demùm reperit quem quæsivit. Nescit amor lentè noveri, nam ipsa quærentis tarditas nullius aut modici amoris argumentum est.

Ambr. l. 9. in c. 20. Luc.

Cant. c. 3. v. 1. & seqq.

Venerunt igitur pastores, & quidem festinantes, nec muti præsepe aspexerunt. Nam *omnes, qui audierunt, mirati sunt, & de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.* Evangelium quod pastores ab Angelis acceperunt, mox ipsi & aliis tradiderunt, quasi primi Christi Apostoli & Evangelistæ. O quàm multò breviore ac certiore viâ veniunt ad Christū pauperes & egeni, quàm divites & opulenti, quàm longè faciliùs Bethlehemum usq; transeunt opiliones, quàm reges!

Luc. c. 2. vers. 13. Pastores primi fuerunt Apostoli & Evangelistę.

§. VI. *De Pastoribus divinum Infantem adorantibus.*

Luc. c. 2. vers. 17. EXcursus in Bethlehem factus hoc tulit boni: *Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Beati oculi qui vident quæ vos videtis*, ô pastores; nam *multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt; & audire, quæ vos auditis, & non audierunt.* Quanti emisset hunc talem aspectum nati Servatoris Abraham, David aliique? Quid, obsecro, David ardui non feciisset, aut quid thesauri non expendisset, si Servatorem orbis humano corpore vestitum cernere potuisset? si quis in unicum hunc aspectum sexcentos, si quis mille milliones auri exegisset, nil penitus, putem, opulentiarum abnuisset; si quis regnum totum petiisset, liberalissimè, crediderim, dedisset, si quis pactionem hanc obtulisset, ut tali emerendo aspectui ad peram baculumque pastoritium rediret, & inter pecudes vitam ageret: neque hoc sanè, arbitror, facere detrectasset, tanto rex iste desiderio æstuabat videndi Servatoris. O igitur præ cunctis regibus ter beati opiliones, quibus concessum est in salutando Christo Domino inter primæ admissionis amicos numerari!

Idem c. 10. vers. 24. Pastores primi missionis amici fuerunt.

Volupe prorsus est cogitare, quantum hic Infans Monarcha delectatus simplicium horum hominum præsentiâ & consuetudine; vicissim quantum & illi consolationis & gaudii perceperint, dum suis ipsi oculis Deum immensæ Majestatis, membris tectum infantilibus aspicerent, manibus suis tangerent, osculari entur, adorarent.

Ab his inemptis gaudiis, à tantis voluptatibus delibatis, *Reversi sunt Pastores glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.* Quemadmodum à præsepi Angelos venisse ad pastores credibile est; ita hi venerunt ab ovibus ad agnū, & illum verum, quem digito monstrans Ioannes, *Ecce*, inquit, *ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi.* Tam autem Angeli quàm pastores laudantes Deum reversi sunt à præsepi Domini.

Luc. c. 2. vers. 20.

Ioan. c. 1. vers. 29.

§. VII. *De pastorum à Christi cunabulis reditu.*

Luc. c. 2. vers. 20. ET *reversi sunt pastores, glorificantes & laudantes Deum.* Revertuntur & laudant. Ah quanti hodieque laudant, sed non revertuntur! Precationum libellos ferunt, sphærularū lineam decurrunt, preces iterant, sed mores pristinos non emendant, in eodem hærent luto: post Dominī Natalem iidem sunt qui antè fuerant. Benè revertitur, qui glorificat & laudat Deum. Si laudas Deum, sit laus plena, sit sonora, sit speciosa. Non pleno tantùm ore, sed & corde toto lauda. Quod Apostolus jubens, *Implemini*, ait, *Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino; gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri* IESV *Christi Deo & Patri.* Si ergo laudas Deum; sit obsecro laus plena, sit sonora, sit speciosa. Non est plena laus, quam pravi mores imminuerunt; non est sonora, cui solutior obstrepit vita; *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* Si laudas, revertere. Deum malè laudat, qui in pristinis idemtidē culpis perseverat. Laus est minimè sonora, laus prorsus defectiva, ubi morum reversio nulla. Quid enim? Fruſtrà cantas, si vitam non emendas, si nondum invidere desinis, si veteres avaritiæ sordes, si antiqua libidinum spurcities, si pristinus superbiæ tumor, si prior gulæ rabies, si vitiorum inolitæ consuetudines te contaminant, si etiamnum discordias & lites amas, si adhuc frena laxas iracundiæ, si mendaciis & perjuriis necdum valedixisti; Deum frigidissimè laudas. *Revertere, revertere Sunamitis revertere.* Priorem vitam emenda, & ita Deum glorifica. In rem optimè monens Augustinus, *Semper*, inquit, *tibi displiceat quod es, si vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Semper profice, nolī in viâ remanere, noli retro redire, noli deviare.*

Eccl. c. 11. vers. 10. Qui dicunt reverti & laudare Deum.

Aug. l. de verb. Apost.

Incipe igitur te illum quem toties promiseras, exhibere. Illud animi tui decretum sequere, quod te ducit ad meliora.

CAPVT

CAPVT VI.

De ipso Infante divinissimo, Christo Domino.

DE umbris & figuris Christi Natalem præcedentibus, de tempore ac loco Nati, de diversis obsequiis Nato delatis, de pastoribus, de Angelis ad pastores missis, oratione succinctâ disseruimus, de ipso jam Infante divinissimo locuturi. Suavissimè prorsus è suggestu tam humili concionatus est orbi cælestis Pulio, idque lacrymis & exemplo. Prima ferè concio Pueruli disertissimi in luxum vestium fuit, uti jam audiemus.

§. I.

De Christi Nati pannis.

OCuras hominum in concinnando vestitu vanissimas! ò quantum est in rebus, & præsertim in vestibus, inane! Christe bone, ut hîc laborant, ut contendunt, ut moliuntur, ut satagunt, ne quid vestium contrà innitati desit! Purpura, byssus, bombyx Arabius, bractearum textile aurum, gemmæ non velando corpori, sed ornando adhibentur. Sordent vestes, nisi sint pretiosæ, molles, venustæ. Confer, obsecro, hanc vestium lautitiem & luxuriem cum his Christi panniculis & linteolis. *In signum*, inquit Bernardus, *positi sunt panni tui, Domine* IESV, *sed in signum cui à multis usque hodie contradicitur.*

Vide, si placuit, meum Isagogici tom. 3.

Vestis Christi vilis.

En Bonus ille Deus quàm operimento vili tegitur, qui omni animantium generi providentissimè suâ cuique distribuit vestimenta, has plumis, illas lanâ; has pilis, istas aculeis, squamis, testis; alias aliâ veste contegit; neque tantùm animantes, sed & prata, hortos omnémque florum familiam ita eleganter vestit, ut omnes regum purpuras, Imperatorum paludamenta & chlamydes ornatu & artificio longè superent. Ita dilucidè Christus, *Dico vobis*, inquit, *quoniam nec Salomon in omni gloriâ suâ coopertus est, sicut unum ex istis: Si autem Deus fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, sic vestit; quantò magis vos minimæ fidei?* Hic ergo liberalissimus optimus Deus, qui tam animata quàm inanimata, tam cōmodè, tam venustè vestit, ipse pæne nudus, vix linteolis tegitur in præsepi. Hoc loco Petrum Damianum audio dicentem: *Conditor Angelorum dum in præsepio vagiens reclinatur, non ostro, sed vilibus tegitur panniculis involutus. Erubescat ergo terrena superbia & arrogantia redempti hominis, ubi erumpentibus radiis exorti coruscat humilitas Redemptoris.* Liceat hîc illud Annæi usurpare: *Magnificentior (mihi crede) sermo tuus in grabato videbitur & in panno. Non enim dicentur tantùm illa, sed probabuntur. Ego certè aliter audio quæ dicit Christus noster, cum illum video nudum stramentis incubantem. Ita enim non præceptor tantùm veri, sed & testis est, nec paupertatem solùm laudat, sed & amat ac experitur.*

Matth. c. 6. v. 29. & 30.

Pet. Dam. l. 6. epist. ep. 14.

Sen. ep. 20. ante finem.

Demetrius.

Linteola & fasciolæ Christi pretiosæ.

Hæc Christi linteola & fasciolæ, viles quidem & inelaboratæ, mundæ tamen, omni byssō, purpurâ, carbaso, bombycinóque panno, lino vivo, & inter flammas invicto pretiosiores. Opinatur nonnemo, hos Christi panniculos nullâ Matris provisione ac curâ paratos, sed vel è Virgineis velamentis, vel fortè mutuò acceptos. Errat bonus scriptor. Longè verosimilius est, hos pannos à Deiparâ fuisse præparatos.

De quo Hieronymus Sal. mubo, & in eum Guido Panciroll. Rerum memorabilium, tom. 1. tit. 4. memor. 23. Simon de Cassia. Cornel. Schulting. tom. 5. cap. 103. in Thesaur. Antiquitatum Ecclesiastic. Idem tom. 1. c. 34.

Has fascias donavit Eudoxiæ Imperatrici Hierosolymorum Episcopus Iuvenalis. In honorem fasciarum IESV pueruli erecta Basilica. Quàm autem longè aliâ sindone velavit Christum cavillator Herodes, quæ sicut promptissimè aliâ Iosephus Arimathæus, aliâ Virgo Mater beatissima, famulas manus, ita tetlam fasciásque summâ curâ filio ministravit.

A Suam porrò paupertatem Christus; humilemque amictum & pannicularia, cum vestimentis hominum non audet comparare, sed ferarum tegumentis ea conferens, *Vulpes*, inquit, *foveas habent; & volucres cæli, nidos: filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Adhuc tamen dives est Christus: erit, cùm nec pannos quidem habebit in cruce. Quàm autem multum admirationis habet mercator, cujus officina fericâ & holoserica veste plena est, si ipse rudi panno aut viliori corio vestiatur! Deus totum orbem, homines & animantes vestit omnes: *In veste enim podêris, quam habet, totus est orbis terrarum.* Inspice vel solas aviculas, quàm illis de pellibus & rhenonibus bene sit prospectum; & tamen hic ipse Deus hominem indutus, in præsepi malè tegitur, in cruce non tegitur, nisi suómet sanguine, sicque nudus pendet & moritur. Sed uti Rex Macedo Alexander vulnus Lysimachi suo diademate, quod è capite detraxerat, circumligari voluit: & quemadmodùm Trajanus Imperator, post Decebalum Dacorum regem prælio victum, cum vulneribus deessent ligamina, suam vestem in lacinias conscissam, inter fasciatos partitus est vulneribus eorum obligandis: ita si summis ima conferre liceat, suâ nuditate Christus nos omnes vestiit, linteolis suis cycladem immortalitatis nobis comparavit.

Vide, ne res tenuis capiat vestimenta.

Matth. c. 8. v. 20. & Luc. c. 9. v. 58.

Sap. c. 18. vers. 24.

B *Dio Cassius de Traiano, & ex eo Cæsar Baron. to. 2. an. 103.*

Sed compara tu mihi cum Puero Christo pannis involuto Præsulem illum, qui pinguem turticam habuit è meris capitellis & pelliculis carduelium suffultam. Hæc certè infantulo nostro fuisset commoda, sed paupertas non habuit quod pellioni daret.

Fuit Archiepiscopus Ravennas.

Quàm autem Christus pauper concionatus est suaviter è cathedrâ hac tam modicè instratâ? non multas, non grandes, non prolixas in nos invectivas recitavit. Nemini objecit: En tuum hunc intolerabilem fastum, en vestes extra modum delicatas, en vanissimum novitiæ imitationis studium. Hæc opprobrare nescit Infans, hoc unum re ipsâ & exemplo dixit: Hæc egestas, & hæ vestes, mihi Domino vestro placent. Si ratio vobis est, vestrum vivendi genus corruptissimum ad Domini vestri mores conformabitis. *Non est servus major Domino suo.*

C *Quia vestis Christi dignitatem & statum decuisset, quis illi vestitus omni jure fuisset debitus, exponit Ludovici de Ponte Dux spiritualis, tract. 2. c. 14. §. 2. mihi pag. 693. a Ioan. c. 13. vers. 16.*

§. II.

De vagitu & lacrymis Christi.

OPulentissimus Regum juxtà & sapientissimus Rex Salomon de seipso, *Et ego natus*, inquit, *accepi communem aërem, & in similiter faciam decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisi plorans: in involumentis nutritus sum & curis magnis. Nemo enim ex Regibus aliud habuit nativitatis initium. Vnus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus.*

Sap. c. 3. v. 3. & seqq.

D Rex pacificus Christus IESVS, Salomon verus, cōmunem hunc aërem accepit, & primam vocem omnibus similem emisit plorans. Et quod Hieremias de Civitate sanctâ dixit, de Christo asseri potest. *Ploravit in nocte, & lacryma ejus in maxillis ejus. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo.* Magna est rerum facta mutatio: nunc ad vocem ploratûs sui dat multitudinem in terrâ ex oculis suis.

Thren. c. 1. vers. 2. Hierem. cap. 10. v. 13.

Et en, homo nugatorie ac levis, Puerulus Christus lacrymas tibi fundit ex oculis, è quibus gaudiorum profluunt oceani. Hæ lacrymæ, mare rubrum sunt, quo avernalis Pharao submersus est. Hæ lacrymæ rivi illi sunt, ad quos castæ columbæ confident, de quibus sacrum Salomonis carmen, *Oculi ejus sicut columbæ*, inquit, *super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & residentes juxta fluenta plenissima.* En, Christiane, tot tibi gemmæ cadunt ab hujus puelli oculis, quotquot cadunt guttæ. Non colligis has gemmas, & tuas facis castis desiderijs?

Lacrymarum Christi ecstomia.

Cant. c. 5. v. 12.

deriis? Hoc sanè Ambrosius non neglexit, nam ingenti prorsus affectu & dulci sensu, *Me*, inquit, *Infantis Christi vagientis abluunt fletus; illæ lacrymæ meæ delicta laverunt. Plus igitur, Domine* IESV, *debeo injuriis tuis quibus redemptus sum, quàm operibus tuis quibus creatus sum.* Sed non omnes æquè solatium è Christi lacrymis & injuriis reportant. *Quid enim*, ait Bernardus, *consoletur eos qui suam habent consolationem? non consolatur Christi infantia garrulos, non consolantur Christi lacryma cachinnantes, non consolantur panni ejus ambulantes in stolis, non consolantur præsepe & stabulum amantes primas cathedras in synagogis? sed æquanimiter fortè universam hanc consolationem expectantibus in silentio Dominum, lugentibus, pannosis pauperibus cedere videbuntur. Cæterùm audiant, quòd & ipsi quoque Angeli non alios consolentur. Vigilantibus enim pastoribus, & custodientibus vigilias noctis, evangelizatur gaudium novæ lucis, & eis natus esse dicitur Salvator. Pauperibus atque laborantibus, non vobis divitibus (qui vestram habetis consolationem & væ divinum) inter ipsas vigilias noctis dies sanctificatus illuxit.*

Bern. in Natali Domini Serm. 5. proximè finem, mihi pag. 84.

Mitissimus Dominus IESVS lacrymas profudit sæpius. 1. In ortu suo, jacens in stabulo, aut maternis hærens brachiis. Infantes lacrymarum largi; molles iis oculi sunt, & humentes, qui quotidie his pluunt imbribus. Dei Filius ab hac infantum indole non abluit infans. 2. Cùm ad Lazari monumentum staret, evocaturus mortuum, ubertim flevit: nam *infremuit spiritu, & turbavit seipsum, & lacrymatus est.* 3. Cùm jumento vehens civitatem Hierusalem oculis obiret eminus, in copiosum fletum erumpens, *Quia si cognovisses & tu*, inquit, *& quidem in hac die tuâ, quæ ad pacem tibi.* 4. Suffixus in crucem jam vicinus morti, lacrymabundus Patrem nobis conciliavit. Nam, teste Paulo, *preces supplicationesq; obtulit cum clamore valido & lacrymis.* Numquid non hæ lacrymæ nostri risûs accusatrices sunt? Fundimus quidem & nos lacrymas, sed plerumque parum profuturas. Nam aut perditas pecunias, aut amissam gratiam, aut amicum mortuum, & evanescens lucrum, aut extinctum gaudium, aut honorem imminutũ, guttis grandibus prosequimur, & seriò ploramus. Nonnumquam ex ipsâ risûs intemperantiâ stillant oculi. Interdum hi nimbi fluunt amoribus fingendis. Notum illud vafri Nasonis:

Christus sæpius lacrymatus est.
1. In ortu suo.
2. Ad Lazari monumentum. *Ioan. c. 11. v. 33. & 35.*
3. Cùm jumento vehens obiret Hierusalem. *Luc. c. 19. v. 41.*
4. In cruce. *Ad Hebr. c. 5. v. 7.*

Ovid. in Amor.

Vt flerent, oculos erudiere suos.

O steriles lacrymas & nimiùm infecundas! Nil facit ad cælum hic iners fletus. Cum Christo aut propter Christum effusæ prosunt lacrymæ. Optimè plorat, quem peccasse pœnitet; suavissimè luget, qui cælum suspirat.

§. III.

De Virtutibus, quas Christus Infans divinus è præsepio docet.

Paupertas est prima omnium virtus, quæ in mysterio nativitatis Christi conspicienda est.

IN suavissimo hoc mysterio prima omnium virtus vel oculis conspicienda, est *Paupertas*. Quidquid in Christi nascentis antro intuearis, paupertatem spirat. Locus ipse ventis pervius, omni supellectile vacuus, nobile dici potest paupertatis palatium. Hîc illa certè velut in sede suâ regnavit, opum contemptu & irrisu maximo. Videte pueri cunas, & cunarum lintea, pulvillos, stragula. Videte culinam & focum, quæque à foco recentia feruntur fercula; videte supellectilem, & ruta cæsa; explorate manu lectorum plumeam mollitiem; circumspicite famulos & ancillas; ingredimini penum, & cellam generoso Cretico spumantem; omnia domûs ornamenta, belluata tapetia, annonæ copiam, mensarum tragemata & bellaria considerate; primâ statim fronte summa rerum inopia oculis se offundet. Arctissima hîc paupertas habitat, sed Christo carissima virtus, in cujus sese complexũ dedit, quamprimùm in hunc orbem prodiit. Hinc rectè primi inter beatos, tamquam consanguinei Christi, locantur pauperes: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Vix Christus pedem in orbe posuit, mox caput Pluti contrivit. Beatus qui didicit non egere multis; beatus qui novit salino tenui contentus vivere; beatus, cui cum paupertate Christianâ bene convenit.

Matth. 5. vers. 3.

Annæi præceptio est saluberrima, omnibus instillanda: *Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest studium salutare fieri sine frugalitatis curâ: frugalitas autem, paupertas voluntaria est. Cupiditati nihil satis est; natura satis est etiam parum. In paupertate nihil mali esse intelligit, quisquis nondum pervenit in insaniam omnia subvertentis avaritiæ aut luxuriæ. Paupertas nulli malum est nisi repugnanti. Magnus est ille, qui in divitiis pauper est; sed securior, qui caret divitiis.*

Senec. ep. 16. med. Idem Cap. fol. 28. vicinum. Idem ep. 87. fine. Idem ep. 110. med.

Altera virtus, *Humilitas & Mansuetudo.* Quid enim ex hoc præsepis humillimo suggestu, Humilitatis & Mansuetudinis Magister doceret aliud, nisi suum illud, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Ecce mel Humilitatis, oleo Mansuetudinis jungendum. Delapsum è nubibus manna, non sericis nec aureis velis exceptum est, neque enim in regum turrẽs, sed in terram decidit, & *apparuit minutum in solitudine.* Ita noster hic Angelorum panis, non in aurata Cæsarũ palatia, sed in vilissimum pecoris receptaculum delapsus est. Et en quàm minutus appareat in eremo hac nostrâ!

2. Effi militasti Matthæo. Matth. 11. vers. 29. Exod. 16. vers. 14.

Hic ipse Christus, ut discipulos suos ad Humilitatem erudiret, parvulum in medio eorum statuens, *Nisi conversi fueritis*, inquit, *& efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Vt autem hanc virtutem omnium animis tantò altiùs infigeret, primo in orbem ingressu, seipsum parvulum in medio nostrûm statuit, perinde si diceret: Nisi efficiamini sicut hic parvulus (ego ipse) non intrabitis in regnum cælorũ. Hinc, ut Cyprianus ait, à sapientibus & prudentibus testimonium non quærit, qui parvulis sese revelat. Quâ de re eleganter Augustinus, *Videte*, inquit, *magnũ miraculum: Altus est Deus; erigis te? & fugit à te; humiliatus te? & descendit ad te. Quare hoc? Quia excelsus Dominus, & humilia respicit, ut attollat; alta, hoc est, superba de longè cognoscit, ut deprimat.* Gregorius Magnus illud è Regiis fastis Isai responsum ad Samuelem explicans, *Adhuc reliquus est parvulus, & pascit oves. Abjectus ergo*, inquit, *humilis dicitur: quia contemni se videt, & tolerat; ostendi nequaquam curat, sed oves pascit, quia cogitationes simplices in contemplatione æternæ hæreditatis nutrit. De his certè pascuis electorum à Domino dicitur: ingredientur & egredientur, & pascua invenient. Intus quippe habent pascua contemplationis, foris pascua boni operis. Intus mentem devotionibus impinguant, foris pro se operibus satiant. Meritò parvulus iste dicitur oves pascere, quia electus quisque humilis est; & sterilis non est, qui quotidie magna agit, sed de se magna non sentit. Meritò ergo non solùm Parvulus, sed Pastor asseritur: quia qui verè humiles sunt, foris se dejiciunt, sed per internam societatem in summis & æternis pascuis immorantur. Nam scriptum est:* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Quæ autem gratia? nisi ut summa videant & cognoscant, cognoscant & diligant, atque ad ipsa dilecta quasi pingues & fortes currant?*

Matth. 5. vers. 3. Aug. Serm. 17. de verbis Dom. Greg. mag. l. 6. moral. pag. 92. fine. 1. Reg. 16. vers. 11. Iac. 4. vers. 6.

Res longè certissima. Tantò quisque vilior Deo est, quantò pretiosior sibi, tantò autem Deo pretiosior, quantò propter Deum sibi vilior. Qui sine humilitate virtutes congregat, in ventos pulverem jactat. Nihil est, quod nos ita & hominibus gratos & Deo faciat, quàm si vitæ promeritis magni, humilitate simus infimi. Verè humilis, nonvult humilis, sed vilis haberi. Quàm autem longè aliud est, habere virtutem, aliud virtutis similitudinem: hoc plurium est, illud pauciſſimorum. Gregorii Magni scitum verissimum est: *Perit omne quod agitur, si non humilitate congregatur.*

Sine humilitate virtutes congregare. Greg. mag. l. 23. Moral. c. 7. mihi

militate custoditur. Hoc autem proprium esse specimen electorum solet, quòd de se semper sentiunt infrà quàm sunt. Humilitas magistra est omnium materque virtutum.

Tertia virtus, quam Christus natus docuit, est *Obedientia*. Priùs certè obedientissimus Iesvs Augusto voluit obsequi, quàm mundo nasci. Neque tam Virgo Mater è Nazareth ob Imperatoris edictū in Bethlehem ascendit, quàm Virginis filius, qui Matrem ad hoc ipsum instigavit. Quid mirum igitur, æterno Patri factum hunc filium obedientem usque ad crucem, usque ad sepulchrum, usque ad limbum, qui mortali Principi factus est obediens usque ad stabulum & præsepe, usque ad tributum? Teste Salomone, *Vir obediens loquetur victoriam.* Christus obediendo restituit nobis rem; obediendo mortē & cacodæmonem triumphavit. Homo vermicule, Servatorem Natum, Regem cæli obedientissimum contemplare, & disce obedire.

Obedientia propriæ voluntatis est sepulchrum, & gratius cunctis victimis holocaustum. Hæc una virtus, Gregorio teste, ceteras virtutes menti inserit, insertásque custodit. *a* Fidelis obediens, inquit Bernardus, nescit moras, fugit crastinum, ignorat torditatem, præripit præcipientem; parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes; totum sese colligit, ut imperantis colligat voluntatē. *b* Optimus obedientiæ gradus, cùm eo animo injunctum opus recipitur, quo & præcipitur. *c* Cibus Christi, Obedientia. Testem habemus ipsum Christum: *Meus cibus est*, inquit, *ut faciam voluntatem ejus, qui misit me.* *d* Si quid, Christiane, melioris gulæ habes, hunc cibum appete.

§. IV. *Homo contemplatur Christum Dominum in præsepi positum, seque cum illo confert.*

Ah! quousque se demisit Deus! in quantam paupertatis & abjectionis abyssum semet ipse præcipitavit! En Deus in stabulo, involutus pannis, in præsepi, in paleis jacet! Ego vilissimus homuncio in cubiculo cōmodo, in culcitris, in molli lecto recubo. Deus in cruce, ego in honore. Dei Filius inter dolores ego inter voluptates. Dei Filius nudus, ego fericis indutus. Dei Filius suo sanguine conspersus, siti exhaustus; ego epulis differtus, vino plenus. Dei Filius in extremâ egestate, ego deliciis diffluo. Deus Matri obediens, ego inobediens Deo. Deus in patibulo, ego in peccato fixus hæreo. Heu quantum inter me & ipsum chaos firmatum est! Quàm immensis hoc cælum & hæc terra spatiis disjungitur!

Vrias ævo Davidis strenuus & acer miles, abire in domum suam recusans, sed ad vestibulum regii palatii excubans, *Arca Dei*, ajebat, *& Israël, & Iuda habitant in papilionibus, & Dominus meus Ioab, & servi Domini mei super faciem terræ manent; & ego ingrediar domū meam, ut comedam & bibam? per salutem tuam, & per salutem animæ tuæ non faciam rem hanc.*

Quid ego Christi miles, sed mollis nimiùm & delicatus, quid aliud hîc dixero, quàm quod Vrias militiâ clarus ingenuè de se fassus, Arca Dei, inquit, in papilionibus, imò in stabulo habitat: Dominus meus non Ioabus, sed Iesvs; & Domina mea, Virgo Maria, in spelunca manent, in egestate versantur, & ego domi meæ in deliciis sim? per salutem animæ meæ, non faciam rem hanc. Mirum, bis mirūm, hæc talia nec in cogitationem quidem venire, aut si quid horum memoriam subeat, ex animo mox effluere.

Lucifer Angelorum venustissimus, elegantia merè gemmea, immortalium formosissimus, decor merus, volatum nimis altum cogitans, *Ascendam*, inquit, *super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.* Simile quid affectavit Eva; nec enim illi colubrinus sermo displicuit, *Eritis sicut Dii.* Sed ille & illa miserrimè corruerunt in imum, unà ruentibus & omnibus illius sociis, & hujus omnibus filiis. Sed & olim Regum & Imperatorum aliqui voluerunt Dii haberi. Alexander Macedo, Nabuchodonosor, Herodes Agrippa, Cajus, Commodus, Caligula, Domitianus palàm salutari *Dominus Deusque noster* volebant, qui dein gravissimè puniti, & infra homines etiam abjecti sunt. Sed aurea nunc redierunt tempora, quibus non velle solùm sed & esse licet similem Deo. Nunc virtutis & eximii in Deum amoris est, dicere, Similis ero Altissimo. Neque enim necesse est supra altitudinem nubium, aut super astra in cælum conscendere, & solium suum exaltare. Iam in contrarium est nitendū, ad humilitatem stabuli descendere, infra hominum superbiam sese abjicere, fastum omnē exuere oportet. Humilis est Deus, pauper est Deus; in stabulo, in præsepi jacet. Licet illi esse similem, esse pauperem, esse humilem. Non aspernemur, obsecto, hanc modò similitudinem, alia & melior sequetur. *Scimus, quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.*

Virtutis & eximii in Deū amoris est, dicere: *Similis ero Altissimo.*

§. V. *Christum appellari Primogenitum.*

Et peperit, ait Evangelista, *filium suum primogenitum.* Inter Hebræos octo erant prærogativæ primogenitorum, idque etiam ante constitutas Moysis leges. 1. Primogeniti erat Sacerdotem agere. 2. Primogenitus in mensâ primo recumbebat loco, eique major quàm ceteris dabatur portio. 3. Primogeniti vestitus pretiosior erat quàm ceterorum, & delicatior. 4. Primogenitus imperium in fratres alios habebat, qui se illi submittebant, eúmque venerabantur. 5. Primogenitus suis fratribus benedicebat. 6. Primogenito gemina pars paternarum facultatum debebatur. 7. Oblatus Deo primogenitus quinque siclis redimebatur. 8. A moribundo patre primogenitus singulariter benedicebatur.

Primogenitorum prærogativæ inter Hebræos erant octo.

Christus inter fratres suos verè Primogenitus prærogativas omnes istas à Patre retulit. De quo beatus Paulus, * *Qui est*, inquit, *imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt universa in cælis & in terrâ, &c. & ipse est ante omnes, & ante omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens.* In capite libri scriptum est de Christo, ut sit ipse primus inter omnes, quos æterna sapientia immortali vitæ destinavit. Quod cælestis Pater per Psaltem promittens, *Et ego*, inquit, *primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ.* Psaltæ accinens Paulus, *Cùm*, ait, *iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.*

Christus omnes has prærogativas à patre retulit.

* *Ad Coloss. c. 1. v. 15. & seq.*

Psf. 88. v. 28.

Ad Heb. c. 1. vers. 6.

Christus igitur verè primogenitus. 1. Sacerdos fuit, idq; *secundùm ordinem Melchisedech* a. 2. Christus in cenâ ultimâ, tam rituali quàm mysticâ & communi *b* velut Dominus & Magister inter suos primus recubuit. 3. Intuere niveum Christi vestitū in rupe Thaboreiâ, ubi *amictus* erat *lumine sicut vestimento* c. 4. Christus jus summum vitæ necisque habuit in omnes fratres, quoniam ipsi serviunt omnia. 5. Christus jam redivivus *eduxit* suos *foràs in Bethaniam; & elevatis manibus suis benedixit eis. Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælū* d. 6. Christus à Patre geminatam hæreditatis partem acipiens. *Data est mihi omnis potestas*, inquit, *in cælo & in terrâ* e. 7. Christus in cruce seipsum Patri offerens, insignioribus quinque vulneribus omnem humanam gentem redemit. 8. Christus benedictionem omnium gentium à Patre accepit, *tantò melior Angelis effectus quantò differentius præ illis nomen hæreditavit.*

Prærogativæ Christi.

a *Ad Hebr. c. 5. v. 6.*

b *De triplici hac cenâ, Agni, Vulgari, Eucharisticâ. Ioan. Valther. lib. singular.*

c *Psal. 103. vers. 2.*

d *Luc. c. 24. v. 50. & 51.*

e *Matth. 28. v. 18.*

Heb. c. 1. v. 4.

Nos autem Pater æternus, Paulo teste, *prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut ipse sit primogenitus in multis fratribus.* Summo id nobis honori est, fratres esse primogeniti hujus filii, sive æternum Patrem, sive Virginē Matrem spectemus. Nec hoc nominis Christus erubescens, & suos ipse nos fratres appellans, *Vade*, inquit, *ad fratres meos, & dices eis: ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum. Non confunditur* inquit Paulus, *fratres eos vocare. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum.*

Rom. c. 8. vers. 29.

Ioan. c. 20. vers. 17.

Hebr. c. 2. v. 11. & 17.

Hanc maximam dignitatem nostram obstupescens beatus Joannes, *Videte*, inquit, *qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non novit nos, quia non novit eum. Charissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparet, quid erimus.* Obsecro Christiani, hunc parvulum primogenitū fratrem nostrum in præsepi reclinatum, qui verè frater & caro nostra est, medullitus, intimo totóq; pectore amemus. Hoc philtrum sitit hic Infans: amari vult, ut amet. Imò amat, ut ametur.

1. Ioan. c. 3. v. 1. & 2.

§. VI. *De amore Domini* IESV *erga homines per ejus Nativitatem singulariter elucescente.*

Certamen Christus Nascens indixit orbi, sed certamen amoris. Expostulatio illa Isaiæ (*Numquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?*) ad priscorum Patrum mentem, hoc sensu capienda: Num pusillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem? Perinde ac si dicat Isaias: Parúmne vobis est certare cum hominibus, cum ipso etiam Deo belligerare vultis? Sit ita sanè: jam hinc vobis spondeo, Deum novo prorsus & inaudito bellandi ritu in aciem proditurum, & oblaturum omnibus admirandum certamen: *Ecce Virgo concipiet & pariet filium.* Et hujus quidem belli secundissimos progressus asserens Propheta, *Quia*, inquit, *antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.* Quod sancti Patres de gentibus per Magos ad Christi cultum redigendis interpretantur. Verè Deus nobiscum certavit amore. Audite, obsecro, quàm amicà Deus velitatione nobis pugnam indicat.

Isa. c. 7. v. 13. *Vide Vtegam in Apoc. c. 12 comment. 3. sect. 16, circa finem, mihi pag. 604.*

Isa. c. 7. v. 14.

Isa. c. 8. v. 4.

Vos hominēs, mei subditi, nascituro mihi casam negabitis? ego autem amore vestrûm, non gravatè stabulum etiam subibo. Iam nato cunas invidebitis? contentus ero præsepi. Me Dominum vestrum agnoscere recusabitis? ego autem vos non tantùm servos meos, sed & amicos, sed & meos filios agnoscam. Nullos mihi ministros conceditis? ego ipse vester cupio minister fieri. *Nam Filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animā suam redemptionem pro multis.* At etiam verba inpia, imò & lapides in me jacietis? ego autem pro vobis Patrem meum deprecabor. Et en ego ipse adsum. Consortiū meum horretis & refugitis? at meæ deliciæ sunt vobiscum esse. Apertum contra me bellum struitis? ego verò pacem vobis per caduceatores meos Angelos jubeo promulgari. Sed enim ad necem me quæritis? obsecro vos, atque hoc unicum rogo, ne nimiùm hac in re properate; ego ultro ad necem me offeram, & volens lubens pro vobis moriar. Annos pauculos expectate, nobiliorem mortis & ignominiæ triumphum habebitis, quàm si me Puerum necâssetis. Scio equidem, acetum & fel mihi propinabitis pro nectare; at ego vobis meum propinabo sanguinē è meo corpore, è mille vulneribus. Spineum meo capiti sertum texetis? at ego vobis diadema reddam gemmeum. Crucem mihi fabricabitis pro lectulo? at ego vobis parabo solium sublime in cælo.

Marc. c. 10. vers. 45.

Profectò *nova bella elegit Dominus, & portas hostium ipse non subvertit*, sed ædificavit. *Cor meum diliget hunc Israëlis Principem, qui propriâ voluntate obtulit sese discrimini* & morti. Novum hoc certamen amoris est, in quo etiam victi solent vincere ac triumphare.

* Christus sic amore certans diademata sibi, seu, coronas quatuor paravit. Prima erat corona carnis, quam illi Virgo Mater in ejus natali die imposuit. Ita divus Ambrosius illud sacri carminis exponit: *Egredimini, & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.* Altera corona è paliuris & vepribus contexta, quam Pilati *milites plectentes de spinis imposuerunt capiti ejus, & veste purpureā circumdederunt eum.* Tertia fuit honoris & gloriæ, quam dedit æternus Pater. De quâ Paulus liquidò, *Eum autem*, inquit, *qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus* IESVM *propter passionem mortis, gloriā & honore coronatum.* Quarta est tot gentium à fabulis & impurâ superstitione ad unius Christi cultum traductio; nam Patris ad Filium liberalissima vox est: *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* De coronâ non multùm absimili gratulatus sibimet Paulus, *Itaque fratres mei charissimi, ait, & desideratissimi, gaudium meum & corona mea, sic state in Domino charissimi.*

Ioan. c. 20. vers. 17. Secunda. Ioan. c. 19. vers. 2. Tertia. Hebr. c. 2. v. 9. Quarta. Psal. 2. v. 7. Phil. 4. vers. 1.

Quemadmodum verò quadruplicem coronam Christus acquisivit, ita quater potissimùm novam oris & vestium figuram in vitā sumpsit. 1. In nativitate, de quā itidem dici potest, Transfiguratus est ante eos, *& facta est species vultus ejus altera, & vestitus ejus albus.* * 2. In vertice montis Thabor, de quo Matthæus & Marcus, *Et resplenduit facies ejus sicut sol*, inquiunt, *& vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terrā candida facere.* † 3. In supremā cenā pridie quàm excessit è vitā, ubi non tantùm vestimenta sua posuit, & linteo se præcinxit, sed totum se panis candore vestiit. 4. In ipsā cruce. † Hanc flebilem oris totiúsque corporis figuram eminus Isaias conspicatus, *Vidimus eum*, inquit, *& non erat aspectus, & desideravimus eum: Despectum & novissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus ejus & despectus: unde nec reputavimus eum* a. Ita quater *mutato rex Israël habitu venit ad bellū* b.

Quater Christus vim vestium mutavit. Luc. c. 9. vers. 29. Matth. c. 17. vers. 2. Marc. c. 16. vers. 5. Ioan. c. 19. vers. 2. a Isa. c. 53. v. 2. b 2. Par. c. 18. v. 29.

Siracides mentionem iridis injiciens, *Vide arcum*, inquit, *& benedic eum qui fecit illum; valde speciosus est in decore suo. Gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ, manus excelsi aperuerunt illū* c. Iridi conferri potest bellator hic Puer Bethlehemi, qui amoris bellum humanæ genti cœpit inferre. Christus enim veluti Sol humanitatis suæ roscidam nubem ita irradiavit, ut in eā Dei misericordia & amor clarissimè relucerent. Iris geminum cornu habet terræ obversum, estque in signum pacis & fœderis. * Duæ sunt in Christo naturæ, pacificantes *per sanguinem crucis Christi, sive quæ in terris, sive quæ in cœlo sunt.* In iride triplex color est, aureus, viridis, ruber. Primus, Christum cælestem hominem adumbrat, *Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de cælo, cælestis* d. Viridis alter innocentiam vitæ Christi, & gratiæ abundantiam designat. Cùm ad mortem traheretur Christus, dicebat: *Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet* e? Ruber deniq; Christi sanguinē inter tormenta fusum denotat. Vox sponsæ gratulantis est: *Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus* f. Vide igitur hunc arcū, & benedic eum qui fecit illum g. Quidquid sagittarum ab hoc arcu missum est, amoris erant sagittæ. Nimirum undequaque impellimur Deum amare. Non est suavior, sed nec potentior ad amorem invitatio, quàm prævenire amantem. Ecce quàm maturè Puer cælestis nos præveniat. Nimis contumax est animus, qui amorem, quem nolebat impendere, nolit etiam rependere.

* Claudianus amorem tres quinas quaternio parare. Prima. c. 1. Gen. vers. 1. Tertia. Quam. Quarta. Quæra vias Christus nos ad amorem invitans. Cant. c. 5. vers. 10. Matth. c. 17. v. 2. Marc. c. 9. vers. 2. Luc. c. 1. vers. 19. Matth. c. 26. vers. 6. Marc. c. 14. vers. 3. Ioan. c. 12. vers. 3. Matth. c. 27. vers. 28. Marc. c. 15. vers. 17. Ioan. c. 19. vers. 2. Isa. c. 53. vers. 3. Luc. c. 23. vers. 11. Matth. c. 27. vers. 29. Marc. c. 15. vers. 17. Ioan. c. 19. vers. 2. Isa. c. 63. v. 1. Apoc. c. 19. v. 13. c Eccli. c. 43. v. 13. Dirutura Christi. Ad Col. c. 1. vers. 20. d 1. Cor. c. 15. vers. 47. Tripartitus iridis color Christi propria. e Luc. c. 23. vers. 31. f Cant. c. 5. vers. 10. g Deus pharetram.

Aug. tom. 4. de catechizandis rudibus.

Hic Augustinus ad amandum excitans, *Ama*, inquit, *amorem illius, qui amore tui amoris descendit in uterum Virginis, & ibi amorem suum amori tuo copulavit, humiliando se, sublimando te, conjungendo lumen suæ æternitatis limo tuæ æternitatis.* Beatus, Domine IESV, qui amat te, & amicum in te, & inimicum propter te. Minùs autem te amat, ô suavissime Infans, qui aliquid tecum amat, quod propter te non amat. Qui verè amat, non laborat, aut ipsum amat laborem. Solus amor difficultatis nomen erubescit. Nec tam durum quidquam aut ferreum, quod ignis divini amoris non emolliat. Ama Deum, & fac quod vis.

§. VII. *De ingrato hominum animo adversus Christum natum.*

Consanguineorum Christi ingratitudo.

EXpendamus paululum, quâ humanitate consanguinei Christi cognatû suum exceperint. Erant, non dubitem, plurimi è familiâ David Bethlehemi, qui eò venerant à Palæstinæ Præside censendi. Illorum multi (neque hoc dubium) locupletes, & bene nummati, quibus de domo, veste, mensâ optimè prospectum. Ex his tamen omnibus inventus est nullus, qui reculâ vel minimâ egentissimum tribulem suum, & cognatum Christum juverit; nullus qui vel in ultimas domûs suæ latebras receperit. Singuli & fores suas, & arcas suas, & sua penora servabant obserata Christo. Vtinam habuissent vel sola reserata pectora, in ceteris facilè veniam reperissent!

Judæorũ.

Quàm ingratus porrò animus Iudæorum ceterorum, & peculiariter Bethlehemitarum omnium. Sileamus beneficia innumera, quibus hunc populum affecit Deus: consideremus illa solùm quæ præsentis sunt instituti. En ex eorum nobilissimâ familiâ nascitur, ad illos venit, in illorum urbibus & domibus habitaturus, inter illos sicut unus ex illis vitam acturus, monarcha tantus, & ille ipse Dominus, qui eorum infantes à crudeli Pharaonis imperio, & percussoris Angeli sanguinolentâ rhomphæâ liberavit. Neque verò cum erectis fascibus, aut grandi supercilio ad illos venit, sed infantuli formâ, habituque mendiculi angustum & vile rogat diversoriolum. Sed nullus audit, nullus admittit; excludunt & ablegant omnes; porrò inde abire jubent ingratum hospitem. Nemo est, qui eum ab Herodis sicâ conetur defendere. Clamant omnes: *Hunc nescimus unde sit.* Dicitur illis: IESVS à Nazareth est; clamant iterum: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Turbantur omnes cum Herode, qui sibi plurimùm congratulari debuissent. Simul omnes vociferantur: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis, qui se regem facit, contradicit Cæsari. Non habemus regem nisi Cæsarem.*

Exod. c. 1. vers. 22. & segq.

Dan. c. 9. vers. 29.

Idem c. 1. vers. 46.

Dan. c. 19. v. 12. & 15.

O liberales ceterà Iudæi, peregrinum etiam hunc pauperculum admittite! Ecce infantem se gerit, & quidem pauperrimum, & quidem infantũ omnium postremissimum. Nullum ab hoc Infante periculum est ulli regno: daturus regna venit, non erepturus; admittite.

Bethlehemitarum.

Enimverò Bethlehemitas præ omnibus Hebræis singulariter demereri, sibique conciliare voluit cæli Dominus, suo Natali, suisque incunabulis: voluit illos Angelorum descensu & cantibus, pastorum accursu & plausibus, Regum adventu & muneribus, cælo terræque facere honorabiles. At ipsi spreverunt, repulerunt, ejecerunt, ad bestias damnarunt suum Messiam. Ingrati cives! imò immisericordes & impii cives.

Sunt qui eos defendere nitantur, & dicant: Scire non poterant tantum Principem sui medio nasci. Scire poterant, ô bone, sed credere nolebant. Et quoties illis præcepit Deus, ut advenam & peregrinum colligerent, domo reciperent, hospitio fove-

A rent? Si Messiam hunc vestrum, ô ingratissimi Bethlehemitæ, nôsse non poteratis, aut quod verius, nolebatis; certè peregrinum hunc, eúmque pauperem agnoscere debueratis. At ex vobis omnibus, qui vel angulum suæ domûs huic indigenti patefaceret, nullus erat, nullus, nullus, nullus. Ad unum omnes aut invidiâ laborabant, aut immisericordia, & ingrati animi detestando crimine.

Totius denique orbis.

Sed hæc totius orbis in suum Conditorem ingratissima fuit perfidia. Rex aliquis aut Cæsar nascitur? Orbis applaudit & gratulatur; missilia ignita & flammæ pacales volant, dies festi aguntur, ludi & triumphi instituuntur, exultat regnum gaudio. Nascitur Christus? nemo se movet. Nec eo solùm tempore, quo nascebatur Christus, torpebant homines; posterioribus quoque sæculis multos tenuit hic torpor. Et nostro hoc ævo quàm multi sunt, qui Domini IESV natalem diem non nisi lautiore mensâ, & nitidiore

B veste venerentur. Hæc omnis gratiarum actio est pro immenso beneficio.

Et quæ demum huic divino Puero mundus natalitia mittit munera? In diadema vepres, laceram chlamydem pro purpurâ, arundinem pro sceptro, columnam pro toro, flagra pro unguentis, funes pro armillis, clavos pro annulis, catenas pro torquibus, pro nectare acetum, fel pro ambrosiâ, pro solio crucem. Qui Christum amant, hæc cum Christo tolerare non recusant.

§. VIII. *Admirationes super Christo Nato, & de rerum in eo dissimillimarum conjunctione.*

EN ille Rex siderum, ille rerum omnium præpotens Deus, Virgunculæ ducit ubera, qui pascit cunctas animantes: qui cælum hyacinthinâ velat chlamide, qui terram smaragdinâ pallâ induit, qui vestit omnia, nudus jacet in præsepi, totus est in pusillæ sinu, quem nulla capit terrarum intercapedo: fasciolis stringitur libertatis vindex: Decembre gelu tolerat, & friget mentium castarum pervigil flamma: ploratus iterat mœstorum perenne solatium: inops est cæli terræque monarcha: in tenebris habitat, ad cujus nutum sidera expallescunt: inter bestias cubat, in cujus humeris sedet imperium orbis.

C

En ergo saturitatem esurientem, flammam frigentem, lætitiam mœrentem, fontem sitientem, abundantiam egentem. Vide lucem in tenebris splendescentem, Solem noctu fulgentem, ignem sub nube latentem. En ex rivulo purissimo profluit mare, ex palmite vitis nascitur inumbrans orbem, è stellâ sol oritur, è minimo centro infinita sphæra consurgit, è nubeculâ immensus splendor emicat. Aspice conjunctam hîc majestatem cum humilitate, virtutem cum infirmitate, æternitatem cum mortalitate, cœlum cum terrâ, cum summis infima. En ut fons exaruit, ut gaudium ingemuit; en ut pulchritudo expalluit, ut potentia elanguit; videte, obsecro, ut æternum Verbum obmutuit.

D

Deus ille, *qui transtulit montes, qui commovet terram de loco suo, qui præcipit Soli, & non oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo, qui extendit cælos sicut, & graditur super fluctus maris, qui facit magna & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus. Deus ille vivens, & Rex sempiternus; qui mensus est pugillo aquas, & cælos palmâ ponderavit; qui appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera. Ecce, gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt; ecce, insulæ quasi pulvis exiguus. Omnes gentes quasi non sint; sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ, de quo canunt oracula: Non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus: Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium*

Iob c. 9. v. 5. & seq.

Hier. c. 10. vers. 10.

Isa. c. 40. v. 10. 11. & pluribus seq.

chium ejus dominabitur. Ille ipse Dominus exercituum videtur jam defecisse,& multum laborare; jam à pauperculis opilionibus investigatur & invenitur; jam quidē venit, sed infirmus,& brachia ejus ligata sunt.

Iob. c.12. vers. 10. Deus *in cujus manu anima omnis viventis,& spiritus universæ carnis hominis. Deus excelsior cælo, qui super stellarum verticem sublimatur,qui circa cardinē cæli perambulat. Apud quem potestas & terror,qui facit concordiā in sublimibus suis, cujus militum non est numerus. Deus deorū, Dominus,* cujus *sunt omnes feræ silvarum, jumenta in montibus & boves,qui cognovit omnia volatilia cæli,cujus est orbis terræ & plenitudo ejus. Dominus Deus virtutum, qui sedet super Cherubim. Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos; cujus scabellum pedum adorandum est, quoniam sanctum est. Dominus Deus noster, qui amictus est lumine sicut vestimento; qui extendit cælum sicut pellem, qui tegit aquis superiora ejus: qui ponit nubem ascensum suum,qui ambulat super pennas ventorum: qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem; qui fundavit terram super stabilitatem suam,qui omnia fecit in sapientiâ,cujus opera magnificata sunt. Dominus Deus exercituum, Deus solus omnium regnorum terræ,qui fecit cælum & terram.* Cui *cælum sedes, & terra scabellum pedum ejus.* Hic ille ipse jam inter pecudes jacet; præsepiolo cingitur, linteolis ambitur, caveâ clauditur, ab hominibus tangitur,virgineo lacte pascitur. Et nónne,ô Deus noster,tu es ille ipsissimus, qui per Hieremiam Prophetam promulgari jussisti: *Putásne Deus è vicino ego sum, & non Deus de longè? si occultabitur vir in absconditis,& ego non videbo eum? Numquid non cælum & terram ego impleo? dicit Dominus.* Verè jam ô amantissime Domine, verè Deus è vicino es, nec adeò multum loci occupas, qui angustum præsepiolum non satis exples.

Isa.c.37. vers. 16. Isa.c.66. vers.1.

Hier. c.23. v.23.& 24.

En igitur ille Princeps pacis, qui seccenties in lege priscâ Dominus exercituum appellatus; ille ipse qui Moysi leges dedit inter fulgura & tonitrua; qui *pluit super Sodomam & Gomorrham sulfur & ignem de cælo,* jam sine sulfure & igne,sine tonitru & fulmine in obscuro silentio adest ipsus. Hic ille Imperator est, cujus armamentaria paratûs bellici & telorum plena, jam sine tumultu & strepitu velut in occulto venit mitissimus & hominum infimus. Arrogantiam retundens Seneca, *Nimis nos suspicimus*, inquit, *si digni nobis videmur, propter quos hæc tanta moveantur.* Qui hominem censuit indignum cui cœlestia corpora famulentur,quid demum diceret ad hæc,si cœlestium corporum conditorem ipsum cerneret in vilem sese servulum obtulisse, piscatorum pedes lavisse, inter latrones pependisse? Et quàm admirandum illud, hunc Infantem usu rationis & intelligentiæ perfectissimo fuisse, atque ullus virorum esse potest; nihilominùs omnem oris & corporis compositionem, omnem motum, omnémque actionem nihil ab infantiâ diversi habuisse, idque non imitatione, aut simulatione, sed re ipsâ, ut indoles aliorum est Infantium. Exclamat Eucherius: *O pietas immensa, ô humilitas ineffabilis, ô sacramentum inenarrabile! Deus homo sit, æternus temporalis, immensus localis, immortalis passibilis; pannis involvitur, qui cæli ambitu non continetur. Quis audivit umquam tale? quis vidit huic simile?*

Gen. c.19. vers. 24.

Hoc est corpora cœlestia.

Eucherius Lugdunensis Præsul in hom. vixit is anno 440.

Iob c.9.v.13

Idem c.37. v.4.& 5.

Psal.133. vers. 4.

Iob. c.38. vers. 23.

Isa.c.2.v.4.

En ergo, hic ille Infans est, *cujus iræ nemo potest resistere, & sub quo curvantur, qui portant orbem.* Hic ille est, qui *tonabit voce magnitudinis suæ, & non investigabitur, cùm audita fuerit vox ejus:tonabit in voce suâ mirabiliter,qui facit magna & inscrutabilia,qui facit mirabilia magna solus.* Et quis aspexit,quæ hic ipse bellator Dominus *præparavit in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?* Iam tamen mansuetissimus adest, & placidissimus Princeps pacis. Iam illud est ævi, quo gladii conflentur in vomeres,& lanceæ in falces. Iam gentibus pacem loquitur, nam pœnitentiā promulgat, quâ obtinetur vera pax, A & regnum Dei annuntiat,quod est æterna pax. Et adeò hic pacis auctor amabit pacē, ut vel inter duos suo nomine conjunctos futurus sit ipse tertius. Nemo suam ipse pacem turbet,nam etsi non domus tota vel tota civitas pacem admittat, satis est, si duo solùm Christi nomine consentiant, tertius illorum erit hic amator pacis,Christus Dei Filius, pax,serenitas mentis,amoris vinculum, consortium charitatis. Hæc est, quæ simultates tollit,bella componit,iras comprimit, superbos calcat,humiles amat,discordes sedat,inimicos concordat,cunctis placidissima. Nec extolli novit, nec inflari. Hanc qui accepit, teneat; qui amisit, repetat. Ad hæreditatem Domini non poterit pervenire,qui pacem noluerit observare. Nec concordiam habebit cum Christo, qui discors esse voluerit cum Christiano. Disertissimè Augustinus, *Fac justitiam,* inquit, *& habebis pacē,ut osculentur se justitia & pax. Si enim non amaveris justitiam, pacem non habebis. Amant enim se* B *duo ista, justitia & pax: osculantur se,ut qui fecerit justitiam. inveniat pacem osculantē justitiam.* * *Duæ amicæ sunt: tu forte unam vis, & alteram non facis. Nemo est enim qui non vult pacem,sed non omnes volunt operari justitiam. Interroga omnes homines: Vultis pacem? Uno ore tibi respondet totum genus humanum: Opto,cupio,volo,amo. Ama & justitiam, quia duæ amicæ sunt justitia & pax. Iustitia & pax ipsæ se osculantur. Si amicam pacis non amaveris, non amabit te ipsa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum est desiderare pacem? Quivis malus desiderat pacem. Bona enim res est pax. Sed fac justitiam, quia justitia & pax se osculantur, non litigant. Tu quare litigas cum justitiâ? Ecce justitia dicit tibi: Ne fureris, & non audis. Ne adulteres, & non vis audire. Non facias alteri, quod tu pati non vis. Inimicus es amicæ meæ, dixit tibi pax,quid me quæris? Amica sum justitiæ: quemcumque invenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem? fac justitiam.*

Ergo *pacem sequimini cum omnibus.* Si Dei vocantur C filii qui pacem amant, procul dubio satanæ sunt filii, qui pacē turbant. Cum vitiis nostris,nō cum fratribus nostris litigemus. * *Pax Christi exultet in cordibus nostris.*

§. IX. *De beneplacito æterni Patris in nato sibi Filio.*

QVæstionem ponens Pharisæis de seipso Christus, *Quid vobis videtur*, inquit, *de Christo, cujus filius est?* Ad quæstionem hanc variè responsum. Pharisęis hoc unum occurrit dicere, Filium esse David. Non adeò malè. Ita clamarunt cæci: *Miserere nostri, Fili David.* Ita Chananæa: *Miserere mei, Fili David.* Ita turbæ,& inter has pueri: *Hosanna Filio David.* Ita Angelus: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus.* Ad quæstionem istam Iudæi cæteri responderunt: Mariæ & Iosephi esse filium. Ita illi passim dictitabant: *Nónne hic est fabri filius? Nónne mater ejus dicitur Maria? Nónne hic est* IESVS *filius Ioseph,cujus non novimus patrem & matrem?* Ad eamdem quæstionem longè aliter Petrus, D *Tu es*, inquit, *Christus Filius Dei vivi.* Ad hanc ipsam quæstionem Pater æternus pronuntiavit de cælo: *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& possessionem tuam terminos terræ.* Virgo Dei genitrix, quid aliud ad quæstionem hanc responderit, quàm paternum illud: *Tu es Filius meus dilectus, in te complacuit mihi.*

Et quid nos omnes alii ad hanc quæstionem habemus dicere? Quis ejus est animi,ut animosè ausit respondere: Meus est filius, meus est, meus, meus. Responsi firmamentū est Christi dictum: † *Quicumq; fecerit voluntatem Patris mei,qui in cælis est,ipse meus frater,& soror,& mater est.* Hoc Christus non in speciem,sed positis ambagibus seriò,rectissimus in dicendo pronuntiavit: Quisquis voluntatem Patris mei fecerit, hic non solùm meus frater, & mea soror, sed & mater mea.

mea est. Huic igitur matri jurè licebit dicere: Christus meus est filius. IESV bone, quanta dignitas est nostra? si causæ nostræ non ipsi turpiter indormiamus.

Porrò cælestis Pater non tantùm filium, sed & orbẽ totum, die Natali Filii, his verbis allocutus censeri potest: *Hic est Filius meus charissimus, audite illum.* *Matt. c. 9. vers. 7.*

Omnes imò Angeli cum Gabriele Archangelo ad Domini Natalem concinuisse censendi: *Hic* ille, qui modò in præsepi jacet Infantulus, *erit magnus, & filius Altissimi vocabitur; & dabit illi Dominus Deus sedẽ David patris ejus, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni ejus non erit finis.* Interim & ingratissimus mundus vociferatur: *Nonne hic est faber, filius Mariæ, frater Iacobi & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nonne & sorores ejus hic nobiscum sunt? & scandalizabantur in illo. A Nazareth potest aliquid boni esse? Quomodo hic litteras scit, cùm non didicerit?* Hæ ingratorũ hominum gratulationes, hi mundi sunt applausus. Qui Christum odisse horret, voluntati divinæ ita se attemperet in omnibus, ut pro se quisque ausit dicere: Mi amantissime IESV, tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi. Bonus profectò filius, si bonam reperit matrem. *Luc. c. 1. v. 31. & 35.* *Ingratorũ voces. Matt. c. 6. vers. 3. Ioan. c. 1. vers. 46. Ioan. c. 7. vers. 15.*

§. X. *Christi Nascentis & morientis; exordii vitæ ac finis comparatio.*

Vitæ ac finis Christi cõparatio.

NAscitur Christus infans & mutus: proximus mortiti pariter obmutescit, nec pro infante tantùm, sed & stulto habetur. Coram Matre nudus nascitur: coram omnibus in cruce nudus moritur. Nascturus non reperit locum in diversorio; moriturus non habuit sepulchrum nisi commodatum in vicino horto. Nascens pro cunabulis præsepe, moriens pro lectulo habuit crucem. Nascens saltem stabulũ habitationi, saltem stramen semesum habuit arcendo frigori; at verò moriens nec pulvillum capiti, nec lodiculam vulnerato corpori invenit, Nascenti aqua calida instruendis thermis, morienti defuit frigida restinguendæ siti. Natus à Matre infantium involucris; moriturus ab Herode veste albâ, mortuus à Iosepho sindone mundâ involutus est.

Si tempus spectemus, nascitur Christus sub mediâ noctem, nocte in diem versâ; moritur sub medium diem, die in noctem mutatâ. Natus panniculis involvitur, fasciis ligatur; moriturus funibus stringitur, & clavis figitur. Natus lacrymas profudit, nec illas moriturus tenuit, sed sanguine purpuratas auxit. Natus lac Virginis bibit: moriturus fel & acetũ gustavit. Fœtor stabuli nascentem, Calvariæ graveolentia morientem afflixit. Inter duas pecudes vitam exorsus est; inter latrones duos eamdem finiit. In præsepi contemptus, pauper, parvulus: in cruce nec *homo* quidem, sed *vermis & opprobrium hominum, & abjectio plebis* est habitus. Nascitur sub Augusti, moritur sub Pilati & Tiberii imperio. *Psal. 21. v. 7.*

Nascentem exoriens stella prædicat, morientẽ sol sese abdens & fugiens deplorat. Natus ab Angelis laudatur; moriturus ab omni hominum genere illusionibus & maledictis violatur. Nato Reges ab oriente munera ferunt; moriturum carnifices ut falsum regẽ spinis incingunt, ludicro sceptro insigniunt, omnibus ignominiis illudunt. O mi amantissime Deus, qualis hic in vitam ingressus, qualis exitus, quale hoc exordiũ, qualis epilogus? Cresce, Puer suavissime, jam exacuitur culter, quo circumcidaris. Proxima est in Ægyptum fuga, vicinæ solitudines horridæ, prolixa jejunia, tentationes seriæ, probra & maledicta creberrima, insectationes atrocissimę, itinera perpetua, labores infiniti, dolores incredendi, verbera sine numero, vulnera sine malagmate ac fomento; jam vepres & clavi, jam crux & lancea in te parantur. Nunc calicẽ amarissimum primoribus labellis libas; erit cùm ad fæces totũ exhauries. Nunc mansuetæ te cingunt animalia; erit cùm *canes multi & tauri pingues* te circumdabunt. Nunc cælestes genii cantant: *Gloria in altissimis Deo*; erit cùm ferociens turba clamabit, *Tolle, tolle, crucifige eum.* Nunc lacrymas stillas oculis; erit cùm sanguinem toto fundes corpore. Atq; hæc omnia saluti nostræ pateris. Nos ægrotamus, tu bibis pharmacum; nos fures sumus, tu subis patibulum. Infinitâ prorsus *Benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei. Generationem ejus quis enarrabit?* Felix culpa, quæ talem meruit habere redemptorem. *Psal. 21. v. 13. Luc. c. 2. vers. 14. Ioan. c. 19. vers. 15. Ad Tit. c. 3. vers. 4. Isa. c. 53. v. 8.*

§. XI. *Quid maximè à Christi amore avocet.*

GVerricus abbas, divi Bernardi discipulus, Puerũ Bethlehemi natum velut digito monstrans, *Ecce*, ait, *offertur tibi* IESVS; *curre obvius manibus, extende brachia, expande sinus. Devotionem tuam tam affectus probet quàm actus. Filium, qui tibi natus est, spe magnâ venerare, suscipe fide, amplexare charitate.* *Guerricus Serm. 2. de Nat. Domini.*

Hic ille ipse est, quem tot oracula tótque vaticiniæ cecinerunt adfuturũ. Enimverò iis, quorum suo loco facta est mentio, adnumeramus & istud, quod Theologiæ Sol Thomas Aquinas posterorũ memoriæ consignavit his ipsis verbis, quæ à tali auctore scripta non censui mutanda: *Invenitur in historiis, quòd tempore Constantini Augusti & Helenæ matris ejus inventũ fuit quoddam sepulchrum, in quo jacebat homo, auream laminam habens in pectore, in quâ scriptum est: Christus nascetur ex Virgine; & ego credo in eum. O Sol sub Helenæ & Constantini temporibus iterum me videbis.* *S. Thomas 2. 2. quæst. 2. art. 6. ad 3. ubi docet, salvatiõ nemini nisi fide Mediatoris saltem implicitâ.*

Transeamus igitur cum pastoribus, *& videamus hoc verbum, quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis.* *Luc. c. 2. vers. 15.*

Annæo teste, *est aliquid, quod ex magno viro vel tacente proficias.* Est profectò plurimũ, quod è silenti hoc Verbo, cælesti Puero proficiamus. Quidquid in oculos isticurrit, ad meliorem vitam erudit. Hîc omnis fastus, ambitiõ, luxuria & luxus damnantur. Omnia ista, quę Christi stabulũ & præsepe oculis atq; auribus nostris ingerunt, attentissimè commeditanda sunt, & plenum pravis cupiditatibus exhauriendum pectus. Ante omnia, omnis è pectore libido eliminanda. Non amat castissimum Virginis Filium, quisquis non odit, & arcet cæcum Veneris puerum. Vbi libido, quantumvis abdita, ibi scelerum lerna, & omnis immunditiæ seminarium. Atq; hoc est, quod plurimum ab amore Christi mentem abstrahit. Non simul habitant, nec in unâ sede morantur Christus & diabolus, Rationis & carnis appetitio. Indulgere libidini, vel in animo solùm latenti, omnium malorũ est initium. Rationem omnem excludit, qui libidini se permittit. O homo, actũ est de te, si pestem hanc animo receperis. Valedic cęlo, & morere; actum est. Nulli vitio non vere cundum est initium, sed ob hoc latiùs funditur, & à turpi fine proditur. Non facilè obtinebis, ut desinat, si incipere permiseris. Impuris igitur cogitationibus obsiste, quia faciliùs, ut dixi, non admittuntur, quàm extruduntur admissæ. Non vino infirmum animum cõmittamus, non formæ, non illecebris, non rebus ullis blandè trahentibus. Recedamus à lubrico, & omnẽ libidinis vel umbram fugiamus. Ejice hanc feram è toto pectore, aut nec in tuo quidẽ diversorio locum cælestis Puer inveniet. Impurus amor initio mella stillat, dum illaqueet; denique fel ingerit morissimum. Fuge blandum impostorem: *Senec. ep. 94. post med. Quidquid in oculos incurrit de Puero IESV ad meliorẽ vitam erudit.*

Fallit, & ignitum derivat in ossa venenum.

Cave vulnus, quod dolore curandum est; si tamen curationem recipiat. Libidinis initium continebis, si exitum cogitaveris.

CAPVT VII.

Parodoxum geminum.

AVdite mortales, & hilarescite; audite cælites & ingemiscite: Hac nocte cacodæmon mortuus est: Hac nocte Deus conjectus est in vincula. De utroque hoc paradoxo pauca, sed stylo paululùm erectiore quàm antehac, & hilariore.

§. I. *Cacodæmon mortuus.*

EPitherses, quod Plutarchus memorat, Æmiliani Rhetoris parens, & qui hoc Plutarcho narravit, cùm circa Echinadas insulas navigaret, nec favens spiraret aura, noctu prope Paxas delatus est. Cúmq; in navi silerent omnes, & attentiùs vigilarent, subitò clamatũ est: Thramne. Horrent cuncti ad clarã hanc, sed ignotam vocem, neque permittit responsum horror. Silent igitur attoniti, alter alterum sine voce respiciens. Clamatur iterum, Thramnè. Siletur iterum, & magis pavetur. Redit vox eadem tertiùm. Tandem ter inclamatus ille Thramnus (erat hic gente Ægyptius, & navis illius rector) respondet, & quid se clamor hic velit, interrogat. Cui vox illa jam multò quàm antè clarior: *Cùm ad paludẽ fueris, nuntia magnum Pana mortuum esse.* Audiunt hoc omnes, sed num voci parendum sit, variè trepidéque deliberant. Cùm animosior ceteris Thramnus, Audite viri, inquit, & audete quod suadeo: si venti navem impellendo non siluerint, nos silebimus, quod si non flaverint illi & tacuerint, nos loquemur, & quod jussi sumus, nuntiabimus. Probant consiliũ omnes, & porrò navigant, sed non diu. Nam ventus mox insequi desiit, & cœpit silere. Illi ubi juxta paludem hærere coguntur, pacti Thramnum monent, qui promptus puppim scandit, & vultu in mare vergens altâ voce clamat: *Magnus Pan mortuus est.* Vix hoc effatus, cùm innumera illum gemitus ad miraculum vehemens & confusus auditus fuit. Intereà navigium hoc Romam pertingit, & illã urbium Vrbem novo rumore attonat. Ipse Tiberius Imp. curiosus talium, Thramnũ ad se accersit, omnia ex fide intelligit, & assentientibus in idem Philosophis, & ipse fidẽ habet. Quam neque à nobis præfractè negandam censeo. Quamvis non nescio scriptorem magnum esse, qui hoc potiùs de Christo in crucem acto velit intelligi, cui ego litem (quod absit) non intendo. Solum illud proclamo: *Pan magnus hac nocte mortuus est, quâ Deus in orbem natus est.* Ad illius verò mortem indubiè Tartarum omne ingemuit. Neque ego asserо (quis enim hoc dicat?) cacodæmonũ Principem & magnum illum Pana, qui spiritus est, & mori non potest, sed illius in nos robur infractum, imò mortuum, atque si propriè loquendum, strangulatum suffocatúmq; esse & illis quidem ipsis vinculis, in quæ bonus ille Deus se sponte suâ hac nocte conjecit.

§. II. *Deus in vincula conjectus.*

CHriste, quid ego hîc dicam, nisi hoc solùm, non habere me quod dicam? Verè, verè Deus conjectus est in vincula. An inter homines, imò nõ inter homines, sed en, inter ipsas bestias immensũ Numen illo humanę carnis carcere ambitur. Neq; hoc satis; etiam vinculis constringitur, & alligatur: panniculis & linteolis Deus fasciatur. An non meritò gloriari possumus, obligatum nobis nos habere Deum? certè ligatum habemus. Pæne hodie concedenda sit venia idolatris, qui Deum nimio nostrum amore infatuatum asserunt. Puer divinissime, ignoscę hanc stultam, imò impiam, ex pietate tamen progñatam vocem. Scio, Christe, infatuari non potuisti; sapientissimus es, & omnis origo sapientiæ, sed tamen potuisti infantari (utar hac voce) potuisti & ligari, quia voluisti. Vt nos enim manumitteremur, in hunc carcerem compingi, & in vincula dari non recusâsti, vincula non aurea vel gemmea, sed linea. Ergo Deus infra servũ se abjicit, & pretiosior est carcer vilissimi mancipii, quàm Dei natalis domus? Est certè; nam Æthiopes (si Plutarcho & Tertulliano credimus) auro vinctos in ergastulis habent, & divitiis malos onerant, tantò locupletiores, quantò nocentiores. Sed & apud Romanos tam pretiosas compedes reperio. Nam Antonius regẽ Armeniorum Artuasdem aureis catenis vinciri jussit. Deus hodie semet ipse constrinxit vinculis, sed heu quàm exigui, quàm pæne nullius pretii! non tantùm gemmæ hîc non rutilant, aureæ catenæ hîc non coruscant, sed vix adsunt viles centunculi, qui tenellos artus vinciant, & arceant frigus. Occurrit hîc, quod de suo carcere vel in extremâ calamitate ridens dixit Iugurtha ille Masanissæ nepos, opibus & ingenio validus, sed tamen à Mario devictus. Hic cùm captus Romam duceretur, & post triumphalem illusionẽ in carcerem conjiceretur, veste spoliaretur, inaures, quas more gentis ferebat, detraherentur, & quidem sic ferociter, ut avelleretur simul ima pars auris: cùm denique in imam, eámque tetram & horridã specum abjiceretur: Papæ, inquit, quàm frigidũ est vestrum balneum! atque inibi etiam fame obiit. Misereris Iugurthæ? Homo fuit, superbus fuit, meritus fuit. De Deo quid dicis, pectus adamantinum? Puellus iste immortalis est, supremus est, & qui horum nihil meritus, ipse tamen à Virgine se capi, quid dico capi, vinciri & cõstringi se passus est. Primam domum habuit Virginis uterum, egressus inde, sed sine regiâ veste, graveolens & solis feris hospitabile, antrum ingressus, præsepiolo alligatus est. Quis hîc cum Iugurthâ non clamet? Quàm frigidum palatium elegit Deus! palatium dico, quod reverà non fuit nisi fœtens & angusta cavea, in quam humanum scelus damnavit Deum.

§. III. *De Valeriano & Bajasitâ victis.*

VAlerianus Romanorũ seu potiùs orbis terrarum Imperator, quindecim annis felicem sui regni cursum tenuit, tandem & illum regi Persarum Sapori fecit magnis viribus, sed nullâ fortunâ; nam victus & vivus in hostium manus pervenit tantus Imperator. Rex Sapor victoriam reverenter & modestè non habuit, sed ad illum barbarũ supercilium erexit, Valerianum catenis oneravit, sic catenatum ut mancipium circumduxit, & quoties equum conscendit Sapor, toties scabelli vice, tergum præbuit Valerianus, humi reptans ad instar bestiæ, & pedibus calcari se ferens, quod vix ferret bestia. Ingemiscant forsan aliqui ad tantam fortunæ in tantum Imperatorem injuriam? Differte gemitus, aut in Natalem Christi diem omnes conferte. Quod Sapor Valeriano fecit, homo homini fecit, mortalis mortali, victor victo. Majus est mortaliũ scelus in immortalẽ Deum. Ad nos ille venit propter nos, hospitiũ quæsivit, admitti, & ab hieme defendi petiit, audivit nemo, excluserunt omnes. Ergo ad bestias ivit, & semet infra illas pannis constrictum abjecit. Sed quæ sensûs nostri pravitas est? Valeriani sortem miseramur, & pæne illacrymamur; Deum in extremâ egestate cernimus, & ridemus; cùm afficere nos soleat vel hostium calamitas.

Quis Bajasitem illum in caveâ sine doloris sensu aspiciat? Fuit hic Bajasites (uti me Turcici Annales docent) magnus animo & rebus Imperator, & per decem amplius annos variè victor. At cùm mutaret fortuna, magno prælio à Temir-lanco victus est. Atque cùm hi ambo (amicos dixisses, non hostes) pro more gentis Turcicæ, in tapete humi consedissent, volut Temir Bajasitæ in se animum explorare, atque ideo

in

in hæc verba illum est allocutus: Age mi Bajasites, si A ego in tuâ sim potestate, uti tu jam in meâ, quæso te quid ageres? dic verè & liberè. Fecit Bajasites, & feroci elatóque animo liberrimè subjiciens, Equidem te, inquit, si Numen victoriam annuisset, in ferream caveam inclusum circumduxissem ostentui & irrisui omnibus. Accipio sententiam, inquit Temir, vel à te judice, nec aliam quàm tu in teipsum pronuntio, atque sic ago. Et ad suos, Audite vos, inquit, mox huc ferream caveam ferre pro tam pretiosâ avi; includenda est, ne avolet. Fecit, & infelicè sic inclusit. Triennium ferè ita vixit miser Bajasites, & cùm desperatâ liberatione audivisset in Tartaros se abducendũ, caput validis iteratisque ictibus ferreæ caveæ incussit, & exturbavit indignantem animam. Miserationem ea res habuit & lacrymas, quod tam generosus sanguis tam turpi caveâ clausus, atque per eam etiam sparsus fuisset.

Quid facimus mortales, hominem in caveam, quæ B feris conveniret, conclusum gemimus, Deum in vilissimum gurgustiũ infra feras ab hominibus detrusum videmus, nec sentimus? ubi sensus, ubi lachrymæ? an expectandum, ut nobis bestiæ pietatem præeant, & homines doceant, quid humanum sit? reverà docent, & utinam discant vel ab his saltem Magistris inhumani homines! De Lazari canibus, qui misericordiæ professores egerunt, hîc plura non differo. Illud verò tacendum non est, quod Dei Filium in hunc stabuli carcerem à Patre missum eximiè repræsentat.

§. IV. *De Leone Basilii Imperatoris filio captivo.*

BAsilius Macedo Imperator filium habuit, cui Leo nomen, obedientem & innocentis vitæ juvenem. Sed nemo satis innocens est invidiæ, quæ & hunc Cæsaris filium in grave odium vocavit apud patrem, sed ob aliena, non sua crimina. Pater reum, ut putabat, filiũ dat in vincula. It Leo, uti in cæteris, ita & in C hoc parenti suo parens. Dum est in carcere, innocentiam suam cogitat, gemit frequenter, suspirat crebrò, nonnumquam etiam plorat. Audit hæc omnia non procul in caveâ suspensus psittacus, audita suo tempore feliciter recordatus. Interea Basilius Imperator in patricii cujusdã ædes ad convivium vocatur, & venit. Adsunt & alii non exiguo numero Imperatori familiares. Dum convivium hilaritatem suam explicat, & è taciturnis loquaces reddit convivas, psittacus ille, qui Domini facunda voluptas ad hilarandos convivas aderat, etiam sibi, dum faecerent alii, garriendum censet:

Incipit: affatus etiam, meditatáque verba
Reddit. ———

Inter alia sæpe ingeminat: Leo, Leo, Leo. Obstupefacti convivæ, & Leonis in carcere jacentis recordantur. Et, ô Imperator, exclamat illorum unus, ubi Leo est? reverà hęc avis nobis prudentior. Nos hîc inter epulas D & pocula lętitiâ diffluimus, Leo tuus filius in vinculis mœrore tabescit. Si licet, magne Imperator, rogamus, libera. Rediit hîc patri patris sensus; imperat ergo vinculis exolvi, & ornari veste ac dignitate pristinâ.

Fecit hoc idem hodie, si cogitamus, cælestis Pater. Filium suum, quem verè Leonem, & Leonem de tribu Iuda vocamus; hunc, inquam, suum filium, non ob sua, sed ob aliena & nostra scelera, in hunc stabuli carcerem conjecit, in quo ille non suspiravit tantùm, sed & lacrymavit. Oblita illius videbatur ipsa cælestis aula. Sed ecce binæ pecudes, inter quas hic captivus jacuit, voce gestúque, quo potuerunt, DEVS, DEVS, quasi clamaverunt. Nec continuerunt sese beati Genii, quin toto cœlo effusi Leonem hunc Dei Filium esse, suis cantibus affirmarent. Agnoscísne homo, hominum magistras pecudes.

§. V. *Sapiens victi Gilimiris factum.*

LVbet hîc Gilimeris Vandalorum Regis factũ attexere. Fuit hic Gilimer bellis & victoriis diu clarus, tandem à Belisario Iustiniani Imperatoris duce, pæne omnibus fortunis eversus est. Acie igitur victus in Numidiæ excelsum montem confugit, sed & illic obsidione pressus, & quasi in carcerem cõpactus misit ad ducem Pharam atque sibi *panem, spongiam, & citharam* mitti rogavit. Panem quidem sedandæ fami, spongiam sedandis lacrymis, citharam pacando dolori. Dedit illa Pharas, & mox sese dedidit Gilimer, qui ad Belisariũ deductus nil nisi risit. Desipere eum putabant homines, sed vera hoc fuit sapientia, quâ ille humana omnia ut incerta, nimiumque caduca ridebat. Cúmq; per triumphalem pompam Byzantii ad Iustinianum Imperatorem & Theodoram conjugem in sublimi solio sedentes adduceretur, hoc solum effatus est: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Depictũ videtis in Gilimere totum humanum genus. An non obsidebamur ab acherontico duce, summo inferorũ monarchâ? an non passim multa hominum millia in flammeos carceres detrudebãtur? Misertus est Deus, & quę ipsius bonitas fuit, non rogatus huic malo succurrit, misitque obsessis panem, spongiam, citharam. Panem quidem illum, qui in Bethlehemiticâ specu proponitur, Christus Servator noster. Et rectè quidẽ Bethlehemum Panis domum interpretantur. Sed & spongia cum hoc pane est, Præsepe fœno & panniculis instratũ, quibus siccenus humentes oculos. Sed neque cithara deest, cantantes in aëre, & omnem citharæ harmoniam superantes cælites. Superest, ut & Gilimerem sequamur, & heroicâ voce clamemus: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Sed num sic quiescendum? neque in illum ducem, qui nos tam gravi obsidione pressit, arma movenda sunt, imò verò sunt, & quidem hoc ipso Principe & belli duce, qui hodie in cunarum ergastulo lineis vinculis nexus lacrymatur. Tu infantem, dicat aliquis, militiæ præficis, & puellum in cunis vagientem exercitûs ductorem constituis? Quæ dixi, non excusabo. Sed audi, præsertim, qui negas ab infante regi posse exercitum. *Lipsii monita politica, l. 2. c. 14.*

§. VI. *Dux infans in cunis exercitum regit.*

ANno à salute millesimo centesimo supra quadragesimum quartum Godefridus tertius Dux erat Brabantiæ, sed qui in primâ infantiâ, & ordientis vitæ annum nondum esset egressus. Accedit ea res veteri in hostem, & spes animósque ingentes addidit Bertutiorum genti, cum quâ infantis illius patri avóque bellum fuerat, & septemdecim justa prælia. Hostes itaque grandes copias in aciem educunt, & gentem sine duce vel cum duce infante facilè opprimendam censent. Lovanienses, quorum res tum potissimùm agebatur, ante omnia novum Principem, quamvis infantem, in paterno solio locant, & fidem ei popularium obstringunt: quo facto accingunt se ad bellum, in propinquo castra metantur, & cùm hostis etiam per fetiales de agnoscendo Principe monitus ferociter reclamaret, in sequentem diem pugnam denuntiant. Sed quis pugnæ dux & moderator? ille ipse infans. At quomodo in acie stetit, qui adhuc in cunis jacuit, aut quomodo militem hortari potuit, qui necdum loqui? Hortatus est, & efficaciùs quàm ullus oratorum, sed hoc modo. Consilium fuit generosi viri, puerum illum illuc deferri, & animandis militibus ostentari; quod sanè factum est. Nam infans in cunis allatus, & ad salicem arborem suspensus est. Neque ulla concio hoc aspectu miserabilis infantis potuit esse facundior. Conjecit huc universus miles oculos, manu qui potuerunt, tetigerunt; omnes ut Numen suum Principem venerati, *Lipsii Lovanium, l. 2. c. 9.*

rati inflammatis animis in hostem iverunt. Magna pugna, magna cædes fuit, & pro omnibus ducibus dux infans. Et cùm certantium animi ceciderunt, vagitus pueri erexit; cùm non pauci fugere cœperunt, infantis aspectus coërcuit; cùm hostes nimiùm invaluerunt, muta hæc exhortatio repressit. Denique qui pro infante pugnarunt, vi viceruntex hostibus pleroſque omnes duces ceperunt, aut ceciderunt, atque reliquâ vulgi cæde sic purpuraverunt fluvium Zennam, ut eo die fluxerit cruentus. Ergóne tantum potuit infans, in quo solus ducum sanguis tam multo sanguine defensus est; Ergóne tantum potuerunt aspectę in pugnâ cunæ? Aspicite, oro alias cunas, alium ostendo puerum. En Deum, sed infantem; en infantem, sed militiæ nostræ ducem. Ad pugnam nascimur, quicumque nascimur ad vitam, & vivere non vult, qui non vult pugnare. Nemo ergo pedem referat, nemo trepidet: Dux noster schema quidem gerit infantis, sed gigantes sternit: plorat in stabulo, at in cælo tonat: dormit in sinu Virginis, at pro omnibus pervigilat: in vinculis suspirat, at servos omnes in libertatem vendicat. Audite servi, audite quicumque non verè liberi, cum Senecâ magnâ voce clamo: *Non potest gratis constare libertas.* Hanc si magno æstimas, omnia parvo sunt æstimanda.

§. VII. *Bernardi Clarævallensis eximius in hunc Ducem affectus.*

Dan. c. 7. vers. 10. Fulgent. sermon. 5. de Epiphan. sub initium.

REverà noster hic infans divinus, exercituum est Dominus, cui *decies millies centena millia* ad omnẽ nutum parent. Hic ille est, ad beati Fulgentii phrasin, qui portatur ut parvulus, adoratur ut Deus; parvulus in præsepio, immensus in cælo; vilis in pannis, pretiosus in stellis; pauper & dives, humilis & sublimis; Rex Iudæorum, sed idem Creator & Dominus Angelorum. Archelaus Herodis filius natus est in palatio, Christus in stabulo; Archelaus natus, in lecto est positus; Christus in præsepio reclinatus; & tamen ille contemnitur, iste quæritur; ille vix nominatur, iste inventus adoratur.

Guilielmus Abbas in vitâ Bern. l. 1. c. 2.

Bernardus Clarævallensis etiamnum puer gravi capitis dolore dejectus fuerat in lectum. Mox adfuit anus, quæ incantationibus & carminibus dolorem pellerè professa est. Vbi hoc agi sensit nobilissimus puer, acerbè indignatus præcantatricẽ mulierculam & voce & manu à se rejecit. Nec defuit auxiliatrix è cælo dextera. Nam continuò dolor remisit, adolescentulus è lecto abiit. Et opportunè aderat nox Nascentis Christi, quam nemo non pervigilio veneratur. Bernardus dum sedet, & horam divini officii operitur, in somnum solvitur. Hic illi cælestis puer veluti recèns natus spectandum sese obtulit in quiete. Persuasum semper habuit Bernardus eam fuisse horam, quâ Christus Lux orbis in lucem est editus. Hinc in Bernardo ingens semper & suavissimus affectus arsit ad istud Christi Nati arcanũ. Hinc nobilissimum illud scriptum tam ordine, quàm dignitate inter cetera ferè primum, quo missi ad Virginẽ Salvatoris Angeli, & partûs divini mysterium eruditè ac eleganter edisseruit. Et quotiescumque de Nascente Christo loquendum, quod facilè curiosus lector observaverit, Bernardo ad eam dictionem sensus profundior, affectus calentior, sermo fluit copiosior. Verbum infans & mutum facit disertos.

Bernardo ingens semper arsit affectus ad Christi Nati arcanum.

CAPVT VIII.

Poëma natalitium.

HÎc interjungo, mi Lector, industriæ tuæ recreandæ (idem facturus sum infrà) ad legendi tædium numeris & modulis mulcendum. Eodẽ cantu surgentis & in cælum redeuntis Christi gloriam seu gloriæ causſam prosequemur. Nunc ergo carmen natalatium inter opiliones, ruri, pennâ facili ac minimè operosâ natum voce præco. Si lubet, mitte tristiores curas, & accine.

INFANTIS DEI DIVINITAS ASSERTA, ET DEFLETA STAEVLI INCOMMODA.

I.

Infantis audes Numinis,
Infans poëta, cunas
Inerudito carminis
Choragio movere.
Apollinis facundia
Ipsius obticescit.
Tripus silet; tu perfrica
Frontem fidesque tenta.

II.

Quid ala stridat Pegasi,
Si plaudat Angelorum?
Ludunt Choraulæ Cælites
Diviniore Musâ,
Carmenque pangunt dulcius,
Et dignius Chorago.
Argutias Luscinias
Cave, Cicada, turbes.

III.

Remitto chordas; impetum
Castigo prurientem.
Relego sub Parnassides
Musam lateuter umbras.
Fons ungulæ siccatus est,
Cessa, Thalia, cessa.
Laudas silendo plenius,
Et eloquens tacendo.

IV.

Sed en puellus aureo
Vt osculo renidet;
Et hæsitantem pergere
Hortatur ultrò patrem;
Mugire si fas bobus est,
Rugire fas asello,
Adhinnientis Pegasi
Quo jure jura damnem?

V.

Resumo chordas; impetum,
Quem presseram, relaxo.
Redire Musas impero,
Et explicare monstra.
Quibus scatent Bethlehemici
Tuguri ruina.
Nec Bactra fœcunda sunt,
Nec Indus, aut Canopus.

VI.

En mutus iste Pusio
Fletu modò disertus,
Verbo creavit æthera,
Solum salùmque verbo.
Tantillus iste Pusio,
Quem metiaris ulnâ,
Hic implet orbem, quantus est,
Et sustinet ruentem.

VII.

Quam ponè cernis, Mater est,
Et est pudore salvo.
Enititur, nec ingemit,
Matrémque damnat Evam,
Cujus statuta noxiæ
Lex ista sit doloris:
Cui debeant purpuræ
Vectigal hoc laboris.

VIII.

Cùm prima lucis munera
Fons ipse lucis hausit,
Vt illa ter beata Lux
Illustrior micaret,
Grandi resulsit sidere
Et insolente cælum,
A Delio quòd alterum
Ægrè gradum teneret.

IX.

Vt ergo sol hanc temperi
Audientiam refrenet,
In intimis sacraria
Quæ condidêre gazis,
Promit, diémque currui
Dispensat universiem,
Tribúsque splendet orbibus,
Tunc luna nullæ luxit.

Historia de triplici ab Augusto sole viso.

X.

Fontes resudant Palladæ,
Tuis, Latine, campis,
Currente retrò Tyberi
Et adstupente Româ.
Miri quid istud ominis?
Quis explicabit augur?
Hæremus; augur deficit.
Interpretare Cælum.

Poëtarum more loquimur.

XI.

Audimur; astris dabitur
Demissa vox ad aures:
Estote macti gaudiis,
Enubilate frontem,
Ambos per orbes incolæ;
Pax alma, certa, constans
Redibit, & tot cladibus
Mersum levabit orbem.

XII.

Nunc hisce, nunc, gens impia,
Illude Numen Infans.
Hic Numen est, hic noster est,
Hic orbis architectus;
Cui muta parent sidera,
Et cui cæca parent,
Qui solus afflictissimis
Vna est medela rebus.

Angeli.

XIII.

His clausa salve Numinis
Angustiis potestas!
Finita parvo limite
O amplitudo salve!
Vix orbis imples angulum
Cùm sis vel orbe major.
Plorare quamvis audiam,
Credo tonare, credo.

XIV.

Ceu mutus etsi gonices,
Infantiâ ligatus,
Nego tamen disertius
Facundiúsque VERBVM
Efferre posse sidera,
Efferre posse terram;
Imò profari sidera,
Nego, solúmque posse.

XV.

Sed numquid hæc Divinitas
Vastâ latere rupe,
Extorris urbe debuit,
Tuáque, David, urbe?
Homo pellit; antrum suscipit,
Inserviente Tauro.
Homo istud, ille marmor est;

A

Obbrutuit Magister.

XVI.

Qui nubibus, cui Seraphim
Assuevit incubare,
Ille, ille (qualem culcitram!)
Fœni premit pugillum.
Culmis maligne tectus est,
Lacertuli rigescunt.
Tu nempe spica totus es;
Exspirat ergo culmus.

XVII.

Illi in paterno tapides
Palatio virebant;
Illi rubebant ignes
Bracteis pyropi;
Quacumque gressus fixerat,
Flos emicabat auri.
Et scilicet superbus,
Quòd atteri daretur.

B

XVIII.

Vestram, Beata Mænia,
Vestram fidem, Coloni!
Vbi nunc virent tapides?
Vbi nunc pyropus ardet?
Ostrámve vultum verberat?
Gemmæve, bracteæve?
ADAMANTE solo plenus est
Hic, quo migravit, orbis.

XIX.

Aulæa nulla vestiunt
Hoc exulis cubile.
Quàm quæ suis ex ilibus
Eviscerant arachnæ.
Sabæa messis, fimus est;
Silex acuta, gemmæ.
Lutum premunt vestigia,
Vertúntque modi in aurum.

C

XX.

Quamquam quid aurum quærimus,
Gemmásque, bracteásque?
Puellus ipse totus est,
Est ipse totus aurum.
Quòd si solutis fasciis
Implet sinum MARIÆ,
Hem gemma gemmis carior
Ex anulo nitescit.

XXI.

Et fasciis constringitur
Pavendus ille Samson;
Vincitur illa dextera,
Dextra illa fulminatrix;
Implenda nullis ignibus,
Sed oculis beanda:
Hæc sunt amoris fulmina;
His fulgurabit Infans.

Iudic. c. 16. vers. 21.

P

XXII.

Nimbos ciere frigidos
Duos potens per axes,
Nunc ecce nimbos igneos
Duos ciet per orbes.
Ruunt calentes lacrymæ,
Et perpluunt jacentem.
Hic una gutta marmora
Cavare dura possit.

XXIII.

Nempe ut Decembres arceat,
Fluit calente guttâ.
Crudele frigus, perfidum!
Crudelis aura, vecors!
Et vos malorum barbarum
Exaggeratis agmen?

O dignæ

O digna vestri carcere,
Gens turbulenta, Regis.

XXIV.

Vos astra saltem parcite,
Vestrum fovete solem!
Saturne, sidus tempera,
Acrem remitte brumam!
Æternus hostis audies
Infantiæ immerentis?
Quis aureum te prædicet?
Et ferro & ære constas.

XXV.

Nil vota possunt supplicis,
Nil commoventur astra.
Plorare perstat algidus
Rigere perstat Infans.
Quam additus nos lacrymas,
Confundimúsque fletum.
Has præ Neronis balneis
Thermas probabit Infans.

XXVI.

Vt lectulus sit mollior,
Prætexo corda fœno.
Prætexo membra singula,
Nam sunt & ipsa FOENVM.
Quid molior? tam duriter
Cogam cubare Numen?
Ignosce, quamvis marmor est,
Emollies premendo.

XXVII.

Tu lingua præbe culcitrum,
Modestiam professa.
Nullo cubabit rectius
VERBVM Patris torali.
Hoc fœta VERBO, *Tullii*
Demosthenisq; suadam
Quantè relinques passibus,
Quanto gradu præibis?

XXVIII.

Evolve, Mater, fascias;
Agent vicem lacerti.
His lævæ, & illud dexteræ
Ebur ligabo vinclis.
Nec ipse tentet rumpere,
Nec me sinente possit.
Adamantinis est Charitas
Robustior catenis.

XXIX.

Ahena si quem criminum
Catasta compedivit,
Huc advola, dum Numinis
Inermis ira parcit.
Ligatus est; jam fulmina
Nescit trisulca ferre.
Nunc advola severior
Super iridem sedebit.

XXX.

Huc serve nummi sordidi,
Huc esuritor auri.
Hic æra fulva cautibus,
Hic condidit fodinis.
Hic omnium nunc indiget,
Arente rectus herbâ.
Sed dormit herbas incubans;
Tu quando conquiescis?

XXXI.

Huc qui tumenti vertice
Contingis astra, Thrasо,
Quem purpuræ, quem murices,
Quem tota regna velant.
Qui nudus hic abjectus est,
A *Rex est, & Alphà Regum.*
Si tu ruborem devoras,
Bis erubescet ostrum.

XXXII.

Huc unctе leno, sordibus
Ne terreas caprinis.
Suadebo scitus arbiter,
Quos ardeas amores.
Iube valere Cypridem,
Est dignior MARIA;
Iube valere filium,
Est dignior MARIÆ.

XXXIII.

Huc quisquis alti pectoris,
Qui Christianus audis:
Qui porrigis te latiùs,
Quam vita porrigatur:
Hinc disce mores fingere,
B *Implere nomen ingens.*
Quid expetas, quid oderis,
Mutus docebit Infans.

Ita canimus, seu potiùs gemimus nos ex infimâ plebe musici, rauci & sordidi mendiculi. Longè suaviùs cantant beati cælites, quorum cælestem harmoniam in hunc locum studio sepositam capite sequenti exequemur.

CAPVT IX.

De Angelorum ad Christi Nascentis cunas cælesti symphoniâ.

ELISÆVS Vates, quod Regum Volumina testantur, non antè vaticinari orsus est, quàm psaltes fuisset adductus. Christus Servator orbis non priùs à pastoribus vult salutari, quàm cæli Psaltæ in aëre cœperint modulari. Salomone Rege dicto, quod ii- C dē codices memoriæ produnt, **ascendit universa multitudo post eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno: & insonuit terra à clamore eorum.* Pacifico Salomone nostro in lucem edito Angelorum universa multitudo descendit, summū gaudium testata novis cantibus, quibus demum orbis totus personuit. Iobus interrogans, *Concentum cæli* [illegible]*ait, quis dormire facit?* Pervigiles omnino sunt cęlestes hi aulœdi, qui nocte sacrâ suis modulis aërem permulserunt. De hac cælitum harmoniâ dignissimum est uberiùs disserere. Hic nemo me fusiorem culpet. Quod res est, fateor, Musicam amo.

4. Reg. 13. vers. 15. Cantus Angelici præcessit salutationem pastorū in Christi Nativitate.

* 1. Reg. 4. vers. 40.

Iob. 35. vers. 10.

§. I. *De Cantico Angelorum, Gloria in altissimis* DEO.

D *ET subitò*, ait beatus Lucas, *facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum.* Vti probabilissimum est omnes omnino Angelos cum Christo ad supremum judicium descensuros: ita prorsus credibile, omnes beatas mentes in terram sese demisisse ad sui regis cunabula, ita quidem ut nullus cælestiū animorum (quod Alphonsus Salmeron docet) in cælo tunc remanserit, tamquam universi suum regem cominus adoraturi ad dictam legem: *Adorent eum omnes Angeli.* Videntur boni genii erubuisse cælum habitare, conditore in terrā sponte abjecto. Adfuerunt igitur suo Principi obsequia sua delaturi, sacramento dicturi & in leges juraturi. Quòd Angeli laudaverint Deum, suo nos, inquit Beda, instruunt exemplo. Illi autem ad pastores misso tabellario sese cælestis exercitus adjunxit, ne unius parva videretur auctoritas, & ut fidē, prout Ambros. loquitur, divina curia adstrueret; & ne paupertate Christi offenderentur pastores. Rectè autem exercitus Angelorū Deum sabaoth, Dominū exercituum laudavit. Militiam vocat

Luc. c. 2. vers. 13. Omnes Angeli in terram demissos ad regis sui cunabula.

Psal. 96. vers. 7.

B. Lu-

Cur B. Lucas hanc multitudinem Angelorum vocat milit.

B. Lucas hanc multitudinē, propter ordinem, fortitudinē, majestatem, quę est in his cęli legionibus. Deinde Christus venerat, ut bellum capesseret, & illum fortem armatum fortior ipse vinceret. Atque uti militiæ cōplures sunt manipuli, centuriæ, cohortes, copię, legiones; ita & multitudo Angelorum non ex hierarchiā aut ordine uno convenerat. Verosimile autem est illos Angelorum exercitus tum demum post expositum pastoribus nuntium advolasse, nec auditos tantùm esse, sed & visos.

Luc. c. 2. v. 14. Græci & Syri legunt: In terrā pax: in hominibus bona voluntas, hoc est, beneplacitum & beneficentia Dei.

Divinum Angelorum melos fuit: *Gloria in altissimis Deo, & in terrā pax hominibus bonæ voluntatis.* Hīc Angeli, more salutandi Hebræo, pacis nomine, omnem salutem & prosperitatem imprecantur, & quidem iis hominibus, qui bonā habent voluntatem. * Cùm intercælum & terram diuturnum bellum arserit, id demum pace per nuptias inter Verbum & Humanitatem stabilitā sublatum est. Quid mirum ab Angelis præconibus pacem proclamari turbidis & iracundis hominibus, cùm ille toties læsus, tāmque graviter offensus Deus ad pedes nostros jaceat, & pacem quasi supplex offerat, imò lacrymans petat, paratus luere omnia, quæ à nobis offenso Numini deberentur. Pax igitur sit hominibus illis qui vel propensam habent voluntatem ad divinam hanc pacem & misericordiā amplectendam, vel quos optimus Deus ad æternam vitam electos bonā prosequitur voluntate. Triplex olim discordia vigebat: gravissima omnium inter Deum & homines: altera inter Angelos & homines: tertia inter ipsosmet homines. Pax igitur terræ restituta, has inimicitias omnes sopivit. Pax ista jure meritissimo Domini pax appellanda. Quod nomen Gedeonis altari inditum. Nam *ædificavit ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud Domini pax usq; in præsentem diem.*

* Belli inter cælum & terram pernicarnationem Verbi sublatum est.

Triplex olim discordia vigebat.

Judic. 6. 6. vers. 24.

Huic paci certatim prisci Patres applaudunt. Beatus Maximus, *Si tibi, ait, panni vilescunt, Angelos collaudantes admirare; si credis vilia, crede & mirifica.* Aureus Orator Chrysostomus, *Olim, inquit, Angeli ad puniendum mittebantur, nunc canunt, & gratias agunt.* Gregorius Magnus Pontifex Summus de his Angelis dixit: *Gaudent suum numerum impleri.* Idem pæne pronuntiavit Origenes: *Gaudent venisse medicum, qui præster quod ipsi non poterant.* Et D. Cyrillus, *Pax, inquit, per Christum facta, qui nos Deo reconciliavit, duósque populos in unum pacificavit; cælicolas & terrenos in unum gregem composuit.*

De pace piscorum Patrum applausus.

Luc. 2. vers. 15.

Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cælum. Quis ambigat cantantes, & divinam bonitatem laudantes in cælum esse reversos? Redierunt autem tamquam abeundi veniā à suo Domino concessā, nam Dominus ipse diutiùs in hac laboris & doloris valle decreverat hærere. Ita subinde comiter & perhumaniter Principes agunt, qui à palatino comitatu ad pauperis alicujus ædes deducti, redire jubent omne famulitium aulicum, ipsi soli cum amico paupere mansuri. Sed erigamus dictionem aliquantulum: volemus & cantemus cum beatis mentibus.

§. II. *Gaudia inter mœrores; cantus inter lacrymas.*

HOc tandē die, seu potiùs hoc elapsę noctis meridie, tellus vario scelere deformis, & cælum factioso cive vacuum, lætari, illa formā aliam, hoc alios cives sperare cœpit. Natus nobis est Princeps, natus Servator. Matrem cœpit habere, qui creavit ipsam Matrem. Omnia novo vultu, novis deliciis perfusa. Iam cœlum terræ amicum gratulatur, terra insolenti plausu remugiens gratulanti cœlo respondet. Sidera diceres loco emota ad festas choreas præeunte Lunā subsultare. Verè hodie

Accensum multo cælum telluris amore,
Conjugis in gremium rorantes impluit imbres;

& adeò largiter, ut mox omnia ridere cœperint. Sed heu! video quod mihi guttis prægnantes reddat oculos, & certè lacrymas jam parturiunt funebrem partum edituri, ni suffocem. Video lætitiam dolentem, & frigentem flammam. Video oceanum sitientem, copiam indigentem, satietatem esurientem. Video involutum fasciolis Deum. Et cui adeò cornea fibra, cujus oculi tam duri silices, ut ab illis nec guttam exoret, si cernat Deum infantē, uvidulis genis vagientem, & tenellis imbribus pluentem, non ex atrato cœlo, sed ex rubicundis oculis? Illum quidem superi ut regem reverentur; sed ubi Scipionis Allobrici argentea vasa? ubi Drusillani Rotundi lanx quingenaria? ubi Persarum Regum vitis aurea? ubi Amyntæ racemi ex unionibus faberrime elaborati? ubi Cyri domus à Memnone candidissimis lapidibus, & auro revinctis extructa? ubi capaces Heliadum crustæ, & inæquales Virronis beryllī? ubi Dionis Syracusani nebulosa syrmata, carbasique textiles venti? O regis nimiam egestatem! palatium illi præbet sordens caula; pro coccineā gausapā stipula est tristē fodicans; pro lectulo eburneo horridi præsepis fragmenta & cunæ è cespite, pro perdicum plumis palustres cannæ, pro thureis nubibus sæva stabuli mephitis. Sed quid huic supellectili illacrymor? Hīc divitiæ sunt & summæ. Abite lacrymæ; quis enim rex ille tam opulentus, cujus genethlia effusum in terras cœlum cecinerit? Noster hic est, quem non infelix ille populis augurium Cometes, sed novum sidus nuntiat, sidus omni Dionæo astro fulgentius. Noster hic est, quem cælitum phalanges divino carmine toti orbi divulgant. Regius Psaltes cantabat olim: *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis.* Nos jam vertimus & cantamus: Laudate Dominū in stabulis, laudate eum in infimis. Nimirum cogitat Christus maturè inter pecudes assuescere (ne miremini, ô Angeli) progressu ætatis hic ipse Dominus inter bestias esuries, inter latrones mortem oppetet. Sed fas mihi sit, Christe, cunas tuas deserere, ad quas non philologi, sed Philothei vocantur, aut etiam illi, sed ut sint isti: Fas sit, divine Puer, antro egredi & auribus haurire modulantis illius cœtūs suavissimum nectar.

Psal. 148. vers. 1.

Amiterni, uti me docet Iulius Obsequens, Consulibus Romæ Servilio Cæpione & Attilio Sarrano, cùm ex ancillā puer nascereturr, dixit: Ave. Hic dies ille auspicatus est, quo puerum Virgo enixa, quæ se ancillam vocārat, & non erat; & hoc illud AVE est, quod hodie cœlestes genii concinunt dulcissimis modis. Et, ô Deus, quid visum, quid auditum in aëre? Discursu triumphali completur magnum hoc inane, auræ renident serenā facie, audiuntur cantus ultra cuncta vocum oblectamina. Putes canoras aviculas prolectante verno tempore, concentus suaves adsonare. Credas arbores Austrinis laxatas flatibus germine foliorum vestiri, & clementi brachiorum motu dulces strepitus obsibilare. Censeas magno procellarum sedato fragore, ac turbido fluctuum tumore posito mare quietas alluvies temperare, cœlum autem nubiloso squalore rejecto, nudo sudóque luminis proprii splendore candere; ridere, gestire omnia.

§. III. *Novi Orphei è cælo legati canunt.*

SI fides fabulis est, Orpheus in silvis cantavit, inter Delphinas Arion. Ille exilio multatus, hic navigio præcipitatus; ille immanium bestiarum delinitor, hic misericordium belluarum oblectator; ambo miserrimi cantores, quia non sponte ad laudem, sed necessariò ad salutem cantārunt. Eos ego impensiùs admirarer, si hominibus potiùs placuissent, quàm bestiis. Et quis hominum satis miretur cælestes illos Orpheos, qui non per solitudinem, sed per aëris amplissimos campos diffuderunt inauditum melos?

Angeli per amplissimos aëris campos inauditū melos diffuderunt.

Eos

Eos Orpheos, hos Arionas cælum misit, audivit terra. Et cui pectus non subsultet, cùm superæ illius aulæ musicos in has valles venisse, & verò etiam cecinisse recordatur? Facessat hinc Thrax ille, qui erebum cantu rupisse, furorem tigridum inhibuisse, Ismaron & Strymonem stitisse, impavidos agnos lupis junxisse fertur. Hodie primùm auditi chordacistæ, qui stygiarum tigridum in nos iram infregerunt, tartarum terrefecerunt, immortalium bonorum fontes laxârunt, diuturnum inter cælites & nos odium extinxerunt. Procul hinc & Thebarum ille conditor, qui cautibus sensus inseruisse, & montes animâsse fertur. Felices illi spiritus mortalium pectora, quæ saxi instar obrigueranr, ad virtutis ardorem animârunt divino modulamine. Non hîc audio Xenocratem organicis numeris furoti medentem: non Eryphilum ægrorum venas rhytmis moderantem: non Thaletem citharæ loquacitate virus pellentem. Alii nobis hodie & musici sunt & medici. Somniavit Pythagoras orbium cælestium admirabilem harmoniam. Somniavit, inquam, non audivit. At si umquam possit defendi Pythagoras, hac die poterit, quâ videri potest stellifer cæli cursus cantasse & ex suâ volubilitate nascentem musicam infudisse opilionum auribus.

Refert Macrobius eumdem Samium Philosophũ perturbationes animi lyrâ composuisse, ejusdémque tirones, seu vocarent somnum, seu pellerent, lyram manibus tentâsse, quò essent pacatiores ad quiescendum, erectiores ad vigilandum & agendum. Servator noster in hanc vitam natus beatos genios cantantes, è vitâ hac denatus, rupes & scopulos ferale quid sonantes habuit. Cùm scilicet cæli musicis ob funus sui Domini non luberet suaviter modulari, lubuit cautibus lugubriter indignari. Et sic nascentem laudârunt Angeli, morientem plorarunt scopuli.

Getæ credunt musicã optatæ pacis esse conciliatricem. Angeli pacem orbi nuntiarunt læto successu.

Getæ, aliæque gentes, si Theopompo credimus, cùm legationes obeunt, & pacem vel impetrare, vel impetratam stabilire cupiunt, citharas increpant erudito consilio. Credunt enim musicam, & rectè, optatæ pacis blandissimam conciliatricem. Servârunt hoc idem superi Regis hydraulæ. Legatos illos cælo demisit Numen (ô tales, talis Dominus ad nos vermiculos!) Legatos, inquam, misit, qui orbi pacem nuntiarent, pacem tot annis exulantem, pacem tot sæculis rogatã, nec impetratam. Sed quî suâ legatione functi sunt hi legati? Præclarissimè, quia suavissimè. Durum erat mortale genus, & ad pacem admittendã asperum. Quid proficerent hi tales Legati apud gentem adeò incultam, adeò barbarã, adeò ferinam? Arte usi sunt, & felici. Odaria prompserunt in cælo cani sueta, & modulatione permulserunt aërem, ut possent animos. Et certè potuerunt, lætosuccessu. Omnia tunc à bellis silebant. Pax summa, & longæ ferri feriæ, & otium armorum erat tranquillissimũ. In vinculis fuit Mars, & furor, & quidquid in Martis truculento comitatu est. Ianus post Vrbis incunabula quintùm clausus conticuit. Et hoc est, quod olim ab Homero canitur, Deos ad tollendas seditiones cantu usos. Seditio erat in toto orbe. Ibatur in Numen impio bello, &, heu nefas! tot scelerum mucrones intentabantur vel ipsi Deo. Bellum passus est, qui inferre debuisset; intulerunt, qui pati. Pax tandẽ post tam impias seditiones restituta beatarum mentium mellifluis odis.

§. IV. *Ad Phalangii morsus sanandos quantùm musica profuerit.*

CLinias Pythagoricus, uti mihi testis Athenæus, & vivendi ratione & moribus difficilior, si quando ab iræ facibus animum flammari deprehendisset, lyram reprehendit, & digitis peterravit. Causam rogantibus, Mitigor, dicebat, & reducor ad tranquillam mentem. Achilles Homericus sæpe, cùm arsit irâ, nervorum sensu ad animi sensum rediit. Et quæ ante Servatoris Natalem inæstuabant irarum & libidinũ incendia? dixisses vitiorum Æthnas & Vesuvios in hominũ animis spirare. Adsunt hodie omnis voculæ mellei modulatores, & suavissimi concentûs temperie turgidos mortales liberant corybantẽo hoc furore. Narrant; & audite rem dignã narratu à magnis scriptoribus. Phalangium, inquit inter alios Iulius Solinus, aranei genus est, quod & tarantulam dicimus, dirum animalculum, tactu pestilens; & si nisum quæras, nulla vis est, si potestatem, ictum hominem veneno interficit. Degit in cavernulis, quas inter segetes ædificat. Atque cùm æstu anni flagrantissimo assiduus Sol campos Apuliæ torret, tum maximè seu afflatu noxio, seu æstu accensa hæc phalangia tam exitiali licentiâ in humanos artus grassantur, ut, quotquot ab hac pestiferâ lue libantur, irrequieti vel canant, vel saliant, vel lacryment, vel delirent, aut tam lethali stupore pressi jaceant, ut membra omnia senescente tabo putescant, & sic animâm extrudant. Huic tamen tantæ pesti reperit pharmacũ humana sollertia. Sed nec aliud nec certius quàm cantum; atque ita cùm quis à tarantulâ læsus jam nec gradi nec fari, nec ullo sensu fungi valet, sed pro functo & morti vicinissimus habetur, mox ubi tibiæ modos audit, miti illo sono demulsus, velut gravi somno excitus, oculos attollit parumper, mox se in pedes erigit, sensim vestigia figit, cantûs tamen lege servatâ. Iámque augescente concentu, quasi firmato iterum animo, in saltus gestúsque, nec indecoros, nec à cytharæ sono dissonos erumpit, atque sic valetudinẽ recipit non sine mirando tripudio. Et quæ illa virulenta sunt phalangia? Extorres cælo spiritus. Prorepserunt illi ex flammeis inferorum cavernis, & in humanam gentem palàm sævierunt. Æstuabat universus orbis, imò ardebat infandorum scelerum flammis. Admordebantur passim ab Acherontícis illis tarantulis innumeri mortales. Et quis tunc à plagâ immunis? & tamen, quod in morbis pessimum, non habebant mali sensum. Edebatur, bibebatur, ludebatur, certabatur quis citiùs, quis graviùs periret. Iacebant homines animi lethargo tacti, & miserè spirabant viva Plutonis funera. Quid multis? Adorabantur inferni lemures, calcabatur verus Deus. Et quæ medela pugnaret contra tot pestilentissimos morsus? Levius videbatur ægrotare, quàm sanari. Salus ipsa servari non posse credebatur. En adest mitissimus Deus; musicos mittit, qui cantent, qui sanent, qui fugent venenum omne, qui nepenthes propinent vocum concentu. Impunè priùs è tartaro collecta sanies in quovis spargebatur. Canunt hodie cælestes animi, & pacem inducunt, infernas tarantulas in spelæa sua sic retrudunt symphoniacâ voce, ut jam ille solùm lædi possit, qui lædi velit. Divine Infans, quas grates referamus pro hoc in nos amore? Vacuasti cælum, ut in terrâ medereris ægris mortalibus. Humanis moribus (ô nimium!) te Deus attemperasti.

Phalangii ictus hominem interficit. Virtus Phalangii medelà cantus.

Dæmones in hominum gentem ruentes. Angelici cantus sua spolia retundunt.

§. V. *Flaviani Præsulis nobilis stratagema in Theodosio Imperatore per musicam expugnando.*

REfert Sozomenus, ævo Theodosii Imperatoris Eugenium tam grave bellum movisse, ut Theodosius exhausto ærario, augendis vectigalibus succurrendum putârit. Displicuit hoc Antiochenis, & ausi in ipsum Imperatorem verbis debacchari, manibus in ipsius statuas, quas solo æquârunt. Mox quasi tempestate, sedante iracundiâ, erroris pœnitere, discrimen

men æstimare, temeritatem deplorare, delictum accusare, implorare Numen, lacrymabiles preces ad Imperatoris pedes decantare. Nec ipsis Flavianus ipsorum Præsul defuit, qui omnia agere, omnia tentare, proficisci ad Imperatorem, rogare, nec cessare, precari & deprecari. Sed frustrà & incassùm omnia. Neque jam ampliùs interpellandus videbatur Imperator; qui totus in eo erat, ut atroci pœnâ refractarios vindicaret. Hæsit hîc Præsuli successus, non hæsit consilium. Novum quid molitur; & feliciter. Solebant symphoniaci ephebi ad epulas Cæsari accinere. Hos Flavianus aggreditur, demulcet, rogat & obsecrat, ut Antiochenarum precum carmina ad mensam decantent. Nec illi ad preces surdi abnuunt. Itur ad epulas, discumbitur, cenatur. Eunt & pueri, & quæ docti, canunt, & tam mites sensus Imperatori instillant, ut carchesium, quod fortè tenuit, irrigârit largis lacrymis. Et mox, Cedo, inquit, & veniam concedo Antiochenis. Simili voce videtur Numen hodie suam in nos benevolentiam expositisse. Præliabantur in Deum miselli homunciones, effigiem ipsius fœdabant, gloriam illi debitam negabant. Et quàm jure secutus fuisset ultrò à tergo? sed pepercit bonus Deus, & cantores, quos nos debueramus, ipse misit, ad se quasi placandum, à quibus adeò mitigatus est, ut, dum ipsi cantarent in aëre, ipse ploraret in stabulo. Atque hi sunt illi psaltes, qui gloriam, quam nos iveramus ereptum, regi suo restituunt. *Gloria*, canunt, *in altissimis Deo*. Bene Gloria, & soli Deo. *Ignorant enim*, ut rectè Seneca, *homines gloriæ cupidi, quid illa sit, aut quemadmodum petenda*. Sed quid, ô suavissimi choragi, quid hominibus fiet, an bellum iis expectandum ab eo, quem bello lacessiverunt? an verò pax, an venia speranda est? Verè est. *Et in terrâ*, inquiunt, *pax hominibus bonæ voluntatis*. O dulces, ô solùm audiendos concentus! & tales choraulas aula superorum alit. Et hæc illa est musa cantilenarum, melleis alis prædita; hi illi regis recèns nati tibicines, qui non boum nervos, non ovium intestina, non mortuam buxum digitis sollicitârunt, sed neque pectidem, neque magadem, neque tibiam spiritu animarunt, cælestium tamen modulorum delinimentis mundum universum refocillârunt.

Flavianus misici Antiochenis à Theodosio Imper. veniam impetrat.

Luc. c. 2. vers. 14.

Vide magadem,

§. VI. *Quid demum cælestis Angelorum musica nos doceat.*

Diversos animis affectus, si Cassiodoro credimus, induunt cantores. Et Dorius quidē ad castitatem & prudentiam, Phrygius ad pugnas movet & certamina. Æolius animi tempestates serenat, Lydius curarum procellas dissipat, Iasius mentis veternum excitat. Sed quid ad divinam hanc modulationem seu Æolium simplex, seu Asianum varium, seu Lydium querulum, seu Dorium religiosum, seu Phrygium bellicosum? Nugæ merissimæ, & puerile crepitaculum, omnis humana harmonia cum cælesti collata. Neque miror ego Tyrtæum Lacedæmonum ducem, qui militem suum modulorū gravitate concitum in Messenios immisit & vicit; neque Timotheum Milesium, qui Alexandrum Macedonem Palladio carmine arma sumere, eodémque eadem deponere coëgit; neque Angarem, qui ad Astyagis cōvivium Cyri adventum divinavit; neque Terpandrum Lesbium, qui disjunctos Laconum animos cantu conjunxit. Felices hi quidem ad chorum cicadæ, sed ad superos illos fidicines nihil. Verùm, sunt, puto, imò esse scio, qui cum Antæo Scytarum rege malunt audire hinnientem equum, quàm Ismeniam cantantē. Sunt, inquam, quibus gratius est tinniens voluptatulæ, aut pecuniolæ, aut mulierculæ, aut gloriolæ cymbalum, quàm cantans cælū. Ah! umbras

Diversos animi affectus induunt cantores.

sectamur & somnia, & multa luctamur brevi ævo, & sæpe cum pueris ob mellita crustula gravissimè stomachamur. Attollenda mens est, suspicienda sidera, despicienda terra. Et quæ hęc echeneis tenet? En natus est dux ille, qui cæli præclusas sedes reseret. Sed quàm nobis & ipsi dispares sensus? illi pauperies, nobis opes placent: ille infima, nos affectamus summa; volunt ille contemni, abjici, calcari; & nos progenies è putri luto suspici, prædicari, adorari volumus: illius pertusi panniculi luxum omnē condemnant; at nostra multitia nebulæque lineæ & rasa galbana luxum omnem commendant. Tugurioli latebras elegit orbis architectus, at nostrum supercilium vix aureâ Neronis domo capitur. Et quales ille vernas aluit, & quàm nos clientum centuriis gaudemus? quàm ille voluptatem omnem procul esse jussit, & quàm nos illam recipimus avido amplexu! Heu nimis in diversum abimus! redeundum tandem est, & vel à gramineis illis cunis discendum, odisse mores Deo inimicos. Rectè quidem ad Lucilium Seneca, *Cogita*, inquit, *Deos, cum propitii essent, fictiles fuisse*. Sed rectiùs ego: Cogita Deum, cum summe propitius esset, hominem fuisse, & hominum postremissimum, imò infra hominem ad pecudes abjectum. Quamvis nullus regum tales Philomelas umquam habuerit ad superbissimam mensam, qualis hic noster ad vilissimas cunas. Atque utinam hos cantores æmulemur. Sed nos cum Nerone potiùs Nauplii mala bene canimus, nostra bona malè disponimus. Erratum & exorbitatū satis est; in viam tandem revertamur, & pacem ultrò oblatam, ultrò amplectamur. Sed tum demum veram cum hominibus, imò nobiscum ipsi pacē habebimus, quando cum vitiis nobis bellum erit.

Deo pauperies, homini opes placent.

§. VII. *Divini Francisci circa hæc mysteria singulare studium.*

Hoc bellum assiduè gessit Franciscus Assisias familiæ tam amplæ beatissimus parens. Qui maximo semper affectu ferebatur in Christum Natum, & Angelos Christi Nati musicos. Insigne habuit ea res adjumentum. Triennio antequam vir sanctus naturæ concederet, ut pueri IESV Nati memoriam, quantâ posset veneratione, instauraret, ad castrū Grecii rem oculis subjicere instituit. Atque ut nemo leviter vel temere quid factum suspicaretur, à summo Pontifice ad id instituti veniam rogavit. Eâ obtentâ, ligneum præsepe strui, stipulas & fœnum congeri, asellum & buculum eò duci voluit. Ad rude hoc & paupertinum, sed pium spectaculum magna hominum multitudo confluxit. Personabat silva lætificis vocibus, frequentabatur copiosis luminibus. Stabat vir Dei pietate ac sensu plenus, lachrymis infusus, cælesti gaudio delibutus, & sub re divina Evangelium decantabat. Ut autem non oculis solùm populi, sed & auribus tanti mysterii dulcedo instillaretur, Franciscus de Nascente Christo Rege pauperrimo verba fecit admirando animi ardore. Observatum est, non alio fere nomine Infantem diviniſſimum à Francisco compellari solitum, quàm quod ei affectus suavior dictabat, Puerum de Bethlehē. Addit Bonaventura, qui hæc memorat, virum nobilem, honesti & veri amantem, Ioannem de Græcio immistum plebi adfuisse, qui sibi visus sit videre formosissimum infantem medio præsepi dormientem, quem Franciscus videatur velle excitare. Ita ille, quem dixi, testis sincerâ fide refert.

S. Francisci erga Christum natū, affectus.

S. Bonav. in vitâ S. Francisci c. 10.

Nimirum bonus Deus vocatu facillimus; *Vbi sunt duo*, inquit, *vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*. Amat bonitas immensa consortium humanum, si illud amet divinum. *Appropinquemus Deo, & appropinquabit nobis.*

Matth. c. 18. vers. 20.

Iac. c. 4. v. 8.

CAPVT X.

De Nato Christo à Magis quæsito.

NAscentis Christi gloria tum demum cœpit splendescere, cùm astrum Magos ex Oriente ad Pueruli cunas perduxit. De hi Orientis proceribus, eorúmque in Dominum IESVM religione, Theologus Thomas Aquinas tertiâ parte, quæstione trigesimâ sextâ, non tam eleganter & disertè, quod Oratorum est, quàm erudite ac sapienter, quod Theologorum, disserit. Hunc ego viæ ducem, inter ceteros mihi sequendum censui. Atque ut res ordine, quàm potest, clarissimo sub aspectum veniat, tria potissimùm de Magis Christum Natum adorantibus explicanda: *Profectio*, *Veneratio*, *Donatio* Magorum. Singula singulis capitibus exequemur, eo quo cœpimus dicendi genere.

§. I. *Magorum ad Christi Nati cunas profectio.*

Tria admiranda de tribus Magis.
1. Profectio.
2. Submissio & reverentia.
3. Eorum liberalitas.

ADmiranda (quod dixi) verè sunt, quæ de tribus Orientis Dynastis sacri codices loquuntur. Tria tamen potissimùm occurrunt, quæ inter admiranda hæc meritò numeranda. Primum, Profectio illorum, & iter in terram tam remotam. Alterum, Submissio illorum & reverentia in Regem tam ignotum. Tertium, Liberalitas tam larga & conveniens in novam prolem tam admirandam. Primo loco iter illorum se mihi offert. Quid hîc non admirandum? Regio è quâ discesserunt, domus quam quæsiverunt, via quâ iverunt, dux viæ cui adhæserunt: Omnia hæc, inquam, admiranda. Ex Orientis partibus hos Principes veniisse luculenter affirmat sacra pagina. Et rectissimè ex Oriente venerunt, quia unde dies nascitur (cum Chrysostomo loquor) inde veræ religionis jubar illustrissimum processit. Hîc illud quæri posse video. Illáne Orientis regio, è quâ hi Triumviri Palæstinam petiverunt, ipsi Palæstinæ vicinior fuerit, an ab eâdem remotior? Quorum quidem hoc alterum longè verosimilius est, si Chrysostomo, Ambrosio, Leoni Pontifici credimus, qui ternos hos Divos, remotioris Orientis incolas, & gentē in longinquis Orientalis plagæ regionibus sitam appellant, imò ex remotissimâ Orientis parte venisse disertè affirmant. Idque sacræ historiæ convenientissimum videtur; ille enim Puer, qui per aërium illum & igneum tabellarium tam dissitas à se gentes ad se accivit, eo clariore signo Hebræam perdiam notavit, quo ex remotiore loco venerabundum agmen ad se pertraxit. Quid enim ad infamiam turpius pediculoso illi deo Herodi, qui ebulliens vermium examen eodem suo, è quo prorumpebant, vivo cadavere pascebat: Huic, inquam, tyranno, & omni Hierosolymitano, sed & Bethlehemitico civi, quid ad ignominiam turpius, quàm illum Regem in suo agro natum, non tantùm non coluisse, sed ne scisse quidem natum esse, nec etiam, quod gravius, scire voluisse, quem tamen extremi Orientis phalanx venerit adoratura? Voluit ergo divinus hic Infans remotissimis populis se regem, cælo testante, natum patefacere, quem nosse recusârunt vicinissimi Israëlitæ. At quæ hæc Orientis regio fuerit, è quâ hi tres Toparchæ profecti sunt, varius sanctorum Patrum sensus est.

Ex quâ Orientis parte hi reges Palæstinâ petiverunt.

§. II. *Ex quâ regione profecti sint Magi.*

ALii è Perside eos producunt, alii è Mesopotamiâ, seu Chaldæâ, vel quia Magorum scita originem sumpserunt à Chaldæis, vel quia Balaam Chaldæus, inter cujus posteros hi tres Magi à quibusdam censentur. Ego (si fas sententiam meam hîc interponere) ex Arabiâ Felice illos ad Christum iter instituisse planissimè persuadeor: & regius quidē Psaltes, reges Arabum dona Christo allaturos, claro satis vaticinio prædixit, cui & magni vatis Isaiæ vox accinit. At verò non ex Arabiâ Desertâ, quæ cultores ignorat, nec ex Petræâ, quæ meridiē spectat, triumviros hos purpuratos venisse, nemini puto non liquere. In eamdem hanc sententiā iverunt olim antiquissimi Scriptorū, Iustinus, Cyrillus, Tertullianus, Cyprianus, quorū iste apertius, Nec multò pòst, inquit, Arabum fines hujus rei notitia penetravit, & incolis Saba præclari stella luminis cæleste Numen novis splendoribus indicavit. Et horum tam magnorum testium auctoritas non sit, ipsa certè donorum ratio id cuivis persuadeat. Arabiam Felicem, auri & aromatum feracem esse, vel ex illo naturæ præcone Plinio discimus, qui solam ferè Arabiam thuris fecundam matrem agnoscit. Quàm ergo hîc conjectare pronum à tribus illis Satrapis, suæ regionis divitias, fulva montium viscera, & fragrantes Arabicarum arborum lacrymas Christo Regi in munus delatas? Et videntur his quasi symbolis tres illi Arabici duces professi, se, suámque terram, suáque omnia in ejus fide & potestate futura, quem dono cultúq; tam supplice fuissent venerati. En sibi iter tam ignotum, tam arduum, tam non amœno cælo ad Hebræi pueruli gramineas cunas susceperunt, opibus & prosapiâ tanti: priùs tamē ab aut. eo illo cæli oratore ad suscipiendum hoc iter persuasi. Atque hîc est, quod non homines tantùm, sed hominum imperatrix natura admiretur & obstupescat. Stellas extra cælum, & terræ tam propinquas in alieno quasi regno, vidit illa numquam. Hoc tandem die leges illa suas non tantùm in pariente Virgine mutatas, sed & in aëre sic splendescente superatas cognovit.

§. III. *De Stellâ profectionis istius duce.*

MIrabatur natura nuper à Virgine prolem, hodie ab aëre stellam inusitato & inaudito partu prodiisse pœne indignatur. Elusa hîc est Astronomorum ars omnis, quæ etsi numeratas sibi tot cæli stellas jactitet, illarum motus designet, ortum obitúmque commonstret, ad hoc tamen unicum astrum infacunda & rudis obmutescit. Enimverò dicat, si id possit, è quâ materie aërea hæc tæda sic rutilat? quis illam per auras deportat, quis motum istum subministrat? num eam è cælo genius aliquis impellit, num aër protrudit? num ipsa se movet? quò tandem, munere suo perfuncta, aufugit? quas deniq; latebras petiit? an per auras evanuit? an in ipsas sese auras transformavit? Hîc ego Augustinum magis audiam, quàm Astrologum. Eximiè hic Doctorum Doctor, *Novam stellam*, inquit, *declaravit Natus, qui antiquum solem obscuravit Occisus. Quid erat illa stella, quæ nec usquam antè inter sidera illuxit, nec postea monstranda permansit? quid erat nisi magnifica lingua cæli, quæ Numinis gloriam narraret, quæ Virginis partum nuntiaret inusitato fulgore.* Ita Hipponensis Pontifex. Verè terra disciplinam tunc ab aëre accepit per hanc directricem flammam tam sacri itineris. Et quàm admirandus fuit motus ac progressus istius è cælo fulgurantis prodromi! Et quomodo se suis illis, quos ducebat, comitibus attemperabat aëreum hoc sidus! Stabant illi? Stabat. Ibant illi? præibat istud. Per montes illi suum agmen erigebant? & hoc sese tollebat altiùs. In valles illi declinabant? & istud sese depressiùs ferebat. Hospitium illi è viâ petebant? eidem pæne & stella succedebat; inde certè non priùs movebat, quàm illi. Quid hic magis mirer, an stellam tam fideliter præeuntem, an co-

an comitatum regium tam obedienter sequentem? Miramur à parvo piscículo ingentem duci cetum, à nigro pumilione maximum terræ pondus gubernari elephantum, funiculo regi camelum, succino trahi aceres, Cæciâ nubes, adamante ferrum. Hæc naturæ miracula sunt. Quæ autem in hoc astro admiranda, supra naturam sunt; quippe naturæ conditor, dum adhuc absconderetur in stabulo, agnoscebatur in cœlo; dum adhuc exiguo detinebatur oppidulo, universo mundo declarabatur; adhuc Matris lambebat ubera, & ab Oriente trahebat Reges per novum hoc sidus omni Dionæo astro fulgentius. En hic ille magnes, hic ille adamas, qui ab ipsis usque surgentis solis quasi cubilibus, ad antrum suum, in quo delitescebat, pertrahebat Arabicum exercitum. Hic ille Pusio, qui camelos & dromedarios regebat per novam illam, quam in aëre suspendebat lampadem.

Admiranda in hac stella, sunt supra naturam.

§. IV. *A stellâ & Magis Hebræam perfidiam esse convictam.*

QVid agitis impii Hebræi? apud vos Christus jam vaticinans loquitur, nec auditur; apud idololatras consicans stella tacet, & persuadet. Indignum facinus! in his ipsis terris hi peregrini Infantem nondum loquentem adoraverunt, in quibus cives & inquilini jam virum miracula edentem fixerunt cruci: illi Deum membris humanis tectum colucrunt, quem illi miraculis clarum interfecerunt: quasi verò plus fuerit nascente illo videre orientem stellam, quàm moriente occidentem & lugentem solem. Quid respondetis parricidæ Hebræi, quos nec submissarum volucrum epulares pluviæ, nec cadentis illius Ambrosiæ quotidiani nimbi, nec aridæ rupis limpidi fonticuli, nec divisum scipione pelagus, nec gemini illi viæ duces columna & nubes, nec ipsius veri Messiæ divina facundia potuit flectere; en, idololatras unica hæc stella Nascentis Domini famula, ad adorandum, quem nuntiabat, natum Dominum permovit. Non miror Sabæam illam Imperatricem ad audiendum Salomonem vestrum venisse; Reges hos ad colendum Infantulũ tantum viæ feciſſe miror, sed nec miror amplius, cùm igneum illum viæ ductorem tam admirandum contemplor. Hîc ego Epiphanium non audio, qui nuntiatam hanc stellã biennio antè fulsisse asserit, quàm stellæ Dominus stabulum illud immigrârit; cùm iter illud, illis præsertim jumentorum adjumentis, intra tredecim dies confici omnino potuerit. Addo, moram omnem longam nimis videri festinantibus, quales hos tres Divos fuisse, pæne certum judico. Ergo non priùs stella illa in aëre est orta, quàm in antro Christus Sol noster; ita ut Servatorem natum proderet ortus sideris, quod quidem in aëre radiabat, sed & radios suos in ipsa regum pectora insinuabat. Et ausim dicere: Largiorem splendorem diffundebat per regum animos, quos collustrabat, quàm per illos aëris campos, quos pererrabat. Occulta vis fuit indubiè, quæ suis sedibus tantos Dynastas excire, per institutum iter regere, ad vilissimum tuguriolum perducere potuit. Perducere tantùm? permovere etiam ut ingrederentur, procumberent, adorarent. Cùm enim aurato syrmate prævolans fax illa casæ culmen intexisset, non potuit illas purpuras summæ paupertatis horror ingressu abarcere, stabat stella, & multâ quasi voce inclamabat: En, hîc est, ô Viri, quem per ardua viarum quæritis; hîc meus Creator habitat. His tenebris additur, qui mihi meam lucem concessit: hîc humanâ formâ tectus latitat, qui cælum fabricavit, qui creavit omnia; ingredimini, salutate, veneramini, adorate. Disertum te oratorem, dux illustrissime, qui ligatum fasciolis puellum ostendebas, & persuadebas esse Deum; beatos vos ternos principes, qui ad supremi Regis domicilium, non quidem præeuntes vicenos quaternos cum fascibus lictores habuistis; sed ignem istum dignitatis vestræ convenientissimum insigne.

Hæc stella ad adorandum natũ Dominum idololatras permovit.

Non priùs orta in aëre, quam in antro Christus.

Occulta vis ei fuit.

§. V. *Quòd sicut Reges olim & Imperatores ignis, ita stella hæc Orientis Satrapas præcesserit.*

PRincipum olim & Imperatorum Romanorum insignia, lictores, fasces laureati, & si quid præterea tunc receptum distinguendo Principi. Accesserunt sequenti ævo purpura, diadema, ignis, & hic quidem planè ad exemplum regum. Apud Tranquillum Cæsar Capitolium ascendit ad lumina, quadraginta elephantis dextrâ atque sinistrâ lychnuchos gestantibus. Apud Herodianum etiam Commodus Martiæ suæ velut Augustæ, omnes honores, præter ignem tribuit. Apud eumdem Elogabalo & Gordiano ignis de more præfertur; neque tamen hic ignis è carbonibus aut ligno, nec qualis ille apud Horatium prunæ bathillus, sed lampas fuit: & videtur hic mos à Persis traductus, quorum Regi prælatus est ignis. Quàm igitur hîc convenienter omnia. Reges (tales eos fuisse consignatiùs mox dicam) Reges, inquam, ad cunas suas evocavit Rex regum, quippe ni evocationi tam admirandæ insigne quoque regium addiderit? ignem ergo & decoram lampadem his regibus præferri jussit, non à servo aliquo aut mancipio, sed (ut quorumdam Theologorum opinio est) à motore Angelo. O Regum pulcherrime Lucifer, stella natalitia! O fax lucidissima, quæ vel ipsum solem tuo splendore potuisti (si Chrysostomo & Damasceno credimus) etiam superare. Omnium enim astrorum jubar sol suis radiis retundit, tuum unius non potuit: tu unica illa es, quæ extra aliarum legem, mero meridie divisum quasi imperium cum mundi oculo habebas, & fulgebas unà cum sole, imò ad solem ducebas, imò solem ostendebas; sed non illum qui in cœlo lucebat, sed istum qui latebat in stabulo, quem Ioannes Aquila illa pæne sola irretortis oculis potuit intueri. Tu illud, ô jubar cæleste, orbis lumen, quod veterem mundo caliginem detersisti: ab Oriente ad Orientem Magos duxisti, & auctorem lucis in tenebris jacentem ostendisti. Quoties ad id usque ævi, malorum infelix augurium Cometes, vel urbium eversiones, vel regnorum interitus, vel diram famem, sævámque pestem, vel cruenta bella, vel Principum virorum funera portendebat. Tandem astrum illud felicissimum affulsit, quod supremi Monarchæ & Dictatoris, non fatalem, sed natalem diem vel in ultimo Oriente proclamavit. Proni in terram mortales, quid depressos vultus humi figitis? erectos ad sidera tollite, quid umbras sectamini & somnia? quid ævo tam brevi luctamini tam multa? attollite mentem humo, & alta suspicite. Novus per auras ignis scintillat, & Regum anteambulo incedit, ad regia incunabula ducturus. Quid vetat sequi, rerúmque Dominum in infantiâ suâ salutare, quæ nostræ istæ in luxu tam turpi moræ sunt? modum tandem ponite cupidinibus, & originem vestram cogitate, in terrâ frustrà quæritis, quod non priùs in cælo invenitis. Eja tandem placeat, belluis fieri dissimiles, & mentem sordidissimis curis depressam, cum libertate erigere ad novam hanc flammam quæ ducit ad Deum.

Suo splendore solem superavit.

Supremi Monarchæ natalem diem proclamavit.

CAPVT XI.

Quâ veneratione Christum Natum adorârint Magi.

DE Magorum profectione, & profectionis duce disseruimus: nunc porrò dicendum, quâ submissione, quàto in omnes posteros exemplo puerulum, qui nihil divini ultra humanam speciem præferre videbatur, sint venerati, cùm Matthæus dicat:

Matth. c. 2. vers. 11. Et *procidentes adoravérunt eum.*

§. I. *Magos, qui Christum adorârunt, fuisse Reges.*

Trium Magorum admiranda Christi adoratio.

DIximus de Magorum admirandâ profectione, hac tamen longè admirabilior adoratio, quâ vagientem in grabineo lectulo infantiam venerati sunt trés isti sapientissimi Regum. Tres, ajo: neque enim ego glossemation illud audio, quod plures tribus confingit; sed neque Ianseníi, aliorúmque opinionē probo, qui Reges fuisse negant. Majoris apud me ponderis est Augustini, Chrysostomi, Theophylacti, Euchérii, Prosperi auctoritas, quàm ut tam facilè illis regios honores ademptum eam. Nam & doctissimus Tertullianus regium nomen illis tribuens, *Magos Reges*, inquit, *ferè habuit Oriens, & Damascus Arabiæ retrò deputabatur, antequam transscripta esset in Syrophœnicem ex distinctione Syriarum, cujus tunc virtutem Christus accepit, accipiendo insignia ejus, aurum scilicet & odores.* Huic sententiæ accedens Arnoldus Carnotensis, *Reges*, ait, *Arabum & Sabâ ab Oriente egressi secuti stellam insoliti luminis, genibus curvatis, & humi defluente purpurâ, IESVM nostrum pannosum adorantes venerati sunt.* Quàm non ambiguè illud suum oraculum de tribus his Regibus pronuntiavit Isaïas, qui omnem pæne terram tenebris & caligine operiendam, Hierosolymam verò inusitato nitore collustrandam, divinitus jam olim

Isa. c. 60. vers. 3. prævidens, *Et ambulabunt*, inquit, *gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortûs tui.* Sed & Iessæi Prophetæ carmina à Tharsicis, Sabæis, Arabicis Regibus ferenda munera clarissimè attestantur. Ipsa certè dona, quæ deprompserunt, & thesauri, quos Christo Deo aperuerunt, regios apparatus illos esse æstimandos, conjecturam faciunt probabilissimam. At Herodes, inquies, non eâ pompâ, quæ Reges hospites decuisset, aut excepisse, aut dimisisse exceptos videtur. Sit ita: sit hoc certum, cujus tamen sacram paginam testē non habemus, sint non ut Reges ab Herode habiti; an Herodianâ superbiam nescis, ad quam etiam subitus pavor accessit & trepidatio? Superbiâ inflatus præ se uno neminem agnoscebat Regem, trepidatione turbatus, hospitalem curam non satis curæ habebat; unum illud agitabat animo, quâ ratione regnum sibi stabiliret, recēns natum Regem tolleret; remotos illos Arabiæ Regulos non curabat. Certum est mihi, hos ab Arabiâ Dominos, & tres numero, & dignitate Reges, & rerum scientiâ sapientes, & ideo dictos Magos fuisse.

§. II. *Hos Reges, non fuisse maleficos, sed sapientes Astrologos. Aliquid de Regum palatiis.*

HIc mihi litem intendunt scriptores aliquot duce Origene, cui malefici, & nescio qui præstigiatores hi sancti advenæ visi sunt. Ego Origeni multam salutem dico, & hîc valere jubeo. Licebit mihi cum Anselmo, Leone Pontifice, Isidoro, Cypriano rectiùs sentire, & Anselmi verbis dicere, Non male-

Apud Persas triplex fuit genus Magorum. ficos, sed sapientes Astrologos fuisse; & verbis Epiphanii, spectandorum siderum arte polluisse. Atque si Hieronymum audimus, triplex apud Persas fuit A Magorum genus, è quo illorum nonnulli doctrinâ & facundiâ nobilissimi, qui rejectis aliis epularum lautitiis, farinâ solùm & oleo victitârunt. Ex horum secta hos Magos fuisse, incredibile non est. Iure igitur inter admiranda numero; quòd ultimus Oriens diademata sua subjecerit illius Infantuli cunis, quem proximi accolæ ignorârunt; quódque regius sanguis in sordente catulâ illius puelli plantulas laceſſierit oculis, quem nemo Bethlæorum civium vel domo dignatus est: & nisi pecudes mutuum præbuissent hospitium, nec tecto quidem à se inclementem brumam excluſisset. Et tamen Reges ab ortu subire non verentur hoc ipsum pecudum receptaculum, ante infantem in terram ruere non cunctantur hac ipsâ in casâ, ah quali & quàm malè materiatâ! Aliter certè Reges habitare consueverunt. Cambyses, Xerxes, & Darius, pæne ut Dii habitârunt. Horum alter apud Susam & Ecbatana in fano quodam sacratus nulli te- B mere notitiam sui moris pandebat, sed circumsepiebatur admirabili regiâ, cujus tecta fulgebant eboris nive, argenti luce, flammis ex auro & electri claritate. Lumina verò alia præ aliis erant. Portæ ferratæ, & muri adamantinâ firmitate: ante fores viri fortes, stipatoréſque regalium laterum tutelâ pervigili custodiam per vices sortium sustinebant. Innumera divisa officia inter alios, inter quos Aures Regis & Imperatoris Oculi quidam vocabantur: per quæ officiorum genera, Rex ille ab hominibus Deus credebatur, cùm omnia quæcumque ibi gerebantur, à suis ille talibus & Oculis & Auribus discebat. Si talem regiam, talem & comitatum orientales illi Proceres reperissent, adhuc esset quod miraremur, si intueremur Reges ipsa limina ore tam prono salutare, regiis vestigiis sponte tam blanda jactare basia. Et quis jam admirandi modus sit, cùm cernamus in vilissimo tuguriolo ad pauperculi Infantuli pedes, C Regum hærere oscula, cùm tamen hîc nihil oculos incurreret, quod Regum vertices infra panniculos illos inclinaret. Humana hîc cernebantur omnia, imò ne vix humana quidem. Lectulus sanè non hominū sed pecudum usui serviebat, & cetera qualia? inquilini regii ne vestigium quidem præ se ferebant; nobiliorum equi sæpe molliùs cubant & pretioſiùs, quàm orbis Monarcha. Equi Caligulæ Cæsaris eburnea præsepia habuerunt: rerum Dominus vix è cespite & cannis paluſtribus stratum impetravit. Scimus quæ ipsorum olim Principum & Regum fuerint domus, quarum vel cellaria populos capiebant; quarum vel columnæ tantùm, seu marmore variæ, seu ære solidæ, exercitus claudebant: jam laquearia vitro & ebore curiosè cavata, columnis aureis fulta, parietes argenteo cælamine intecti, aut massis aureis sōndati, splendore proprio irradiabant, ut diem suum sibi domus faceret, licet nolente sole. Iam in D pavimentis pæne gemmæ calcabantur. Vrbem Romam affirmat Plinius, bis totam cinctam domibus principum Caii & Neronis, & hujus quidem (ne quid deesset) fuisse auream. Tuam patientiam terra! monstra hominum & portenta urbes totas, palatia sibi statuunt, auróque ædificant, & cæli architectus & mundi totius opifex vix pauperrimâ casulâ hospitatur, vix in effossæ cavernæ diverticulum recipitur. Ah! quàm disparibus domiciliis homines, & hominum conditor inversantur! En tuguriolum angustū, quod rustica manus virgeâ vinxit crate, oblitum luto, cujus latera algâ & stipulâ clausit, quod in proclive ad imbrium decursus dispositâ fronde texit, ventis & omnibus injuriis cæli pervium. In hoc tam magnifico penetrali inter bestias cum virgunculâ & senc Puer Hebræus habitat.

§. III.

§. III. *Vos Reges nullâ loci aut hominum vilitate ab adorando Christo potuisse absterreri.*

ET quid vos reges, Eoæ gentis gloria, ad hoc antrum, ad hunc Puerum properatis? *Venimus adorare eum.* Adorare hoc tam extremæ paupertatis spectaculum? vos Regem Iudæorum quæritis; quid ad hunc pauperrimum infantulum deflectitis? *Venimus adorare eum.* Itáne? adorare? nihil hîc nec honorandum quidem, nedum adorandum cernitur; si specum negligentissimam ingrediamini, priùs resilietis, quàm adorabitis: & adhuc venisse vos dicitis illum adoratum? *Venimus adorare eum.* At verò lectum illius considerate, quàm humilis, quàm modicè instratus est? nullus hîc torus eburneus, nec picto Campanico tapetio tectus; horridi præsepis fragmenta stipulis fœnóque rigentia malè fovent lacrymantem parvulum. *Nos eum adorare venimus.* Date veniam alienigenæ; in regno non vestro errare vos credo: Regem B inquiritis? ego hîc nihil cerno regii. Non hîc curules sellæ, non ostro auróque ambitiosæ tunicæ, nullæ purpuræ non conchyliata peristromata, non aurati thalami, sed nec ulli clientum greges, famulorum nec unicus. Hic unus est solus cum Matre & sene plorans pusio. *Hunc ipsum adorare venimus.* Sed enim Herodes illum non tantùm non adorat, sed nec natum esse scit; sed neque ullus Bethlehemitarũ, apud quos natus, illum adorat. *Nos eum adorare venimus:* Ignoscite viri, persuaderi non possum Iudæorum Regem in Iudæa præter Herodem omnino neminem, aliquem in Arabiâ sciri: falsus rumor spargi potuit, vera fama non potuit. Non famam audivimus, sed stellam illius vidimus, & *venimus adorare illum.* Illum? sic inclusum antri tenebris, sic involutum linteolis, sic bestiis accubantem? omnes illum pro despectissimo habent, nam omnibus aliis potiùs concessum hospitium quàm illi. *Nos illum adorare ve-* C *nimus.* At revera, si ultimam hujus Infantis egestatem ipsis oculis percipiatis, vereor, ne quem adoraturi veniatis, deseratis contemptum. *Venimus adorare eum*, non contemnere. At forsan ideo adorabitis, quia oculis, quod de Augusto proditur, plenas majestatis scintillas spargit? *Lacrymas.* Fortassis, quia ante annos, ut Crœsi filius, contra naturæ leges loquitur? *Vlorat.* Fortasse ideo hunc illi cultum defertis, quia admirandâ pompâ, uti Græcorum ditissimus Nicias, servorum habet triginta millia? *Binas pecudes.* An quia ad Salomonis exemplum venerandus visitur in aureo tribunali? *Præsepi.* Aut quia ad Neronis normam, domum auream habitat? *Stabulum.* Aut ad formam à Semiramide acceptam, pensiles hortos? *Speluncam.* Fortassis ideo veneramini, quia se tegit, uti Darius, unionibus & gemmis? *Centunulis.* Vel quia adorandum se præbet, uti Persarum reges, inter pretiosissima unguenta? *Fœtores.* Fortassis miracula exploratum venistis & visum puerulum, in cujus ore canat luscinia, ut in Stesichori fertur cecinisse: aut spectaturi infantem, quem apes alant ut Hieronem; aut lupa, ut Romulum & Remum; aut quem canis nutriat, ut Cyrum; aut quem cerva, ut Telephum; aut quem ursa, ut Paridem. Facessant hinc, qui talia vel falsa, vel sola naturæ quærunt miracula, non hos altores aut altrices hæc domus habet, hîc inopis Matris ubera ducit ignotus Puer. Quid ergo in hoc, quod adoratione sit dignum, cernitis? *Id quod non cernitur.* Hoc est, ô sancti Heroës! quod dignum omni cultu, hîc omnium miraculorum maximum est miraculum. Non canis, aut cerva, aut ferarum alia homini ubera sua admovet, & nutricem agit. In hoc spelæo Virgo sine dolore peperit, & quem peperit, suo lacte jam pascit. Hoc est, quod coli jam A debet, etsi cerni nequeat. O ergo magni, ô admirandi, ô nullis umquam præconiis satis laudandi Reges! Vos nec Herodis impietas, nec Hebræorum malignitas, nec stabuli sordes, nec paupertatis deformitas, ab adorando eo, cujus sidus vidistis, absterrere potuit. Magna fides sideri habita, eóque major, quo minor oculis. Quæ hæc animi firmitudo, obsecro? Infantem, qui Rex, qui Deus esset, quærebant, repererunt stabulum, & in eo Infantem; quid facerent? Regem illic isse, Deum esse, primi rerum judices negabant oculi, sensus omnes reclamabant. Nihil illi oculis, nihil sensibus credebant, stellæ omnia, & illi qui per stellam illos allocutus. O sæculi lumina, & veræ religionis auctores, heroës germanissimi! hoc est virum se gerere, obsequenter, constanter agere. Priùs pæne arctam cum Deo amicitiam, quàm notitiam de Deo habuistis. Hoc illud laudatissimũ vestrum obsequium est, quod etsi imperantem Dominum non audierit, vocantem tamen Domini interpretem stellam secutum est. Sic agere solent, qui obedire sciunt, & sese submittere; sic agere nesciunt, qui refragari solent & sese efferre.

Herodis impietas, nec Hebræorum malignitas, nec stabuli sordes tres Reges ab adorando Christo absterrere potuerunt.

§. IV. *Herodis vulpis, flagitiosi doli.*

LOngè aliter nequissimus ille Vulpio, & omni Palamede & Euribate fallacior Herodes sese gerebat, adorationem promisit; & gladium acuit in eum ipsum cui promisit; pia oscula pollicitus est, & sicarios disposuit; submissionem spopondit, & sanguinem cædemque cogitavit; placidum vultum exeruit, insidias coxit animo. In fronte serenitas fuit, in mente cruoris maria spumârunt. Ridentibus labris blanditus est, myriadas aliquot scorpionum gessit pectore. *Ite*, ait, *interrogate diligenter de Puero* (egregiè profectò; quasi verò tu tyranne, nullos habeas tabellarios, nisi Reges ab Oriente?) *& cùm inveneritis, renuntiate mihi* (pulchrè factum tuum purgas: quasi tu ab illo tam remotus fueris, ut invenire nequiveris?) *ut & ego veniens adorem eum* (& colloquaris etiam, sed sicut Ioabus cum Abnero: & osculeris etiam, sed sicut idem fratrem suum Amasam, quem osculo simul & gladio petivit.) Bellua impuratissima, quid sibi volunt hæc verborum mella, quibus vipereorum tuorum dentium hastas abscondis? fallere cogitas: sed quos? tres illos tuos hospites potuisti, sed nec hos quidem diu; illum neutiquam fefellisti, in quem omnis hæc fallacia struebatur. Tu quidem vim dolo miscebas, consilia firmabas sævitie; frustra omnia. Regis illius regnum non crudelitate, sed pietate ambiendum est, & tu cædibus atque milite rem agendam putas? Nihil agis. Incassum contra illum exercitus & castra pugnant, cui astra obtemperant ad nutum, cui è cœlo legiones scribuntur. Et fac ista non esse. Quid paras vix nascenti mortem, innocenti fraudem? quid contra D nudum mucrones stringis, contra solum milites educis? quid bellum geris contra cunas, contra ubera telis fulminas, modò haustum lac cruore confusurus. Et quid eos, qui tibi hostes putas, priùs subire vis tumbas, quàm cunas excedere? Audi, rex Herodes, mei consilii est: fatere tuum errorem, & quòd majorem te regem tam tibi vicinum non colueris, culpam tuam esse non nega, sed & jam sequere tuos hospites, & quem tam diu tam facilè ignorare potuisti, difficile ne sit vel jam serò honorare. Adde gressum, & comitare. Sed, Ite, inquis; perinde si dicas: Sequar ego, sed alia, quàm vos munera feram. Vos aurum, ego pro auro ferrum, illúdque strictum; vos thura, ego pugionem pro thure; vos myrrham fertis, pro hac ego ficam mecum adferam, quâ illi infanti somnium conciliem, sed ferreum & æternum. Eu-

Matth. c. 2. vers. 8.

ge Tyrannorum coryphæe, Sinonum fallacissime, A nocentissime latronum, quem scelerum maria tota cum Pharaone consepeliverunt; habes quod tibi de posteris & de longissimâ progenie gratuleris; etiam hodie sunt à tali patre Herodes filii, qui obsequium, quod Deo debent, quod spondent, diabolo præstant, docti mentiri vultum, hilarescere fronte, ungulâ ferire, fulgere pectore, linguâ viperare; ore ridere, caudâ vibrare, collo florere, tergo fodicare, vulpes fraudulentissimæ, quas nec ipse Herodes damnet, ut stirpem spuriam.

§. V. *Magorum constantissima religio, & aulicorum mores.*

SEd vos, ô beati Reges, ite tantùm, uti jubet Herodes, ite: etiamsi ille non sequatur, habetis stellam quæ præeat, quæ viam vestram gubernet, quæ ducat, quæ perducat ad ipsam usque domum, in cujus cúmine stans jacentem in cunis Puerum B ostendat. Ite, pii Principes: Regem vobis hactenus ignotum adorate. Hominem aspicietis, Deum adorabitis, nihil fiærete, nihil ambigite. Is in præsepiolo positus, intra quem cælum est; stramineo lectulo continetur, quem mundus non capit: ad Nascentis lacrymosam voculâ specus quidem resonat, ad Morientis autem clamorem orbis universus cõtremiscit. Et hic ille Puer est, licèt pauperrimus videatur, qui regna donare & vult, & potest. Hic ille Infans est, cui olim judici omne humanum genus respondebit. Et heu! quale erit tribunal judicantis, cùm plorantis cunabula superbos reges sic territant? Iverunt ergo deserti ab Herode, soli, incomitati: stellam tamen ducem habuerunt, quam dum attenderunt, invenerunt stabulum, nec horruerunt, inventum subierunt, prociderunt, adoraverunt. Hîc mihi adeste palatini vernæ, aularum assectæ, & vel à regibus aulici, & imò vel à vobis ipsis discite, summo Regi C habere debitam reverentiam. Videtis tres istos purpuratos? Hominem viderunt; Deum, quem non viderunt, coluerunt. Vos pæne contrarium subinde facitis. Quos homines esse scitis, fermè ut Deos veneramini. Novus dies novas à vobis ceremonias discit. Aliquem mihi ex delicatioribus aulicis date, & videte, quas delicias non faciat? quomodo nictet, nutet, oscula terat, manibus ludat, poplites torqueat, sæpe pavimentum genibus passus aliquot perreptet, & limbos purpurarum lambat, verenti ore: videte quàm vultu & gestu benignus, quoties manum suam dissuavietur, domini genibus advolvatur, sic gratiâ excidat: neque hæc adeò vitupero aut damno. Iam verò quid in templis? quid Deo? pleroscque hos tales gonagrâ hîc laborare credas, adeò genibus parcunt. Poplitem humo allidere, piaculum; genua curvare, nisi illa pulvillus aut simile quid excipiat, nefas. Tolerabilia tamen hæc omnia. At verò cùm Deus ad- D orandus proponitur, cùm preces fundendæ, cùm colloquendum cum Angelorum Rege, quibúsnam hîc moribus, quâ attentione res agitur? Pæne pudet dicere. Sunt qui tantisper, dum mystes finiat, barbam instruant, & in leges reducant: alius socio in aurem garrit ex Hispaniâ, ex Galliis nova; nec desunt, qui oculis omne templum obambulent, animo domum remisso. Et quàm hæc talia, quod pessimum, non erubescimus? adeò in mores jam vitia transierunt. O si tales à seipsis in aulis discerent, quî se gererent in templis! Orientales isti Reges, si talia non erubuerunt in stabulo, quid facturos putem in templo? non purpuratum, non diademate ornatum, non gemmatum, sed ligatum pannis viderunt, & procidentes adoraverunt eum. Absunt lictores, qui ex certo ritu virgâ fores feriant; desunt culcitræ procumbentium genibus substernendæ: pro Sabæis odoribus tetram halat mephitin stabulum: pro parietum aulæis, nativus tophus; pro aureis sedilibus, quibus hi exteri optimates locentur, immunda humus est. Et tamen hoc ipso loco in genua sese Reges abjiciunt, diademata submittunt, manus cælo attendunt, preces sternunt. Infanti supplicant, munera explicant, proni adorant. Quid mirum, olim supplices solo affusos Abrahamum, Lothum, alios? Alia illis objecta fuit facies, majestatis & terroris plena; hæc contrà egestatis & abjectionis. Vel quid mirum, si opiliones illi per cœlestem Legatum moniti Deum intra pannos agnoverunt & coluerunt? Angelos viderunt; sermocinati sunt; per aëra tripudiantes, cantantes audiverunt. Neque illos avertere poterant, aut habitaculi sordes, aut rerum penuria, aut raritas famulorum: illæ jam notæ, hæc propria, ista etiam grata fuerat. Quóque minor apparatus, eò major illis aditus erat. Contrà planè omnia in his optimatibus, quibus tales cunæ numquam visæ, talis egestas inaudita, tanta servorum infrequentia prorsus nova. Et reverà si cogitemus, quàm hæc nimiùm admiranda sunt, & quæ ferè non credenda possint videri. Rex in stabulo, Deus in pannis, orbis restaurator inter bestias, mundi conditor in puellæ sinu. Et nihilominùs procidentes adoraverunt eum Infantem, qui, quod adorandum erat, moribundo corpusculo penitus occultaret. O ergo horum verè sapientum admiranda virtus, quæ stylum omnem vincat, cujus magnitudinem silentio necessum laudare! O & admiranda verè adoratio, sed non sola! dives illa fuit, & in suum Dominum liberalis. Post delatam reverentiam, post curvata genua & allegatas preces, donatio primùm secuta & munera. Atque de his, quæ inter admiranda ultimo loco posui, pauca mihi restant perstringenda.

Absque reverentiâ & attentione debita ab aliquibus Deus adoratur.

CAPUT XII.

De Magorum muneribus Christo Infanti oblatis.

EXplicatis profectione & veneratione Magorum, ad eorumdem dona perventum est. De his Matthæus, *Et apertis*, inquit, *thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.* De parte hac tertiâ, uti de prioribus, cum curâ dicemus. Matth. 2. vers. 11.

§. I. *Tria munera à singulis oblata; & primò de Myrrhâ.*

DOnum, quod Deo homini oblatum, triplex. Aurum, Thus, Myrrha; neque hæc temeraria sors, aut regionis ingenium dumtaxat Magorum manibus ingesserunt. Copiosum sub his donis mysterium latet, quod tamen hîc evolvere supersluum, post tot sacrorum Doctorum laudatissimas interpretationes. Illud hoc loco non involvendum silentio: singuline horum optimatum tria munera obtulerint, an eorum quilibet unum solum. Dissensiunculam hîc adverto inter Augustinum & Anselmum, sed levem. Ille à singulis singula, nec ab uno plura uno munere vult oblata: iste contrà à singulis tria censet Christo præsentata. Momenti hæc controversia non est, sed tamen si liceat esse partium, ego potiùs Anselmo (cum veniâ tuâ magne Augustine) accedam, credámque id huic mysterio magis congruere. Nam & singuli (à Numine absque dubio in animo sic edocti) agnoverunt illum, cui se prostraverunt supplices. Et singuli (quid dubitemus?) professi sunt myrrhâ hominem, & sepeliendum; auro Regem, & honorandum; thure Deum, & adorandum. Neque hîc sumptus majores aut expensas obstetisse censeam, quò

Donum Deo hominiblatum triplex.

Anselmus censet singulos tria munera Christo præstare.

quò minùs hoc ita planè ex decoro fieret. Nam apage, ut in his Regibus ullam tenacitatem, aut sordes cogitemus. Neque mihi muta illa poësis, pictura, contrarium persuadeat. Imò si hinc caussæ pondus accedat, memini ego mihi visam elaboratissimam tabulam, quæ illam divi Anselmi sententiam etiam oculos sine voce doceat. Sed ipsa dona inspiciamus, & primùm Myrrham. Hæc Arabiæ germen est (uti me Plinius docet) multis in locis fertile, nostro junipero, ut aliquorum judicium est, non multùm absimile. Arabes ex myrrhâ (eodem Plinio auctore) non dant portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Regi tamen Gebanitarum quartas partes ejus pendunt. Rectè myrrhâ felix Arabia submisit Christo, & sese frugiferam ostendit, etiam hoc pretioso frutice. Bis felicem te, Arabia, non solùm raris arborum, sed & inusitatis virtutum fructibus! Tu prima terrarum es, quæ ad tui creatoris cunas fœtus tuos exposuisti, sint aliæ te feliciores fertiliorésque, sint amœniores, te certè nulla fuit gratior. Tu prima tuum opificem agnovisti; prima quod ab illo accepisti, in illum refudisti. Vix in auras mundi architectus prodiit, en & terni Legati advolant ex Arabiâ, qui terræ suæ fecundum ingenium certis symbolis testentur. Quid Palæstina, & in hac Iudæa simile præstitit? Liberalissimus in hanc terram fuit rerum conditor, variâ illam fecunditate dotavit. Adjecit insuper dignitatem maximam; *Nasci* in eâ voluit, voluit in eâ humanam vitam vivere, voluit *mori*. Quid rependit illa Regi in se tam munifico? Nascentem agnoscere recusavit, viventem contumeliis innumeris affecit, morituro vepres & paliuros in diadema obtulit, morienti crucem subministravit. Hæc illa terræ Iudææ retributa munera pro gemino, quid dico gemino, pro infinitis iisque maximis beneficiis, quæ à suo Conditore accepit. Sed ne adeò ut illiberalem traducamus Iudæam, videte hujus terræ delicatam hospitalitatem. Christo Nascenti pecudum domicilium, & hoc etiam ægrè, concessit, morienti latronum cæmeterium assignavit: & sic Christi Nativitas caulæ, mors Golgothæ æquâ portione obvenit. Porrò in his palatiis, lecti quàm molles & electi? fortassis in perdicum plumis, quas Eliogabalus habuit, illù reposuit? Eheu! in stabulo grabatulum è fœno, nimirum præsepe; in monte thalamum è ligno, nempe furcam instruxit hospitalissima Iudæa. O fœdum nefas! casam saltem, in quâ homines habitarent, indulsisset: saltem de palmetis suis plurimis fructûs aliquid pro natalitio munusculo misisset. Neutrum fecit ingratissima: sed nec nosse voluit perfidissima. Ergo remota Arabia suas gazas impertiit; digna posthac quæ suo merito bis *Beata* vocetur & *Odorifera*.

Plin. l. 12. Nat. hist. c. 15.

Arabia prima terrarū est, quæ ad sui creatoris cunas fœtus suos exposuit.

Iudæa pro beneficiis à creatore acceptis, eum contumeliis affecit.

§. II. *De Auro.*

Aurum est regiū donum, seu dantem spectes, seu accipientem.

POst myrrham, quæ humando homini debebatur, oblatum est aurum, honorando Regi. Aurum planè regium donum est, seu dantem spectes, sive accipientem. Sacram vel profanam historiam lustrem, hoc munus plerumque donant, aut hoc donantur Principes, Reges, Imperatores. Quæ illa fuit vis auri, quam providentissima Davidis munificentia in unum Hierosolymorum templum, à Salomone profundendam convasaverat, cùm ille suo Salomoni, centum & octo millia talenta auri, argenti verò decies centena & septemdecim millia talenta separâsset: quem auri numerū ad nostratem calculum revocant doctissimi viri, Hieronymus Pradus, & Baptista Villalpandus suis in Ezechielem commentariis, ajúntque illa tot talenta, Romanâ monetâ fuisse, tricies bis millies, octingenties semel & vicies centena, triginta quatuor millia, viginti quatuor scutatos, ut ipsi loquuntur: Romanos aureos nimirum, milliones auri ter mille ducentos, 8213400024. scutatos auri Romanos. Deus! quis satis capiat hanc planè auream, veréque regiam liberalitatem in unicum templum, cujus ultimum penetrale vix quidquam, præter aurum noverat (cœlum aliquod in terris videri potuit) immensis divitiis coruscans. Salomone jam post patrē imperante Palæstinæ tributa superârunt viginti sex milliones auri; ut vectigalia, ut donativa, ut didrachma in singula capita, ut quadraginta millia equorum curulium, duodecim equestrium sileantur. Quid narrem aureas pharetras, quas in eâdem lege priscâ regis Adarezeis servi gestabant. Atabalipa novi orbis rex Carolo Cæsari pro libertate septuaginta milliones auri spopondisse fertur, nec tamen, malo suo fato, libertatem impetrâsse. Reges idololatræ quantum auri in fana sua congesserunt? In Babyloniam Iovis ædem, præter aliquot statuas, mensa, sella, crateres multi, vasa alia pluria, omnia ex puro puto auro, Regum & Dynastarum donis collata. Augustus suo Capitolino Iovi, sedecim millia pondo auri addidit præter gemmas infiniti pretii. Silebo hîc vitem auream Pompēio Magno, Platanum auream, Dario illam ab Aristobulo, hanc à Bithyno donatam. Reges Persarum (ex Athenæo disco) ad caput cubilis regii conclave habebant, & in hoc quinque lectos cum quinque millibus talentûm auri. Atque hoc conclave cervical regium appellatum. E regione hujus alterum erat, in quo tria millia talentûm argenti: atque istud scabellum Regis suppedaneum vocatū. Taceo Sardanapalum inter mille auri myriadas ardentē; Hircanum è Davidico monumento aurum rapientem. Omitto aureos Pompeii atque Titi triumphos; aureum Constantini feretrū. Sileo coronas aureas Alexandro in nuptiis missas, Romanis funeribus aut triumphis prælatas, cùm in unius funere duo millia cōronarum aurearum visa. Non obibo statuas aureas, quæ Romæ in Capitolio, Theatris, Foro, Templis, Palatiis pæne populum faciebant. Constantinopoli Basilius Imperator (teste Ariâ Montano) Turres auro plenas habuit. Et nostro hoc aut paulò superiore ævo quantum auri congessērunt in templa Christiani Reges? Ædes Lauretana satis id fatetur. Neque Ingolstadii Marianum templum aurei Regalis muneris expers. Quæ illa Moguntiæ Christi crucifixi statua aurea sexcentas libras gravis, & gemmis plena? qui sacri calices ponderis maximi, quæ cetera sacrificantis supellex, omnia è solido auro? Atque hæc pleraq; omnia à Regibus donata, accepta, possessa, aut certæ regiæ pompæ luculenta testimonia fuerunt. Cur ergo non etiam à nostris his Regibus Christo Regi donatum sit aurum? Reges enim potiùs auri tutores & dominos dicemus, quàm fabulosos illos grypha. Neq; enim certius nobili iúsque regni regúmque insigne est, quam sceptrum, corona aurea. Quare aurum rectissimè Christo puero donarunt tres nostri sanctissimi Reges, non tam, quò illum ut pauperem solarentur, quàm uti profiterentur verè Regem esse, qualem se & ipse Christus jam flagris cesus, jam rubis redimitus, jam proximus damnationi stans vinctus ante Pontium judicē professus est. De auri pondere, quod Parenti Virgini cum Filio à Magis donatum, incertū est, quidquid affirmetur. Illud certius: non ramenta solùm, pauculáve auri glebulas tam liberalibus dextris porrectum, sed tale pondus quale dari decuit à tantis, iisque tribus Regibus, etsi illud sanctissima Virginis Matris paupertas aut accipere verita, aut acceptum in egenos brevi pòst sit elargita.

Aurum à Magis Christo oblatū est, ut eum verè Regem esse profiterentur.

§. III. *De Thure.*

DOnarium ultimum, thus fuit, solius Arabiæ, ac ne totius quidem, felix partus. Feruntque à certis tantùm familiis non sine religione has arbores incidi. Atque si Plinio fides est, silva thurea in certas portiones divisa, mutuâ innocentiâ tuta est: nemo inde furatur alteri; nemo saucios arbores custodit.

Thure olim Deos potissimũ cultos probatur.

Thure potissimùm Deos olim cultos, satis id nos doceat vel unus ille rex Macedo, qui ephebus adhuc cùm nimis liberali manu thura focis ingessisset, Leonides pædagogus parsimoniæ memor, tum demum illo modo Diis supplicare eum posse dixit, cùm thuriferas gentes devicisset. Admonitionis & patiens & retinens Alexander, postquam Arabiam suam fecit, thure onustam navem Leonidi misit, simul exhortatus, ut jam largè Deos adoraret. Vniversim non rara olim sacrificia, in quibus thure eóque masculo tribus digitis ex acerra sumpto litatum. Et quamvis thus urendis etiam defunctis adhibitũ, ne sine luxu mors iret, quod Nero princeps fecit, qui, uti periti rerum asseverant, novissimo Poppææ suæ die plus thuris cremavit, quàm ferat annuo fœtu Arabia universa: nihilominùs thura divini cultus certissima fuisse indicia, testantur illa tot Martyrum agmina, quæ ideo trucidata, quia statuis thus adolere recusârunt. Ille à Madaurâ Philosophus de seipso prodit, morem fuisse, ut quoquò iret, Dei alicujus simulacrum inter libellos conditum gestaret, eique diebus festis thure & mero, aliquando victimis supplicaret. Apud Livium thus & vinum publicè præbetur, faciendis sacris. Sabæi è thure decimas partes Deo illi, quem Sabin vocârunt, mensurâ non pondere persolverunt.

Thuris usus in priscâ & novâ lege creberrimus.

Thuris usus in priscâ lege creberrimus, vero Deo colendo. Hinc illa tot argentea, tot aurea thuribula. Neq; thuris odores Numinis honori accensos Christiana templa rejiciunt; testimonio aspectabili, dona hæc odorifera & thureos honores, non idolis, non fictis diis, sed uni veróque Deo deberi. Deinde ut illud Iessæi psaltæ tantò altiùs omnium comprecantium animis infigatur: *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* Ita thus aris Christianis admotum, silens exhortatio est ad preces eo animi ardore concipiendas, ut thuris instar petant cœli sublimia.

Psal. 140. vers. 2.

§. IV. *Arabia verè Felix asseritur.*

QVemadmodum autem tres Orientis Satrapæ instituum iter non abripuerunt, etsi vaferrimus Herodes non comitaretur: haud aliter & nostra se gerat Constantia. Cùm Magis progrediamur, tendamus ad præsæpe, perferamus illuc metallum regium myrrham & odores thureos, quamvis non sequatur Herodes: Puerum unà cum Matre veneremur, etsi non imitetur Herodes; porrigamus munera, etsi mortem machinetur Herodes. Sed cum Herode Coryco non luctabor ampliùs. Cum Plinio hîc mihi res est, qui Felicem quidem appellat Arabiam, fallam tamen & ingratam cognominis, ut quæ hoc acceptu superis ferat, cùm plus ex eo inferis debeat. Ignosce Plini, verus hactenus fueris, hac demum luce desinis esse, quâ illa Felix Arabia, & sui cognominis grata, atque veri Dei vera cultrix thesauros suos, neque eos tantùm qui in summo nascuntur, sed etiam illos qui ex imis specubus eruuntur, in auctorem suum largiter effudit. Scis Plini, quid potentes illi ex Arabiâ domini effusissimis studiis fecerint? non phœnicem aliquem, Orientis alitem dono dederunt, sed ipsi potiùs fuerunt terni phœnices, inter tot Dei contemptores cultores rarissimi, imò & magnarum opum largitores, nam & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham. Thus & myrrha suaveolentes arborum lacrymæ sunt; aurum pretiosus montiũ sudor. Nato Christo congruenter admodum lacrymas suas offert, suúmque sudorem Arabia, quibus & Christi crebras lacrymas & sudorem etiam sanguineum videtur ominata. Reverà, si omnem Christi vitam attentiùs pensemus, quid illa fuit, nisi perpetuæ quædam lacrymæ, & copiosus sudor labore & dolore vario expressus? Scimus etiam quàm paucos aut quàm nullos hæ lacrymæ moverint. Quos enim illæ Christi extremæ, & sanguine permistæ lacrymæ collacrymantes habuerunt? præter matrem, vix pauculas mulierculas. Pæne omnis Hierosolyma in sibilos & cachinnos effusa Christum lacrymantem ad crucem raptavit, & dum ille expiraret, ausa est ridere illa, saxis & cautibus durior, ingratior civitas. O ergo decenter & per arcanum omen lacrymas etsi jam concretas misit Arabia; perinde ac si diceret: Quia homines, tibi Christe, suas negant lacrymas, en suas tibi fragrantes arbores submministrant, damnántque odorifero suo ploratu, hominum vanissimos risus. Felix iterum Arabia, quæ uti Magdalena flebilem Domini sepulturam unguentis, ita tu lacrymosam ipsius vitam hisce pretiosis guttis præveneristis. Atque hoc numquam fecisses, nisi tales habuisses reges, tales & misisses Legatos, qui majores longè tibi thesauros reportârunt, quàm inde extulerint. Myrrham quidem & aurum atque thus à te acceperunt, sed reddiderunt eas divitias, quibus jam opulentus redditur orbis universus: ea à te sumpserunt, quæ terræ quidem pretiosa sunt & clara; retulerunt verò ea, quæ grata sunt cælo, veri Dei notitiam, cultum, religionem, cælum ipsum.

§. V. *Trium munerum explicatio.*

SVccinctam horum munerum interpretatiuncu-lam attexo. Thus scientiam, myrrha sui victoriam (mortificationem vocant) aurum charitatem Christianam adumbrat.

Thus eruditioni & scientiæ conferimus. Thus in altis & inaccessis rupibus nascitur. Quid magis arduum quàm solida doctrina? Non illa humi serpit, non in imis otii pratis aditur: in alto habitat, spectat sublimia. E thure decimas Deo suo capiebant Sacerdotes Sabæi. Hoc illud est, sine quo nemo umquam rectè tractavit litteras. Nisi è studiis nostris Deo suam partem, eámque optimam assignemus, malè studemus, incassùm laboramus, & in damnum nostrum è litteris ditescimus. Cum Deo communicandi sunt thesauri litterarii. In hunc finem discendum, non ut nobis fama, sed ut Deo major gloria accedat. Hoc fine neglecto, quisquis scientias sibi colligit, in pestem & perniciem suam fatigatur. Rectissimè illi faciunt, qui priùs Deo eruditionem suam sacrant, quàm illam aliis vendant, & antè Dei honorem cogitant, quàm suum. Atque ubi priùs omnium bonorum principio ita litaverint, tum demum suo & aliorum bono, scientiã quam sibi laboriosè comparârunt, utiliter expendunt. Solidissima inter Christianos scientia est, scire quàm parum aut nihil scias. Scire tantùm, aut sciri velle, summa vanitas. Scientia inflat. *Si quis autem,* inquit Paulus, *se existimat scire aliquid, non-dum cognovit, quemadmodum oporteat eum scire. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi* IESVM *Christum, & hunc crucifixum.* O thus odoriferum & selectum! Hoc unum scire, se nihil scire, nisi Dominum IESVM præsæpi alligatum, in cruce suffixum.

Thus eruditioni & scientiæ conferimus. Thus in altis & inaccessis rupibus nascitur. Quid magis arduum quàm solida doctrina? Non illa humi serpit, non in imis otii pratis aditur: in alto habitat, spectat sublimia. E thure decimas Deo suo capiebant Sacerdotes Sabæi. Hoc illud est, sine quo nemo umquam rectè tractavit litteras. Nisi è studiis nostris Deo suam partem, eámque optimam assignemus, malè studemus, incassùm laboramus, & in damnum nostrum è litteris ditescimus. Cum Deo communicandi sunt thesauri litterarii. In hunc finem discendum, non ut nobis fama, sed ut Deo major gloria accedat. Hoc fine neglecto, quisquis scientias sibi colligit, in pestem & perniciem suam fatigatur. Rectissimè illi faciunt, qui priùs Deo eruditionem suam sacrant, quàm illam aliis vendant, & antè Dei honorem cogitant, quàm suum. Atque ubi priùs omnium bonorum principio ita litaverint, tum demum suo & aliorum bono, scientiã quam sibi laboriosè comparârunt, utiliter expendunt. Solidissima inter Christianos scientia est, scire quàm parum aut nihil scias. Scire tantùm, aut sciri velle, summa vanitas. Scientia inflat. *Si quis autem,* inquit Paulus, *se existimat scire aliquid, non-dum cognovit, quemadmodum oporteat eum scire. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi* IESVM *Christum, & hunc crucifixum.* O thus odoriferum & selectum! Hoc unum scire, se nihil scire, nisi Dominum IESVM præsæpi alligatum, in cruce suffixum.

Myrrhæ succus quidquid amatoris habet, salubritate compensat; ulceribus & tabescentibus membris

Myrrha est ipsa

est ipsa salus. In ipsa etiam cadavera jus illi summum, ut quæ à putredine servat immunia mirandis viribus. Myrrhæ proprium, mederi. Victoria sui, myrrha præstantissima. Vince teipsum, & omnes animi morbos sanâsti. Animum frangere, genium defraudare, cupiditates coërcere, abstrahere se à corpore, acriter sibimet imperare, odisse seipsum acerba sunt & amara in sensum, sed maximæ virtutis, si spectes animi sanitatem, quam vel servant, vel si amissa sit, reparant. Odium sui velut pomum aureum est, quod dentibus præproperis admorsum amaritiem præfert horrendam, sed pulpam continet pretiosam: fraudare genium cibo, potu, somno, aliis rebus cupitis, ohe quàm acerbum est! sed succus latet expetendus. Ex ore Christi res certissima est: *Qui amat animam suam, perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Quod explicans Gregorius, *Fortasse*, inquit, *laboriosum non est homini relinquere sua, sed valde laboriosum est relinquere seipsum. Minus quippe est abnegare quod habet, valde autem multum est, abnegare quod est.* Odium sui, seu mortificatio, myrrha est ad omnem animi sanitatem summè necessaria. Hinc illa Pauli clausula: * *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt supra terram.*

Aurum obryzum, excoctum, Christiana charitas. Charitatis pretium & leges in verba conferam paucissima. Salomonis oraculum est: *Universa delicta operit charitas.* Nemo autem, quod Chrysostomus dixit, potest amare Deum, qui non amaverit proximum, nemo potest amare proximum qui non amaverit Deum. Ama, & omnes Numinis leges servâsti. Indubitatum Pauli scitum est: *Qui diligit proximum, legem implevit. Plenitudo ergo legis est dilectio.* Solidum aurum non uno igne commendatum, vera charitas est. Præcipuam auro gratiam conciliat non tam color, qui sidera æmulatur, quàm quod illi uni rerum nihil igne deperit. Quin imò quò sæpiùs arsit aurum, eò magis proficit ad sanitatem, in incendiis etiam rogisque tutum. Addo alteram & majorem caussam pretii in hoc metallo, quàm minimùm usu deteri, cùm argenti, æris, plumbi deciduâ materiâ manus sordescant. Neque ullum metallum est, quod laxiùs aut numerosiùs dividatur. Illud autem in auro præclarissimum; non rubiginem ullam, non æruginem, non aliud ex ipso esse, quod illius bonitatem consumat, minuátve pondus. Haud aliter vera charitas ignes experitur illæsa, & sine detrimento sui: quò sæpiùs ardet, quò validiùs impetitur, eò mitescit magis, & seipsâ fit melior, non in uno incendio damni secura. *Charitas patiens, benigna est; omnia suffert, omnia sustinet; charitas numquam excidit.* Sed & in altero aurum æmulatur charitas. Illud in plurimas & tenuissimas bracteas nativâ facilitate diducitur, ista intra unum hominem non arctatur, sed diffundit se in plurimos, quibus verbis, factis, manu, marsupio, doctrinâ, exemplo, consiliis, re prodesse satagit. Denique sicut aurum æruginis perdurat expers, ita quæ vera charitas est, livoris & invidiæ nihil umquam admittit. *Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum.* Hinc illa beatissimi Ephesini senis assidua exhortatio: *Filioli mei, non diligamus verbo neque linguâ, sed opere & veritate. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Filioli, diligite alterutrum; quia præceptum Domini est, & si solum fiat, sufficit.*

Ioan. c. 12. vers. 25.

Greg. ho. 32. in Euang.

Mortificatio sui ad omnem animi sanitatem necessaria est.

* Ad Col. c. 3. vers. 5.

Prov. c. 10. vers. 12.

Ad Ro. c. 13. v. 8. & 10.

Charitas vera quò validiùs impetitur, eò ipsâ fit melior.

1. Cor. c. 13. v. 4. & seqq.

Auri & charitatis mutua cõparatio.

Ibid. loc. sit.

Ioan. c. 3. v. 15. & c. 4. vers. 20.

Ibid. c. 3. v. 14. & 15.

1. Ioan. epist. ad Galat.

A'NAKEΦAΛAIΩΣIΣ
seu
PERORATIO.

EN igitur Nascentis Christi domus stabulum, vestis panni, lectulus præsepe, cibus lac Virginis, supellectilem, ærarium, & familiam præbet paupertas. Hæc altissimo pectore haurienda, hæc grato animo assiduè commeditanda. Gratissimum est divino huic infantulo assiduè nostris cogitationibus interesse. Nascentis & morientis cohortatio memoriâ jugi complectenda sunt. Sciamus hoc Deo acceptissimum, & nobis esse saluberrimum. Hæc Christus affigi vult animo, & cogitatione assiduâ pertractari. Rem prorsus admiranda commemorat scriptor ille fidei ac eruditionis notæ Ludov. Granatensis, Doct. Theologus. Religioni duxerim narrationem anti viri interpolare. E verbo verbum fideli manu exprimam. Hæc omnino Ludovicus & publicè dixit, & scripto consignavit. Hæ auctoris voces sunt meo calamo non immutandæ. Hinc est, quod piorum hominum plurimi, atque ii præsertim, qui assiduâ vitæ Domini Salvatoris contemplatione, velut spirituali quodam lacte pascuntur, in hoc sacrò præsepi, & in his infantilibus membris & lacrymis contemplandis, miras quotidie delicias experiantur. Hinc de beatâ Margaritâ (cui cognomen est Castello Italiæ urbe, ubi nata atque sepulta fuit) hoc quoque inter miranda virtutum ejus insignia memoratur: quòd frequentissimè in hujus mysterii contemplatione versaretur, maximisque in eo deliciis frueretur. Cùm verò post mortem intestina ab ejus corpore extraherentur (quò cadaver aromatibus conditum propter fidelium devotionem incorruptum asservaretur) ubi cor ejus, ab â, quâ pendebat intestinorum parte abscissum fuit, unio insigni magnitudine & pulchritudine non sine ingenti miraculo erupit, in quo velut in tabulâ quâdam Dominicæ Nativitatis imago sculpta erat, eadémque virgo genibus flexis ibidem ante dominicum præsepe collocata. Qui quidem unio ad hunc usque diem in sacrario domûs beati Dominici servatur. Hoc enim insigni miraculo voluit Dominus, quàm gratum sibi fuisset hujus virginis obsequium, mortalibus cunctis esse testatum. Quod ideo à me dictum est, ut venerandi hujus mysterii imaginem, non tam margaritis aut tabulis, quàm animis vestris insculperem, quæ vos ad speciosissimi hujus Infantis amorem accendat.

Memoria nativitatis & mortis Christi Deo acceptissima, & nobis saluberrima est.

Ludov. Granat. tom. 1. Concionum, conc. 3. de Nativ. Domin. §. 3. mihi pag. 276. penes hunc auctorẽ jubeo esse fidẽ. Idẽ hoc prodigium narrat Petrus Morales Theol. Doct. l. 1. in cap. 1. Matth. tract. 1. mihi pag. 15. ego in rem ipsâ nihil mihi arbitrii sumo. Fidem suam uterq; auctor tuebitur.

Tarda solet magis rebus inesse fides. Sed in his talibus, ratio facti i potentia est facientis.

Bernardus ad hunc ipsum amorem inflammandum, *Nasciturus*, inquit, *Dei Filius (cujus in arbitrio erat, quodcumque vellet eligere tempus) eligit quod molestius est præsertim parvulo & pauperis matris filio, quæ vix pannos haberet ad involvendum, præsepe ad reclinandum. Et cùm esset tanta necessitas, nullam audio pellium fieri mentionem. Primus Adam pelliceis vestitur tunicis, secundus pannis obvolvitur. Non est tale judicium Mundi. Aut Christus fallitur, aut mundus errat. Christus, qui falli non potest, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id utilius, id potius eligendum. Carnis prudentia mors, prudentia sæculi justitia.*

Bern. ser. 3. in Natali Dom. mihi p. 78. & 79.

Iam verò etiam nocte voluit nasci. Vbi sunt, qui tam imprudenter ostentare gestiunt semetipsos? Christus eligit, quod salubrius judicat; vos eligitis, quod reprobat ille. Quis prudentior è duobus? Cujus judicium justius? cujus sententia sanior? denique tacet Christus, non se extollit, non magnificat, non prædicat, & ecce annuntiat eum Angelus, laudat multitudo cælestis exercitus. Et tu ergo qui Christum sequeris, inventum absconde thesaurum. Ama nesciri, laudet te os alienum, sileat tuum. Adhuc autem in stabulo nascitur Christus, & in præsepio reclinatur. Et nonne ipse est, qui dicit: Meus est

Ps. 49. v. 12.

orbis

orbis terræ & plenitudo ejus? *Quid ergo stabulum eligit?* A *Plane ut reprobet gloriam mundi, damnet sæculi vanitatem. Necdum loquitur lingua, & quæcumque de eo sunt, clamant, prædicant, evangelizant. Ipsa quoque infantilia membra non silent. In omnibus mundi judicium arguitur, subvertitur, confutatur.*

1. Joan. c. 5. vers. 4. Hæc est, inquit Ioannes, *victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Quoniam omne, quod natum est ex Deo, vincit mundum.* Quam facilè mundum vincere, & Deo similem se facere! Te parem Deo pecunia non faciet, Deum in præsepi pauperem cernis. Nitida vestis & prætexta non faciet: Deus nudus est. Fama non faciet, nec ostentatio tui; Deus humilis est; opiliones inter amicos primos admittit. Non servorum turba, non robur & vires, non præstans forma beatum te facere possunt. Nihil horum non patitur vetustatem. Quærendum est ergo, quod non fiat in dies deterius. Quid hoc est? animus: sed rectus, bonus, magnus. Quid aliud voces hunc, quàm Deum in humano corpore hospitantem? *Hic talis animus tam in mendiculum abjectissimum, quàm in Regem, quàm in Monarcham summum potest cadere. Subsilire in cælum ex angulo licet.* Exstrge modò, & te quoque dignum finge Deo. Fingas autem non argento, non auro: ex hac materiâ non potest imago similis Deo exprimi. Bonæ voluntatis esto, & imaginẽ Dei, quam geris, jam decorâsti. B

Sed antequam ad Appendicem de Christo nato progredimur, Christum à Magis adoratum Epithalamio sacro veneremur.

CARMEN

De Christo in cunis pie desponsato, seu SACRUM EPITHALAMIUM quod Sulamitis, C sive Anima pia cecinit

In nuptiis Speciosi præ filiis hominum cum humanâ naturâ.

I.

Gaudete *dulces lacrymæ*
Quæcumque sunt amoris:
Venite Divæ Gratiæ
Ad nuptias Sororis:
Accende tædas Hesperе,
Rosásque sparge tectis.
Humana Sponso Numini
Natura Sponsa *nupsit.*

II.

Sapient. 18. vers. 14. *Cùm contineret omnia*
Silentium quietum,
Zonâque nox eburnea D
Strinxisset umbilicum:
Luc. c. 1. v. 32. & 33. *Sub Civitatis regiæ*
Bethlemio recessu,
Cæleste Matrimonium
Davidides *peregit.*

III.

Isc. 11. v. 1. Cant. c. 2. vers. 13. *Iessæa virga floruit,*
Vitisq; germinavit.
Iam dulce vagit Pusio:
Hymenæe dulcis Hymen.
Iam sancta fragrant oscula:
Hymenæe sanctus Hymen.
Hymenæus Hymen ô Hymen
Hymen Hymenæus Hymen.

IV.

Quid hoc novi spectaculi
Nec pòst, nec ante visi?
Partum suum vix edidit
Puella Nazarena:
Mirum! decem retrogradus
Sol *lineis recessit:*
Achaziani gnomonis
Quod certa mentiatur umbra.

V.

Commota Tellus emicat
Imo revulsa fundo,
Supráque fixos æthera
Librata fertur ignes:
Altissimus fastigio
Majórque mons olympo,
Subsedit in parvissimæ
Angusta claustra vallis.

VI.

Immanè vastum Femina
Circumdedit Gigantem:
Et involutum fascia
Gestat duabus ulnis.
Hic hic Menalca cerneres
Maroniane Pastor,
Vlnas duas *non amplius*
Spatium patère cæli.

VII.

Decore Nobiscum Deus,
Emmanvel *decore:*
Ergone nostri sanguinis
Dignatus esse consors,
Non horruisti Virginis
Vterum subire Frater?
O Frater! ô Emmanuel!
Emmanuel decore!

VIII.

Quis te mihi det ubera
Matris meæ, quis ô te
Matris meæ det ubera
Sugentem, & imbre lactis
Sparsum videri candido,
Quod suximus sorores?
Fatere: nónne Cyprio
Sunt dulciora vino?

IX.

Crescant amores. Incipe
Puer tenelle risu
Matrem tuam cognoscere,
Ad vota blandientem.
Et ipsa ridet, aspice;
Risúmque latiorem,
Quàm Sara *quondam* riserit,
Fecunda Virgo ridet.

X.

Vterque formosissimus,
Tu Sol *(a) es, illa* Luna *(b:)*
Vterque limpidissimus:
Tu fons *(c) es, illa* vena *(d.)*
Quid possit esse celsius?
Tu mons *es, illa* collis:
Quid possit esse dulcius?
Tu mel, *sed illa* lac *est* e.

XI.

Qui te videt vel eximi,
Vel incubare cunis:
Videt Racemi purpuram,
Bostræ cruore tinctam:
Et comparandas Punico
Malas rubere malo:
Torúmque vivis consitum
Stellis fragrantis Horti.

XII.

Sed qui parentem viderit,
Te propter adsidentem,
Hic in Cadanis viderit
Palmam virere silvis:
Aut quæ caput de Libano
Sustollit alta Cedrus;
Aut quam benignis Solibus
Engaddus urit uvam.

XIII.

Tibi manus tornatiles
Ex optimo metallo;
Hyacinthus implet hanc & hanc,
Et hæc & illa candet;
Succóque stillat myrrheo;
Achemenióque costo:
Pedes in auro fulgurant,
Ceu marmoris columnæ.

XIV.

Illi genarum mollium
Scriptura talis ardet,
Imbuta qualis tænia
Vndante fulget ostro.
Cervice crines fluctuant
Latè sui tenaces;
Auráque lambunt flabiles,
Etesiásque mulcent.

XV.

Præ filiis & fratribus
Speciosus universis,
Olórque toto corpore,
Vt cygnus est Caystri:
Tamen quod aureum caput
Extollis & supinas,
Pulchrè capillis absilit
Plenum comante corvo.

XVI.

Decent comæ contrario
Nigræ nitore plumæ.
Aperi soror, soror aperi
Columba nostra, vagis.
(Vagis: id est, ut Daunias
Ales suave cantas)
Cincinnus ater noctium
Sudat madétque guttis.

XVII.

Qui non amat te, surdior
Ponti frementis æstu,
Ringente Scyllâ sævior,
Et pejor est charybdi:
Fretóque pulsus orgia
Exterruit draconum;
Victórque fixit præmia
Certantibus cerastis.

XVIII.

Qui non & illam diligit,
Dejectus est ab antro
Inhospitalis Caucasi,
Æmiq, fabulosi.
Pyrrham trucidavit suam
Getulicis in arvis:
Factus lapis nocentior
Post terga patricida.

XIX.

Qui non amat te, pardus est,
Immitiórque pardo,
Catulisq, raptis tigride
Per tesqua sæviente.
Illum leæna fœcibus
Potaverit ferinis,
Aut glauca spumis belluæ
Eructaverit marinis.

XX.

Qui non & illam diligit,
Nutritus inter ursos,
Truces hyenas æmulo
Furore provocavit.
Dirúsque Pantheræ gener
Vel anguium maritus,
Auxit veneno flumina,
Nepotibúsque cautes.

XXI.

Puelle mi quàm pulcher es! Cant. c. 1. vers. 5.
(Nam pulcher es puellus)
Quam blandus es! (nam blandus es)
Quali fragras odore! Cant. c. 4. vers. 10. & c. 5. 13.
(Fragras enim mirabili
Odore) quàm rendes!
(Certè rendes) ô puer!
Quò me rapis volentem?

XXII.

Intelligit nos Parvulus,
Et nectibus lacessit.
Quid poscis Infans maximè?
VERBVM profare verbum. Ioan. c. 1. vers. 1.
Hic palma crescit ardua,
Victoriásque spirat,
Et annuit carpentibus.
Vis hinc habere ramum?

XXIII.

Hîc nardus, hic amomus, hic
Amellus atque Daphne;
Quorum comas nec Æolus
Novacula totondit;
Nec os honestum frigido
Hiems momordit ore;
Tuâ fruuntur gratiâ.
Vis hinc habere serta?

XXIV.

Hîc ingemit par turturum,
Questúque rumpit agros:
Quales amant argentea
Hesebonis ad fluenta, Cant. c. 7. vers. 4.
Supra canales vitreos
Illimè considere.
Torquate Turtur, æmulos
Vin' turtures habere?

XXV.

Me perditum! cui supplicem?
Avertit ecce vultum.
Nisi mente lævâ fallimur,
Vult lacrymas profundi.
Flet ipse gemmas lugubres:
Hærent genis smaragdi.
Electra singultantia
Truduntur & liquescunt.

XXVI.

Dilecte mi, si jungere
Fas est profana sacris:
Confundo Iordani tuo
Probaticisq, lymphis,
Cordis mei Borysthenem
Istrúmque Vistulámque.
Tu congelatas halitu
Clemente solve noxas.

XXVII.

Morare stilla pectoris
Rigente clausa stagno!
Nondum gemunt præcordia
Duro revincta ferro?
Adverto lamentabiles
Cogi dolore nubes:

Pretiosa

Pretiosa tempestas venit,
Est flere iam voluptas.

XXVIII.

Hiberna strident interim
Me lacrymante flabra,
Vrit{q;} Bruma tristibus
Modis meos amores.
Buccæ Scytharum personant
Aquilonibus profundis,
Nivésque densas ingerunt
Immugiente plaustro.

XXIX.

Gelu tremit, qui Seraphim
Cant. c. 1. Inflammat igne VIVO;
vers. 5. Cælóque tensis pellibus
Salomonis astra velat.
Cui Sirios, Caniculas
Et Iulios calentes,
Fartámque spicis Cycladem
Adulta debet æstas.

XXX.

Abfure Bruma mitius,
Precor, meos Amores,
Animásque pelle Thracias
Vltra Getásque Thracásque;
Ipsámque Thulen ultimam,
Et ultimos Gelonos.
Quid tam molesto turbine
Involvis innocentem?

XXXI.

Si tantus est flandi furor
Insaniæ{q;} motus:
Tyrrhena persient æquora;
Et Adriam flagellent.
Vastis minentur classibus,
Pyraticæ triremi;
Teumque naufragantibus
Stet nant salutis carinis.

XXXII.

Luc. c. 2. vers. 4. Illic superbi gloria
Ventosior triumphi.
Quantilla parvam Bethlehem
Domum subire Panis?
Prov. c. 31. vers. 14. Vbi nulla stat Liburnica
Exod. c. 2. vers. 3. Aut Xerxis aut Achillis:
Sed Navis Institoris, &
Fiscella Pusionis.

XXXIII.

Mingat: sed albis floribus,
Thymbræque cinnamóque
Purisq; chalcedonis,
Violisq; luteisq;
Gemmis caducis grandinet,
Iaspidúmque nimbus
Ruat solutis alveis
Permistus unionum.

XXXIV.

Quorsum Borea murmura
Ad Turturis querelas?
Apeliota, si sapis,
Me consulem secutus,
Ferociores spiritus
Et indolem domabis;
Et ad salignum poplites
Præsepe complicabis.

XXXV.

Places. Humi prosterneris
Ingens, genúque supplex,
Nunc tolle setas forfice
Abrasa tersus ora;
Ac quidquid obstat osculis
Tenerrimi saporis;
Ne barba lædat hispida,
Cum basium propinas.

XXXVI.

Cant. c. vers. 11. Ver appropinqua, ver novum,
Ver elegantiarum,
Ver gemma in anno, ut annulo,
Hilaris medulla vitæ,
Iocosa mater gaudii,
Solis venusta Rachel;
Inter quaterna tempora
Dilecta Benjamina.

XXXVII.

Huc ergo verte præpetem
Ab axe lapsa bigam:
Antriq; fines mollibus
Favoniis inunda.
Tum præparatas copias
Naso sagaciori,
Versis quasillis dejice,
Omnes amica flores.

XXXVIII.

Neu parce myrrho, neu croco
Prov. Casiæq;, Similaciq;,
Calthæ jacentem fulciant,
Cant. vers. 5. Stipent ligustra stantem.
Per colla serpant irides,
Serpilla per lacertos:
Amaranthus ornet verticem,
In fronte Bellis halet.

XXXIX.

Ibid. His adde spicas torridas
De Messibus Cilissis,
Vdósque truncos balsamo
Felicioris Oræ,
Stactenque, nec non munera
Matth. c. vers. 11. Trivm Sabaa Regvm.
Cant. c. vers. 6. Odora fumi virgula
Toto vaporet antro.

XL.

Ver appropinqua, Ver novum
Ver elegantiarum,
Tactúque vocales move
Lucos, ut insurrexerit
Noster tuas Emmanvel
Audire pronus odas,
Matre annuente roscidum
Connivet in soporem.

XLI.

Ioan. c. vers. 11. Iam jam meus Sol occidet,
Crepusculum notatur:
Gen. vers. Nam vesper alludens comis,
Gen. vers. Invitat ad quietem.
Vergunt ocelli lectulo;
Devexiúsque vitrum
Pupilla sensim subtrahit
Mox rursus evocandum.

XLII.

Cant. c. vers. 4. Adjuro te Ver musicum,
Per quidquid est amœni,
Et filias Ierusalem,
Per mutuos amores:
Ne suscitetis Parvulum,
Vestrum meúmque Sponsum,
Scit ipse quá revisere
Nos destinarit horâ.

XLIII.

Ibid. & 12. Reviset autem crastinus,
Cum sole, quem creavit,
Nunc admovete gramina
Panchæa dormienti;

Pœonijsq; regijs
Vaccinijsq; nigris,
Fœnile tecti pauperis
Et culcitam replete.

XLIV.

Ego vicem papaveris,
Quo somnus advocetur,
Modulabor, & quem tempore
Vtroque jam recepit,
Fracto sedeus profundius
Ingurgitabo cantu:
Sed voce vix notabili,
Nec absono fritinno.

XLV.

Desiderate gentibus
Dormi Puelle, dormi;
O miles! ô sepissime
Desiderate dormi:
Iunctis decussim brachijs,
(Crux ominosa salve)
Orisq; hiante lilio;
Sic nempe Virgo dormit.

XLVI.

Conceptus ante sæcula
Et invias abyssos,
LVMEN DEVS DE LVMINE,
Totóque Patre natus,
Sempérque Natus unicus,
Sempérque nasciturus,
Nascéris atque nascéris
O nasciture Nate.

XLVII.

Nondum gemellos ætheris
Prægnans duobus astris,
Latona parturiverat,
Vt Vas honoris essent,
Titanium, Titaniam,
Minimámque, Maximúmque:
Iam tum Tuus, jam de tuo,
De Te, tibi micabas.

XLVIII.

Coruscus ante Lucifer
Quam sublugaret alas,
Stellas Orion stringeret
Parcente pulcher ira;
Vexilla lætus Signifer
Crispata ventilaret;
Iam tum choragos Angelos
Ad signa convocabas.

XLIX.

Tu prima Mens & vivida
Lucina lucis omnis;
Te dante crevit Cynthius,
Et ipse parvus olim:
Mox grandiore circulum
Mutare cæpit orbe,
Cristatus altè spiculis
Surgentium comarum.

L.

Te dante crevit Cynthia,
Implevit & pharetram,
Almámque Cornucopiam
Ardentibus sagittis:
Edocta raptim currere,
Et nominare menses,
Et jam pati dispendia,
Iam duplicare censum.

LI.

Quid? cùm chaos diffunderes
In metra collocatum:
Disjuncta rerum semina,
Latéque sparsa, connectebas modo facillimo;
Seu quo Poëta versum:
Seu quo perita pollicis
Arachna molle filum.

LII.

Hinc se jubebas, erigant, Prov. c. 8. vers. 25.
Alpes & Ossa & Appenninus (reluctans ingredi
Valles Anacreontis)
Illinc jugi declivitas
Sublapsa porrigatur,
Summósque colles vestiat
Scenâ virente silva. Gen. c. 1. vers. 11.

LIII.

Fontes scaturientium
Pellucidos aquarum,
Potente librabas manu
Ceu pondus in bilance; Prov. c. 8. vers. 29.
Cùm se maris provolverent
Vtero sonante fluctus, Job c. 38. vers. 8.
Caliginosa Tethyos
Arcana permeasti.

LIV.

Dein vectus aurigantibus
Per molle marmor Eurûs, Ibid. v. 19.
Tumultuosum Nerea
Collo tenus prehensum,
Probè capistro diceris
Vinxisse littorali,
Interminatus Aridam,
Si septa transiliret.

LV.

Tunc & choros Nereidum
Ad limen Insularum,
Duxisse diceris, super
Delphine ludibundo,
Sequente semper Africo Psal. 17. vers. 11.
Et explicante pennas,
Zephyrisq; remigantibus
Spirantibusq; currum.

LVI.

Talis quidem tunc veneras
DILECTE, talis inter
Nimbos frementis gloriæ
Sublimis eminebas.
Iam complicatâ Numinis Ad Philip. c. 2. v. 6, 7.
IMMENSITATE, dormis,
Tantillus hoc in cespite
Rupis cadaverosæ.

LVII.

Procumbit Arcas quadrupes, Isa. c. 1. v. 3.
Auritus & sequendi:
Qui taurus est, fit aulicus,
Et mitigat Decembres.
Cunas curules incolis,
Straménque laureatum:
Orbis tamen te CÆSAREM Luc. c. 2. vers. 7.
Agnoscit ipse Brutus.

LVIII.

O vive Noster: seu velis
Rex, sive Cæsar esse,
Præsagio: non semper hîc
Inglorius jacebis.
Quondam Deus habitur
Ex musteo Puello:
Dicétque qui habaverit,
O CANA GALILÆÆ! Ioan. c. 2. vers. 11.

LIX.

Lyæus in Neptunio
Movebit arma regno.

Autumnus expulso mari
Ibid. v. 6. *Sex Hydrias replebit;*
Vinúmque Thyrsi nescium
Ibid. v. 10. *Prælig, pampinig,*
Et Consulari Massico
Certabit & Falerno.

LX.

Mixta crescendi modum
In fagino canistro,
Ioan. c. 6. verſ. 9. *Pascet Ceres exercitum*
Hebræa quinque *granis.*
Luc. c. 5. verſ. 6. *Pisces in alga lubrici*
Squamæq, delicatæ,
Ludent volentes decipi,
Latúmque palpitabunt.

LXI.

Marc. c. 7. verſ. 37. Muti *solutis vinculis*
Facundiùs loquentur,
Quàm qui lapillos Atticus
Versavit ore Rhetor.
Surdus *reducto pessulo*
Ad verba pandet *aurem,*
Et hauriet capacibus
Conchyliis senatum.

LXII.

Matth. c. 11. verſ. 5. *Quod languet excitabitur*
Cæco *rebelle sidus.*
Lynceſque de fuligine,
Aquilásque provocabit.
Ioan. c. 5. verſ. 8. *Artus* rigore *ferrei,*
Vt cera mollientur.
Cervos & ipsum Cyllarum
Matth. c. 11. verſ. 5. *Atalanta* clauda *vincet.*

LXIII.

Disrupta *Fatorum* COLVS
In funerante morbo,
Vitali usu dextræ
Virebit integrata;
Rituque crescet arboris,
Quam pinguis Hermonæ
Transfusus humor educat,
Purúsque lambit amnis.

LXIV.

Luc. c. 8. verſ. 25. *Cerno fretum considere,*
Pigros hiare ventos.
Matth. c. 14. v. 26. *Plantis supervolantibus*
Substernit unda dorsum.
Quid hoc? Canopus attremit,
Pavefacta sudat Isis.
Portenta sternuntur Phari,
Et casibus satiscunt.

LXV.

Timent puellum scilicet
Quæ monstra contemiscunt.
(Fallórne? an expergiscitur?)
Latrat minax Anubis.
(Movetur) Herodes fremunt.
(Vt oscitat modestè?
Vigiláne dulcis Pusio?
Nostrum diem reducis?)

LXVI.

Psalm. 73. verſ. 16. AVRORA *nictat luminum,*
Et palpebras recludit;
Soles ocelli, roscido
Somni liquore loti,
Matth. c. 4. verſ. 16. Humoris è crystallini
Nunc prodeunt lavacro;
IESVS *Eous* uvidâ
Prospectat è fenestrâ.

LXVII.

Arcus decens supercil

A

Quàm pulchra tela vibrat!
Vibrata quanto vulnerant
Fixæ calore fibras!
Et illa vulnerantia
Quo blandiuntur æstu!
Blandita, quàm medullitus,
Quem perculere, sorbent!

LXVIII.

Sis Noster *ô dulcissime*
Rerum, manéque Noster:
Meum COR, *imò* corculum;
Te quippe, Christe, parvo,
Cœpere parva *diligi,*
Et pluris æstimari;
Quàm quæ tument heroicâ
Proceritate MAGNA.

LXIX.

Nec, quòd super ramalibus
B *Culmos premas inanes;*
Hunc lectulum contempseris
Et dignitate Censor:
Deum fatetur Delphici
Apollinis Sacerdos.
Deum Serapis barbarus,
Et tota Memphis horret.

LXX.

Nascente te Grex Cælitum
Pennatus Orpheorum,
Geniale dispersit melos
Per aëris procellas.
Æternitatis concidit
Nullo movente Fanum:
Et versa miti Pallade
Tyberina ripa fluxit.

LXXI.

C *Te Persa mithratus stupet,*
Arábsque mistus Indo;
Te sentit in terrentibus
Hetruscus Augur extis:
Pedum tuorum pulverem
Supplex corona lingit.
Cumana monstrant carmina,
Et concinunt Sibillæ.

LXXII.

Tandem Gelonus impia
Suspendit arma ramis.
Et Thrax cruentos projicit
Fractósque calcat enses.
Sistris strepunt Niloticis
Campi, fluenta, silvæ;
Pax alma visit oppida,
Et instruit choreas.

LXXIII.

D *Tuo sereno lætiùs*
Natura tota ridet.
En balat ad cunabula
Donatus agnus AGNO.
Balare perget, si sinas,
Et, quo, cubas Grabatum
Suo replebit vellere.
Permitte: lana virgo *est.*

LXXIV.

Sub te, quod ipsa Oracula
Vatésque pollicentur,
Speramus illa sæcula,
Quæ vulturem palumbi,
Et grypha jungent vulturi,
Setas jubásque gryphi,
Ovi lupos innoxios,
Messoribus lacertas.

LXXV.

Favi fluunt ab ilice,
Saxis oliva manat.
Dodona spretis glandibus
Saturata ructat uvas.
Spumant in auro gurgites,
Crassúmque nectar urgent;
Fontésque lacteo pede
Perambulant eremum.

APPENDIX DE NASCENTE DOMINO IESV.

HIc ego, mi Lector, te convenio, cui meas hactenus cogitationes & animi sensa de Christi cunabulis ordine, quo licuit aperui. Vaticinia nascentem Christū antecedentia; prodigia partim præeuntia, partim etiam comitantia & subsequentia pariter in ordinem disposui. Nascentis Servatoris Tempus & Locum monstravi. De Parentum gaudiis & officiis, de Pastorum accursu, de Angelorum cantu, de ipsius infantuli pannis & vagitu ordinatè ac distinctè disserui. Iam verò cum bonâ venià tuâ facturum me censeo, si de iisdem amabilissimis mysteriis sine ductâ lineâ, absque ordine præfinito laxiùs paulò atque liberiùs meas tibi cogitationes mixtim, prout illæ sese offerunt, exposuero. Inter nos igitur, prout impetus fert, loquamur. Priorem locum habeant, quæ priùs calamo & memoriæ occurrerint: posteriùs narrentur quæ tardiùs in mentem venerint. Hic ordo noster sit, sine ordine dicere. Hinc illinc Augustini auream dictionē velut intercalare suavissimum melos miscebimus. Augustinus certè, quem dixi, numquam non facundissimus, de Nascente tamen Christo facundiâ singulari copiosus, aurum & gemmas locutus est. Nec dicendo satiari potuisse videtur. Tam gemmeæ dictionis partem sub aspectum collocare mens est.

Et hæc etiā indistincta, sperem, ac promiscua non displicebunt. Subindè ornamento & voluptati est incomposita rerum mixtura. Et certè hoc ordinarium est agmini cogitationum nostrarum, incomposito procursu ferri. Plerumque chaos est quod cogitamus. Ecclesiastæ sanè hîc ampliorem cogitandi materiam, & forsan non ingratam inveniant. Ordiamur igitur sine ordine; sed Augustinum dictionis antesignanum præmittamus.

§. I.

AVGVSTINVS.

Aug. to. 10. serm. 19. de Nativ. Domin. p. 223.

AVdite filii lucis adoptati in regnum Dei, fratres charissimi: audite, audite, & exultate justi in Domino, ut vos rectos possit decere laudatio. Audite quod jam nostis, recolite quod audistis, amate quod creditis, prædicate quod amatis. Natus est Christus, Deus de Patre, homo de Matre. De Patris immortalitate, de Matris virginitate. De Patre principium vitæ, de Matre finis mortis. In hac die ad salvanda omnia oritur lux mundo, defunctis resurrectio, vita mortalibus. Natus ergo puer ponitur in præsepe. Et hæc sunt Dei prima cunabula, nec Regnator cæli has dedignatur angustias, cui habitaculum virgineus venter idoneus fuit. Præmisit enim hominem Ioannem, qui tunc nasceretur, cùm dies inciperent minui, & natus est ipse, cùm dies inciperent crescere: ut ex hoc præfiguraretur, quod ait idem Ioannes: *Illum oportet crescere, me autem minui.* Debet enim vita humana in se deficere, in Christo proficere, ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro omnibus mortuus est & resurrexit: & dicat unusquisque nostrûm, quod dicit Apostolus: *Vivo autem jam non ego, vivit verò in me Christus.* *Illum oportet crescere, me autem minui.* Laudent eum condignè omnes Angeli ejus, quorum cibus æternus est, incorruptibili eos fagina vivificans, quia verbum Dei est, cujus vita vivunt, cujus æternitate semper vivuunt, cujus bonitate semper beatè vivunt. Illi enim condignè laudant Deum apud Deum, & dant gloriam in excelsis Deo: Nos autem plebs ejus & oves pascuæ ejus, pro modulo infirmitatis nostræ pacem, per bonam voluntatem reconciliati, mereamur. Ipsorum enim Angelorum verè hodierna vox est, quam nato nobis Salvatore exultando fuderunt; *Gloria in excelsis Deo, & in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.* Laudant ergo illi competenter, laudemus & nos obedienter. Sunt illi nuntii ejus, sumus & nos pecora ejus. Implevit in cælo mensam ipsorum, implevit in terrâ præsepe nostrum. Plenitudo enim mensæ ipsorum est, quia *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Plenitudo præsepii nostri est, quia *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Vt enim panem Angelorum manducaret homo, Creator Angelorum factus est homo. Illi laudant vivendo, nos credendo. Illi fovendo, nos petendo. Illi capiendo, nos quærendo. Illi intrando, nos pulsando. Quis enim hominū omnes thesauros sapientiæ & scientiæ noverit in Christo occultos, atque in paupertate carnis ejus absconditos? Quia propter nos pauper factus est, cùm dives esset, ut illius paupertate ditaremur. Cùm enim mortalitatem assumeret, mortémque consumeret in paupertate se ostendit: sed divitias dilatas promisit, non ablatas amisit. *Quàm multa multitudo dulcedinis ejus quam abscondit timentibus se, perfecit autem sperantibus in se!*

Gal. c. 2. vers. 20.

Luc. c. 2. vers. 14.

Ioan. c. 1. vers. 1.

Ibid. v. 14.

Psalm. 30. vers. 20.

§. II.

AVCTOR.

ALexium miramur aut Ioannem Calybitam, ambos in suâ domo ignotos hospites, ambos infra homines in sordentem domûs angulum abjectos. Ah! quàm hîc justior admirationis causa: En in stabulo non Alexium aliquem, sed Alexii Dominum & regem orbis, non infra homines, sed infra ipsas bestias abjectum in tenebris, in frigore, in paupertate, in sordentissimâ caulâ jacentem, & mœstum vagientem. Et porrò lectulum quem habet? nimirum quem à pecore accepit mutuum, præsæpiolum vilissimum. Si quis cælorum orbes ad terram depressos narraret, miraremur omnes, attoniti audiremus rei miraculum. Longè hoc majus est. Ille architectus cæli, & cui universus terrarum orbis pila est, quid dico pila? Roris gutta est; ille, quem cœlum satis amplum palatium non capit totus, fasciolis ambitur, & capitur ab angusto tuguriolo. Silicem habes pro pectore, mi homo, si adhæc non mollescas, & lacrymas misceas cum tui Domini lacrymulis. At reverà sæpe rupes sumus & saxa. Pinguntur nobis ista, dicuntur, occinuntur; nos ipsi legimus ista, lecta credimus, credita cum animo nostro volvimus, (utinam attentè) cogitamus & admiramur. Sed quid huic tantæ submissioni, paupertati tantæ rependimus? quibus moribus Dominicum Natalem agimus? Lautiùs epulamur, elegantiùs vestimur, hilariùs confabulamur. Apage ista à cunis istius Infantis. At certè vix aliud Dies Domini Natalis spectat, prout passim festos dies agendi mos est. Scio esse & ingemisco. Vbi morum & vitæ mutatio? quis dives sui Domini exemplo divitiis præfert egestatem?

Ioan. c. 3. vers. 30.

statem? quis delicatus nuntium mittit suis deliciis? quis suo se Deo probare per dura & aspera conatur? Audacter quid dicam, & verum dixisse fatebimur. Si hodie Dei Mater cum nutritio Ioscpho, asello & buculâ comitante ditiorum ædes obeat, & roget hospitium; quis ditiorum suo supercilio illos non aspellat? audiantur ubique, credo, voces illæ: Eant isti pauperculi, talibus inquilinis & hospitibus mea domus non gaudet; cauponariam ego non exerceo. Illorum omnem supellectilem casa capiet. Et intereà miramur Bethlehemitas in Christi Matrem tam rigidos; irascimur etiam tam duris. Miseri & cæci, irasci nobis deberemus. In nos ipsos rectiùs hanc excandescentiam depromeremus. Multi Christi (ita dicam) hodie obeunt, pallidi, malè tecti, & qui famem vel solo vultu fateantur. Tum verò munificos nos credimus, cùm nummulum porrigimus, aut mucidi panis frustillum projicimus manu præparcâ. Quis hodie pannosum aliquem & ulcerosum hominem in B ædes suas recipit, cenulæ suæ adhibet, juxtà assidet & solatur, re potiùs quàm verbis? Sunt qui id faciant; sed heu tam pauci, ut plures censeam Thebis fuisse portas. Intereà tamen Christiani audimus & Christicolæ seu Christi amatores & imitatores, dum pessimos quosque imitamur, dum amamus nos ipsos. Non hi mores huic Infantulo placent. Opulentus es? nisi discis opes contemnere, nihil facis ad paupertinâ Christi familiam. Turgidus es & inflatus? nisi supercilium deponis, ad has cunas ne accede, aut accede alius. Libidinosus es? Nisi tibi frænum injicis, & castè agis, procul ó procul ab hoc hospitio. Gulosus es, & lautitiarum amans? Recede, nisi tuam ipse frangas gulam, & esurire foris ac sitire cum hoc infante. En Virginis ubera ducit, qui, quidquid vivit, pascit. Si vis huic divinissimo Infanti, olim tuo judici amicus esse, conare, ut illi sis quàm simillimus. Nam amicitia, si vera est, aut pares accipit, aut facit. C

Sedebat quondam infantulus (jam nota narro) ad littus maris, & nescio quid ante scrobiculum moliebatur cochleari. Transibat fortè Augustinus, & cùm puerum vidisset, Puelle mi, ait, quid hîc agis, & solus? Mox puer Augustino, Istud ago, inquit, ut in scrobiculum hoc cochleari transfundam mare. At verò tu frustrà id agis, mi infantule, ait Antistes, mille scrobiculi non capiant vel minimam partem hujus oceani, nedum ut tuus hic unicus totum. Hîc rursum puerulus Antistiti: sed enim & tu, frustrà Deum tuo ingenio conaris includere, qui nullis terminis ambitur. Dixit & evanuit. Quis cum Augustino non subriserit, si audisset infantulum conari in fossulam transfundere immensum mare? Et tamen id hodie, si cogitamus, verissimè factum. En Deum, illud bonitatis infinitum pelagus, incircumscriptum illum rerum omnium oceanum scrobiculo mortali- D tatis nostræ conclusum.

§. III.

AVGVSTINVS.

HIc est ergo dies, quo venit in mundũ, per quem factus est mundus: quo carne factus est præsens, virtute numquam absens, quia in hoc mundo erat, & in sua venit. In mundo erat, sed mundum latebat: quia lux lucebat in tenebris, & eam tenebræ non comprehendebant. Venit ergo in carne, carnis vitia mundaturus. Venit medicina in terram, unde curaret interiores oculos nostros, quos exterior nostra excæcaverat terra: ut eis sanatis, qui fuimus antea tenebræ, lux efficiamur in Domino, & non jam lux in tenebris luceat præsens absentibus, sed appareat certa cernentibus.

Christus venit in carne, ut carnis vitia mundaret.

A Ad hoc sponsus processit de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam, amabilis & terribilis, severus & serenus, pulcher bonis, asper malis. Manens in sinu Patris, implevit uterum Matris. In quo thalamo, id est, Virginis utero, natura divina sibi copulavit humanam: ubi Verbum caro factum pro nobis à Matre procedens, ubi habitemus, præparat nobis. Hunc ergo diem læti solenniter celebremus, & æternum diem per eum, qui nobis æternus in tempore natus est, fideliter exoptemus, IESVM Christum Dominum nostrum.

§. IV.

AVCTOR.

SEd vide mundi liberalitatem in suum conditorem. Mundus Christum in præsepio excepit, dimisit per crucem; nascenti caulam, morienti Golgotham liberalissimè concessit; ordienti vitam struxit è fœno grabatulum, vitam finienti pro thalamo furcam paravit. Hæ scilicet mundi gratiæ sunt, quas suo Domino persolvit.

De Reginarum cingulis, de Regum cervicalibus & scamnis suppedaneis mira prorsus scriptores prisci prodiderunt. Persarum Reginæ Parysatidi, regio to- Mare l. Var. hist. 10. ta in singulum fuit attributa. Nam Persidis Reginis oppida complura integræque regiones in singulas mundi muliebris partes assignari ex ærario solebant. Exempli gratiâ in annulos, in armillas, in torques, in strophium, in amiculum, in cingulum, in calceos ac sandalia, & quidquid vestitum spectat, tantum ac tantum auri pendebatur. Quod & Plato testis confirmat in Alcibiade. Ita & Themistocli apud Persas quinque urbes, Magnesia, Lampsacus, Myus, Percope, Palæscepsis, in panem, vinum, obsonium, vestem dicuntur traditæ.

Catharinę Lusitanorum Reginæ soccorum & crepidarum nomine quadringenti aurei pensitabantur. Quocirca Franciscus Xaverius ad Catharinam reginam tam falsè quàm piè scripsit, non alios fore soccos aut crepidas aptiores, quibus ipsa cœlum scanderet, quàm puerorum in orâ piscariâ Christianam institutionem. Quare orare se, ut soccorum crepidarúmque suarum vectigal, ad æternendam sibi in cœlum viam, commutatione lætâ propagandæ religioni attribueret. Illa, ut erat femina insigni religione, suum illud tributum volens ac libens dictis usibus concessit. C Tursellin. in vita Francisci Xaverii, l. 8.

Quid Reginæ Matri Virgini, quid ejus Filio in alimoniam & amicimina orbis terrarum, obsecro, attribuit? Paupertatem & indigentiam. Hæc mundi Lautia sunt.

Chares Mitylenæus apud Athenæum memorat (quod nos suprà pressiùs) reges Persidis eò prolapsos deliciarum, ut ad caput cubilis regii conclave haberent, medio pariete distinctum, eâ capacitate, quæ quinque lectos contineret, in eo semper quinque millia talentûm auri asservari; *a* sunt nostro calculo 3275⁰⁰⁰⁰. coronati, sive, trigesies & bis millies milleni, septingenties quinquagies mille. Hoc autem cõclave, *Cervical regium* appellari. E regione verò hujus aliud est conclave trium lectorũ, *b* in quo tria millia talentûm argenti, sunt nostræ monetæ 1800000. coronatorum, sive millies milleni & octingenties mille coronati. *c* Atque hoc *Scabellum regis suppedaneum* solet vocari. In ipso Regis cubiculo vitis erat aurea, gemmis ponderosa, eáque velut pergula regio cubili obtendebatur. Hæc vitis ramos habebat pensiles è lapillis æstimatissimis compositos. Non procul ab eâ crater aureus collocari solitus, Theodori Samii opificio & arte D Athenæus l. 12. Diodor. Siculus l. 2. Suidas. a Sunt ergo centies millies quinquagies millies mille aurei. b Sunt ter millies mille. c Vide Iun. Rapphel. Volat. l. 4. de Ephes. Templo.

Ialpandum, & Hieron. Pradum tom. 2. in Ezech. l. 5. disput. 3. c. 59.

Centum & octo millionum. Perrerius Lx. in Daniel. tom. 2. pag. 111.

& arte nobilis. De quo thesauro explicatissimè Benedictus Pererius: Quæ summa, inquit ad rationem nostratis pecuniæ redacta conficit millies & octies centena millia aureorum, seu centum & octo millionnes.

Ita Persarum Reges habitârunt, hæc eorum cubicula & conclavia, hæc cervicalia, hæc scamna suppedanea. Quid horum habet Iudæorũ Rex Bethlehemi natus, quod illius est cervical, quod suppedaneũ scabellum? Magnificas quidem voces divini Psaltæ audivimus: *Pulchritudo agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus.* Hæc dicere supremi tantùm Regis est. Sed quænam hæc mutatio? non jam pulchritudo agri, sed turpitudo stabuli cum illo est: non orbis plenitudo, sed summa rerum omnium penuria ad hujus Regis cunas cernitur. Et considera mihi, obsecro, nascentis lectulum, morientis thalamum, tumulum mortui. Inter pecudes nascitur in præsepi, inter latrones moritur in cruce. Mortuus in tumulũ defertur non suum, sed quem suo magistro viri nobilis & Senatoris ab Arimathæa pia liberalitas concessit in supremi honoris testimonium.

Psal. 49. vat. & 12.

Creatorem falsè quadrageies millia annorum ab Herode interfectorum. Ita etiam Menæa Græcorum.

Ita qui terram palmo concludit, linteolis involvitur. Ita mori cœpit vixdum natus; & an non millies; ter millies, & planè sæpius est mortuus in illis membris suis, quæ Herodiana sica immanissimè transfixit? sed nec iste noster parvulus suum sanguinẽ negabit. Expectate paululum. Iam lacrymas velut obsides mittit, post annos non multos omnem fusurus sanguinem.

§. V.

AVGVSTINVS.

Aug. ser. 9. de Nativit. Christi, de temp. ser. 13. pag. 116.

DOminus noster Iesvs Christus, charissimi, qui in æternum est cunctorũ creator, hodie dẽ Matre nascendo factus est nobis Salvator. Natus est nobis hodie in tempore per voluntatem, ut nos perducat ad Patris æternitatem. Factus est Deus homo, ut homo fieret Deus. Vt panem Angelorum manducaret homo, Dominus Angelorum hodie factus est homo. Hodie impleta est prophetia illa, quæ dicit: *Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum: aperiatur terra, & germinet Salvatorem.* Factus est igitur qui fecerat, ut inveniretur qui perierat. Sic enim in Psalmis homo confitetur: *Priusquam humiliarer, ego peccavi.* Et iterum: *Erravi sicut ovis, quæ periit.* Peccavit homo, & factus est reus. Natus est homo Deus, ut liberaretur reus. Homo igitur cecidit, sed Deus descendit. Cecidit homo miserabiliter, descendit Deus misericorditer. Cecidit homo per superbiam, descendit Deus cum gratiâ. Sic namque Mater Domini ab Angelo audivit: *Ave gratiâ plena, Dominus tecum.* Qui natus est primò sine matre in cælis, hodie natus est sine patre in terris. O miracula! ô prodigia! fratres mei, naturæ jura mutantur in homine. Deus nascitur, Virgo sine viro gravidatur, viri nesciam sermo Dei maritat. Simul facta est Mater & Virgo; Mater facta sed incorrupta, Virgo habens Filium, nesciens virum. Semper clausa, sed non infœcunda. Virgo concepit, sola vulneri nostro medicinam parere potuit, quæ non ex peccati vulnere germen piæ prolis emisit.

Isa. c. 45. vers. 8. Psal. 118. vers. 67. Psalm. 118. vers. 176. Luc. c. 1. vers. 28.

O mira & inexquisita compago! ô nova & inaudita commixtio! Deus qui est, & qui erat creator, fit creatura. Qui immensus est, capitur: divites constituens, pauper efficitur: incorporeus, carne vestitur, sermo crascescit: videtur invisibilis, palpatur impalpabilis, comprehenditur incomprehensibilis, immortalis occiditur. Quem cælum & terra benedicit, in præsepio angusto collocatur. Numeratur in sæculo, qui est ante sæcula. *Christus* Iesvs *heri & hodie*, idẽ *ipse & in sæcula. Heri* dixit propter mortalitatem, *hodie* propter æternitatem. Merito hodie locuti sunt cæli, gratulati sunt Angeli, pastores jucundati, Magi invitati, Reges turbati, Martyres coronati, dæmones effugati. Igitur cum gaudio dicamus sanctæ Virgini Mariæ Matri Domini nostri Iesv Christi dicamus, & non confundamur: Lacta Mater Christum, & Dominum nostrum & cibum. Lacta panem de cælo venientem, & in præsepi positum, velut pecorum cibaria jumentorum.

Hebr. c. 13. vers. 8.

§. VI.

AVCTOR.

Et ecce plusquam Salomon hic. Matth. c. 12. vers. 42.

EN igitur veri Salomonis lectulum, quem non sexaginta bellicosi heroës, sed geminæ cingunt pecudes, quæ omnem palatinam turbam aulicúmque famulitium supplent.

Gen. c. 28. vers. 11.

Videte verum Iacob, qui post solis occubitum requiem quærit, & pro pulvillo saxum capiti substernit. *His*, inquit Philo, *pro cubili pretioso & solum herbidũ, pro stragulo congestæ frondes & folia, pro pulvino saxum aliquod aut tumulus paulò acclivior.* Nos omne genus volucrum plumis viduamus, ut somnum nostrum mulceamus. Creator omnium, animantium semesis stipulis incumbit, præsepiolum vimineâ crate consertum, stramento tectum premit. Quàm bene liberalis & sapiens natura providit animalibus? sua vulpeculis latibula, sua sunt aviculis niduli, solus rerum conditor tuguriolo alieno hospitatur.

Philo l. de somniis, mihi pag. 454.

Lamprid. in Heliogabalo. Toral. & torus in Termitur.

De Heliogabalo Imperatore Romano Lampridius, Primus omnium, inquit, privatorum torosaureis toralibus texit. Primus mensas & capsas argenteas cum cacabis habuit; solido argento lectos triclinares & cubiculares fecit. In Domini Iesv natali domo, non capsa, non cacabus, non mensa, sed nec lectica ulla fuit argentea; nil argenti habuerunt tanti Regis cunabula. Nihilominus ea solidissimis affectibus contueri desiderans Chrysostomus, *O si mihi*, ait, *liceret videre illud præsepe, in quo Dominus jacuit. Nunc nos Christiani quasi pro honore tulimus luteum, & posuimus argenteum: sed mihi pretiosius illud est, quod ablatum est. Qui in isto præsepi natus est, aurum condemnat & argentum.*

Chrysost. to. 2. ho. in c. 2. Lucæ, mihi pag. 1114.

Rem miram & inter prodigia numerandam narrat Ioannes Nyder Theologus insignis & Ecclesiastes. Ego fidem penes auctorem esse jubeo, cujus verba optimâ fide adnumerabo. Ita scribit: Sunt vix duodecim anni elapsi, quòd non multum à civitate Nurenburgensi, in diœcesi Bambergensi pomus crevit in loco campestri & communi, quæ multis annis, ut sequitur, in vigore permansit. Hæc autem arbor super omnia, quæ nostris audivimus temporibus, mirabilis conditionis extitit. Nam in æstatis principio, in vere videlicet floruit, fronduit, & versus autumnum more aliarum arborum poma fructificavit. Porrò annuatim in austerrimâ & inclementissimâ hyeme semper & solùm in nocte Nativitatis Christi, quando Virgo virginum salvo integritatis flore Dei genuit filium, pomella virentia in quantitate artûs unius virilis digiti produxit. Est autem pro tunc patria ad duos menses anteà, & pòst ad totidem, & esse solet nivibus profundis tecta, congelationibus clausa, & ventis rigidissimis perflata, & incõmoda eadem omnia frutecta unà cum arboribus patiuntur eodem tempore. Stuporem autem augebat prodigii, quòd nec anteà nec posteà, sed dumtaxat præfatâ nocte sacratissima pomella germinata sunt. Non enim sicut arbores hortenses ceteræ fimo nutriebatur, non circumfodiebatur sarculo, nec sepi circũdabatur aliquâ. Solebant propterea tempore annuo de civitate Nurenburgensi, & adjacentibus locis diœcesis Bamber-

Qui Concilium Constantiense & Basiliense interfuit circa an. 1432.

gensis plures præfectorum fide dignissimi testes accurrere, & totâ vigilare nocte, ut rei veritatem comprobarent. Est enim per omnia similis arbor in alio loco dictæ diœcesis. Vidi ego præsentari ad videndum in oppido Forchaim dictæ diœcesis ejusdem pomi pomellum Magistro Ordinis nostri Generali Bartholomæo Texerii. Fuerunt præterea tempore Constantiensis Concilii in eodem plures viri fide digni, præsertim Dominus Episcopus Rigensis, Doctor divini & humani juris reputatissimus, qui testes hujusmodi prodigii existentes, multos hæc credere fecerunt, qui antea fidem de eo negabant penitus. Idem hic præsente proposito est pari modo in loco Basiliensis Concilii coram multis Doctoribus sacræ paginæ & juris Canonici, ac artistis & philosophis. Nec ab aliquo audivi, qui merè naturali hoc posset operi rationabiliter attribuere.

Ioan. Nyder l. 4. Formicarii, c. 6. med. mihi pag. 289. & seqq. Editus Duaci à Georgio Colvenerio Th. Professore & librorum in Academiâ Duacenâ Visitatore, an. 1602.

Huic aliud idem scriptor sequenti paginâ subjungens: A Domino Bertholdo presbytero, inquit, plurimùm litterato, & devoto, ac fide digno, qui in diœcesi Eystetensi aliquando inquisitor hæreticę pravitatis extiterat, hoc, quod sequitur, audivi. Solebat hic insultùm superstitiosa odisse & persequi, utpote zelator fidei præcipuus. Audierat autem, quòd quicumque ipsâ die Nativitatis Christi, vel in vigiliâ, micas panis, quæ fidelium mensæ superessent, quomodocumque in incertum projiceret in aliquem hortum, non obstante, quòd ibi antea flores, qui vocantur in Teutonico Ringelbluemen/ numquam crevissent, radicem fixissent, nec seminati essent, tamen sequenti proximâ æstate flores præfati ibi germinarent & florerent apertè. Probavit igitur hoc propriis manibus prædictus dominus Bertholdus, & veritatem rei cõpertus est, ita flores crevisse, ut prædictum est. Sunt autem flores coloris crocei, quorum semen est quasi circularis figuræ.

An ista usquequaque certa, ego hîc non disputem. *Idem eodem loco.* De utroque sidem ipse judicium apponens auctor: De ultimo, inquit, si verum est, sicuti de primo, nullam video fidei jacturam imminere. Imò eam fidem promovere, quâ credimus Christum florem stirpis Iesse ex tempore natũ esse de intactâ Virgine sine humano semine, cui primum & ultimum de præfatis mirabilibus alludit. Et prout in Concilio Constantiensi à quodam Professore Theologiæ percepi, Dei sapientia verisimiliter ista fecit in loco rudis & simplicis populi, ut ab arbore oculis hominum propositâ faciliùs manu ducerentur ad proniùs & devotiùs credendum articulos Christi Nativitatis & Humanitatis.

Vis autem nosse, ô Christiane, quibus tu vestibus induaris? Tui Domini pannos aspice. Vis nosse, quas delicias fecteris? Christi cunas intuere. Vis nosse tui supercilii occultos fastus? domum natalitiam tui Re-
Is. c. 52. v. 3. gis contemplare. Hæc te regulâ metire. *Hæc dicit Dominus*, ait Haïas, *gratis venumdati estis & sine argento redimemini.* Heu quàm vili, quàm & gratis venumdamus nos ipsos! plerumque spurcâ & brevi voluptatulâ. Christus igitur non aureis nummis, sed lacrymis, gemitibus, tormentis adest nos redempturus. Hac pecuniâ plenus est saccus ille Humanitatis. Iam plorat, jam & acerba tolerat ob peccata tua, & tu
Id. c. 51. v. 9. etiámnum peccas? *Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini*, vociferatur vates Hebræus. Sed en & infirmum, & ligatum est. Sed adhuc & infirmo & ligato sunt arma. Quænam illa? Quæ Psal-
Ps. 44. v. 6. tes celebrans, *Sagittæ tuæ*, inquit, *acutæ; populi sub te cadent.* Cerne Iudæos in pastoribus, cerne gentes in Magis ante hunc Puerum cadentes. Sed quibus fixi
Ad Tit. c. 3. vers. 4. sagittis cadunt? Humanitatis & amoris. *Benignitas & Humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei.* Quis nimium A hunc amorem Numinis in tenebrosâ specu vagientis consideret, & amoris igniculos non sentiat? sed hæc non æquâ lance perpendimus; non consideramus ista, ideo non ardemus. *Hoc festum*, ait Nanzianzenus, *non carnaliter celebrandum nobis est, sed spiritualiter, & altâ consideratione. Verba nostra bona sint, quia jam Verbum in carne est.*

Temulentus Rex Balthasar inter epulas *laudabat deos suos aureos & argenteos.* Nos aliter longè festos dies agitemus; laudemus Deum nostrum non argento, non auro, sed carne, sed pannis nostri causâ vestitum. Illi ante deos suos ponebant cibos, quos sciverant non absumendos; nos pecuniis & cibis juvemus egenos, Dei amicos, à quibus nos scimus in æterna tabernacula recipiendos.

Verùm ideo Christus in extremam sese paupertatem dimisit, ut suos omnes, qui cum paupertate ac ærumnis colluctantur, firmaret. Cùm tres Hebræi B proceres in Babylonicam fornacem mitterentur, descendit ad eos quartus similis filio Dei; hinc illi flammarum medii à flammis illæsi. Nunc autem non Angelus Dei Filio assimilandus, sed ipse Dei Filius, ad nos semet submisit, ut nostrum in adversis omnibus, & adjutor esset & socius. *Parum erat*, ut loquitur Augustinus, *hortari nos verbo, nisi firmaret exemplo.* Nec facile dictu est, quantum hæc una res animum ad omnem patientiam erudiat. *Magna gloria sequi Dominum.* Idcirco Paulus, *Per patientiam*, inquit, *curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei & consummatorem* IESVM, *qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem.* Iam in cunis sustinet. Cùm enim venerit abolere noxas, primo aggressu harum radices, divitias & delicias, paupertate sustulit.

§. VII.

AVGVSTINVS.

C SAlvator noster, inquit, natus de Patre sine die, per quem factus est omnis dies, voluit in terrâ habere natalem diem, quem hodie celebramus. Quisquis hunc diem miraris, æternum mirare potiùs ante omnem diem permanentem, omnem diem creantem, in die hodierno nascentem, à malitiâ diei liberantem. Adhuc mirare: Quæ peperit, & Mater, & Virgo est: quem peperit, & Infans & Verbum est. Meritò cæli locuti sunt, Angeli gratulati, pastores lætati, Magi invitati, Reges turbati, parvuli coronati. Lacta Mater cibum nostrum, lacta panem de cælo venientem, & in præsepi positum velut piorum cibaria jumentorum. Prophetæ cecinerunt Conditorem cæli & terræ, in terrâ cum hominibus futurum; Angelus annuntiavit Creatorem carnis & spiritûs in carne venturum. Salutavit Ioannes ex utero in utero Salvatorem: Simon senex Dominum agnovit infantem: Anna vidua Virginem Matrem. Hæc sunt D testimonia Nativitatis tuæ Domine IESV, antequam tibi fluctus substernerentur calcanti, cederent imperanti, antequã ventus te jubente siluisset, mortuus te vocante vixisset, sol te moriente palluisset, terra te resurgente tremuisset, cælum te ascendente patuisset: antequam ista & alia mirabilia jam juvenilis tui corporis ætate fecisses. Adhuc in manibus Matris portaris, & jam Dominus orbis agnoscebaris.

§. VIII.

AVCTOR.

INfans cùm nascereturs (quod Iulius obsequens narrat inter prodigia) Infans, inquam, cùm nascereturs, dixit, AVE. Infantum alius adhuc semestris in foro boario Romæ triumphum proclamavit, quod

Livius

Livius & Valerius testantur. Captis à Cyro Sardibus, A cùm unus è numero Persarũ, in cædem Crœsi Regis concitato ferretur impetu, Crœsi filius loquendi usu etiámnum defectus, sed velut oblitus quid sibi nascenti fortuna denegâsset, ne Crœsum regem occideret, proclamavit, eâque voce, jam pæne impressum jugulo mucronem, revocavit. Ita qui ad id tempus sibi vixerat mutus, saluti patris factus est vocalis. Briccius *a* Turonensis antistes, infantuli, quem sacro fonte tinxerat, testimonio est usus tuendæ innocentiæ suæ. Cùm Sigebertus *b* infans, filius Dagoberti regis, die quadragesimo post natalem à divo Amando Christianorum ritu abluueretur, voce clarâ respondit, *Amen*. *c* Anno millesimo centesimo decimo septimo apud Cremonam infantulus in cunis jacens, matrem, quæ familiæ cibum parârat, vocibus articulatis monuit, Deum humanæ impietati iratum graves pœnas constituisse in tot noxios, sed Dei Matrem magnis precibus obsistere. His dictis denuo cõticuit. Hi infantes prodigiosè locuti; noster infans prodigio longè majori obmutuit. Æternum Verbum sine verbo, sine voce fuit. *Quod est hoc verbum?* ait Augustinus, *d*, *quod dicturus antea non silebat, quo dicto non siluit qui dicebat? Quod est Verbum sine tempore, per quod facta sunt tempora, Verbũ quod labia nullius aperuit cæptum, vel clausit finitum; Verbum quod initium non habet ex ore loquentium, & aperit ora mutorum; Verbum quod linguas gentium disertis non sit, & linguas infantium disertas facit?*

Sed liceat interrogare: Vbi est, Puer divinissime, vbi est cærulea cyclas illa, quæ totum convelat cælum? jam eâ indiges, hyems est. Vbi sceptrum quod suis residere manibus credit Augustus? Vbi est, quem creâsti, mundus? Ita Deum Ægyptii pingebant, tunicâ velatum cæruleâ, capite alas, sceptrum dextrâ, lævâ cingulum ferentem, ore ovum emittentem. Veste sublimem Dei vitam, sceptro imperium in omnes, cingulo Providentiam, ovo mundum adumbrabant.

Iam olim canit Moyses: *Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis; apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorũ millia. In dextera ejus ignea lex. Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt; & qui appropinquant pedibus ejus accipient de doctrinâ illius.* Iam & tempus & locus invitat, ut parvuli mansuetissimi pedibus appropinquemus. Conjiciamus nos in pedes, & ad specum cælestis puerperii consciam cum Pastoribus festinemus. *Laudate nomen sanctum ejus; lætetur cor quærentium Dominum: Benedictus Dominus Deus Israël ab æterno usq; in æternum. Et dicat omnis populus, Amen, & hymnum Deo. Lætentur cæli & exultet terra.* Deus olim per universam terram carbones desolatorios ignitos sparserat; nunc aurum divinitatis imagine signatum pluit largissimè. Nunc montes & colles stillant dulcedinem, melliflui cæli novũ rorant manna, olei rivis scaturiunt petræ. Iam suum vetusto vulneri paratissimum è cautibus fluit malagma. Sigebertus Gemblacensis memorat anno millesimo centesimo quadragesimo secundo, die Nascentis Christi anniversario, mel roris instar de cælo stillâsse.

Alexander Rex Macedo, quod Iustinus prodit, desiliens equo Lysimachum hastæ cuspide ita in fronte vulneravit, ut sanguis aliter claudi non posset, quàm diadema sibi ademptum Rex, alligandi vulneris caussâ, capiti ejus imponeret. Quod auspicium primum regalis Majestatis Lysimacho fuit. Simile narratur de Trajano Imperatore, qui suâ veste consciss militum vulnera jussit obligari. Ad sanguinis torrentem, qui è nostris fluebat vulneribus, sistendum, non aptiores erant fasciæ ullæ quàm Nascentis Christi; his nostra vulnera sunt obligata, certè aliter numquam coalitura.

Liv. l. 1. Valer. l. 1. c. 6. Herod. l. 1. Gel. l. 5. Nic. Att. c. 9. Val. l. 5. c. 4. Plin. l. 11. c. 37. semenstris ait, locutum est Crœsi filium in certamine, quo prodigio totũ id regnum contin. Ita & Dion. ab Ant. l. 3. c. 15. & Antonius Coc. l. 10. c. 2.

b Sigeber. in chronico an. 633.

c Dodecimus in Append. Mar. Scot.

d Aug. to. 10. de Nascente Christo ser. 9. de temp. pag. 217.

Eusebius de præparat. Evang. tom. 1. l. 2. c. 3.

Deut. c. 33. v. 2. & 3.

1. Par. c. 16. v. 10. & 36

Ibid. v. 31.

Justinus l. 15. hist. pag. 129

Quod supra monuimus, part. 1. c. 6. §. 1.

§. IX.

AVGVSTINVS.

VBique Christus Dominus pulcher occurrebat. Pulcher in cælis, pulcher in terris, pulcher in Patre Verbum, pulcher in matre caro & Verbum: Pulcher in utero Virginis, ubi non amisit divinitatem, cùm suscepit humanitatem: quia cùm hîc esset, cùm manibus portaretur, lætati sunt cæli, gavisi sunt Angeli, Magos stella direxit, adoratus est in præsepio, cibaria mansuetorum, adoratus est in templo puer Christus à sene Simeone, gestatus est in ulnis, à quo ipse regebatur. Pulcher ergo Christus in miraculis, in flagellis, in sermonibus, in verberibus pulcher, non curans mortem, & mortuos suscitans. Pulcher in ligno, pulcher in cœlo, pulcher B & in sepulchro. Quis igitur, charissimi, non admiretur, non adoret primum & novissimum, initium & finem, α & ω? Quis, inquam, non adoret, per quem respiravit dies, effugatæ sunt umbræ? Natus est Imperator, ut abluueretur peccator. Sic enim scriptum est: *Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia.* Dominus enim IESVS Christus, per carnem quam suscepit, tribuit nobis magnam spem, magnam consolationem, magnam gratiam. Natus est quod non noveramus, lactatus est à matre, suxit quod noveramus. Mercatus est à nobis, quod hîc abundat, nasci & mori. Resurgere, & in æternum vivere, non hîc erat. Invenit hîc viles merces terrenas, & terrestribus attulit peregrinas & cælestes. Si expavescis, ô quisquis es audi or, mortem Christi, ama resurrectionem Christi. Multi quidem contempserunt humilem Christum, & non pervenerunt usque ad altitudinem Christi. Qui autem adoraverunt humilem, C invenerunt excelsum.

Aug. to. 10. serm. 9. de Nativ. Christi, de temp. pag. 217.

1. Cor. c. 1. vers. 27.

§. X.

AVCTOR.

OPtimus ille Albanensis Episcopus Matthæus, cujus res gestas Petrus Cluniacensis Abbas memorat, ipsâ sacratissimâ Christi nascentis nocte sub auroram finiit vitam. Noctis medio cùm æra concreparent, æger in fatali lectulo sese attollens, & quo potuit gestu & voce in cælestem lætitiam erumpens, Christus, ait, natus est nobis: *Gloria in excelsis Deo*; totúmque illum hymnum pronuntiavit. Iámque auroræ viciniore ad crucifixi signum versus, veluti præsentem Christum cerneret: Mi amantissime IESV, inquit, cum veniâ tuâ moriar hac nocte, quâ tu nasci dignatus es? Hæc ultima erant decumbentis verba. Cumque jam lucesceret, & in templo illud sam festæ diei proprium cantaretur: *Lux fulgebit hodie super nos*, &c. Matthæus animam efflavit æternâ luce vestiendam. Quid verò beatus ille Cluniacen- *Petrus Cluniac. l. 1. mirac. c. 15.* sis Abbas Petrus pervigilio Christi nascituri suis ad pietatem excitandis dixerit, eâdem ipsemet scriptione percenset.

Petrus Cluniac. l. 2. mirac. c. 22.

Suidâ teste, cygêlus avis marina adeò est infirma, ut ipsa sibi nidulum construere non possit, & idcircò in alienis cogatur nidis parere. En infantulum divinissimum, sed en aviculam simul infirmissimam in vili anguste óque nidulo & quidem non suo habitantem. En granum sinapis nimis quàm minutum, sed crescet in arborem crucis, & capite cælum feriet. De hoc Ambrosius, *Nascendo*, inquit, *in hominem humiliatus ut granum est, ascendendo ad cælum exaltatus ut arbor est.*

Suidas voce Κυγηλός.

Ambr ser. 2. de Sinapi.

Cùm leprosi Samariæ opulenta Syriorum castra, ex vano metu deserta reperissent, dixerunt ad invicem: *Hæc dies boni nuntii est, si tacuerimus, sceleris arguemur.* Quænam hæc dies? De quâ Elisæus, *Cras*, ait, *modus similæ uno statere erit.* In Bethlehem domum Cerealem & panariam è cælo panis vivus pretio vilissimo vendendus venit. Hic panis omni humanæ genti toti terrarum orbi sufficiet in alimoniam, bundantissimam, nec tamen omnis hæc annona pluris vendetur quàm triginta argenteis. Hanc nobis felicitatem, si possent, Angeli inviderent. Et certè Lucifer cum suis invidit, hinc scitè compositum supra Angelos evehendum. Angelorum ceteri non ampliùs se adorari ab homine passi, cùm Christus expressè dixerit Magdalenæ: *Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum.* Hæc igitur dies planè boni nuntii, hæc dies nuntii est optimi, quam & Angeli & Prophetæ omnes nuntiaverunt.

4. Reg. c. 7. vers. 9. Ibid. v. 1. Ioan. c. 20. vers. 17.

Rex Macedo Alexander interiorem Persidis regionem penetraturus, multis imbribus, & prope intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quò intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis oblitum nivibus, quas frigoris vis gelu adstrinxerat: locorumque squalor & solitudines inviæ fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem. Omnia vasta sine ullo humani cultûs vestigio attoniti intuebantur: & antequam lux quoque & cælum ipsos deficerent, reverti jubebant. Ceterùm ipse Rex equo desiliit, pedésque per nivem & concretâ glaciem ingredi cœpit. Erubuerunt non sequi primùm amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites: primúsque Rex dolabrâ per glaciem iter sibi fecit. Exemplum Regis ceteri imitati sunt. Nos Regis nostri exemplum cernimus, sed quis imitatur? Extremam ejus paupertatem & pannos videmus, sed quis ideo insolentem vestitum abjicit? Opum contemptus in oculis est, sed quis ideo amare opes desinit? Specimen humilitatis absolutissimum intuemur, sed quis illud imitari conatur? Hæc verbis laudamus, alia monstramus factis. Aut Regem tuum, Christiane, præeuntem sequere, aut tuum esse Regem negâsti.

Curtius l. 5. hist. c. 14. pag. 171.

Christus quamprimùm natus, cathedram, è quâ doceret, ambiit: nec sanè quievit novus hic concionator, dum excelsam eámque celeberrimam conscenderet cathedram †, è quâ orbem universum ad Humilitatis & Patientiæ mores erudiret. Vbi estis ergo, discipuli? Audite mutum Doctorem obedientiæ leges facundissimè tradentem.

† Crucem.

Fecit cœlestis Pater, quod nonnumquam eruditus Geometriæ doctor tentare cogitur. Hic cùm animadvertit, discipulos ea parum capere quæ tradit, demum è cathedrâ descendit, atque in arenâ & pulvere describit circino jam dicta, ut vel oculi capiant, quod aures non admiserunt. Humilitatem, patientiam, amorem paupertatis, jam olim Prophetarum scriptis docebamur. Sed hem! indociles discipuli vix quidquam horum capiebamus. Denique Humilitatis Magister è cælo descendit, ut illius lineas in terrâ depingeret, ad ea vel ipsis oculis imprimenda, quæ aures effugissent. Quin ergo tandem aliquando discimus, quæ cælestis tradit præceptor?

Christus descendit de cælo ut humilitatẽ, patientiã & amorẽ paupertatis nos doceret.

Egressus fuerat Isaac *ad meditandum in agro inclinatâ jam die.* Hunc ubi Rebecca peregre adveniens conspexit, puerum interrogans, *Quis est ille homo*, ajebat, *qui venit per agrum in occursum nobis?* Cui puer: *Ipse est Dominus meus.* Mox *Rebecca de camelo descendit, & tollens pallium suum operuit se.* En Christiane sponsum animæ tuæ Isaacum obedientissimũ, vide in occursum venit tibi meditabundus. Et certè meditatur grandia. Hanc namque altissimam paupertatem, quam tolerat, aliâ multò altiore cumulabit; jam lacrymas fundit, paulò pòst sanguinem fusurus. Et tu egregius scilicet, quem te jactas, imitator Christi, etiamnum gibbosò tuo camelo veheris, æstimari cupis, favores colligis, honores ambitione plurimâ undequaque venaris? En infantulus, quem in stabulo cernis, ipse est Dominus tuus. Non erubescis tam contrariis studiis te ab ipso divertere? quin tandem aliquando descendis de tuo camelo, atque humilitatis pallio te involvis, & pompas mundi despicis? Quod & Petrus Damianus instillans, *Nam & ipse*, inquit, *conditor Angelorum, dum in præsepio vagiens reclinatur, non ostro vel togis rutilantibus opertus, sed vilibus legitur panniculis involutus. Erubescat ergo terrena superbia, confundatur & obstupescat arrogantia redempti hominis, ubi mox erumpentibus radiis, exorti coruscat humilitas Redemptoris.* Ergo elige quod elegit Christus, & non errabis. Melius est desipere cum Christo, quàm cum mundo sapere.

Petr. Dam. l. 6. epist. 14. ad Hildebrand. p. 241.

§. XI.

AVGVSTINVS.

Rogo vos, fratres charissimi, ut libenti animo sermones, quos Dominus dabit, suscipiatis in hac dulcissimâ die: in quâ compunctio etiam infidelibus venit, in quâ misericordiâ tangitur impius, veniam sperat compunctus, reditum non desperat captivus, remedium desiderat vulneratus, in quâ nascitur Agnus, qui tollit peccatum mundi. In cujus Nativitate qui conscientiam pũram habet, dulciùs gaudet: qui miseram, attentiùs timet. Qui bonus est, affectuosè orat; qui peccator, devotissimè supplicat. Dulcis dies, verè dulcis, & cunctis pœnitentibus veniam portans. Prõmitto vobis, filioli, & certus sum, quia in hac die, si quis ex corde pœnituerit, & ad vomitum peccati reversus non fuerit, quodcumque petierit, dabitur ei: tantùm in fide non dubitet, delectationem non repetat. Hodiè totius mundi peccatũ tollitur, & peccator desperat? sed videte qualis debeat esse pœnitentia: quia multi assiduè se dicunt esse peccatores, & tamen adhuc illos delectat peccare. Professio est, non emendatio. Accusatur anima, non sanatur. Pronuntiatur offensa, non tollitur. Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati & amor Dei. Quando sic pœnites, ut tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vitâ, & quod te priùs oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente, jam tunc bene ingemiscis ad Deum, & dicis: *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Bene, tibi soli peccavi, quia tu solus es sine peccato. Bene tibi soli peccavi, quia nullus hominum sine peccato: & ideo tibi soli peccavi, quia nullus est sine peccato. Da Domine misericordiam misero, qui tamdiu pepercisti criminoso. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permovere non potuit diuturnitas peccantis peccatoris. Dic illi in fletu cordis: Aspice infelicẽ pietas immensa, respice crudelẽ misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro. Serva pietatẽ mansuetudinis, qui tam diu suspendisti gladium ultionis: dele numerositatem criminũ multitudine misericordiarum. Ista est, filioli, vera pœnitentia, quando sic convertitur quis ut non revertatur, quando sic pœnitet, ut non repetat.

Aug. tract. 3. in Natiuit. Christi. pag. 33.

§. XII.

AVCTOR.

IOannes * Zumarraga primus Mexicanæ civitatis Archiepiscopus, vir religiosissimus, in epistolâ, quam anno 1532. ad sui Ordinis congregationẽ Tolosæ celebratam dedit, testatur, in solâ urbe illâ Mexico,

* Cum alii scriptores asserant Baptæ, Ninæ, Inglostadii, Barbastri, Episcopum fuisse, ipsum ipse Zumarraga in epistolâ quam anno 1532. ad Ordinis congregationem Tolosæ celebratam dedit, testatur, se primum in urbe Mexico fuisse Episcopum. Vide Antonium Possevinum in Apparatu sacro tom. 2. pag. 559. & Wadingum in Annalibus Minorum tom. 17. pag. 62.

xico dum diaboli cultus illic vigeret singulis quibusque annis plusquam viginti millia puerorum & puellarum diabolo fuisse jugulata in victimas, ut potissimùm corda tot innoxiorum tyranno illi offerrentur. Res pæne incredibilis, nisi ea signatis tabulis affirmaretur. Si tantam cordium multitudinem urbs unica quovis anno cacodæmoni obtulit, eáque prunis, velut thus adolenda imposuit, quid gravamur suum quisque cor consecrare, atque offerre orbis Servatori? Nil opus est cor offerendum evellere corpori; dum retinemus, offerimus. Nam, quod præsul Hipponensis dixit, *Cor offertur moribus sanctis, cogitationibus castis, operibus fructuosis.* Avertendo à malo, & convertendo ad bonum. Damnando vitium, amando Deum, diligendo proximum, impendendo misericordiam miseris: quia & nos ipsi miseri fuimus, antequam redimeremur. Dimittendo illis qui in nobis peccant: quia & nos omnes sub peccato fuimus. Superbiam calcando: quia per superbiam primus homo dejectus est. Abjiciendo invidiam: quia per invidiam decepit diabolus genus humanum. Quæ cùm ita sint, erigite animos vestros, & nullus sit, sive liber sive servus, sive ingenuus, qui non hodie Deo cor suum offerat, simul & reddat, quia nimis miserum est, ut Deo aliquid non offeramus de nostro, qui animam suam pro nobis posuit; & propter nos, cùm esset æternus, carnem susceperit. Nunc itaque quicumque iram contra alterum tenet, tantùm propter amorem Dei dimittat, & obtulit cor suum. Si quis consuevit jam longâ diuturnitate in luxuriâ volutari, resipiscat aliquando, & excutiat sordes suas per compunctionem, & clamet in corde suo in oratione secretiùs ad Dominũ: Piissime Domine, misericordissime Deus, sufficiat mihi quod hucusque peccavi, quòd contempsi te, quòd deceptoribus carnis meæ satisfeci, jam nunc te inspirante voveo, me à nequitiâ meâ conversurum. Cùm hæc fecerit, & iste obtulit cor suum. Si iterum invidia tenetur fratris, & felicitate illius aut actione prosperâ non delectatur, quod est peccatum usque ad mortem, promittit & ipse in corde suo, meditaturum se potiùs actus bonos, quàm livorem eumdem habiturum: & cùm fecerit, & ipse obtulit cor suum. Si quis verò sibi conscius est de homicidio, indicat sibi ipse in corde suo pœnitentiam, & vindicet in seipso malam conscientiam, & statuat sibi ante Deum cruciatum pœnitentiæ & spatium: & plenum animum veneno, quem antè effusio sanguinis proximi sauciavit, cruciet per abstinentiam & humilitatem: & communicare nullatenus præsumat, ut non dupliciter se infelix damnet, dum in corde criminum horroribus pleno sacratissimum corpus Domini periculosè præsumit accipere. Quòd si quis se talem agnoscit, & hæc fecerit, & ipse offert cor suum. Si quis fortè, ut assolet, detrahere semper consuevit, & aliorum actionibus obloqui, nec suas respicere; voveat hodie Deo in corde suo, & dicat: Hucusq; de aliis dixi, me non inspexi, ego eram miserior, & alios miseros existimabam: & ideo nunc sufficit, quod peccavit lingua mea, amodò emendare delibero. Ecce, qui hæc facit, offert cor suum. Si quis crudelem se sentit, misericordiam animi voveat Deo. Si quis superbum, voveat humilitatem. Si quis vino nimiùm est deditus, sobrietatem voveat. Si quis seniori suo peccavit, veniam petat, & si ille non sapuerit petere ille tamen dimittat. Et cùm hæc omnia feceritis, charissimi, offertis Deo cor vestrum, & quasi remuneratis Christũ.

Aug. to.10. de Nativit. Christi, ser. 3. de temp. ser. 7. pag. 214. Cor Deo offertur moribus sanctis & cogitationibus castis.

Act.c.17. vers. 24.

Quis Deum esse tam humilè antehac scire potuit aut credere? Dixerat Athenis Paulus: *Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cùm sit Dominus, non in manu factis templis habitat.* Sed jam eò res devenit, ut etiam in stabulo manu facto habitet. Hoc persuasit amor. Agesilaus Rex Spartanus miro in liberos suos affectu, cum pueris domi luserat. Vidit hoc amicorum quispiam, & obstupuit tantum Regem inter pueros velut repuerascere, & cum infantibus balbutire, ac pæne infantem fieri. Cui Rex, Hæc, inquit, vis amoris est. Nec enim levitatis hic lusus, sed pietatis videri debet illi, qui expertus est, quanto parentes filiorum ardeant amore. Ita reverà sapientissimum & fortissimum Deum, exercituum Dominum, solus amor infantem fecit mutum. Majestas & amor hâc optimè conveniunt, & in unâ sede morantur, in unico infantulo.

O Dominator Domine Deus, misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, ac verax, qui custodis misericordiam in millia, qui auferis iniquitatem & scelera, atque peccata, nullúsque apud te per se innocens est. Quis enim iste est, qui applicet cor suum, ut appropinquet tibi? Ergone credibile est, ut habitet Deus cum hominibus super terrã? si cœlum & cæli cœlorum te non capiunt, quantò magis domus ista, vel potiùs caula ista nec pecori satis apta? *O Israël,* clamat Baruch, *quàm magna est domus Dei? Quis invenit locum ejus, & quis intravit in thesauros ejus?* Pastores invenerunt, intrârunt, *cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.* Vociferatur Hieremias: *Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio & incomprehensibilis cogitatu, cujus oculi aperti sunt.* Ah, quænam ista transformatio est! jam nec fortis, nec magnus, nec Dominus, sed imbecillis, sed parvulus, sed servus est, & oculi ejus clausi sunt. Obstupescens Isaïas, *Qui sedet super gyrum terræ,* inquit, *& habitatores ejus sunt quasi locustæ: qui extendit velut nihilum cælos, & expandit eos quasi tabernaculum ad inhabitandum. Levate in excelsum oculos vestros, & videte quis creavit hæc. Qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat. Numquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus.* Sed ah! mutandus jam stylus. Admiranda rerum conversio. Iam vociferandum: submittite in imum oculos vestros, & videte Creatorem Infantem. Cæli opifex jam deficit, jam laborat, jam dolet, & facilis est investigatio inopiæ ejus. Terribilis Dominus, *sed olim,* & magnus vehementer, *sed olim,* & admirabilis magnificentia ejus, sed longè jam admirabilior parvitas illius & humilitas. *Quantus ibi erat,* inquit Augustinus, *& quàm magnus, tam parvus factus est. Parvus factus parvos quærebat. Quid est parvos quærebat? Non superbos, non elatos, sed humiles & mites colligebat: Majestas ibi latebat, ubi infirmitas aparebat.* Ergo *Cõfitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus; Benedicentes Dominum, exaltate illum, quantum potestis, major enim est omni laude. Exaltantes eum replemini virtute. Quis magnificabit eum sicuti est ab initio? Multa abscondita sunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.* Iam demum opificem ipsum videmus, sed fasciis ligatum, pannis involutum, in præsepiolo reclinatum.

Exod. c. 34. v. 6. & 7. *Heb. c. 30. vers. 21.* *2. Paral. c. 6. vers. 18.* *Baruch. c. 3. v. 15. & 24.* *Luc. c. 2. vers. 17.* *Hier. c. 32. v. 18. & 19.* *Is. c. 40. v. 22. 26. & 28.* *Aug. ser. 16. de Nativit. Domini, de temp. ser. 20* *Iudith c. 13. vers. 21.* *Eccli. c. 43. v. 31. & seq.*

Protoplastis jam furti reis tunicas pelliceas Deus pro indumentis dedit. Nunc Dei Filius eò pauperatis est redactus, ut non tantùm domesticarum nec Scyticarum mustelarum, sed nec ovium nec agnorum longè viliores pelles habeat.

Gen. c. 3. vers. 21.

§. XIII.

AVGVSTINVS.

Aug. to. 10. serm. 21. de Nativ. Christi, de temp. ser. 24. mihi pag. 224.

HVc itaque paululum aures & animos advertamus, si fortè valeamus aliquid congruum condignúmque dicere, non ex eo, *quòd in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum:* sed ex eo quòd *Verbum caro factum est:* si fortè dicatur

Ioan. c. 1. v. 1. & 14.

à nobis

Cur dies natalis Christi sit celebrandus. *Isa. c. 53. vers. 8.*

à nobis, per quod habitabit in nobis, si fortè ibi possit esse dicibilis, ubi voluit esse visibilis. Propter hoc enim & istum celebramus diem, quo nasci est dignatus ex Virgine, & in quo generationem suam fecit ab hominibus utcumq; narrari. In illâ verò æternitate, in quâ Deus de Deo natus est, *generationem ejus quis enarrabit?* Ibi talis non est, qui solemniter celebretur. Neque enim transit anniversario volumine rediturus, sed manet sine occasu, quia non cœpit ex ortu. Est ergo illud unicum Dei Verbum, illa vita, illa lux hominum, æternus quidem dies: iste autem in quo humanæ carni copulatus est, & in quo tamquâ sponsus procedit de thalamo suo, nunc hodiernus, cras fit hesternus. Verumtamen hodiernus natum ex Virgine commendat æternum: quia æternus natus ex Virgine consecravit hodiernũ. Quas itaque laudes charitati Dei dicemus, quas gratias agemus, qui nos ita dilexit, ut propter nos fieret in tempore, per quem facta sunt tempora: & multis servis suis in mundo minor esset ætate, ipso mundo antiquior sine vetustate: homo fieret, qui hominem fecit, crearetur ex Matre quam creavit, portaretur manibus quas formavit, sugeret ubera quæ implevit, in præsepi muta vagiret infantia, sine quâ humana muta est eloquentia? Vide, ô homo! quid pro te factus est Deus: doctrinam tantæ humilitatis agnosce, etiam nondum loquente doctore. Tu quondam in paradiso tam facundus fuisti, ut omni animæ vivæ nomina imponeres: propter te autem creator tuus infans jacebat, & nomine suo nec Matrem vocabat. Tu inflatissimo fructuosorum nemorum prædio te perdidisti, obediendo: ille obediens in angustissimum diversorium mortalis venit, ut mortuum quæreret moriendo. Tu cùm esses homo; Deus esse voluisti, ut perires: ille cùm esset Deus, homo esse voluit, ut quod pericrat, inveniret. Tantum te pressit humana superbia, ut te non posset nisi humilitas sublevare divina. Celebremus ergo cum gaudio diem, quo peperit Maria Christum, & conjugata conjugii Creatorem, & Virgo virginum principem, & data marito, & mater non de marito, sed castior, quàm si de marito: Virgo ante conjugiũ, virgo in conjugio, virgo prægnans, virgo lactans. Sanctæ quippe Matri omnipotens Filius nullo modo virginitatem natus abstulit, quam nasciturus elegit. Bona est enim fœcunditas in conjugio, sed melior integritas in sanctimoniâ.

Christus natus non abstulit à Matre Virginitatem quam nasciturus elegit.

§. XIV.

AVCTOR.

Aug. tom. 2. ep. 3. ad Volusianum.

AVgustinus miraculum Christi nati explicans, inquit, *Ipsa, virtus per inviolatæ Matris virginea viscera, eduxit membra infantis, qui postea per clausa ostia introduxit membra juvenis. Hîc si ratio quæritur, non erit mirabile; si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis.*

Omnes Principum Regúmque turres, castra, arces, palatia, terrarũ orbis, cælum ipsum non satis dignum Deo habitaculum sunt; sed cor humanum, si sit mundum. Hinc illa Domini pollicitatio amplissima: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater mev. diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* *Ioan. c. 14. vers. 23.*

Calum Dei *sella, scabellum est terra.* *Isa. c. 66. vers. 1.*

Mundus ante adventum Christi veluti vilis urbecula fuit, quæ medicũ suis expensis nequit alere. Iam adest medicus, qui non tantùm podagram, hydropē, aliáque insanabilia corporis contagia, ut Philippus Theophrastus Paracelsus, sed ipsam etiam mortem, non ab ægro tantùm, sed etiam à mortuo potest depellere. Iam Dominus non à longè, sed à propè est; A jam Emmanuel verus, jam nobiscum est Deus; imò unus è nobis est Deus.

Paracelsus Salisburgi humatus est cum hoc epitaphio, quod illic ipsi scripsit Conradus Dietrichius Pharmacopœus Basiliensis, qui dicitur Paracelsum ipse curasse, ut ejus corpus tanto magis ficta animæ fruitio, quanto pauperior, felicitatem collatitiam honoraret.

Ioannes * Subdiaconus refert, unum aliquē è priscis Ascetis elegantè parabolâ explicuisse, quâ ratione Christus nostri causâ factus sit homo, puer, Lector, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Episcopus. Verba scriptoris ista sunt: *Propter te, homo, Salvator est natus; propter hoc venit Filius Dei, ut tu salvareris. Factus est homo, manens Deus; factus est puer, factus est Lector, accipiens librũ legit in synagogâ, dicens: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me; evangelizare pauperibus misit me. Factus est Subdiaconus: faciens namq; de sune flagellum omnes ejecit de templo oves & boves, & cetera. Factus est Diaconus: præcingens namque se linteo lavit pedes discipulorum suorum, præcipiens eis fratrum pedes lavare. Factus est Presbyter, & residit in medio magistrorum docens. Factus est Episcopus, & accipiens panem benedixit ac fregit, & dedit discipulis suis, &c. Flagellatus est propter te, crucifixus & mortuus est; & tertiâ die resurrexit, & assumptus est. Omnia propter te suscepit in se, omnia juxta dispensationem, omnia ordine, omnia consequenter est operatus, ut nos salvaret, & tu propter eum non toleras, quæ tibi veniunt toleranda.*

Ioannes Subdiaconus è Græco script. Append. ad Bibl. 4. numer. 8. apud Rosweyd. mihi pag. 658.

Anno 1584. die 24. Ian. Bononiæ vitam cum morte mutavit.

§. XV.

AVGVSTINVS.

ELegit sibi, in quâ nascereturi, diem qui fecit omnem diem, & non sine gratiâ prælationis cæteris est diebus habendus hic dies, in quo Deus in hominẽ docetur fuisse promotus. Denique ex hodierno accepit incrementum, & augmenta sumit cursûs sui, qui electus ad gloriam Dei noscitur. Conceptus est enim æquinoctio verno, & natus est solstitio hiberno. Et quâ die conceptus est in utero Virginis, in ipsâ resurrexit ab inferis cum gloriâ passionis. Et in conceptu tamen, & in Nativitate ejus diei accepit incrementum, & nascente verâ luce, lucis & diei augmentatur officiũ. Advertite intereà, fratres, advertite Dominicum Sacramentum. In Nativitate ejus dies proficit, in passione deficit, quia *à sexta horâ tenebræ factæ sunt per totam terram usque ad horam nonam.* Et quod imminutum est in passione, ampliatum est in resurrectione. Ecce est illud: *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.* Dies Nativitatis diei passionis, & dies passionis diei resurrectionis. Nox Nativitatis nocti passionis, & nox passionis nocti resurrectionis annuntiat verbum. Illic natum, hîc passum. In illâ Angelorum gaudium, in istâ totius mundi luctum, sed tamen omnium in resurrectione triumphum: quia in vesperum abundabit fletus, & ad matutinum lætitia. Vesperum passionis, quando sequebatur eum multitudo populi, & mulieres lamentabantur & plangebant. Matutinum resurrectionis, quo mulieres cum gaudio à monumento currebant, & discipuli cum gaudio ad monumentum festinabant. Elegit ergo hunc diem sibi ad Nativitatem, nobis ad felicitatem. Sibi ad obsequium, nobis ad gaudium. Sic enim pastoribus Angelus prædicavit. *Ecce, inquit, annuntio vobis gaudium magnum, quod erit universæ terræ.* Quare? *quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus.* Vt meritò à nobis hodie cantandum sit: *Hic est dies, quem fecit Dominus, gaudeamus & lætemur in eo.* Crescit ecce dies cum ortu nascentis, & lucrativo proventu, vel successibus momentorum, noctisque imminuto curriculo defectionem sentiunt opera tenebrarum. Die enim æterno nascente, augmentum debuit dies temporalis accipere. Non ut dies aliquid nascenti conferret, sed ut ex nascente dies prærogativam incrementi vel felicitatis acquireret, & fieret

Aug. tom. 11. serm. 11. de Nativitate Christi temp. pri. 12. part. Cur Christus die in die nascatur.

Matt. 27. vers. 45.

Psalm. 18. vers. 3.

Luc. 2. vers. 10. & 11.

Psalm. 117. vers. 24.

ret toti mundo festivus, in quo verus Deus homo natus est in carne perfectus. Omnis ergo hujus Nativitatis schola, humilitatis est officina, patientiæ massa, virtutis agonia.

§. XVI.

AVCTOR.

NAscentis Christi dies verè lætissimus, verè dies quem fecit Dominus, imò quo Dominus factus est servus. Alphonsus Rex Hispaniæ hoc ipso nati Servatoris die monitus à suis ducibus, facilè nunc & opportunè hostes opprimi posse, respondit: Pluris ego hunc unum diem facio quàm omnes victorias. Posteà nihilominùs felicissimâ potitus est victoriâ.

Alexander Natal. l. 6. Gen. diet. c. 4. p. 326.

Idololatræ prisci deos suos ne ab se aliò commigrarent, catenis ferreis nonnumquam & aureis ligârunt. Ita Tyrii obsidione pressi Herculis simulacrum, quod magnâ religione venerabantur, catenâ aureâ vinxerunt, ne urbem desereret. Cæli architectus ut sese inter nos sponte habitaturum ostenderet, humanissimè passus est sibi vincula injici, ligari voluit, sed vinculis Adam, artubus humanis.

Manlius part 2. Collectan. p. 94.

Lex est, ait recens scriptor, in urbibus Sueviæ, ut si jurgantes à verbis ad manus deveniant, & gladios stringant, aliquis autem, licèt eminus, vel puer tantùm, aut muliercula inclamet, Frid/Frid/ nihilominùs tamè audito pacis nomine, sed spreto, duellator audeat ferire, & hostem se profiteri, graviter & ad delicti modum quandoque capite puniatur. Natali nocte Servatoris Angeli è cælo catervatim advolantes proclamârunt pacem: *In terrâ pax hominibus*; & nihilominùs nos homunculi nimis quàm temerarii etiámnum pugnamus & digladiamur? neque veritis tantùm malevolis & injuriosis nos invicem laceramus, sed ipsos nonnumquam dentes stringimus, manu & ferro in mutua sævimus vulnera. Vbique lites & rixæ, ubique bella & discordiæ. Pax, pax, ô viri fœminæque, pax ab Angelis jam promulgata est. Capite luemus, si post illam pacis promulgationem ruperimus pacem. Quid jurgia serimus è jurgiis, quid æternis ardemus odiis, orcinis postmodum arsuri flammis? O stulti filii Adam, qui contemnentes pacem, & vindictam appetentes aut gloriam, simul & pacem & vindictam gloriámque perditis. Pax jam cælo est, exturbato cum asseclis Lucifero; pax & terræ sit, eliminato cum suppliciis peccato.

Natalis dies Christi est dies pacis.

Gen. c. 6. vers. 7.

Dixerat olim Deus de hominibus à se creatis: *Pœnitet me feciße eos*. O æterne Pater, num adhuc dicis pœnituisse te quòd hominẽ feceris in terrâ, illum præsertim hominem, qui Bethlehemi jacet in præsepi? Iam certè voces audimus longè suaviores: *Hic est filius meus dilectus*. Per hunc dilectum planè filium & nos quoque non tantùm in Dei servos, nec solùm in amicos, sed reverà in Dei filios adoptamur, qui hostes eramus. Cùm enim æterna Sapientia humanam sibi naturam admirabili prorsus ratione arctissimo velut matrimonio junxit, nos sibi pariter æterno amoris vinculo copulavit. Transivimus in affinitatem & cognationem obstupescendam.

Matth. c. 3. vers. 17. Per Christum in filios Dei adoptamur.

Plutarchus to. 1. opus. de fortunâ Alexandri, l. 1.

Rex Macedo Alexander, quod Plutarchus memorat, post Persas tot præliis victos aureâ sellâ sub tentorio aureo consedit coronatus, codémque introductas centum Persides sponsas totidem Græcis & Macedonibus sponsis nuptum collocavit. Ita Rex primus hymenæũ orsus potentissimis populis in amicitiam & fœdera coëuntibus, unus ipse sponsus tot nuptiarum auspex & conciliator, tot inter se gentes sociavit, Asiam Europæ junxit. Ceterùm Alexander vestem Persicam, imò miscellaneum quemdam Persico & Macedonico amictum sumpsit, ut jam omnium Imperator eorum quos armis obtinuerat, animos sibi conciliaret, Macedones non offenderet.

Videte, quæso, Dominum IESVM Regem nostrum tamquam sponsum de thalamo suo procedentem, *qui cùm in forma Dei esset, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*. Sic Angelos & homines, sic cælum & terram admirabili concordiâ devinxit. Non pigeat, obsecro, Deum nobis similẽ amare, qui amore nostri tabernaculum non aureum, quod Regem decuisset, sed luteum subire, inter pecudes habitare, Virginis lac trahere, algorem hyemis ferre, paleis indormire sustinuit, & in suum hoc tentorium pauperrimos quosque, non tantùm humanissimè admisit, sed & ultro per cœlestes genios vocavit admittendos.

Psal. 18. v. 6. Philip. c. 2. v. 6. & 7.

Hîc ego si linguis hominum loquar & Angelorũ, illius sacratissimę noctis seu diei mira numquàm satis explicavero. Cælum novam emittit stellam novo cursu per aëra festinantem: viderint Astrologi. Exercitus numquam anteà visus jam in sublimi cernitur; milites non tela fundunt, sed cantica: viderint Duces & Imperatores. Pauperes & abjectissimi hominum opiliones Evangelium è cælo accipiunt: viderint opulenti & nobiles. Infans pauperrimus ab Illustrissimo Legato appellatur Dominus: Logistæ viderint & archigrammatei. Virgo parit: viderit Hebræorum Ponticum consistorium, imò ipsa viderit natura, quid ad novum hunc partum dicat. Hac ipsâ nocte quâ Virgo peperit, à Saracenis strages horribilis edita Edessæ, ob virginem civis Edessẽi violatam. Tragicam historiam ex fide recitat Carolus Sigonius de regno Italiæ. Atque uti olim ob unicam Dinam Iacobi filiam vitiatam urbs Sichimorũ Salem funditus est excisa, ita totum pæne Orientis regnum fuit perditum ob virginem unicam Armenii filiam stupratam. Vigilate virgines, & pudicitiâ cautissimis studiis servate.

Natus est nobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, Luc. c. 2. vers. 11. Sigonius de regno Ital. l. 11. m. hi pag. 274. Gen. 34. toto.

§. XVII.

AVGVSTINVS.

EXultate virgines Christi, consors est vestra Mater Christi. Christũ parere non potuistis, sed propter Christum parere noluistis. Qui non ex vobis natus est, vobis natus est. Verumtamen si verbi ejus memineritis, sicut meminisse debetis, estis etiã matres ejus, quia voluntatem facitis patris ejus. Ipse enim dixit: *Quicumque facit voluntatem Patris mei, ipse mihi frater & soror & mater est*. Exultate viduæ Christi, quia fœcundam fecit virginitatem ille, cui vovistis continentiæ castitatem. Exulta etiam castitas nuptialis, omnes fideliter viventes cum conjugibus vestris, & quod amisistis in corpore, in corde servate. Vbi jam non potest esse à concubitu caro integra, sit in fide virgo conscientia, secundùm quam virgo est omnis Ecclesia. In Mariâ Christũ pia virginitas peperit: in Annâ Christum viduitas parvum grandæva cognovit: in Elisabeth Christo conjugalis castitas, & anilis fœcunditas militavit. Omnes gradus fidelium membrorum capiti contulerunt, quod ipsius gratiæ conferre potuerunt. Proinde quia Veritas & Pax & Iustitia Christus est, hunc fide concipite, operibus edite: ut quod uterus Mariæ in carne Christi, agat cor vestrum in lege Christi. Quomodo autem non ad partum Virginis pertinetis, quando Christi membra estis? Caput vestrum peperit Maria, vos Ecclesia. Nam ipsa quoque & mater & virgo est: mater visceribus charitatis, virgo integritate fidei. Pietatis populos parit, sed ejus membra sunt, cujus ipsa est corpus & conjunx, etiam in hoc similitudinem gerens illius Virginis: quia & in multis mater est unitatis. Omnes itaque unanimes, castis mentibus & affectibus sanctis diem Natalis Domini celebremus.

Aug. to. 10. de Nativit. Christi, ser. 12. de temp. serm. 14. pag. 218. Matth. c. 12. vers. 50.

Hodie

Hodie Veritas de terrâ orta est, Christus de carne natus est. Gaudete solenniter, & sempiternum diem hodierno quoque admoniti cogitate, æterna dona ipse firmissimâ concupiscite, filii Dei esse acceptâ potestate præsumite. Propter vos temporalis effectus est temporum effector, propter vos in carne apparuit mundi cõditor, propter vos creatus est Creator. Quid adhuc mortales mortalibus rebus oblectamini, & fugitivam vitam, si fieri posset, tenere conamini? spes longè clarior effulsit in terris, ut terrenis vita promitteretur in cœlis. Hoc ut crederetur res incredibilior prærogata est. Deos facturus qui homines erant, homo factus est, qui Deus erat: nec amittens quod erat, fieri voluit ipse quod fecerat. Ipse fecit quod esset, quia hominem Deo addidit, non Deum in homine perdidit.

§. XVIII.

AVCTOR.

Editus est Lutetiæ anno 1547. apud Nicol. Diuitem.

HOstiensis Antistes Drogo de Dominicæ passionis sacramento disserens, *Fecisti mihi Domine*, inquit, *de corpore tuo speculum animæ meæ*. Vt sturnus aut psittacus humana verba discat imitari, magister ingeniosus objicit ei speculum, ponè quod ipse stat, & vocem ad aviũ sonum inflectens verba format. Psittacus speculum, & in eo sui imaginẽ cernens, ab alio psittaco sibi simili verba, quæ audit, prolata credit, ita longè faciliùs eadem & ipse discit. Hanc artem in ave docenda usurpatam Nazianzenus hoc metro describit:

Quam visa in speculo sturni depicta figura
Edocuit, virq; ingenio præclarus & arte
Stans retro speculum, sturniq; in imagine fallens,
Dum sua furtivâ modulatur carmina voce.

Christi humanitas est speculum quod homini objicitur.

Ita igitur Drogo: Fecisti Domine, inquit, de corpore tuo speculum animæ meæ. Speculum, quod objicitur homini, est humanitas Christi, quâ Verbum æternum latens divina loquitur, divina patrat, ut homines in istud speculum inspicientes, & imaginem sui cernentes à terræ sordibus erigantur ad cœlestia, ad divina.

Muret. l. 1. Var. lect. c. 2.

Mithridates Rex Asię & Ponti, cùm adhuc infantulus in cunis vagiret, cœlum mitissimè iratum expertus est; nam delapsum fulmen, fascias, quibus involutus erat, exussit, nec eum tamen læsit, vestigium dumtaxat ignis in fronte reliquit, quod facilè occultaret coma. Cùm jam vir esset, adeò vicinum dormienti fulmen cecidit, ut clausæ pharetrâ sagittæ, quæ proximè lectum pendebant, conflagrârint, rege penitus intacto. In Antonini Pii & in Nervæ Imperatorum nummis videre fulmen est in toro collocatum. Sunt & alia numismata, quæ pro signo habent aquilam insidentem fulmini, cui ramus oleæ implexus. Quo symbolo Carolus V. & Maximilianus I. usi. Bethlemiticam specum ingredere, & fulmen in toro sed gramineo positum invenies. *Deus* olim *ultionum Dominus, Deus ultionum liberè egit*, & in peccantes iracunda torsit fulmina, fulminisque jaculator humili prorsus loco jacet exarmatus: neminem ferit Infans mitissimus. In hunc Herodis quidem fulmen vibratum est, sed casso afflatu. Herodianam sicam divinus Puer evasit. Ille unus non est jugulatus, quem furor tot mille infantum jugulis ludens quæsiverat.

Ps. 93. v. 1.

Lips. epist. centur. ep. 50 ad Ianum Hautenum.

Elephantum in urbe Goâ fuisse memorant, qui annuo illo & solemni furore correptus catenas abruperit & vincula. Fugientibus omnibus, servulũ quempiam qui ulnis infantem dominicum gestabat, in ædes properè irrupisse, oblitum sarcinæ quam deposuerat in illâ trepidatione ante ædes. Elephas adest. Mortem omnes & obtritũ pueri expectant. Ille conA trà manu suâ leniter attollit; in humile tectum, quod è regione ædium collocat, respectans curiosè, satisne puer illic sine damno. Dein Furibundus cursum suum exequitur. Id datum omnes interpretabantur veteri beneficio; quia mulier earum ædium domina, & infantis mater, elephanti transeunti sæpius panem aut fructus obtulerat.

Hic siste cursum brute homo, quicumque vel libidinis vel aliorum vitiorum impetu in vetitum ruis. Ad has cunas, ad hunc Infantem, cœpti furoris tantisper obliviscere. An parvulum hunc nosti? Benefactor tuus est. An lasciviendo perges in illum sævire? Redemptor tuus est, qui non lachrymas solùm, B sed & sanguinem pro te fusurus. Conditor tuus est, qui te vel cœlo adscribere, vel in gehennam ablegare potest. An in Benefactorem, in Redemptorem, in Conditorem tuum calces elidere non desines? furiosum hunc cursum tuum non sistes, lacrymas & sanguinem Christi conculcatum ibis? Hactenus ista. Fuerimus tales; non ampliùs simus. Iam meditemur sanctiora. Malitiam tot annis perpetuatam denique castis moribus expugnamus. Sat datum est impio furori. In viâ se objicit divinus Infans. Si belluis non minùs sapimus, cœlestem parvulum verebimur, in posterum vitam acturi castiorem.

Curtius l. 3. fine.

Rex Macedo Alexander filiolum Darii victo jam patre in brachia sublatum collo suo admovit. At puer nihil conspectu tum primùm à se visi conterritus, cervicem ejus avidis manibus est complexus. Motus Rex tam amabili constantiâ pueri, & Hephæstionem suum intuitus, Quàm vellem, inquit, Darius aliquid ex hac indole hausisset. Cœlestis Pusio Bethlehemi cujus delicię sunt esse cum filiis hominum, non horruit sordidissimorum etiam servulorum complexus; quos ultro strictis invadit brachiolis, & provocat ad amandum. Quin ergo pro se quisque dixerit: Quàm C velim aliquidẽ divinâ indole hac hauriam! Amo te, ô amor meus, ô dulcedo, ô vita mea! In amantissimos complexus tuos me totum infundo. Cælum & terra, & quæ cœlo terráque continentur, omnia non cessant mihi dicere, ut amem te. Da mihi te, ô mi amantissime IESV, meus à tuo pendet spiritu. Te enim amo, & validiùs amare cœpio. Bonum mihi longè mihi optimum est, tibi uni adhærere. Hoc enim scio, quia numquam non malè mihi est in meipso extra te. Omnis copia quæ Deus meus non est, egestas mihi est.

Christus puer non horret sordidissimorum servulorum amplexus.

Ælianus l. 12. de animal. c. 21. p. 758.

Apologum narrans Ælianus: Sachoræ Babyloniorum, inquit, prædixerunt Chaldæi, nasciturum Regi è filiâ nepotem, qui regnum esset adempturus avo. Rex concepto metu filiam arctè jussit custodiri. Sed laxatâ subinde custodiâ demum peperit filia. Custodes Regis iram veriti natum infantem ex arce præcipitârunt. Fortè autem prætervolans Aquila, avis D acutissimi visûs, illico lapsum cadentis subiens, infantem excepit dorso, & in hortum, non adeò remotum deportans, leniter deposuit. Hunc horti dominus inventum, præsigni formâ pueri delectatus in filium educavit & appellavit Tilgamum. Is posteà in Babylonios regnum occupavit. Mutato nomine de te fabula cantatur tyrannorum sceleratissime Herodes. Infantem Bethlehemi natum sceptro tuo insidiaturum stultissimè verebaris. Regna daturus venit hic Infans, non erepturus. *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni ejus non erit finis, & regnum ipsius omnibus dominabitur.* Hunc puerum quem gladio tuo destinâsti, non aquila, sed expedita in Ægyptum fuga subducet. Tu puerorum lanio atrocissimus hunc unum non lædes, quem unum macello tuo promittebas. *Non est Prov. 21. sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* *Luc. 1. vers. 33. Psal. 102. vers. 19.*

Fre-

Fremat & veluti læsus leo rugiat sæviátque Herodes; non refert: cælestem puerum cantantes Angeli defendunt, qui pro sui Principis salute excubant. In Trimalcionis viri opulenti domo, familia tota cantillare docta convivium omne cantibus permulcebat. Poscenti potionem paratissimus puer cantando poculum præbebat: quisquis domesticorum aliquid rogatus erat, ut daret, non sine cantico dare solebat. Nascente Christo cælum omne lætis canticis exsonabat, *Gloria in altissimis Deo, & in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.* Nihil ad hoc melos cantantium avicularum musica, quam prisci Persarum Reges in deliciis habebant. Cùm enim Rex in publico se conspici passus, thuribula argentea ministri ferebant totúmque iter, per quod ferri destinârat, odoribus complebant. Aureâ lectîcâ margaritis circumpendentibus recubabat. Distincta erant purpurâ & auro carbasa quibus induebatur. Lecticam sequebantur armati corporisque custodes. Inter quos à ramis pendebant aves, quas cantu seriis rebus obstrepere docebant. Ipsa regia columnis fulciebatur auratis, quas totas vitis auro cælata percurrebat, aviúmque, quarum visu maximè gaudent, argenteæ effigies distinguebant. Si regium hanc luxum, si & nostrum cum Regis nostri stipulis & pannis conferamus, illud Zachariæ & Matthæi pronuntiabimus: *Ecce Rex tuus venit tibi justus & Salvator: ipse pauper & ascendens super asinum, & super pullum filium asinæ. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus*, omni pompâ & deliciis damnatis, & tu in omnem luxum effusus hoc unum operosè agis, ut submissam paupertatem, quam Rex tuus unicè amavit, foribus tuis longissimè arceas? Sed cogita, quod Augustinus monet, *quales nos facturus est de divitiis suis, quos divites fecit de paupertate suâ.* Quia ergo Pater cognovit figmentum nostrum, quòd fœnum sumus, & ad tempus florere possumus, misit nobis Verbum suum, & Verbum suum quod manet in æternum, fœno, quod non manet in æternum, fratrem fecit. Naturâ unigenitum, unicum natum de substantiâ suâ, fratrem adoptatis tot fratribus fecit. Noli mirari, quia particeps eris æternitatis illius, factus est ipse prior particeps fœni tui. Quod excelsum est à te, tibi non denegabit, qui quod humile erat ex te, suscepit.

Dicat jam nobis pauper iste, caput nostrum: pauper voluntate, loquatur pauperibus in necessitate, ne fortè ipse sit, & meliùs ipse agnoscatur, & pelicanus in solitudine, & nycticorax in parietinis, & passer singularis in tecto. Christus ergo pelicanus nascendo, nycticorax moriendo, passer resurgendo. Hîc in solitudine (in stabulo) velut solus: ibi in parietinis velut occisus ab eis qui stare non potuerunt in ædificio: demum vigilans & volans singularis in tecto, illic interpellat pro nobis. Sed Augustinum de ipso Christi nati lætissimo die non sine singulari gaudio loquentem audiamus.

§. XIX.

AVGVSTINVS.

Lætetur ergo omne mundi hujus exilium, exultet sæculum paullò antè captivum. Misit Deus Filium suum, qui naturam terreat, moriatur & vincat. Terruit namque Herodem natus, vicit diabolum innocens crucifixus. Cela Domine sub pelle carnis animum virtutis, habitum majestatis paullisper occulta. Dege in utero Virginis, egredere & congredere ex tentorio sacræ Virginis. Apta pro me suscipulam, ubi totam liberas creaturam. Gaudeamus ergo, fratres, in commercio Dei & hominis, sponsi & sponsæ, Christi & Ecclesiæ, Salvatoris & Virginis, quæ dum desponsaretur fabro, cæli nupsit architecto. Veneremur Christum in præsepi, qui quadrifarium mundum replevit in fide. Adoremus pannos infantiæ, ex quibus facta sunt emplastra naturæ. Honorate pastores, qui primi mysterium ab Angelis dicerunt. Plaudamus cuncti cum cælestibus Angelis officiisque divinis, & terræ pacem bonæ voluntatis hominibus nuntiemus. Date gloriam in excelsis Deo, redempti credite datam pacem esse captivis. Estote homines bonæ voluntatis, ut mereamini præmium libertatis.

§. XX.

AVCTOR.

TAmerlanus ille orbis terror Ægyptum jam depopulatus, Damascum rursus obsidione alterâ cinxit, & in tertium usque mensem acerrimè oppugnavit, ac demum deficiente annonâ in suam potestatem redegit. Quam cùm victor ingrederetur, Mahometi Pontificem unà cum sacrificulis obvium sibique supplicem in templum abire jussit. Eodem mox ingens numerus civium triginta millia hominum velut in asylum confugerunt. Tamerlanes obserato jam templo circum circa maximam lignorum struem componi, accendi, & omnes templo clausos concremari jussit, urbem deinde funditus evertit, & solo æquavit. Captæ urbis post se trophæum reliquit tres è cæsorum calvariis turres non sine ingenio erectas.

Ab hac tyrannide Diocletianus non multùm abluit. Nam ipsâ Nascentis Christi sacratissimâ nocte, quod Nicephorus narrat, in templo Nicomediæ supra viginti millia Christianorum convenerunt, Dominico Natali ex more celebrando. Hîc Diocletianus Imperator tam frequentem populi Christiani coitionem, præclaram sibi occasionem ratus, templi fores obserari, & circum circa toto ambitu ignem strui, sed & unà grandi præconis voce proclamari jussit: Quisquis unà cum templo conflagrare nollet, foras prodiret, & ad proximam aram thus Jovi adoleret. Qui hoc facere in animum induceret, nec unicus quidem è viginti millibus fuit. Unus omnium loco in hunc modum respondit: Omnes Christiani sanguinis sumus, Christum Jesvm, verum Deum, Regem nostrum liberè profitemur, illi uni sacrificamus, paratissimi nos ipsos huic Domino in victimam offerre. Dixit, & continuò nimiùm quantùm invalescens ignis, omnes unà cum templo consumpsit. Ita eo die tot millia hominum cælo nata sunt, quo Dei Filius in terrâ nasci dignatus est. Transierunt isti felicissimè per ignem, in refrigerium educti duce infante.

Hoc ipso Nascentis Christi anniversario die Cantuariensis Episcopus Augustinus à Gregorio Magno in Angliam missus, supra decem millia hominum sacro fonte lustravit.

Eugeniæ virgini & martyri aquis & ignibus jam devictis Dominus Jesvs in carcere se conspicuum dedit, & per aliquot dies jejunæ panem nivei candoris & inusitatæ suavitatis porrexit cum dicto: *Sume cibum, Eugenia, cælo te recipiam, eo die quâ natus sum in terrâ.* Ita ipso Domini die natali missus speculator ferro virginem trucidavit, & ad cælum, prout sponsus promiserat, transmisit. Nimirum dies Nascentis Christi, dies boni nuntii est, ut suprà demonstratum, quo natus Rex liberalissimus in nos munificentissimúsque fuit. Priori addo.

Christiana virgo cernens paratas sibi in tormentum cunas ferreas & illas quidem candentes atque ignitas, cruciatus suos generoso joco excipiens: In cunis, inquit, infantula, in cunis adulta. Deus olim in monte flammeo inter ignes cum Moyse loquebatur. Jam hic ipse Deus plorat in stabulo, pæne aquâ & igni interdictus à mundo.

Huic Martyres septenos ad ignem subjungo. Anno salutis reparatæ quadringentesimo octogesimo quarto Hunericus ab impietate notissimus rex Carthagine Liberatum séxque alios illius socios athletas Christianos è carcere catenis oneratos educi jussit, in navigio ignibus parato

parato concremandos. Ibant generosi pugiles tamquam non ad pugnam, sed ad triumphos evocati: ibant, & per omnes quas transibant vias, lætissimum illud junctis vocibus cantabant: *Gloria in excelsis Deo, & in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.* Demum non flammis suarum virium oblitis, sed remis trucidati in victimas Deo ceciderunt.

Luc. cap. 2. v. 14.

Bern. ser. 1. de Epiphaniâ Domini.

Quàm verè dixit de Christo nato Bernardus: *Quantò minorem se fecit in humanitate, tantò majorem se exhibuit in bonitate.* Nostrâ se carne texit, ut diabolo ad invadendum se animos augeret. Ita Nero Christianos, ut avidiùs lacerarentur à canibus, ferarum pellibus jussit insui. Tacitus testatur. Pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi: atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Neroni obtulerat. Nimirum viridi venator veste virescit, ut familiarem colorem minùs horreant feræ: solem ipsum oculis fixis non aspicimus nisi nube tectum. Sol Christus ut humanis oculis posset aspici humanitatis nube voluit velari. Eâ de re Hipponensis Theologus hominem affatus; *Pulchrum est,* inquit, *cælum, sed pulchrior fabricator cæli. Sed video cælum, & illum non video. Oculos enim habes ad videndum cælum, cor nondum habes ad videndum fabricatorem cæli. Ideo venit de cælo in terrâ, ut mundet cor, quo videatur qui fecit cælum & terram. Tu planè cum patientiâ salutem exspecta.*

Tacitus lib. 14. Annal. mihi p. 340.

August. in Psal. 85. mihi pag 385.

Eccles. 10. v. 16.

Clamat Ecclesiastes. *Væ tibi terra, cujus Rex puer est.* Nos Christo nato vertimus, & cantamus: Bene tibi terra, bene tibi cælum, bene nobis omnibus, quorum puer iste rex est. Plaudamus, & gratulemur omnes, quia *parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis; & factus est principatus super humerum ejus.* Hic Princeps, iste Rex noster est, qui nascendo præsepiolum, moriendo patibulum suo corpore consecravit.

Isa. cap. 9. v. 6.

De hoc Baron. tom. 2. Annal. Eccles. an. 137. num. 5. 6. 7.

Nihil agis, Hadriane Imperator, qui ut paupertinum Regis nostri præsepe sepelires, atque ita Christiana sacra locorum injuriâ extingueres, Adonidis fanum eodem loci erexisti. Nihil agis Hadriane. Hic Puer atque Rex noster, & Adonidem tuum & omnia inferorum monstra præcipitabit. *Ecce Dominus,* præcinit Isaias, *ascendet super nubem levem, & ingredietur Ægyptum & commovebuntur simulacra à facie ejus, & cor Ægypti tabescet in medio ejus.*

Isa. cap. 19. v. 1.

Tres Israëlis numerantur Servatores, sed heu nimiùm quàm dispares; Moyses, Cyrus, Christus. Ille in flumen depositus, iste feris projectus, hic ante feras expositus, *a* & in viâ publicâ natus, ab omnibus adiri, salutari, aspici, contrectari facillimus. Nos alios sæpe mores induimus fastu & tumore plenos. *b* Plautianus, vir ingenii supercilio tumidissimus, cujus apud Severum Imperatorem maxima fuit auctoritas, in publicum progressus, latum clavum, *c* ensem, ceteráque imperatoria gestans, per anteambulonem oculos occurrentium averti jussit, à nemine passus se aspici. Puer Hebræus, Rex noster mollissimos habet aditus, nec aditu tantùm, sed & tangi sustinet ab omnibus. Imò ipse ultro ad se omnes invitatis, *Venite,* inquit, *ad me omnes.* *d* In viro principe virtus est nobilissima, adeundi facilitas, & benignitas audiendi. Quâ de re insigniter Latini Pacati & Drepani Panegyricus Theodosio Augusto Romæ dictus perorat.

Tres Israëlis servatores: *Moses, Cyrus, & Christus.*

a Vide totam de hoc concionem Iacobi Suarezii in tria capita Apocalypseos.

b Herodianus in eo, pag. 4.

c Genus senatoria vestis.

d Matt. cap. 11. v. 28.

Varro lib. 2. de re Rustica cap. 10.

Ioan. à Linschoten Navig. Ind. cap. 39.

Dicuntur mulieres Illyricanæ partûs esse facillimi. Nam in Illyrico, Varrone teste, prægnantes sæpe cùm pariendi tempus est, ab opere non longè abeunt, ibique infantem tam facili nixu pariunt, ut non peperisse putes, sed invenisse. Ita in Indiâ Canarinorum feminæ sine omni obstetricum ope fœtum edunt solæ. Nec enim ita pridem homo Europæus, quod Indica navigatio me docet, per Canariæ villam ambulans, ob maximum sitis ardorem è proximâ casâ potum petiit. Hic sola mulier aliqua linteamine præcincta, in ligneâ pelvi recentem à partu infantem abluebat, quem Indicæ ficûs fo-

A liis impositum humi locavit, & unà rogavit peregrinum hominem, tantisper expectaret, dum ipsa ferret aquam. Ita hæc puerpera doloris omnis & molestiæ à recenti partu secura hoc unum satagebat, siti alienæ gratificari. Apollonii Thyanæi mater, uti Philostratus narrat, in prato florido correpta somno, cygnorum circumstantium delinita cantu, spirante Favonio, demum sopore jam discusso sine obstetricis officio puerum terris fatalem edidit. Somnia, & fabulæ. Virgo & mater divina non cygnis, sed cantantibus Angelis cincta sine obstetrice ac sordibus, sine omni dolore ac molestiâ Servatorem orbis edidit: *Virginitatis,* ut Bernardus loquitur, *primiceria, sine corruptione fecunda, sine gravamine gravida, sine dolore puerpera. Sed & ascendit Bethlehem imminente jam partu, portans pretiosissimum illud depositum, portans onus leve, portans à quo portabatur. Sic & in partu novâ exultatione novam edidit prolem sola inter mulieres, à communi maledicto & dolore parturientium aliena.*

Philostr. lib. 1. de vita Apollonii cap. 4. mihi p. 7.

Bern. ser. 2. super Missus.

B Aristonymus priscus Comicus, Suidâ teste, de sole algente fabulam scripsit. Quàm verè sol noster Bethlehemi alsit in stabulo! quod Bernardus egregiè prosecutus, *Porrò ibi,* ait, *agnoscitur longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana. Ibi agnoscitur lux non lucens Verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens. Videas si attendas, potentiam regi, sapientiam instrui, virtutem sustentari: Deum denique lactantem, sed Angelos reficientem: vagientem, sed miseros consolantem. Videas, si attendas, tristari lætitiam, pavere fiduciam, salutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. Sed quod non minùs mirandum est, ipsa ibi cernitur tristitia lætificans pavor confortans, passio salvans, mors vivificans, infirmitas roborans.*

Suidas pag. 334.

Bern. loc. cit. sup. mihi p. 1.

§. XXI.

AVGVSTINVS.

C LAudem Domini loquetur os meum; Ejus Domini per quem facta sunt omnia, & qui factus est inter omnia. Qui est Patris revelator, Matris creator, Filius Dei de Patre sine matre, Filius hominis de matre sine patre. Magnus dies Angelorum, parvus in die hominum. Verbum Dei ante omnia tempora, Verbum caro opportuno tempore. Conditor solis, conditus sub sole. Cuncta sæcula ordinans de sinu Patris, hodiernum diem consecrans de utero matris. Ibi manens, hinc procedens. Effector cæli & terræ, sub cælo exertus in terrâ. Ineffabiliter sapiens, sapienter infans. Mundum implens, in præsepio jacens. Sidera regens, ubera lambens. Ita magnus in formâ Dei, brevis in formâ servi; ut nec istâ brevitate magnitudo illa minueretur, nec illâ magnitudine ista brevitas premeretur. Neque enim quando membra humana suscepit, opera divina deseruit: nec attingere à fine usque ad finem fortiter & disponere omnia suaviter destitit. Quando infirmitate carnis indutus, virginalis utero receptus est, non inclusus, ut nec Angelis subtraheretur sapientiæ cibus, & nos gustaremus quàm suavis est Dominus. Proinde quia Virgo concepit & peperit filium, propter manifestam servi formam, puer natus est nobis. Quia verò Dei Verbum quod manet in æternum, caro factum est, ut habitaret in nobis, propter Dei formam latentem, sed manentem, sicut nuntiavit Gabriël: Vocamus nomen ejus Emmanuel. Factus est enim homo, permanens Deus, ut & Filius hominis rectè vocetur, Nobiscum Deus: Non alter Deus, non alter homo. Exultet in credentibus mundus, quibus salvandis venit per quem factus est mundus. Conditor Mariæ, natus ex Mariâ, filius David, Dominus David, semen Abrahæ, qui est ante Abraham. Factor terræ factus in terrâ. Creator cæli creatus sub cælo. Ipse est dies quem fecit Dominus, & dies cordis nostri ipse est Domini. Ambulemus in lumine ejus, exultemus & jucundemur in eo.

Aug. ser. de Nativ. Dom. de Tempore ser. 51. mihi p. 221.

§. XXII.

AVCTOR.

ITer fecerat per Brabantiam vir religiosus: Dum autem solus præmisso in hospitium famulo viam conficit, puerulum, ut putabat, triennem frontis liberalissimæ in nivibus hærescentem & flentem invenit. Motus homo adeò indignâ sorte tam teneri pueri, equo descendit, & quæsiit, quid illic ageret solus, à quonam eò delatus? Cui puer haud aliter quàm solis lacrymis respondit. Viator iterum, Matrémne, inquit, habes aut patrem? quâ denique fortunâ huc deveniſti? Ad ea puer altiùs illlacrymans, Heu me, ait, cur non plorem? Solus, egens, desertus ab omnibus inter altas nives hæreo, nec est qui vel rogatus hospitium præbeat. Peregrinator puerum complexus, ascensum cum illo moliebatur in equum. Sed puer è viri brachiis evanuit. Hîc viri lamenta, lector, cogita. Ajunt eâ nocte totâ inter gemitus & lacrymas hoc unum idemtidem ingeminasse: Heu, puer mi amantissime, cur me deseruisti, cur ego te tam citò perdidi?

Huic geminum Ruffinus Aquilejensis memorans: Zenon Abbas, inquit, cùm in Scithi habitaret, nocte quadam ingressus iter errare cœpit. Tribus diebus totidemque noctibus per amplissimam eremum huc illuc viæ ignarus incerto pede ferebatur. Ita demum extremâ fatigatione semianimis concidit. Rebus omnibus desperatis puerulus manu panem gestans adstitit, & jacenti dixit: Surge, comede. At Zenon spectrum arbitratus, in preces sese erexit. Cui puer, Rectè agis orando, inquit, sed jam surge & comede. At ille secundùm ac tertiùm orans, denique surrexit & comedit. Seni jam refocillato puer iterum. Quantò, inquit, à tuo tugurio longiùs abiisti, tantò ampliùs errasti; sed nunc me sequere. Mox ad suam se cellulam consistere advertens Zenon, puerum humanissimè invitavit ad ingressum, & veluti sequentem duceret, ivit præ. At puer subitò disparuit. Et quisnam iste puer est, qui peregrinantium errores corrigit, qui esurientium famem reficit, qui hospitium rogat, & non impetrat? quis iste puer est, nisi ille ipse, cui nascituro *non erat locus in diversorio.*

Fuit è priscis Anachoretis, qui, Evagrio teste, eò paupertatis est redactus, ut nec panem nec pecuniam, nec aliam supellectilem ullam, quàm solum haberet Evangelium. Ut tamen esset quod in pauperes erogaret, ipse omnium pauperrimus, ipsum quoque vendidit Evangelium. Ne tamen id temere feciſse censeretur, illud memoriâ dignum in causſam adferens. Ipsum etiam, inquit, verbum vendidi, quod jubet: *Vende omnia & da pauperibus.* Reverà Verbum æternum vendidit seipsum, ut esset lytrum quo homines à Lucifero captivi redimerentur.

Asterius juvenis nobilissimus, sed molliter educatus, quod Theodoretus narrat, Julianum Sabam virum sanctissimum magnis precibus rogabat, dux sibi esset per longiorem illam solitudinem, quam lustrare cuperet. Monuit Julianus, viam esse admodum longam, & raram in eâ aquam, vereri se ne viator inassuetus in itinere succumbat. Sed victus repetitis precibus senex ducem se præbuit. Uno alteróque, sed & tertio die feliciter progressus Asterius, demum ægrè sequi, lassescere, hærere, æstuare, continuâ siti arescere, denique deficere, & senem obsecrare sui vellet misereri. Cui senex. Hæc, inquit, prædicebam. Sed revertere dum licet. Ad ea Asterius. Nec solus viam scio, inquit, nec si sciam, viribus consumptis progredi possum; extinguor siti. Misertus sui comitis homo divinus, & in genua procumbens, atque in preces effusus, calidis lacrymis rigavit solum. Adfuit oranti Deus, qui *voluntatem timentium se facit, & deprecationem eorum exaudit.* Precantis lacrymæ eo ipso loco scaturiginem fontis dederunt. Fons autem, inquit Theodoretus, manſit usque in hodiernum diem.

Quid est, ô mi amantissime JESV, cælestis parvule, quòd servi tui scaturire fontes sæpiùs precatione ac lacrymis jusserunt, & tu tibi ipse dees fons omnium bonorum? Cur non ad tuas potiùs lacrymas extemporalis fons erupit? Nimirum hora tua nondum venerat, & in præsepi non virum Thaumaturgum, sed infantem pannis ligatum agere volebas, qui de famulis tuis in cenaculo jam vicinus morti prædicebas: *Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet.* Ioan. c. 14. v. 12.

Sed illud ipsum Christi Nascentis antrum nobilissima illa Romana vidua Paula precibus & lacrymis frequentavit. De hac testatus Hieronymus. Inde, inquit, Bethlehem ingressa, & in specum Salvatoris introiens, postquam vidit lacrum Virginis diversorium & stabulum, in quo *agnovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui*, ut illud impleretur, quod in eodem prophetâ scriptum est: Beatus qui seminat super aquas, ubi bos & asinus calcant: me audiente jurabat, cernere se oculis fidei infantem pannis involutum, vagientem in præsepi Dominum, Magos adorantes, stellam fulgentem desuper, matrem Virginem, nutricium sedulum, pastores nocte venientes, ut viderent Verbum quod factum erat, & jam tunc Evangelistæ Joannis principium dedicarent: *In principio erat Verbum, & Verbum caro factum est*: parvulos interfectos, Herodem sævientem, Joseph & Mariam fugientes in Ægyptum: mixtisque gaudio lacrymis loquebatur: Salve Bethlehem, domus panis, in quâ natus est ille panis, qui de cælo descendit. Et ego misera atque peccatrix, digna sum judicata deosculari præsepe, in quo Dominus parvulus vagiit? Stare in speluncâ, in quâ Virgo puerpera Dominum fudit infantem? Hæc requies mea, quia Domini patria est: hîc habitabo, quoniam Salvator elegit eam. Paravi lucernam Christo meo. Anima mea illi vivet, & semen meum serviet illi.

Hieron. in vitâ Paulæ cap. 2. apud Rosweid. pag. 404. & 405. Isa. cap. 1. v. 3. Idem c. 32. v. 20. Ioan. cap. 1. v. 1. & 14.

Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, inquit Esdras, *nolite lugere, & nolite flere. Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his qui non præparaverunt, quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari. Gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.* Videri possit minutum quod addo, aliquid tamen admirationis habet, quia prorsus insolitum. Anno millesimo sexcentesimo undecimo, hoc ipso natali die Domini sancto avicula in templum divi Sebastiani convolavit (quod ipse meis oculis spectavi) & organum sublime insidens natalitiis odis pro viribus accinuit. Manſit ea in hoc templo ad primam Quadragesimæ Dominicam, quæ sacris Evangeliis, Christi à diabolo tentati memoriam refricat. Sed hoc ipso die in idem templum accipiter & falco, nescio quo errore ab aucupio vicino fugitivi subvolarunt, & aviculam misellam devorarunt in prædam. Liceat dicere: non aliâ lege natus est Christus (quem suprà cigelo debili aviculæ contulimus) quàm ut morti præda fieret, à morte dilacerandus in cruce. Sed teter hic falco reddidit quam glutiit. 2. Esdræ cap. 8. v. 9. & 10. Eberspergæ oppidum est Bavariæ.

Rege Lacedæmonum Polydecte mortuo, vidua posthumo fœtu gravida nuntiavit defuncti conjugis fratri Lycurgo: Ut securus regnum absque competitore occuparet, suam à se prolem in utero enecandam veneno. Lycurgus consilium sibi non displicere simulans, ne tamen ipsa sibi noceret, fœtui quoque jubet parci, rationes non defuturas ad jam editam prolem extinguendam. Dictis illa fidem habuit, & cùm egregiũ masculum peperisset, Lycurgus eum in senatum deferens, En, inquit, hic vester legitimus rex est, Lacedæmonii, non ego. Et unà cum dicto exrex purpurâ quam indutui gerebat, puellum involvit. Joannes Baptista Christo fidelissimus, de Christo apertè, *Medius, inquit, vestrûm stetit, quem vos nescitis*: imò medius illorum jacuit, quem nescierunt. Ioan. cap. 1. v. 26.

Alexandriæ * cùm audisset populus pro concione dici: Pepe- * Schultingius tom. 5. antiquit. Ecclesiast. c. 4.

ci: Peperit itaque Deipara Emmanuelem: universus acclamavit: Ecce fides eadem est donum Dei, Cyrille. Hoc audire cupiebamus. Qui non ita loquitur anathema sit. Nos idem hodieque laeti vociferemur: Jam natus est Emmanuel, prout prædixit Gabriel. *Laudate cæli, & exulta terra, jubilate montes laudem, quia consolatus est Dominus populum suum, & pauperum suorum miserebitur. Cantate Domino canticum novum quia mirabilia fecit.* Mirabile, Deus homo, Mirabile, Mater Virgo. Mirabile, hæc arcana pauperibus primò omnium enuntiari.

Isa. cap. 49. v. 13.

Psalm. 97. v. 1.

Bern ser 3. de Nativit. Dom. sub finem pag. 79.

Sed ô duritia cordis humani! Vtinam, Domine, sicut Verbum caro factum est, ita & cor meum è saxeo fiat carneum. Indignum nimis est hunc Infantem ab Angelis laudari, à stellâ promulgari, à bestiis agnosci, ab homine, pro quo natus, non tantùm non agnosci, sed à rebus creatis agnitum contemni, & ad necem quæri. *Videamus igitur hoc Verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Veniamus ad ipsum Dominum credendo, proficiamus gratias agendo, agnoscamus perseverando. Veniamus ad illum, & inter nos concordemus. O infelix infirmitas! venit ad ægrotum medicus, & litibus vacat ægrotus.*

Aug. ser. 9. de Nativit. Dom. fine.

Sed nullus finis, satietas nulla de Nascente Christo dissentendi. Liber hîc illud Augustini usurpare. *Nec satiabar dulcedine mirabili considerare altitudinem consilii tui super salutem generis humani.* Innumera sunt, Lector, quæ dicenda hîc supersunt. Sed ego denique de tabulâ manum tollo, eámque ad alteram tertiámque partem Morientis & Resurgentis Christi explicandam admoveo. Hanc verò partem primam silentio finiendam ad magni Præsulis exemplum censeo.

Aug. lib. 9. Confess. c. 6.

Cyrus Constantinopoli urbi Præfectus, sed ab invidiâ sæviter exagitatus, ipsis Domini Jesv Natalibus Smyrnam venit Smyrnensium Episcopum acturus. Suspicabatur Populus hominem adhuc paganis ritibus addictum ad se venisse. Ita petiit ab eo, ut pro concione verba faceret. Coactus ergo suggestum ascendit, pacémque imprecatus, Fratres, inquit, Natalis Domini nostri Jesv Christi silentio colatur, quia solo auditu in sacrâ Virgine conceptus est, erat enim Verbum, cui gloria in sæcula. Amen. Et cum faustâ totius gratulantis populi acclamatione descendit.

Aulus Gellius Theodosii Imp. vitæ adscribit.

Ita prorsus, quidquid de virginis partu dixerimus, infinitam rei dignitatem dicendo numquam assequemur. Post omnia vel ore vel calamo explicata, plura supererunt explicanda. Idem de Moriente ac Resurgente Christo dixerim. Hæc igitur tam arcana mysteria, cùm verba deficiant, reverenti silentio colamus. Hoc tamen unum atque unicum salubri præceptiunculâ, ore Dominico editum instillo: *Quicumque humiliaverit se sicut parvulus iste* (in antro Bethlehemi natus) *hic est major in regno cælorum.*

Matt. c. 18. v. 4.

FINIS Primæ partis Delitiarum gentis humanæ.

DELICIARVM GENTIS HVMANÆ
PARS II.
CHRISTVS IESVS MORIENS.

CAPVT PRIMVM.

Christus suorum pedes lavat, & hymno dicto egreditur in olivetum.

HRISTVS humilitatis magister sapientissimus, ut superbiam nostram suâ submissione corrigeret, mortis suæ tragœdiam ab Hvmilitate orsus, *surrexit à cenâ, & posuit vestimenta sua, & cum accepisset linteum, præcinxit se. Deinde misit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.* Hîc ego cum Gregorio Magno ad hoc spectaculi orbem convoco, & altum vociferor: Audiant simul omnes, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Audiant omnes: Immundus est apud Deum omnis qui exaltat cor suum. Audiant omnes: *Quid superbis terra & cinis?* Contra hujus languoris pestem audiamus cuncti, quod magistra Veritas docet, dicens: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Ad hoc namque unigenitus Dei Filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc invisibilis non solùm visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum opprobria, passionúmque tormenta toleravit, ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam, iis qui sine æstimatione magnus est, usque ad passionem factus est parvus? Quia enim originem perditioni nostræ superbia præbuit diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. Hostis quippe noster magnus inter omnia conditus, videri super omnia conditus, videri super omnia voluit elatus. Redemptor autem noster magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est parvus. Sed meliùs & elationis caussam detegimus, & fundamenta humilitatis aperimus, si brevi commemoratione perstringimus, quid mortis auctor, quid vitæ conditor dicat. Ille namque ait: *In cælum ascendam.* Iste autem per Prophetam dicit, *Repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquavit.* Ille dicit: *Supra astra cæli exaltabo solium meum.* Iste humano generi à paradisi sedibus expulso dicit: *Ecce venio citò, & habitabo in medio tui.* Ille dicit: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis.* iste dicit: *Ego sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis.* Ille dicit: *Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero Altissimo.* Iste *cùm in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens:* & per membra sua loquitur, dicens: *Domine, quis similis tibi?* Ille per membra sua loquitur, dicens: *Nescio Dominum, & Israël non dimittam.* Iste per semetipsum dicit: *Si dixero, quia non novi eum,*

Ioan. c. 13. v. 4. & 5.

Greg. lib. 4. Moral. c. 18. & ult. mihi pag. 1106.

Iac. cap. 4. v. 6.

Eccli. c. 10. v. 9.

Matth. c. 11. v. 29.

Filius Dei formâ infirmitatis nostræ sus-

cepit at hominem non est superbum docere.

Isa. cap. 14. v. 13.

Ps. 87. v. 4.

Isa. cap. 14. v. 13.

Zach. cap. 2. v. 10.

Isa. cap. 14. v. 13.

Ps. 21. v. 7.

Isa. cap. 14. v. 14.

Philip. c. 2. v. 6. & 7.

Ps. 88. v. 31.

Exod. cap. 3. v. 5.

Ioan. cap. 8. v. 55. eum, ero similis vobis mendax: sed novi eum, & sermonem ejus servo. Ille dicit: Mea sunt flumina, & ego feci ea. Iste dicit: *Non possum à meipso facere quidquam* & rursum: *Pater meus in me manens, ipse facit opera.* Ille: regna omnia ostendens dicit: *Tibi dabo potestatem hanc universam & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt; & cui volo do illa.* Iste dicit: *Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dextram vel ad sinistram meam, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.* Ille dicit: *Eritis sicut Dii, scientes bonum & malum.* Iste ait: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in suâ potestate.* Ille ut voluntas divina despici, & ut propria possit suadere, dicit: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis ex omni ligno paradisi?* & paullò post: *Scit enim Deus, quòd in quacumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri.* Iste dicit: *Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* Ille per membra sua loquitur, dicens: *Nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra, coronemus nos rosis antequam marcescant, ubique relinquamus signa lætitiæ nostræ.* Iste membris suis præ-

Ioan. cap. 8. v. 44. Ioan. cap. 5. v. 30. Matth. cap. 20. v. 23. Gen. cap. 3. v. 5. Act. cap. 1. v. 7. Gen. cap. 3. v. 1. Ibid. v. 5. Ioan. cap. 5. v. 30. Exp. cap. 2. v. 8. & 9.

nunciat, dicens: *Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.* Ille nihil aliud mentes sibi subditas docet, quàm celsitudinis culmen appetere, cuncta æqualia mentis tumore transcendere, societatem omnium hominum altâ elatione transire ac sese contra potentiam conditoris erigere: sicut de eisdem per Psalmistam dicit: *Transierunt in dispositionem cordis, cogitaverunt & locuti sunt nequitias, iniquitatem in excelso locuti sunt.* Iste ad sputa, ad palmas, ad colaphos, ad spineam coronam, ad crucem, ad lanceam, atque ad mortem veniens, membra sua admonet, dicens: *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* Quia igitur Redemptor noster corda regit humilium, & Leviathan iste rex dicitur superborum, apertè cognoscimus, quòd evidentissimum reproborum signum superbia est, at contrà Humilitas electorum.

Psalm. 72. v. 7. & 8. Rom. c. 12. v. 16. Ioan. c. 16. v. 20.

Signum reproborum est superbia, electorum humilitas.

Hæc, mi Lector, in præludium tragœdiæ tam cruentæ videbantur præmittenda. Initium moriendi Christus fecerat in horto. Pedum lavatione prolusit Humilitas in cenaculo. Arcanissima Cenæ mysteria nos non tangimus: hæc longè altiori debentur stylo. Igitur cum Domino Jesv ad Apostolorum pedes provolvimur in terram, ut tantò citiùs virtutum primam discamus Hvmilitatem.

Sed liceat huic primo Capiti paullulum Rhetorici purpurissi adhibere. Contractiore calamo prosequemur cetera.

§. I. *Mos lavandi pedes ante accubitum antiquus & vulgatus.*

Ad spectaculum istud, seu miraculum potiùs, quod supremus orbis cæliq́ue Imperator Deus in terris edidit, cùm se ad postremissimorum homuncionum pedes & vestigia abjecit, honorem summum ad infimorum mancipiorum humilitatem inclinavit, dignitatem excellentissimam ad viliissimorum abjectissimorúmque servorum indignitatem prostravit; ad hoc, inquam, seu spectaculum mirandum, seu spectandum potiùs miraculum (quod eò magnificètius quò vilius, hoc altius quò humilius, tantò admirabilius quantò contemptius) non urbem tantùm aut provinciam, sed orbem terrarum universum, ipsósque inferos, atque omne denique cælum evocatum velim, ut impiorum quidem execrabilis superbia condemnetur, mortalium fastus emendetur, immortalium denique geniorum excellentia quasi proficiat tanto támque inusitato auctoris sui exemplo, quod ab ipso salutis & religionis conditore Christo acceptum. Hic ego me meámque dictionem ad Christi genua, quâ possum reverentiâ, submittam, & cum beatissimo Cypriano vestigia facti hujusce contemplabor, cum admirante Augustino admirabor, cum lacrymabili Magdalenâ complectar & osculabor, altiora tantæ rei argumenta sublimioribus ingeniis (quamquam quid A potest esse tantâ abjectione sublimius?) relicturus.

Crurum pedúmque loturam ante cenam, ut taceam de manibus ac toto corpore, rem antiquis usitatam & quotidianam fuisse, nemo qui vel primoribus labris, sive sacram vetustatis memoriam, seu civilium rerum historiam attigit, ignorare potest; cùm id non unius civitatis & gentis, sed multarum nationum ac populorum fuerit exemplum. Romanos certè non illos jam extremos atque lautiores, sed antiquiores etiam & severiores, brachia, crura, vestigia ante cibum sumptum purâ undâ abluisse, nulla sit dubitatio, cùm locupletissimi gravissimique testes, Senecæ, Varrones, Plutarchi publicis id monumentis consignarint. Posteriores verò non pedes tantùm, sed totum corpus, nec semel duntaxat quotidiebus, sed nonnulli bis, ter, quatérve, imò septies octiésque, uti Lampridius in Commodo de Commodo prodidit, perluebant. Unde tot Romanis domi forisque privata publicáque balnea, baptisteria, thermæ, frigidaria, caldaria, tepidaria, quæ Plinius uterque, Vitruvius, Cicero, Macrobius, ut nihil de Poëtis dicam, passim celebrant laudántque. A balneis verò, cænóque absterso, rectà se ad cenam, uncti tamen, conferebant. Quod & Græcis ante Romanos etiam observatum, siqua Catullo, Homero, Eustatio, Athenæo fides. Euryclea sanè Ulyssem post vicenos annos reducem, dum liquidâ pedes illi permulceret, è tibiarum contactu cognoscit. Lavant apud eumdem Homerum heroës, lavat Telemachus; lavant ancillæ, uti apud Catullum Ariadna eamdem Theseo operam deferebat. Eumdem fuisse morem Ægyptiis, ex aureo illo Amasidis pelluvio, in quo rex ipse, amiciq́ue regis vestigia sua perfundebant, apud Herodotum discis. Eumdem Afris, Syris, aliisque compluribus morem fuisse, alii attestantur. Sed omnium antiquissimæ sanctissimæque divini Mosis litteræ Hebræis hoc tingendorum pedum officium hospitibus maximè præstitum loquuntur, quando referunt, tribus cælestibus nuntiis, populorum conditori Abrahamo, occurrentibus aquam ante cibum pedibus tergendis apparatam, & mox binis à Lotho quoque oblatam. Quod officium hospitalis nepotum series posteà nunquam intermisit, uti tandem observatè mos idem, in cærimonias & religionem Paschæ (quod Hebræorum rituales chartæ libriq́ue pervetusti ostendunt) immigrârit, tam sanctè posteà religioseque custoditus; ut ne Christus quidem ipse novæ legis auctor, antiquator priscæ, ab illo discederet; cùm inter vetus novúmque Sacramentum, religionis faceret divortium, quin & hanc amoris declarationem suis ita commendavit, ut eam exemplo ad omnem posteritatem transmittendo confirmârit. Quo factum est, uti & communis gentium magistri Pauli adhortatione, & antiquissimorum virorum Tertulliani, Cypriani, Augustini testimoniis atque commendatione, omniúmque temporum consequentium usu eadem res idémque exemplum ad nostrum usque ævum, horámque præsentem permanârit.

Lotura crurum & pedum antiquis usitata fuit.

Romanis antiquioribus.

Et Posterioribus.

Græcis,

Ægyptiis,

Afris, Syris, aliisque Hebræis.

Ab eadem lotura nec Christus discessit, & suis discipulis commendavit.

Ad hoc ævum usque nostrum permanavit.

§. II. *Quanti æstimandum hoc nobis à Christo propositum Humilitatis exemplar.*

Quid ergo, dicat aliquis, novi Christus, quid inusitatum aut notandum perpetravit, cùm suorum plantas tinxit, quando id retrò toties actum factúmque prædicatur? Novum, inquam, & prorsus inusitatum inauditúmque factum & exemplum in tali tantáque personâ, tanto támque cælesti homine, ipso, inquam, Opt. Max. Deo. Tu non mirere, non hæreas, non obstupescas? si, quod hodie ab ancillis atrientibus, à servis mediastinis, à sordidissimis mancipiis fieri solet, qui herum calceant excalceántque, vestes purgant, lectos sternunt, sordes efferunt, si id ipsum, mutatâ personarum vice, herus servo præstet; ac tantò magis obstupescas, quò major nobiliórque is, qui ad illam conditionem descendit, &

Lotio pedum discipulorum à Christo facta, est exemplum inauditũ.

dit, & quò humilior abjectiórque is cui id officii à domino præstatur? Quid sentias, si Toparcha, si Princeps, si Rex ipse, si ipse denique Imperator hoc officii & servitii genus ultimis suis mancipiis exhibeat? Et hic, de quo loquimur, Christus, cujas est? quibus natalibus, quo sanguine, quâ stirpe oriundus? quibus imaginibus fulget? Cui nemo non dominus servit, nemo non Princeps est subjectus, nemo Rex, nemo Imperator non cogitur obsequi. Hic dominorum Princeps, Principum Rex, Regum Imperator, Imperatorum Dictator: hic omnis Mundi opifex & architectus, hic mortalium & immortalium auctor arbitérque, hic cujus mater Jessæa regiáque Virgo, pater ipse Deus; hic, hic inquam, se tamen ad hoc vile ac servile munus auctoravit, potentiam infinitam ac divinam ad humanam imbecillitatem inclinavit, tremendam æque immensam Majestatem ad tantam indignitatem depressit, cælestes manus divinúmque caput sordidorum pedibus subjecit, ut nos abjectos, indignos ultimósque servos ad honores cælestes, dignitatem immortalem, divinitatem prope ipsam eveheret. O factum non mortalibus tantùm admirandum, sed vix ipsis superis ac beatis mentibus capiendum! Fecit hoc, & verò facit hodie, qui Christi in terris partes agit Pontifex: sed fecit facitque servus servorum servis, facit exemplo monitus, facit à magistro suo majoribúsque edoctus. Non fecere Hebræi Pontifices, non Reges Hebræi, non superba Pharisæorum natio, sed sibi fieri permiserunt, imò imperârunt. Et hoc est quod ille, quamvis æterno Pontifici Christo succesfurus, Petrus non capit, quod miratur, non intelligit, uti sibi ab eo, quem paullo ante Dei præpotentis viventem regnantémque professus erat filium, mortalium omnium, ut de se ipse sentiebat, abjectissimo vilissimóque vestigia tangerentur; quomodo passurus ut tingerentur, lavarentur, osculóve libarentur, nisi potestate suprema Numinis, extremáque intesminatione coactus, non pedes tantùm, sed manus capútque, & totum corpus ad contactum lavacrúmque obtulisset, ne à Magistri sui immortali societate excluderetur.

Quia divinam potentiam ad humanam imbecillitatem inclinavit.

Qui verò vobis, æternæ cælestésque mentes, hoc vestri nostrisque conditoris spectaculum arridet? ut vos afficit ac percellit? Nobiliores animos naturásque vestras humanâ, mortalique conditione non agnoscimus tantùm, sed colimus etiam atque veneramur. Sed auctorem effectorémque vestrum ad nostræ indignitatis mysteria suâ sponte depressum, ad pedes, non Regum aut Cæsarum, sed infimorum hominum jacentem non videtis? Illam intaminatam puritatem, illud supremum Numen, illum Patris splendorem honore suo viduatum in tenebris & obscuro prostratum, sordes tractare, pedes lavare, tergere, osculis lacessere, non aspicitis, suspicitisque?

Angeli conditoris sui exemplo profecerunt.

Tantum, mihi credite, beati cælestésque spiritus hoc sui conditoris exemplo profecisse videntur, uti (quamquam nulla umquam in eos labes superbiæ fastúsque, aut insolentiæ crimen, ut in extorres illos cælo, cecidit) ultro tamen ad novum hoc invisumque cælitibus spectaculum, se quodammodo attemperârint, infráque suam naturam ac morem descenderint. Quod numquam ego affirmarem, nisi mihi cælestes paginæ palàm adstipularentur. Passi enim fuerant cælites illi se, ante communis omnium Regis Christi in terras adventum, passi, inquam, fuerant suo se quodam & majore, quàm posteà, honore coli, affici, adorari. Advolvit se ad illorum genua, pronúsque, imò humi abjectus adoravit ternos è cælo sibi parentes nuncios ingens ille Abrahamus; non prohibuerunt. Adoravit eosdem binos Lothus; non interdixerunt. Adoravit & ille, cujus filium parenti simillimum cælestis comes, per longa viarum spatia salvum duxit & reduxit: non reprehendit Tobiam Raphaël. Sed cùm idem honoris officium ille qui Christi pectus in extremo cenæ accubitu pressit, thesaurósque inde sapientiæ expressit, jam pararet, cælitémque sibi in Pathmo assistentem, & futurorum sæculorum arcana pandentem, adorare cernuus cuperet, ab eodem prohibitus est, nec id genus honoris ampliùs exhibere nisi Deo permissus. Ipsum quæso Joannem in Apocalypsi loquentem audiamus. *Et cecidi*, inquit, *ante Apoc. 22. pedes ejus*, Angeli nempe, *ut adorarem eum. Et dicit mihi:* v. 10. *Vide ne feceris, conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium* Jesv. *Deum adora.* En ipsas beatas optimásque mentes quodammodo seipsis submissione conditoris factas esse meliores. Viderant enim summum Deum ad infimorum corporum infimas partes procumbentem, viderant supremam excellentiam infra suam cælitúmque & hominum naturam sese demisisse, atque indignum putabant, se jam ab homine adorari, cujus natura, hoc est humanitas supra se per conjunctam divinitatem esset evecta. Nec hi se adorari permiserunt.

§. III. *Quid Magdalena, quid omnes homines hìc habeant discere.*

Quando igitur hoc Numinis immensi novo inexpectatóque demissionis genere & abjectionis, ipsi jam beati cælestésque animi, ipsi principes spiritus, immortaléque genii omnis labis exsortes, omnis puri criminis, tamen profecerût, seséque magis ac antea depresserunt, nec ampliùs cultu tanto támque singulari affici permiserunt; quid nobis multò infra conditionem naturámque Cælitum depressioribus faciendum arbitramini, quorum causâ ille cæli splendor in has se tenebras demisit, potentia abjecit, majestas inclinavit? Habes quod discas, orbis terræ caput Pontifex, habes Imperator, habetis Principes Antistitésque. Ades & tu Magdalena, specta mihi discipula magistrum tuum. Anteverteras in hoc officii genere tu quidem exemplum doctoris tui, cujus quidem motu, occultóque impulsu, ad hoc ministerium descendisti: tu tamen hoc Domino tuo famula obsequium præstitisti; at ille tuus Dominus servis, ut vides, suis idem munus exhibuit: tu purum impura contrectasti, ille impuros abluit expiavitque: tu lavantem te lavasti, ungentem te unxisti, purificantem te tersisti; ille tibi beneficium contulit, cùm se abs te, hoc est, ab infami personâ inter publicas epulas apud superbum Simonem, cui purulentam corporis scabiem medicus tuus absterserat, contingi passus est, à quo te Simonis supercilium removisset. Sed affectum, non factum, ut cum B. Cypriano loquar, Dominus ac magister tuus attendit. Plures ad mensam accubabant. Tu præteritis omnibus, mediis, infimis, summum petivisti: ille contrà summus infimos quæsivit. Tu unum, ille unus omnes: tu sanctissimum magistrum ille etiam sceleratissimum Judam lavit, tersit, osculatus est. Tu stetisti, ille prostratus jacuit & jacuit ad improbissimi funestissimique proditoris vestigia. Quid ais Magdalena? adhuc habes & tu quod discas; tametsi pro linteo capillos, oculos pro pelvi, lacrymas pro undâ adhibueris; habes, inquam, adhuc quod discas, & habebis ampliùs, ubi tuam salutem, hoc est, ipsam innocentiam audies ream; ubi, qui te à delictorum vinculis exolvit, vinctum cernes, ubi ipsam sapientiam veste ludicrâ per ludibrium delusam inspicies, ubi tuum amorem verberibus atrocissimis laceratum, plagis & vulneribus confectum, paliuris junciscque crudelem in modum lancinatum, inter infames latrones medium, cum infami furcâ ad supplicium raptatum, in cruce suffixum, in cruce pro te totaque gente mortalium pendentem, exclamantem, morientem adspectabis. Magdalena mea divino impulsu ad ministerium benignitatis pro dum Christi discendit.

O Deus immortalis! ubi noster sensus, ubi affectus, ubi lacrymæ? Quot diebus sordidamur, neclavamur; inquinamur, nec abluimur; offendimus, non placamus. Illibatum Christi Corpus contrectamus, Sanguinem haurimus:

haurimus: quibus manibus, quo ore? taceo pedes nostros, qui, ut sanctissimus interpretatur Augustinus, nostri sunt affectus, quos in communi hominum vitâ quotidie conspurcamus, quotidie cæno pessimorum desideriorum inficimus & contaminamus. Tu clementissime animorum medice, tu sanctissime hominum magister Christe, nos, quamvis omni tuo contactu indignos, ad salutare tamen pœnitentiæ lavacrum admitte: superbiam nostram humilitati tuæ subjicimus, nostra inquinamenta aspicimus, nostram indignitatem profitemur, nostras labes deploramus. Tu nos misericordiæ tuæ fonte lava, pietatis clementiâ purgâ, indulgentiâ terge, pacis osculo in societatem & amicitiam tuam recipe, uti, quemadmodum tu in terris ad nostros pedes jacuisti, ita nos quondam cælo transcripti tua vestigia complectamur, complexa teneamus, à retentis nullis umquam sæculorum ætatibus avellamur. Sed jam divinæ cenæ clausulam & epilogum spectemus.

Affectus nostri ad salutare pœnitentiæ lavacrum admodùm sunt.

§. III. *Quæstio ponitur, Num Christus sub ultimæ cenæ finem cecinerit.*

CEnam, quam moriturus Servator pridie mortis in totius humanæ gentis epulum apparavit, admirando prorsus epilogo concluſit. Nam ubi supremis his epulis accubuit, sibique charissimos, quos filiolorum instar amantissimus pater complexus est, valere jussit, de perfidiâ quoque proditoris immani attonitos commonefecit, epulas abrumpens à cenâ consurrexit, cœpitque piscatorum pedes lymphis perfundere, linteo extergere, osculis insignire, veluti servorum abjectissimus. Neque hîc amoris immensi meta. Ad cenam rediit, sed priori illi longè dissimillimam; nam in priore illâ agnum apposuit è macello, in posteriore istâ è cælo supremi Regis filium seipsum suismet manibus in cibum porrexit. Magna sunt hæc divini amoris argumenta, verùm plurimorum disertis voluminibus explicata. Quare mea nunc dictio solùm istius convivii finem extremum spectat, & epilogum planè admirandum. *Et hymno dicto*, ait divus Matthæus, *exierunt in montem oliveti*. Neque enim omissâ gratiarum actione in clivum olivarium è cenatione illâ properavit Christus, priùs cenæ coronidem apposuit, summo Parenti gratias egit, & memorandam sanè clausulam addidit præcellentissimo huic convivio. Et quæ coronis ista aut clausula, quæ gratiarum actio? Hymnus, ait cum Matthæo Marcus. Et quis Hymnus iste? cantúsne & musica? Itáne Christus ad mortem eámque funestissimam abiturus cecinisse, an pressiore solùm voce Hymnum cum suis pronuntiasse dicendus est? Atque hîc ego nasci video controversiam, neque adeò temerè illos negare, neque hos animo incogitato affirmare dixerim. Ergo cum bonâ tuâ venià, Lector, istud ego solùm pensiculatiùs edisseram, num Servator noster Christus in supremo hoc epulo verè cecinerit, & musicam tractârit, atque mensam, cetera Socraticam & frugalem, cum symphoniâ deseruerit.

Matt. 26. v. 30.

Quòd epulas comprecatione Christus clauserit, miri nihil aut novi fecit, qui totas noctes precando consuêrat exigere. O quota illi nox ita pervigilata est, ut cum abeunte sole inciperet precatus, ad ortum redeuntis necdum finisset! Ex Hierosolymæo triclinio ad hortos oliviferos progreditur, & ut illic amoris cenam precibus finiret, ita hîc mortis luctam iisdem auspicatur. Ita quidem Hymnum illum plebejus sensus interpretatur. Quid enim, ajunt, Christum cecinisse post epulas? nova est hæc & pæne inaudita opinio. Non cantum, sed flerum tempus illud mœstissimum poscebat. Accedit, quòd parum sobrius videri potuisset concionator hic noster, si cum rudi piscatorum plebe culâ castitare cæpisset. Et quàm illa repens sit mutatio, intra tam breve tempus & modulari, & ad mortem usque mœrere; jam vocem in modos flectere, mox præ angore & pavore solo affligi, & velut jam flagellatum guttis sanguineis perspergi: neque conveniebat ex odeo in arenam prodire. Ergo, inquiunt, credibilius multò videtur esse, funebre hoc epulum inter lacrymas quàm symphoniam expirasse. Ita vobis, quicumque istud asseritis, sentire licebat. Pace tamen vestrâ in hanc sententiam, parte inauditâ, alterâ, non imus. Neque enim è vulgo scriptores contrarium sentiunt, ajúntque Servatorem nostrum verè cecinisse. Qui quidem & ipsi suæ quoque causæ firmamenta habent, nec ea levia aut spernenda: quæ ubi breviter exposuero, non ego judex ero, sed vestri, quicumque hæc legitis, arbitrii id faciam; cuivis erit integrum, pro quâ voluerit parte, suffragium ferre.

§. IV. *Cecinisse Christum, sententiis priscorum Patrum docetur.*

ET principiò quidem pro iis, qui Christum post ultimas epulas cecinisse affirmant, divinum loqui videtur oraculum: *Et Hymno dicto exierunt in montem oliveti.* Atqui si Augustino credimus, *non est hymnus, etsi laus sit, & Dei laus, si non cantetur.* Ab Augustino stat etiam Hieronymus, qui disertè, *Hymnus est*, inquit, *canticum in honorem Dei.* Duobus his æquè sanctis ac eruditis testibus accedit disertissimus Chrysostomus,* & de Christo, *Gratias*, inquit, *egit, postea quam dedit, & hymnum cecinit, ut nos quoque similiter faciamus.* Audis hos, & capis hymnum cecinisse? Neque Cassiodorus hinc abludit, qui hymnũ, laudem carminum lege compositam, definit. Neque verò hîc ullus inconditos clamores, aut confusam vel petulantem inventionem sibi fingat, sed illum psallendi modum cogitet, quem ab Athanasio probatum & servatum servari optavit Augustinus, qui quidem similior lectioni quàm cantui in certis religiosorum hominum familiis hodieque retinetur. Quòd si Paulo Burgensi Judæo, deinde Christiano credimus, Hebræi recepto more ritúque gentis post agnum paschatis consumptum psalmos septenos decantabant. At verò ex omni sacrâ historiâ discimus abundè, quàm sese Christus illius gentis ritibus pæne in omnibus prudenter attemperârit. Quòd si Christum non more nostro ad mensam sedisse, sed pro Palæstinæ totius consuetudine accubuisse in triclinaribus lectulis, doctissimi viri luculenter demonstrant; quid causæ est, cur negemus Servatorem post agni esum ritu recepto & veteri cecinisse, & quidem, quod Joanni Maldonato aliisque probatur, certum aliquod & forsan Mosaum illud canticum, quod universum Israëlis agmen decantaverat post rubrum Oceanum, qui in altos utrimque parietes assurrexerat, securis vestigiis transmissum? Ita priscæ consuetudini minimè repugnabat, imò illi convenientissimum erat, ritualem paschatis cenam hoc cantûs acroamate finire. Sed est qui fortassis hîc obducat, & sacram paginam vociferetur audiendam, quæ Christum hymno non cantato, sed dicto, in olivetum concessisse affirmat. Ratio parum nervosa, nec evincit quod cupit: nec eâ moventur qui diversa sentiunt. Græcos illi fontes Romanis his oculis opponunt, & duos S. Spiritûs amanuenses Matthæum & Marcum, in suam causam deducunt, cùm ambo Græcè idem enuncient, Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον, quod Vatablus vertit: Et cùm hymnum cecinissent, exierunt. Eo disertè cantum adstrui. Et hinc, puto, Christianæ gentis primi post agapas suas, & sacra convivia pios etiam numeros modósque incinere solebant. Neque verò hæc talis modulatio Christum minùs decebat. Cygnum, opinor, æmulatus est, qui, uti veterum scriptorum complures attestantur, funeri suo vicinus suaviter cantat. Bilibitanus Poëta id asserit:

Dulcia defectus modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Christus post ultimam cenã cecinit. Matt. c. 26. v. 30.

Aug. in psal. 39. & psal. 72.

Euseb. in c. 5. Amos & in c. 15 epist. ad Ephes.

* Chrysost. hom. 83. in c. 26. Matt. mihi p. 580. ubi addit hæc verba: Audi, ut omnes, qui quàsi porci, cùm jam comederint, eversâ calcibus mensâ tumulenti consurgunt, cùm agere gratias debeãt, & in hymnum à mensâ devenire.

Baron. ab hac sententiâ non aliàs putat fuisse Psalmum 113. D. Hieronymus censet hunc hymnum è psal. 21. sumptum.

Christus cygnum in morte æmulatus: Martialis lib. 13. epigram. 77.

Quamvis hunc cantum, quod verisimilius videtur, olores non edant vocali gutture, sed alarum sonorâ concussione. Ergo hoc natura moribundo cygno dederit, ut exequias suas modulato alarum clangore præsagiret; & Christo nefas fuerit in necis suæ monimentum melos fundere? O mi Christe, agnosco te cygnum suavissimè cantantem, agnosco cygnea hæc tua mele. Et quidni ego te cygnum dicam, quem Psaltes vermem, quem Baptistes agnum, quem Isaias oviculam, quem Apocalypticus Angelus leonem appellat? Cygnus nive candidior est, & toto corpore nec unicam nigricantem gerit plumam: ita tu Christe insontissime, à momento illo quo Virginis viscera cœpisti habitare, ab omni peccati labe purissimus egisti, verè agnus sine maculâ, verè olor sine omni atrore. Cygnus naturâ mitis esse volucris perhibetur, ita prorsus & tu, ô mi Servator, verè mitissimus fuisse, & proprium mansuetudinis prototypon, adeò ut nos singularem, & pæne hanc unam virtutem à te condiscere volueris. Cygnus homini amicus est, & in vivariis ac stagnis urbes alluentibus victitat. Et quis hominum æquè arsit hominem alterum, atque tu Christe amantissime, qui tuis in deliciis reputas esse cum hominibus, quique propter homines humanâ mortalitate témet induere non es aversatus? Sed quid hoc rei est, ô Christe, & quî fit, quòd cùm numquam riseris, ploraris sæpius, hodie cum morte luctaturus cantes, & ore beatissimo unà cum tuis hymnum eliques? Adhuc mihi cygnus in animo est, quem Socrates, si Ciceroni fides de illo, ideo putabat cantare moriturum, perinde atque si vaticinetur, quantum in morte sit boni. O Jesv patientissime, ingens gaudium hunc tibi cantum hymnumque expressit, velut cygno maximorum è morte tuâ bonorum omen, & certum præsagium. Nam imminentes tibi cruciatus, non ut cruentam tragœdiam, sed ut lætum sacrificium aspiciebas. Ad crucem velut ad epulas ibas, ad spinas & flagella, ut alii ad choreas, cantans properabas. Sciebas à morte tuâ omnium nostrûm vitam pendêre. Prævidebas quidem vultum tuum omnigenæ felicitatis theatrum fædè consputandum, faciem obnubendam & colaphis sauciandam, aures calumniis saturandas: hamata prætorii lora, horrentes paliuros, & plexum in orbem dumetum, formidabiles Golgothæ clavos, in ipso jam pæne corpore præsentiebas: teipsum quodammodò videbas ante te stantem velut spirantem mortuum, à calce ad verticem tuo pictum sanguine teipsum quasi ante te pendentem in cruce cernebas. Sed hæc omnia sciebas morbi nostri pharmacum esse: itaque gaudebas tuorum suppliciorum atrocitate, malefactorum nostrorum fæditatem omnem eluendam, tuorum dolorum perpessione æternam à nobis calamitatem avertendam lætabaris. Unde & tuæ illæ voces amoris & gaudii plenissimæ: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum.* Sed & alia tibi, Domine Jesv, lætandi atque cantandi fuit caussa; opus admirandum, inauditum, ingens, omnibus pòst sæculis obstupescendum, quod in cenâ hac patrâsti. Abiturus à nobis eras per crucem, apud nos tamen mansurus, imò intra nos per novam illam Corporis tui ambrosiam, per illud tui Sanguinis divinum nectar. Et hęc tibi meritò tanti gaudii caussa extitit. Atque hinc eximiam animi tui lætitiam memorando prorsus hymno testatam faciebas, & sic ibas ad cruciatus acerbissimos, velut ad lætissimos triumphos.

Cygni proprietates Christo aptatæ.

Christus suos cruciatus ut lætum sacrificium aspiciebat.

Et nostri morbi pharmacũ.

Luc. cap. 22. v. 15.

Aliæ cantandi caussæ in ultimâ cenâ: 1. Mansio apud nos per corporis ambrosiam & sanguinis divinum nectar.

§. VI. *Christi amicis aliquos sub ipsam mortis luctam cantâsse.*

ALiam insuper hujus musicæ caussam adstruunt, qui Christum in hac funeris sui vicinîâ cantâsse opinantur. Necesse erat, ut Christus dux belli fortissimus tot secuturorum Martyrum russatos exercitus, ad fortia cùm facienda tum perferenda hæc patiendi promptitudine inflammaret, & quasi bellicum caneret, quò illi audentiores irent in hostem, & omnem supplicio-rũ seriem ridendo & cantando exciperent. Olim cerè, uti me Plutarchus, Thucydides, & complures alii docent, cantu inibantur prælia; nec apud unam dumtaxat gentem Martiis congressibus musica præludebat. Ita in bellis suis tubâ Hetrusci, Arcades fistulâ, Lacedæmonii tibiâ, Cretenses lyrâ, cornu Thraces, Ægyptii tympano, Arabes cymbalo utebantur. Sicuti ea, quæ ipsi Pyctidas dixerunt, instrumenta musica adhibebant. Prælium auspicaturus erat noster è cælo Imperator, prælium cruentum, atrox, internecinum; quod ne nimium terreret aut efferaret suos belli inassuetos tirones, hymnusti præmisit, cujus moduli aut ferociores animos lenirent & demulcerent, aut timidiores erigerent & incitarent. Illustri hoc ducis nostri exemplo didicimus mortem jam non formidare, rogos insilire, rotas amplexari, numellas & taureas osculari, cruces & patibula salutare, ardentes craticulas non horrere, omnem denique tormentorum supellectilem generoso spiritu ridere: didicimus jam ridendo mori. Et in hunc sanè modum Divorum non pauci felicissimè pugnam finierunt.

2. Ut dux belli tot secuturorum martyrum exercitus ad fortia perferenda inflammaret.

Narrat Cameracensis antistes Thomas, in D. Dominici familiâ virum non indoctum, vitæ insuper integrum purúmque sceleris vixisse. Venit hic Brugis in Flandriâ ad extrema fati, cúmque majorem, quàm umquam ante, frontis serenitatem præ se ferret, interea jam jam componendus, & in capulo locandus videretur, fuit è sociis, qui insolitæ, hoc quidem rerum articulo, hilaritatis caussam modestè poscret. Cui æger, Quæso te, inquit, mi frater, lætitiam hanc meliori sensu interpretare. Deo servivi, mortem non horreo; vitam hac meliorem in superis illis (digitum cælo intendebat) & cæruleis plagis expecto. Sed & Christum meum, Dominum meum ad meam mortem adfuturum spe indubiâ mihi promitto. Et hæc caussa est meæ lætitiæ. Dies ab hoc unus atque alter abiit, cùm ingravescente invaletudine universus cœnobii cœtus ad moribundum pro more convocatur. Hîc effusis ad ægroti lectulum sociis, & serió comprecantibus, moriturus manu leniter elatâ, & oculis in præsentes suaviter circumactis, cantu placidissimo, & voce licet fractâ atque fugiente, modulari cœpit in hæc prorsus verba: *In Galilæâ* Jesvm *videbimus, sicut dixit nobis, alleluia.* Vocem hanc finiit, & simul vitam, atque uti Servator clamans, sta ille cantans expiravit. Hæc servi possint & famuli, vel in ipsâ morte; non illud idem ante mortem potuerit ipsorum Dominus? Hæc deceant rariores Christi amicos, Christum ipsum dedecant? Et quid memorem de Platone illo, sanctissimo cœnobiarchâ, qui, Theodoro teste, à Constantino Copronymo Imperatore proscriptus, in carcerem etiam & vincula datus, demum mitescente Cæsaris ferocitâ Constantinopolim illatus est, sed ævo, laboribus atque variis ærumnis confectus, & proximus morti: quam ille sicut è vicino spectabat, ita illam intrepidus, ut maturaret, provocabat. Sed & ad sepulchrum suum, cui erat inhumandus, deferri voluit; quo viso, Et hæc est, inquit, laborum meorum meta, hic terminus. Mors tandem adest, & fores pulsat. Atque hîc jam Plato penitus nil trepidare, mortem ut diu expectatum hospitem excipere, effætas vires colligere, & in eam se formare lætitiam, ut jam jam animam acturus in musicos tamen modulos eruperit, sibique funebre carmen accinere cœperit his verbis: *Resurgent mortui, & exurgent qui sunt in monumentis, & lætabuntur qui sunt in terrâ.* Nec solùm isthæc ipse cecinit, & sed adstantibus vocem præivit, & ut eâdem sequerentur, serió inhortatus est. Capite demum in dextram nonnihil flexo exhalavit animam, ab Angelis ad suum conditorem deportandam.

Thom. Cant. lib. 2. mor. c. 12. Cæsarius mor. 1. 8. c. 8. Baron. ad ann. 766. num. 11. & D. Dominic. 8. Aug.

Euseb.

1. Plut. Dion. Cassius lib. 70. Zonar. Curtius cap. 2.

Ecce tibi canentem simul & morientem. Et quis ignorat obitum illius servuli, cujus encomiastes est laudatissimus Pontifex Gregorius? Atque hic quidem mendiculus

Greg. lib. 4. dial. c. 34.

diculus post diuturnas sanè morborum & mortis in se contumelias, cùm ultimam demum à morte plagam expectaret, jam prope in labris stante animâ, tantum tamen vocis & spiritûs collegit, ut cum iis, quos sibi præsentes habebat, Psalmos Davidicos concineret: quo in concentu subitò manum attollens, Silete, inquit, silete: an non aliam è cælo symphoniam auditis? Simul ipse vocem continuit, & fixos oculos cælo attendens, inter mirandam hanc tam suam & adstantium, quàm Cælitum harmoniam, naturæ concessit felici somno.

En tibi mendicum quidem, sed Angelis & Christo familiarem, sub ipsum vitæ finem & cantantem & expirantem.

Antonius Patauus. Recentius est, quod D. Antoninus Florentinus Præsul de Antonio Paduano commemorat. Hic, cùm ei se Christus sub mortem visendum præbuisset, tantis repentè solatiis inundavit, ut quidquid vocis in frigente jam corpore reliquum latebat, expromeret. Ita, quâ vocis & animi contentione potuit, hymnum illum cantare orsus est: *O gloriosa Domina, excelsa super sydera.* quo in cantu ad meliorem illam cæli musicam transivit.

§. VII. *Confirmantur dicta; Christus sub cenæ clausulam cantans proponitur.*

AVdisne igitur, proximè ante suas exequias viros Deo conjunctissimos hilariter cantâsse, & id Dei Filio concessum negabis, qui difficillimum illud *velle mori*, eo potissimùm ultimo vespere docere nos voluit? Nec inertes habuit discipulos. Reperti sunt invictorum Martyrum complures, qui cùm ducerentur, cùm flagellarentur, cùm assarentur, cùm membratim discerperentur, inter ungulas & pectines ferreos, inter catastas & flammas medii, riderent tamen, plauderent, & carmen triumphale canerent. Ut taceam alios omnes,

Eustratius. Eustratius heros inter Christianos invictissimus, quod è Metaphraste disco, post plurima eáque exquisitissima cruciamenta testamentum condidit, è quo facultatum suarum pars maxima cederet egenis, pars sororibus, pars tertia Martyrum administris. Hoc facto, è manu Sebasteni Præsulis sanctissimum Eucharistiæ ferculum accepit. Posterâ luce Agricolaus judex decretoriæ sententiæ fulmen in eum jacit, & vivum flammis comburendum rogo addicit. Cumque Eustratius ardenti pyræ propinquus jam graderetur, hilari vultu cantionem orsus est, eáque fuit constantiâ, ut sic cantans assultantes flammarum vortices subiret, nec fermè priùs canere desineret, quàm vivere.

Tuo hæc exemplo, Christe, tui athletæ fecerunt, tuo hæc potuerunt subsidio. Ducem suum Christum, post decantatum hymnum ad vincula & mortem progressum esse sciebant; quocirca & ipsi plus quàm Spartanâ nobilitate ad ignes, ad bestias, ad cruces, læti & cantantes prosilierunt: & ut Pythagorei ad lyram in somnum, ita ipsi ad modulatum in mortem obdormierunt. Quin imò & barbaræ gentes hoc etiam posse conatæ sunt. E

Curtius l. 7. cap. 24. Sogdianorum captivis, Curtius id refert, triginta nobilissimi ad Alexandrum Macedonem perducti, ut per interpretem cognoverunt, jussu Regis ad supplicium se trahi, carmen lætantium modo canere, tripudiisque & corporis motu gaudium animi ostentare cœperunt. Admiratus Rex tantâ magnitudine animi oppetere mortem, revocari eos jubet, caussam tam effusæ lætitiæ, cùm supplicium ante oculos haberent, requirens. Illi, si ab alio necarentur, tristes morituros respondent, nunc tanti Regis jussu cadere honestam sibi mortem videri, quam & carminibus sui moris, lætitiâque celebrarent. Ita vel barbari amore virtutis supplicium plausu exceperunt. At Servatoris exemplum fortiùs æmulati sunt Christiani heroës, cùm dux eorum etiam turpissimam mortem psallendo sit aggressus. Videte ergo mihi cælestem hunc ducem Christum, milites suos ad certamen sacro classico animantem. Videte mihi, obsecro, mansuetissimum Davidem, ferocientis Saulis furias citharâ tranquillantem. Attendite candidissimum cygnum, flebilibus numeris morti suæ præludentem. Considerate verum hunc Orpheum non silvas aut saxa, sed crucem, flagella, spinas suis fidibus ad se trahentem. Aspicite amantissimum patrem inter duodecim filios manus cælo attollentem, remotisque mensis gratias agentem. Cernite verum Episcopum inter suos Clericos æterno Patri laudes concinentem. Intueamini optimum Magistrum suis discipulis modulos præeuntem atque præmonstrantem. Considerate, quæso, & videte, ut verus Pythagoras ad nocturnam musicam pæne in mortem obdormiat. Ecce, ut vigilantissimus pastor inter paucas oviculas, dum feris ululant lupi, piâ se modulatione solletur. Tacete jam mihi deinceps Sirenes omnes, & omnes Orphei; Amphionas nullos aut Arionas, sed nec ullos jam Orlandos exaudio. Meum ego Christum hymnifero vultu epulas suas coronantem, præ omni melliflua harmoniâ delectabiliorem attendam. Tametsi non tantam ille jucunditatem auribus, quantam mentibus utilitatem canore suo adferat. *Sonet vox tua,* Dómine JESV, (cum castissimâ sponsâ loquor) *in auribus meis. Vox enim tua dulcis.* Sed & vos nunc adeste Cælites, adeste beatarum agmina mentium. Et quid modò siletis? nónne vos ante annos triginta quatuor ad istius Regis vestri cunabula lætum pæana cecinistis? ubi nunc hymnus ille vester, *Gloria in altissimis Deo:* Itáne jam omnis spira cælo musica conticuit? Dicámne vos etiam mœrore tangi & luctu? Dum olim in Bethlæo præsepi hic Princeps vester lacrymaret, vos per auras innumeris vocibus cantabatis. Ecce hic idem ipse Rex vester modò Hierosolymis in cenaculo hymnum inchoat post mensam: & ubi voces vestræ, quæ præcinentem prosequantur? Quid hoc rei esse dicam? quod istud est tam triste cæli silentium? Latet, credo, latet infandum, immane, sanguinolentum spectaculum, quod ipse sol aversus execrabitur, quod movens terra damnabit, quod cautes non mutæ detestabuntur. Urget, eheu! insontem filium summi Parentis ira, nec nisi fuso filii sanguine vult mitigari. Crastinus dies ah quos cruoris torrentes cernet! stillatim & guttatim morti propinabitur virgineus sanguis. Hæc ego perorare desino. Pro me nunc petræ loquantur, clament saxa, & clamando rumpant, mugiat terra, cælum infremat, expallescant astra, plorent atque lugeant universa. Sed ô utinam in tantâ rerum omnium comploratione solus homo possit non ridere!

Cantic. c. 2. v. 14.

Luc. cap. 2. v. 14.

CAPVT II.

Christus moriturus suæ mortis exordium ab horto ducit.

AB horto nobis interitus, ab horto vita & salus. In paradiso cœpimus mori, in oliveto lugeri jam mortui, in horto demum revivíscere. Ad hortum Christus è cenaculo pridie mortis suæ prodiit. In hunc ipsum hortum nobis etiam prodeambulandum, atque Servatoris ad oliviferos colles festinantis vestigia sunt legenda. Sequamur ergo rei pro nobis reum, atrati pro nobis sordidatum, mœsti pro nobis anxium. Diversos Christus hortos habet, cùm sit amans hortorum. Hortus illius est mundus, hortus est Ecclesia, hortus est casta anima. Hortum olivarum ingreditur, ut mundum restauret, Ecclesiám illustret, animam recuperet.

Ab horto mors & vita hominibus evenit.

Horti Christi diversi.

Sed qualis est hortus iste, in quo pro deliciis angustiæ, pro relaxatione mœror, pro ambulatione formido & pavor, dolor pro voluptate; pro plantulis tormenta, pro flosculo catenæ, pro arboribus fustes, lanceæ, faces, pro favoniis suspiria, pro fonticulis sudores,

& hi sanguinei? In hoc horto Magister humilitatis tristatur, orat, cum morte luctatur; discipuli dormiunt, produnt; fugiunt. Magister post sanguineum sudorem capitur, ligatur, abducitur. De quibus omnibus is optimè diceret, qui suos potiùs oculos ad flendum, quàm ad dicendum linguam, aut ad scribendum pennam erudiret, mallétque religiosis lacrymis quàm selectis sententiis hoc Christi *morientis* exordium commemorare. Ne tamen Domino Jesv quidquam obsequi negemus, conabimur & calamo illum *morientem*, aut mori incipientem, quibus licuerit coloribus, depingere. Et utinam, ô bone Jesv, quod unicè opto, hanc tuam morientis effigiem omnium animis possim affigere. Cum curâ igitur, & quo possum studio, hoc institutum meum prosequar. Quia igitur, ô Jesv mi suavissime, in horto cœpisti mori, ab horto mortis tuæ initium ducamus.

§. I. *De oratione Christi in Horto.*

Prototypon oraturis à Christo relictũ & observandum.

AGenâ Christus ad hortum exiit non legendis floribus, sed fundendis precibus. Oravit, & oraturis omnibus ideam atque prototypon seipsum dedit. Nam I. locum elegit orationi opportunum. Hortus erat inter inter clivosa oliveta, ab urbe & omni strepitu secretus. Hunc adiit, sed & in ipso horto secretiorem sibi locum quæsivit Christus, suam ipse servans legem de claudendo ad ineundas preces cubili. Omnis hortus hunc nobis hortum repræsentet. II. Tempus nocturnum, ab omni precum impedimento liberum, orationi suæ constituit. III. Situs corporis in hac oratione singulariter

Matth. c. 6. v. 6.

Luc. cap. 22. v. 41. Matt. c. 26. v. 39.

observandus. *Positis genibus, procidit in faciem suam.* Nimirum non perfunctoriè precaturus genua flexit, faciem terræ allisit; nec dubitem, quin supinas manus & passa brachia cælo extulerit. Videte cæli Dominum à seipso terræ affixum, priusquam ab aliis affigeretur cruci. Eliæum videte, ut sese super spinosam & sterilem terram contrahat, illámque rore sanguineo fecundet, ne deinceps spinas & tribulos germinet, sed bonis fructibus abundet. IV. Oravit tertiò eumdem sermonem: *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et factus in agoniâ prolixiùs orabat.*

Gen. cap. 3. v. 18. Matt. c. 26. v. 39. & 44. Luc. cap. 22. v. 43.

Non ad unam horulæ partem, sed ad ipsas tres horas, ut dicemus, ardentissimam hanc orationem extendebat. V. Eo tempore oravit Dominus, quo aliis minimè libuisset orare. Cœperat quidem *pavere, tadere, contristari & mœstus esse.* Fatebatur palàm: *Tristis est anima mea usque ad mortem; sustinete hîc, & vigilate mecum.* Quis tantis affluens angoribus ad orationem tam ardentem promptus ac paratus est? Ideo quandoque tantò attentiùs & prolixiùs orandum, quantò minùs orare allubescit. VI. Reverentiâ in Patrem & affectu maximo precatus, Pater mi, *abba Pater.* Discamus, obsecro, preces Deo adhibere ignotiores, eásque affectibus distinguere melioribus. Oratio & offa cum frigent, ingratus cibus, & fatuus. VII. Oravit obedientiâ, & suæ ad Patris voluntatem conformatione summâ. Hinc in illa tertium repetita:

Marc. c. 14. v. 33. Matth. c. 26. v. 37. & 38.

Hoc est, Pater, Pater.

Marci c. 14. v. 36. Luc. cap. 22. v. 42.

Non quod ego volo, sed quod tu. Non mea, sed tua voluntas fiat. Hic suam quisque somnolentiam cum Domini sui vigilantiâ, suum teporem cum illius fervore, suas animi vagationes cum illius attentione, suam desidiam & languorem cum illius sanguineo sudore conferat. Discamus Domini exemplo rem nullam aggredi, nisi oratione prævià. Hujus defectu ferè pleraque nostra infelicem sortiuntur exitum. Telam ordimur, sed Deo non consulto; hinc finis minimè secundus. Et contingit plurimùm, ut qui res humanâ tantùm prudentiâ munitas aggrediuntur, solam etiam patiantur comitem prudentiam humanam, & quæ sine Deo cœperunt, sine Deo finiant. Teipsum, ô homo, tuósque mores & orandi consuetudinem inspice. Christus prone oraturus in faciem prosternitur: tu in causâ tuâ quid facis? ubi submissio? ubi seria pœnitudo? ubi animi attentio? ubi promissæ emendationis executio? Observa oculorum, aurium, mentis evagationes, & mille, dum oras, ludibria. Vide corporis compositionem, an non sæpe ludenti quàm oranti sis similior.

Nihil aggrediendum nisi oratione prævià.

Hîc simul maximam Christi liberalitatem in nos expendamus. Variè munificus fuit Dominus Jesvs in ipsis tormentis suis. Nam pæne antequam condendum testamentum finiit, jam partiri cœpit. Discipulis suis Corpus suum & Sanguinem dedit: Malcho inter olivas restitutam auriculam: Caiphæ Pontifici, auricinii donum, velamen oculorum suorum, & carcerem nocturnum suo ingressu consecratum: Annæ, quamvis nec judici nec Pontifici, primum sui conspectum: Pilato magnam partem effusi sanguinis & evulsorum crinium, vestem albam, arundinem, & chlamydem sui corporis contactu sacram: Herodi redintegratam cum Pilato amicitiam: Judæis omnibus, sui sanguinis pretium & figuli agrum: Veronicæ vultûs sui imaginem & ectypum: militibus se crucifigentibus suas vestes & exoratam à Patre veniam: Matri suæ novum filium: dilecto discipulo suam Matrem: latroni paradisum: Josepho & Nicodemo mortuum exangue corpus suum, clavos, & spineam coronam: Longino lanceam suo cruore tinctam: Centurioni & pluribus aliis sui notitiam, mortuis reditum ad vitam. Soli & lunæ nigrum funebre pallium: terræ ac rupibus miserationem & sensum: olivarum horto sudorem sanguineum: monti Golgothæ crucem, fatalem suum lectulum: sepulchro denique funebria lintea & sudarium donavit.

Liberalitas Christi morientis in homines.

Ita se morientis Christi liberalitas effundit in omnem humanam gentem. Quid nos redonamus tam largiter donanti? Omnia dabimus, si cor demus; nihil dat, qui cor negat.

§. II. *De Sanguineo Christi sudore in horto.*

CHristus jam pæne semimortuus non oravit tantùm in horto, sed & sudavit, & quidem sanguine. Hîc ego Angelis loquendi aut scribendi vices assignarem, si possem, ut illæ mentes beatissimæ Servatoris pavorem, tædium, sudorem, mœstitiam, inexplicabilem cum morte luctam & ἀγωνίαν explicarent. Quid tale *Marcus* ab ultimâ mundi origine auditum vel visum? æstus lu- *magnum.* ctantis animi aperuit & laxavit poros; per apertos non aqua, ut solet, sed sanguis impetu prorupit. En, quàm triste spectaculum: Dei Filius, geniorum cælestium voluptas, expallescit, submittit genua, procumbit humi, divinum os solo adsternit, cum acerbissimâ morte luctatur; in hac ipsâ tamen luctatione ardentissimam orationem ad tres horas, quod probi Auctores tradunt, produxit. Prolixiùs orâsse dicitur, ait Barradius, quoniam trium horarum spatio oravit. Idem illum in cruce fecisse censent. Nam illis tribus horis, quibus in cruce vivus pependit, hoc unum sibi laboris sumpsit, uti credimus, Patrem humanæ genti precibus conciliare. Ita tres horas in silenti oliveto, die proximâ tres alias in infami ligno precibus dedit, alias crebriùs & ex more nostro integras precando pervigilavit. Discè, obsecro, ignaviissime homuncio, Domini tui exempli, vel unicam saltem horulam vigilare & orare.

Inter alios produxit. Sebastian. Barradius, tom. 4. Concordiæ Evangel. lib. 3. cap. 20. & seq.

Ita non oravit tantùm, idque tam prolixè; sed etiam sudavit, & quidem copioso sanguine. Hæc oratio & luctatio ad noctem mediam durâsse creditur. Jacebat eo tempore cæli Dominus tanto peccatorum pondere depressus, mœroribus & angoribus tantis circumfluens, ut æstuans sanguis non ad cor coiret, sed per omnes artus undequaque prorumperet. Prô admirandam immutationem! In Thaboris jugo hujus ipsius hominis vultus instar solis irradiabat, instar nivis candicabant vestes; jam pallor vultum, vestem cruor inficit. O Jesv mœstissime, pæne dixerim, hoc quidem ni-

Orationi mentis oratio corporis accessit. Alumnis tuis sanguinis sudor. Ab hoc tibi radium.

mis maturè faciş. Adhuc tibi flagra, ſpinæ, iter ad crucem, crux ipſa reſtat toleranda: tu verò jam pæne ipſam ante mortem moreris. Ecquid tandem purpureum hunc ſudorem è corpore toto eliquavit?

B corpore Christi sudorem sanguinem eliquarit: 1. Peccata hominum.

I. Peccata mea, tua ô, homo, & noſtrûm omnium. Hoc illud fuit prælum, hoc torcular, quo botrus ſucci plenus fuit expreſſus. Sub iſto tot culparum onere ingemiſcit, mœret, anhelat, dolet, plorat, fatiſcit, ſudat largiter. Rectiſſimè ajo: Peccata hoc fecêre. Quot annis religioſorum hominum complures hoc unum commeditantur, quid ſit peccatum? Sed quis ad caput rei pervenit, quis invenit fundum, quis umquam immenſiſſimum peccati barathrum exploravit? quis omnia ejus mala perſcrutatus eſt? Cenſeam ego, fœditatem peccati, & nequitiam extremam à nemine mortalium ſatis umquam capi poſſe. Quæ enim hæc malorum omnium infinita eſt malitia, peccatum unicum æternitate totâ numquam ſatis puniri poſſe? Dei Filius omnia orbis peccata & vidit, & ipſe unus portavit. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit. Ipſe autem vulneratus eſt propter inquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Hinc Deus per eundem Iſaiam juſtiſſimè queritur: *Servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.*

Isa. c. 43. v. 24.

2. Rei capitis damnati.

II. Rei jam capitis damnati horrore ſupplicii futuri, & ſolâ mortis imagine, quæ in animum ipſorum identidem incurrit, graviùs quàm ipſâ morte cruciantur. Chriſtus univerſam imminentis ſibi mortis ſeriem quàm integerrimè prævidit, eámque animo ac mente altiſſimâ concepit. Hinc horror, pavor, mœror in eo tantus, ut omnis ſanguis ſede ſuâ motus trepidanter totum corpus pererrârit, foràs demum eruperit in ipſam quoque terram effuſus. Nam etſi priùs ad cor more ſuo confluxerit opem allaturus, inde tamen amoris æſtu repulſus in ſummam ſeſe cutem tamquam fugitivus ejecit. Imò cor ipſum in illos rubentes rivulos credi potuit liquefactum.

3. Ut noſtræ angustiæ firmarentur, & ne imbecillitas & languor consternaret.

III. Mœroribus adeò ingentibus circumfluere voluit Servator, ut noſtri pectoris anguſtiæ inde firmarentur, ne mentis imbecillitas, languor, conſternatio nos ad terram affligeret, & in perniciem daret, néve in rebus turbidis & luctuoſis penitus deſponderemus animum, ſed ut hoc admirando hortenſi ſpectaculo erecti, cogitationem ejuſcemodi ſuſciperemus: Etiam Dominus meus JESVS humanam imbecillitatem expertus, tædium, pavorem, mœſtitiam extremam ſenſit; ad ipſam uſque mortem adeò triſtis, ut ab Angelo voluerit corroborari. Nam, quod Lucas dixit, *apparuit illi Angelus de cælo, confortans eum.* Duremus igitur, & cum Chriſto nos eſſe homines fateamur, viribúſque divinis tantò magis fidamus, quantò magis diffidimus noſtris. Sed uti Chriſtus precationem trinam hoc ſemper epilogo clauſit: *Verumtamen*, Pater mi, *non mea, ſed tua voluntas fiat.* Eodem prorſus modo, iiſdem omnino verbis & nos orationes noſtras concipiamus: Non quod ego volo, mi Deus, ſed quod tu. Idem in extremis fiat, cùm ſudor frigidus prorumpet, cùm conſcientia & hoſtis ſtygius anget; eja tunc patienter & viriliter agamus, divinæ voluntati ex toto ſubjectiſſimi. Sic animatis in conſpectum hoſtium ſe dare, & cum Chriſto licebit dicere: *Surgite, eamus*, omnem hoſtilem impetum excepturi.

Luc. c. 22. v. 43.

Ibid. v. 42.

Matt. c. 14. v. 42.

Sed & illud hîc altâ mente tractemus. Dolores mortis nemo ſentit, & diu inter vivos ſubſiſtit; Chriſtus ſenſit, nec ſtatim in vitâ eſſe deſiit. Ita diu ac prolixè mori voluit. Et tamen in productiore hac mortis luctâ hominem nullum habuit, qui verbulo ſolaretur. Quod ipſe per Pſalten queſtus: *Et ſuſtinui*, ait, *qui ſimul contriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, & non inveni.*

Psalm. 68. v. 21.

4. Liberalitas & amor Christi

IV. Admiranda Chriſti liberalitas, ſummus amor A fuit, qui non ſolùm omnem ſanguinem inter tormenta noſtræ ſaluti fudit, ſed etiam inſuper non ſine grandi miraculo abſentibus tormentis ter amantiſſimè propinavit. Et 1. quidem in cenaculo, ubi tam multum ſui ſanguinis dono reliquit, quantum toti humanæ genti omnibus futuris poſt ſæculis quotidie bibendum ſufficit. Non ſine ratione dixerim: Chriſtus ſeipſum priùs crucifixit in menſâ, quàm illum Judæi in Calvariâ. Nam ſuis ipſe manibus ſemet obtulit, ſacrificavit, & edendum tradidit ipſi etiam proditori Judæ, repræſentanti tot millia improborum, qui Corpus Dominicum impurâ conſcientiâ ſumpturi erant, & quaſi denuo crucifixuri. 2. In oliveti horto non ſine miraculo fudit ſanguinem, ubi ſine flagris & virgis flagellatus, ſine clavis terræ affixus, ante mortem dici poteſt mortuus. 3. In infami ligno, ubi poſt mortem jam obitam omni ſam ſanguine liberaliſſimè fuſo, nihilominus è pectore mixtum aquâ ſanguinem juſſit ſcaturire. Verè copioſa apud Dominum redemptio. B

Sanguinem ſuum Chriſtus ter abſentibus tormentis amantiſſimè propinavit.

Sed nondum libet ex hoc oleario horto tot myſteriorum conſcio abire, ſanguineos Chriſti ſudores attentiùs contemplari placet. Sed laxemus aliquantum dictionem, & pluſculum libertatis calamo demus, ut tantò meliùs commiſereſcentis animi ſenſa explicemus.

§. III. *Cur Chriſtus ſanguine ſudârit.*

JAm ejus rei cauſſas brevî complexi ſumus. Sed hæ ipſæ paullo explicatiùs tradendæ, ut eò altiùs tanti myſterii contemplatio omnium animis infigatur. Romani veteres, uti Plutarchus in Fabio docet, coccíneam tunicam ad Imperatoris tentorium in haſtâ propoſuerunt, accendendo militi, ad concipiendam pugnam & arma paranda; & ut intelligerent diem prælii adeſſe, pro vitâ & ſanguine certandum eſſe. Prælium Servatori cruentum, atrox, infandum inſtabat; omnis inferorum C phalanx in unius caput conjuratis viribus imminebat. Et en pridie quàm pugna hæc committenda, noſter hic Imperator dat belli ſignum è rupe olivarîâ: veſtem ipſe ſuam non alio murice vel oſtro, quàm ſanguine ſuo rubefactam proponit. Neque verò eam facili labore rubefecit. Gemuit, ſuſpiravit, doluit, ſudavit, & ſudando ſanguinem emiſit. At unde tandem inſolitus hic ſudor? Qui inter homines ob mortis horrorem nocte unâ incanuerint, qui etiam extincti ſint, fuiſſe quoſdam accepimus; qui ſanguine ſudârit, vix ullum. * Apud Sichemienſes in Belgicâ, ante annos circiter quadraginta, non homo vivus, ſed divæ Matris Virginis imago ſanguinem ſudavit, uti memorat ævi noſtri clariſſimus ſcriptor Juſtus Lipſius. Feminam fuiſſe affirmat non è plebe teſtis, quæ mariti ſui mortem eo lacrymarum imbre proſecuta eſt, ut lacrymis deficientibus guttas ſanguineas oculi ſtillârint. At verò, qui ſanguinem toto corpore, tantâ copiâ, tali ratione ſudârit, nemo mortalium ullis retro ſæculis eſt viſus. Jacob Patriarcham D cerno cum Angelo luctantem, ſed ſine ſanguine: Jonam Prophetam video precantem & laborantem, ſudantem & æſtuantem aſpicio, ſed ſine ſanguine: Paulum concionantem, & in laboribus plurimis anhelantem obſervo, multum viri ſudorem adverto, ſed & hunc ſine ſanguine. Unum hodie Servatorem noſtrum conſpicio, qui luctetur quaſi cum Angelo, ſermocinetur cum Deo, triſtetur ad mortem, ſudet demum & æſtuet, idque cum multo ſanguine, è quo vitiorum noſtrorum paralyſi pharmacum paretur, etſi reverâ pluris ſit remedium iſtud, quàm morbus.

* Ioan. Maldonatus, tom. 1. in Evangelistas, in c. 26. v. 37. Matth. Addio, inquit, ex his qui viderunt aut cognoverunt, ante annos duos Lutetiæ Pariſiorum, hominem robuſtum ac benevalentē, auditâ inſe capitali ſententiâ, ſudore ſanguineo fuiſſe perfuſum. Naturaliter id fieri poſſe & aliquando contigiſſe, docet Ariſtot. lib. 7. de hiſt. Animal. c. 16. & lib. 3. de Part. Animal. cap. 5.

Naturæ interpres Plinius, ſanguinis & lactis pluviam in prodigiis numerat, & portendere ait, cavendam eſſe divinam iram, prout nimirum aruſpices interpretentur. Hodierna hæc ſanguinis pluvia, quæ toto Chriſti corpore defluxit, luculenter nobis æterni Patris vindictam in inno-

in innocentem filium demonstrat. Nicander, Dioscorides, aliique complures affirmant eum, quem hæmorrhoïs serpens momorderit, undequaque poris & meatibus sanguinem sudare, & sanguinando interire. Si vera quæratur caussa hujus in Christo sanguinei sudoris, liberè pronuncio: Hæmorrhoïs illum icit. Hæmorrhoidi aptissimè peccatum comparem; à peccato Christus non suo sed alieno se admorsus est, ut torrens ille sanguinis totis artubus proruperit. Quòd si hæmorhoidis unius, atque non magnæ reptilis morsiuncula, quia letifera, sanguinem potuit elicere; quid non potuerunt tot, tam immania, tam mortifera humanæ gentis peccata, quot fuerunt à primis mundi cunabulis, quot sunt crúntque ad supremum illius senium, quæ quidem tunc simul omnia Christum unum lancinabant? Ad tot hominum scelera huic mitissimo agno expianda, vicinæ mortis horror & formido ingens accessit. Luctabatur secum ipse animus, & *velle* atque *nolle* inter se acriter decertabant; futuri cruciatûs immanitas ut præsens objiciebatur animo, qui illam quidem vi rationis subigebat, & cupiebat mori; mortem tamen, præsertim tam atrocem & fœdam, naturalis sensus perhorrescebat, refugiebátque. Quare, videte obsecro, ut sese in hac luctâ ultimâ noster hic athletes in *gradum statúmque* componat. Vix hortum ingreditur, & mox pavere, pallere, angi, gemere, tristitiam aperire, tædium non diffiteri, angores vultu prodere, vigiliarum & precum societatem poscere, à sociis abire & redire sæpius, quietem tamen aut solamen nusquam reperire. Et en, ut avellatur à suis, procumbat in genua, terræ faciem allidat, iratum Patrem exoret, verba suspiriis distinguat, in precatione perseveret, imminentem sibi mortem averti postulet, non tamen suæ potiùs quàm summæ voluntati satisfieri flagitet, preces easdem ter repetat, ad suos ter revisat, toties se terræ asternat, hunc sibi demum cruentum liquorem membris omnibus manantem exprimat. O spectaculum hominibus, & vel ipsis Angelis luctuosum! Non fuit hæc Christi, (qualis sæpe nostra est) brevis aut perfunctoria precatio. In quo precandi ardore sanguis primùm ad cor compulsus, dein crescente in immensum angustiâ, ab eodem suffocari metuente repulsus, ubi per inflammatas venas & accensum corpus variè vagus & oberrans, sudore jam etiam defecto, foràs demum, ruptis venulis, & apertis undequaque poris, ubertim expulsus est, subjectámque terram inebriavit prodigioso hoc nimbo. Hanc sanguinis eruptionem naturalem esse potuisse, non solius Aristotelis auctoritas, sed & ratio id convincit, cùm sanguis & sudor eâdem pæne origine procreentur. Quam ob caussam recentiores quosdam non audio, qui de vero exsudato sanguine nescio quid ambigunt; priscorum Patrum in hoc consensum veneror & sequor, atque veri sanguinis fuisse guttas agnosco, quæ, quia per corpus in terram defluebant, Ecclesiam quoque, corpus Christi mysticum, Martyrum sanguine mundandam denotabant. Dixi de cruenti hujus sudoris caussa, addo nunc pauca de copiâ.

Peccatum fuit sanguinei sudoris in Christo caussa.

Christi lucta.

Et in eâ compositio.

Hæc sanguinis eruptio naturalis esse potuit.

Veri sanguinis guttæ fuerunt.

§. IV. *Cur sudárit sanguine tam copioso.*

Christus toto corpore & membris lacrymas cruentas profudit in Gethsemaneo horto.

PLorâsse Christum sæpius, scimus, numquam tamen, quàm in hoc Gethsemaneo horto copiosiùs. Aliàs oculis tantùm lacrymatus est: at verò pridie mortem & manibus lacrymatur, & humeris, & genibus; toto demum corpore membrisque omnibus cruentas lacrymas profundit, ut verè illud prisci Poëtæ de Christo usurpem:

Sanguis erant lacrymæ: quacumque foramina norat
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares: sudor rubet; omnia totis
Membra fluunt venis: totum est pro vulnere corpus.

Ex iis nata arbor.

Ceterùm adnotant nonnulli ex Egesippo Apostolorum discipulo, natam ex hujus sanguinis aspergine arborem, quæ in foliis hanc præferat scripturam: *O mors quàm amara est memoria tua!* Mirandum planè, si verum. Sunt etiam qui nescio quâ notitiâ Dominici sudoris guttas numerent, dicántque effluxisse centenas quinquagenas octonas. Sed incerta hæc mittamus: ego innumeras fuisse guttas malim dicere, & pæne rivulum, sive Christi vestem, seu horti solum considerem. Vestem puniceis maculis russatam divinus Isaias vel olim videt, & hujus è Christo caussam scisitans. *Quare rubrum est*, inquit, *indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* Horti viride pavimentum pretiosissimis his guttis liberaliter depictum fuisse, beatus Lucas affirmat his ipsis verbis: *Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Sudor nobis fervorem, sanguis pretium, sanguinis decursus abundantiam designat. Corpus quidem vel paucæ guttæ madidare potuerunt, non item terram: & stillare, guttarum est; decurrere verò, torrentium aut rivulorum. Ergo sanguineus hic Christi sudor non tantùm corporis humectandi destituit, trepidantes venulas deseruit, per pavida membra discurrit, per solutos poros prorupit, corpus Dominicum humectavit, sed etiam per artus defluxit, in subjectam humum se effudit, & omnem circà viridantem terram largiter & floridè purpuravit. Sanguis divine! quàm alia est longè vox tua, atque vox sanguinis ab innocente Abele fusi! Ille vindictam, tu misericordiam clamabas: ille Deum ut puniret; tu, ut parceret, rogabas: ille Caini parricidium, tu Christi in nos beneficium monstrabas; ille fratris in fratrem odium, tu Dei in homines amorem immensum testabaris. Ita nimirum amor iste divinus festinabat in nostram salutem, ut illi tarda nimis visa sint vincula, columna & flagra cunctari, morari vepres & spinæ, crux ipsa nimiùm differri videbatur. Ergo moram hanc indignatus, concitabat sese, atque in apertum prorumpebat, & quantum amoris incendium Christi pectus instar Vesuvii contineret, ipsis etiam oculis subjiciebat. Quin & Christus ipse urgebat semet atque instabat, promissum à se exigebat, ad mortem accendebat, fors & seipsum sic affabatur: Si sanguinem sitit inimicus adsint hostes, & sanguine saturentur: si fratres mei meo sanguine liberandi, prodi cruor, erumpe, sanguis, sudate pori, stillate venæ, rorate tempora, ora lacrymis rigate oculi, pluite cuncta membra, fundite artus singuli, & excutite imbrem non parcum, non aquosum, sed copiosum, sed insolitum, sed sanguinolentum. Nondum quidem in Pontificum palatio sumus, nondum in Pontiano prætorio stamus, aut in viâ publicâ jacemus, nondum pendemus in Calvariâ, jam tamen ad olivarium clivum pervenimus: hîc funestæ tragœdiæ prologus est statuendus, Cajetana rupes spectabit sanguinarium epilogum.

Innumeræ fuerunt.

Isa. cap. 63. v. 2.

Luc. cap. 22. v. 44.

Corpus humectandi vernat in subjecta humum effudit.

Gen. cap. 4. v. 10.

Sanguis Christi misericordium clamabat.

Amor deificus passionis in Christo.

O mi bone JESV! quò tua demum in nos abibit liberalitas? Paullò antè sub extremæ cenæ finem, tuum nobis sanguinem in calice propinâsti, jam illum iterum in tuo corpore, in veste, in horti pavimento propinas, brevî in ædibus Pilati copiosiorem, omnem denique in Golgotha propinaturus è cruce. Myrrha prima, myrrha electissima est, & balsamum illud suaveolentius rel quo atque carius, quod sponte defluit. Cruor hic tuus, Christe, nobis jure pretiosissimus, quia primus, quia sine ferro fusus est. Seraphicus ille Franciscus, omnium certè vitiorum, cumprimis avaritiæ capitalis hostis, sui tamen sudoris, quo cælum mercaretur, ne vel guttulam quidem voluit divendere: cujus ergo prem nobis erit sanguineus hic sudor, quem ipse Rex cæli fudit, & restauravit universa?

Romanæ arenæ gladiatores eâ in se ibant sævitie, ut victor sæpe manum mitteret in patulum occisi vulnus, & sanguine velut se proluret. Nec defuerunt è populo, qui gladiatorum sanguinem ex ipso vulneris hiatu biberent,

biberent, calidum adhuc spirantémque, idque contra morbum. Adsint hîc modò, qui curandis animi morbis medelam quærunt, habent hîc, quem hauriant, purissimum sanguinem, recentem omnino, & è suis primùm receptaculis eliquatum.

Cùm inter Argivos & Lacedæmonios super Thyræo agro grave certamen esset, pars utraque selecti militis trecentos in pugnam composuit, qui liti huic finem facerent. Pugnatum est acerrimè, & sine missione, non sine sanguine, Ceciderunt denique unà omnes, duobus solùm Argivis, Argenore & Chromio stantibus, qui ut victoriam domum nunciarent, à mortuis ad vivos properarunt. His digressis, Orthyades Laconum fortissimus, etsi jam vicinissimus morti, extremas tamen vires resumpsit, loco consurrexit, hostium aliquot spoliavit, trophæum erexit, atque digito suo pro calamo, suo sanguine pro atramento usus, hunc scuto titulum inscripsit: *Lacedæmonii de Argivis.* Quo facto, in cæsorum acervum se abjecit, & finiit. Si fas ima summis conferre, Orthyadem in Sionis viridario invictum conspicor, Christum video, qui inter extremam cum morte luctam trophæum statuit, & has in illo voces suo sanguine descripsit: *Sic DEVS dilexit mundum.* O nimium amorem istum, cui explendo mors una satis non fuit, sed ante mortem vitam hanc nostram mori coëgit! ita quidem, ut nostri amantissimus Christus membratim interire, guttatim contabescere, & per lenta sanguinis stillicidia, diversis viis animam abire voluerit: & tamen adhuc plus diligebat ille quàm perferebat, plus perferre cupiebat quàm per humanam naturam valebat: mors illi pœnarum ejus levissima videbatur; nec ei sufficiebat, si semel tantùm moreretur in Golgothæ cœmeterio, nisi priùs fuisset etiam mortuus in Gethsemani viridario: parum ei erat, si inter latrones expiraret medius, nisi & ante sudore sanguineo sic fumaret, ut jam flagellatus videri posset,

Joan. cap. 3. vers. 16.

Amor Christi fuit major omni passione.

§. V. *Ad Christum sudore sanguineo manantem pii suspiratus. Pluscula de aliis quæ ad rem præsentem.*

Suspiria animæ ad Christum patientem.

O Mi amantissime Domine JESV, te unum suspirat cor meum. Cur, ô amor meus, cur ita ipse tormenta tua præcipitas? Nondum hîc ullus est è Brutiorum gente Romanus carnifex, nondum hamata te flagella lacerant, nondum aculeati sentices divinum verticem perfodiunt, nondum prægrandes clavi manus pedésque configunt; & tamen jam nunc tam uberes cruoris fonticuli fluunt. Quid cras fiet, cùm totum corpus unus erit livor, vulnus unum? nimirum hodie tivuli currunt, cras dabis cruoris maria. Atqui verò in supremis his angustiis, nemo unus hominum est, qui te vel minimùm refocillet, nullus qui vicem tuam participet, qui dolorem tuum vel verbulo soletur: etiam amicissimi deserunt: ipsi etiam discipuli linguâ quàm animo meliores destituunt. Paullo antè vinciri tecum & mori parati, jam stertunt, brevî & fugam circumspecturi: solus ô Christe vigilas, solus precaris, sudas & laboras. Verè torcular solus calcasti. O mi JESV, JESV mi patientissime, miserere mei, præcipuè supremo vitæ meæ tempore. Confirma me in ultimo certamine, illâ præsertim horâ, quæ de omnibus meis annis sententiam feret. Mœrores tui meos refocillent, angores tui meos dissipent.

Isaiæ c. 63. vers. 3.

Ad Hortũ apostrophe:

Sed ô felicem te dives olearum Horte, à Domino tuo purpurate, & sanguineis notis velut rosis stellate; tu arcanas illas voces atque gemitus, tu suspiria lacrymis distincta, tu preces singultibus interruptas audivisti, conscius mœroris qui Christum, soporis qui socios oppresserat. Gatriant alii Adonidis aut Alcinoi hortos: nugæ sunt & mera dumeta ad te comparati; Elysii campi, Elysii non sunt præ tuâ dignitate. Non errem, si te feliciorem primo illo paradisum dixerim. Et quis me transferat, ut olim Adamum, in nova hæc & beata tempe? Sed & ô felicem te terram, quæ Domini tui cruorem combibisti, numquam tam pretioso rore irrigata! Quis mihi det, ut suscitentis oculis fatigem locum, quem Servatoris vestigia pressérunt, genua contigerunt, cui sese os oculique appresserunt? Sed ô terra, an non erubuisti, te premi tam sacro pondere, te aspergi tam nobili liquore? Imò certè rubere cœpisti Minio nimis pretioso purpurascens, postquam rubentem tibi stillam novus hic hortulanus irroravit. Et tu è cælesti prætorio alate Juvenis, quod tibi munus in hoc horto demandatum? túne illum solaris, qui tuum unicum est solamen? illúmne ad certamen animas, qui te, in illo contra apostatas angelos certamine, servavit? Ah! quæ hæc tam luctuosa metamorphosis, quod fatum hoc tam ineluctabile, ut is in terrâ jaceat, quem in cælo beatæ mentes non sine tremore adorant.

Ad Angelum.

Quid agimus hîc Christiani, quæ animi nostri sunt sensa? Videte mihi, obsecro, æterni Patris Unigenam, mœsto noctis silentio, ad olearum colles terra effusum, & velut sub mole maximâ fatiscentem, guttis roseis undique notatum. Videte mihi botrum crucis torculari nondum impositum, jam tamen ex eo vindemiam sponte redundantem. Videte oleam trapetis nondum pressam, jam tamen olivi plurimum sudantem. En spongiam nullius manu contractam, humore tamen copioso manantem. En terram virgineam hostili aratro nondum proscissam, jam tamen messe uberi triumphantem. Videte mihi pelicanum nondum clavorum rostris confixum, jam tamen sanguineis roribus stillantem. Videte agnum nondum macello, nondum cultro admotum, jam tamen undequaque guttis sanguineis respersum: guttas modò videtis, brevî visuri sanguinis flumina. Sed ô sensus humanos, vel adamante duriores! illum hircino sanguine domari ferunt; hos sanguis divinissimus tam largè, tam variè fusus vix quidquam emollit. Terra movet, sol expallet, sepulcra reserant, saxa rumpunt, mortui sentiunt, rupes dissiliunt. Homo quid? Ridet, & Domini sui sanguinem, jocum sæpe facit & ludibrium. Chrotildis regina, uti Gregorius Turonensis refert, ab Amalerico conjuge crudeliter habita, Childeberto fratri candidum linteum misit proprio sanguine infectum, quod loco litterarum esset, & hoc quasi fratri diceret: Vidésne hæc Childeberte, & pateris? cernisne quid soror patiatur, & connives? non vindicas, non defendis? Et, en nobis ex oliveto sudarium mittit Christus, quod suo ipse sanguine largiter pinxit, & hæc quasi verba inscripsit: Hunc mihi sudorem scelera vestra expresserunt: videtis ista, & vitam priorem non desinitis? Utinam nos Childeberti nunc simus, & in nostram ipsi vindictam animemur! Certè Patientem Christum nemo luget veriùs, nemo amat sinceriùs, quàm qui ea, ob quæ passus est Christus, odisse incipit. Tui, ô mitissime JESV, sudores sanguinei gelidos meos abstergant, tuæ preces vim & robur meis tribuant. Tua innocentia meas noxas eluat, tua mors immortalitatem mihi beatam conferat. Tuus sim vivus, mortuus. Ita tecum, mi JESV, & pro te libens moriar.

CAPVT III.

Christus moriturus ab Iscariote proditur, à Petro negatur, ab Herode illuditur, à Pilato flagellatur.

Christus ab omni hominum genere cõtumelias est passus.

FIlius Virginis Christus ab omni hominum genere contumelias est passus: à suis, ab alienis, à sacerdotibus, Pontificibus, Senatoribus, Regibus; à Pharisæis & plebe; à summis, infimis; ab hostibus & amicis. Ipsi etiam

etiam discipuli suam in necem Magistri contulerunt symbolam. Fuit eorum unus, qui hostibus illum proderet, fuit qui coram servis eum negaret; ceteri fugiendo ac deserendo promissam in cenâ fidem minimè servarunt. Quid miramur hunc optimum patremfamilias ab alienis tam malè habitum, quem ipsi etiam injuriis affecerunt domestici? Ab Herode Iannas, à Pilato plagas tulisse Christum, nil novi, hostes erant: à Judâ perfidissimè traditum, à Petro ter constantissimè affirmatum sibi eum hominem esse ignotum, hoc novi quid & miti est; discipuli fuerant. Sed hæc singula penitiùs inspiciamus.

§. I. *Iscariotes Christum prodens.*

Luc. cap. 2. vers. 10. & seqq.

DOminus Jesvs jam morti proximus, duos è discipulis Hierosolymam præmittens, *Ecce*, inquit, *introëuntibus in civitatem occurret vobis homo amphoram aqua portans; sequimini eum in domum, in quam intrat, & dicetis patrifamilias domûs: Dicit tibi Magister, Vbi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem? & ipse ostendet vobis cenaculum magnum, stratum, & ibi parate.* In hoc cenaculo Christus triplicem suis cenam dedit. Prima erat ritualis illa, quæ agnum Paschatis consumendum inferebat. Altera communis & quotidiana, quæ famem consuetis epulis, solitis cibis eximebat. Tertia demum sacrosancta, quæ divinum epulum, corpus & sanguinem Dominicum exhibebat. Ad hanc cælestem cenam pedes Dominus servis piscatoribus lavit, sermone in Humilitatis & Charitatis commendationem instituto. Innumera hîc mysteria sunt. Non tangimus: nullus hîc dicendi finis, nullus exitus. Unicum hoc loco censui libandum. Nefas silentio præterire (quod plerique faciunt) obstupescendam Domini Jesv mansuetudinem, quâ in suum proditorem est usus. Cum Hebræo vate dixerim: *Obstupescite cæli super hoc. Obstupesce terra*, obstupescite omnes Angeli ineffabilem Regis vestri placiditatem in tolerando scelere humano.

Triplex cena à Christo discipulis data.

De triplici hac cenâ libro singulari Ioannes Walterius Antverpiæ editus anno 1617.

Christi mâsuetudo erga suum proditorẽ.

Hier. cap. 2. vers. 12.

Reverâ jam in cenâ Christus fel & acetum cœpit bibere: omnes epulæ amaroribus corruptæ. Nam præterquam quòd dissensio ambitiosa inter discipulos orta, quis eorum major; Petri etiam titubans lingua, & ceterorum turpis fuga in sermonem venit: hæc Christo merum fel erant. Hæc tamen omnia superabat, quòd ille lupus, proditor, diabolus Iscariotes lateri hæreret. Ah, quæ mitissimus Jesvs non tentavit, ut hunc hominem à cogitato scelere averteret? In Apostolum eum elegit, suum quæstorem fecit, eleemosynis præfectum constituit, patrem illius, ut ferunt, à leprâ, matrem à paralysi curavit, ultra triennium inter suos illum toleravit, plurima eum docuit, obmurmurantem pertulit. *Tandem turbatus spiritu, Amen amen dico vobis,* inquit, *quia unus ex vobis tradet me.* Turbatur amantissimus Pastor, quòd unam è suis oviculis, quas unicè amârat, esset perditurus. Nihilominùs omnem salutis viam explorat, tentat omnia Magister mitissimus, ut discipulum à concepto flagitio abducat. Nam 1. secum illum in ultimâ cenâ tolerat, non oculis tantùm æquis illum aspicit, sed ex eâdem paropside cibos cum illo sumit, humanissimè illum affatur.

Ioan. c. 13. vers. 21.

Vię quibus tentavit eum à concepto flagitio abducere.

2. Non tantùm hunc mensæ contubernalem & convictorem, sed inter primos, & ante Petrum, Joanni proximum considere permisit.

Catinus hic Genuæ: Calix in hac cenâ usurpatus Romæ asservari dicitur ad S. Ioannem Lateran.

3. Ter distinctè sceleris concepti monuit, sed nomini semper pepercit. Et primò quidem tectè monens, *Vos*, inquit, *mundi estis, sed non omnes.* Deinde paullo apertiùs: *Qui manducat mecum panem.* Imò etiam, quod Joannes asserit, protestatus est, *Vnus ex vobis me tradet* &c., nomine tamen semper suppresso. Denique etiam atrocitatem criminis exponens, *Væ*, inquit, *homini illi, per quem Filius hominis tradetur. Bonum erat ei, si non esset natus homo ille.* Nihil effectum; noluit mollescere hoc saxum. Sed ô Deus, quàm levi pretio cælorum terrarumque Dominus est venditus! quot asini & canes, quot vasa testea, quot vitrea pocula, sanguinariam mercedulam hanc superant? Stultissime, scelestissime venditor, impii emptores! Itáne cæli pretium, pretio vænit tam vili?

Ioan. cap. 13. vers. 10.

Ibid. v. 18.

Ibid. v. 21.

Marci c. 14. vers. 21.

De pretio Christi venditi his Auctorum ingens, & sententiæ diversissimæ. Sunt qui censeant fuisse duodecim nostrates coronatos aut Philippeos, vel florenos quindecim. Ita Hostius l. de Re nummariâ c. 5. Suarez. tom. 2. in 3. part. D. Thomæ, disp. 34. sect. 1. Passim rejicitur Cæsaris Baronii sententia de 330. coronatis. Vide quid hac de re sentiant Ioan. Bapt. Villalpandus, & Hieronymus Pradus in Ezech. tom. 3. part. 2. l. 2. disp. 4. c. 31. Pererius to. 3 in c. 20. Gen. disp. 2. Lorinus in cap. 4. Actor. v. 37. Bosquieri Cedrus conc. 31. v. 2. Cornelius de Lapide in c. 37. Gen. mihi p. 239. Iacobus Salianus tom. 6. Annal. vet. Test. ad Annum Christi 34. mihi p. 890. putat Christi venditi summam fuisse 36. Francorum cum quadrante (Francus Gallicus unus continet 10. victoriatos,) & secundum hunc calculum computat Salianus. Ab hoc non dissentium Cornelius Ianscnius, Emmanuel Sâ, Ioannes Maldonatus, alii. Nec ego huic sententiæ multum refragari velim. De hoc eodem venditi Christi pretio vide Aurifodinam meam parte 3. cap. 1. Addo pro varietate regionum mirè variat hac moneta, FRANCVS. Nam in Lotharingiâ nostrates 6. bacios æquat pretio, alibi 8. quod in Aurifodinâ non expressimus. Aliæ regiones Francum pro 9. aliæ pro 10. baciis nostratibus, ut in Galliâ accipiunt. Si ergo Francum Gallicum sumamus pro 10. baciis, dicemus 30. argenteos, venditi Christi pretium fuisse 24. florenos, Philippeos verò 18. & duos bacios cum dimidio.

Quòd si Francus pro baciis 9. computetur, erunt floreni 21. Philippei 16. Quòd si Francus baciis 8. aut sicut Lotharingus, Francus 6. baciis constet, pretium Christi venditi ad calculos nostri floreni vel Philippei revocare, facillimum erit è dictis.

4. In genua ante hunc nebulonem procubuit cæli Dominus, tamquam delicti veniam rogaturus. Neque hoc solùm; pedes etiam illi lavit, & quidem omnium primo, quod Auctores optimi tradunt. Et quomodo tandem Angeli sesé ad hanc injuriam continere potuerunt? Hîc certè Christus magis se abjecit, & honorem suum depressum ivit, quàm cùm ab aliis mysteriorum ignaris cæderetur, conspueretur, in crucem suffigeretur. Sed hac Domini submissione nihil promotum.

5. Hoc unum restabat, quo majus non poterat. Uti ceteris, ita huic homini scelestissimo suum corpus porrigit edendum, suúmmet propinat sanguinem hauriendum. Sed nihil animi melioris impetrat. Hîc certè Iscariotes eos omnes repræsentavit, qui futuris pòst sæculis Eucharistiam sumpturi essent cnpurâ conscientiâ: qui venturi essent ut amici cum Christo cenaturi dum noxa lætalis in animo hæret. Hîc & illi etiam altùm ingemiscant, qui quidem sceleris puri, paullo pòst tamen voluptatulâ vili vendunt Christum, & animo exturbant.

6. In ipsómet flagranti scelere, dum osculum parricidale dulcis Jesvs accipit sceleratam belluam suaviter affatus, *Amice*, inquit, *ad quid venisti?* Filium hominis osculo tradis? Surdo hæc omnia, hæc cauti Marpesiæ dicta. O durum cor! ô pectus adamantinum! Uti cœpit, in vetitum abit, in præceps ruit.

Matt. c. 26. vers. 50.

Ita Deus quotidie nobiscum agit, nil non medicinæ in nobis explorat, ut æternæ morti nos subducat. An non crebrò satis nos monet? aures cohortationibus pervellit, conscientiam tacitis afflat instinctibus? Ex ipsius catino edimus; nutrit nos; sed & pedes in exomologesi nobis lavat, veniâ delictorum nos donat, suum nobis Corpus, suúmque Sanguinem, ad lubitum nostrum, in cibum & potum apponit. Nec quotidianos quidem convivas rejicit. In ipso subinde peccato amantissimè monet: *Amice, ad quid venisti?* an ideo te creavi, ut me injuriis afficeres? Desperatis omnibus remediis tandem refractario dicitur: *Quod facis, fac citò.* Ito, perfide, ito; animo tuo satisfacito; certa tibi imminet pernicies, sed cave Deum accuses, aut in alios culpam derives, tu ipse tui faber es exitii; peribis, quia voluisti perire.

Ioan. cap. 13. vers. 27.

Sed

Cur Christus Judâ hominem nequam in Apostolû elegit.

Sed forsan quæras, Cur, obsecro, Christus hunc hominem nequam in Apostolum elegit? Mi bone Christiane, cur, obsecro, Deus creavit Angelos, quos scivit apostatas futuros? Cur protoplastum in paradiso collocavit, quem in paradiso non permansurum ab omni æternitate præscivit? Cur quotidie vult nasci tot homines malos, quos minimè ignorat certò damnandos? Nimirum optimus Deus, cùm tales creat, suam orbi bonitatem monstrat; cùm damnat, justitiam. Ita nostro nos arbitrio permittit; si bonæ mentis simus, paratum præmium; si nequam simus, paratum supplicium; & nihilominùs ipsâ nequitiâ nostrâ in finem bonum utitur, quemadmodum Judæ proditio nobis saluti, ipsi autem exitio fuit, quia esse voluit.

Mittamus ergo curiosiores illas quæstiones, & potiùs admirandam Domini mansuetudinem, summam animi æquitatem discamus. Nostræ sed pravæ indolis est, peccata sua tegere, aliena vulgare, inimicos odisse, & malis omnibus impetere. Christianum est, Domini præceptum est, inimicos diligere, pro iis preces fundere, illis benefacere. Hoc nos Christus & in cenaculo, & in monte Golgothæo docet.

§. II. *Petrus Christum negans.*

Negatio Petri acerbior fuit Christo probris & verberibus.

PRobra & verbera Dominus Jesvs acerbè sensit, sed acerbiùs negationem Petri. Hæc in domo Caiphæ contigit, uti Origenes, Cyrillus, alii docent, idque inter horam noctis duodecimam & quartam. In eâdem hac domo crudelis planè colaphus ab infimo mancipio incussus est Christo. Sed minùs sensit mitissimus Dominus ab inimico servo verberari, quàm negari ab amico Petro. Hîc Jobi voces opportunissimè usurpari poterant: *Fratres meos longè fecit à me, & noti mei, quasi alieni, recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei, & qui me noverant, obliti sunt mei. Quem maximè diligebam, aversatus est me.* Inter primos Christus maximè diligebat Petrum; inter Apostolos Petrus audacissimè negavit Christum.

Job cap. 19. vers. 13. 14. & 19.

Julius Cæsar in Romanâ curiâ Senatorum ficis undique petitus, in unum Marcum Brutum oculos defigens exclamavit, *Et tu fili?* cum dicto sese involvit, ut honestiùs caderet. Liceat hîc pæne idem usurpare: Et tu Petre Apostolorum primarie, tûne ista in me audes? Quem ego ceteris præfeci, plus ceteris amavi, quem ego in petram posui, pro quo singulariter oravi: Tûne hoc mihi? Itáne ad temerarium verbulum ruit columna? Ubi nunc, quæso, magnifica promissa tua, Animam meam pro te ponam? Et vel nosse negas? Non nosti me Petre, quem Christum filium Dei vivi palàm confessus es? Ad cujus genua in navi procidens, *Exi à me*, ajebas, *quia homo peccator sum Domine.* Cui omnium Apostolorum loco respondebas: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Cujus candicantem vestem, & radiantem vultum in Thaboreâ rupe aspexisti. Non nôsti me Petre, quem mari & ventis imperantem, panes multiplicantem, ægros sanantem, ad vitam mortuos revocantem, tot alia miracula patrantem viditi, quem concionantem toties audisti? Hunc ipsum hominem non nôsti? Et, quæso, non ampliùs meministi, nocte hac proximâ quid videris, quid audieris mirandorum? O Petre, ô Ecclesiæ petra! Itáne latro in hominem ignotum unà secum cruci affixum, plus exerat pietatis & fidei, quàm tu & omnes Apostoli? Animum collige; non est quòd jubearis animam pro Christo ponere: modò animosiùs uni focariæ velis respondere. Sed ô inconstantiam! ô infirmitatem humanam!

Matth. c. 16. vers. 16. Luc. cap. 5. vers. 8. Joan. cap. 6. vers. 68.

O nimis à nobis fragiles! Quò fortitudo & sanctitas sibi relicta corruit? Nusquam tutus locus, è cælo cadit Lucifer æternùm puniendus, è paradiso ejicitur Adamus, in illum non recipiendus; Ex Apostolorum Collegio à seipso excluditur Judas fune finiturus; ad mulierculæ vocem exanimatur Petrus Christi vicarius, sed Christum ter negaturus. Hæccine illa est petra, supra quam ædificanda fuerat Ecclesia, adversùs quam inferorum portæ non sint prævalituræ? Illéne Apostolorum apex, cui claves regni cælestis committendæ? Heu, fundamentum istud labitur; hæc petra, velut testa conteritur! Quis sine clavibus cælum subeat, quis claves speret ab eo, qui Magistrum, à quo claves acceperat, negâsset? Aut quomodo negantem Magister discipulum nosse vellet aut posset? Noverat Magistrum Petrus inter convivia Zachæi, Matthæi, Pharisæi, Canæ Galilææ, Agni Paschalis: jam pollicitationum amplissimarum oblitus, jam hominis illius paullò antè charissimi notitiam omnem negat ac pernegat, nec simplici jurejurando dicta confirmat. Quomodo sol firmamenti Apostolici versus est in noctem, in tenebras? Quantam eclipsim muliebris hæc luna offudit primo huic sideri? Quomodo ancillaris nubecula unica hunc Ecclesiæ solem obtexit? Nulla hîc Jahel clavo & mallo armata, non Juditha Holofernis gladio ad cædem parata, sed vilis ancillula animosum Petri pectus interrogatiunculâ expugnat.

Petrus sibi gigas magnus, & Goliathus aliquis visus, *Etsi*, ait, *omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.* O inauratam statuam! sed lapillus unicus frontem illius icit, & tota corruit, constantia omnis evanuit. O Petre, tantùm cogita paullisper quis interroget: non ferox miles, non ipse Pontifex, non totum concilium, sed unica ex te quærit ancilla, de tuo Magistro, nec cum seductorem, sed hominem appellat. Quid adeò trepidas in Pontificis atrio? ante horas pauculas in cenaculo magnifica pollicebaris, grandi promissor hiatu. Ubi nunc promissorum pars centesima? Recordare obsecro, Petre, cùm pelagus animoso gressu calcares, quòd ad venti vehementiam aliquantulum mersus, Jesvm Dominum tuum inclamâris, & ille continuò dextram porrexerit, & incolumem servârit. Jam fundum petis, sed illum ipsum non tantùm non invocas, sed etiam nosse negas, Magistrum tuum, Dominum tuum, ipsum Deum tuum. Quæ tantæ caussa ruinæ? Paullo antè hujus hominis, de quo quæstio est, Corpore & sanguine passus es, tot arcanorum illius eras conscius, jam annis pluribus inter hominis istius charissimos pubicè habitus, & hunc hominem negas nosse? quæ tantæ commutationis, quæ tantæ caussa ruinæ? Caussas in digitos mittemus.

Matt. c. 26. vers. 33.

Caussæ ruinæ in Petro: Prima: Confidentia sui.

Prima: Nimiùm sibi tribuebat Petrus, & præfidebat, cæterósque præ se spernebat: Etiamsi, ait, oportuerit me mori tecum, non te negabo: *etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam.* Perinde ac si dixisset: Ego solus fortis, ego mortis contemptor, ego solus prudens & impavidus. Videte, obsecro, misella & implumis avicula, volare conata, decidit. Occultum, sed malignum vitium Confidentia sui * & temeritas, quæ per cuniculos in præceps ducit. Nemo sujs fidat opibus, ingenio, viribus, prudentiæ, doctrinæ, potentiæ. *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* En Apostolus iste prævervidus, testimonio Domini mundus, corpore Dominico saginatus, turpissimè tamen ter lapsus, & semper gravius. Primò negavit, deinde & juravit, demum cum detestatione anathematizavit, *quia non noverit hominem.* His veluti scalis ad scelus ascenditur, tantò peiùs, quantò altiùs.

* *Præsumptio vocari solet.*

1. Cor. c. 10. vers. 12.

Septies, ait Caietanus, sed malè ait. Matt. c. 26. vers. 74.

Altera caussa: Somnus intempestivus in oliveto. Cùm illic fuisset vigilandum, dormivit; cùm genua in preces flectenda, sedit aut jacuit: hinc cùm standum esset, fugit, post fugam à longè secutus. Hortatus Petrum Dominus ad excubias nominatim: *Simon dormis*, ajebat, *non potuisti unâ horâ vigilare? Vox Dominii confringentis cedros*, sed non soporem Petri. Nihil effectum est

2. Somnus intempestivus in oliveto.

Marci c. 14. vers. 37. Psal. 28. v. 5.

communitione plus simplici. Aures non habuit tam profundus sopor. Atqui hæc magnæ remissionis erant indicia. Nimirum, quod Psaltes dixit, *Filii Ephrem, intendentes & mittentes arcum, conversi sunt in die belli.* Arcum intendimus, cùm quid piè sanctéque volumus; sagittas emittimus, cùm voluntatem in opus educimus, sed die belli turpiter ante pugnam cadimus, cùm inter tentationes nostra ipsi decreta evertimus, longéque aliud quàm statueramus, facimus. Ita Petrus in cenatione se victorem mortis jactavit, in horto nec somnum quidem superavit. Mi Petre, quàm longè diversa sunt, strenuè dicere, & strenuè facere?

Psal. 77. v. 9.

3. Societas mala.

Tertia caussa: Societas mala. Quid miramur Petrum gravius lapsum? Non fugit impiorum cõsortium. Quod Joannes commemorans, *Petrus autem*, inquit, *stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus Pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum.* O infelix beneficium, quod accipientem impulit in exitium! Nocuit, brevi etiam tempore, inter improbos egisse. Societas prava, res pestilentissima. Nec umquam mitiùs aut suaviùs discuntur mores improbi, quàm ubi vitia per oculos & aures assiduè instillantur, quod proprium societati malæ. Hebræo populo nihil æquè nocuit tot sæculis, atque multa cum idololatris consuetudo. Hæc una res Judæis omne vitiorum genus, ipsámque idololatriam inter tot luculenta Dei prodigia facillimè persuasit. Quod Psaltes apertissimè dixit: *Commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & servierunt sculptilibus eorum.* Hinc illi Hieremiæ vatis clamores: *Fugite de medio Babylonis, & salvet unusquisque animam suam. Fugite, fugite; abite vehementer.* Quàm grandi beneficio affecisset Petrum discipulus ille alius, si in aurem ejus insusurrâsset; Fuge, Petre, fuge Pontificis servos, homines sceleratos: abi vehementer, abi, abi ab hac aulâ, grande tibi malum imminet. Non abiit, non fugit, Pontificii servis se miscuit, Dominum negavit, cum detestatione juravit.

Ioan. cap. 18. vers. 16. Ille alius discipulus non videtur fuisse Ioannes, ut alii qui censent, sed Nicodemus aut Ioseph ab Arimathiâ.

Psal. 105. vers. 35.

Hier. cap. 51. vers. 6. & 45. v. 30.

Quàm instabili fulcro nititur, qui suæ innititur fiduciæ! O nimis semper noxia præfidentia, fatuitatis principium! Tantò magis sibi ipsi diffidere, quantò magis Deo fidere oportet. *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit cor ejus.* Infelix nimiùm, qui divinam vertit in fiduciam humanam. Quàm dubia & incerta, quàm omni momento pendula sunt humana omnia! quàm varia semper Principum gratia, magnorum favor, fortunæ lusus! quàm certa plurimorum odia, æmulæ mentes, inconstantes amicitiæ! quàm instabili, quàm nullo stant fundamento, qui alieno favori, viribus, potentiæ fidunt! I nunc, & fide post Petrum homini, quantumvis amico,

Hier. c. 17. vers. 5.

Homini non fidendum,

& spera in adversis subsidia. In solo Domino spem pone: ille unus non destituet inter adversa; magis etiam aderit, animos addet & vires. Ab homine etiam amicissimo, etiam post summa beneficia, si speras, falleris: ne fallaris, ne spera: spes tua pendeat ab illo solo, qui neminem umquam fefellit, spem humanam omnem vicit, quique invocantibus se semper adfuit. Prudentissimus est, qui spem suam omnem in uno Deo ponit; quique extra hunc nihil sperat, nihil metuit. Non alienis favoribus, non suis, sed unius Dei gratiæ ac potentiæ fidit, nihil sibi ab alienâ, nihil à suâ promittit, à dextrâ Dei omnia. Quidquid evenit adversum, prosperum, è Dei manu accipit. Nec rebus afflictis indignatur, nec ad lamenta se vertit; scit enim nihil ab illâ Dei lenissimâ manu evenire posse non optandum, non in suam salutem, & Numinis honorem. Hæc à lapsu tutos reddunt. Feciſſet hoc Petrus, tam turpiter lapsus non fuisset. Ubi labi cœpit, per gradus, ut fit, in præceps abiit. Primus gradus fuit: Alios quàm se minoris æstimavit: *Etsi omnes, non tamen ego.* 2. Domino præscienti omnia & optimè monenti non credidit. 3. Suis vitibus plus nimio tribuit, promisitque carceris & mortis commu-

Sed in solo Deo spes est ponenda.

Gradus per quos Petrus in præceps abiit.

nionem, qui nec vigiliæ societatem præstitit. 4. Non semel de periculo monitus, imò rogatus, à somno tamen se vinci passus est. 5. Occasionem non fugit, nec impiorum familiare colloquium declinavit. 6. Christum Magistrum non semel tantùm, sed iterum ac tertium abnegavit, & dicta insuper execratione ac juramento confirmavit. Sed crimine jam in totum admisso, & auditâ galli cantantis voce, *Egressus foras flevit amarè.* Hîc gemino documento erudimur.

Matt. cap. 26. vers. 71.

Duo eruditionis documenta:

I. Scelere commisso, nec dimidium quidem diem differre pœnitentiam. Nam peccatum, uti Gregorius loquitur, quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Animalia læsa maturatè medicinam adhibere properant. Cervus saucius dictamnum suum quæritat, suam plantaginem bufo, chelidonium suum hirundo. Peccasti? letale vulnus accepisti; mox obliga. Peccatum ut cancer serpit, nisi maturatâ pœnitentiâ obsistas. *Salubrius*, ait Augustinus, *sibi Petrus displicuit, quando flevit, quàm sibi placuit, quando præsumpsit.* Chrysostomi præceptio est: *Millies peccasti, millies pœnitere.*

1. Scelere commisso non differre pœnitentiam.

Aug. l. 1. de Civit. Dei, c. 15.

II. Peccandi occasiones solerter fugere. Ubi Petrus ab impiis recessit, mox flere cœpit; dum in atrio Pontificis hæsit, peccatum auxit. Quid miramur nos identidem in pristinas relabi noxas? occasiones peccandi escas non fugimus. Hinc illæ lacrymæ, hinc irriti labores. Quos Siracides accusans, *Qui baptizatur à mortuo*, inquit, *& iterum tangit eum, quid proficit lavatio ejus?* Si serio doles, dolendi caussas fugies. Quæ in aulâ Petrus deliquit, extra aulam deploravit. Duo illum egressûs & Pentimento fletûs monuerunt, Christi aspectus, & galli cantus. Vix dubium, quin obtutum animi, ipsi etiam exteriores oculi confirmarint. Ipsum etiam gallicinium infelici Petro Petrum ejecit. Hinc Clemens Romanus de Petro, *Quoties*, inquit, *gallum audivit, in genua procidit, & veniam lacrymans petivit.* At verò quilibet, Laurentio Justiniano teste, suum gallum domi haber, suam conscientiam. Beatus qui vesperi quotidie, priusquam se somno permittat, hunc gallum cantantem audit, pectus tundit, delictorum veniam poscit.

Eccli. 34. vers. 30.

2. Peccandi occasiones solerter fugere.

nuerunt, Christi aspectu, & galli cantu.

§. III. *Herodes Christum illudens.*

ROmanus præses Pontius, ut sese aleæ periculosæ subduceret, Christum Herodi vinctum transmisit. *Herodes autem viso IESV, gavisus est valde: erat enim cupiens multo tempore videre eum, eò quòd audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.* Quomodo autem gavisus est Herodes, cùm Pharisæorum aliqui Christum monuerint: *Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere?* Aut ergo animum mutavit Herodes, aut illi hoc confixerunt. Fuit autem Herodes Antipas Ascalonitæ magni Herodis, qui tot millia infantum jugulavit, nobilis tyranni filius, nec degener à parente patris. Hic igitur Herodes Antipas, partim ambitione, partim curiositate ductus, lætabatur ad suum tribunal hunc vinctum stare, qui magiam aut histrioniam exerceret, aut schœnobaticam faceret; ideo prodigii aliquid expectabat. Cunctantem ergo quæstionibus urget. De his nihil certi produnt divinæ litteræ. Potuerunt hæ tales fuisse. 1. An is ille, qui parenti suo etiamnum infans illuserit. 2. An eum se ferat, cujus adventu simulacra Ægypti corruerint. 3. An ipse cæco nato diem restituerit, leprosos, claudos, surdos, à malo genio infestos curârit, Lazarum sepultum, ut fama est, in vitam revocârit. 4. Quæstionis loco jussit adferri panem multiplicandum, aquam in vinum mutandam. 5. Denique quæsivit, num ipse sit Messias, quæ ipsius doctrina, qui discipuli, quid criminis parârit. Cupidissimè autem signum expetebat, & eo vilo libertatem promittebat. Opinatur Anselmus piâ commentatione: Herodem sibimet coronam è capite detraxisse, & impo-

Luc. cap. 9. vers. 8.

Idem cap. 13. vers. 31.

Herodes Antipas filius Herodis Ascalonitæ.

Puerile figmentum.

Quæstionis de quibus Christus rogatus interrogat.

fuisse

fuisse Christo, & unà libertatem promisisse, si miraculum ederet.

O Herodes fatue! ô Regum curiosissime! si scias quis ante te stet, quæstiones longè aliter instituas. Hoc summum est prodigium, Verbum obmutescere, Sapientiam illusionis tolerantem esse. Quòd si adeò ardenter quæras miracula, paullulùm expecta, brevi è cælo terrâque videbis. Sed ubi morum emendatio? Hoc tibi utilissimum foret miraculum, si tute ad frugem applicares animum. Sed potior tibi curiositas est, & imperandi libido, quàm animus ad virtutem compositus.

Ita Herodes interrogabat eum multis sermonibus. *At ipse nihil respondebat.* Silentii caussæ vel nobis notæ complures. 1. Ad emendationem nihil fecisset responsio. Una & sola curiositas hîc responsum venabatur. 2. Tacebat Jesvs, ne verba & signa damnationem obstinatissimi hominis augerent. 3. Tacebat, ne proximos cruciatus & mortem crucis impediret. 4. Tacebat, quia voci suæ, Joanni Baptistæ silentium gladio rex imperasset. Non enim Christum loquentem audiunt, qui, quos mittit, rejiciunt. Interea *stabant Principes Sacerdotum, & Scribæ constanter accusantes eum.* Illud utique valde urgebant, quòd regem publicè nominasset vulpem. Verebantur enim ne sibi hic reus elaberetur. Hinc accusationum plaustra. Eorum summam colligamus. 1. Fanaticus habebatur Christus, & à malo dæmone insessus. Hinc publicæ voces illæ: *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?* 2. Magus: *In Beelzebub,* ajebant, *principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* 3. Manducus gluto, patinarius: *Ecce homo vorax & potator vini.* 4. Hominum sceleratorum assecla: *Publicanorum & peccatorum amicus.* 5. Arrogans & superbus: *Unus assistens ministrorum dedit alapam* Jesv, *dicens: Sic respondes Pontifici?* 6. Blasphemus: *Ecce nunc audistis blasphemiam,* ait Caiphas, *quid vobis videtur?* Sed & universus populus clamabat: *Secundùm legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit.* 7. Rebellis & seductor. Ita plebs vociferabatur: *Commovit populum docens per universam Iudæam.* Et Pharisæi ad Pilatum: *Seductor ille dixit adhuc vivens.* 8. Latro denique, & latronum coryphæus, nam illorum medius pependit. *Tamquàm ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me?* Hoc unum ergo deerat, ut etiam haberetur stultus.

Quocirca Herodes, non ut Pilatus modestissimi rei silentium miratus, sed hominem censens indoctis dũtaxat doctum, & plebi disertũ, eum cum omni exercitu † suo judicavit stultum. Idcirco omnia omnibus licere voluit in Christum. Atque ut hic lusus tantò iret hilatior, pluribúsque innotesceret, linteum album raptim perforatum humeris est injectum, laciniis per membra defluentibus, ut nemo nesciret, hominem esse fatuum, cataստâ dignum. Quâ quidem ignominiâ rex stolidissimus, malè affectatam nobilitatem irridendam simul & puniendam esse censebat. Deinde, quia res Herodi cum Romanis, more Romano lusit, ut qui regnum stultè affectâsset, regni candidatus esse monstraretur. Verè Christus fuit candidatus, sed non alterius solii, quàm crucis, quâ nobis regnum pareret immortale. Sed quia superbia nostra obstabat, ideo pro servis Dominus, tantam hanc ignominiam, hos irrisus tulit patientissimè, nec recusavit haberi pro stulto Christus Jesvs, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.*

O mi bone Deus, quàm difficile, contemptum æquo animo tolerare? Et quis hominum est quantumvis vilis & abjectus, nisi sit patientissimus, qui contemni se ferat? potiùs alia omnia, quãvis perpessu asperrima pati malumus, quàm contemptum & ludibria. Hoc igitur stratagemate, hac albâ veste irridenda erat & erudienda nostra superba. Disce homo vermicule, disce pulvis contemni, rideri, abjici, calcari. Non displiceat nobis nova hæc sententia à tanto Magistro, tam tibi quàm mihi, quàm nobis omnibus tradita. Nam *sprevit illum Herodes cum exercitu suo, & illusit indutum veste albâ, & remisit ad Pilatum.* Christus omnem exercitum hunc illudentem vicit patientiâ, quæ vincit omnia, contemptum etiam & stulti amictum.

Hæc vestis alba mysteriis opulenta. Multis retro sæculis amissæ sunt vestes geminæ, una purpurea, altera candida, idque loco admodum securo, ut putabatur, in ipso paradiso. Nam coluber, sed humanus valde ac disertus, protoplastis furatus est vestem innocentiæ albam, & immortalitatis purpuram. Christus omnia tulit feciṫque, sua dedit Christus omnia, ut gemmas vestes illas recuperaret. Recuperavit certè. Et niveam quidem illam in aulâ Herodianâ reperit, in prætorio Pilati purpuream.

Capitales olim Judices albis & atris calculis in reos usi sunt. Rei, prout decebat luctum, atrati ad tribunal prodierunt. Ecce hic reus, Dei Filius, vel ab ipsis hostibus adversariis niveâ veste amicitur, & hoc ipso ab omnibus pronunciatur innocentissimus.

Inter quæ autem ludibria Christus jam ita candidatus viam ex Herodis aulâ in prætorium Pilati relegerit, pio Lectori considerandum transcribo.

Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsâ die, nam antè inimici erant ad invicem. Pilatus homines Galilæos Herodis tribunali subjectos, in vincula priùs rapuerat. Hinc inimicitiæ. Nunc velut errorem fassus amicitiam redintegravit. Hæc morum suavitas etiámnum inter pessimos quosque usitatissima est: tunc maximè conspirant, cùm contra Christum aut innocentes agitur. Christus inter malleum & incudem constituitur, sub cultro Christus linquitur, ut amiciciam inter se constituunt, & in bonorum perniciem conjurant.

Quòd si Judæus & idololatra tempore Christi patientis amorem inter sese concilient, quantò magis Christiani in gratiam Christi passi omnibus sese odiis & simultatibus exarment, & benevolentiam mutuam restaurent? illud Augustini assiduè inculcandum: *Non poterit concordiam habere cum Christo, qui discors esse voluerit cum Christiano.*

§. IV. *Pilatus Christum flagellans.*

Tvnc ergo apprehendit Pilatus Jesvm, *& flagellavit.* Tentavit Pontius diversis modis liberare Christum & morti subducere: cùm horum consiliorum nullum succederet, ut demum miteſcerent Judæi, jussit insontem in prætorio flagellari, cohorte ad hoc supplicii coactâ minimùm mille virorum. Sententia, eheu! crudelissima in ipsam innocentiam pronunciata. Eâ acceptâ, Christus utique sublatis cælo oculis suo se Patri sic obtulit: Mi Pater, quoniam ego in flagella paratus sum, atque hoc tuæ voluntatis est, *dabo corpus meum percutientibus.*

Hîc erudimur, imò & jubemur exemplo nimiùm potenti, ad omnes injurias, ad quæcumque demum flagella nos paratissimos præbere; si ita Deo sit visum, ita fiat.

Ergo virgineus iste homo, Dominus Jesvs, suis vestibus exuitur, omnia illi regumenta inclementer abripiuntur, statuitur nudus, uti primus homo investis suo figulo sterit. Nec ullus priscorum Patrum negat, quin Christus ad columnam nudissimus sit alligatus & cæsus. Infandum hoc, & præ tormentis omnibus admirandum. Nescio an tormentum aliud ullum Domino gravius acciderit. Sed merebatur hanc in Christo nuditatem primi parentis scelus primigenium, ad quod ignorata nuditas erubuit, & tegere docuit, quod innocentia nesciebat. Ita justitiæ divinæ satisfaciendum erat, ut quem scelera nudassent, nuditas expiaret. Et en spoliatur vestibus, & coram mille militibus adstat nudus, qui

Luc. cap. 23. vers. 9. Silentii caussæ in Christo.

Ibid. v. 10.

Accusationum in Christum summa. *Ioan. cap. 8. vers. 48. Luc. cap. 11. vers. 15. Matth. c. 11. vers. 19. Ibid. Ioan. cap. 18. vers. 22. Matt. c. 26. vers. 65. Ioan cap. 19. vers. 7. Luc. cap. 23. vers. 5. Matt. c. 27. vers. 63. Matt. c. 26. vers. 55.*

Herodes Christum cum exercitu judicavit stultum.

† Quem è Galilæâ tunc contra Pilatum habuit.

Coloss. c. 2. vers. 3.

Luc. cap. 23. vers. 11.

Ioseph. l. 14. Antiq. Iud. cap. 17. Alexander ab Alexandris lib. 14. Genial. dier. cap. 11.

Luc. cap. 23. vers. 12.

Christiani in gratiam Christi passi omnibus odiis sese exarmare debent.

Ioan. c. 19. vers. 1.

Pilatus Christum liberare tentans jussit flagellari.

Isaia c. 50. vers. 6.

Ad columnam nudissimus fuit alligatus & cæsus.

terram floribus ornat, qui suos amictus præbet liliis, qui aviculas plumis tegit, qui omnes animantes vestit, qui, quidquid verecundum est, velat & velare docet. Ah quæ verecundia fuit membris virgineis à tot inverecundis idololatris spectari nuda! Quis hîc Domini rubor inter impudicos risus, inverecunda probra, propudiosos aspectus?

Jam etiam calcantur vestes, quarum limbi & fimbriæ valetudinem & salutem ægris dederunt. Ubi nunc Adami ficulnea folia? ubi novorum conjugum perizomata? ubi panni & fasciæ præsepis? ubi lucida nubes Thaboris? ubi alatus Cherubim? Sed quid opus his velamentis? paullò pòst suo tegetur sanguine. Nam ideo acerbiùs flagellati sunt rei, ut in cruce penderent non penitus nudi, sed suòmet saltem cruore tecti.

En igitur corpus virgineum coram tot centuriis hominum ludibrio ingenti stat develatum. Hîc illa sine suturis tunica ab olivo to cruenta, hîc caro Christi, ob pridianum sanguineum sudorem maculis sparsa cernebatur. Sed nulla miseratio, nullus sensus erat illis belluis. Ita manus, quæ cælum stellis distinxerunt, quæ morbidis sanitatem reddiderunt, quæ panes auxerunt, vinciuntur ad columnam, & totum corpus paratur plagis. Cogitari potest, (quod hîc sæpiùs repetendum) dici non potest, quid sannarum & cavillorum impii & otiosi milites in Dominum Jesvm effuderint. Hîc certè pompa omnis & cultus luxúsque vestium spectaculo admirando damnatus est.

More igitur Romano crucifigendus Christus, antè flagellandus erat. Sunt qui à Brutiis cæsum, & in crucem actum affirment. Eodem autem Romano ritu funibus adstringebatur ad bipedalem columnam, quæ ad viri stantis umbilicum dumtaxat pertingebat, ut tam pectus quàm tergum rei verberibus undique pateret. In brevioris hujus columnæ summo ferreus annulus immissos accipiebat funes, quibus flagellandi corpus vinciebatur. Marmoream hanc columnam, in monte Sion Paula vidua Romana vidit cruentam. Eadem ævo Bedæ peregrinis illic monstrabatur. Pars hujus cruenta Romæ in divæ Praxedis æde hodiéque monstratur. Poterat hîc Dei Filius illud Michææ usurpare: *Populo meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi.* Ego ex Ægypto ducem tibi dedi columnam nubis & ignis, tu mihi reddis columnam doloris & sanguinis.

Ergo flagellatus est, & quidem dirissimè, Orbis conditor. Flagellum & tintinabulum olim ad triumphatoris currum, at verò die Parasceves ad ipsum pæne Dei solium appensa. Nam Dei Filius ab omnibus desertus, flagris subjectus, pro execrabili & tintinaculo, ut Prisci loquebantur, habitus est. Beatus Vincentius illud Isaiæ, *Disciplina pacis nostræ super eum*, expendens, instrumento triplici censet flagellatum: virgis viridibus & spinosis, dein loris nodosis, filis ferreis intextis seu catenulis. Id pæne omnes sentiunt, flagris è funibus aut loris cum oscillis cæsum. Cui sententiæ & Justus Lipsius accedit. Virgæ honestiorum, flagra mancipiorum erant supplicium.

Ligemus, obsecro, ad columnam istam, rebellem voluntatem nostram, & omnem carnis petulantiam. Hîc vagos oculos, hîc & manus licentiosas adstringamus timoris & amoris funibus.

Porrò flagellationis istius modus sine omni modo & lege fuit. Legibus divinis olim ita imperatum: *Sin autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis, prosternent & coram se facient verberari. Pro mensurâ peccati, erit & plagarum modus, ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum non excedat: ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.* Hinc Hebræis numquam nisi solùm triginta novem ictus infligebantur, ne umquam plagarum numerus lege definitus excederetur. Hinc Paulus octies omnino virgis aut flagris cæsus, ipsomet teste, à Judæis quinquies quadragenas plagas unâ minùs accepit. Aliàs ter virgis cæsus. Lex ista neutiquam servata in Christo, qui à Romanis flagellatus, & plagarum numerus excessu nimio auctus. Birgitta è Norrmannis oriunda, illustris sanctimoniæ vidua, Christi flagellati quinque millia quadringentas septuaginta quinque plagas numerat. Beata Gertrudis simili ferè calculo in flagellatione ictuum quinque millia quadringentos sexaginta sex colligit. Beatus Vincentius ossa humani corporis ducenta septuaginta sex asserit è Medicorum sententiâ, Christum verò ita flagellatum ait, ut cuivis ossium plaga triplex infligeretur. Non aspernamur ista, sed non adeò certa ducimus.

Gerson & Arias Montanus bis flagellatum ajunt. Melius negant alii.

Hieron. in epitaph. ad Eustochium. De hac columnâ Paulinus, Prudentius, Greg. Turon. Nicephorus. Mich. c. 6. vers. 3.

Isaiæ c. 53. vers. 5.

Tribus instrumentis flagellatus est Christus.

Vide I. Lipsium de cruce, lib. 2. c. 3.

Flagella hæc, inquit, aspera talis aut ossiculis.

Flagellatio fuit sine modo & lege.

Deut. c. 25. v. 2. 3.

Extant carmina Barthol. Lau-

§. V. *Sententia hîc certa statuitur & explicatur.*

Hoc ergo certum est, quod Cyrillus Alexandrinus, Chrysostomus, Augustinus, alii affirmant, Christum Jesvm dirissimè flagellatum. Quod è divinis voluminibus satis liquet. Jam olim per Psaltem Christus veluti rem factam memorans, *Et fui*, ait, *flagellatus totâ die.* Adeò sæva & adeò prolixa fuit hæc verberatio. Idque confirmans, *Supra dorsum meum*, inquit, *fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam.* Uti fabriles operæ tundunt incudem ictibus assiduè repetitis, ita hunc crucis candidatum Romani verberabant. Hebræa phrasi: Aratro tergum meum sulcârunt agricolæ; nam uti cultor terram proscindit ferro, & sulcos ducit, ita hostes mei corpus meum conciderunt. Quod Isaias luculentissimè confirmans, vel ipsis oculis testibus, *A planta pedis*, inquit, *non est in eo sanitas; vulnus & livor. Et vidimus eum, & non erat aspectus. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit; & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo.* Christus ipse in lugubri ac supremo itinere illo Hierosolymam versùs, peculiarem ac duplicem mentionem de se flagellando injiciens, *Ecce*, inquit, *ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquàm flagellaverint, occident eum.* Siluit Dominus Crucem, sed non siluit flagellationem, quam sermoni bis miscuit.

Psal. 72. v. 14.

Psal. 128. v. 3.

Isaiæ cap. 1. vers. 6. & cap. 53. v. 4.

Luc. cap. 18. vers. 31. & segq.

Quòd si etiam mentem Romani Præsidis spectemus, & finem quem is sibi præstituit, Christum acerbissimis flagris concisum dicere necesse est. Nam Pilatus hoc secum utique volvebat: Si reum hunc remissiùs castigem, furiosam plebem nunquam mitigavero; non acquiescent, ubi perfunctoriè cæsum spectaverint. Vos igitur hunc virum Hebræum acerrimè verberate. Facillimum erat instigare milites jam antè ad id promptissimos: Romani siquidem extremè oderant Judæos. Accedebant haud dubiè pecuniaria promissa Pontificum & Pharisæorum, qui milites incitabant, ne reo illi quidquam parcerent. Ita in præmium hos carnifices sæviisse dixeris. Laudatissimus ille audiit, qui ferociùs & validiùs sæviit. Quidquid tangi potuit, sanguinem profudit. Nulla pars corporis verberibus vacua. Inaudita sæculis immanitas. Atque hinc res certa, Christum flagris atrocissimè multatum. Et, quod credibile, primis quidem ictibus suffusum sanguinem, dein supremam cutem repetitis toties plagis laceratam, ipsam denique carnem avulsam, rivulis purpureis undique defluentibus. Quantus hic dolor? Et quanta, ô Deus, patientia in tam acerbis cruciatibus?

Pilati animus scribis in flagellatione Christi.

Sacri quidam tenent à tot cohortes, quot milites, flagellatum Dominum.

Tarsensis Paulus, cùm juberetur à Tribuno in castra duci, & flagellis cædi, cúmque jam loris adstringeretur, dixit adstanti sibi Centurioni: *Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare? Quo audito Centurio Tribunum adit, dixitq;: Quid facturus es? Hic homo civis Romanus est. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Ipse quoque Tribunus timuit, postquam resciit, quia civis Romanus esset.* Cùm C. Verres Siculus Prætor quempiam jussisset

Act. cap. 22. vers. 25. & segq.

jussisset flagellari, ille pariter exclamavit: Civis Romanus sum. Non potuisset Christus dicere: Dei Filius sum. Sed patientissimus JESVS plura etiam perpeti paratus erat. Nec enim umquam in tantis tormentis dixit, Satis est, dum inimicorum rabies & justitia Dei satiaretur.

Lazari mendici ulcera lambebant linguâ medicâ canes. En ditissimum è cælo Lazarum vulneribus plenum: quin nos pii catelli sumus, & Domini nostri vulnera, quin & flagra, ipsámque terram largo sanguine purpuratam, reverenti corde lingimus, ut nos servuli Dominicos dolores in nobis etiam aliquantulum sentiamus.

Cùm Hebræus populus Ægypto emigraret, in viâ è rupis vulneribus salientem fontem hausit. Testatur id Psaltes: *Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt.* En petram multo verbere percussam, mille vulneribus sauciatam, cruentis rivulis largissimè scaturientem. En Angelorum Regem crudelissimè flagris concisum. Verè Dux iste de tribu Judâ, *lavit in vino* (sed rubello) *stolam suam, & sanguine uvæ pallium suum.* Nam finitâ verberatione hac acerrimâ, quocumque Christus ibat, cruenta pavimento vestigia imprimebat. Verùm post tam immane hoc supplicium repsisse potiùs Christum dixerim, quàm incessisse. Et videte, quàm ægro anhelitu, quàm difficili gressu ad colligendas vestes suas huc illuc sparsas perreptet!

Cùm Papyrius Dictator, &c. Fabium Rullianum nudari, & virgas in eum expediri jussisset, fuit qui exclamaret: O spectaculum admirabile! & Rullianus, & Magister equitum, & victor scissâ veste, lictorum verberibus exponitur lacerandus! Quàm longè nos æquiùs hîc vociferemur: O spectaculum admirandum! Christus Dei filius, Angelorum Dominus, splendor paternæ gloriæ, Romanis flagris subjicitur ut mancipium postremissimum. Et quomodo tandem Angeli tam indignum facinus sustinere potuerunt; Dei filium miserabilem in modum cædi, ut servorum vilissimum? Oblatus est, quia ipse voluit. *Obstupescite cæli super hoc.*

Ita prætorium Pilati constitutum est amplissimum theatrum, in quo spectaret Pater æternus, & Angeli, & orbis universus spectaculum infandum, inauditum. Et quis restio hos funes colligavit, quibus & ligatus & cæsus est Dei Filius? Amor. Quis lictor ad columnam potuit adstringere? Solus amor. Quis fullo potuit hoc sanguinis ostrum injicere? Immensus amor. Quid, obsecro, amare est, si hoc non est? Quis amor possit esse major, quàm amantem ultro ligari, ut exsolvatur vinculis amatus? quis amor testatior, quàm velle cædi, velle mori, ut amato liceat sine plagis vivere? Quid nos amori tanto reponimus? cùm parem non possimus, saltem quàm possumus maximum reponamus. Non labori ac sudori, non lacrymis, non sanguini, non vitæ, non rei ulli parcendum, ut amori respondeamus amore. Nec est, quòd inopiam hîc prætexamus desidiæ. Nemo ad lacrymas pauper est, ad plurima pro amato toleranda sat divites sumus. Aderit amanti Deus, & volenti vires suggeret. Cantabat olim Psaltes: *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Malorum maximum, infame supplicium, crucis proludium accessit proximè; verberibus opertus est cæli architectus, flagellis cinctum est Dei solium. Si verè Deus in humanum genus vindicasset, sed unigena Dei scapulis suis obumbravit illi, cruentis brachiis ictus vindices excepit. Hæc omnia potuit amor, & hæc omnia bono nostro fieri præcepit amor.

Jam igitur cruenta ad cælum via est aperta. Hac ad gloriam Apostoli, & tot centena millia Martyrum contenderunt. Ibant illi gaudentes, Christo duce læti. Non sequimur saltem eminus? Perhaurit Christus myrrhatum calicem, & nos terrebit ejus guttula? Expendamus sæpius quod dixit Paulus: *Quem diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit.* Ergo verbera quæ nobis inferuntur, non tantùm toleranter perferamus, sed & nos ipsi ultro nobis ea inferamus. Nos sumus qui Christum flagellavimus longis funibus, quos scelerum prolixâ serie colligamus. Hinc jure merito nos ipsos castigamus. Pro se quisque dicat cum Paulo: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo.* Gustemus paululùm cruciatus Christi. *Agnosce ô homo,* clamat Augustinus, *quantum valeas & quantum debeas, & ipse tibi peccandi pudorem indicito.* Sed illud cumprimis observemus, ut his ipsis cruentis Christi flagellis impuras omnes & obscœnas cogitationes ejiciamus è toto pectore. Christus virginis filius cor immundum & lascivum non habitat; castos amat, & pudicitiæ serios cultores. Procul exeste hirci, & quidquid hominum inter lascivos greges censetur. Quilibet sibi uni dictum arbitretur: *Teipsum castum custodi. In omnibus ergo exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multâ patientiâ, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate. Hoc sentite in vobis, quod & in Christo* JESV. Non sentit Christi flagellati plagas, qui lasciviendo infert novas.

1. Cor. c. 9. vers. 27.
1. Tim. c. 5. vers. 22.
2. Cor. c. 6. vers. 4. & seqq.
Philip. c. 2. vers. 5.

CAPUT IV.

Christus moritur. Ab amaemate spineo redimitur, furenti populo sistitur, cum Pilati dicto: Ecce homo.

DIxerat è priscis moriturus quispiam: Ad mortem præparari, gravius est quàm mori. Præparatio ad Christi mortem verè ipsâ morte acerbior fuit. Proludiis certè tam severis ad necem candidati crucis parabantur. Nec minùs cum Christo actum. Priùs ille ad diversa judicum tribunalia rapitur, flagellis jam cæsus paliuris coronatur, in judicrum regem vestitur, ad concitam à Pontificibus plebem producitur, & in spectaculum, Pilati verbis, *Ecce homo,* proponitur. De hoc diverso & lugubri ad mortem apparatu copiosiùs disserendum.

Præparatio Christi ad mortem fuit ipsâ morte acerbior.

§. I. *Christus ad diversa judicum tribunalia rapitur.*

IVdices Christus habuit Annam, Caipham, Herodem, & Pilatum, sed judices iniquissimos. Et certè in aulis pessimè acceptus est Servator orbis. *Annas misit eum ligatum ad Caipham Pontificem.* In palatio Caiphæ præter ludibria plurima titulum rei & quidem capitalis, colaphum crudelissimum, & oculorum velum accepit. Ex aulâ Herodis, nomen & vestem stulti retulit. In prætorio Pilati flagra & columnam, ludicrum sceptrum, vestem purpuream, coronam spineam, mortis sententiam, omnem crucis apparatum, plagas innumeras recepit; ubi etiam malefactor, Barabbâ deterior, gentis subversor, imperii affectator audiit. Hi judicum illorum calculi fuerunt.

Judices Christi erant iniquissimi. Ioan. cap. 18. vers. 24. Erga Christum ludibria.

Quid autem Annas & Caiphas, quid Herodes, quid Pilatus sentiet die novissimo, supremo mundi judicio, cùm illum ipsum hominem, quem in prætorio ante se stantem & vinctum damnavit in crucem, spectabit in nube judicem? Est non nemo qui dicat: De hoc quidem Pilatus viderit, nihil ad me ista. Imò verò ad te plurimum. Nam quoties Christus & ante te stetit, ac repulsam tulit ad tuas fores? Assimile quiddam cogita. Si pauperculus è scholis puer emergat, & evadat in Dynastam Dominúmque eorum ad quorum ædes olim mendicaverat, & plerumque nec panis bucceam impetraverat; quid illi sentient, si ipsis imperet contemptus ab illis? Quid senserint Josephi fratres, cùm eum ipsum jam proregem cernerent, quem extremè oderant, quem necare statuerant, quem Ismaëlitis vendiderant? Quando igitur

igitur in imo se jacere deprehendunt, qui in alto stabant. Recordamur, ajunt, cùm vir iste jam potens Dominus, quondam pannosus & pallidus puerulus ante domos nostras cantaret ad emerendum obolum, aut panis frustillum. Sed quoties illum sine stipe vacuum dimisimus, cùm ei unum illud, quod importunis mendicis solet, occineremus, Deus te juvet: Quàm vellemus nunc, sinum ipsius panibus oppletum, illius crumenulam è nostrâ ditassemus; ille jam omnia hæc abunde posset rependere.

Et tu Christiane, cur jam aures claudis? cur manus contrahis? cur oculos à tuo Christo avertis? Numquid non ante tuas fores (quisquis es) frequenter hactenus stetit Christus, & pulsavit, & flagitavit ingressum, audiente, nec tamen admittente, te? Præmonuit ille sæpius se venturum, imò & præsens clamavit: *Ecce sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit januam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum.* Et quoties hic idem orbis judex, cujus tribunal nubes est, mendici habitu ante domum tuam suo frigori suæque nuditati tritam lacernulam, viles panniculos petiit, suæ fami mensarum reliquias rogavit, nec tamen quidquam impetravit, cùm tu non solùm non dares, sed & indignareris petenti, & has unas voces aggereres: Nolo ante meam januam vinarium aut panarium forum fiat. Hem malum! ab his muribus nusquam tuti sumus. Talia tu jactabas convitia, stipem & subsidia petenti. Vides jam illum ab iride celsâ judicem? Hic ipse ante te stetit, huic ipsi negabas opem, hujus aversabaris vultum, hunc ipsissimum turpe pellebas à te vacuum, nec ei concedebas è veste, quantum tineis, nec è cibo, quantum canibus aut muribus, nec è potu, quantum parasitis & morionibus, aut ipsi etiam pavimento, nec è domo, quantum araneis, damnatæ supellectili, scrutis, inutilibus vasis. Hic igitur ipsissimus ante te stetit, tu sedebas, & vel superbo digito, aut iracundo nutu recedere jubebas, indignum ratus, cui vel verbulum amicum redderes. Ille jam sedet, tu stas; ille judex, tu reus; ille regnorum distributor, tu omnium pauperrimus.

Apoc. cap. 3. vers. 20. Christus in habitu mendici ante domũ nostram stipẽ petit.

Nunc igitur, dum licet, attentiùs illud cogita: Jesvs *autem stetit ante præsidem.* Stat Jesvs nunc ante te, quamvis vultu vix agnoscendo. Si ergo velis bono esse loco, cùm tu ante illum steteris; age, jam tempus est emerendi favoris. Jam pulsantem ad pectoris tui ostium admitte, & huic hospiti, quidquid bonorum desiderio rum, quidquid laborum pro ipso toleratorum habes, appone. Jam gere curam pauperum, quorum personâ & schemate judex orbis obit, & ad ostium pultat, ante domos cantat, stipem rogat, ad cælum invitat, miserricordes deplorat. Quocirca geminum illud Domini pronunciatum altissimè animo affigendum: *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.*

Matt. c. 27. vers. 11. Qui vult bono esse loco in judicio curam pauperum gerere debet.

Matth. c. 25. vers. 40. & 45.

§. II. *Christus flagellis cæsus, spinis coronatur.*

Ante annos non adeò multos, sponsi & sponsæ opulentiores ad nuptialem hilaritatem augendam, ter quaterve vestem de die mutârunt. Sponsus è cælo Christus in suis cum humilitate nuptiis, vestem brevi tempore mutavit novies. 1. Supremâ cenâ albatus incessit, non tantùm quia vestimenta sua posuit, & linteo se præcinxit, sed etiam quia corpus suum albo panis amicimine velavit. 2. In oliveto vestem stellulis sanguineis pictam habuit. 3. In Herodis aulâ totum se candidatum exhibuit. 4. In prætorio Pilati ad columnam cæsus purpurâ dibaphâ è suómet sanguine totum corpus circumdedit. 5. Priori purpuræ coccinea chlamis injecta est, quâ spectandus populo super marmoreos gradus stetit. 6. In egressu ad Calvariæ rupem consuetas vestes sed sanguine tinctas habuit, præcinctus funibus. 7. Cùm cælestis hic sponsus ob amoris æstum in solario crucis quiesceret, Sol & Luna nigrum pallium, uti Noëmi filii, suo patri & domino injecerunt. 8. Cùm in crucis lectulo mortem opperiisset, cadaverosum pallorem induit. 9. Morte jàm obitâ Josephus & Nicodemus obsequentes, & etiamnum latentes discipuli sindonem mundam attulerunt, quâ vestitus hic sponsus sepulchrum subiit. His vestimentis toties mutatis additum est diadema è sentibus & paliuris textum, vix ullis sæculis visum.

Christus in suis cum humilitate nuptiis vestẽ novies mutavit.

Quocirca, quod carmine nuptiali canitur, *Videte filiæ Sion regem Salomonem, in diademate quo coronavit eum mater sua* (noverca sua, Synagoga) *in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.* Suos olim matres filios, ut Chrysostomus observat, in nuptiis coronarunt. Synagoga ferox noverca Christum Filium inviso ac mirabili serto, veste polymitâ ornavit. Ex his nuptialibus ornamentis ante omnia spinosum sertum non manibus, sed mente reverenti ac meditabundâ tractemus.

Cant. cap. 3. vers. 11.

Synagoga Christum mirabili ferto, veste polymitâ coronavit.

Indagant aliqui paullò curiosiùs, è quo spinarum genere hoc sertum Christi sit contextum. Sunt qui juncos marinos hîc usurpatos censeant. Plerorumque omnium sententia est fuisse sertum è rhamno. Frequens est hoc veprium genus in Palæstinâ, plenum aculeis, ericio simile. Nec contradicunt serti hujus fragmenta, quæ Parisiis in Sacello sacro, in Hispaniis in cœnobio de Spinâ, in Belgio Lovanii servantur junco dissimilia. Rex Galliarum Divus Ludovicus, cùm sacra hæc lipsana Parisios deferret, urbis Præsulem nudis pedibus, oculis humentibus habuit prodeuntem obvium.

R. Rhamno hoc sertum cõtextum omnium fere sententia est.

In Hebræorum Judicum libris arbores in senatum coëuntes dixerunt rhamno: *Veni, & impera super nos. Quæ respondit eis: Si verè me regem constituistis, venite, & sub umbrâ meâ requiescite.* O bone Christiane! cùm plerique omnes de turbis & grandi malorum multiplicium incursu conqueramur, venite obsecro, & languentes animos sub hujus senticeti umbrâ recreemus. Commeditemur pœnitiùs hos infiniti ludibrii acutissimos dolores, & nostros faciliùs perferemus. Sin autem aspernemur hanc umbram, meminerimus rhamnum etiam dixisse cetera arboribus: *Si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & devoret cedros Libani.* Hic ipse Christus spinis redimitus ignes olim evomet in omnes emortuas cedros, in homines lascivos & arrogantes, qui suis aut deliciis aut deliriis immoriuntur, sui capitis obliti, tam sævi diadematis immemores.

Judic. cap. 9. vers. 14. & 15.

Sub hac senticeti umbrâ animi languentes recreandi.

De aculeorum numero in hac plectili corollâ nil liquet. Beatus Vincentius spinas septuaginta duas, alii plures numerant. Divini libri & Patres prisci hîc silent. Sat constat, spinarum fuisse plurimas. Nam & hortenses sepes texuntur è rhamno, cui multi, oblongi, præacuti ac robusti sunt aculei. His ipsum cranium censent aliqui perforatum. Utraque meninx (vix dubium) pertusa & lacerata, quod letale. Credibile, complures ex his spinis loco uno subiisse curem, cruentas altero emersisse. Nam capiti vi magnâ impactæ, & velut insutæ, venis nervisque trajectis, fluentibus undequaque rivulis. Hic Angelorum aliquis disceptare possit, majórne fuerit cruciatus dumosi hujus diadematis, an ignominia & ludibrium. Certatum prorsus est inter dolorem & ludificationem.

Spinæ in hac plectili corollâ fuerunt plurimæ.

Heu mihi, qualis erat! *quantum mutatus ab illo!* In Thaboris cacumine quàm amœnos radios jaciebat hic vultus, qui jam livore squalidus, sanguine perfusus, sputis fœdatus? Et tamen illic, ô bone Jesv, in Thabore tribus dumtaxat discipulis vestium tuarum formosissimam nivem, & tui vultûs amœnissimum solem exhibebas; hîc verò cùm totum corpus tuum vulnus & ulcus unum est, lacerum & vetus vestimentum, sceptrum ridiculum, dumosum capitis ludibrium, omnibus Hierosolymorum civibus publicè spectandum te præbes. O quale,

Virg. lib. 6 Æneid.

quale, mi Deus, spectaculum, quàm lacrymabile & perluctuosum!

Enimverò dicat mihi Christianorum Principum aut Regum aliquis, quot aureorum daret ei pictori, qui Christi spinis coronati, & super Lithostrotos stantis, effigiem veram depinxisset. Nos ipsi, quæso, in mente nostrâ hoc ectypum depingamus. Christum tot suppliciis crudeliter deformatum animo cernamus, mente ac cogitatione altissimâ concipiamus. Iconismum Christi adeò immutati, quo possumus, meditationis penicillo effingamus. Exiguum nimis est hæc nobis dici, hæc scribi, hæc legi à nobis; nisi hæc eadem toto animo & studio singulari commeditemur. Hæc pictura, hic iconismus solatur, instruit, docet, accendit ad meliora.

Tam porrò lamentabilem Christi vultum numquam fingemus, quin minus vero efformemus. Extrema Christus pati voluit, & omnium futurorum Martyrum cruciatus velut in compendium aggerere, sibi uni omnes perferendos. Et certè hoc remedii tam austeri morbus noster & summa superbia requirebat. Nullus flagitiorum finis; novæ scelerum formæ pæne quotidie emergunt, en & novos colores, quibus fœditates illas corrigamus. Intueamur liventes Christi oculos, & multâ jam morte natantes, capillos sanguine concretos. Per omnem vultum pallor, livor, tumor, luror, & plurimus cruor sparsus. *A plantâ pedis usque ad verticem non est in eo sanitas; vulnus & livor, & plaga tumens. Sed livore ejus sanati sumus.* Hanc meditando pingamus effigiem, eámque in pectoris nostri scrinio reponamus. Illa nos in rebus advetsis omnibus, præsertim in extremis ad omnem patientiam, & ad verum cum divinâ voluntate consensum inflammabit.

Christus omnium martyrum cruciatus sibi uni perferêdos aggerere voluit.

Isaiæ cap. 1. vers. 6. & c. 53. v. 5.

§. III. *Dominicæ coronæ è spinis contextæ typus & simulacrum diversum.*

Typus coronæ Dominicæ spineæ: Rubus ardens. *Exod. cap. 3. vers. 3.*

DUx Israëlis Moses, cùm eminus rubum cerneret inflammatum, nec à flammis tamen consumptum, *Vadam*, inquit, *& videbo visionem hanc magnam.* Magna planè visio, cùm Angelus præsentem se dumeto ardente ostenderet. Sed visio longè major, cùm Deus carne vestitus, sputis, irrisibus, ludibriis, verberibus, flagellis deturpatus, textile dumetum capite præferret. Eamus totis diebus, annis totis, & videamus visionem hanc magnam, quamvis non procul eundum. Ipse Rex noster rubis cinctus ultro ad nos veniens, *Aperi mihi*, ait, *soror mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium*, quas expresserunt rubi. Jam sanè in divino hoc capite decretoria Numinis sententia vel oculis paret: *Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi.* Germinavit certè densas spinarum segetes. Ex his grandem manipulum Christus capite deferendum suscepit. Abrahamus filium mactaturus *vidit post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio.* Christus orbiculari vepreto implicatus, aræ crucis impositus est, in victimam pro omni humanâ gente: sed nulla pro eo succedanea fuit hostia, nullus vicem illius aries substitutus; hîc Isaacus ipsemet spinosum gestans sertum immolatus est. Ne miremur spinas in Christi capite. Eradicandæ fuerunt illæ, & vel sic asportandæ. Nam Christus de bono semine ad populum perorans simul etiam explicuit, quibus ex causis semen bonum impediretur. Inter alia boni seminis impedimenta & spinas numerans, *Et aliud cecidit inter spinas*, inquit, *& simul exortæ spinæ suffocaverunt illud.* Has igitur boni seminis jugulatrices, Christus in suum caput collectas asportavit, ne nocere pergerent.

Cant. cap. 5. vers. 2. Caput sponsi plenum rore, & cincinni guttis noctium.

Gen. cap. 3. v. 17. & 18. Spinæ à terrâ germinatæ.

Gen. c. 22. vers. 13. Aries inter vepres hærens cornibus.

Luc. cap. 8. vers. 7.

Sed quid hoc, ô bone Jesu! ante dies pauculos palmæ virides substernebantur tuis pedibus, tuóque, quo vehebaris, jumento, nunc spinæ adiguntur in tuum caput? Numquid terra dignior tam sacrosancto capite? Responsi aliquid Baruchi reddens, *In horto*, inquit, *spina alba supra quam omnis avis sedet.* Christus erat hortus virturum omnium plenissimus, in hunc hortum nihilominùs penetravit sepes rotunda spinea, in quâ sedent aviculæ, tot bonarum mentium cogitationes sanctæ. O si vel ramulum ex hoc spinarum germine impetremus, si in nostro pectore plantandum, ut ex eo patiendi amor pro Christo succrescat!

Cogitatio bonæ mentis sedet supra sepem rotundam spineam Christi.

Hæ spinæ in sertum contextæ Christi pulvinus & cervical fuerunt, nec enim aliud in lectulo crucis habuit pulvinar. Jam apparet, mundum Nascenti Christo longè magis faviſſe quàm morienti. Multò suavius, indormire stramini, quàm asseri; facilius, capiti subjectum fœnum, quàm vepretum premere; tolerabilius, pati fascias, quàm funes & ferreos clavos; dulciùs lac maternum, quàm fel & acetum bibitur. His incrementis paupertas Christi nascentis ad extremam Moriendi inopiam pervenit.

Hæ spinæ fuerunt cervical Christi.

Hæ spinæ Christo fuerunt loco pilei, quo caput texit die planè nebuloso atque caliginoso, quo sanguine pluit, quo cælum & terra seditionem movit, quo aër totúsque orbis in tumultum exarsit, quo Patris cælestis ira tonuit & fulminavit. Hac sæviente horribili tempestate, hoc pileo est usus ille latronum medius in crucem actus. Usurpari tunc potuit Papinii dictum:

Pileum.

——— *Et temperat astra galero.*

Ab orbe condito de tali galero è spinis contexto nihil umquam nec Romana, nec Græca, nec historia barbara quidquam prodidit. Novitium prorsus hujus pilei est inventum, quod tamen amatores Christi sedulò sunt imitati. Christophorus Martyr eò animosiùs candentem galeam capite recepit, quòd sciret Domini sui verticem impactis spinis excruciatum. Beata Theonilla rubis se coronari ad imitationem Magistri patienter tulit. In Hispaniâ non procul Toleto, puer octennis, cui nomen Christophorus, à Mauris coronatus est spinis, & in crucem affixus. Ab indigenis appellatur Innocens à Guardiâ. In Angliâ Nordwici Guilielmus puer idem supplicii passus est à Judæis. In eâdem Angliâ Lincolniæ eodem genere tormenti divus Hugo puer itidem à Judæis extinctus est. Zischka Bohemiæ clades (quod Bartholomæus Pontanus memorat) viros religiosos undecim Carthusianos, spinis coronari, & viis publicis duci jussit, præsultante sannione in Sacerdotis veste cum calice. Sed eâ nocte plexus est capite, captivi in libertatem vindicati. Habuit ergo hoc novum sertí genus imitatores, sed illud nemo cum decoro gestat, nisi qui paratus est pro Christo facultates, honorem, sanguinem, vitam exponere.

Novitium fuit hujus pilei inventum, ab Amatoribus Christi imitatum.

Guardia oppidum est prope Toletum.

Pontan. l. 1. Bohemiæ.

Josephus de Salomonis famulitio equestri disserens: Flos juventutis, inquit, promisso capillitio conspicui, & tunicas è Serrariâ purpurâ induti. Adhæc ramentis auri capillum quotidie spargebant, ut ad solares radios fulgor reflecteretur. Idem Imperatorum aliqui, Commodus, Lucius Verus, Gallienus fecerunt. Noster hic Salomon alium capilli deaurandi modum invenit, horrendam cidarim, spinosum redimiculum, non ad pompam & luxum, sed in Humilitatis & Patientiæ signum. *In cujus monimentum nos Sacerdotes*, inquit Beda, *in coronam attondemur, ut semper memores simus hujus infandi cruciatus & ignominiæ.*

Josephus l. 8. Antiq. cap. 2.

Cùm Eduardus rex Angliæ inauguraretur coronâ & regno, ex omni civitatis domo, quaquâ transiter, ram serta quàm flores soluti spargebantur, in transeuntem, parietes omnes vario peristromate ornabantur, ipsæ viæ pretioso panno sternebantur. E cælo Pater coronam in filium demisit, sed spineam; hac primitus Rex cæli inauguratus est, dum sibi suisque auream gemmeámque pareret moriendo.

Ludovicus de Malvedâ in Speculo Principum, parte 2. c. 13. initio.

Quid spinas horremus? cur fugimus ærumnas? aurum & gemmas ferunt. Amplectamur interea horridum hoc sertum, dum veniat geminatum. In malis meliùs

Baruch c. 6. vers. 70.

liùs sapimus; secunda rectum auferunt, adversa secundant.

§. IV. *Ejusdem coronæ adumbrationes.*

Agrippæ regis Judæorum ludificatio.

Æ Gerrimè tulit Philo, nec id sanè concoquere potuit, quòd Flaccus Alexandriæ Præses dissimularit, Judæorum regem Agrippam à plebeculâ & pueris, quamvis absentem, irrideri. Ludificatio ista in hunc ritum adornata est. Carabas homo stultus per vias aberrans in gymnasium ab eis vi pertractus est. Huic coronam chartaceam imposuerunt, pro sceptro fragmentum arundinis inseruerunt dextræ. Hunc ludicrum regem loco spectabili statuerunt, & Marin salutarunt, quod Syris Dominus est. Sciebant enim Agrippam esse Syrum. Hanc injuriam Philo indignissimè tulit, nimirum Cæsaris amicum, & à Romano Senatu honoratum, adeò procaciter derideri. Sed, ô mi Philo, quàm multò & in immensum major fuit injuria, cùm Regem cæli sic irriderent milites Romani, applauderent Pontifices Hebræi! Itáne tam gravis despicatus fuit, Agrippæ simulacrum deridiculo haberi; quantus erit, non Cæsaris amicum, sed Dei Filium irrisu tam fœdo ludificarè, ignominiis tam cruentis appetere, & ut mancipium abjectissimũ habere? Hinc * Godefridus Bullionius Dux Lotharingiæ, qui anno Christiano millesimo nonagesimo nono, ipso Parasceves die, quo Christus in crucem actus, in muros urbis obsessæ primus evasit, & Hierosolymam recepit, rex ibi totius exercitûs consensu proclamatus, numquam tamen sustinuit coronari auro, ubi Dei Filius fuisset coronatus spinis. Ita Baronius, Sigonius, Onuphrius, Genebrardus, Sigebertus, Gordonus, Gaulterius, alii testantur.

* *Ad annum* 1095. 1096. 1097. 1098. 1099. *alios. Gordonus ait Hierosolymã die 9. Iunii cœptã obsideri, die 15. Iulii captam.*

Servorum venditio.

Gell. lib. 7. Noct. Attic. cap. 4.

Servi olim (quod Gellius me docet) vendebãtur sub coronâ, quæ mercis venalis signum erat, ut apud nos fasciculus straminis. Christus pridie suæ mortis à suomet discipulo velut servus est venditus; sed quia mercatorem facti pœnituit, nec ei satis pretii solutum, stat denuò Christus sub spinoso ferro ut servus, & venalem sese proponit sub coronâ. Nempe *semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus.* Ita se nobis omnibus exponit vænum. Nemo nostrûm tam egenus est, quin servum hunc possit emere. Sed quanti addicitur? quo emendus est pretio? Amore. Ama illum, & emisti, jam tuus est. Verus amor Christi cum Christo sic loqui solet: Mi amantissime Domine Jesv, & agere & pati fortia pro te paratissimus sum. *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Insuper *& hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcas.* Mi Pater, modò tuus ego sim filius, castiga me, flagella me, prout tibi visum. Ego meam voluntati tuæ quàm integerrimè subjicio. Ærumnarum nihil à te avellet me, non fames, non sitis, non pauperies, non infamia, non dolor, non morbus, non ipsa mors. Spinas tuas & ego sentire cupio. Nolo delicatum esse membrum sub capite spinoso. Ita sentit & loquitur verus amor.

Philip. c. 2. vers. 7.

Amore Christus emitur.

Ps. 22. v. 4. Iob cap. 6. vers. 10.

Non servi autem tantùm, sed & victimæ coronis vinciebantur. Lystrenses Paulo & Barnabæ sacrificaturi, coronas & tauros offerebant. Christus pro nobis immolandus, jam jámque trahendus ad crudelem aram, magna prorsus victima, & ideo etiam stabat coronata, sed spinis, ut probè demum caperemus ad immortalitatem beatam non esse aliam viam, quàm arctam illam & asperam, spinis plenam. Hac ipsâ viâ contendendum ad vitam, *in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in multa patientiâ.* Hanc viam caput præit, cur membra reluctentur sequi? *Pudeat*, inquit Bernardus, *sub spinoso capite membrum fieri delicatum.* Via ad inferos ampla & plana, rosis sparsa; sed terret exitus, spinis horridus. Sequamur eâ, quâ præcedit caput nostrum; ibimus tuti. Non è paradiso, sed è cruce in paradisum itur. Hanc viam rex David tenens, *Secundùm multitudinem*, inquit, *dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* E spinis nascuntur rosæ.

Act. cap. 14. vers. 12.

Christus nos docet ad beatitudinem non esse aliam viâ quàm arctam & asperam.

2. Cor. c. 6. v. 4. & 5. Bernard. serm. 5. de omnibus sanctis.

§. V. *De coccineâ Christi veste.*

Hæc patet c. 3. §. 3.

A Ntre aliquot annorum millia, ut suprà demonstratum est, sub prima Orbis incunabula, in paradiso vestes geminæ sunt amissæ: Innocentiæ alba, immortalitatis purpurea. Illam in Herodis aulâ Christus reperit, & collo mox injectam cum gaudio asportavit. At verò immortalitatis purpuram in prætorio Pilati Christus invenit, nec distulit, quin statim à lætâ inventione istâ in sublimem locum evaderet, & civico populo purpuream hanc vestem denuò repertam ostenderet. Nec enim se continuit, quin protinus de inventâ veste gaudium suis civibus participaret.

In aulâ Herodis Christus reperit innocentiæ albam; in prætorio Pilati immortalitatis purpuram.

Hoc, rubrum vetus, lacerum vestimentum ludibrii plenum. Nam uti corona ignominiis & cruciatibus referta, sic arundo cava, & scissa purpura dolores attulit & irrisus. Coronâ hominem arrogantem, arundine morionem, cocco ambitiosum regni affectatorem, plectere torrorum mens erat. Evangelistæ chlamidem appellant. Hoc vestimentum Ducibus, regibus Macedoniæ, Imperatoribus usitatum. Primus Romanorum usus est chlamide rex Numa. Iulius Pollux censet fuisse talarem quâ induerentur jam armati.

Sed fortè quæras: Unde color tam pretiosus? quid ostrum & murex? Quæstio vana hoc loco, & nihil ad rem. Magis seria hîc movenda. Illud tamen non videtur penitus silentio transmittendum. Cùm Matthæus coccineam chlamidem, Joannes purpureum vestimentum vocet, existimavit Ambrosius duo fuisse vestimenta, tunicam & chlamidem. Sed Athanasius conciliat dicta; & communis est sententia, fuisse vestem unicam. In amore ac deliciis, & magni semper pretii fuit purpura. Cortinæ ac velum Arcæ purpureum fuit, uti & Holofernis conopeum. Joseph in Ægypto, Daniel in Babylone, honoris causâ, purpurati. Romani regem honoraturi ut amicum, togam ei purpuream mittebant, quæ & picta dicebatur. Ita rex Alexander Jonathæ Hebræo Principi in signum amicitiæ *coronam auream & purpuram misit.*

An Christus fuerit vestitus tunicâ & pallio.

1. Macha. c. 10. v. 20.

Purpura Christo injecta summo ludibrio, perinde ac si ei tamquam regi populus Romanus regium hoc ornamentum misisset, ut ita illius divini ad populum sermones & miracula publicè irriderentur. Inter purpuras pretiosissima fuit, Plinio teste, dibapha. Quæ nomen inde sortita, quòd esset bis tincta, veluti magnifico impendio. Christi purpura verissimè dici potuit dibapha, seu bis tincta, & muricis ostro, & Christi sanguine, cujus vel guttula pretiosior Orbe toto. Ut pretiosissimus hic liquor eliceretur è corpore, præmissa est missio sanguinis, quem subtraxerunt milites flagellis & spinis. Hinc pannus ille coccineus sat reperit sanguinis quem biberet. Quò abis, ô amor? Nostro bono factus est Christus offector purpurarius. Sed revera purpurissum istud magno ei stetit. Hæc tamen omnia, inquit amor, paratissimus patior, si opus, graviora passurus, modò tu ames te amantem.

Christo purpura injecta summo ludibrio.

Plin. lib. 9. Nat. hist. cap. 39.

Porrò purpura, inquit Pierius, pudoris & verecundiæ nota est: in Christo nota fuit ludificationis & ignominiæ. Dum enim inter tenebras penderet in cruce, à duobus saltem, Centurione & latrone Dominus & Dei Filius est proclamatus. At verò cùm in alto staret joculariter purpuratus, & dumis coronatus, illud unum atrocissimum *Crucifige est auditum.*

Fuit ejus ludificationis & ignominiæ.

Plutarchus in Fabio, Pridie, inquit, prælii purpura ad Imperatoris tentorium in hastâ est suspensa, militi ad pugnam accendendo. Hoc illis signum * coccineum robusta fuit exhortatio ad ânimos in hostem erigendos. Haud minùs nobis hæc Christi purpura instar multarum concionum sit, ut cùm pugnandum est adversùs caco-

* Ejus signo pugnæ & exhortatio ad animos contra diabolum & vitia erigendos.

cacodæmonem & vitia, non moveamur gradu, non abjiciamus arma, non turpiter nos dedamus victos, etsi sanguis impendendus huic certamini, etsi caput pro Christo devovendum. Cùm Christo prælium atrox indiceretur, ipse suis humeris cruenti prælii signum prætulit: adhuc enim & Calvariæ mons restabat occupandus.

Adumbrat Christum sanguine martyrum vestiendum. Designat immortalitatis vestem.

Hæc Christi purpura, si significatum spectemus, adumbrat Christum tot centenorum millium Martyrum sanguine vestiendum, hi tingent vestimentum, quod Christi Corpus, Ecclesiam, convelet. Hæc ipsa etiam purpura designat immortalitatis vestem, quam post omnium ad vitam reditum induent beati. Hæc vestis ultra quinque millia annorum latebat perdita. Diabolus eam furatus fuerat in paradiso. Et videte astutiam vaferrimi veteratoris. Eò illam abdidit, ubi nemo mortalium, nec suspicione quidem motus, quæsisset. Quis enim putâsset in Pilati domo hoc furtum absconditum? Hoc ajo: Quis credidisset de vindicandâ humanæ gentis libertate, in Pilati prætorio agendum, & totum pæne negotium illic transigendum?

Quocirca erigamus oculos in altum ad inventorem lujus vestis, & auctorem nostræ salutis. Unà cum illo ploremus. Si lacrymas non cieat mœror, gaudium eliciat. Nam & Christus oculos quidem lacrymis & sanguine natantes gerit, sed dici potest, illas Christi lacrymas præ lætitiâ quoque prosiliisse. Notæ sunt nobis voces illæ: *Congratulamini mihi, quia inveni ovem, quæ perierat*; quia inveni vestem, quæ amissa fuerat. Magno quidem mihi stat istius vestis inventio, sed propter vos gaudeo, vobis illam reperi: & quamvis majoribus impendiis fuisset opus, non sumptui tamen ulli nec labori pepercissem. Idcirco me continere non potui, quin continuò sublimem hunc locum conscenderem, & hanc ipsam vestem spectandam proponerem, etsi membris meis omnibus inter flagra fœdissimè laceratis. Hæc tamen omnia tot ludibria, tot plagas, tot tormenta, amore vestri libentissimè ultro ac sponte pertuli.

Luc. cap. 15. vers. 6.

Quid quæso Christiani, quid his amoribus Domini respondebimus? Hîc mihi vox, hîc calamus hæret, quidquid dixero aut scripsero, minus dicam, minúsque scribam, quàm exigat rei dignitas. Hoc exactissimè intelligamus, nos Regi Christo spinis coronato, ad omne obsequium, imò & servitium esse devinctissimos, ut rectè cum Ecclesiâ sæpiùs rogemus: *Da nobis, quæsumus Domine, diabolica vitare contagia, & ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates.*

§. VI. *Expenduntur geminæ Pilati voces:* Ecce homo.

IN rebus omnibus, præsertim in mysteriis seu Nascentis seu Morientis Christi piè commeditandis, plurimùm juvat, rem cogitandam ante oculos animúmque intuitu fixo proponere, & quà licet, cogitatione intentâ priùs depingere. Ut ergo Christi spinis coronati, & ad populum producti spectaculum animo ac mente concipiamus exactiùs, videamur videre Christum in alto pedibus ægrè consistentem, anhelitu difficili, specie prorsùs lacrymabili, toto corpore miserabilem in modum lacerato. Horribile sertum è dumeto hæret vertici, manus ligatæ præferunt arundinem, vultus cruore ac sputis deformatus, nec amicissimis noscendus, artus omnes saucii & recenti sanguine perfusi, quos coccinea ludicra chlamis malè operit, oculi jam moribundi modestissimè submissi, os ad silentium & verecundiam compositum. Verbo dixerim, Doloris effigies. O spectaculum acerbum & miserandum! ad hunc sublimem locum, in quo ad Pilati latus stabat Christus, viginti * octo gradus ex albo marmore pertingebant. Supra hos gradus in palatio Pilati, quod hodiéque monstratur, paullo amplior erat locus marmore stratus, quem Joannes Lithostrotos vocat, Hebræis Gabata dicebatur. Hîc ambulacra & propylæa marmoreis columnis distincta, insignioribus duabus, ad quarum unam Pilatus ad alteram Christus stetit. Hîc in arcu lapideo etiámnum legitur incisum: *Tolle, tolle, crucifige.* Cetera, quod Adrichomius testatur, fugientibus & exesis litteris legi non possunt.

* Roma hodieque visuntur & osculantur. Duo viri religiosi, Hieronymus Domenechus, & Joannes Paullus, in his ipsis nostris

genibus nixi hæserunt, in singulis prolixius meditatione aliquâ adjunctâ commorati.

Cùm ergo Pilatus in omnem se partem versasset, tentasset omnia, Christo in libertatem asserendo; visum est denique movendis animis futurum illud efficacissimum, si tam sæviter flagellatus sisteretur turbis ex alto spectandus. In eum igitur, quem diximus, locum, unà cum reo suo ascendit Præses, & quod credibile, coccineam vestem illam paullulùm reducens, ut corpus fœdissimè vulneratum, ab omnibus probè posset conspici, breve illud, sed sensu plenissimum, pronuntiavit: *Ecce homo.*

Cur Christus à Pilato tam sæviter flagellatus sistitur turbis spectandus.

Nunc ergo, Christiani, respicite & levate capita vestra. En spectaculum luctuosissimum! En aut Dux noster pro paludamento vetus scissúmque ostrum, pro galeâ spinas, pro clavâ cannam, pro loricâ tergum pectúsque flagris discerptum monstret. Hoc habitu in illam palatii projecturam venit, ut ab omni populo spectari commodè posset. Huc Christus cogebatur ascendere, qui præ deliquio animi vix pedibus poterat consistere. Clemens Alexandrinus militaris prisci moris mentionem injiciens, Regem recèns creatum, inquit, milites congestis vestibus aut clypeis sublimem imposuerunt. Ita Jehu in regem uncto *festinaverunt, & unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus ejus in similitudinem tribunalis.* Ita Rex noster in altum educitur. *Exivit ergo* JESUS *portans coronam spineam, & purpureum vestimentum.* Hîc Romanus Præses succinctissimè ad populum perorans dixit: *Ecce homo.* Saltem agnoscite miserabilem hominem, si non vultis Messiam aut Regem.

4. Reg. c. 9. vers. 13. Ioan. c. 19. vers. 5.

Ut populum ad misericordiâ flecteret usus est voce, *Ecce homo.*

Ecce homo: Minimùm, putate eum hominem, rationis usu vobis non dissimilem; quòd si non hominis, at saltem humanitatis rationem habetis, hominum omnium miserrimus, calamitosissimus est.

Ecce homo, quamvis similior videri possit pecudi, cui pellis detracta. Si canem aut domesticam animantem cerneretis tot morsibus sauciatam, misericordiæ aliquid ei tribueritis; en hominem plagis & vulneribus pæne confectum, miseratione profectò dignum.

Ecce homo, qui non lege ac more vestro triginta novem, aut summùm quadraginta plagas accepit. Romano ritu flagellatus, plagis innumeris concisus est. Prætorianus miles meus hîc aliquid ultra jussa est ausus. Videte nudas & cruentas costas.

Ecce homo, num adhuc vobis metuendus, ne regnum affectet, ne tyrannidem occupet, ne reges suâ sede deturbet? aspicite coronam, sceptrum, purpuram. Vos accusatis illum, quòd jactaverit se Filium Dei, en quàm miser homo, imò vix homo est, aut filius hominis.

Ecce homo, vos eum appellatis malefactorem, ego hominem, ut vos homines aliquantùm mitigem. Quòd si homines estis, non belluæ, aliquid humanitatis homini tam miserabili exhibete. Si quid peccavit, satis id luit. Suppliciis gravioribus vix locus. Quis adamas ligat vestra pectora? vel saxum, nedum homo, sentiat tam acerbam hominis sortem. Qui in calamitosum est misericors, meminit sui. Magnum crudelitatis genus est, quocumque modo sævire in innocentem.

Ecce homo, caro & frater vester est, Hæbræus est, inter vos natus, apud vos educatus; ideo illum ad vos produxi, ut eum pro homine, imò pro cive agnoscatis.

Mysteria plura per has voces, *Ecce homo*, nobis S. Spiritus significavit.

Hæc Pilatus è suâ mente pronuntiavit. Multò plura mysteria spiritus divinus per Pilatum, ejus rei ignarum, nobis significavit. Quà licet, ea summatim complectimur.

Ecce homo, tu, ô homo, hæc vulnera debuisses excipere,

pere, tibi hæc debebantur supplicia. Sed iste, quem cernis, homo tuum fungitur munus, tuam omnem culpam in se derivavit, pro te fidejubet & satisdat damni infecti. Imò pro te factus est homo, qui te fecit hominem.

Ecce homo, qui è cælo missus est, ut te doceret iter ad cælum, per suipsius despicientiam, submissionem, pâtientiam. Ecce homo, quem æternus Pater & tuum tibi donavit Redemptorem, & constituit judicem. Ecce *homo, qui fecit cenam magnam, & vocavit multos.* Hic ille homo est, de quo vel hostes ipsi dicebant: *Hic homo signa multa facit.* Hic ipsissimus est, de quo fatidicus Caiphas dixit: *Quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo.* Ecce homo, quem toties inclamaveras æger: Hominem non habeo. Ecce, hic ille ipse homo est, quem vocas; te venit sanaturus suo sanguine.

Luc. cap. 14. vers. 16. Ioan. cap. 11. vers. 47. Ibid. v. 50.

Ecce homo, & filius hominis, sed & Filius Dei, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, in quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter inhabitat,* formam tamen servi accipiens, ut servos asseret in libertatem. Homo est, non humano more habitus, sed ferino, ut magis crederes ferarum dentibus, quàm hominum manibus laceratum.

Coloss. c. 2. v. 3. & 9.

Ecce homo, non plebejus, sed Jessæ stirpis, sanguinis regii, Sacerdos magnus, Aaron verissimus, cocco & purpurâ vestitus; *sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis futurus, qui non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introibit semel in sancta.*

Exod. c. 39. vers. 1. Hebr. cap. 7. vers. 2. Ibid. cap. 9. vers. 12.

Ecce homo, qui vestit omnia, non potest tegere sua vulnera, ut tegat tua peccata: foris minus quàm homo, intus plus quàm Angelus; ex hominibus assumptus ad Dei dextram sessurus.

Ecce homo, non rosis sed spinis coronatus, non veste Attalicâ, sed ludicrâ purpurâ indutus, non sceptro sed arundine insignitus, quem homines ut stultum irridebant: hic ipse æterna est Sapientia, quæ universum Orbem condidit & gubernat.

Ecce homo, omnium hominum humanissimus, ipsa humanitas, cujus *deliciæ sunt esse cum filiis hominum.* Cui Angeli ut Ecclesiæ sponso coronam ex auro & gemmis, aut certè floribus odoriferis imponere debuissent, huic homines scelestissimi sertum ignominiosissimum è vepribus impresserunt.

Prov. cap. 8. vers. 31.

Ecce homo, qui perfectissimum est archetypon obedientiæ, submissionis, modestiæ, charitatis, patientiæ, qui virtutum omnium absolutissima est idea, qui omni vitâ, jam verò maximè coram auditorio tanto, velut artium atque scientiarum compendium docens, *Discite,* inquit, *à me, quia mitis sum & humilis corde.*

Matth. c. 11. vers. 29.

Ecce homo, qui supremum tribunal suum inter nubes collocabit, vivorum ac mortuorum, Orbis totius judex æquissimus, formidabilis malis omnibus. Qui seipsum Patri sistit & monstrat, dum illum populo Pilatus, & quidem his ipsis Pilati verbis: Ecce homo, ecce mi Pater tuum filium; in mea vulnera flecte oculos. En, ego ille homo sum, qui pro omnibus hominibus hæc infanda libenter patior & morior. Tu illis propter hunc hominem parce, qui & plura & graviora pati paratus est.

Ecce homo, si & nobis homuncionibus vilissimis loqui liceat, & quærere: O cælestis Pater, num iste homo est, cui ad Jordanem & Thaborem vox tua testimonio fuit, Hic est filius meus dilectus? Jam ubi testibus maximè opus videtur, nulla vox, nulla nubes, columba nulla innocentiæ suffragatur. Jam nullus Moses, sed nec Elias ullus quidquam testimonii adfert. *Num,* obsecro, *ille ipse est, qui mittendus erat, desideratus cunctis gentibus,* ipso innocente Adamo innocentior? Vide, mi Pater, utrum tunica filii tui sit, an non, cruenta hæc vestis, quam gerit hic homo.

Gen. c. 49. vers. 10. Aggai c. 2. vers. 8.

Ecce homo, ô Mater & Virgo afflictissima, Ecce homo, estne hic tuus filius? an eum etiamnum agnoscis? A num ille ipse est, quem fasciis ligâsti, quem in præsepi reclinâsti? nunc alias habet fascias, jam funibus ligatur, paullo pòst in cruce reclinandus. Num, obsecro, hic ille duodennis adolescens fuit, quem in templo inter Doctores inveniisti? quem diversis locis concionantem sæpius audisti? vis eum recipere in filium? Ecce homo, hominum omnium afflictissimus, desertissimus. Non est sanè, non est homo iste *speciosus formâ præ filiis hominum.* *Ps. 44. v. 3.*

Ecce homo, O Angeli, spiritus beatissimi, vos ipsi jam judicate, num reus iste vinctus, fœdissimum in modum cæsus, horribili vepreto redimitus, homo ille sit, de quo divinus Psaltes cantaverit: *Minuisti eum paullo minus ab Angelis, gloriâ & honore coronâsti eum.* Ignominiâ & dedecore undequaque cinctus est. Nunc sanè opportunissimum erit interrogare: Quid est homo, aut quid est filius hominis? *Ps. 8. v. 6.*

Ecce homo, ô Petre, qui præteritâ nocte voces emisisti in omnem vitam pœnitendas, penitiùs hunc hominem intuere. Recordaris utique te semel iterúmque ac tertiùm dixisse: *Non novi hominem,* suspicor, quæso, & hunc hominem in edito stantem mirè deformatum fixissimis oculis contemplare, an fortè illum noveris. Sed si heri negâsti & pernegasti, idque jurejurando confirmasti, quòd non novisses hominem, multò minùs hodie illum nosse poteris, jam homini dissimillimum. Et sanè vel oculatissimus quisque juraverit, non esse eum hominem, qui die hesternâ, tibi ô Petre, aliisque undecim condiscipulis tuis pedes laverit, & in epulum corpus & sanguinem suum apposuerit. *Matth. c. 26. vers. 74.*

Quàm diversæ super hoc uno homine sententiæ feruntur. *Ecce homo,* clamat Pilatus, miseratione dignissimus. *Ecce homo,* clamat Judæus, crucem meritissimus, homo scelestus, seductor, malefactor. *Ecce homo,* clamat ethnicus, tot ægrorum medicus, jam seipsum curare non potest. *Ecce homo,* clamat diabolus, quem hominum fabulam & probrum feci, qui noluit aut non potuit lapides mutare in panes. *Ecce homo,* Gabriel Archangelus clamat, Altissimi filius, in domo Jacob in æternum regnaturus. *Ecce homo,* clamat è turbâ Virgo Mater, occe filius meus, propter homines homo factus, propter mortales moriturus. *Ecce homo,* clamat è cælo Pater, verus homo & verus Deus; ab omni æternitate meus filius, pro humanæ gentis salute in terram ad crucem tolerandam missus. Et quid tu anima mea de hoc homine dicis? Exquisitissimè delibera, quid super hoc homine responsi sis datura.

Diversa super uno homine sententiæ. Pilati. Judæi. Ethnici. Diaboli. Gabrielis Archangeli. B. V. Matris. Patris cœlestis.

§. VII. *Vberiùs explicatur Christi coronati & ad populum producti spectaculum.*

NArrat beatus Joannes, hominem à triginta & octo annis ægrum in Salomonis porticu aquæ motum expectasse, ut in eam primus descenderet: sed à celerioribus aliis impeditum, id solùm querelæ ad Christum attulisse. *Domine hominem non habeo, ut cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit.* Bono sis animo, mi æger; reperimus hominem, & tibi, & ægris omnibus. Romanus Præses publicè ex alto proclamat: *Ecce homo.* Nemo igitur deinceps conqueratur ampliùs: *Hominem non habeo,* nam *Ecce homo,* qui in sublimi adstat Pilato, is in sui sanguinis piscinam te mittet. Innumeræ hactenus audiebantur querimoniæ. 1. Ægritudine oppressi aut solatiis destituti clamabant antehac; ille quidem, Hominem non habeo qui mihi serviat; iste autem, qui me soletur. Sed, ecce hominem, qui utrumque præstet exactissimè. 2. Quærebantur officiis & muneribus vacui; Hominem non habemus, qui nos in majus provehat, & ad honores extollat. Quid clamatis pueruli? *Ecce homo,* qui nos omnes ad celsissimam sedem dignitatis efferat. 3. Qui calumniis opprimitur innocens, vociferatur; Hominem non habeo qui me adjuvet, qui patrocinetur. Desine plo-

Ioan. cap. 5. vers. 7.

Querimonia hominum Dei finem imponit: 1. Ægritudine oppressi. 2. Ad honores provectis. 3. Calumniis oppressis.

rare.

rate, *Ecce homo*, qui omnes homines vult salvos fieri.

4. Homínibus fidis cæcantibus. 4. Est qui satis opum, non satis hominum habeat fidorum. Hinc illius querelæ: Hominem non habeo, cui fidam; omnes quæ sua sunt; quærunt. Sed jam cessèt hæc querela. *Ecce homo*, amicorum omnium fidelissimus, cui quilibet multò tutiùs fidat, quàm sibi ipsi, qui suis omnibus beneficiis hoc unum quærat, *Amari*. Et ecce homo, qui se funibus vinciri voluit, ut nos solveremur; qui se flagellis lacerari permisit, ut nos subduceremur plagis; qui corpore toto vulnerari sustinuit, ut nos sanaremur. Pro nobis jam plorat, ut nos super astra inter cælites gaudeamus: pro nobis moritur, ut æternæ mortis supplicium evadamus. *Ecce homo*, quid vultis ut ultra vobis faciat, aut plus amoris exhibeat? *Cùm dilexisset suos,*

Ioan. c. 13. vers. 1. *qui erant in mundo, usque in finem*, imò in infinitum *dilexit eos*. Pro amore hoc infinito id unicum sibi rependi postulat: *O vos omnes*, inquiens, *qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus*. Videre ut species

Thren. c. 1. vers. 12. Isaiæ c. 53. vers. 3. omnis & forma defluxerit. Videte *despectum & novissimum virorum, virum dolorum*. Exclamat quidem Pilatus, *Ecce homo*; verùm hic titulus pro die Parasceves nimis magnificus est. Jam ante aliquot annorum centurias per Hebræum regem hic ipse, quem flagris & spinis deformatum cernimus, huic titulo contradicens: *Ego*, in-

Psal. 21. v. 7. quit, *sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis*.

Hoc certè lamentabile spectaculum Pilato ipsi honorem, gaudium Judæis, triumphum hostibus universis fecit. Nobis quid? Si homines essemus non sano sensu destituti, in amoris guttas dissluctemus; cor nostrum præ luctu tabesceret. Sed ista non capit stupor noster. Quàm enim rari sunt, quos vera tangat miseratio? quàm multò rariores, quibus seria vitæ placeat emendatio? cùm ipsa nonnumquam crudelitas alienis etiam malis ingemiscat. Julius Cæsar viso Pompeii hostis sui capite illacrimavit. Christus caput nostrum inter ludibria & dolores summos luctatur, & nos ridemus, imò hoc ipsum caput nostrum novis doloribus & ludibriis affi-

Hebr. cap. 6. vers. 6. cimus, *rursus crucifigentes nobismetipsis Filium Dei, & ostentui habentes*. Si Appiano, Tranquillo, Quintiliano credimus, populum Romanum in furorem egit prætexta Caii Cæsaris prolata in forum cruenta. At verò nos non vestimentum cruore tinctum, sed ipsum Christi Corpus sacrosanctum? Virgine sumptum, flagellis cæsum, vulneribus opertum, paliuris horridum, jam cruci destinatum, animo frigidissimo spectamus: quomodo non exardescimus adversùs nos ipsos & scelera nostra?

O Christiani, hæc cruenta saltem Christi joculariter purpurati & dumis coronati imago mente numquam excidat, assiduè illa ob oculos obversetur, tunc maximè cùm adversæ res angunt, vel secundæ tumefaciunt, vel cùm pericula ad lapsum impellunt. Tunc oculi ad Christum vel in Gabata stantem, vel in Golgotha pendentem erigantur fixissimi. Numquam Christus neo in Thabore quidem fuit pulchrior, quàm cùm juxta judicem suum steterit, aut medius latronum pependit. Hinc

Bern. serm. 1. Epiph. Bernardus suavissimo affectu, *Quantò*, inquit, *pro me vilior est, tantò mihi carior est*.

Postquam igitur Pilatus geminis illis voculis, *Ecce homo*, orationem suam clausit, ignem invidiæ non tantùm non extinxit, sed monstrato sanguine magis accendit.

Luc. cap. 23. vers. 21. Hìc leones illi adversùs agnum rugientes, *Crucifige*, clamant, *crucifige*. Nil mitigatus Pontificum & Scribarum furor, horrendùm efferbuit in voces atrocissimas:

Ioan. c. 19. vers. 12. Crucifigatur, tolle, crucifige: *si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris*. Ubi nunc illa sunt novem millia virorum, quos Christus paucis panibus saturavit, qui regem illum proclamare cogitârunt? Ubi nunc illa tot ægrotorum, & à malo dæmone insessorum agmina, quibus omnibus hic

Luc. cap. 23. v. 18. & 23. homo sanitatem restituit? Nihil auditur patrocinii. Nam, quod beatus Lucas refert, *Exclamavit autem simul universa turbà, Tolle hunc. Et invalescebant voces eorum*: perinde si dixissent: Non pœnitet facti, accusationem nostram non revocamus, surdi sumus ad alia consilia. Tu verò Pilate bene cœpisti, verberando, perfice crucifigendo. Hic homo jam initiatus est cruci; hoc unum restat, ut in crucem tollatur vivus.

Ah, quàm graviter hæ voces charissimi simul & ingratissimi populi, aures Christi, quàm graviter aures divinæ Matris vulnerasse censendum! Hi furentis populi clamores in beatis illis auribus tam filii quàm Matris, & amicorum, meri cultri & gladii fuerunt.

Ah quàm dispar est hominum & Angelorum musical Angeli assiduè trisagion illud, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, concinunt: homines adversùs hominem innocentissimum, conditorem suum, Crucifige, Tolle, conclamant. Purpura, seu murex, testudo marina est, quæ nenulam habet in faucibus plenam sanguinei liquoris. Illi omnes, qui contra Christum sunt vociferati, sub linguâ habuerunt venam sanguine venenato refertissimam, hinc sanguinem, crucem, mortem clamitant. Pilatus orationem ad plebem circumfusam in compendium geminæ vocis contulit, *Ecce homo*. Cui furibunda plebs geminam quoque vocem reddidit; *Tolle, crucifige*. Gratus est nobis hic aspectus, gratior erit, si hunc hominem cernamus in cruce morientem; hic lectulus huic ægro debetur. Et quamvis jam antè Pilatus dixerit: *Corripiam illum, & dimittam*, plebis tamen furori minimè satisfecit. Nam omnes ut rabidi canes cadaveri inhærentes, noluerunt eam, quam nacti sunt escam, sibi subtrahi. *At illi instabant*, ait Lucas, *vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur*.

Luc. cap. 23. vers. 22. Ibid. v. 23.

Quid nos hoc loco, Christiani, num tacebimus, aut simul clamabimus? Heu nimiùm usitatæ sunt nobis voces illæ, *Crucifige, Tolle*. Vix enim læsi, mox cædes coquimus; cùm noster honor & auctoritas vel levissimè perstringitur, cùm tantùm suspicamur nos despici, mox vindictam spiramus, pugionem circumspicimus, inimico crucem statuimus, mortem votis omnibus molimur. Sed vide, mi homo, jam antè miser est inimicus tuus, à Deo graviter suo tempore puniendus. Non refert, inquis, tolle hunc, crucifige eum. Assidui sunt hi clamores inter homines; alter alterum vociferando in crucem rapit stimulante invidiâ, quæ & Judæos in sanguineum illum furorem præcipitavit. Sciebat enim & Romanus Præses, quòd per invidiam tradidissent eum. O invidia, quàm tetra es bellua, quantumcumque honesta nomina, & speciosi prætextus te pallient!

Quòd si delectet crucifigere, nos ipsos crucifigamus. Nam *qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis*. Qui Christi sunt, illud ardenter expetunt: *Confige timore tuo carnes meas*.

Gal. cap. 5. vers. 24. Psal. 118. vers. 120.

Hoc igitur Christi coronati spectaculum, hoc Romani Præsidis testimonium, *Ecce homo*, numquam elabatur memoriâ, numquam excidat mente. In mœrori-

Ecce homo nunquam elabi debet memoriâ.

bus & angustiis omnibus hæc species obversetur oculis, hæ voces insonent auribus, *Ecce homo*.

En, ut botrus iste nobilissimi liquoris ad ultimam usque sanguinis guttulam sit expressus! En, ut petra sit vulnerata, & quis ex eâ cruoris torrens scaturierit in sitim totius orbis! en, ut verus Job *à planta pedis usque ad verticem percussus ulcere pessimo*, non sedeat, sed stet, & exspectet, dum crucis lectulum ascendat! En, ut ulcerosus Lazarus ex alto sua monstret ulcera, interim ante ipsum stent molossi, ulcera non linecturi, sed laceraturi, & ampliaturi. Idcirco nemo terreatur, etsi diabolis, hostibus, hominum inimicis cinctus sit; omne agmen hostile plus non potest, quàm divina Providentia permittat, quæ in ipsum Filium Dei hominem innocentissimum hæc talia, quæ cernimus, permisit. Ad hunc hominem in ærumnis omnibus confugiendum.

Iob c. 2. v. 7.

Hoc ipsum, *Ecce homo*, sub re divinâ piis mentibus com-

Ecce homo. Piis mentibus sub re divinâ commendatissimus sit.

commendatissimum sit. Dum enim Sacerdos sacrosanctam Eucharistiam monstrat, hoc unâ veluti pronuntiat: *Ecce homo,* pro nobis infanda passus. Quo quidem tempore hæc divi Francisci precatiuncula usui esse poterit: *Domine Deus, cælestis Pater, respice in faciem Christi Filii tui, & miserere mei.* Huic oratiunculæ opportunè addetur cogitatio ista: *Ecce homo,* quàm ego ad istum hominem infirmus, & nihili homo sum, quàm inflammatus & furens libidinibus, quàm non sum Angelus? ô Pater misericordiarum, *Ecce homo,* ecce tuus Filius, qui in corde suo omnes homines amore summo complectitur, respice hunc hominem, & propter ipsum parce mihi, & da gratiam ad emendandam vitam, & firmandam in bono perseverantiam. Responsum vel à silente Christo habemus istud.

Christi responsum ad emendandam vitam invitans:

1. Hominem arrogantem & fastuosum.

O homo arrogans & fastuose, *Ecce homo,* aspice quales gemmæ à mucronato hoc serto defluant, vide armillas meas, funes. En jam secundùm per vestem illudor. Sed neque tu cessas vestitu tuo insolenti & ad omnem luxum facto illudere mihi. Quæso te, sta juxta me, & ornatum caput tuum, cum meo, tuas manus, tuásque vestes cum meis confer, & discrimen maximum erubesce.

2. Libidinosum,

O homo libidinose, *Ecce homo,* quàm turpe ac dissimile tu membrum es sub hoc spinoso, vulnerato capite. Et quamdiu te patiar, ut non præscindam te tamquam membrum mortuum? Tu non cessas sub oculis meis & corpus & animum conspurcare. Non tuas ipse sordes ac libidines erubescis? Te nunc per sanguinem meum & tot sanguinis mei rivulos rogo, idque hoc unum, ut antequam carnis appetentiæ satisfacias, & peccato assentiaris, hæc mea vulnera numeres. Chlamidem amove, & totum corpus oculis obire poteris. Num adhuc peccare persistis? Arbitrium tuum non tollam, sed tu cave pœnam.

3. Iracundum & invidum.

O homo iracunde & invide, *Ecce homo.* Tu quàm primum vel minimum læderis, mox vindictam & verbera meditaris? Numquàm facundior es, nunquam promptior, quàm cùm alteri nocendum. Quot enim vel anno uno cudis fulmina in pectore tuo, quæ jacis in adversarios tuos linguâ tuâ? Ecce, manibus ligatis sto ante te, ignis & fulmen in meâ quidem manu sunt, sed tego & contineo; sileo & dissimulo usque ad tempus. Tu, obsecro, exemplum meum imitare, teipsum contine, injurias dissimula, vindictam substringe. *Mea est ultio, & ego retribuam eis in tempore.*

Deut. c. 32. vers. 35.

CAPVT V.

Christus damnatur mortis à Pilato, & crucifigendus educitur.

Christus prodigum genus humanum quæsivit diversis in locis.

CHristus servator orbis oviculam illam errantem, prodigum & damnatum genus humanum, ad annum usque trigesimum quartum sedulò quæsivit, idque locis diversissimis. Principiò quidem in stabulo vagum hoc pecus indagavit. Deinde in Ægyptum abiit, inde Nazarethum rediit. Hinc progressus, in omnibus pagis, castellis, oppidis, urbibus Judææ & Galilææ eandem aberrantem ovem quæsiit. In campos, in solitudines, in ipsum mare excurrit. Hierosolymis, præsertim in templo, in domibus, in plateis docuit. Restabat una itio, sed difficillima in montem Golgotha: imò eo ipso die sub terrâ etiam in limbo illam quoque errantem oviculam quæsivit, ne quid laboris omitteret, dum inveniret, quod tot centuriis annorum fuerat amissum. Hinc illud Ecclesiæ metrum: *Quærens me sedisti lassus, redemisti crucem passus.* Quando igitur Pilatus furibundam plebem sedare non potuit, nec eò persuadere, ut Christum dimitti liberum vellet, sedens pro tribunali manus quidem lavit, nihilominus Christum morti addixit, & crucis damnavit. Ita Christus, Joanne teste, *bajulans sibi crucem exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locum, Hebraicè autem Golgotha.* Hæc Christi morientis mysteria necessariò uberiùs explicanda, dum ad ipsam crucem erigendam deveniamus.

Joan. 19. vers. 17.

§. I. *Pilatum populus urget ad decretoriam sententiam pronuntiandam.*

Ratio qua Pilatus initio se juvare studuit Christum dimittere.

PIlatus vafer politicus, & in rem suam sapiens, longè prudentior Herode, apud Judæos facilè impetraturum sese opinatus, ut innocentiâ Christi diversè propositâ, vellent juberent Christum missum facere; sed quia furebant hostes, & tumultuosis vocibus reum ad crucem expetebant, Pilatus aliquantulùm his cedendum ratus, hanc apud se rationem iniit: Hunc ego hominem flagellis ita tractari curabo, ut vix homini futurus sit similis; miterescent viso spectaculo tam cruento, nec gravius supplicium urgebunt. Omnia ordine facta. Christus flagris cæsus, dumis coronatus, perluctuosum sui spectaculum ex alto præbuit; Pilatus geminas voces adjecit: *Ecce homo.* Sed nemo miterescere, nemo Christi misereiscere, furorem nemo ponere, tumultuari magis, & reum ad crucem postulare. Uti bubali rubro panno aut sanguine viso magis efferantur, ita illi mugientes ut tauri, rugientes ut leones contra innocentissimum agnum exclamârunt universi, *Crucifige eum, Crucifige.* Quod Christus jam olim questus, *Aperuerunt,* inquit, *super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.*

Luc. cap. 23. vers. 21.

Psal. 21. v. 14.

Homini ignem ferenti parcit leo: hic homo merus amor, ignis merissimus, sed nihil parcunt leones isti. Leo, inquit Cyrillus, animal capturus, horrendum rugit, quo rugitu jam vicinum animal velut exanimatum terrore cadit. Et quomodo horrenda vociferatio ista, Crucifigatur, omnes amicos Christi non exanimavit? Illéne crucifigatur, qui tot ægros sanavit, tot mortuos ad vitam revocavit? At illi pergunt insanire, *Tolle,* clamant, eum nec in oculis quidem ferre possumus: hactenus illum audire noluimus, jam nec videre, nisi in crucem elatum placet. *Gravis est nobis etiam ad videndum, quia dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ viæ illius.* Hæc dicturos Sapientia prædixit.

Cyril. in Joan.

Sap. cap. 2. vers. 15.

O furiosè cæci! hæ voces per jugulum vestrum redibunt. Non deerunt vobis numerosæ cruces quas vestietis, & urbem vestram in cruces sublati custodietis. Credibile autem est, ad rabiosas has voces ingratissimi populi, ex oculis Christi, & omnium ejus amicorum, ubere lacrymas profluisse. Tam horribilis certè hic clamor fuit, ut eum Amos vates vel eminus ante duo millia annorum audiens dixerit: *Væ desiderantibus diem Domini: ad quid eam vobis? dies Domini ista tenebræ, & non lux.* Ante quinque dies clamabatur, *Osanna, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Quàm citò inversa omnia! quàm pravum & mutabile cor humanum!

Amos cap. 5. vers. 18.

Matth. 21. vers. 9. Marci 11. vers. 9. Luc. cap. 19. vers. 38. Joan. 12. vers. 13.

O beatissime Paule, non ægrè feres utique, si idem tibi, quod tuo Domino in hac ipsâ urbe contingat; è templo tractus rapieris in castra, catenis geminis ligaberis, maledictis & verberibus oneraberis, sequetur populus & clamabit, Tolle eum. Ut clamores istos æquanimiter præferas, tuus te docet Dominus, qui atrocissimas voces illas, *Crucifige, Tolle,* ingeminari audiit, & patientissimè tulit.

His improbissimis clamoribus & nostræ nos insaniæ monemur. Quoties contra Deum & homines rem nefariam molimur; quoties mendacia, juramenta, furta, libidines, cædes animo agitamus, etsi ratio & conscientia contradicant, etsi tutelaris Angelus & Dei Decalogus reclament, & luculentas leges ingerant: Non dices falsum testimonium, non pejerabis, non concupisces, non occides, non furaberis, non fornicaberis, non mœchaberis. Nihilominus has leges audacissimè perrumpens, & Decalogum velut pugione confodiens homo

homo temeratius, *Crucifige*, ait, *Crucifige*. Quidquid Deus imperet, quidquid vetet; hoc mihi facere lubet. Nunc ego aliam non audio legem, nisi appetentiæ meæ. Hanc sequor. Hoc profectò est Filium Dei rursum ad crucem postulare, rursum clamare Crucifigatur, denuò crucifigere. Quàm autem hoc pauci, quàm nemo mente seriâ perpendit? temeritate summâ delinquimus. Vera pœnitentia supra modum rara.

§. II. *Pilatus Christum mortis supplicio addicit.*

Pilatus igitur in vitam necémque Judex Romanus, cùm nihil ampliùs effugii cerneret, in ipsam Innocentiam ausus est mortis fulmen vibrare. Itaque, quod Marcus ait, *volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit* Jesvm *flagellis cæsum ut crucifigeretur*. Nam, quod Lucas dixit, *adjudicavit fieri petitionem eorum*, Jesvm *verò tradidit voluntati eorum*. Hæc impiorum voluntas est, in nequitiis esse concordes. Hebræi Pontifices, Scribæ, Pharisæi, & ea fex hominum consensu maximo in mortem Christi conjurârunt. Quemadmodum verò Judæos invidia & odium, ita Pilatum timor humanus in necem Christo inferendam impulit. Hac porrò linguâ, quâ Christum insontem dixit, eâdem in crucem misit Pilatus. Summa hæc in Christum injuria fuit: Christum innocentem, Judæos invidos non nescivit, eum tamen mortis damnavit. Hominem seditiosum, & sicarium absolvit, innoxium caput in manus hostium tradidit, ita orbis judicem supplicio crucis addixit. Quâ quidem in re contra leges etiam Romanas egit. Nam si Tacito & Tranquillo credimus, Senatusconsultum fuit Tiberianum, duodecim antè annis factum, quo jubebatur dictâ jam mortis sententiâ supremum supplicium diebus decem differri, Pilatus nec decem quidem horis distulit. Dictum factum. Vix enim sententia prolata, mox Christo in locum supplicii deferenda crux imposita. Omnibus autem constare poterat hanc iniquissimi judicii formam vi, tumultu, clamoribus extortam.

Sedit igitur Pilatus pro tribunali. Romano ritu sedendum fuit judici, quod Ulpianus asserit, alioqui irrita censebatur sententia. Sedit autem in Lithostrotos alto & conspicuo loco, ubi sententiam Latino idiomate dictavit à præcone promulgandam. Eam Christianus Adrichomius ex antiquis Annalibus optimâ fide descriptam his conceptissimis verbis proponit.

Jesvm Nazarenvm svbversorem gentis, contemptorem Cæsaris, et falsvm Messiam (vt maiorvm svæ gentis testimonio probatvm est) dvcite in commvnis svpplicii locvm, et cvm lvdibrio Regiæ Maiestatis, in medio dvorvm latronvm crvci affigite. I, lictor, expedi crvces.

Adrichomio litem non intendo: Ego autem sententiam à Pilato pronuntiatam censeo his verbis:

Jesvm Nazarenvm Regem Jvdæorvm crvcifigi ivbeo.

Nam titulus crucis, præferri solitus cùm rei ducerentur, è sententiâ damnationis describebatur. Atqui ista & ille hîc exactè conveniunt. Quâ in re Pilatus in suam conscientiam turpissimè deliquit, sed humanus timor terribile spectrum, & Cæsaris gratia, inconstantem & meticulosum judicem eò prolapsionis rapuerunt, ut contra fas omne, illum ipsum, quem esse innocentem & agnovit, & dixit, testatus insuper habere se potestatem dimittendi, nihilominùs ignominiosissimè mortis damnârit.

Castissima Susanna jam mortis damnata, cùm duceretur lapidum nimbo necanda, intercessit Daniel, & causâ sanctiùs discussâ, jus novum dixit. Cùm Christus traheretur ad mortem, nullus adfuit patronorum, igneam rhomphæam nullus strinxit Angelorum, nemo ad judicem alium appellavit, nemo recensionem causæ, nemo judicii revocationem petiit, nemo se in hujus hominis favorem movit. Innocens Naboth ejicitur urbe; nec eum tueri potest innocentia. *Eduxerunt eum extra civitatem, & lapidibus interfecerunt*. Sicut autem Christus à Judæis Præsidi Romano, à Præside militibus est traditus, ita Deus etiamnum probos improborum voluntati tradit, cùm nec proprio quidem Filio pepercerit. Sed hæc omnia licet acerbissima, quæ & filius Jesvs est passus, & Jesv mater pertulit, ob unicam Patris æterni voluntatem, fuerût acceptissima, & summâ tranquillitate animi tolerata. Hoc unicum: Ita Patri placet, ita vult Pater, tam filio quàm matri rationum satis & causarum fuit; quare illa omnia tam infanda patientissimè sustinuerint. Sunt qui dicant, Christum Dominum à Pilato mortis sententiam flexis genibus accepisse. Stans certè ac tacens se capite damnari patientissimè audiit. En orbis arbiter, en vivorum ac mortuorum judex fatalem in se sententiam pronuntiari, rei capitalis se damnari permittebat, ipse interim, quod indubitabile, se Patri similem in modum offerebat: Scis, ô mi Pater, quòd tibi obedierim usque in stabulum ad pecudes, usque in Ægyptum ad barbaras gentes, usque in omnes civitates & vicos Judææ, quocumque me misisti, voluntati tuæ parui. Nunc expectatum tempus adest, quo tibi usque in mortem, & usque in mortem crucis obediam. Paratissimus sum, mi Pater, nec aliud quàm crucem expecto. Hanc feram, quousque tua me voluntas ferre jusserit; in eâdem cruce libentissimè moriar, quia sanctissimæ voluntati tuæ ab omni æternitate sic placitum fuit. Propter te, mi Pater, & Pilato, & omnibus ejus servis obediam. Ab hac obedientiâ & patientiâ non recedam, dum omnia de me prædicta & & scripta ad extremum apicem complevero.

O Jesv obedientissime, ô patientissime Jesv, huic tuæ in Patrem paratissimæ voluntati conjungo meam, omne Dei judicium in me factum æquo animo subiturus. Hoc unum te supreme Judex, per hanc ipsam innocentiæ tuæ damnationem submississimè rogo; *cùm veneris judicare, noli me condemnare. Tu quidem gressus meos dinumerâsti, sed parce peccatis meis.*

§. III. *Pilatus manus populo inspectante lavat.*

Pilatus porrò, sententiam licet tulerit injustissimam, ut tamen dilueret culpam, acceptâ aquâ lavit manus coram populo, dicens: *Innocens ego sum à sanguine justi hujus; vos videritis*. Hîc Præses Hebræum potiùs mortem servavit quàm Romanum, certè hoc didicit à Judæis, qui divino jussu, quod Deuteronomium asserit, innocentiæ testandæ manus laverunt, ut auferrentur ab eis reatus sanguinis. Quo quidem ritu significabant, se factæ cædi neutiquam consensisse. Pilatus cæmoniæ hujus imitator, omnem injustitiam lavandis manibus eluere cogitabat. O Pilate, cor inquinatum, cor lavandum est, cor, non manus. Si vel millies manus laveris, linguam tamen à conscientiâ tam fœdè dissonam numquam perpurgabis, cor tuum tam iniquè timidum, tam justitiæ refractarium numquam mundabis, etsi totus in manus tuas oceanus defluat. *Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculatus es in iniquitate tuâ*. Nec sapo, nec lixivium hîc quidquam facit. Alio hîc lavacro est opus. Rex Hebræus maculatam conscientiam purgaturus, *Asperges me*, inquit, *hyssopo, & mundabor, lavabis me, & super nivem dealbabor*. Hyssopus pœnitentiæ, & suimet accusatio, scelera commissa expiant. Hæc illa caldaria cella, hoc vaporarium sudatorium hypocaustum, hoc nymphæum illud & balnearium est, quo noxæ lavantur, aliàs certè nec Jordane toto nec Nilo eluendæ. *Si impius egerit pœnitentiam*, ait Ezechiel, *ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, vitâ vivet, & non morietur.*

Nostrorum statuta crucis affigi & mori. Minùs probarim hanc formulam. 3. Reg. c. 21. vers. 13.

Omnes Christi & matris ejus afflictiones ob æterni Patris voluntatem fuerunt acceptissimæ.

Ecclesiæ verba in 1. Noctur. Offic. mortuorum. Iob cap. 14. vers. 16.

Matt. c. 27. vers. 24.

Deut. c. 21. vers. 6.

Lavatio manuum Pilati injustitiam ejus non eluit. *Hier. cap. 2. vers. 22.*

Ps. 50. v. 9.

Hyssopus pœnitentiæ & suimet accusatio scelera commissa expiant. *Ezech. c. 18. vers. 21.*

Actor. c. 17. vers. 30. *morietur. Et nunc*, inquit Paulus, *annuntiat Deus hominibus, ut omnes ubique agant pœnitentiam.*

Ac nos has thermas refugimus, cum Pilato manus, non mentem lavamus, noxas palliamus, tegimus, levamus, nusquam non obvium est mantellum fucis, prætextus varii, excusationes innumeræ, nimirum culpas nominibus admodum speciosis præteximus, pictarum satis est ubique caussarum. Qui vel seipso judice nocens est, nihilominus videri cupit innocens. Pilati thermulæ: Pilati thermulas, quæso, videte. Homo libidinosus, Doleo, inquit, ob offensam Dei, sed huc mea me natura trahit, ego quidem contrà nitor, sed quod humanæ debilitatis est, illiciorum impetu & consuetudine inolitâ vincor. En Avari. manus lotas! Avarus & acervandis nummis intentus, Nemini, ait, nocere cupio, id tamen meæ curæ committitur, rem familiarem augere, & quam cœpi vivendi Invidi & vindictæ appetentis. normam cum decoro ducere. En gypsatas manus! Invidus & vindictæ appetens, Adversus hos tales homines, inquit, sic virum gerere oportet; tractandi sunt ut merentur; alioquin idem in alios audebunt. En pulchras & tersas manus! Res pessima, cùm iniquitas justitiæ larvam oppandit, & decentiæ palliolum induit. Ita omnia ferè vitia se lavare solent, & suam turpitudinem pallâ honestissimâ velare. Hæc innocentia est hominum vitiosorum, qui se humanos, affabiles, benevolos verbis & ceremoniis exhibent. Verùm, *væ vobis*, minatur Christus, *quia mundatis, quod deforis est calicis & paropsidis; intus autem pleni estis rapinâ & immunditiâ. Pharisæe cæce, munda priùs, quod intus est calicis & paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitiâ: sic & vos à foris quidem paretis hominibus justi, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.* Ita & Pilatus lavit manus, sed coram populo, non coram Deo, qui non manuum sed mentium amat munditiem. Pilate, multò rectiùs fecisses, si pectus manu percussisses, quod in tempso publicanus fecit, quod & fecit hoc ipso die *omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant, quæ fiebant, & percutientes pectora sua revertebantur.*

Matth. c. 23. vers. 25. & seqq.

Luc. cap. 23. vers. 48.

Pilatus sententiam non mutavit. Pilatus ergo manus quidem lavit, sententiam tamen non revocavit. Dictâ sententiâ, quàm grata concionis admurmuratio, quot mutuæ gratulationes, quot plausus & triumphi Hebræorum Pontificum, & omnium Ps. 34. v. 25. Christi hostium! Vicimus, ajebant, *euge euge animæ nostræ; devoravimus eum.* Exasciatum est hoc opus; summam votorum attigimus. Mox igitur ad rem; Festinemus & urgeamus hujus operis felicem clausulam, ne aut Pilatum sententiæ pœniteat, aut seductor extra crucem obeat.

Thren. c. 2. vers. 15. O mi bone Jesv, *plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam; sibilaverunt & moverunt caput suum.* Pontifici Caiphæ vix lætior ferè nuntius potuisset. Idcireo statim, ut aliqui opinantur, in omnes urbis plateas cum tubicine præconem misit, qui proclamaret: Notum illum populi seductorem à Romano Præside ad crucem esse damnatum. Jam ergo educendum in montem Golgotha, & ligno, prout meritus, suffigendum.

Interea temporis omnia instrumenta ad crucis supplicium properanter collata. Crux ipsa, clavi, funes, mallei, terebræ, forcipes, scalæ, ligones, palæ, spongiæ, acetum, vinum myrrhatum, & quidquid ex Romano more ad crucifigendum spectabat.

Modus quo Christi patientis cruciatus cum sensu meditari possimus. Huc igitur animum, huc omnes animi oculos: conformemus in animo nostro Domini Jesv tamquam præsentis imaginem. Quisquis enim Christi patientis cruciatus cum sensu meditari, & fructum ex eâ re capere studet, omnia sibi cogitatione depingat, ut omnia tamquam præsentia animo cernat. Ea ille, qui omnia depingit, interior sensus, ab aliis abducendus, & totus huc convertendus; quò id robustiùs ac firmiùs fit, eò promptiùs tam voluntas quàm intellectus sequuntur.

Ergo videte, Christiani, & illis interioribus oculis cernite, quomodo ludicra purpura vulneribus (ut credibile) inhærens violenter abripiatur, ut suis vestibus paupertinis possit indui. Nulla hîc manus quæ parceret. Hoc autem ex more fiebat, quia jam fuerat flagellatus: alii in ipsâ viâ, aut supplicii loco flagellis cædebantur. Deinde suis vestibus ideo Dominus induebatur, ut probè ab omnibus nosceretur, & loquente digito monstraretur: Hic est ille, quem prophetam esse putavimus, impostor nobilis; acta declarat exitus. Certè aliter Christus nosci non potuisset; *non* enim *erat species ei, neque decor, non erat aspectus, & quasi absconditus vultus ejus.* Quo quidem Christus docuit, nos in egressu vitæ nihil nisi nostras actiones scilicet sanctas nobiscum ferre. Isaiæ 53. v. 2. & 3.

In hunc modum Dominus vestitus, vinctus, vulneribus & sanguine opertus, viribus exhaustus, ob animi deliquia vix spirans, in atrio Pilati saxum insidens expectabat, dum omne crucifixionis choragium comportaretur. Orabat interim, quod credibile, & suo se Patri vel millies in victimam jam proximi sacrificii offerebat.

§. IV. *Christo ferenda Crux imponitur, variæ hujus figuræ.*

PAratis jam omnibus ad infame iter & supplicium, titulus cruci suffigendus jam cernebatur ligno incisus, Tribunus cum cohorte suâ armatus lugubrem pompam in suas classes digerebat, aderant duo latrones vincti, & ad subeundam mortem parati; Christus Servator orbis non minùs quàm illi vinctus suam amplectebatur crucem, ab illâ brevi amplectendus. Hæc nobis animi oculis, quod dictum, velut præsentissima sunt cernenda. Ergo agmine toto in ordinem tumultuarium compositio, Romani Palatii portæ panduntur: Prodit luctuosa supplicatio, pars ejus maxima Dominus Jesvs: *Qui bajulans sibi crucem*, ait Joannes, *exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locum, Hebraicè Golgotha.* Joan. cap. vers. 17. *Grande spectaculum*, ait Augustinus, *sed si spectet impietas, grande ludibrium; si pietas, grande mysterium.* Ah! qualis pompa, quæ crucis supplicatio! O bone Jesv, quot molesta & operosa itinera per annos triginta quatuor nostri amore suscepisti? sed molestius tibi nullum, nec operosius fuit, quàm hoc ultimum sub tanto tamque infami pondere, sub gravissimâ mole arboris decussatæ. Hic egressus ille tuus lacrymabilis. Nec enim unam solùm censendus es tulisse crucem: corpus vulneribus & plagis decussatim illatis plenum, caput horribili dumeto saucium, spineo stillante serto gravatum, omnia Orbis piacula tibi uni luenda te solum premunt; lumbi non militari baltheo, sed qui latronibus injicitur, laqueo præcincti, humeri, tamquam non satis ad columnam flagris lacerati, insuper excelsâ trabe onerati, pedes lapsabundi, totum corpus tremit, & vix sibiipsi portando sufficit, incessus lentus & debilis, anhelitus æger & difficilis, facies livore, sputis, cruore adeò transformata, vix ipsi matri ampliùs nisi à solis vestibus noscenda, per omne corpus purpurei defluunt rivuli. Ita Christus ad moriendum egressus extra urbem, viam totam suo sanguine signavit, haud aliter ac si fera recèns jugulata etiamnum sanguinans per publicum fuisset tracta.

Christus nō sufficiebat modo stius quam ad Calvariæ montem.

Nicolaus Orlandinus memorat, viros religiosos è Societate Jesv ad regem Congi fuisse missos; obviàm iis venisse proceres duos unà cum equis ligneis, qui novis hospitibus honoris caussâ more gentis offerebantur ascendendi. Quod nos lecticam undique apertam, illi equum ligneum appellant. Lignum est dolatum, corio stratum, hoc duo bajuli recepto jam sessore portant. Christus Dominico die Palmarum Hierosolymam ingressurus mutuo jumento vehebatur: at verò die fatali Parasceves, quernum vehiculum aut ligneum equum adhibuit, Orlandin. hist. Societ. lib. 8. num. 218.

adhibuit, sed quem ipse portavit. Hic ille currus est, quo non Elias tantùm, sed omnes Christi Patientis amici evehantur ad cælum: Hoc equo super astra vehimur. Ita Christus bajulans sibi crucem exivit.

Variæ imagines hujus ab urbe exitûs. Gen. cap. 4. vers. 4. Gen. cap. 6. vers. 22. Gen. cap. 22. vers. 6. Josue cap. 8. v. 18. & 26.

Jam à primo mundi ortu variæ præcesserunt imagines hujus ab urbe luctuosissimi exitûs. 1. En innocens Abel ab invido fratre Caino educitur, ut occidatur. 2. En Noë justus comportat ligna ad arcæ fabricam servando generi humano, ab igneo æternitatis diluvio. 3. En obediens Isaac suis ipse humeris lignorum fascem defert apparando sacrificio, jugulandus ipse in victimam. 4. En Jacob peregrinus suas ipse gestat scalas cælo applicandas, per quas evadamus ad sidera. 5. En fortissimus Josue divino jussu clypeum suum levavit contra civitatem Hai, nec contraxit manum, quam in sublime porrexerat tenens clypeum. 6. En Moses in monte passis brachiis oraturus, fert secum virgam, quæ aliquando versa fuerat in viperam. Hac virgâ percussa est petra, & è petræ vulnere scaturiit aqua. Crux olim B maledicta, nunc mœrentium refugium, & in regum fronte ornamentum. 7. En Elisæus venit ad aquas cum ligno, securim perditam exttacturus. In montem cum trabe tendit Christus humanam gentem liberaturus.

Judic. cap. 9. vers. 48. Luc. cap. 9. vers. 23. Matth. c. 16. vers. 24. Isaiæ c. 22. v. 20. & 22. 3. Reg. c. 10. vers. 20. & 2. Paral. c. 9. vers. 19.

8. En Abimelech, qui *arreptâ securi præcidit arboris ramum, impositúmque ferens humero, dixit ad socios: Quod me vidistis facere, citò facite.* Ità Christus crucem præferens, beato Lucâ teste, dicebat ad omnes: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* 9. En Eliacim indutus tunicâ cruentâ, cingulo præcinctus novo, clavem domûs David super humerum fert reserando paradiso. 10. En David rex cum suâ citharâ, æterni Patris iram, & furibundum genus humanum placaturus montem conscendit, ut ab omnibus audiatur. 11. En Salomon pacificus suum ipse thronum defert ad locum judicii. *Non fuit tale solium in universis regnis.* 12. En summus Sacerdos, qui suis humeris portat altare, in quo ipse Sacerdos fiat sacrificium pro C salute mundi. 13. En paterfamilias diligentissimus candelabrum adfert, cui cereus infigatur orbi universo lumen præbiturus. 14. En strenuus dux prodit, tentorium suum in colle fixurus. 15. En signifer animosus, mori certus, signum fixi hominis erecturus in monte, urbem deserit. 16. En filius charissimus à Patre missus accipere de fructu vineæ, *quem cùm vidissent coloni, cogitaverunt intra se dicentes: Hic est hæres, occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas. Et ejectum extra vineam occiderunt.* 17. En vir leprosus, castris, prout lex vetus jubet, ejectus. 18. En Lazarus ulcerosus, canibus circumdatus ex urbe pellitur, ut cespiti vel ligno immoriatur. 19. En æger moribundus suum ipse lectulum deportat, ut in loco sibi destinato moriatur. 20. En agnus verè mitissimus ad aram & ad lanienam ducitur, prout prædictum. Isaiæ, *Sicut ovis*, inquit, *ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* Et D Hieremias, *Et ego*, inquit, *quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, & non cognovi, quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terrâ viventium, & nomen ejus non memoretur amplius.* Porrò illud Isaiæ vaticinium cùm Reginæ Candacis quæstor in curru legeret, & Philippus Apostolus vi divinâ comes ei adjunctus explicaret, ita motus est vir ille peregrinus, ut animo in hunc ipsum patientissimum Jesvm converso promptissimè dixerit: *Credo Filium Dei esse Christum* Jesvm; mox ad aquas currum suum subsistere jusserit, & ritu Christiano ablui voluerit. Et quem ista non intimè afficiant, si animo cernat agnellum unicum inter tot lupos & leones educi ad lanienam? Et ubi nunc Franciscus Assisias vir mitissimus, agnos à cultro & macello redimere solitus? nemo patronorum, Angelorum nec unicus subsidio est. In horto saltem unus cum hoc Domino suo locutus, ad futuros

Marci c. 12. vers. 6. & seqq. Luc. c. 20. v. 14. & 15. Num. cap. 5. vers. 2. Isaiæ c. 53. vers. 7. Hier. cap. 11. vers. 19. Act. cap. 8. vers. 28. & seqq.

eum cruciatus animavit. Jam meri cernuntur hostes; illorum medius innocens Jesvs.

Evigilet hîc aliquantùm animus, & attendat, quid immensus populus de hoc reo sentiat dicátque. Creduntur certè ad illud Paschatis tempus Hierosolymis convenisse quadragies centena millia hominum, sive quatuor milliones capitum. A populo tam numeroso partim civium, partim peregrinorum spectatus Christus & irrisus largissimè. Variè se vulgus in hoc comitatu divisit. Aliis præcurrere placuit & agmen totum antevertere, ut commodum spectandi locum in Golgotha occuparent; sequebantur alii & ponè ambulabant; pars civium plurima per fenestras effusa, hanc cruciariorum pompam, quæ in montem ducebatur, avidissimis oculis hauriebat. Christum euntem Centurio & Tribunus militaribus copiis pedestribus & equestribus cingebant: proximi ibant milites crucifixuri reos. A tergo sequebantur non sine risu & facetiis Scribæ, Pharisæi, & seniores populi. Spectaculum futurum omnes excivit urbe, magnates etiam & primi nominis, præsertim qui è sacro Senatu necem Domino procuraverunt. Nec defuerunt in viâ piæ matronæ, quæ deplorabant judicium tam injquum. Quod beatus Lucas memorans, *Sequebatur autem illum*, inquit, *multa turba populi, & mulierum quæ plangebant & lamentabantur eum.*

Quot homines Hierosolymis convenisse ad illud tempus Paschatis credantur?

Luc. cap. 23. vers. 27.

Et quales hîc populi sermones, quæ confabulationes, qui plausus & irrisus? Putavimus, ajebant, hunc esse virum sanctum, sospitatorem, prophetam magnum, & en seductorem maximum, en regem nostrum. Innumeri sermones ejuscemodi in hunc reum dicebantur. Prædixit hoc David: *Omnes videntes me, deriserunt me, locuti sunt labiis, & moverunt caput.* Psal. 21. v. 8.

§. V. *Simon Cyrenæus Christi crucem portat.*

NOn fuit miserationis, sed crudelitatis, crucem Christi imponere Simoni. Verebantur, ne Dominus succumberet oneri, & exanimatus concideret sub pondere, mortéque suâ præverteret crucis tormenta. Ubi enim observârunt Christum tam lentè, adeóque fracto gressu incedere, toties sub onere collabi, ne igitur forsan supplicii montem non attingeret, & in ipsâ moreretur viâ, circumspexerunt, quomodo crucem ab ipso in alium transferrent, non miseratione ducti, sed invidiâ sanguinariâ impulsi, & cruoris ex alto hauriendi sitientes; in cruce vivum spectare, id summæ voluptatis futurum censuerunt. Hoc certè non Romani urgebant, sed Judæi, eorum tamen nullus maledictum illud lignum, ne fierêt exleges *, tangere sustinebat. Hominem ergo alienigenam, nomine Simonem, ex oppido Cyrene, in urbem properantem excipientes adegerunt, ut Christi crucem in se reciperet, & ad locum supplicii deportaret. Vir erat à Judæorum sacris planè alienus, idcirco non multis rogatus est, ut id faceret: velis nolis, ajebant, hoc tibi faciendum. Ita totâ Hierosolymorum urbe vir nullus fuit, qui hanc Christo gratiam gratificaretur, eúmque tanto pondere sublevaret. Panes, pisces, valetudinis donum promptissimè ab eo acceperunt, qui jam in extremis angustiis juvet, nemo est omnium, nemo hunc hominem fatetur nosse; omnes religioni ducunt crucem contingere; insontem Christum crucifigere in religionem nemo trahit. Imago mundi viva: opifer amicus in necessitate rarus est. Simon nolens volens fit cruciger. Caussæ Judæis sanguinariis erant plures.

Ex invidiâ & crudelitate crucē Christi imposuerunt Simoni Cyrenæo.

* Irregulares, immūdi.

Nullus Judæorum voluit Christum à tanto pondere sublevare.

1. Ne homo ille dum duceretur, exspiraret; in cruce vivum cernere, summi, quod diximus, voti fuit. 2. Jam hora erat sexta Judæorum, seu meridies, nostra duodecima & ultra. Nam Joannes de illo tempore, quo sententia mortis nondum lata, hæc asserit: *Erat autem Parasceve Paschæ, hora quasi sexta.* Ergo Christi flagellati longum & nimis quàm extractum fuit supplicium. 3. Nec dubium, quin Pilati milites prandere voluerint; alii ci-

Caussæ cur Simon factus sit cruciger.

Ioan. c. 19. vers. 14.

bum vix cogitabant, invidiâ pasti. O invidia bellua multò immanissima! ô invidia malum longè pestilentissimum, suum ipsa supplicium, homicidii radix, quæ non solùm multos, sed & optimos subinde inficit! 4. Urgebant Judæi, ne Pilatus fortè pœnitens facti sententiam revocaret.

Solum Simonē crucē portasse plerique asserunt.

An verò Simon Cyrenæus crucem unà cum Christo portârit, an solus, non multis disputem. Plerique omnes ajunt, Simonem solum reliquâ viâ ad deferendam hanc molem succollâsse. Via verò è Prætorio Pilati in montem Golgotha, (quod Christianus Adrichomius industriè metitur) mille trecentos viginti passus & unum habuit. Hic idem accuratus auctor addit, quo loco Christus sub cruce corruerit, quo mater ei occurrerit, quo Veronica linteum appresserit, quo mulieres plorantes substiterint, quo Simon crucem à Christo acceperit; quòd denique Christus hac lugubri pompâ per portam veterem judiciariam exierit. Hîc paucula nobis è Simone Cyrenensi discenda.

Suprà 3000. pedum Christi Adrich. in suâ Hierosol. num. 113.

Quædam è Simone Cyrenensi discenda.

1. Homo fuit exterus, peregrinus, advena, qui crucē portare eo die non cogitabat.

I. Hîc Christo succenturiatus cruciger, homo fuit exterus, peregrinus, advena, qui nihil minùs cogitârat, quàm eo die portare crucem. Quòd nos ea, quæ cruciant & affligunt, tam iniquo animo perferamus, quòd reluctemur, & quidquid molestiarum est, amoliri cupiamus, id ferè caussæ est, quia nos esse peregrinos ægrè persuademur. Ah miseri, nescio quam hîc patriam & *manentem civitatem* somniamus. Si nos advenas & peregrinos gereremus, multò majori æquanimitate ac patientiâ, quidquid rerum adversarum est, perferremus.

2. Quòd Dominicā crucem susc ipere coactꝰ est. *Matt. c. 27. vers. 32. Marci c. 15. vers. 21. Iob cap. 6. vers. 10.*

II. Hic Simon Cyrenaicus Dominicam crucem suscipere coactus est. Hunc, inquit Matthæus, *angariaverunt, ut tolleret crucem ejus.* Quàm pauci sunt, qui multa pro Christo & facere & pati cupiant! Quis est qui generosè ausit dicere: Domine, etiam ampliùs me affligе. *Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcas.* Plerique omnes horremus & refugimus omnem molestiam pro Christo tolerandam. Hinc Deus salutі nostræ consulens, vel invitis nobis ingerit amarum sed salutarem absinthitæ calicem bibendum.

3. Quis ille homo esset qui prior eam crucē portaverat, ignorabat.

III. Si scisset Simon, quis esset ille homo qui eam crucem prior portavit, si scisset Heraclium Imperatorem nudis pedibus, veste plebejâ, reverentiâ summâ suis humeris hanc ipsam crucem portaturum, reverâ & ipse illam osculatus humero paratissimo excepisset. Credibile tamen est, eum aliquid divini luminis hausisse, & necessitatem hanc in rationem vertisse, libenter denique fecisse, quod initio facere detrectârat. Nimirum fabricando fabri fimus, & crucem sæpius ferendo, perferre illam discimus; nec enim pauca sunt, quæ incipimus inviti, demum volentes absolvimus. Angeli Lothum cum familiâ pæne invitum eduxerunt Sodomâ: eductus beneficium æstimavit, & gratias egit. Ad initia rerum caro refractaria se contrahit & abhorret, demum suæ se necessitati attemperat & gaudet.

Gen. cap. 19. vers. 16.

4. Labor in perferendâ cruce brevis, sibi & filiis inter Christianos memoriam peperit. *Marci c. 15. vers. 21. Hieronym. epist. 3.*

IV. Simonis Cyrenæi labor in perferendâ cruce brevis, eo tamen sibi suisque filiis æternam inter Christianos memoriam peperit. *Et angariaverunt,* inquit Marcus, *prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum, venientem de villâ, patrem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem ejus.* Brevis est omnis labor & dolor noster, sed memoria justi æterna, præmium perenne. Id solum est longum, quod est æternum; breve est, quidquid desinere potest. Quod Hieronymus egregiè confirmans, *Debemus,* inquit, *animo præmeditari, quid aliquando futuri sumus; quod, velimus nolimus, abesse longiùs non potest. Nam si nongentos vitæ annos excederemus, tamen nihil esset præterita longitudo, quæ esse desiisset.* Hoc Petrus pectoribus nostris altè infixum cupiens, *In quo exultabitis,* inquit, *modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus.* Non negat è doloribus & ærumnis nasci tristitiam, sed ait esse **brevem** & modicam.

1. Pet. cap. 1. vers. 6.

§. VI. *Veronica Christi vultum linteo abstergit.*

EAdem hac viâ, quâ Dei Filius ducebatur ad mortem, occurrit pia matrona civis Hierosolymitana Veronica*, ut Christi sub cruce fatiscentis sudorem, lacrymas, sputa, sanguinem toto vultu sparsum linteo abstergeret. In hoc Christus effigiem suam depinxit inter eundum. Nihil artis defuit huic pictori. Hoc linteum solo divini vultûs appressu mirabiliter expictum, hodiéque summæ venerationis est Romæ in divi Petri æde. Methodius & Marianus Scotus ajunt miracula per hoc patrata. Hoc Veronicæ pietas obtinuit. Neque verò quisquam Christo vel leve obsequium detulit, quin grande præmium retulerit. Veronica Christi effigiem & iconismum, Christum à Christo pictum acquisivit. Magdalena elogium per orbem ingens obtinuit: *Amen dico vobis,* ait Christus, *ubicumque prædicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, & quod fecit hæc narrabitur in memoriam ejus* a. Mulieres, quæ Christum lacrymis comitabantur, documentum & solatium impetrârunt. Simon Cyrenæus sui memoriam & æternum nomen reportavit. Joannes Christi frater factus novam sibi Matrem comparavit. Nicodemus & Josephus actionis sanctæ monimentum adepti sunt sempiternum.

* Alii hanc Veronicē.

Cor Christi amore plenissimum, Judam proditorem à complexu & osculo non repellit, Malcho læso auriculam restituit, Petro neganti veniam impertit, cum matribus suorum hostium colloquia facit, pro militibus se crucifigentibus preces fundit, latroni paradisum promittit, pro nobis omnibus viam ad mortem conficit. Et hæc illa est semita, quæ ducit in paradisum. Hîc *sapientia in plateis dat vocem suam; in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua* b. Hîc in publicis compitis Dei Filius pingit, & seipsum depingit; cor nostrum sit linteum, quod divinissimi vultûs picturam excipiat.

Carolus V. moriturus, filio Philippo Hispaniarum Regi secundo, ex arculâ cilicium & flagrum sanguine cinctum protulerat, & in sui dederat monimentum, pignus amoris. Idem Philippus secundus fecit jam morti vicinus, & Philippo Tertio parentis & avi donum, in libelli memorialis vicem obtulit. Munusculum pium, & inter regia cimelia jure custoditum. Sed videre quod sui monimētum c Christus nobis omnibus & singulis in itinere ad mortem reliquerit, linteum sui vultûs picturâ insignitum. Hoc maximi thesauri loco asservemus, studiosissimè; ad hoc ectypum, ad iconismum istum in mœroribus, angustiis, doloribus quibuscumque confugiamus, hoc patientiæ speculum consulturi, omnes hîc sudoris, lacrymarum, sanguinisque guttulæ ad fortiter pro Christo patiendum exhortantur, & animant. *Inspice, & fac secundùm exemplar* d.

a Marci c. 14. b. Prov. 1. c. Christus nobis reliquit sui vultûs pictum insignitum, ad quod in angustiis confugiendum. d Exod. 25. vers. 40. Luc. cap. 23. vers. 27.

Neque solùm Veronica, sed & aliæ matronæ in Christum piè obsequiosæ suas illi saltem lacrymas in hoc mœstissimo itinere consecrârunt. Beatus Lucas comitatum hunc commemorans, *Sequebatur autem illum,* inquit, *multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum.* Qui in hac pompâ fierent, pauci numerabantur; qui riderent & illuderent, innumeri. Mater Christi, Magdalena, ceteræque mulieres piæ Christi comites, & forsan Petrus, hanc viam lacrymis signârunt; aliorum omnium risus & irrisus audiebantur. Hi mores etiamnum vigent. Flere pium, inter nos perquàm est rarum. Nam etsi caussas flendi plurimas, vix ullas ridendi habeamus, ridere tamen quàm flere malumus. Annæus aliter philosophatus. *Cur fleam, scio,* inquit, *nempe ob meipsum, nondum reperi cur rideam.* Larga ubique flendi & assidua materia. Cur enim in hilaritatem risumque convertamus animos? Ob præterita? jam abierunt. Ob futura? nondum adsunt; res planè

Senecā in Polybium. Ubiq; larga flendi & assidua materia.

planè incertissima. Ob præsentia? ipso transitu sunt, summa rerum omnium inconstantia, & vicina semper ruina est. Infantiam nobis rapit ignorantia, juventutem cæcus & vitiosus furor, optimam ætatem invidia, iracundia, habendi studium, & avaritia sibi vendicant, pars vitæ ultima inter morbos elabitur. Hæc nostra ad tumulum via est, jure copiosis lacrymis signanda. Neque verò Christus fletum prohibet, nisi brevem illum & evanidum, nam diuturniorem ac necessarium etiam imperans, *Filiæ Hierusalem*, inquit, *nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.* Cruciatus suos plangi non vetat, sed plangi non vult solâ miseratione humanâ. Non igitur quòd ista patiar ploretis, sed causam propter quam tanta patior, deplorate. Ego non repugnanter, nec gravatè, sed libenter ac voluntariè ad mortem abeo. Hæc enim omnia patior amore in vos, & obedientiâ in Patrem. Ad nutum & arbitrium Patris omne meum vivere ordinatum est & mori. Sed uti vitam mors, ita mortem excipiet reditus in vitam. Et ideo hæc deflenda non sunt. Deflete potiùs peccata vestra, quæ & ego ad ingressum urbis ante dies paucos largis lacrymis deflevi. Peccata vestra meæ mortis sunt causa; hæc me gravant, hæc cruciant, hæc enecant. Et quod dolores meos auget, illud est: Multos nihilominùs sua improbitas meorum cruciatuum expertes faciet, & æterni supplicii damnabit. Hoc seriò deplorandum est. Ita Christi documento magis deplorandi sunt qui malè agunt, quàm qui malorum odia ferunt. Non enim mors Abelis, sed invidia Caini, non afflictio Davidis, sed nequitia Saulis, non Isaiæ carcer & supplicium, sed Manassis impietas & multiplex flagitium, non Eliæ fuga, sed Jezabelis tyrannis deplorànda. Ita Christus ad mulieres lamentantes conversus, *Nolite*, ait, *flere super me.* Cur autem, ô bone JESV, flere nos vetas? tu fundis sanguinem, & nostras prohibes lacrymas? Omnia lugent elementa, vel ipsa plorant saxa, ipsi tecum lugent Angeli; & nos pro quibus moreris, hæc oculis transmittamus siccis? Memini me legere Romanum Oratorem dixisse: *Quid dicam de Socrate, cujus morti illacrymari soleo, Platonem legens?* Et nos non Socratis, sed nostri Servatoris acerbissimos cruciatus, dirissimam mortem sine lacrymis vel legamus, vel legi audiamus? Ravera Christus cum flentibus atque sequentibus se loquitur; totâ viâ neminem alium affatus. Herodis curiositati & cunctis ejus quæstionibus nec verbulo respondit; quo quidem silentio verba otiosa & vanam curiositatem luculentè damnavit; in viâ ad mortem tacitis lacrymantium affatibus amicissimè, non interrogatus, respondit. Quo quidem dilucidè demonstravit, quàm sibi commiseratio ac consensus sit gratus, & quàm velit alterum alterius commisereſcere, alienúmque etiam dolorem dolere. Suspiria profectò & lacrymæ, quæ noxarum odio & amore Christi patientis funduntur, gemmæ sunt. Nos sensus mutuos non nisi per verba intelligimus, per lacrymas tamen cum Deo efficacissimè sermocinamur; hoc idioma Deus probè intelligit, hanc linguam Christus placere sibi publicè ostendit, dum suum lacrymis solatium statim adhibuit, dum sui doloris oblitus suaviter alienum mollit. Vera Christi patientis consideratio cor lacrymabundum sibi deposcit. Lacrymæ moverunt Christum, ut inter tot probra & cruciatus crucifigentium matres solatio afficeret, & succinctam sed utilissimam nobis omnibus cohortationem hanc relinqueret: *Quoniam ecce veniunt dies, in quibus dicent: Beatæ steriles & ventres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos, & collibus, Operite nos.* Addit, quod auro & gemmis exarandum: *Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Si justitia divina ipsum Dei Filium ob aliena prorsus peccata sic multat, quomodo vilissimum servum tractabit ob sua? si lignum viride, homo innocens, sanctus, succo virtutum omnium plenus in tam immanem suppliciorum ignem abjicitur, quid lignis fiet áridis, & exsuccis, hominibus omni gratiâ destitutis, omni scelerum turpitudine opertis, quos Thadæus Apostolus arbores autumnales, infructuosas, bis mortuas, eradicatas, homines animales, spiritum non habentes vocat. Hæ tales arbores incendium non evadent. Nam Christus in orbem venit sine peccato, non tamen exiit sine flagello: Nos & nascimur, & vivimus, sæpe etiam morimur in peccatis, cur excipiamur à flagellis? Quocirca Gregorius Magnus rectissimè concludit: *Hinc unusquisque colligat, quid illi sint passuri quos reprobat, si sic cruciat quos amat.* Quotusquisque autem est, cui conscientia non dicat: Agnosce quòd arida, exesa, trunca, mortua sis arbor, & ideo ignem, quem divina justitia accendet æternis sæculis arsurum, expaveſce. *Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Hæc Christi in viâ fuit concio, non copiosa verbis, sed sensu & mysteriis. Sermonem longiorem impatientia non ferebat tam Judæorum quàm Romanorum, qui ad eundum impellebant. Ita pergit mitissimus agnus ad victimam, verè factus *spectaculum mundo, & Angelis & hominibus.*

Jesus à Christo nō vetatur. *Luc. cap. 23. vers. 28.*

Qui malè agunt magis deplorādi, quam qui malorum odia ferunt.

Jude Cathol. v. 12. & 19.

Greg. lib. 3. Moral. c. 4. Impii cur pavere debent.

1. Cor. c. 4. vers. 9.

§. VII. *Christus diverso agmine stipatus Calvariæ rupem morituris ascendit.*

CErtè carnifices, qui fracto gressu lentiùs incedentem clavis & hastis propellebant; magnos dolores Christo, injuriam magnam inferebant. Hæc ego tamen omnia Lectori pio commeditanda trado. Graviorem Christo inferunt injuriam, qui parum curant, quid velit jubeátque Deus, sed prout est occasio, prout eos impetus agit, vix ullâ divini honoris habitâ ratione quævis cogitant, dicunt, faciunt. Hi milites sunt, qui Christum crucifigendum impellunt. Ah, maligni comites, qui suum sibi Dominum inter eundum in ipso itinere crucifigunt! Alii comitabantur Christum, ut euntem irriderent & sibilarent, pendentem ac morientem cernerent & exultarent, quales erant maximè Pharisæi hostes Christi. Alii solâ curiositate ducti exibant, ut huic spectaculo interessent. Pauci alii miseratione naturali moti, non sine lacrymis sequebantur præeuntem: verùm non ut actores & crucigeri, sed ut spectatores meri. Siquidem magnum inter ipsos Christianos discrimen est. Sunt qui crucem, non Christum quærant: sunt etiam qui Christum ambiant, crucem fugiant. Certè omnes invidi, ambitiosi, vindictæ cupidi, pecuniarum avidi, aliique martyres mundi cruces multas inveniunt, sed eas raptant & trahunt, idque sine Christo, absque promerito & præmio. Alii contrà homines otiosi, segnes, delicati, ad omnem virtutem torpidi, furtivâ libidine impuri, qui seipsos & carnem unicè fovent, Christum quidem amicum cupiunt, sed crucem Christi refugiunt. Soli amici veri Christum cum cruce amplectuntur.

Varii ad montem Calvariæ comites Christi.

Silentium Christi coram Herode otiosa verba nos damnare docet: responsum autem lacrymatium affatibus commiserationem.

Discrimen inter Christianos.

En igitur Christiani, quomodo Servator noster vectem seu perticam ferat, in quâ generosissimus botrus appendetur. En Sacerdos Aaron fert virgam, quæ suo tempore in frondes & flores sese induet. En Princeps pacis suam ipse Monarchiam humeris portat; jam verè *factus est principatus super humerum ejus.* Crucem Isaias rectè principatum appellat; thesaurorum crux plena & mysteriorum. Hunc principatum suum Christus adeò honorat, ut humeris eum ferat, eum etiam totis brachiis brevi amplexaturus. Simon Cassianus ita Christum alloquitur: Dominus meus & Deus meus, quò tendis cum hoc crucis pondere? Numquid plantare vis hanc arborem ut frondeat? Sed radices vix aget, quis enim irrigabit? nimis arida est, & tu in rupem duceris. Cui respondet Christus: Ego illam non ut plantas suas olitores aquis, sed meòmet sanguine rigabo, sic enim descendet arbor radice, ut ipsi etiam inferi sint eam sensuri. Hanc

Num. c. 13. vers. 24.

Isaiæ cap. 9. vers. 6. Crux est principatus Christi.

Luc. cap. 23. vers. 29. & seqq.

ri. Hanc autem arborem plantabo, ut illam scientiæ boni & mali vetitam eradicem; hoc lignum defero, ut ex eâ scalæ fiant, quæ ad cælum usque pertingant, ad has cæli scalas expandi me patiar, & affigi, ut orbem totum, quantum in me, ad me traham.

Amor Christi ad mortem anhelantis. *Isaiæ c. 53. vers. 12. Ps. 68. v. 21.*

Et quantus hic amor est, qui tantopere ad mortem anhelat in tam criminosâ societate? nam illi duo latrones adjuncti, ut despicabilis fieret orbi toti tamquam maximus latronum. Verè *tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est.* Verè sustinuit, & qui simul contristaretur, non fuit, & qui consolaretur, non invenit. Si nos amici sumus, solum illum non deseremus. *Eamus* igitur *& nos, & moriamur cum illo. Exeamus ad eum extra castra, improperium ejus portantes.* O veri politici, ô falsi Christiani, ô pii Pharisæi, qui omnia religiosis vestris cærimoniis metimini, qui consilia vestra soli fortunæ applicatis, qui ad omnem illius motum vos movetis, & utcumque est ventus, exin velum vertitis; *Ioan. cap. 11. vers. 16. Hebr. c. 13. vers. 13.*

Exeamus ad eum extra mundi castra, extra telonium, chôreum, lupanar, ganeum, forum aleatorium. Exeamus hinc obsecro; sat diu mundi legibus servivimus, nunc demum sanctioribus Christi crucifixi pareamus. Sed præmium ab eo meliori tempore ac loco expectemus. Non habet in hac viâ, quod dividat, nisi tunicam, pallium, coronam spineam, funes, sanguinem, lacrymas, sudorem. Illius igitur improperium feramus. Hîc summo pretio est afflictio, patientia, submissio, abstinentia, rerum humanarum, imò suiipsius despicientia, omnisque despicatûs tolerantia. Hîc alios quæso mores discite, ô delicatuli, qui ab aliis reformidatis vel minimùm contemni, qui neque fortunam, neque mortem, neque vos ipsos contemnere sustinetis, quos verbulo tangere, quos austeriore oculo nefas perstringere. Hîc longè alia docemur, cum Christo partem non habebit, qui improperium Christi ferre recusaverit. *Exeamus* igitur *ad eum, exeamus extra castra, improperium ejus portantes.* Nam & ipse Dominus Jesvs nos invitans, *Si quis*, ait, *vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.* Si non potest esse discipulus, nisi qui bajulat crucem, quid dicturi sumus de illis, qui omnem crucem subterfugere nituntur? quid de illis, qui in perpetuis deliciis, opibus, honoribus vitam transigunt, nullius crucis bajuli? Quid verò de illis, quos Apostolus deplorans, *Multi ambulant*, inquit, *quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt*, quorum cogitationes in augendis fortunis maximè versantur? Ah, quàm multos videas crucis inimicos, cùm tam paucos invenias crucis amatores veros!

Afflictio, patientia, suiipsius despicientia in summo pretio habenda, exemplo Christi. *Luc. cap. 9. vers. 23. Matth. c. 16. vers. 25. & Ioan. c. 12. vers. 25. Matth. c. 10. vers. 38. Philip. cap. 3. vers. 18. & seqq.*

Nō est alia ad cælum via extra illā quam Christus suo signavit sanguine.

Ah errat, qui aliam ad cælum quærit viam, extra illam quam Christus suo signavit sanguine. Quæ fatuitas per honores, opes, delicias sperare regnum cæli, cùm Christus ipse non sit illud consecutus nisi per contemptum, paupertatem, crucem. Non fatuum arbitreris, quisquis triumphum sibi deposcit sine victoriâ? Facit hoc qui extra crucem sibi promittit cælum. Laborum ambis præmia, & refugis labores? coronas quæris sine luctâ? mercedem poscis sine sudore? nimirum inter athletas numerari cupis sine certamine, inter victores sine bello & adversario. Elige: aut carere hîc cruce, aut æternùm regno. Nihil medium est. Refugis hîc crucem? renuntias regno, & eveniet post hanc vitam alia, pro brevi æterna. Aut hîc aut alibi crux ferenda. Hîc si tuleris, ab æternâ liberaberis: hîc recusas ferre? feres æternùm, aut divina mentiuntur oracula. Abrahamus epuloni è mediis ignibus aquæ guttulam mendicanti respondet: *Recordare: quia recepisti bona in vitâ tuâ, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.* Vis igitur gaudere æternùm? vis honoribus, deliciis, opibus voluptatibus frui æternùm? his tibi carendum erit dum vivis, aut iis sanè ita utendum, ut crucem non negligas. Tu jam vide, quid factu sit consultius. Unica patet ad gloriam via per crucem & adversa. Quid reformidas imitari Christum, qui optas coronari cum Christo? omni coronæ crux comes est, & illi nexu sociatur individuo, ut spina rosæ. Non exhorrescit spinam, qui ambit rosam. Tu ne fuge crucem, nec time mortem, qui æternatura speras gaudia. Prior utramque vicit Christus, utriusque mitigavit amaritudinem, lenivit duritiem, minuit molem.

Per crucē & adversa patet ad gloriam via.

Crux Christi ponderis fuit maximi, non tantùm quia longa, lata, crassa; longa quidem pedes quindecim in transversum octo lata, crassa sustinendo viro vel robustissimo. Hoc magnum fuit onus, sed multò major fuit prægravantium noxarum moles. Quod inde licet discere. Quò magis onus degravat columnam cui imponitur, eò gravius dicendum est; atqui Pelion, & Ossa, & quicumque montes alii, aliis atque aliis impositi, Angelum vel animam humanam unicam prægravare non possunt; nam cunctorum montium pondus gravitatis illius non est, ut spiritum premat: at verò letale crimen vel unicum animam in voragines gehennæ deprimit, peccatum unicum tot millia Angelorum in abyssum tartari præcipitavit. Peccatum Deo ipsi est grave. Per Isaiam jam olim questus, *Iniqui sunt cœtus vestri*, ait, *calendas vestras & solennitates vestras odivit anima mea; facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.* Atque hæc sarcina crucem Christi fecit ponderosissimam. Quod & Isaias asserit: *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit. Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.* Grave hoc onus corpori saucio, gravius animo afflicto, sed amori leve.

Crux Christi fuit longa 15. pedū, 8. lata. *Isaiæ cap. 1. vers. 13. & 14. Idem c. 53. v. 4. & 6.*

Abimelech, quod Judicum fasti memorant, *audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, ascendit in montem Selmon cum omni populo suo, & arreptâ securi præcidit arboris ramum, impositúmque ferens humero, dixit ad socios: Quod me vidistis facere, citò facite. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes sequebantur ducem.* Quin & nos nostrum sequimur ducem? Præcidit ille, ac humeris non ramum, sed arborem impositam ferens, viámque suo sanguine signans ascendit in montem. Non errabimus, si cruentis insistamus vestigiis. Sequamur igitur Ducem nostrum, & suum quisque arboris ramum humeris imponat, cum suâ quisque cruce præeuntem strenuè comitetur. Si quem fortassis crux nimiùm premat, non est pondus crucis, sed defectus amoris. Hæc sanè, ô Christiani, erecta in cælum via est, via ferè unica & tutissima; *quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Progrediamur hanc crucis & patientiæ viam, nec enim alia ducit ad superos. Auctorem vitæ ac ducem habemus Christum. Quid dubitamus aut horremus sequi? Præit ille ac suavissimè nos invitans, *Quod me, inquit, videtis facere, hoc citò facite.* Hunc amantissimum viæ monstratorem assiduè intueamur, hunc magnis passibus sequamur. Pro se quisque cum Ecclesiâ sæpius illum alloquatur: *Recordare* Jesv *pie, quod sum caussa tuæ viæ, ne me perdas illâ die.* Ita pergamus, & improperium Christi feramus. Hæc via finietur brevi, promissum his viatoribus præmium est æternum.

Iud. cap. 9. vers. 48. & 49. Christus humeris crucem ferens sequendus. *Matth. c. 10. vers. 38.*

In hac vitâ aut pòst crux est ferenda; *Luc. cap. 16. vers. 25.*

CAPVT VI.

Christus moriturus vestimentis suis exuitur, vino myrrhato crudeliter reficitur.

Pervenimus, duce Christo, in Calvariæ rupem. Hactenus videri poterat ludus, arundine, coccineâ veste, dumoso diademate in Hebræorum regem excogitatus,

tatus. Jam res in serium vertetur. Mortem non mimicam spectabimus. Theatrum altum est, quod orbi dabit spectaculum tragœdiæ cruentæ, patientiæ prorsus obstupescendæ. Nos ordine per capita rerum ibimus, ipsum denique crucis supplicium, & prodigia mox visa explicaturi. Hoc autem capite de vino myrrhato, quod in monte propinatum, & de vestimentis ei detractis, quàm poterimus brevissimè disseremus. Altiores sensus verbis haud eruendos Lectoris contemplationi trademus.

Summa capitis.

§. I. *Locus Christi crucifixi tumulo Adami & sacrificio Abrahami initiatus; vinum myrrhatum, potus amarissimus.*

DIebus decem ante diem mortis, decimo sexto Martii, Christus ab Hiericho Hierosolymam contendens, in itinere ad suos conversus, *Ecce*, inquit, *ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur.* Verùm, ô bone JESV, jam non ampliùs in itinere sumus, jam montem ipsum conscendimus; jam traditus est Filius hominis, jam illusus, flagellatus, consputus; mors sola restat. Horrendum crucis supplicium ante oculos statuit mons iste: *Mons coagulatus, mons pinguis, mons, in quo beneplacitum est Deo* mori Filium Dei.

Luc. cap. 18. v. 31. & 32.

Psal. 67. v. 17.

Mons iste nunc urbe clauditur, olim extra urbem non procul ab eâ distabat. Quod Joannes asserens, *Quia*, inquit, *prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est* JESVS. Hunc montem magnus ille Abrahamus initiavit, & velut in templum suo sacrificio consecravit. Hîc immolandus Isaac jam aræ impositus, jam gladio paratus ictum faralem exspectabat. Pro testimonio, dicit Augustinus his verbis: *Hieronymus presbyter scripsit se certissimè ab antiquis & senioribus Iudæorum cognovisse, quòd ibi immolatus sit Isaac, ubi postea Christus crucifixus est.*

Ioan. cap. 19. vers. 20.

Calvariæ mōrem Abrahamus suo sacrificio consecravit.

Aug. l. 16. de Civit. c. 32. tom. 10.

Non tantùm Isaac hîc immolatum, sed Adam * etiam hîc sepultum, è priscis Patribus tam Græcis quàm Latinis plurimi docent. Inter hos Tertullianus, Origenes, Basilius, Athanasius, Ambrosius; qui eum locum Calvariam appellatum ajunt à calvâ Adami illic sepulti, qui caput humani generis fuit. Congruebat certè, quemadmodum Ambrosius loquitur, ut ibi vitæ primitiæ locarentur, ubi fuerunt mortis exordia. Hæc Augustinus articulatè confirmans, *Etiam hoc*, inquit, *antiquorum relatione refertur, quòd & Adam primus homo in ipso loco, ubi crux fixa est, fuerit aliquando sepultus, & ideò Calvariæ † locus dictum esse, quia caput humani generis ibi dicitur esse sepultum. Et verè, fratres, non incongruè creditur, quia ibi erectus sit medicus, ubi jacebat ægrotus. Et dignum erat, ut ubi occiderat humana superbia, ibi se inclinaret divina misericordia; & sanguis ille pretiosus etiam corporaliter pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur stillando contingere, redemisse credatur.*

Serm. 71. de Temp. fine.

In eodem Adam sepultus est. Tertull. l. 2. contrà Marcion. Orig. tract. 35. in Matth. Basil. cap. 1. in Isaiam. &c. Aug. to. 10. serm. 71. de Temp. fine.

† Mons Calvariæ dictus est, quia caput humani generis dicitur ibi esse sepultū.

Mons autem ille priùs *Moria* dicebatur, hoc est, mons visionis; Abrahamus illum ob amplissimum prospectum appellavit, *Dominus videt*. Vidit ibi Deus obediendam Isaaci erga patrem, patris erga Deum. *Quàm ergo terribilis est locus iste! non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli. Verè Dominus est in loco isto.* Hîc arbor vitæ plantata, hîc scala Jacob erecta. Distabat hic locus à Pilati domo passus mille trecentos viginti & unum, erátque antea immundus, cadaverosis ossibus plenus, suppliciis reorum infamis & execrabilis, jam Servatoris morte colendus & venerabilis. Hic myrrhæ mons est, qui Christo antequam in crucem tolleretur, potum propinavit amarissimum. De quo Matthæus, *Et dederunt*, inquit, *ei vinum bibere cum felle mixtum*. Quod Marcus his verbis memorat: *Et dabant ei bibere myrrhatum vinum*. Vinum hoc myrrhatum Christo porrectum, antequàm in crucem suffigeretur. Opinantur eruditiores aliqui, potum Domino bis oblatum, priusquam figeretur cruci, & vinum myrrhatum fuisse suave, à Christo amicis oblatum. Siquidem Hebræis mos erat generosum & dulce vinum capite damnatis propinare, prout monebantur à sapientissimo Rege: *Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt corde. Bibant & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius* a. Sunt, ut dixi, qui putet Christo geminum oblatum poculum, alterum felle corruptum, & hoc à Christo gustatum, alterum repudiatum. Simon Cassianus censet cētaurium minus *b*, seu fel terræ, herbam amarissimam in potum injectam. Sed probabilius est, domi fel verum militari petulantiâ potioni commistum. Hîc plura de his disputare, luctus patienti Christo debitus verat. Hoc esse veritatis judicamus. Patres prisci, *c* Cyrillus, Augustinus, Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, Beda, myrrham fellis instar amaram asserunt; Rufinus felle amariorem affirmat. Plinius, Theophrastus, aliique ejuscemodi Scriptores myrrham amaram, & ejus præstantiam ex amaritie probari ajunt. Accedunt oracula Prophetarum. Hebræus Psaltes, *Sustinui*, ait, *qui simul contristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, & non inveni: Et dederunt in escam meam fel* (fellis aridi particulis minutim & frustillatim injectis) *& in siti meâ potaverunt me aceto* d. Quomodo nullus Christo consolator fuit, si amici tam pretiosum & dulce vinum obtulerunt? Sed neque Sibyllæ hunc felleum amarorem Christo ab hostibus oblatum tacuerunt. Lactantius varicinium unius memorans, *In escam fel*, inquit, *impotum dabunt acetum. In hospitalitatis suæ hanc monstrabunt mensam* e. Ita prisci Patres consentiunt potum amarissimum Christo crucifigendo porrectum. Sed addamus aliquid summatim de aceto, quod in ipsâ cruce pendentis ori admotum.

a Vide Casalium Baronii de vini myrrhati dulcedine opinionem refutantem noster Greiserus libro singulari in lucem dato. Ego rem satis liquere arbitror de myrrhæ amaritie; idcirco lite abstineo. Vide, si placet, & nostri Raderi Martialem de Murrhinis.

b Prov. c. 31. v. 6. & 7.

c Febrifugæ etiæ dicitur.

d Psal. 68. v. 21. & 22.

e Lactant. l. 4. Institut. cap. 18.

§. II. *De aceto myrrhato, & damnatorum vino.*

CVm Christus jam in crucem actus dixisset, *Sitio*: *Vas ergo erat positum*, inquit Joannes, *aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.* Nonnemo putat arundinem ex hyssopo fuisse, cùm in Palæstinâ ad insigniorem altitudinem excrescat. Alii censent spongiam non aceto tantùm, sed etiam hyssopi succo tinctam. Sed longè credibilius est spongiam hyssopi crimine ad perticam illam seu calamum alligatam. Cur autem acetum præbitum *? Certè non sistendo sanguini, nec producendæ vitæ, sed odio & illusioni augendæ. Rex cæli *opprobrium hominum & abjectio plebis* fuit. Clarissimè Lucas, *Illudebant autem ei & milites*, inquit, *accedentes & acetum offerentes ei*. Nos latronibus rotæ jam implexis saltem frigidam damus petentibus, orbis Servatori negatur. Sicut ergo Christo nascenti defuit calida; ita morienti frigida.

Ioan. cap. 19. vers. 29.

Quâ de re fusiùs disputat Lucas Brugensis in c. 19. Ioan. pag. 1000. Et infrà de hoc plura.

* Christo acetū præbitū odio & illusioni augendæ. *Ps. 21. v. 7. Luc. cap. 23. vers. 36.*

Porrò spongia & vas aceto plenum in eum aderant usum, ut milites crucifigentes tergerent suas manus spongiâ, crucifixorum autem vulnera. Acetum sed aquâ mistum potus fuit crucifigentium, & suspensa corpora custodientium. Res certa, priscis hunc militibus fuisse potum, qui proprio nomine dicebatur *Posca*. Suum ergo acetum, sed non, ut solebant, mistum porrexerunt milites illudendo Christo.

Mos vini aromatitæ porrigendi reis aliis erat in solatium, hîc in tormentum. Voluit namque Dominus JESVS sentire se mori membris omnibus. Nam ecce jam lingua ipsa flagellatur & crucifigitur. Nos membris omnibus peccamus: idcirco voluit Servator membris omnibus cruciari, ut esset ad peccandi modum, peccati supplicium. Jam demum protoplasti Adami pomum emergit. Nam, quod Hieronymus dixit, hoc aceto succus letalis pomi abstergitur. Sed & uva illa prægrandis vecte deportata, lacrymis sudavit amarissimis, siquidem post iter hoc difficillimum tam triste nectar infunditur. Jactabatur olim proverbium inter Hebræos, Hieremiâ teste.

Cur Christus voluit sentire se mori membris omnibus.

Matt. c. 27. vers. 34. Marci c. 15. vers. 23.

Fiel immiscuisse Cordi.

Hier. cap. 51. vers. 29. teste: *Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt.* Verendum jam & canendum. Filii comederunt uvam acerbam, & dentes Patris obstupuerunt. Hoc nimirum vino manna, coturnices, & aqua è rupis *Ps. 80. v. 17.* vulnere scaturiens rependitur. *Cibavit eos ex adipe frumenti, de petrâ melle saturavit eos.* Canæ in nuptiis sponsorum inopiæ vino optimo subvenit, jam illius vicem tale temetum felle condîtum redditur. O Judæa, vinea maligna, quomodo conversa es in amaritudinem? ut latronem Barabbam dimitteres, & Dominum tuum crucifigeres? Quàm acerbum tuæ vites liquorem funduntˀ sed quid Judæis indignamur? non minùs Deo ingrati *Eccli. c. 31. v. 35. & 37.* sumus. *Vinum*, Siracidâ teste, *in jucunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.* At nos id omni studio agimus, ut vini quàm plurimum hauriamus; jámque ebrii cum ebriis certamus, quis vini plus corrumpere, Deum graviùs possit offendere. Hinc omne genus scelerum. Nam, eodem *Idem c. 31. vers. 38. & seqq.* teste divino, *Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multum potatum. Ebrietatis animositas, impudentis offensio, minorans virtutem & faciens vulnera.* Nimirum has gratias agimus Deo pro vini dono. Ita Hierosolymis plus quàm decem millia hominum, qui panibus & piscibus à Christo sunt pasti, hanc illi lotam deterrimam offerunt. Ita pro concionibus & doctrinâ suavissimâ potus amarissimus rependitur. O qualis refocillatio post tantos præteritæ noctis & ejus diei labores & dolores! Jam olim Domini *Thren. c. 3. v. 15. & 19.* vicem Hieremias vates queritur: *Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio. Recordare paupertatis meæ & transgressionis meæ, absinthii & fellis.* Hoc certè potens est gulæ ac temulentiæ nostræ objurgatio.

Christus crucifigendus bibit è calice, crucifixus è spongiâ, ut haberet, quo crescerent extrema in cruce paupertas. Fellis calix, cor invidum; aceti spongia, cor avarum repræsentat. Uterque hic potus è nostrâ cellâ est in *Adrichom. in Hieruſ. num. 118.* hunc locum delatus. Hic autem locus, quem Adrichomius est dimensus, ab eâ parte montis, quâ Christus clavis est affixus cruci, duodecim passus aberat.

Vini nobilissimi mentionem injiciens vates Hebræus *Amos cap. 2. vers. 8.* Amos, *Vinum*, inquit, *damnatorum bibebant in domo Dei sui.* Vinum optimum, suavissimum, ingentium virium, dabatur ex more damnatis. Hoc illi bibebant inter plausus & tripudia. Idem & nos facimus. Cras forsitan ducemur ad mortem jam damnati, nihilominùs vinum generosum & suave lætissimi bibimus, tamquam choreas adituri. Subinde tam abjecti & desperati animi sumus, ac si potione soporiferâ rationem omnem mersissemus. Christus palatum & linguam suam tam tetro amarore vòluit cruciari, ut vel inde discerемus gulam & linguam frænare à nimio cibo, vetito, à verbis noxiis, impuris. Eam ob caussam hortatur toties Ecclesia: Utamur ergo parciùs verbis, cibis & potibus, nec committamus, ut eâdem linguâ vinum dulce & amarum Christo propinemus, eodem ore Christum prædicemus & condemnemus. Numquid enim fons, ait Jacobus Apostolus, de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? *In ipsâ benedicimus Deum & Patrem, & in ipsâ maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.*

Christus palatum tetro amarore voluit cruciari ut inde discerемus gulam & linguam frænare.

Iac. cap. 3. v. 9. & 10.

Tunc certè vinum myrrhatum, potionem amarissimam, Christo infundimus, cùm fide bonâ optimóque animo agenda observationibus humanis & nugacibus miscemus: Fel ingerimus, cùm beneficiorum obliviscimur, & injuriarum solertissimè recordamur: Frigidam negamus, cùm stipem etiam modicam dare recusamus. O mi homo, quàm parum rectè amas, qui plus amas canem tuum quàm Deum tuum; cani tuo das buccellas de mensâ tuâ, meliores sæpe quàm domesticis aut pauperibus mendicis famelicis; Deo cor felleum felle dra-

Quando homo vinum myrrhatum Christo infundat.

A conum plenum exhibes. Sed, quod Siracides dixit, *non est sensus, ubi est amaritudo.* *Eccli. c. 31. vers. 35.*

Cùm Christo vinum myrrhatum obtruderetur, Mater Christi beatissima meminisse poterat, se quondam parvulo lac præbuisse, jam verò extremè sitienti quanto labore quæsiisset aquam, aut potiùs in aquam lacrymando ipsâmet mutari voluisset ad sitim filii restinguendam: Rex David in castris sitiens, *O si quis*, inquit, *mihi* *2. Reg. c. 23. vers. 15. & seqq. & 1. Paral. c. 11. vers. 17. & seqq.* *daret potum aquæ de cisternâ, quæ est in Bethlehem juxta portam! Irruperunt ergo tres fortes castra Philistinorum, & hauserunt aquam de cisternâ Bethlehem, quæ erat juxta portam, & attulerunt ad David. At ille noluit bibere, sed libavit eam Domino dicens: Propitius sit mihi Dominus ne faciam hoc. Num sanguinem hominum istorum qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere.* De Christo Matthæus *Matt. c. 27. vers. 34.* testatur: *Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum, & cùm gustâsset, noluit bibere.* Hunc felleum calicem considerans Bernardus, *Super omnia*, inquit, *te mihi amabilem* *Bernard. serm. 20. in Cant.* B *reddit, ô bone* JESV, *calix quem bibisti.* Calix, eheu! nimium amarus, myrrhâ & felle conditus, sed dulcem fecit illum, præstantissimum septimæ decoctionis, hoc est, infiniti amoris saccarum. Liceat hîc ingenuè quærere: Unde fit, obsecro, Christiani, tam multa nobis acerba & prorsus fellea videri? Fastidimus, nauseamus, abjicimus, execramur, sæpe non maximos labores, non acutissimos dolores. Non tam laboris magni aut doloris caussa est, quàm amoris nimis exigui. His insulsioribus cibis condimentum deest amoris saccarum. Vel parvus amor maximâ quæque tolerat. Fel bibit, myrrhatum exhaurit, labores duros promptè subit, injurias graves facilè concoquit, dolores sævos patienter tolerat, quisquis Christum amat; amanti nihil difficile. Defectus amoris multa nobis videtur acerba ac fellea.

Theodorus Martyr interroganti Publio Præsidi: Dic Theodore, num mavis esse cum tuo Christo, an nobiscum? Ad ista Theodorus promptissimè, Cùm Christo meo, inquit, & sum, & fui, & ero; ideóque non timeo tormenta tua. Verus amor sui sanguinis spectaculo non terretur, cruciatibus nullis frangitur. Hoc Theodorus didicit à Paulo, qui de seipso, *Mihi*, ait, *vivere* *Ad Philip. cap. 1. v. 21. Ad Rom. cap. 8. v. 38. & 39.* *Christus est, & mori lucrum. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, &c. neque creatura alia poterit nos separare à Charitate Dei, quæ est in Christo* JESV *Domino nostro. Ideo omnia sustineo propter electos.* Nihil difficile, nihil *2. ad Tim. c. 2. v. 10.* nimis acerbum est amanti. Sed cur Christus vinum myrrhatum seu felle mistum non liberalìùs bibit? Nam Matthæo teste, *cùm gustâsset, noluit bibere:* teste Marco, *Matt. c. 27. vers. 34. Marci c. 15. vers. 23.* *Et non accepit.*

§. III. *Cur Christus acetum acceperit, vinum myrrhatum recusârit.*

COmplures ejus rei caussæ sunt. Conferamus illas ad compendium. 1. In cibo potúque sumendo temperantissimus fuit Christus; atqui temperantia bibere non solet, cùm bibendi caussam non habet, quemadmodum eo tempore non habuit. 2. Ut futura in cruce sitis tantò intentior eò magis cruciaret, quò minus potionis præcessisset. 3. Hieronymus mysterium hîc latêre censens, Christus, inquit, verè mortem subiit, sed id gustus dumtaxat fuit, quoniam secundùm humanitatem tantùm est mortuus, brevî ad vitam rediturus. 4. Pars etiam minima tot Christi cruciatuum sufficisset ad redimendum orbem universum, veluti iste myrrhati poculi gustatus unicus. Sed voluit Christus copiosam esse redemptionem, & excessum admirandum. Beatus Lucas Christi vultum & vestitum in Thabore mutatum *Luc. cap. 9. v. 30. & 31.* memorans, *Et ecce*, inquit, *duo viri loquebantur cum illo: erant autem Moses & Elias visi in majestate, & dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Hierusalem.* Verè fuerat excessus. Nam homo qui tanta patiebatur, erat infinitæ dignitatis; dolor, quem patiebatur, summæ acerbitatis. 5. Cùm gustâsset, noluit bibere, nam innumera- Quinta-

1. Causa cur Christus vinum myrrhatum non biberit. Secunda. Tertia. Quarta.

bilis

bilis populus, qui præsens aderat, facillimè credidisset, A porrectum Christo Apianum aut conditum suave vinum doloribus leniendis. 6. Sunt qui dicant myrrhatam potionem illam ita fuisse confectam, ut acceleraret mortem; vel quia vulneraris noxia, vel quia venenata. In recusando igitur hoc poculo Christus publicè testatus, se placidè ac voluntariè ad mortem ire, nutu & arbitrio divini Patris, nec cupere sese celeriorem patiendi finem, vel unâ horulæ parte, & mori velle non veneno, sed cruce. 7. Sunt qui censeant hoc tali potu reorum sensus sopiri solitos, & talem porrigere præceptum esse Judæis. Christus igitur rectissimè noluit bibere, ne crederetur in cruce pati aut loqui ebrius. Atque etiam, ut dictum illud sibi constaret: *Dico vobis, non bibam amodò de hoc genimine vitis usque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Ita soporem & oblivionem respuit, ut eruditet nos tanti beneficii numquam non esse memores.

Sexta. Septima. Matt. c. 26. vers. 29.

De aceto puro Joannes memorans, *Cùm ergo,* in- B quit, *accepisset* Jesvs *acetum.* Hic potus felle non mistus designat eos potissimùm, qui ignorantiâ & imbecillitate delinquunt. Acetum potus asper & acidus, sed expers amaroris. At verò, qui nequitiâ peccant, acetum sunt felle incoctum. Id verè respuit Servator. Quòd si exteriores sensus nostri propinent aliquid impuri, mox illud perceptâ dulcedine vel amaritie vetitâ constantissimè respuendum. Excludatur sensibus, ne occupet voluntatem. *De vinea Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: uva eorum uva fellis, & botri amarissimi. Fel draconum, vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.* Ne bibe, sed nec tange hæc toxica; aversare poculum, in quod mors ructavit; vel umbram noxæ gravioris declina.

Matt. c. 27. vers. 34. Bernard. serm. 20. in Cant. Deficitis moris vides. Cur Christus biberit acetum non autem viqu felle mixtum. Deut. c. 32. v. 32. & 33.

Quando igitur Christus calicem myrrhatum libavit tantùm, modestissimè nobis illum propinavit, perinde si diceret: Ego cruciatus meos jam finio, vobis tota restat vita. Ad vos etiam meus hic calix transibit. Ne putetis nil amplius doloris perferendum. Ex amariore hoc C calice bibendum omnibus. Ad laborem & dolorem nemo non nascitur; sua demum cuique mors obeunda. Hæc stipendia sunt primævæ labis & propriorum criminum. Ut autem spe summi præmii, & amore mei patienter omnia & fortiter possitis ferre, hæc ego Dominus vester amore vestri patior. Consortes crucis, participes paradisi & regni, socii pugnæ, erunt & victoriæ, amici in lacrymis, erunt & in gaudiis.

Quare, mi homo, quisquis es Christiani sanguinis, illud Hieremiæ vatis assiduè cogita tibi à Christo dici: *Ad te quoque perveniet calix.* Tu igitur Christo humanissimè propinanti, cum Hebræo Rege paratissimus respondè: *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Vis inter Christi amicos numerari? aude cum beato Paulo dicere: *Gaudeo in passionibus, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi.* Ergo para te: ad te quoque (nil certius) perveniet calix.

Thren. c. 4. vers. 21. Psalm. v. 4. Ad Colos. cap. 1. v. 24.

Generosissimus Martyr Quintinus anno Christiano D trecentesimo tertio gravissima quæque passus Rictiovaro judice; nam virgis ferreis cæsus, liquatóque oleo & pice perfusus, cùm etiamnum animosè diceret, Hæc omnia mihi sunt refrigerio, acerbùm excandescens Rictiovarus, Faxo, ajebat, submissiùs loquaris. Mox digiti omnes inter carnem & cutem terebrati, acutum veru ab humeris per corpus ad tibias adactum. Cúmque tormentis videretur inexpugnabilis, calix denique allatus, & aceto, calce vivâ, sinapi mistus est. Quintinus ad Christum ardentissimè suspirans, O mi optime Jesv, inquit, natura quidem horret hunc calicem amarissimum & letalem, sed quia è manu tuâ is venit, & quia tu illum mihi sub cruce propinâsti, respondebo & perhauriam: hic mihi potus melle omni & saccaro erit suavior. Dixit, & bibit.

Quintinus Martyr calicem à Christo sibi propinatum perhausit.

Et quoties nos in gratiam amici aut Domini, non dicam Principis aut Regis, ultra quàm opus, ultra quàm satis sit, ultra omnem appetentiam & vires bibimus, & totos nos auro vel crystallo proluimus. Itáne, Christiani, hoc vilissimo homini, hoc minimo favori damus, & ventrem, etsi reluctantem, cogimus ad hauriendum? & in gratiam summi Regis, in honorem Numinis, æternæ caussâ salutis à propinante Christo & suavissimè invitante oblatem calicem respuemus?

§. IV. *Christus detractis violenter vestimentis nudissimus cruci adsternitur.*

POrrecto calice felleo, seu vino myrrhato, vestimenta Christo detracta sunt, ut in crucem ageretur nudus. Sat scio, diversa hîc quosdam opinari, & pietate nescio quâ suam opinionem prætexere. Mihi animus est non tam refellere falsa sentientes, quàm sententiam veram stabilire. Certum omnino videtur, Christum Dominum in cruce pependisse nudissimum. Caussæ com- 1. Caussa cur Christus in cruce pependit nudus. plures. 1. Ita planè prisci Patres sentiunt. Ambrosius Christum cruci affixum velut digito monstrans, *Refert considerare,* inquit, *qualis ascendit. Nudum video. Talis ascendit in crucem, quales nos, auctore Deo, natura formavit. Qualis in paradiso primus homo habitaverat, talis ad paradisum homo secundus intravit.* Dominum Jesvm ita nudissimum fuisse flagellatum, omnes affirmant. 2. Eodem Secunda. prorsus modo penitus detectum omni veste ac velo spoliatum in cruce pependisse, divina etiam oracula & vaticinia confirmant. Rex David Christi vicem ingemiscens, *Totâ die,* inquit, *verecundia mea contra me est, & confusio faciei mei cooperuit me.* 3. Imago Christi luculenta Tertia. tam in hoc quàm in aliis fuit Noëmus. Hic orbem servavit arcâ, Christus cruce. Noëmus vineam, Christus Ecclesiam plantavit, & rigavit suo sanguine. Noëmus vino æstuans in tabernaculo nudus, uti nudus in cruce Christus obdormiit. Noëmus à suo filio, Christus à suo populo, quem filii loco adoptârat, irrisus est. Sed uti Noëmus evigilans Chanaan filium maledixit, ita Christus fatali die mundi velut è somno evigilavit: Væ filiis irrisoribus. Imò etiamnum noster Noëmus in suis membris, pauperibus & egenis nudus dormit, contemni ac rideri se dissimulat. Sed brevi excutiet somnum, & excitabitur tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus à vino: *Et percutiet inimicos suos; opprobrium sempiternum dabit illis.* 4. Milites Quarta. Christum, quàm potuit ignominiosissimè, mori voluerunt; purpureum vetus vestimentum, senticosum sertum, myrrhatum vinum satis explicârunt illorum odium in Servatorem; neque verò è reorum vestibus vel sibi minimum quid patiebantur subtrahi. Nam hæc pannicularia bona, uti appellantur, illorum erant, Præsidis permissu. 5. Dum Christus figeretur cruci, nulli homi- Quinta. num per coronam militum, hostésque medios accessus fuit ad Christum in ara crucis jam positum. Pòst primùm Virgo Mater penetravit ad crucem, & sub eâ constitit. 6. Quid contendimus? ita moris fuit nudos Sexta. penitúsque detectos crucifigere. Neque hunc morem in Christo antiquatum ullus facilè probaverit. Quid veli loco Christus habuerit, infrà dicetur.

Noëmus imago fuit Christi in multis. Psal. 77. vers. 66. Apud Iosephum l. 19. Antiq. c. 3. fine.

Hîc ego quorumdam objectiones, beatæ Birgittæ visa, pias aliorum meditationes, verum singulis septenniis monstrari solitum Aquisgrani, non impugno (nec enim lites amat tam lugubris historia) sed ad argumenta illa facilè responderi posse judico, & Christum penitus devestitum (qualis in paradiso stetit primus homo) crucifixum censeo.

Et en, Christiani, Christum antequam in crucem dejiceretur, stantem, nudum, omni veste spoliatum, trementem, vulneribus undequaque plenum, sanguine obductum, oculis dejectis, manibus compositis paratissimum expectantem, dum in lectulum crucis prosterneretur.

retut. En perfectissimæ paupertatis & patientiæ speculum. Christus moriturus, suis vestimentis ter aut quater exutus est. 1. Flagellandus. 2. Spinis coronandus, & ad populum producendus. 3. In calvariæ rupem ad crucis supplicium educendus. 4. Cruci sternendus toto corpore. O cælum! ô terra! Rex ille cæli, veste omni exuitur, qui cælum stellis, terram floribus & herbis, animalia pilis, plumis, lanâ, squamis vestit. Ubi nunc fasciæ sunt & pannus nascentis? jam æquè necessarii essent morienti. Sed amoris æstus hæc omnia detraxit. Ideo suam quisque familiarem inopiam & paupertatem æquo animo ferat: *Gloria magna est* hâc *sequi Dominum.*

Christus moriturus quater vestimentis exutus est.

Eccli. c. 23. vers. 38.

Sed nîc altissimâ mente ponderemus, quàm ista nuditas coram immensâ hominum multitudine, inexplicabile fuerit supplicium homini prorsus virgineo, verecundissimo. Hæc una erubescenda ignominia plagas omnes, & ludibria, & sannas longissimè superavit. O *Adam ubi es? Quis enim indicavit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?* Tuam, ô Adam, erubescendam prorsus nuditatem, hac suâ Dominus Jesvs tegit. Rex David in arcâ deducendâ suis se vestimentis magnam partem exuens, à Michol conjuge, Christus à Synagogâ & gentibus est irrisus. Homini verecundo summum supplicium est nuditas. Nam hoc unum multos à voluntariâ morte revocavit, qui horrebant post mortem etiam suum cadaver denudari. Notas Philologis omnibus historias priscas non recanto.

Nuditas fuit Christo inexplicabile suppliciũ.

Gen. cap. 3. v. 9. & 11.

2. Reg. c. 6. vers. 20.

Neque tantùm pudoris summi fuit, coram innumerâ plebe nudum stari, sed & doloris maximi, homini undequaque vulnerato vestes tam violentâ sævitie abstrahi. Si enim vel vulnusculo levi linteolum inhærens vi abstrahatur, magnos ciet dolores, quid dicendum de tot vulneribus, cùm eis inhærentes vestes vi avellerentur, & acre gelu in intima sese viscera penetraret? In hac cruentâ tragœdiâ Christus vestimentis suis sæpius exutus, sed numquam tantis doloribus, quantis nunc proximè crucem. Hæ Christi vestes in muliere, quæ fluxum sanguinis duodecim annis passa omnes facultates suas in medicos erogaverat, hoc ipsum sanguinis profluvium stiterunt, sed heu! in ipso medico provocârunt.

Vestium detractio in Christo doloris fuit maximi.

Matth. c. 9. vers. 20. Marci c. 5. vers. 25. Luc. cap. 8. vers. 42.

Verùm & illud hoc loco considerandum, in directione vestium Christi, unà & coronam spineam esse avulsam; ita censet Ludovicus Granatensis & alii; sed mox iterum atrocissimâ vi repositam, quandoquidem nomine regni affectati figebatur cruci. Impressâ denuò in divinum verticem coronâ, os, oculi, aures, vultus omnis sanguine opplebatur. Ita Christus Dominus in cruce victima planè fuit coronata, de quâ Tertullianus, Nazianzenus, alii complura. O Deus, quale hoc spectaculum Christi flagellati, coronati, denudati, in crucem acti! Ecce homo. En arietem in vepribus hærentem. En hostiam Isaaci succedaneam! cujus mentionem injiciens Augustinus, *Quis erat ille aries,* inquit, *quo immolato impletum est significativo sanguine sacrificium? Nempe, quando cum vidit Abraham, cornibus in fruticе tenebatur. Quis ergo illo figurabatur, nisi* Jesvs *Christus antequam immolaretur, spinis Judaicis coronatus?* Neque verò dubium est (quod aliqui rectè judicant) quin Christus jam omnimodis develatus Patri cælesti se denuò flexis genibus, oculis ac manibus in cælum elatis, similem in modum obtulerit. En, mi Pater, pro humanæ gentis redemptione hostiam mori paratissimam. Fiat voluntas tua. Ita semper, maximè sub vitæ finem, nos convenit precari.

Aug. lib. 16. de Civit. cap. 32. med.

Ludovicus Blosius.

§. V. *Quid doceat extrema Christi nuditas.*

Sed quid ad istâ Mater Domini, cui filii tunica cruenta quodammodo fuit ostensa, sicut olim Jacob patri vestis Josephi discolor. Nam germani fratres, quod Moyses memorat, *nudaverunt eum tunicâ talari & polymitâ, mittentes, qui ferrent ad patrem, & dicerent; Hanc invenimus; vide utrum tunica filii tui sit, an non.* Vel strophium cruentum filii occisi sanguine tinctum cor Patris non percellat? Quid dicendum de sensu matris, quæ filium ita nudum, ita cruentum suismet oculis spectavit? Ne tamen hæc Christi nuditas ullius hominis oculos vel minimùm offenderet, habuit in cruce Servator velum duplex, nigrum & purpureum; nigrum mutuatus est à sole, qui tenebras offudit huic spectaculo, quale sol ab orbe condito non vidit. Purpureum verò è Pilati domo à columnâ secum attulit; nam corpus totum sanguine, & uno velut vulnere obductum, verecundissimè celavit discrimen membrorum. Ita Christus in alto pependit nudissimus, sine ullâ oculorum offensâ. Ita & nobis ingrediendum & egrediendum est ex orbe ab omni re prorsus nudis, quidquid demum vel vestimenti vel thesauri corradamus. Jobus jam liberis orbus, jam fortunis omnibus eversus, jam velut tumulo vicinus, *Nudus,* inquit, *egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc.* Hac lege devincîmur: *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quòd nec auferre quid possumus.* Hæc Dei lex tam stricta est, ut ipsi Filio Dei legis auctori dictum: Legem patere, quam tuleris. Hæc autem Christi nuditas innocentiæ vestem nobis reddit, & superbiam nostram, vestiùmque pompam reprehendit, illûdque jure objicit: *Quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum?* Ecce homo, quem crucis lectulus, quem sanguis vestit proprius.

Christi nuditas nobis innocentiæ vestem reddit.

Iob cap. 1. vers. 21. 1. Tim. c. 6. vers. 7. Luc. cap. 7. vers. 25.

O bone Jesv, quantùm erubescceremus coram te tuâque cruce, si quid frontis & verecundiæ haberemus? Nos commisimus fucum, tu collo fers laqueum; tu luis, quod nos deliquimus. Nos subinde omnis honestatis, pudicitiæ, ac castitatis penitus obliti maximè tegenda denudamus, & propudiosas similes picturas statuimus in spectatorum certissimam perniciem: vestes non ad modestiam, sed ad pompam & lautitiam, non tam tegendo corpori, quàm augendæ ostentationi adhibemus. Nec ferè in ullâ re tam assiduus & magis varius delinquendi lusus est, quàm in vestium cultu; & plerumque major est cultus quàm census. O quoties, quantùm in nobis est, Christi corpus detegimus? quod reverâ fit in omni libidinum fœditate, quâ illudimus castitati, & Christo castitatis & verecundiæ amatori maximo renuntiamus, dum nostrum omne studium in amores vetitos conferimus, neglectis imperiis amoribúsque divinis. Hæc nostra quotidiana scelera suas Christo vestes detraxerunt, hæc virgineum corpus Domini denudârunt. Sed duo sunt, quæ nos myrrhatus calix & vestium spoliatio doceant.

Duo documenta myrrham calicis, & vestiũ spoliationis. Primum.

I. Dominici myrrhati calicis in adversis & ærumnis omnibus assiduè recordemur. Christus præbibit & propinavit; animosè nos bonâque fide respondeamus. Hunc calicem Christi manus nobis porrigit, nefas eum recusare. Unumquemque nostrûm per Hieremiam Christus alloquitur: *Sume calicem de manu meâ.* Unusquisque nostrûm eodem ore respondeat: *Et accepi calicem de manu Domini,* & accipiam, quoticscumque illum mihi porrexerit, eúmque in gratiam tanti Regis meique Domini libenter perhauriam. Et quid amarorem perhorrescimus, & frustra reluctamur? In hac absinthii valle suavius vinum non crescit. Sapientissimo Ecclesiastæ id credamus de humanis miseriis hoc affirmanti: *Cuncti dies ejus doloribus & ærumnis pleni sunt.* Toleremus ærumnosum hoc momentum; beata sequitur æternitas.

Hier. 25. vers. 15. Ibid. vers. 17. Eccles. 2. vers. 23.

II. Extrema Christi nuditas non difficulter nobis persuadeat, ut suam quisque inopiam, aut penuriam rerum quamcumque animo tranquillo toleret. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Quòd si hæc ipsa parciùs obveniant, aut penitus defiant, summâ Christi nuditate nos involvamus. Pro se quisque cum beato Paulo dicat: *Scio & humiliari, scio & abundare: ubi-*

Secundum.

1. Tim. c. 6. vers. 8. Philip. 4. vers. 12.

re: ubique & in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Hic meum reperio ducem, hîc Christum meum imitor. Recordor paupertatis ac nuditatis, quam Dominus meus pertulita, bsinthii & fellis quod bibit: & ego servulus vilissimus ista censeam à me aliena, mihi non ferenda? Cum Christo esse pauperem summæ sunt divitiæ.

CAPVT VII.

Christus moriturus in cruce clavis figitur.

Vide impressa, quia mare gemmatur. Exod. 43. n. 11.

INter meteora pulcherrimum, iris. Quod Siracides affirmans, *Vide arcum*, inquit, *& benedic eum qui fecit illum: valde speciosus est in splendore suo.* Iris Platoni mater admirationis, ornamentum est cæli. Ante annos mille sexcentos Hierosolymis in monte Golgothâ Iris apparuit, quam Hebræi vates prædixerunt, quam orbis vidit & miratus est. Hæc Iris multicolor fuit Unigena Dei Jesvs Christus in crucem suffixus. Hîc viror dumosi serti, hîc cereus pallor obitæ mortis, hîc purpura copiosè fusi sanguinis. Vide hunc arcum, & benedic eum qui fecit illum.

Jesus Christus crucifixus, fuit iris multicolor. Aug. tract. 13. in Ioan. post initia.

Cum Augustino dixerim: Jam incipiunt mysteria Christi non ad fontem sedentis, sed in trabe pendentis. Christum in cenaculo pedes lavantem, in Olivero prolixiùs precantem, & sanguine sudantem; Christum à Judâ proditum, à Petro negatum, ab Herode illusum, à Pilato flagellatum vidimus: Christum spinis coronatum, ostro ludicro velatum, ad plebem productum aspeximus; Christum supplicio crucis addictum, sub cruce in Calvariam educi, vestimentis exui, vino myrrhato excipi spectavimus. Hæc omnia prolusiones erant ad crucis supplicium. Jam ergo incipiunt mysteria. Spectaculum invisum, inauditum, cælo terræque obstupescendum ante oculos statuemus, Dei Filium in crucem clavis affixum. Ad hoc mysterium articulatiùs explicandum, & memoriâ diutiùs servandum, iridis imagine non incommodè utemur.

§. I. *Christus in jacentem crucem humi dejicitur, aut in erectam, quod verius videtur, ascendit. Tres iridis colores explicantur.*

Nulla mors acerbior & ignominiosior est quâ mors crucis.

PRodigium nimis obstupescendum, Dei Filius, latronum medius, in arbore infami mortuus. Quæ usquam acerbior aut ignominiosior mors quàm crucis? In quâ tamen expiravit summum cæli terræque decus, Dei Filius Jesvs, ne tale quid nimis acerbum aut ignominiosum sibi censeat ulla sors hominum. Ecquis umquam mirari satis & capere queat, cælestem Patrem Filio suo, qui & ipse verus Deus, imperare ac dicere. Abi fili, terras pete, & in patibulum te patere suspendi. Atque hæc admiranda tribus solis voculis complexi sunt Evangelistæ: *Et crucifixerunt eum.* Hoc Simon Cassianus jure admiratus, Sunt, inquit, mysteria tam profunda, ut Spiritus sanctus factum, non facti modum dicat. Eò hæc voces spectant: *Verbum caro factum est: Peperit filium suum primogenitum: Et crucifixerunt eum.* Horum verborum consideratio ad nostrum majus promeritum nobis relicta est. Certè his mysteriis explicandis nulla satis ponderosa verba inveniuntur; hîc nimia est humani oris egestas. Hîc cogitationibus longè agitur efficaciùs quàm verbis, tametsi nec ullis quidem cogitationibus rei dignitas satis umquam indagari possit. Sed ad nostram nos iridem vertamus.

Matth. c. 15. v. 25. Luc. c. 24. v. 20. Ioan. cap. 1. v. 14. Luc. cap. 2. v. 7.

Iris est opaca, roscida nubes, in quam immissis sol radiis refulget, sicut speculo excipitur reflexa imago. Humana Christi natura, veluti nubes opaca texit divinam. *Et ecce*, ait Moyses, *gloria Domini apparuit in nube.* Hæc nubes tota in lacrymas, sudorem, aquam, sanguinem soluta est. Huic iridi Sol justitiæ ferientes radios illisit. Atque hinc nobis hæc nova iris triplici colore. Primus sive extimus est croceus, seu citrinus: alter medius, viridis seu prasinus: tertius ruber seu purpureus. Tres isti colores, triplex Christi crucifixi mysterium repræsentant commeditandum.

Exod. c. 16. v. 10. Tres iridis colores, qui Christi mysterium repræsentant.

Primus color croceus, seu citrinus, Christum in crucem humi dejectum, aut in eam descendisse significat. Hîc primaria & vetus quæstio. Humi an sublimè crucifixus sit Christus. Prima opinio est eorum, qui censent Christum humi affixum, quod facilius. Alii asserunt, Christum per asseres & tabulationem seu pegma ad crucem ascendisse, & ita sublimè in eâ fixum. Opinio tertia est, manus in jacente, pedes in erectâ clavis affixos. Hanc ego caussam non disceptaverim, salvo cujusvis judicio, malim tamen, expensis rationibus, in opinionem secundam discedere, & Christum sublimè affixum dicere. Certè hic modus, *in crucem tollere*, usitatior: & fatetur Justus Lipsius, qui de cruce disserens, In ipsâ, inquit, fixione, tria: Suspensio, adstrictio, Inscriptio. Ante suspensionem nudatio. Receptum hoc in plerisque suppliciis, velut naturæ suasu, quæ nudos induxit in vitam, & educit. Dati nudi in crucem jacentem raro (in Christo videtur observatum) in erectam sæpius. Cur in alto rei affigerentur, rationes fuere plures. Christum hoc modo clavis in sublimi fixum senserunt è priscis multi. Post priscos viri doctissimi, quos inter Joannes Toletus, & Martinus Delrius. Idem asserit beata Birgitta, cum quâ plerique sanctorum Patrum hunc Christi figendi modum Ascensionem vocant, & illud eo explicant: *Dixi, Ascendam in palmam, & apprehendam fructus ejus.* Hic certè figendi modus in majus rei ludibrium, & graviorem populi terrorem fuit, in oculis omnium fontes clavis affigere. Hic piæ mentis est, cum sensu perpendere, quàm miserabili misu Christus nudus & vulneratus tabulationem illam perreptârit.

1. Color citrinus Christum in crucem humi dejectum, aut in eam ascendisse significat.

Christum sublimè crucifixum fuisse probatur. *Lipsius l. 2. de Cruce cap. 7.*

Toletus in Ioan. Delrius in opere Mariano, sacrâ lect. 11. de Pass. Dom. & Polemicâ. 2. Revelat. S. Birgittæ lib. 1. cap. 10. Cant. cap. 7. v. 8.

Priusquam verò ascenderet, credibile prorsus, quod Robertus Aquinas censet, Christum nudum cruentis genibus flexis, manibus oculisque cælo elatis, ut jam suprà demonstratum est, Patri se denuò sicut ipso principio vitæ, obtulisse in hunc modum. Suscipe, mi Pater, meipsum in sacrificium pro humani generis salute. Ita Pater, quia sic placitum est ante te, hanc etiam crucem obedienter amplectar. Has, obsecro, voces altiùs animo inscribamus: ita nos par est loqui in rebus adversis omnibus. Cum dicto Christus ascendit crucem, & in eâ mox ita extensus est, ut nullum sine dolore membrum, compago artuum omnis soluta, venæ & nervi lacerati, plagæ omnes renovatæ, ossa omnia dinumeranda fuerint exposita. Quod prædicens Psaltes, *Foderunt*, inquit, *manus meas, & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea.* * Deus olim Abrahamum foras educens. *Suspice cælum*, inquit, *& numera stellas si potes.* † In Calvariam foras extra urbem educti sumus, hîc Christus è cruce unumquemque nostrûm consolans, Suspice, ait, & numera, si potes, plagas meas & vulnera, dolores meos & tormenta; rimare totum corpus; an nervum, venulam, oscillum dolore liberum invenias: quod flagris & spinis intactum, crudelis hæc distensio afflixit. Sola lingua videri potuit evasisse immunis, sed & illa aceto, felle, myrrhato vino cruciata. Quære in toto corpore, quod suis careat doloribus, & adhuc torquendum dabo. Ipsæ medullæ suos sentiunt cruciatus. Hic primus iridis color croceus, Christi in crucem ascensio.

Ludolphus de Saxoniâ, qui de passione Domini, ait viro sancto revelatũ, hanc artuũ extensionem omnibus cruciatibus fuisse sæviorem, ut quæ omnes venas, nervos, membra omnia ut chordas in citharâ intenderit. * Psalm. 21. v. 17. & 18. † Gen. c. 15. v. 5.

2. Color viridis, paratum ad amplectẽdam crucem Dominum Jesum properanter crucifixum significat.

Alter viridis seu prasinus. Jam paratus ad amplectendam crucem Dominus Jesvs properanter cruci affixus. Moris quidem erat antè manus, deinde pedes; priùs dextram quàm lævam clavo figere, sed hîc, cum Toleto putem, id temere neglectum: hoc unum festinantiùs agebant, ut in cruce vivus spectari posset; quemadmodum piscis ætæ fugientis ad culinam raptim defertur cultro subjiciendus. Hieronymus Natalis, & Vincen-

Vincentius Brunus oculis & auribus hoc repræsentant, quàm promptò Christus & ultro brachia, quâ festinanter & cupidè Pharisæi clavos porrigant. Nimirum amori & odio nil satis festinat. *Quod si hæc in viridi faciunt, in arido quid fiet?* Putant aliqui clavos non sine summo cruciatu ægrè transiisse. Sed nos hæc talia piis amantium commentationibus transcribimus. Imago Christi sic in crucem affixi, fuit Paschatis agnus: nam, teste divo Justino Martyre, Agnum Hebræi in formam crucis extensum assarunt, prout laniones nostri pecudes ad carnarium suspendunt, & macello parant. Sed alia hîc quæstio, num Christus tribus, an quatuor clavis cruci sit affixus. De tribus pervulgata est opinio.

Luc. c. 23. v. 31.

Gregorius Turonensis, Joannes Toletus, alii complures, qui etiam libros eâ de re dederunt, quatuor clavos in Christi cruce numerant. Res jam videtur liquida satis, & certa de clavis quatuor. Et certè difficillimum est capere, quî tandem fieri potuerit, ut duo pedes uno simul clavo figerentur. *a* Rectè igitur affirmari censeo, duos pedes duobus clavis scabello suppedaneo affixos, idque est more & ritu Romano factum. Quod Gregorius Turonensis, quem dixi, apertissimè confirmat, *b* & unà quærit, quò locorum Dominici hi clavi devenerint. Primum ajunt in mare Adriaticum * sedandæ tempestati jactum: tam frequentia in eo naufragia erant, ut navium vorago diceretur: duos alios Constantino Imperatori oblatos, hunc quidem fræno, illum galeæ inserendum; quartum denique Treviris asservari. Quando igitur quatuor membra erant figenda cruci, quatuor eis assignati milites. Hoc & priscæ icones loquuntur, uti argentea Romæ ad Sancti Petri, Lovanii ad S. Michaëlis, in Hispaniâ Burgis, sed & alibi in plurimis antiquis cœnobiis. Quòd divæ Claræ de monte Falcone Christus se spectandum exhibuerit tribus clavis cruci affixum, & ejus rei vestigia in corde virginis post mortem secto sint visa, *c* non refello. Hoc ajo: Hæc virgo Christum crucifixum sibi meditando ita impressit, prout pictum vidit.

Quatuor clavis Christus est cruci affixus. *a S. Bonav. ait pedes prius ferreâ fide transfossos, sicut ipsam crucem perforatam. Inauditum.*

b Greg. Tur. lib. 1. de Gloriâ Mart. cap. 6. Idem Revelationes S. Birgittæ affirmant.

* Quo loco Dominici clavi devenerint.

c Isidorus Mosconius Bononiæ Balcoti Archiepiscopi Vicarius id à se sæpius visum asserit.

† Tertius nostræ iridis color ruber & purpureus torrentem sanguinis in cruce fusi monstrat. Mi Deus, qui demum res eò adduci potuit, ut Dei Filius in crucem actus velut fons largus purpureum laticem per siphones mitteret, aut velut iris sanguine roraret? Ad liberandam gentem humanam suffecerit Christum lacrymulam fundere, sanguinis guttulam offerre, genu Patri flectere; sed tanta tantus amor impetravit. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* *d*

† 3. Color purpureus, torrentem sanguinis in cruce fusi monstrat.

d Ioan. c. 3. v. 16.

Exclamat olim in Verrem Tullius: *e Nefas civem Romanum vincire, scelus verberare, prope parricidium necare; quid dicam, in crucem tollere?* Civis Romanus & Dei Filius, ô quantum distant! Civem Romanum crucis damnare, crimen inauditum. Dei Filium orbis arbitrum in crucem sustinere, quale demum censendum erit piaculum? Crux summis & primi nominis sceleribus fuerat decreta, linguis sacrilegis, idololatriæ, latrociniis, & non nisi servi in crucem rapiebantur: nec enim gravius, diuturnius, fœdius, ignominiosius supplicium; crucifixi omnes *maledicti.* Cur igitur mortalium innocentissimus hanc turpissimam simul & acerbissimam mortem sibimet elegit? Caussas ordine dabimus.

e Cic. Orat. in Verrem.

Caussæ cur Christus acerbissimam mortem elegerit.

§. II. *Cur Christus supplicium crucis elegerit, sex assignantur caussæ.*

1. Ut tantò meliùs mors ista orbi universo innotesceret, tot vaticiniis prædicta.

I. CAussa. Ut tantò meliùs mors ista orbi universo innotesceret, tot oraculis, imaginibus & figuris, tot vaticiniis prædicta. Eam etiam ob caussam celeberrimus huic supplicio electus est locus, & dies. Ut sit quâdo vel tristitiis ærumnis pressi, aut gravioribus noxis implicati cælestes iras cuperemus effugere, huc velut ad asylum curreremus. In propatulo crucifixus Jesus se omnibus præbet adeundum. Quod prisca lex dixit, huc flecti potest: *Et erit visa quasi pendens ante te.* *Deut. v. 44.*

II. Ut Christus cælum inter terrámque medius verus agnosceretur, Deum inter & homines sequester. Certè quatuor illa crucis cornua nobis adumbrabant ruinam Angelorum reparandam, Patres limbo educendos, filios cælo adscribendos, hostes ipsos gratiâ donandos. *Unus* ergo *Deus*, Paulo teste, *unus & mediator Dei & hominum homo Christus* Jesus, *qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Nemo ampliùs dicat: Quò fugiam, aut quò me vertam? Hic *melioris testamenti mediator est.* Huc fuge, huc te verte.

2. Tim. c. 2. v. 5. Hebr. c. 12. v. 24.

III. In cruce membra Christi omnia paratissimos offerunt amores. Nam Dominus Jesus crucifixus caput inclinat ad osculum pacis, brachia pandit ad amplexandos tam bonos quàm malos, ut & ipsi fiant boni; manus habet apertas ad dandum, cor lanceâ reseratum ad amandum; pedes fixos ad exspectandum dum redeamus ad ipsum. Hîc multicolor Iris, signum fœderis inter Deum & homines; hîc corpus totum, velut arcus, intensum. *Vide* hunc *arcum, & benedic eum qui fecit illum.* Ab hoc arcu amoris volant sagittæ, quæ corda hominum novis in Christum amoribus inflamment. Hinc ille amoris excessus est, de quo Moses & Elias in Thabore loquebantur; excessus planè infinitus, non pro amicis solùm, sed etiam pro inimicis hæc tanta pati. *Cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus.*

Eccles. c. 43. v. 12. Rom. c. 5. v. 10.

IV. Ita veritas suis stetit promissis. Prædixit & promisit Christus sæpius: *Sicut Moses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Cùm exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum. Et ego, si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipsum. Hoc autem dicebat significans, quâ morte esset moriturus.* Astrologiæ rudimentum est: Sol quò altior, hoc potentior. Tantò enim fortiùs agit, & liberaliùs calefacit, quò à terrâ sublimius iter suum conficit: ita Christus in altum per crucem evectus, mox Nicodemum & Josephum ad se traxit ita etiámnum corda ad se trahit, sed corda, quæ non recusent cum Nicodemo & Josepho ascendere, cruentum corpus excipere, mundâ sindone involvere, proprio monumento reponere.

4. Reg. c. 18. v. 4. Ioan. c. 3. v. 14. Idem c. 12. v. 32. 33.

V. Pro iis Christus scelerum pœnas luere, pro illis subire mortem debuit, qui excentas cruces, qui mille patibula, qui gehennæ incendia, qui supplicia infinita sunt meriti; pro servis & latronibus, quibus crux debebatur æterna, *factus* est Christus *obediens usque ad mortem mortem autem crucis.* Paulus Romæ, ut civis Romanus, jure civitatis donatus gladio, Petrus ut piscator vilissimus cruce sublatus est. Protoplasti & primi parentes nostri, fures & latrones fuerunt. Furtum horribile contra Numinis edictum apertissimum commiserunt; quo uno scelere animas & corpora posterorum jugulârunt. Horum omnium pœnas expendit, & cædes infinitas in cruce luit Christus gentis humanæ vindex, & parens redditæ libertatis.

f. Philipp. c. 2. v. 8.

VI. Supplicium crucis subiit Christus, ut corpus gravissimis quidem cruciatibus affectum, nihilominus tamen maneret integrum. Idcirco noluit cum infantibus ab Herode obtruncatis confodi & jugulari, à Nazarenis præcipitari, à Pharisæis lapidari; ut Joannes decollari, ut Isaias medius secari non voluit; nimirum ut corpus servaretur indivisum: quo symbolo luculentè docuit, omnes amicos suos æternis deliciis destinatos, ærumnis aut tormentis præsentibus à se neutiquam abstrahendos, sed integros in æternitatis diem servandos. Certissimo nitimur hoc promisso: *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. Et ego vitam æternam do eis & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu meâ.*

6. Ut corpus gravissimis quidem cruciatibus affectum, nihilominus tamen maneret integrum.

Ioan. c. 10. v. 27. 28.

§. III. *Sex*

§. III. *Sex aliæ causæ adjunguntur.*

Sex aliæ causæ.

1. Crucis supplicium membris omnibus suum cuique tormentum attulit. *Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio,* copiosissima multâ & magna nimis misericordia. Et quid aliud Christus in cruce pronuntiavit, quàm amantissimum illud: Totus sum vester; vobis membra mea omnia laborant & patiuntur. Filii charissimi, vos semper mecum estis, & omnia mea vestra sunt. Vobis patior, vobis doleo, vobis morior.

Psalm. 129. v. 4. Luc. c. 15. v. 31.

Interrogatur nonnumquam æger, quâ potissimùm parte morbus infestet. Non rarò hoc responsi redditur: Membris omnibus; ubique sævit dolor. Idem reverâ Christus crucifixus de se potuit affirmare: Dolores summi mea omnia membra cruciant: Non est dolor dolori meo similis: *Attendite & videte.*

Thren. cap. 1. v. 12.

2. Crux plenitudinem mysteriorum continet. II. Crux plenitudinem mysteriorum continet. Quod beatus Paulus explicans. *Ut posſitis*, inquit, *comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum; scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi: ut impleamini in omnem plenitudinem.* Hunc abditissimæ scientiæ librum, quem Dominus Jesvs crucifixus suómet sanguine scripsit, nemo sanctorum hominum evolvit totum, nemo umquam omnia illius arcana comprehendet intelligentiâ. Hæc olim omnia nosse ac penetrare, pars erit nostræ beatitudinis, Joanne teste: *Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Neque tantùm videbimus eum, sed omnia ita compuncti mysteria penetrabimus.

Ephes. cap. 3. v. 18. & 19.

Apoc. cap. 1. v. 7.

3. Ut è cruce velut è cathedrâ Christianæ perfectionis formulam nos doceret. III. Supplicium crucis Christus pertulit, ut è cruce velut è cathedrâ Christianæ perfectionis formulam nos doceret vel ipso crucis aspectu. Totius doctrinæ hujus compendium est Crvcifigi, hoc est, in rebus omnibus prompte ac toleranter aliquid pro Christo pati. Quod dilucidissimè Paulus pronûntians, *Qui Christi sunt*, inquit, *carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* Vita Christiani hominis quid est? Crvcifixio. Si quid subinde misceatur jucundi, mera est refectiuncula ad perferenda plura & graviora.

Gal. cap. 5. v. 24.

Tiphan. meretrum. Tolog. libell. 6. cap. 16.

Pelagius interpres Græcus memorat senem à religioso juvene interrogatum, quid faceret, ut salvus fieret. Senex, ut ipsis etiam oculis saluberrimam præceptionem imprimeret, lumbos suos arctiùs strinxit, & pallium, quo induebatur, ex humeris defluere permisit, denique utrumque brachium expandens; Ita, inquit, & rebus caducis nudi, & omnibus vitiis crucifixi simus.

4. Nos ad lignum venditos & perditos ex toto, ad lignum voluit Servator reparare. IV. Nos ad lignum venditos & perditos ex toto, ad lignum voluit Servator reparare. Siquidem cælestis Pater salutem humani generis in ligno crucis constituit, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret, & qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur. Et Adamus, & Christus ad arborem adhæsit, sed eventu longè dissimillimo; ille suo suorúmque exitio arborem, ut peccaret, adiit; iste suo suorúmque triumpho ad arborem, ut peccata expiaret, se affigi permisit. *Si enim*, inquit Paulus, *in unius delicto mors regnavit per unum, multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes in vitâ regnabunt per unum* Jesvm *Christum. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obeditionem, justi constituti sunt multi.* Verè *ubi abundavit delictum, superabundavit gratia.*

Ad Rom. cap. 5. v. 17. & seq.

5. Per crucem in altum extolli voluit Christus aëri purgando. V. Per crucem in altum extolli voluit Christus aëri purgando. Etenim suam elementis omnibus sanitatem impertiit. Annis triginta quatuor terram obambulavit, obambulavit & aquas atque maria; in Jordane stetit: in igne sanctum Spiritum misit, aërem morte purgavit, & aërias inde potestates præcipitavit. In Africâ, quod

A Justus Lipsius narrat, id moris incolæ servarunt, quandoquidem tigrides & leones sæpius viatorem minùs armatum lacerâssent, ut vicini per vias erigerent cruces, inque iis appenderem leones aliis terrori. Diabolos Petrus leones nominans, *Adversarius vester diabolus*, inquit, *tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret.* Hi leones iter ad cælum sepientes occupârunt, & viatorum sanè plurimos lacerârunt. His coërcendis Christus leo de tribu Judâ in cruce seipsum voluit suspendi, in terrorem & fugam tot immanium belluarum. Hoc ipsi Christo credimus, *Nunc judicium est mundi; nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.*

1. Petr. c. 5. v. 8.

Ioan. c. 12. v. 31.

6. Ut monstraret mundo, neque se majora posse facere, neque nos majora petere. VI. Tormenta crucis toleravit, ut monstraret orbi, neque se majora posse facere, neque nos majora petere. Reverâ totum se nobis dedit, ut nos ipsi redderemus totos. Amavit tam ardenter, ut amaretur. Reciprocus est amor divinus. Amari vult Deus, qui nos amat. En amantem & obedientem Dei Filium. Hanc B formidabilem tormentorum seriem ad Patris nutum, amore nostrûm omnium obedientissimè pertulit. Testatur ipse: *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.* Hîc pendeo spectaculum orbis & ludibrium, hîc infanda patior, hîc morior, quia sic Pater meus mandavit.

Ioan. c. 14. v. 31.

Ita Dominus Jesvs in cruentâ cruce, in gelido aëre, in extremâ paupertate nudus expiravit. Nil eorum contigit, de quibus nos assiduè altercamur. Nostræ sunt voces: Mea est hæc terra herbis & floribus vestita, mea est hæc aqua piscibus frequentata: meus est hic ignis huic usui destinatus. Quis dicit, Meus est hic aër? Ergo in aëre, qui communis est omnibus, vult mori Christus; hîc prædurum habet lectulum & angustissimum; pro cervicali spinas, pro plumeis pulvillis clavos, spongiam pro poculo, acetum pro cretico; summam nuditatem pro tegumento. Hic est ille vir, hic est, quem digito monstrat Isaias, *vir dolorum, & sciens infirmitatem nostram, despectus novissimorum virorum.* Ergo sursum oculos, sursum & corda ad hunc virum in aëre pendentem, qui vel ideo etiam in cruce mori voluit, ut oculos nostros ad fluxa terræ dejectos ad se erigeret, & assuefaceret ad altiora spectanda, verúmque iter ad cælum monstraret.

Isa. cap. 53. v. 3.

Vide igitur *arcum, & benedic eum qui fecit illum.* Bernardus digitum ad hanc Itidem intendens, monstrat Christum singulos his verbis alloquentem: O homo! vide, quæ pro te patior; non est dolor, sicut quo crucior. Ad te clamo, qui pro te morior; vide pœnas, quibus afficior, vide clavos, quibus confodior; vide & respisce.

Eccli. c. 43. v. 12.

§. IV. *Christus crucifixus cum iride in pluribus confertur.*

Iris cælum & terram attingit, nec ferè ultra tria milliaria cernitur. Hæc à nobis mille centenis viginti quinque milliaribus, seu gradibus octodecim distat. Iris opposita semper est soli, cujus & calorem frangit. Plures esse possunt eodem tempore, ad occasum una, ad ortum altera, sole medio. Et in uno quidem loco tres cerni possunt, ita tamen, ut una debilior alterâ, & colores videantur inversi, prout fieri solet in speculo, quod dextram mutat sinistrâ. Lunæ iris rarissima, & quod Aristoteles docet, vix semel iterúmque annis quingentis cernitur. Si altus sit sol, humilis est iris; si alta iris, depressior est sol. Ajunt, qui Opticen docent, autumno brevissimis diebus sæpe qualibet horâ iridem spectari. Iris plerumque pluviam portendit. Quod Annæus Philosophus adstruens, *Arcus*, inquit, *meridie ortus, magnam vim aquarum vehit; circa occasum rorabit.* Iris decreto Dei significat eluvionem orbis non ampliùs repetendam. Hoc Deus Noëmo pollicitus. *Arcum meum*, inquit, *ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram: & non erunt ultra aquæ diluvii ad delendam universam carnem.*

Senec. lib. 2. Nat. quæst. cap. 6.

Gen. cap. 9. v. 13. & 15.

1. Naturæ iridis explicatio cũ Christo crucifixo collata.

Cum iride Christum crucifixum conferre cœpimus. Istius porrò meæori naturam per partes explicemus. 1. Cælum & terram attingit iris. Dominus Jesvs in crucem elevatus, *usque ad cælum attingebat stans in terrâ.* Humanitate terram attigit, nobis simillimus, divinitate cælum, Angelos, Patrem. 2. Iris opposita semper soli, æstum solarem mitigat. Christus in crucem actus, justitiæ Soli velut prævaricator objectus. Noti sunmè paginis sacris homines facinorosi, Manasses, Antiochus, Herodes; in quibus seipsum annumerans Paulus, *Qui priùs*, inquit, *blasphemus fui, & persecutor & contumeliosus.* Sed jam facinorosorum est primus, & prævaricatorũ maximus hic ipse crucifixus. *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrùm.* 3. Alta est iris, sed non procul cernitur. Hæc verò nostra se orbi universo exhibet spectandam. Vaticinatus id Zacharias, *Aspicient ad me*, inquit, *quem confixerunt. Et plangent eum planctu quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. Et plangent terra, familiæ & familiæ seorsum.* 4. Iris cùm plerumque vespere appareat, occasum respicit. Christus in cruce ita pependit, ut tergum urbi obverteret, & prospiceret occasum. Damascenus & Adrichomius crucem Dominicam ab urbe aversam, Judæorum vafro studio censent esse sitam, perinde ac si publicè dixissent: Hunc hominem maleficum pro cive non agnoscimus. Apud nos hodiéque patibulati suam quisque patriam vel è furcâ pendens respicit. Christum igitur averso ab Hierosolymis vultu appenderunt, ut suum esse civem hoc crucis situ negarent. Sed exspectate paullulùm, ô nefarii, paria Deus faciet, & hanc diligentiam vestram reponet, qui jam olim per Hieremiam minatus, *Dorsum*, inquit, *& non faciem ostendam eis, in die perditionis eorum.* 5. Si altus sit sol, depressa est iris. Altissimus fuit sol justitiæ, nam Pater nec proprio quidem Filio parcens, *Propter scelus*, inquit, *populi mei percussi eum.* Hinc iris ista sanè depressissima fuit. *Humiliavit & exinanivit semetipsum Dei Filius, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* 6. Hæc iris pluviam non tantùm significavit, sed effudit, & quidem cruentam. Anno quingentesimo quadragesimo primo, quod Sigebertus memorat, visum est cælum ardens igneúmque, & sanguis verus è nubis in vestes defluxit. Anno octingentesimo sexagesimo nono, teste Genebrardo, Sabonæ, seu Brixinæ, toto triduo sanguinea pluvia stillavit. Anno trigesimo quarto à partu Virgineo Hierosolymis die Parasceves Iris in rupe Golgothæâ sanguine stillavit, & irrigavit orbem. Nos multò sanctiùs clamamus, quàm clamaverint Judæi: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.* Et sicut iris herbas dicitur odoriferas reddere, ita Christi Sanguis oratiunculas, gemitus, lacrymas, ceteráque orationes nostras divino Patri reddit acceptissimas. 7. De iride divinæ pactionis testimonio promittens Deus, *Eritq;*, ait, *arcus meus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis sempiterni, quod pactum est inter Deum, & omnem animam viventem universæ carnis, quæ est super terram.* Dominus Jesvs crucifixus, iris sanguine stillans, verè fuit signum fœderis inter Deum & hominem. Nam *ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Quotiescumque Pater cælestis hanc Iridem intuetur, sui fœderis amantissimè recordatur. 8. Iridis dimidius tantùm circulus patet. Nostra omnis vita semicirculus, est, in quo patientis Christi merita, & Dei nos expectantis misericordia relucet. Post istum semicirculum totus & immensus æternitatis circulus sequetur. Neque tunc ampliùs misericordiæ locus erit, sed justitiæ. Paulo teste, *referet unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum.* 9. Solis æstum retundit iris: Dei Filius unus omnem Patris iram excepit, eámque moriendo placavit. Voces illas summè nos amantis novimus: *Vos ipsi vidistis, quomodo portaverim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi.* Aquilâ mater ut ferunt, cùm pullos suos è loco in locum transfert, dorso eos portat, ut si infernè volet sagitta, matrem ea lædat, non pullos. Videte oro, matrem aquilam in cruce fixam, quæ omnia iræ divinæ tela in nos convolantia, corpore suo velut clypeus excepit. Sed hic telorum & sagittarum supernè devolantium nimbus, summos Christo dolores attulit. Verè dixerit Patri filius: *Sagitta tuæ infixa sunt mihi.*

Ifa. cap. 52. v. 6. Tertia.

Zach. c. 12. v. 10. & 12.

Quarta.

Adrich. in theatro terræ sanctæ, Hieruſ. nu. 252.

Hier. c. 18. v. 17. Quinta.

Isa. cap. 53. v. 8.

Ad Philip. cap. 2. v. 7. & 8. Sexta.

Genebrad. in Nicolao I.

Matt. c. 27. v. 25.

Septima.

Gen cap. 9. v. 16.

1. Ioan. c. 2. v. 2.

Octava.

2. Cor. c. 5. v. 10. Nona.

Exod. c. 19. v. 4.

§. V. *Christi crucifixi dolores.*

Rex David ob suorum brachiorum robur Deum prædicans, *Posuisti*, ait, *ut arcum æreum brachia mea.* Jisdé sanè verbis, sed sensu alio Dei Filius in cruce Patré compellaverit: Posuisti brachia mea ut arcum æreum. Tot verba, tot plagas, tot vulnera corpore excepi, ac si homo sim ferreus. Revera Christi in cruce dolor fuit tantus, ut aliqui jure quærant, num fuerit, qualis est apud inferos damnatorum. Negant fuisse. Nam velut cæleste gaudium * omnes omnino voluptates gaudiáque superat, ita sanè tormentum avernale, dolores omnes & supplicia excedit. Ab illo proximus Christi patientis dolor, omnium Martyrum, aliorúmque hominum pœnas & dolores multùm superavit, idque ob plures causas, quas longum hîc pertexere. Illa hîc solùm pauca Christi verba expendamus: *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.* Et illa: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Hæc immensos cruciatus indicant. Nimirum Christus summam solatii destitutionem, & dolores maximos iis verbis testabatur. Sunt qui in supplicio crucis considerando solum dolorem pedum singulariter expendant. Nam πέδιον, pars illa pedis, quà clavus adigi solebat, plena officulis, nervis, ligamentis, tantos sentit dolores dum clavo perfoditur, ut ea sola nervorum distractio mortem aliquibus intulerit, tametsi nullum os confractum fuerit. Hic tamen dolor in cruce videri potest minimus. Quis ergo jam dolorum cumulus erit si jungamus, quæ præmitti solebant, flagra, impressa capiti spinas, distensionem membrorum; tot deinde ludibriis affici, inspectante orbe pendere nudum, animi angoribus circumfluere, siti maximâ torqueri, solatiis omnibus destitui. Nunc igitur opportunissimum proclamare: *O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte si est dolor sicut dolor meus: quoniam vindemiavit me, ut locutus est Dominus, in die iræ furoris sui.* Nec in doloribus tantis ullum erat doloris lenimentum. Nam si crucifixus parcere pedibus voluisset, totum pondus corporis ferendum manibus fuisset: undique & undique sæviebat dolor. Hinc prisci tormentum crucis crudelissimum, teterrimum, summum supplicium vocârunt. Mors in eo lenta, probris, cruciatibus, ignominiis, plenissima ore omnium maledicta. Præmitti consueverant flagra, crurifragium subjungi; multo sanguine manabant vulnera, plerumque fames & sitis cruciabant. Hinc hostiles illæ impiorum voces: *Morte turpissimâ condemnemus eum.* Hoc loco non omiserim illam de iride vulgi opinionem. Iris, ut ferunt, cùm jam semiciculum suum expandit, aurum spargit, & plerumque, ut ajunt, in aquas. Hoc iridis donum, auream scutellam nominant, quæ formam habet aurei scutellati concaviseu repandi, crassioris nummuli. Novi ego civem opulentiorem, † qui ejusmodi scutellatos nummulos omnes solebat coëmere, quos inspexi. De rei veritate nihil affirmo, sed translatitium hoc iridis donum, ad crucis mysterium suaviùs intelligendum applico.

Nostra Iris in Golgothæo monte geminum sparsit aureum munus, omnium manibus, imò mentibus excipiendum. De Christo crucifixo illud Paulinum pronuntiarim: *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, & dedit dona hominibus.* Duplex hoc donum est; commiserationis & amoris gratia. Utramque paragraphus sequens explanabit.

§. VI. *Chri-*

§. VI. *Christo crucifixo Commiseratio & Amor debetur.*

Commiseratio Christo crucifixo debetur.

COmmiserationem Christo crucifixo, jure meritissimo debemus. Non semel Abrahamus Comicus in theatro spectatus, cùm jam Isaacum filium ligaret, & admoveret aræ, largas spectatorum lacrymas movit. Imò Gregorius Nazianzenus hanc Abrahami patris in filium piam severitatem numquam nec in picturâ quidem sine lacrymis aspexit. Quàm autem hîc longè mœstiorem tragœdiam, mons Calvariæ nostris oculis proponit! Æternus Pater non tantùm strinxit & vibravit gladium, sed eo filium jugulavit. *Qui etiam proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradit illum.* Hæc hominum piorum intimos sensus incredibili in Christum miseratione afficiunt. Elisabetha, Andreæ Ungari Regis filia, Ludovici Principis conjux, die quadam in Regiam culta, publico se dedit. Ingressa templum, ubi Christi crucifixi imaginem vidit, in lacrymas soluta, hæc mente ac cogitatione versavit: Dei Filius moritur in patibulo, ego gemmis & auro fulgeo. Domini mei caput spinis est opertum, at meum superbit multo labore acpretio comptum. Ille Rex cæli ab omnibus est desertus, ego tot famulis cingor. Ille locum capiti circumspicit, nec invenit, ego pulvinaria calco. Illum soli hostes vallant, me aulæ stipant servita. Ah misera & infelix sum femina! Hæc cogitatione ita comprehendit, ut animâ deficiente, fomentis fuerit recreanda. Ab eo tempore muliebrem mundum omnem aut abjecit, aut cilicio asperavit, ne Christi patientis memoria umquam excideret. *Vide* igitur *arcum*, Christum crucifixum, *& benedic eum qui fecit illum.*

Beatus Paulus post variam eruditionem è libris hausam, *Non judicavi*, ait, *me scire aliquid inter vos, nisi* Jesvm *Christum, & hunc crucifixum.* Arcana omnia, quæ mihi sunt è cælo aut in ipso cælo commissa, in hoc uno sanguineo circulo continentur. En raptus in tertium cælum, non aliam tamen disciplinam, nec aliud studium, nec philosophiâ aliam profiteri, sed nec aliam artem ullam vult aliis tradere, quàm hanc ipsam Uranometriam, & iridem cruentam, quam studiis omnibus scrutari & pervestigare cupit. Hîc omnem censet & sibi & aliis laborem collocandum. Ideo, inquit, nihil cogito, nihil scribo, nihil pro concione disserо, nisi Christum crucifixum. *Non in sublimitate sermonis aut sapientiâ, annuntians testimonium Christi. Sed loquor Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo Principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Ergo, *imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Eadem instillans Augustinus, *Toto*, inquit, *vobis figatur in corde, qui pro vobis fixus est in cruce.* Eadem Bernardus inculcans, *Quid adhuc*, ait, *tua dormitat affectio, imò non dormitat, sed mortua est, si huic beneficio non respondet. In dictis suis Dominus sustinuit contradictores, in factis observatores, in tormentis illusores, in morte exprobratores; & nos omnes cupimus amicos & laudatores. Vide* igitur *arcum, & benedic eum qui fecit illum.* Vera erga Christum miseratio, est Christi crucifixi studiosa imitatio. Imitaberis, si amaveris.

Amor affectuum nostrorum in Christo crucifixo collocandus.

Amor non suavissimus tantùm, sed potentissimus atque fortissimus. Non otiabitur amor noster, si penitiùs Crucifixi amorem inspexerimus. Christi amor in nos tantus fuit, ut si voluisset æternus Pater, non tres horas tantùm aut dies, non tres solùm menses aut annos, sed trecentos, imò sæcula, usque ad novissimum diem, in cruce inter assiduos & summos dolores pendere non recusasset. Hinc liquet, quàm *bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem mensuram* det amor. Omnem Sanguinem Christus ad usque ultimam guttam unà cum aquâ nobis effudit. Verè roscida nubes, quæ sudore, lacrymis, sanguine, aquâ stillavit. Quâ quidem re, sicut in præsepi summam paupertatem, ita in cruce charitatem summam monstravit orbi. Licebit hîc digitum ad crucem intendere, & unicuique hominum magno sensû illud instillare:

Cernis ut in toto corpore sculptus amor?

Deus solâ amoris lege stringitur.

Deus pœnarum & legum omnium immunis, lege amoris solâ stringitur. Amor Christum in oliveto humi dejecit, amor vinxit & captivum duxit; amor ad judices pertraxit, columnæ alligavit, spinis coronavit; amor myrrhatum calicem propinavit, amor clavos infixit, in crucem extulit; amor mori coëgit, idque pro hostibus & impiis. *Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Et quis vel oculis vel mente signum pendentis aspiciat, quin animo dicat: Vicisti, Domine, vicisti; huic tuo amori cedo; te in cruce cerno nudum, vibicibus, plagis, vulneribus plenum, sanguine opertum, & velut detractâ cute vulnus merum; meri hîc dolores & angores, amaritudo merissima, solatiis undequaque omnibus destituta. Et tamen *aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina illam obruere.* Non tantùm grandiores quinque fenestras in corpore tuo aperuisti, sed corpus totum cancellatim perforatum exposuisti, ut per rubros cancellos istos cor amore ardentissimum probè inspicerem. O mi amantissime Jesv, utinam crux tua susciпiat me fixum ponè te! Utinam clavi tui meos etiam pedes penetrent! utinam sertum tuum spineum laxetur, ut & ego capiti tuo meum conjugam unà rubis perfodiendum!

Sed, ô Domine, miserationis immensæ, quàm multa ego hodie promitto, cras longè alia facio, promissorum forsan post horam oblitus? Reverà ut phreneticus sum, jam curari volo, jam nolo, & medicinam omnem execror, modò chirurgum aut medicum quæro & complector, modò iterum fugio, & detestor, in nullâ re, quàm vitæ sanctimoniâ inconstantior. Quapropter jam ego dum sanus sum, suaviter tecum ita paciscor. Mi bone Jesv, si fortè in pristinam relabar phrenesin, tu meam etiam rebellem ad te propitius compelle voluntatem. Tunde me, affлige, ure, cæde me tamdiu, dum promptè dicam: *Domine, quid me vis facere?* Quod vetas, cavebo & fugiam; quod jubes, perficiam; laborem quem injungis suscipiam, adversa quæ immittis perferam. O mi Redemptor, dulcis Jesv, per tuum Sanguinem, per mortem tuam te rogo, affligere & castigare me non desine, dum mea voluntati tuæ se perfectissimè subjungat: Domine, sin aliter, agam, cogi me volo, vim fieri voluntati meæ cupio, ut vel hac ratione te amem, dum volo quod tu vis.

Vel in ipso Deo sanè videmus violentiam, sed amoris. Quam Bernardus explicans, *O amoris vim!* inquit. *Itáne summus omnium, imus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis nescius, dignatione dives, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? Triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor est. Quæ est ista vis, quæso, tam violenta ad victoriam, tam victa ad violentiam? Denique semetipsum exinanivit, ut scias amoris fuisse, quòd plenitudo effusa est, quòd altitudo adæquata est, quòd singularitas associata est.* Quæ igitur est ista vis tam violenta ad amorem? nulla tanta sunt scelera, quin Deus amet nos; nulla supplicia sunt tanta, quin ea tulerit amore nostri. Hoc certè verbis exprimi non potest; flammeum immensum amoris mare est, obiri oculis non potest; inenarrabile beneficium est. Reverà hoc unum crucis mysterium tantam continet amoris exsuperantiam, ut multi, quod in humanis fieri solet, offensionem inde acceperint. Id Paulus asserens, *Nos autem*, inquit, *prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.* Eò progressus fuerat divinus hic amor, ut eum planè non

In mysterio crucis tanta est amoris exsuperantia, ut multi offensionē inde acceperint. 1. Cor. c. 1. v. 23.

non caperet humanus stupor. Hic Dei amor Græcæ sapientię visus est stultè agere; Hebrææ perfidiæ visus est etiam improbè ac malè agere. Nos amorem hunc credimus & complectimur, interim tamen tenuissimè amamus adeò nos amantem. Ah, quàm frigidi, quàm exiles & rari sunt igniculi nostri, quibus in Deum ferimur! Hinc jure Bernardus frigidissimam somnolentiam nostram objurgans, *O indurati*, ait, *filii Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens amoris ardor!*

CAPVT VII.

Christi crucifixi cum affectu contemplatio.

Luc. cap. 2. v. 34. & 35. DE Christo crucifigendo vaticinatus Simeon, *Ecce*, inquit, *positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israël, & in signum cui contradicetur, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.* Jam sanè revelantur cogitationes pectoris humani: nam facilè apparet, quis amicus sit Christi, quis crucem illius amet, quis oderit, quis eam oblivione multâ sepeliat. Siquidem ubi nihil est patientiæ ac verecundiæ, ubi nihil submissionis, mansuetudinis & modestiæ, hîc planè cogitationes revelantur, nihil esse memoriæ, nihil affectionis bonæ ad Christum crucifixum. Fatali die mundi *parebit signum Filii hominis in cælo*, crux sublimis ab omnibus spectabitur. Hoc erit sine voce palàm judicari, eos meritò ad æternos ignes damnari, qui tantâ se misericordiâ fecissent indignos.

Quis sit amicus Christi.

Matt. c. 24. v. 30.

2. Par. c. 29. v. 22. Chronicon Regum, ubi de sacrificiis agit, exceptum aræ sanguinem frequentiùs affirmans, *Mactaverunt tauros*, inquit, *sed susceperunt sanguinem Sacerdotes, & fuderunt illum super altare; mactaverunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderunt; immolaverúntque agnos, & fuderunt super altare sanguinem.* JESV agne innocens, tuum ipse, non alienum sanguinem fudisti. Sed ubi est ara, quæ illum excipiat? Numquid Pilati pavimentum, aut Lithostrotos, aut Calvariæ solum erit altare, quod tanti pretii liquorem sorbeat? Ego paratissimus cor meum pro aræ suppono; asperge me hoc hyssopo, ut in morte mundus inveniar.

Matt. 5. 15. v. 7. Per Matthæum Christus queritur: *Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Christo crucifixo gratum sacrificium, verum altare COR est, sed cor castum, mite, submissum, cor Christi sanguine lotum, cor amore ac patientiâ dotatum. Abeste corda impudica, libidinosa, iracunda, invida, superba; abeste hinc, aut esse alia hîc discite. *Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo* JESV. Affectus ille ac sensus humilitatis, pacis, charitatis sentiatur in vobis, quem creditis fuisse in Christo. *Deus se humiliat*, inquit Chrysostomus, *& homuncio se exaltat.* Cujusvis ergo cor discat quantum sese submittere debeat.

Christo crucifixo altare est cor castũ, amore & patientiâ dotatum.

Philip. c. 2. v. 5.

Si quæ olim femina suam ipsa prolem necavisset, hoc ei supplicium erat decretum: palo per pectus transfadacto sepeliebatur viva. Ah quanti suas ipsi animas sexcenties, millies & sæpius indignis modis jugulant! Palum ergo crucis per suum ipsi pectus transfadigant, tam facili quàm salubri supplicio: hoc sentiant in se, quod & in Christo JESV. Vide arcum, mi Christiane, intuêre hanc iridem. *Respice in faciem Christi tui.* Quod de Josepho fratres, hoc de ipso rectè affirmamus: *Frater enim & caro nostra est.* Eamus, & crucem ascendamus, & moriamur cum ipso. Non moveantur viscera nostra super hoc fratre nostro?

Psalm. 83. v. 10.

Gen. cap. 37. v. 27.

Pelagius libello 18. & ult. cap. 8. mihi p. 637. apud Rosweid. Pelagius memoriæ prodidit, quod Joannes Abbas commemorabat. Vidit quidam à sensibus alienatus, tres religiosos viros trans mare stantes, ad quos ex aliâ parte littoris delata vox est: Accipite alas igneas, & venite ad me. Illorum duo paruerunt, & aptatis sibi alis in litus alterum, unde vox emerserat, transvolârunt. Tertius ignaviter plorans remansit. Demum & ipse alas acquisivit, sed parùm solidæ compagis, invalidas, nequaquam igneas. Volavit ergo difficili nisu, & in viâ sæpius in aquas delapsus, sed iterũ iterúmque emersus tandem pervenit quò vox trahebat. Sic est, inquit, generatio hæc, quæ pennas quidem accipit, non tamen igneas, sed debiles & luxatas. Christus è cruce unumquemque nostrûm amantissimè vocans, Accipe, inquit, alas igneas, & veni ad me. Nos excusamus & obducimus: O Domine, alas quidem habeo, sed fragiles & madore graves, volatus erit difficillimus. *Nam velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Sed Christus denuo, Accipe, inquit, alas igneas. Solus Amor quævis ardua perrumpit; amor mei potest omnia: amanti nihil difficile.

Rom. 7. v. 18.

Matt. 26. v. 41.

Sciamus igitur verissimè dictum: Indignus est amici nomine, qui minùs diligit, quàm inimicus odit; indignus est delectorum veniâ, qui amanti adeò amoris vices non reddit. Accipiamus alas igneas, & ad Christum crucifixum pervolemus.

At verò, Augustini sensu, nutrimentum charitatis, est imminutio cupiditatis. Nec enim Christum amat, qui appetentias & libidines suas non refrenat. Quamdiu mens nostra inhiare vetitis non cessat, tamdiu Christi amor ab eâ procul exulat. Imperandum est cupiditatibus, libidini acerrimè reluctandum. Sine hac cupiditatum morte, nemo tranquillè vivit Christo. Optimè Bernardus dixit: Domine JESV, dignus planè est morte, qui tibi recusat vivere. Et quisquis vult esse sibi, & non tibi, nihil esse incipit. Venenum charitatis, prava cupiditas. *Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixe-runt cum vitiis & concupiscentiis.* Christi crucifixi legem novimus, quam suis amicis omnibus tulit: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.* Neque verò est aliud hoc abnegare, quàm suis cupiditatibus, appetentiis, libidinibus toto nisu, omnibúsque studiis adversari. Homo sui victor, sibíque imperans & assiduè sibimet contradicens, Hoc, inquit, non dabo, non permittam istud; numquam illud, & illud, & illud à me impetraveris. Hoc amor dictat, hoc amanti neutiquam difficile, sibi hoc modo mori, Christo vivere. Summi solatii est posse dicere: *Vivo ego jam non ego, vivit verò in me Christus.* Deus vult totus esse noster, si toti velimus esse Dei.

Nemo tranquillè vivit Christo.

Optimè Bernardus.

Gal. 5. v. 24.

Matt. 16. v. 24.

Gal. 2. v. 20.

Hanc amoris legem perfectissimè Christus docet crucifixus. Hunc diès noctésque fixissimis inconniventibus oculis intueamur. Id fieri posse, in promptu est, qui suo id exemplo docet. Stephanus Cœnobii Æliotarum presbyter, teste Sophronio, à tribus religiosis senibus de animi curâ interrogatus complura, constanter tacuit. Cúmque illi humaniter urgerent, dicerentque. Nihilne nobis respondes, Pater? ad te venimus, ut pias à te præceptiones audiremus, ad augendum virtutis studium. His demum Stephanus, Ignoscite mihi, ait, non attendi quid hactenus loqueremini. Verumtamen quod habeo, vobis dico: Ego diu noctúque nihil aliud aspicio, nisi Dominum nostrum JESVM Christum in ligno pendentem. His auditis, institutione viri sancti, & exemplo insigniter eruditi discesserunt.

Vitas Patrum auctore Ioanne Moschino & Sophronio.

Ad hujus religiosissimi viri præceptionem ita mores & vitam conformemus, ut pro se quisque possit dicere: Ego diès noctésque nihil aliud aspicio, nisi Dominum JESVM Christum crucifixum. Huc gemitus nostri, huc preces similem in modum eant: O mi amantissime JESV, respice in me, & miserere mei, Lava me à peccatis meis pretiosissimo Sanguine tuo, & cordi meo amorem tuum insere. Dixi, Nunc tibi mihíque moriar, ô mi amantissime JESV.

Hinc nobis salus, & adversùs omne vitiorum genus victoria.

victoria. In hoc vincemus. *Neque enim aliâ ex arbore palma.**

Scriptores Christiani omnes & omnium antiquissimus Eusebius affirmat, atque in re adeò mirificâ recensendâ ipsiúsmet Imperatoris Constantini hæc sibi jurejurando affirmantis fidem obligat, crucis signum in cælo hac specie monstratum. Sole in pomeridianas horas paullulum inclinante tam ipse Imperator Constantinus, quàm omnis illius exercitus crucem è radiis effigiatam soli imminentem viderunt, & unà inscriptionem hanc: Ἐν τούτῳ νίκα. Cúmque dubius de ostenti significatu hæreret Imperator, nocte proximâ Christus cum eodem se signo præbuit spectandum, jussítque ad exemplaris ostensi formam fieri signa præliis inferenda.

Erigamus ad cælum oculos, & cælestem hunc arcum inspiciamus assiduè. In hoc signo vincemus. Hic ipse homo, hic ipsíssimus Rex Judæorum in crucem actus supremo mundi die non latronum, sed Angelorum medius non in cruce pendens, sed in iride sedens, orbi judex sententiam pronuntiabit tam dextræ quàm lævæ parti; illam astris, hanc inferis addicturus: *Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.*

CAPVT VIII.

Christus moriturus gratiæ cælestis quatuor emisit flumina, sudorem, lacrymas, aquam, sanguinem.

DE Iride Golgothæâ diximus. Christus in crucem actus, & in eâ extensus velut iris in cælo stillare cœpit, & diffluere in quaterna flumina, SVDORIS, LACRYMARVM, AQVÆ, SANGVINIS. Hæc illa quatuor sunt paradisi & gratiarum flumina, de his hoc capite disseremus.

§. I. *De letali sudore Christi.*

FOns primus balsami, seu flumen gratiæ Christi crucifixi, SVDOR LETALIS. Quemadmodum Dei Filius Patri eximius non fuit, quin moreretur; ita certè prævium mortis comitatum sensit, tam in horto, quàm in cruce sudavit. Adam paradisi exul nongentis triginta annis variè sudavit, & alsit, prout illi prædictum fuerat: *In sudore vultûs tui vescêris pane tuo.* Sudavit cælum quadraginta diebus & noctibus, terrámque perpluit diluvio. Tam longi tamen & largi sudores nequierunt noxas humanas abluere. Hic Christi sudor expectabatur, qui tamen non primùm fluere cœpit sub vitæ finem. Nam Dominus JESVS *fatigatus ex itinere*, quod Joannes ait, *sedebat sic supra fontem. Hora autem erat quasi sexta.* Ipse meridies, tempus prandii, sole ac cælo maximè æstuante. Odâ veteri cantamus: *Quærens me sedisti lassus, Redemisti crucem passus.* Hæc omnia sibi Christus voluit esse acerba.

Ezechiel vates post explicata summi Pontificis vestimenta, *Et non accingentur*, inquit, *in sudore.* Nimirum vetuit Deus Sacerdotem vestiri, cùm sudaret. Sed en Pontifex noster dum litat, sudore mortuali gelido manat. Ideo sua omnia vestimenta posuit, & seipsum nudus obtulit. Eum ita sudasse non mirum, sudatoriam potionem geminam sumpsit. Prima fuit Ardor & vehementia orationis: *Abba Pater, si possibile est, transeat à me calix iste.* In ipsâ cruce pro orbe toto, & pro ipsis carnificibus suis oravit. *Pater dimitte illis.* Credibile prorsus Christum toto trium horarum spatio, quo tenebræ fuerunt, orasse silentio. Vehementiam orationis Rex David exprimens, *Concaluit cor meum intra me*, inquit, *& in meditatione meâ exardescet ignis.* Altera potio sudatoria fuit, Lucta mortis. Si cui monstretur corbis recentium rosarum plena, cum dicto: Quidquid hoc florum est, in aquam commutandum est. Quomodo tandem? Igni eliquantur; hinc aquæ in clibano exsudatæ. Orationes Christi rosæ fragrantissimæ, has eliquavit ignis. Hinc vinum rosaceum præstantissimum. Christi sudor in horto calidus & sanguineus, in cruce mortualis, & frigidus. Quis umquam credidisset Dei Filium in tale sudatorium compingendum? Nobis illud debebatur & nostræ crapulæ. Quod nos intemperanter ingessimus in paradiso, hoc illi exsudandum fuit in ligno.

Nocentissimum ajunt in sudore refrigerâri. Hieronymus Cardanus censet, multa millia hominum sibi mortem accelerare eâ re unâ, quòd in sudore frigus colligant. En caput nostrum & in horto, & in cruce sudat, nos membra parum obsequentia in rebus omnibus refrigerationem, laxamentum, amœnitates, solatiola quærimus, quod probro est capiti, & nobis damno. Hic discamus otiositatem modis omnibus execrari & fugere. Hoc autem sæpissimè cuivis cogitandum: In quem, obsecro, finem creatus sum? Num ad otiandum, & suaviter feriandum? Si hoc spectasset meus conditor, paradiso me non exturbasset. Atqui non tantùm ejectus sum voluptatis horto, sed dictum insuper proscripto: *In sudore vultûs tui* (non in torpore, aut sopore) *vescêris pane tuo.* Homo deses & otiosus hoc Numinis edictum temerariâ manu lacerat. *Multam profectò malitiam docuit otiositas.* Quem satan suavi compendio in suam cupit nassam trahere, hunc exarmat iis subsidiis, quibus in otium pugnatur; ita huic libros & calamum, illi limam & malleum, isti subulam, & modulum subducit. Ita inermes in otium & in omne vitium propellit. Vigilate & orate. Quis autem major labor, quàm rectè orare?

Pachomius æstivâ nocte quadam totâ in precationibus pervigil, tantùm sudoris & lacrymarum fudit, ut pavimentum, quod genibus terebat, multâ perfusum aquâ crederetur. Nimirum noverant viri sanctissimi, jam non esse tempus laxamenti & quietis, sed sudoris & lacrymationis. *Certè emitur*, inquit Augustinus, *paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies.* Nec aliam accipit Deus monetam, ut vendat cælum.

Ad Bethsaidæ quinque porticus, quod Joannes memorat, *jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aquæ, sanus fiebat, à quacumque detinebatur infirmitate.* Non semper fiebat sanus, sed post aquæ motum; nec omnes fiebant, sed unus & primus aquâ mersus. Ut sua Deus in nos dona congerat, nostram conjungi operam desiderat; suam nobis gratiam offert, sed volentibus & eam ambientibus. Illud singulare sanitatis munus non nisi diligentissimus & celerrimus obtinebat, tamquam si præmium sit propositum hac lege: Qui prævenit, præripit. In arcæ fabricâ, quidquid humanis viribus parari poterat, à Noëmo Deus exigebat, cetera ipse facturus. Certè nec in paradiso quidem otiosos homines tulisset Deus; nam parentem omnium posuit *in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum.* Quantò magis nunc miseris exulibus operandum? Sudor Christi detestationem otii nos docet. Verissimè dixit Hieronymus: *Nihil otio deterius est, quod non solùm non acquirit nova, sed etiam parta consumit. Sanctæ vitæ ratio processu gaudet, & crescit, cessatione torpescit & deficit.*

§. II. *De Christi lacrymis.*

FOns alter balsami, LACRYMÆ. De Christi lacrymis in cruce fusis disertè Paulus, *Qui in diebus carnis suæ*, inquit, *preces supplicationésque ad eum, qui posit illum salvum facere à morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est pro suâ reverentiâ.* Ambrosio interprete loquitur Apostolus de illis Christi in cruce verbis: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Has lugubres voces & lacrymas, angustiæ ac dolores expresserunt. O mi Deus, res-

* Durat Sanctus symbolum sust. Byzant. tom. 3. Annal 312.

Hoc vince.

Apoc. cap. 1. v. 7.

Quatuor paradisi flumina.

1. Sudor letalis.

Gen. cap. 3. v. 19.

Ioan. cap. 4. v. 6.

Exech. c. 44. v. 18.

Prima, Christi potio: Ardor & vehementia orationis. Matt. c. 26. v. 39. Luc. cap. 23. v. 34. Psal. 38. v. 4. Altera, lucta mortis.

Otiositas fugienda.

Gen. cap. 3. v. 19.

Eccli. c. 33. v. 29.

Ioan. cap. 5. v. 3. & seqq.

Gen. cap. 2. v. 15.

Hieron. tom. 9. epist. 1. ad Demetrium, mihi p. 11.

2. Lacrymæ.

Hebr. cap. 5. v. 7.

Matt. c. 27. v. 46.

eóne deduci potuit, ut ipse Dei Filius, cæli gaudium, voluptas omnium Angelorum, angoribus & mœroribus circumfluens solveretur in lacrymas? Sunt optimæ notæ scriptores, qui censeant Christum non in cruce tantùm sed etiam in horto, & in prætorio inter flagella & verba lacrymatum.

Alphonsus Sanm. ron, alii.

Isidorus refert è prisci Philosophi sententiâ, Regi flere non decorum, tam quam si Regis majestas, & mentis imbecillitas parum cohæreant. Quòd si Rex cernatur flere, à malo non levi eum premi argumentum erit. Certè Rex Alexander Macedo cadavere Clyti, quem pridie occiderat, in tabernaculum illato, obortis lacrymis de cæde patratâ gravissimè seipsum cœpit accusare. Cúmque lacrymis querelisque finis non fieret, jussu amicorum corpus ablatum est. Ramirus Rex Hispaniæ bello insignis & pius, post viginti duos regni annos in extremis constitutus, regnum, quo se abdicarat, Ordonio filio commisit, Eucharistiam maximo sensu percepit, cum lacrymis proclamavit: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc.* Christus Rex hominum & Angelorum plorat ob regnum, de quo Pilato dixerat: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Hoc regnum à nobis turpissimè proditum luget, & Patri nos lacrymis conciliare, atque in pristinum regnum vult repronere ejectos. *Exauditum*, ait Paulus, *pro suâ reverentiâ.*

Curt. lib. 8. cap. 4.

Iob cap. 1. v. 21.

Ioan. c. 18. v. 36.

Hebr. cap. 5. v. 7.

Piæ lacrymæ, precatio efficacissima: Una lacrymarum guttula è corde puro fusa plus abluit noxarum, quàm oratio longissima, sed arida. *Lacrymas Petri lego*, inquit Ambrosius, *satisfactionem non lego. Non invenio quid dixerit, sed quia fleverit. Quod defendi non potest, ablui potest: lavant lacrymæ delictum. Oratio Deum lenit, sed lacryma cogit.* Quam ergo vim habuerint è purissimis oculis Filii Dei profluentes lacrymæ, in lavacrum scelerum nostrorum? Illud tamen nimis quàm horrendum, omnibus Christi lacrymis, quas ante cruciatus suos, & in ipsis cruciatibus, quas Nascens & moriens profudit, flammam avernalem non fuisse sopitam, ardet illa æternùm arsura. Quemcunque illa corripuerit, hunc numquam refrigerabunt Christi lacrymæ, quæ pœnitentiam docent, & resipiscentibus prosunt. Brasili Indiæ populi, quod Petrus Maffæjus narrat, in potestate habent lacrymas; charorum adventum, circumdatis collo brachiis, appresso ad pectus capite, cum effusâ comploratione, altisque suspiriis primùm excipiunt, viæ laborem & incommoda miserantes. Christus cruci affixus, omnes ad se venientes è longinquâ peccati regione paratissimus est excipere, brachia pandit, verticem submittit, lacrymas effundit, nec apprimere tantùm pectori, verùm etiam intromittere vult, si ipsi tamen se submittere velint, & resipiscere.

Lacrymæ abluunt peccatum.

Ambr. super Lucam. Hieron. in Isaiam.

Maff. lib. 1. Indic hist. mihi p. 47.

Beatus Domnolus Cenomanensis Antistes, uti mensam, numquam sine pauperibus convivis, sic aram rarò accessit sine lacrymis. Christus Servator ultimo vitæ triennio sine pauperibus discipulis, piscatoribus egenis numquam accubuit. Die Parasceves seipsum orbis bono immolavit, preces supplicationésque cum clamore valido & lacrymis offerens. Sunt qui putent Christum numquam orâsse sine lacrymis, eámque ob caussam à Paulo dictum: *Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationésque cum lacrymis offerebat.*

De quo Baron. tom. 7. ann. 584. Lippeloo 16. Maii.

Ita Alphonsus de Orosco in Horto sacro, cap. 26. mihi p. 45.

Hebr. cap. 5. v. 7.

Credibile prorsus est, Christum in suprema cenâ ante Judam proditorem non sine lacrymis in genua procubuisse, ac pedes lavisse. Sciebat amantissimus Magister, miserum ad inferos properare post tot auditas conciones, post tot visa miracula, post aliquot annos in sanctissimâ vitæ disciplinâ exactos, in sempiternum exitium abire præcipitem, nec aliam interitûs sui habere caussam, nisi suavem nuperam reprehensionem, & nummi amorem. Hunc discipulum obstinatissimè pereuntem, Christus animo commiseratus, lacrymas, non dubitem, in ipsum pelluvium, quo suorum pedes abluebat, sparsit. Ibat tamen infelicissimus mercator, ibat perfidissimè obstinatus, non Christi Corpore & Sanguine in alimoniam porrecto, non sermone Christi suavissimo, non occultis in cenâ minis, non lavatione pedum & lacrymis emollitus; ibat & peribat. Quid nequius animo in scelus obstinato, quem nec Angeli nec Deus ipse flexerit, quem nec Christi cruentus sudor, nec aqua pectore scaturiens, ab oculis stillantes lacrymæ, nec toto corpore prorumpens sanguis emolliverit ad cõsilia sanctiora?

A

Ergo sæpius flevit Dominus Jesvs, quem publicè Christus ter flevisse testantur Evangelii scriptores. Flevit Servator ter fleve ad defuncti Lazari monumentum, flevit in suòmet publice. triumpho parricidalem civitatem Hierosolymam contuitus, flevit ipsos parricidas suos è cruce spectans sibi illudentes. Si igitur tam in luctu, quàm in triumpho & supplicio publico flevit; utique solus non risit, quod cælesti carmine significatur. *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon;* Cant. 7. misericordiæ ac lacrymarum pleni exundabant sæpius, v. 4.

B

quàm in ullo hominum sanctorum. Misereícens Jobus Iob 29. pauperis, *Flebam quondam*, ait, *super eo, qui afflictus erat, & v. 25. compatiebatur anima mea pauperi.* Hieremias vates, *Quis Hier. 9. dabit capiti meo aquam*, inquit, *& oculis meis fontem lacry- v. 1. marum, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei?* Rex David rebellem filium Absalonem fugiens, *ascendebat 2. Reg. 15. clivum olivarum, scandens & flens, nudis pedibus incedens, & v. 30. operto capite, sed & omnis populus, qui erat cum eo, operto capite ascendebat plorans.* Christus in cruce plorat, sed solus: *Et sustinui*, ait, *qui simul contristaretur, & non fuit; & qui con- Psalm. 68. solaretur, & non inveni.* Sola mater cum valde paucis plorabat. Ah, si mortalium alicui Deus hanc gratiam in hoc orbe faciat, monstrétque hos vultus geminos filii & matris plorantium, quis sensus foret homini hęc talia cernenti? Christi facies sputis, sanguine, lacrymis fœdata, spinæ Christo in mortem pro nocturnâ vitâ fuerunt, oculi jam fracti lacrymis & cruore pleni, cælum & matrem, carnifices & Pharisæos hostes spectabant: Mater, quâ nequit esse afflictior, aspicientem se aspiciebat, C interea silentes rivuli per genas defluebant; quis non cum hoc filio & hac matre ploret? tamen utrimque Patris voluntas inter hæc ipsa crucis tormenta laudabatur. Utriusque gemitus in has voces desinebant: *Ita Pater, Matth. 11. quoniam sic fuit placitum ante te.* v. 26.

Hi duo vultus ita lacrymis perfusi, & mutuis in sese aspectibus defixi solatio nobis sint in omni afflictione: hæc specula duo laborem & dolorem nostrum omnem mitigant. En Deus, en Dei mater plorat. Ecclesia quot diebus illud præcinit: *In hac lacrymarum valle.* Pæne vertendum foret & cantandum, In hac risûs caveâ; nam longè sæpius ridemus quàm fleamus, cùm ubique plurima sit flendi materia. Christus Dei Filius, & Maria Angelorum Domina sociatis plorant lacrymis. Lacrymæ prorsus ponderosæ: quò enim celsior est dignitas lacrymantium, hoc lacrymæ sunt ponderosiores.

Sed licet hîc quærere, ô bone Jesv, paullo ante cùm D ad supplicum ducereris, prohibueras fletum, nunc teipsum flere quid cogit? Caussa longè diversissima: Solymææ mulieres deflebant tam dira innocenter tolerantem, at Christus deflet humanam gentem tam immania scelera patrantem, quæ malorum omnium fuerunt caussa. Gregorius Nyssenus lacrymas ait sanguinis esse Lacrymæ guttas è corde effusas. Nam uti è vulnerato corpore fluunt lab- sanguis, ita è læso corde lacrymæ per oculos fluunt. His guinis ita lacrymis Christus testabatur cor suum gravissime tæ cordis vulneratum orbis piaculis. Divus Hilarius lacrymas ani- Sudor an mæ sudorem vocat: nam uti laboris fatigatio corporis mæ. sudorem exprimit, sic animi dolor & afflictio lacrymas elicit. Hinc etiam lacrymæ dicuntur cerebri & cordis viscera per oculos effusa. Verè Dei Filius in cruce viscera misericordiæ, partem sui cordis per oculos exstillavit. Ita per beatissimos illos Christi oculos liquefactum divinæ misericordiæ argentum largiter profluxit, quod

quod amoris flamma in corde Dominico liquefecit.

Lacrymæ veri & libidinis detestationē docent.

Hic alter iste balsami rivus Lacrymæ, non otii tantùm, sed libidinis detestationem docet. Cùm sceleratus orbis diluvio plecteretur, quadraginta diebus & noctibus cælum plorans ploravit, & tamen spurcitias & libidines humanæ gentis abolere nequivit. In hos fletus cælum adduxit impurissima hominum vita: hinc illæ lacrymæ. Cur Magdalena tam ubertim & seriò flevit? Con-

Mag. Magdalena tam uberem & seriò flevit.

taminata conscientia oculos velut spongias expressit; hinc & illæ lacrymæ, quibus venereos ignes in pectore latitantes extinctum ivit. Deus Israëlem olim per Isaiam

Isaiæ 44. v. 22.

ad se trahens, *Delevi*, ait, *ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua: revertere ad me, quoniam redemi te.* Nubes deletur cùm in aquas soluitur; in nube atrâ latent fulgura, tonitrua, fulmina; flante Austro in nimbos tabescit nubes. Magdalena velut nubes atra, ore ac oculis, gestu ac verbis impuros ignes jaculabatur; at verò divinâ flante gratiâ, hæc nubes soluta in lacrymarum aquas contabuit. Et cur rex David tam copiosè flevit, ut

David.

B lacrymis suum ipse lectum laverit? nam à gemino scelere patrato resipiscens apertissimè fatetur: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Quotidie noctu somni & quietis loco stragulam vestem non solùm madefaciam, sed lavabo. Quod Hieronymus ex Hebræo vertit, natare faciam. Deus, quanta diuturnitas & copia lacrymarum, velut rivuli decurrentium, idque prolixâ constantiâ! Nam longo tempore, singulis pæne totis noctibus copiosissimè ploravit in adulterii & homicidii patrati supplicium. Hinc istæ lacrymæ.

Psal. 6. v. 7.

Post scelera, raræ sunt lacrymæ in hominibus.

O quàm in plerisque nostrûm, etiam post scelera, raræ fluunt lacrymæ! Quòd si fors fluant, in ipsis siccari genis, in ipso lapsu suo videas interire. O nimis lenta & rara peccâtium oculorum stillicidia! ubi serius ob Christum morientem luctus? Natamus vino, dum suo Christus natat sanguine; diffluimus deliciis, dum pro nobis

C Christus diffluit mœroribus; vestimur mollibus, dum Christus cingitur coronâ spineâ; delicatè pascimur, dum Christus fel prandet, dum acetum sorbet, opibus involvimur, dum nudus pendet orbis conditor; ridemus & cachinnamur, dum in cruce lacrymatur cæli gaudium; dolorem nullum admittimus, nisi coacti, dum Christo dolorum omnium causa sumus. Monitus rex David à

2. Reg. 12. v. 13.

Nathane, clamat: *Peccavi Domino.* Et exinde illiditur terræ, stratum lavat lacrymis, pani cinerem miscet, delicias omnes repudiat. Monet nos Propheta, sed judex palàm monet, monent vincula, livores, sputa, monent lacrymæ veniámque spondent, sed resipiscentibus. Ubi jam scelerum pœnitudo, ubi morum constans emendatio?

Suam quisque conscientiam rimetur, & habebimus abundè quod grandibus lacrymis defleamus. O quoties fœdum in homine sævit incendium, nec ille tamen ullis lacrymis istud extinguere molitur! Julius Solinus de Siculo monte ignivomo. Ætna, inquit, perpetuò sulfureo igne ardet, & tamen ex eâ manat frigida. Ætna est

D cor humanum, fœdo ardens igne libidinum, & tamen tam multum frigidæ inde profluit. Hinc frigida oratio, frigida pœnitentia, frigida & parca eleemosyna, frigida & nimium exilis patientia. Ardemus, & pessimos ardores istos lacrymis temperare non satagimus. Omnia tempus habent. Nunc certè flendi tempus est. Si flere non possimus, cor nostrum libidine malè ustulatum lacrymis Domini Jesv in cruce fusis lavemus. Ex alto clamat Redemptor: Revertere ad me, ô homo, quia redemi te.

§. III. *De aquâ è latere Christi profluente.*

3. Aqua.

TErtius fons balsami ex Iride Christo crucifixo defluens est Aqva, non fontana, non putealis, non marina, sed ex ipso Christi pectore hausta. Israëlis populo sitim nimis quàm impatienter ferente, Deus ad Mosen, *Percutiet petram*, inquit, *& exibit ex eâ aqua, ut bibat*

Exod. c. 17. v. 6.

A *populus.* Vox Christi crucifixi ad nos est: Populo meo dedi aquam è rupe, at vobis è latere & corde meo. Præcordia mea vobis in aquagium sunt facta.

Christus ad fontem fessus considens, multa dixit Samaritidi de aquâ vivâ. Et ecce hîc illa ipsa est. In cenâ ultimâ misit aquam in pelvim, & pedes suorum lavit, nunc ex ipso pectore mittit aquam lavandis mentibus.

Cùm Francofurti anno Christiano M. D. LXII. Maximilianus II. Imp. Romanus pronuntiaretur, ante curiam Aquila biceps albo & rubro vino liberalissimè fluxit in avidissimæ plebis jucundam refocillationem.

En Aquilam bicipitem, humanâ divináque naturâ constantem, in cruce fixam, candido & purpureo latice, aquâ & sanguine fluentem! Hæc illa per Ezechielem promissa est aqua: *Effundam super vos aquam mundam &* Ezech. c. 36. v. 25. *mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Hoc Ille promisit, qui per Psalten de seipso dixit: *Sicut aqua effusus* Psalm. 21. v. 15. *sum.* En mater ex oculis, filius ex oculis & corde simul

B fundit aquam. Tanti redemptio hominis.

Cùm vere gemmant vites, plorant. En vitem veram gemmantem & plorantem. Pretiosus hic liquor non oculis solùm, sed & pectori medetur. Consilium omnium ascetarum est: *Da te ad cordis compunctionem, & in-* Thom. à Zemp. lib. 1. *veries devotionem. Compunctio multa bona aperit, quæ dissolutio citò perdere consuevit.* Aqua è Christi latere scaturiens, cordi nostro chrysulca est, illud saluberrimè compungendo. Audimus, legimus, meditamur subinde Christi cruciatus, sed deest cordis compunctio. Quod religiosissimus scriptor his verbis ostendens, *Quia*, inquit, *ad cor* Ibid. num. 5. *ista non transeunt, & blandimenta adhuc amamus, ideo frigidi & valde pigri remanemus.* Ora igitur humiliter ad Dominum, ut det tibi compunctionis spiritum & dic cum Prophetâ: *Ciba me Domine pane lacrymarum, & potum da* Psalm. 79. v. 6. *mihi in lacrymis in mensurâ.* Ad cordis compunctionem necessariò est, vagationes & excursus mentis tollere, animi sensa colligere, in seipsum descendere. Si vis, inquit vir ille sanctus, corde tenus compungi, intra cubile

C tuum, & exclude tumultus mundi, sicut scriptum est: *In* Psal. 4. v. 5. Joël. cap. 2. *cubilibus vestris compungimini. Scindite corda vestra, & non* v. 13. *vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum vestrum.* Aqua profluxit è Domini dormientis latere: non inter turbas, sed in quiete compunctio cordis obtinetur. Salubria vitæ monita non legenda tantùm vel audienda, sed nobisipsis expendenda & commeditanda sunt, nec in iis dulciores affectus quærendi, sed animi alacritas ad agendum & patiendum spectanda. Nos plerumque solis inhæremus cæremoniis, rem ipsam negligimus, de cortice litigamus, nucleum abjicimus. Vestimenta scindimus, non corda.

Compunctio necessaria est devotioni.

§. IV. *De fuso Christi sanguine.*

4. Sanguis.

FOns quartus balsami ex Iride Christo crucifixo defluens est Sangvis. Exechiel de aquæ incrementis, *Cùm egrederetur*, inquit, *vir ad Orientem, qui habebat fu-* Ezech. c. 47. v. 3. & seqq.

D *niculum in manu suâ, & mensus est mille cubitos, & traduxit me per aquam usque ad talos. Rursúmque mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad genua. Et mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem quem non potui pertransire, quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui non potest transvadari.* Transivimus per Christi Sudorem, Lacrymas, Aquam è pectore fusam. Nunc verò ad torrentem Sanguinis sumus deducti, quem penetrare non licebit. Moyses olim volumen fœderis legit audiente populo. Deinde *sumptum* Exod. c. 24. v. 8. *sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.* Cæremonia fuit, quæ noxas non abluit. Christus *dilexit* Apoc. cap. 1. v. 5. *nos, & lavit nos à peccatis nostris in Sanguine suo.* Hic sanguis Liberalissimus, Nobilissimus, Efficacissimus, Purissimus. Singula hæc paucis explicanda.

Christi sanguis fuit liberalissimus.

I. Liberalissimus, ad extremam usque guttam pro nobis fusus.

Exod. cap. 7. v. 21. nobis fusus. Moysis ævo, *fuit sanguis in tota terrâ Ægypti*, in pœnam Ægyptiorum. Sanguis Christi per totum se orbem diffudit in orbis salutem. Ad ipsos etiam ma-
Zach. cap. 9. v. 11. nes penetravit. Quod Zacharias asserit: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* In cælum subsiliit, nam & Angelis, ut aliqui censent, gratiam & gloriam promeruit.

Jusserat Deus è speculis mulierum fieri labrum. Huic
2. Par. c. 4. v. 2. Salomon mare fusile suffecit: *Funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus.* Huic mari successit piscina probatica, quam Angelus statis diebus in unius sanitatem movit. Huic demum Christus, novi Testamenti Angelus, probaticum sui Sanguinis oceanum substituit. In hoc mari rubro Sanguinis submersus est Pharao avernalis cum suis omnibus copiis. Verè non guttatim, nec parcè Christus suum nobis Sanguinem propinavit, inter olivas terræ affusus, in prætorio ad columnam cæsus, paliuris redimitus, ad crucis supplicium eductus, clavis ad crucem suffixus; jam mortuus ad ultimam usque guttulam cum pretiosi liquoris nihil subtraxit. Tamquam si dixisset: Scio, Sanguis meus petitur: dabo illum, nec expectabo, dum flagris, spinis, clavis extrahitur; ultro eum exsudabo.

Justin. lib. 1. hist. propiùs finem. Justini verba sunt: Satiate sanguine, quem sitisti, cujusque insatiabilis semper fuisti. Tomyris Scytharum regina, quod Justinus commemorat, cùm hostis Cyri caput obtinuisset, illud in utrem humani sanguinis plenum misit, hac additâ crudelitatis exprobratione. Sanguinem sitiisti, sanguinem bibe. Sceleratus orbis quid nisi sanguinem Christi sitiebat? Quem sitiit, jam bibat. Sat sanguinis fusum est; nemo hîc majorem liberalitatem desideraverit.

Plin. lib. 2. Nat. hist. cap. 56. Narrat Plinius, in monumenta relatum, M. Acilio & C. Porcio Coss. lacte & sanguine pluisse, & sæpe aliàs carne. Item ferro in Lucanis, antequam M. Crassus à Parthis interemptus est; Aruspices autem cavenda præmonuisse superna vulnera. Et ferro & sanguine pluit eo
Isa. cap. 53. v. 5. die, quo in Golgothæo monte interfectus est Dei Filius, quia omnia superna vulnera nobis debita excepit. *Vulneratus est propter iniquitates nostras.* Et quemadmodùm, qui amicum è carcere liberare cogitat, omnium custodum manus nummis implet; ita Christus humanam gentem stygiis ergastulis educturus, flagra, spinas, clavos, crucem, vestes & terram ipsam cruore suo satiavit. Sanguis Christi liberalissimè fusus est.

Christi sanguis fuit nobilissimus.

II. Nobilissimus ac pretiosissimus fuit hic Sanguis. *Scientes*, inquit Petrus, *quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso Sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.* Tam sanè nobilis & pretiosus fuit hic Sanguis, ut eo infiniti mundi potuissent redimi. *Empti sumus pretio magno*, quo divinæ justitiæ abundantissimè satisfactum, & in libertatem asserti omnes. Sanguis illius guttula vel unica orbem universum vindicare potuisset, sed contrà orbis universus nec unicæ quidem animæ vindicandæ sat pretii fuisset. Hunc Sanguinem omnes priscæ legis victimæ, tot millena millia taurorum, ovium, vitulorum, & cæteri pecoris majoris adumbrabant; neque enim divina justitia cessasset nostrum omnium sanginem haurire, nisi hic unus fuisset in lytrum effusus.

1. Petr. c. 1. v. 18.
1. Cor. c. 6. v. 20.

Victimæ legis priscæ hunc sanguinem ad umbrabat.

Rex Antiochus Epiphanes habuit triginta duos elephantos ad bella eruditos, his *ostenderunt sanguinem uvæ & mori, ad acuendos eos in prælium.* Concitavit in se Christus acheronticum elephantem, qui omnibus laboravit, ut hominem innoxium per invidiam ageret in crucem. Egit; potitus est voto, sed ingenti suo damno. Tot sæculis captivos perdidit.

1. Machab. cap. 6. v. 34.

Anno M. CC.XL. Pontifice Innocentio IV. in Concilio Lugduni, sacris Senatoribus Romanis, Cardinalibus decreta cum pileo rubro purpura, ut eo vestis colore monerentur, pro Ecclesiâ, si opus, sanguinem fundere. En, Dei Filius, Cæsare Tiberio, Præside Pilato, suum omnem pro Ecclesiâ fudit Sanguinem, jus purpuræ ge-

A standæ jure meritissimo consecutus. *Formosus in stolâ suâ, ingradiens in multitudine fortitudinis suæ, propugnator ad salvandum.* Nec tamen defuerunt, qui quærerent. *Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* O nobilissimus Sanguis, magnum, infinitum pretium has vestes purpuravit!

III. Efficacissimus fuit hic Sanguis. Iordanis flumen Samariæ, lepram Naamani absterserit. At verò Sanguis Christi ad medendum longè potentior, cujus vel una guttula omnium lepram poterit abstergere. *Sanguis hircorum, ut Paulus loquitur, & taurorum, & cinis vitulæ asperſus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis.* At verò Sanguis Christi emundat conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi. Diluvium, Deus bone! balneum amplum & severum, omnia terræ germina, pecus omne, humanum genus universum, pauculis exceptis suffocavit, peccata non abluit: hoc verò Sanguinis diluvium peccata sepelit, hominiB bus aspirat vitam: salutare prorsus balneum. Si cui paulum ægroto dicat medicus, Lavare vino, & revalescet; mox ægrum audiet dicentem: O mi Domine, vix mihi calida est aqua; vini balneum omnem censum meum longissimè excedit. At Christus omnes, etiam pauperrimos, non lacte aut vino, non melle aut oleo, non succo citrino, non liquore rosaceo, sed Sanguine suo nos lavit. Hic non tantùm petras, sed & iis duriora rupit, non saxea, sed chalybea Judæorum corda. *Percutientes pectora sua revertebantur.*

De pretio hujus Sanguinis Augustinus eximiè. *Fratres mei*, ait, *si agnoscimus pretium nostrum, quia Sanguis est Agni, qui sunt illi, qui hodie celebrant festivitatem sanguinis, nescio cujus mulieris? Et quàm ingrati sunt? Raptum est aurum, dicunt, de aure mulieris, & cucurrit sanguis, & positum est aurum in trutinâ vel statera, & præponderavit multum de Sanguine. Si pondus ad inclinandum aurum habuit sanguis mulieris, quale pondus habet ad inclinandum mundum sanguis* C *Agni, per quem factus est mundus? Qualis Agnus est? Quem lupi timent. Qualis Agnus est? Qui leonem occisus occidit. Sanguine Agni victus est leo. Ecce spectacula Christianorum. Et magnum est hoc spectare per totum orbem terrarum, victum leonem Sanguine Agni, educta de dentibus leonum membra Christi, & adjuncta Corpori Christi.* Certè uti porticus quadro marmore pavimentata, si lapides secto sanguine coagmentatos habeat, velut unum marmor, & opus pæne indissolubile fit; ita fortitudo constantiáque Martyrum & Virginum stat invicta Christi Sanguine. Atque uti hortenses rosæ sanguine plantatæ uberiùs pullulant, ita nos, roseta frigore jugulata, reviviscimus Christi Sanguine rigata. Dominicus Sanguis efficacissimus.

IV. Purissimus est. Fit nonnunquam, ut mater inter- Christi sanguis purissimus. gerrimæ valetudinis parvulum habeat lactentem, sed ægrum; in hujus gratiam amarum ipsa pharmacum sumit, ut vis pharmaci cum lacte derivetur ad infantulum. Ita Christus, verè mater humanæ gentis, amarissimum D exhausit poculum, ut per suum nos Sanguinem, velut per lac maternum perpurgaret. Nobis reverà jejunavit, nobis vigilavit & oravit, nobis sudavit, & cruciatus acerbissimos toleravit. Nos ægri eramus, sed ipsi sano sectæ sunt venæ. *Verè languores nostros ipse tulit.* *Isa. cap. 53. v. 4.*

§. V. *Quomodo & quare fusus hic Sanguis.*

IN cælo seniorum unus Joannem interrogans, *Hi*, ait, *qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & unde venerunt?* Mox *Apoc. cap. 7. v. 13. & 14.* ipse quæstioni suæ respondens: *Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magnâ, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in Sanguine Agni.* Quomodo dealbaverunt, si sanguine Christi sanguis mortem ipse laverunt? sanguis rubet. *Sanguis*, inquit Augustinus, *in uberibus matris lactantis excoquitur calore ut candescat: ita Christi Sanguis amore tanto pro nobis fusus est, ut igne hoc excoctus in maternum lac mutârit jamque cibus nobis sit & potus; hoc lavamur, alimur, ornamur.* Quod Agnes gemma Virginum

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Virginum dixit: Sanguis ejus ornavit genas meas. Omnis expiandi virtus à Christi Sanguine est. A

Sed per quantos cruciatus Sanguis hic fusus est? Ut omnem dolorum seriem taceamus, sunt qui censeant, in domo Caiphæ incussum Christo colaphum chirothecâ ferreâ, eâque vi, ut mox in tumescente toto vultu ita suffusus sit sanguis, ut notas ferreorum digitorum receperit, idque in sudario Veronicæ (quod Roma servat) luculentè cerni asserunt. Imò sanctissimus hic Sanguis, velut invitus sede suâ pulsus, redire cupiisset. Quod Birgitta, sancta vidua testatur his verbis: Igitur ore aperto, sicut jam expiraverat, lingua, dentes, & sanguis in ore ab aspicientibus poterant videri. Nimirum ad has latebras refugiebat sanguis, qui venis omnibus expellebatur. Ita os sanguine plenum natabat.

Jobus de aquilâ differens, *Pulli ejus*, inquit, *lambent sanguinem*. Hoc eis in alimoniam & potionem est. Nam, ut Aristoteles sentit, æquilæ non bibunt; pro potu, sanguis est prædæ. *a* Cùm verò mater pullis sanguinem nequit subministrare, in femore seipsam vulnerat, eúmque suis sorbendum infantibus propinat. *b* Joannes & Magdalena, velut aquilini pulli ad hauriendum sanguinem advolarunt. Magdalena sub cruce sanguinem cum terrâ sustulit, quæ in Galliis apud S. Maximinum in ampullâ vitreâ, colore rubro atróque mixta servatur. Ejus mentionem faciens *c* Silvester Prieras in ipsis verbis; Quæ, inquit, ut constanti omnes sermone asserebant, singulis annis in die Parasceves, perlectâ Passione, clarè ebullit, quasi Sanguinem redemptionis nostræ pretium, omnium oculis conspiendum præbens. Joannes autem verè aquila, acutissimùm cernens, quod nullus, is singularissimè observavit, sanguinem è Dominico latere fluxisse. Et quam amavit nos Christus, reverà mater, quæ non è femore tantùm, sed è manibus ac pedibus ac venis omnibus, virgineum nobis Sanguinem propinavit, Sanguinem putissimum. B

Sed, obsecro, cur Deus non aliter propitiari voluit, quàm Sanguine, & tali? Indigitemus caussas. C

* I. Ut probè capiamus, quàm exacta, quàm & severa sint justitiæ divinæ judicia. Quid ab homine plus petas sanguine? Si pecuniæ, si vestes, si supellex, si gemmæ petantur, dabit omnia, modò vitam servet & sanguinem.

II. Etsi millies vociferatus fuisset Siracides, *Quasi à facie colubri fuge peccata; d* sub iis tam infandam malitiam latêre numquam credidissemus, nisi jam viso Christi Sanguine ob peccata fuso.

III. Hinc summa Christo gloria obvênit. *Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen. e* Si Regi Codro, *f* pro Athenienſibus, si Deciis pro Româ sanguinem fudisse tantæ fuit gloriæ; quantæ erit, pro omni humanâ gente occubuisse?

IV. Doctrina Christi sanè ardua est, nec adeò facilis factu: animam suam & seipsum odisse, crucem amplexari, inimicos amare, iis benefacere, humano genio minimè pronum est. Has præceptiones Christus Sanguine suo conscripsit & confirmavit. D

V. Hoc Angelis exemplo fuit obstupescendo, ut tantò iis amantiùs deservirent, pro quibus eorum Rex sanguinem etiam fudisset.

VI. Hoc hominibus potentissima cohortatio ad adversa quævis toleranda. Sed quidquid demum toleremus adversi, excitabit Paulus ad majora, & illud suum ingeret: *g Nondum usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes.* Hinc acuimur velut elephantes in prælium. Et quantùm Romanus populus concitari se passus, cùm Julii Cæsaris in curiâ obtruncati cruentam vestem cerneret? Quid nos, spectato Christi corpore cruento, numquid ad ausa prosilimus generosiora? Et certè nisi hic Sanguis Dominicus nos calefaciat, erigásque ad fortiter agendum & patiendum, frigidi, imò mortui sumus.

VII. Virgineus hic Sanguis animi puritatem & castimoniam nos docet. Hortatur Paulus: *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam*, hoc est, castimoniam, uti Chrysostomus & Hieronymus interpretantur. Quisquis autem evitare cupit libidinem, oderit otium, & torpidam quietem. Quemadmodum verò ros matutinus herbas arentes recreat, sic animum cupiditatibus æstuantem ad sanctimoniæ leges revocat Christi Sanguis. Hoc illud *vinum est germinans virgines.* Sunt quidam fructus arborum ejus indolis, ut, si sint illibati diutissimè in paleis, vel arenâ, vel foliis quasi recentes servari possint, semel delibati non nisi melle ac saccaro servantur. Nos velut fructus à peccato sæpius libari, non virgineo melle, sed Domini Jesv Sanguine servari possumus.

Et reverà nisi quis seipsum quotidie Christi crucifixi Sanguine velut recens aspergat; eúmque piis desideriis è Dominico latere bibat, atque Jesvm in cruce cruentum arctissimè complectatur, heu sensim calorem animi atque spiritûs perder, & frigescet; imò perdet seipsum & cælum, hostis Dei.

Sanguis Jesv *Christi Filii ejus emendat nos ab omni peccato. Habentes itaque, fratres, fiduciam in introitu sanctorum, in Sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam & viventem, hanc teneamus ad regnum.*

Heb. c. 12. v. 14.

Zach. c. 9. v. 17.

1. Joan. c. 1. v. 7. Hebr. c. 10. v. 19. & 20.

CAPVT IX.

De vestimentis Christi morituri divisis, de titulo ad crucem appenso.

RItu veteri Romanorum, siquando proscriptorum bona, hostiúmve manubiæ aut præda venales forêt, vectigaliáve locarentur, usus obtinuit, ut hastâ positâ, tabellâ cum inscriptione additâ væirent. Ita Senatus, cùm incenderetur annona, publicè fixit hastam, & vendidit frumentum. Hæc *hasta salutis* dicta. Proximè Hierosolymam in Golgothæo monte vestes regiæ, auctione sunt venditæ. Loco hastæ crux fixa, quam Christiani omnes jure meritissimo vocent *Hastam salutis.* Appositus est etiam titulus & inscriptio, ut sciretur, cujus eæ vestes fuissent, Jesvs *Nazarenus Rex Iudæorum.*

Alexander. ab Alex. lib. 3. cap. 16. mihi p. 152.

Crux Christi est hasta salutis.

Hîc Isaias velut auctionans, & orbem invitans ad emendum, *Venite*, inquit, *emite absque argento & absque ullâ commutatione.* Nemo serius emptor hinc arceri potest, auri argentive inopia hinc nullum submover. Sat pinguem crumenam habet, qui bonæ voluntatis dives est. Hîc summi Regis vestes pretio venduntur mitissimo. Nos hoc capite potissimùm duo exequemur. Primò, De Domini Jesv vestibus, quas milites inter se sorte ac ferro diviserunt, agemus. Deinde, Crucis titulum, Jesvs *Nazarenus Rex Iudæorum*, exponemus.

Isa. cap. 55. v. 1.

§. I. *Quæ Christi vestes fuerint divisæ.*

DE vestibus Christi sub ipsâ cruce divisis hæc annotans Joannes, *Milites ergo*, inquit, *cùm crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus, & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illâ cujus sit. Ut scriptura impleretur dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem.* Nullus Evangelistarum hoc mysterium siluit, omnium explicatissimè Joannes id memoriæ prodidit. Hîc aliquot nobis quæstiones veniunt discutiendæ.

Ioan. c. 19. v. 23. & 24. Psalm. 21. v. 19.

I. Quæ & quot vestes fuerint. Euthymius censet fuisse triplices: Tunicam interiorem, seu subuculam, tunicam exteriorem, & pallium. Credibile prorsus, illo ævo tibialia ceteráque partes vestium in usu non fuisse. Tunica interior, communi Patrum priscorum sententiâ, erat inconsutilis, & à beatissima Virgine Matre acu è lanâ contexta: si quidem in Oriente, recepto more, vestes femi-

Quæ & quot vestes Christi à militibus acceptæ. Euthym. in c. 27. Matt.

3. Esdræ cap. 4. v. 47.

stes feminæ confecerunt. Quod Esaras asserens, *Et ipse*, inquit, *faciunt stolas omnium hominum*. Super hanc textilem vestem sors jacta est, quam Christiani nummis facilè à militibus imperârunt. Hęc omnium sensu, paribus cum Christo incrementis, ad corporis staturam auxit. Quod tantò facilius creditu est, cùm è sacris paginis constet, Judæorum vestes in solitudine annis 40. non consumptas. *Vestimentum tuum quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est.a* Hæ vestes cum parvulis videntur crevisse (Alphonso Tostato, aliisque testibus) alioquin eæ crescentium membris non quadrassent. Unde autem singuli in tam immensâ multitudine alias atque alias sibi vestes parassent? *b* Quòd verò Christus triplicis generis vestem habuerit, legi suæ neutiquam contradixit: nam Apostolis, uti Euthymius exponit, unam solùm tunicam gestatui permisit, quemadmodum & ipse unicâ contentus fuit, plures & mutatorias prohibuit.

Tunica Christi interior sed corporis staturam auxit. Sic & vestes Judęorum in solitudine.

a Deut. cap. 8. v. 4.

b Ita S. Apollonii (qui quinquatis Monachis præfectus, vir mirę sanctita. is fuit) vestimenta non veterascebant, cùm tamen in deserto Thebaidis vixerit 40. annis, æquè ac Hebræi. Ita Palladius in Lausiacâ, cap. 52.

Gregorius Turonensis luculentè: *c* De hac verò immaculatâ Agni tunicâ, inquit, quæ à quibusdam audivi, silere nequeo. *d* Ferunt autem in civitate Galatheæ, in basilicâ quæ ad sanctos Archangelos vocitatur, retineri. Est enim hæc civitas ab urbe Constantinopolitanâ quasi milibus centum quinquaginta passibus, in quâ basilicâ est crypta abditissima, ibique in arcâ ligneâ hoc vestimentum habetur inclusum, quæ arca à devotis atque fidelibus cum summâ diligentiâ adoratur, non immeritò digna quæ hoc vestimentum retineat, quod Dominicum corpus vel contingere meruit vel velare.

c Greg. Tur. lib. 1. de gloriâ mart. cap. 8.

d Scripsit hæc ante annos mille, anno 590.

Hæc eadem Christi tunica nunc Treviris asservatur. Coloris est in violaceum nigrescentis, quamvis color vix dignosci queat. Sed omnes Regum & Reginarum attalicæ, pictæ, auro virgatæ, gemmis distinctæ vestes ad hanc unam collatæ, aranearum telæ sunt, & meræ pannuciæ. Hæ quidem Christi vestes, si pretium spectetur, viles, quod Isidorus Peluśiota *e* docet, paupertino ritu confectæ, qualibus nimirum pauperes in Galilæâ solebant uti, nec indæ tamen erant & honestæ, quod Lucas Brugensis asserit, *f* ac vel nitidissimo cuique ad usum idoneæ. Magni pretii fuisse, negant illa Domini in alios dicta: *Ecce, qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.* Et reprehensio opulenti epulonis, *qui induebatur purpurâ & bysso.* Quæ Christus Dominus non verbo tantum, sed & exemplo docuit. Nam Jesvs *cœpit facere & docere.* Hunc ipsum verò minimè pretiosum vestitum Christo morituro retinere non licuit, cùm tamen honestioribus morte damnatis solerent vestes relinqui. Christus igitur tamquam vilissimus hominum atque abjectissimus, iis spoliatus est. Quod Chrysostomus asseverans, *Vestes ejus*, inquit, *inter se partiuntur, quod in condemnatis vilibus & abjectis fieri solet, ac omnino destitutis. Ne tantillum quidem aut servare permissus est operiendo corpori dum viveret, aut amicis relinquere, cùm expiraret. Solent enim ex truculentiâ*, inquit Cyrillus, *publicarum rerum vindices, non modò non condolere damnatis, verùm etiam atrociùs jussa peragere, & inter calamitates aliorum, robur quoddam animi ostentare. Vestes autem damnatorum quasi hæreditatis lege ad se pertinentes sibi vindicant.* Quod etiam nostro ævo fit, ut lictoribus aut carnificibus pro more vestimenta eorum, quos morte affecerint, cedant in operæ mercedem. Cùm ergo Dominus Jesvs nihil aliud haberet, milites saltem vestimenta ejus sibi diripienda, & pro præmio scelerati ministerii retinenda judicarunt, contumelias interim & sarcasmos in pendentem jacientes, quòd pro Regis Judæorum vestimentis, pretiosissimis illis scilicet, eóque Rege dignis certarent, tantique Principis jam victi & capti spolia dividerent. Hujusmodi contumelias audivit, & tulit patientissimus Jesvs, viditque ipse suis oculis & coram adspexit è tormentis, quod ipsi solum supererat, vestes suas ut spolia distrahi, eásque non egenis, non amicis, sed impiis in pretium occisionis cedere.

e Isid. Pelus. lib. 1. ep. 74.

f Luc. Brug. in cap. 27. Matth. c. 11. v. 8. Luc. cap. 16. v. 19. Act. cap. 1. v. 1.

Cyrill. l. 12. in Ioan. cap. 38.

Vestes Christi in pretium occisionis cesserunt. lictoribus.

§ II. *Quas ob caussas hæ vestes sorte fuerint divisæ.*

ITa ergo voluit pro nobis pati, ut nihil esset in ipso, quod non verteretur ipsi & in ludibrium, & in tormentum. Omnium denique jacturam passus est, ut nos inopiâ ipsius ditaremur. Hanc vestium partitionem Rex Psaltes tot antè sæculis prædicens, *Divisérunt*, inquit, *sibi vestimenta mea, & super vestem meam misérunt sortem.* Rem futuram describit tamquam præteritam ob certitudinem eventûs. Non potuit Hebræus Vates clariùs exprimere historiam post tot sæcula futuram. Ideo Joannes Domini ocellus hæc de vestibus Christi ceteris distinctiùs scripsit, ut monstraret, quàm exactè ista divini libri prædixissent, & ut disceremus nihil passum esse Dominum Jesvm, quod servatorem minùs deceret; ne quod oculi nostri offensionis caperent è tantâ nuditate ac ignominiâ. Imo verò magnæ fuit gloriæ Christo, hæc etiam miracula à Spiritu sancto prædicta. Quòd verò Vates dicat, *Super vestem meam misérunt sortem*, consecutio nulla est, super alia duo vestimenta non missam sortem. Quod factum Marcus asserens, *Divisérunt*, inquit, *vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.* *Dividuntur*, ait Ambrosius, *vestimenta, alii aliud sorte defertur.* Ergo è geminis vestibus quatuor fecerunt partes, pro numero militum quibus carnificina erat commissa: ne quid autem querelæ nascęretur, luserunt quam quisque partem ex quatuor istis acciperet. Textilem verò togam minimè dissuendam arbitrati, *Non scindamus eam*, inquiunt, *sed sortiamur de illâ cujus sit.* Hujus divisionis & lusûs militaris varias assignare caussas est.

Marci 15. v. 24. Ambros. lib. 10. in Luc.

Ioan. c. 19. v. 24. Divisionis & lusûs militaris caussa.

I. Irrisus ficti Regis, ut putarunt, cujus vestes secarentur sub furcâ, in quâ ipse penderet & moreretur.

1. Irrisûs.

II. Ut oraculis & vaticiniis sua staret veritas. Sed non ideo hoc factum, quia prævidit David, sed ideo David istud præviderat, quia futurum erat. Et en, quàm opportunè Deus suæ voluntatis institutum per sceleratissimos quosque homines, nil minus quàm talia cogitantes, peragat.

2. Ut oraculis sua staret veritas.

III. Ut filii & matris dolor hæc spectantium augeretur, ideo id fieri permisit Pater divinus. Hoc spectaculum orbi, hoc Christo ipsi objectum. Eæ vestes, quarum vel fimbria & extremæ oræ quoscumque morbos sanaverant, hîc jam sub cruce, velut latroni celeberrimo detractæ exuviæ, lacerantur in prædam & mercedem carnificum.

3. Ut filii & matris dolor augeretur.

IV. Avaritia militum, qui ubi nil auri aut pecuniæ ab hoc reo relictæ invenissent, impetum verterunt in vestes, quæ uti non pretiosæ, ita etiam non vilissimæ fuerunt; & forsan sperârunt non parvo vendendas, cùm fama spargeret, vim eis inesse magnam. Ne quid autem jurgiorum oriretur in partitione istâ, sorte lis dirimebatur. Cõtradictiones, inquit Salomon, * *comprimit sors.*

4. Avaritia militum.

* Prov. c. 18. v. 18.

V. Ipsorum erant, præsertim cum veniâ Præsidis, pannicularia hæc bona. Adriani Imperatoris rescriptum extat, quod Ulpianus *a* explicat, pannicularia bona ea esse, quæ quis in custodiam receptus secum attulit, non omnia, sed vestes quibus indutus, nummi laterales quos victûs caussâ in promptu habuerit, & leves annuli, qui aureos quinque non excedant.

5. Ipsorum erant pannicularia hæc bona.

a Si quis in custodiam receptus, &c.

b VI. Perfectissima Christi paupertas, cujus luculentissimum exemplum hîc oculis subjecit. Non satis Christo à propinquis & nummis nudum, vestibus etiam exutum in crucem se tolli voluit. Facultates illius omnes & possessiunculæ, tam usus earum quàm dominium in manu militum sunt. Jam hortatur & clamat: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me.* *c* *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos; filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet.* *d* *Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* *e*

6. Perfectissima Christi paupertas.

VII. Immen-

c Matt. c. 19. v. 21. d Matt. c. 8. v. 29. & Luc. c. 9. v. 58. e Luc. c. 14. v. 33.

1. Immensa in nos liberalitas.

VII. Immensa in nos liberalitas. Poterat liberalissimus Christi amor dicere: En do mea omnia, insuper & meipsum, corpus, animum, sanguinem, honorem, facultates universas; omnia mea vestra sunt. Quidquid in me est, in tormentum aut ludibrium versum est.

O bone Iesv, modis omnibus contemneris, & irrideris! An non amori sufficerit, te inter latrones duos morientē cernere? num etiam vestes tuas, ut pauperrimi hominis & falsi Regis, ut malefici & latronis diripi & scindi oportuit? Postquam tui hostes corpus lacerarunt, jam etiam indumenta tua, & cor matris tuæ, in mille partes lancinant.

Quis sensus hîc fuerit beatissimæ Virginis ad crucem stantis, & suismet oculis spectantis, tunicam miraculorū effectricem à canibus illis diripi, & in partes secari, suos labores pedibus calcari, amictum quem suis ipsa manibus amore tanto confecerat, tam indignis modis compilari? Non oculos lacrymis plenos in altum extulerit, cum filio solis affectibus collocuta: Ergo ego, fili mi suavissime hinc vacua recedam, & ne quidem particulā vestimenti à me facti obtinebam.

Gen. c. 37. vers. 33.

Iacob polymitam vestem Ioſephi filii cruentam cernens, *Tunica filii mei est, inquit fera pessima comedit eum, bestia devoravit Ioseph.* Haud aliter Virgo Mater dixerit: Agnosco filii mei tunicam: heu fera crudelissima invidiæ laceravit filium meum!

§. III. *Mysteria & documenta è divisione harum vestium.*

Sed mysteria & documenta, quibus hæc vestium divisio atque sortitio abundat, jam inspicienda.

1. Mysteriū è divisione vestis Christi.

I. Exteriores Christi vestes pluribus distributæ, tunica interior uni cessit. Cæremoniarū, quibus Ecclesia sacratiores hos dies insignit, Christiani omnes fiunt participes, Christi crucifixi statuam venerantur, & osculis impertiunt omnes, etiam usurarii, homicidæ, adulteri; extranea hæc pietas est, amiculum adhærens extrinsecus: interior Christi tunica, vera Spiritūs gratia, devotio solida paucorū est, & eorum tantùm, quos amor sincerus ita Christo conjungit, ita voluntates copulat, ut duo sint unus homo. Hi soli Deo noti. *Cognovit Dominus, qui sunt ejus.*

2. Ad Tim. c. 2. v. 19.

Secundū.

II. Christi vestes in quatuor partes, religio & disciplina Christi in quatuor orbis plagas divisa, ut omnes induant Christum, quemadmodum totus terrarum orbis vestitur sole. *In hac fide,* inquit Cyrillus, *caro Christi per Eucharistiam omnibus orbis partibus impartibiliter communicatur.*

Cyrill. l. 12. c. 31.

Tertium.

III. Quadruplicem Christus amorem exhibuit: Ruinam Angelorum restauravit, humanam gentem Sanguine redemit, hostibus Iudæis veniam exoravit, idololatris se crucifigentibus suas vestes donavit.

Quartum.

IV. Inconsuta textilis tunica, est Ecclesia, & omnium Christi membrorum inter se concordia. Suasor ille miles ratione usus est, qui dixit: *Non scindamus eam.* O quoties nos temere amicitiam, charitatem, & consensionem scindimus, ob aliquot sestertios, ob paucos nummulos, ob acerbiora pauca verbula! Quoties lite ortâ cum inverecundâ lupâ clamamus illud: Dividatur, dividatur? Quanti stimulante invidiâ vociferamur: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur? At verò germana mater, *Obsecro,* inquit, *date illi infantem vivum, & nolite interficere eum.* Ita vero nomine Christianus, Ego, inquit, potiùs nescio quid perdam, quam ut charitatem lædam, discordias seram. Quod Paulus adeò commendans, *Super omnia hæc,* inquit, *charitatē habete, quod est vinculum perfectionis.* Non scindamus eam, tametsi aliquid dispendii sequatur, sed sortiamur, prout voluntas Dei & occulta ejus judicia suum cuiq; assignaverint. Et hæc quidē inter mysteria numeramus.

Dan. c. 13. vers. 24.

3. Reg. c. 3. vers. 26.

Ad Coll. c. 3. vers. 14.

Documenta porrò non pauciora hîc suggeruntur.

1. Documentū ex divisione vestium Christi.

I. Discamus nō amare solùm hostes, & pro iis precari, sed etiam beneficiis eos afficere. Si totam vestem, panem integrum, totam crumenam iis impertiri non liceat, saltem inde partem decerpamus, & in illos conferamus beneficia, qui nobis injurias, aut damna quantumvis recentia intulerunt. Carnifices suos remuneratur Christus recentissimè non incōmodum, sed mortem inferentes. Nos quandoquidem prompti parati sumus dare, sed laqueum, sed pestem, sed mille cruces. Hoc sanè sub Domini cruce non discimus. Nescimus cujus spiritūs simus. *Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.*

Luc. c. 9. v. 55. & 56.

Secundū.

II. Si Christi vestimenta hominibus in prædam cesserunt, cur nos vermiculi nostra omnia cupimus magni esse pretii, laudari, & cælo attolli. En sacrilegium & simoniam: Iscariotes proditor vendit orbis pretium, pæne nullo pretio. Quaterni milites sacras vestes auferunt impune. Silet Deus & permittit: Non ergo miremur, sed nec indignemur, nostra non magno æstimari.

Tertium.

III. Si textilis Christi tunica vænum exponeretur, quanto eam Principes & Reges emerent? Quot nunc dicunt, ait Chrysost. Vellem Christi formam aspicere, figuram, vestimenta, calceamenta! Et quot dicunt: Vellem aliquid horum habere, quantóvis pretio vel partem sacræ tunicæ mihi cōpararem. His Chrysost. respondet: *Ecce eum vides, ipsum tangis ipsum manducas. Et tu quidem vestimenta cupis videre aut habere: ipse verò tibi cōcedit non tantùm videre, verùm & tangere, & intra te sumere. Verite igitur, & emite absque argento.* In humilitatem te submitte, atque conscientiæ labes detege, & jam emisti.

Chrys. hom. 60. ad pop. Antioch.

Is. c. 55. v. 1.

Quintum.

IV. Discamus invidiam extremè odisse. Invidia sacrum fera pessima Ioſepho innocenti polymitam detraxit, in cisternam eum dejecit, in Ægyptum vendidit. Et nos hanc feram impendiis magnis alimus. Iulio Cæsare in curiâ confosso M. Antonius ad populum peroravit, & unà cruentam tunicam monstravit. Ad ea populus insaniens mox Cassium & Brutum urbe expulit. En cruentas Christi vestes, invidia cruentavit. En Regem cæli in crucem suffixum, suffixit invidia. En Dei Filium in infami trabe mortuū; invidia mori compulit. Neque hoc Pontium Præsidem Romanū latuit; *sciebat enim, quòd per invidiam tradidissent eum.*

Matth. c. 27 vers. 18.

Quintum.

V. Charitatem, tunicam inconsutilem scindimus, quotiescumque pacem turbamus, inimicitias suscipimus, discordias concitamus. Cùm Arius hæresi turbaret orbem, Petro Alexandrino Antistiti in vinculis ingemiscenti noctu se spectandum prebuit Christus, sed veste sciscâ. Petro ejus rei causſam sciscitanti, Arius eam, ajebat, ita laceravit. Væ his qui concordiam & unanimitatem scindunt, qui conscissionem rumpunt, qui amicitias dissuunt, qui factionē & partes trahunt, qui animorū conjunctionem dissolvunt. Hos judex supremo die digito monstrabit, & dicet: Hic, & hic, & iste, & ille vestem meam inconsutilem scidit. Væ hoc judice damnatis! *Manet enim Angelus Domini gladium habens, ut scindat te medium, & interficiat.*

Baron. anno 310.

Dan. c. 13. v. 55. & 59.

Sextum.

VI. Discamus amare paupertatem. En Dominum Iesvm absolutissimæ paupertatis sublimè fixum speculum. Verè *vir fuit videns paupertatem suam in virgâ indignationis* divinæ. In præsepi ponitur natus, è cruce deponitur mortuus: vita reliqua omnis inter paupertatis angustias exacta. Paupertas patiens, omnia toleratu gravia, in sui solatium trahit; his pascitur. Modò ea vestem innocentiæ servet, ceteris vitæ commodis carere, sui muneris esse judicat. Verè, quod Augustinus dixit, *omnis philosophiæ magistra nobis inopia est.* Vera paupertas ob Christum novit *omnia detrimentum* facere, & ut lutum spernere. Paupertatem Dei Filius sibi spon-

Thren. c. 3. vers. 1.

August. in psal 76.

Ad Phil. c. 3. vers. 8.

sponsam elegit, ut nobis eam æstimatione suâ faceret pretiosam.

O mi amantissime IESV, tu verus es Elias, qui curru amoris igneo in altum subvectus, non pallium tantùm, sed vestes omnes, Corpus & Sanguinem nostro solatio reliquisti. Nos illi miseri sumus, qui ab Hierosolymis Hiericho descendentes, à latronibus spoliati & vulnerati, cataplasmate egerius & vestibus. Et ô quoties sine nuptiali charitatis veste mensam tuam, & cœleste convivium temeramus! *Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Apoc. c. 16. vers. 15.

O mi suavissime IESV, tuis nos vestibus tege: tu verus es Aaron, qui in monte vestibus suis nudatus obiit, Eleazaro ejus filio in paternæ vestis hæreditatem subeunte. Nos filii contumaces & immorigeri, tuis tamen vestibus amicimur. Tu opulentus Booz, cujus pallio Ruth paupercula sese operit. Tu verus Ioseph, qui polymitam virtutū omnium nuditati nostræ cōcedis. Amnonitarum rex diabolus castimoniæ togam fœdè præcidit variis illecebris. Tu mitissimus David talares verecundiæ tunicas submittis. *Filiæ Hierusalem super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro.* Tu verè Domine IESV, Sanguinis tui coccino nos vestiisti. † 2. Reg. c. 10. vers. 5. Ib. c. 1. v. 24

† *Ajunt Pilatum ob Christi necem à Tiberio Imperatore Romam evocatum, Pilatus, ne à furibundo Cæsare duci juberetur, inconsutam Christi tunicam induit, & ita se stitit Cæsari. Tiberius assurexit, & omni furore posito humaniter eum excepit, remisitque non sine honore. Sed facti pœnitens, velut ignaviùs egisset, Pontium revocavit, non tamen minùs benevolè præsentem habuit. Sed tertium denique revocatum, & auxiliari tunicâ exutum, sententiâ capitali fulminavit. Ita Didacus Vega in Psalmum 3. pœnitentialem, conc. 1 mihi pag. 240. sed ex involucro fabulari eruamus verum: Quisquis judicia Dei formidas, te Christi tunicâ involve; expende moriendis tormenta, & ea noxis tuis applica.*

§. IV. *De Crucis titulo, & quare scriptus.*

VT orbis universus nôrit, quid hæc ad crucem auctio vænum exponat, more veteri cum inscriptione apposita est tabella. De quâ Ioannes ista: *Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum:* IESVS *Nazarenus Rex Iudæorum.* Et erat *scriptum Hebraicè, Græcè & Latinè.* Viderī possent hæc minuta, sed sicut de Domini vestimentis, ita etiam de hoc titulo Evangelistæ omnes scripserunt exquisitè. Matthæus & Marcus, imposuerunt super caput ejus, inquiunt, caussam ipsius, quam aliquando præco patibulandi anteambulo proclamabat in viâ, vel ea tabulâ sine voce præferebatur, aut ipsi reo appendebatur, legentibus obviis satis locutura. Tribus linguis hic titulus scriptus fuerat, Hebraeâ, Græcâ, Latinâ. Hebræa, seu Syriaca, suprema erat, Græca media, infima Latina, uti hodieque etiámnum videre Romæ ad sanctæ Crucis. In hac inscriptione Pilatus ambitionis neutiquâ oblitus, idiomati Romano seu Latino infimum, hoc est, honoratissimū locum assignavit. Nam sicut in theatro locum imum, quem orchestram dicebant, Senatores occupârunt, ita in triclinio locus ultimus Consuli, in triumpho Imperatori debebatur. Hæc stationis, accubitūs, sessionis ratio fuit. Ioan. c. 19. v. 19. & 20. Matth. c. 27. Marc. c. 15. Luc. c. 23.

Cur triplici idiomate hic titulus scriptus.

Idiomate triplici hunc titulum scripsit Pilatus more Romano, quo decreta memoriæ posteritatis Græcè ac Latinè fuerant scribenda. Hîc Hebræum idioma necessariò jungendum, ut Hebræis, quorum pars maxima ad hoc spectaculum confluxerat, non negaretur lectio. Arcanum Dei consilium erat, orbi universo hanc inscriptionē proponere legendam, ut ita mors Christi toto terrarum orbe dicta publicaretur.

Tribus linguis, ait Augustinus, *tamquam tribus testibus titulus est approbatus.* His tribus linguis nunc sacra fiunt. Hunc titulum Pilatus scribi jussit, atque hoc operæ, quod mihi probabilissimum, commisit Iudæo: tres namque versus isti tam Latini & Græci, quam Hebræi à dextrâ ad lævam scripti sunt, qui scribendi mos Hebræorum proprius. Sed scribæ manum Spiritus divinus rexit, qui voluit, ut hæc scriptura triplex grandibus characteribus in tabellam buxeam incideretur. Tunc enim Iudæi religione, Græci sapientiâ, Romani potestate ac imperio excellebant, quo Deus significavit Christi crucifixi regnum per orbem propagandum: *Omnis lingua cōfiteatur, quia Dominus* IESVS *Christus in gloriâ est Dei Patris.* His linguis tribus utrumque Testamentum est scriptum, & vera religio ab Hebræis ad Græcos, ab his ad Romanos commigravit. Sed caussæ tituli scripti sunt ferè istæ. Augustin. in Psalm. 55. Ad Philip. c. 2. vers. 11.

I. Mos verus, mortis & supplicii caussam vulgare, aut voce præconis, aut tabellâ grandioribus litteris exaratâ. Quintilianus paradigma subjicit. Ad crucem fixum: *Servo danti venenum domino.* Complura ejus rei sunt exempla: & etiámnum mos Romæ, ut quilibet sciat jure damnatum. Pilatus prisci moris retinens, nil deesse voluit ad speciem justi supplicii. 1. Caus. scripti tuli. Ammian. Marcell. lib. 28. Suetonius in Nerone. Tertull. Apologet. c. 2.

II. Chrysostomus censet id à Pilato factum, ut vel hoc modo causam Christi æquam & bonam pronuntiaret, simul etiam sugillaret Iudæos, perinde ac si iis in os opprobraret: En hoc honoris Regi vestro habetis, ita vestrum ipsi Messiam excipitis. Reverà Christi innocentiam & Iudæorum invidiam Pontius satis perspexit, & publicè testari voluit, eam mortem probro esse Iudæis. Notârunt illi hoc in se scriptum, & ideo conquesti, *Noli*, ajunt, *scribere, Rex Iudæorum; sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorum.* Non est Rex noster, alioquin tu eum non crucifixisses; sed regnum & coronam ambiit, idcirco eum cruce dignum censuimus. Vbi Rex noster venerit, alia rerum facies erit. Intereà Romanum Cæsarem veneramur. Ioan. c. 19. vers. 21.

III. Quidquid spectaverit Pilatus, seu placere Romanis, seu Iudæos, aut Christum irridere, Deus innocentiā Filii, regiamq; dignitatem orbi statuit declarare. Non flagitium, sed gratia & Dei donum fuerat, Regē esse Iudæorum. Prædixit hoc Psaltes: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo, super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu.* Rectissimè quæsierunt Magi: *Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?* Ita Pater Filio arcum triumphalē erexit, cum inscriptione, quæ Christi triumphatoris nomen, patriam, dignitatē, subditos proloqueretur. Victis Amalecitis erexit sibi Saul *triumphalem fornicem*, æquiùs Christus devictis omnibus inferorum copiis. Psal. 2. vers. 6. Matth. c. 3. vers. 17. 1. Reg. 15. vers. 12.

IV. Admirabilis Pilati constantia, quâ dixit: *Quod scripsi, scripsi.* Ita vel ignorans vaticiniis exactissimè subserviit; quemadmodum ejus milites in partitione vestium. Pilatus veluti puerulus erat abecedarius, vix litteras colligere doctus, cui divina providentia, quid scriberet, quid diceret, dictavit. Tribus Psalmis 57. 58. 59. hic titulus præfixus est: *In finem ne disperdas Dauid in tituli inscriptione.* Quod exponens Augustinus, *Ergo*, inquit, *ne corrumpas. Optimè & propheticè. Quandoquidem & Iudæi suggesserunt tunc Pilato, & dixerunt: Noli scribere, Rex Iudæorum; sed scribe, quia ipse se dixit Regem Iudæorum. Et Pilatus:* Quod scripsi, scripsi. *Et impletum est, Ne corrumpas. Nec iste solus Psalmus habet hujusmodi inscriptionem, ut titulus non corrumpatur. Aliquot Psalmi sic prænotati sunt, sed tamen in omnibus passio Domini prænuntiatur. O ineffabilem vim divinæ operationis, etiam in cordibus ignorantium! Nónne occulta vox quædam Pilato, intus quodam, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tantò antè in Psalmorum litteris prophetatum esset, Ne corrumpas tituli inscriptionem. Ecce tituli inscriptionem non corrumpit, quod scripsit, scripsit. Sed etiam Pontifices, qui hoc corrumpi volebant, quid dicebant? Noli scribere Rex Iudæorum. Quid loquimini, insani, quid fieri contradicitis, quod mutare nullo pacto potestis? Numquid enim propterea non erit verum quia* IESVS *ait, Rex sum Iudæorum? Si corrumpi non potest quod Pilatus scripsit, corrumpi potest quod Veritas dixit?* Nec minui hæc inscriptio, nec augeri vel litte- Augustin. in Psalm. 56. Idem in Psalm. 57. Idem in Psalm. 58. Idem in Psalm. 59. Ioan. c. 19. vers. 22. Ibid. c. 10. vers. 36.

litterulâ potest. Et hoc est, quod Pilatus objicit: Non mihi ampliùs integrum est hæc mutare: sententia, quam pronuntiavi, supplicii caussa, quam dictavi, jam in tabulas & acta publica sunt relata. Beda hunc titulum tabellæ buxeæ incisum existimat, eóque illud Isaïæ sumit: *Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum.* Quod si ita est, ut dicitur, sanctus Spiritus vel ipsâ materiâ significavit eam inscriptionem non ampliùs deleandam; nam buxus præsertim Indica, incisam imaginem tenaciùs quàm cuprum retinet. Quòd si verò Romani judices sententiam à se pronuntiatam non mutârunt, quantò minùs Iudex supremus suam illam mutabit, *Ite maledicti in ignem æternum?* O Domine, peccata erant momentaria, cur supplicium sit æternum? Quod dixi, dixi. O Domine non supplicium, sed supplicii æternitatem deprecamur. Sed aliud non audient, quàm priùs: Quod dixi, dixi. O summe Iudex, igne nos puni, sed ignis æternus sævitia est nimiùm intolerabilis. Ite, quod dixi, dixi, ite in ignem æternum.

Isaïæ 8. 1.

Matth. 25. vers. 41.

A

B

§. V. *Caussæ aliæ scripti ejusdem tituli.*

Aliæ caussæ scripti tituli, quia:

Gen. 35. vers. 20.

1. Crux fuit sepulchrum Christi,

2. Fuit Ferculum, Cant. 3. vers. 9.

3. Fuit trophæum exornatissimum.

2 Gen. c. 9. vers. 11.

b 1. Cor. c. 5. vers. 9.

4. Crucifixus Iesvs fuit liber intus & foris scriptus

c Apoc. c. 5. vers. 1.

QVomodocumque verò Crucem Dominicâ consideremus, rectissimè suus illi titulus est affixus. Signamus titulis & inscriptionibus sepulchra, fercula, trophæa, libros, aras, venalia quæcumque. 1. Sepulchra. Id Moyses docens, *Erexit*, inquit, *super sepulchrum ejus: Hic est titulus monumenti* Iacob. Crux Christi sepulchrum fuit, quod ei Synagoga struxit, in quo tenebris tegeretur. 2. Ferculis additi vel prælati tituli. Iulius Cæsar triumpho Pontico illud in Ferculo legendum proposuit: *Veni, Vidi, Vici.* Crux Ferculum fuit, *quod fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani.* 3. Trophæa titulis insignita. Crux trophæum fuit exornatissimum, quod Pater divinus Filio erexit, pollicitus, *a* non fore *deinceps diluvium dissipans omnem terram.* *b* *Quoniam quidem Deus*, ait Paulus *erat in Christo, mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.* 4. Libris præfiguntur tituli, ut auctor & argumentum libri sciantur. Crucifixus Iesvs verè liber est intus, & foris scriptus. *c* Foris Christi *vulnera cernimus*, ait Bernardus, *intus immensi amoris incendia contemplamur: hunc librum omnes legunt, sed non eodem modo: ejus mysteria omnes intelligunt.* Quæ Laurentius Iustinianus cõfirmans, *Simplex*, inquit, *& indoctus habet, quod foris legat, spiritualis & perfectus quod intus intelligat: ille lætificatur & compungitur, iste irrædiatur & accenditur.* Charitatis compendium, virtutum omnium normam, & totum humanæ redemptionis modum ordinémque in hoc sui corporis incluſit volumine. Quemadmodum verò ad libri calcem apponi solet vocula, *Finis*; ita hunc librum claudit, *Consummatum est.* Frons libri, primáque inscriptio: Iesvs *Nazarenus Rex Iudæorum.* Hunc librum Pater cœlestis scripsit, cùm Christus hominem indueret; hunc edidit, cùm homo nasceretur; hunc approbavit in monte Thabor; hunc Iudas vendidit infelix bibliopola, hunc, qui emit Senatus pontificum rejecit. Hic liber in cruce cõfossus & laceratus, hic emendatissimus liber, librorum omnium synopsis & summa est, hic nostrum enchiridion, hic Isagoge ad sapientiam divini amoris. Stimulus, Soliloquium suavissimum, hic pandectæ nostræ, hic nostrum Diariũ, hic itinerarium mentis in Deum, hic totius paginæ sacræ summarium. 5. Affigi solet titulus & aris. Iacob post suavissimum saxei soporis visum, *Surgens manè tulit lapidem, quem suppossuerat capiti suo, & erexit in titulum.* Ita & *Moyses manè consurgens ædificavit altare ad radices montis & duodecim titulos per duodecim tribus Israël.* Crux verè ara fuit, in quâ summus Pontifex Christus seipsum obtulit in victimam, & priscæ legis sacrifi-

Gen. c. 28. vers. 18.

Exod. c. 24. vers. 4.

5. Crux fuit ara, in quâ Christus seipsũ obtulit in victimam.

C

D

ciis omnibus finem imposuit. Cùm igitur crux ara sit, & quidem ara ignoti Dei, quemadmodum Paulus Athenis in Areopago vidit aram, in quâ scriptum erat, *Ignoto Deo*, titulus illi meritò præfixus. Reverà tunc ignotus erat Deus, maximè Dei Filius in cruce extensus. Quapropter Pater voluit huic aræ titulum apponi, ut orbis novum hoc sacrificium nosse disceret. 6. Rebus venalibus, & publicæ merci titulus apponebatur, ut sciretur fieri auctionem. En Dei Filius venalem sese exponit orbi: *Venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione.* Sed ut noveritis, ô emptores, quantos thesauros quàm vili liceat comparare, inscriptionem consideratissimè legite, Iesvs *Nazarenus Rex Iudæorum.* Singulas vocalas, sed paucis expendamus.

6. Dei Filius venalẽ sese exponit. *Is. c. 55. v. 1.*

§. VI. *Singulæ voces tituli breviter expenduntur.*

IEsvs, Salvator orbis, *Deus noster Deus salvos faciendi.* Servator planè sapientissimus. Doctrina ejus testatur, & conciones divinissimæ, quibus tot millia hominum suimet ac cibi oblitos traxit. Per Isaïam sæpius proclamari voluit: *Ego Dominus Deus tuus sanctus Israël salvator tuus. Ego sum Dominus, & non est absque me salvator.* Verè Salvator potentissimus. Tot prodigia & miracula satis hoc loquuntur. Sed ideo capitis damnatus est, quia Iesvs est, suo Sanguine suos redempturus. Prædixit Angelus: *Ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.*

Ps. 67. v. 21. Cur Christus dicatur Iesvs. *Isa. c. 43. v. 3. & 11.* *Matth. c. 1. vers. 21.*

NAZARENVS, sive floridus. Latinis homo illibati floris, dicitur homo castissimus, & verè Virgo. Mater hujus Servatoris Virgo fuit floris illibatissimi, sicut & ipse filius. Hi flores duo fragrantissimi odoris suavitate implêrunt orbem. Christus flos campi, qui in cruce spinis fœdè confossus est. Futurum id prævidens Isaïas, *Et ascendet*, ait, *sicut virgultũ coram eo, & sicut radix de terra sitienti; non est species ei neque decor.* Asper est & rigidus hic crucis lectulus, sed tamen floridus. Hic obedientia, Paupertas, Patientia, Humilitas, Charitas, principes summæ virtutes, crucis flores sunt.

Nazarenus, *Isa. c. 53. v. 1. & 2.*

REX. Plebecula Hebræa jam panibus bene pasta, cùm rapere cogitaret Christum, & Regem constituere *fugit ipse in montem solus.* At verò in cruce in tantis tormentis titulum Regis non recusavit. Nimirum ab hominibus Rex creari noluit, uti Pilato dixerat: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Deinde Iudæorum inconstans ingenium, suis dumtaxat commodis intentum, & quòd homines illi Herodis subditi essent, regnum non acceptandum cuivis prudenti suaserit. At Christus jam cruci affixus nomen regium non detrectavit, ut sciret orbis, suum hoc regnum morte comparatum. *Factus est principatus ejus super humerum ejus.* Ideirco, *Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus.* Ergo *dicite in gentibus; quia Dominus regnavit à ligno.* Ita legit hunc Psalmum Augustinus, septuaginta Interpretes secutus. Ita legit Iustinus Philosophus & Martyr in Dialogo, quem cum Tryphone Iudæo Ephesi instituit. Ita legit Tertullianus libro adversus Iudæos, & libro 3. contra Marcionem. Ita legit Arnobius hunc ipsum Psalmum interpretatus. Ita legit Venantius Fortunatus, Pictavensis Episc. † qui hymnum his ipsis verbis insigniit: *Regnavit à ligno Deus.* a Ita legit Theodulphus Aurelianensis Episcopus. *b* Ita legit Bernardus Clarævallensis Abbas. Ita legit S. Leo Pontifex, Sermone quarto de Passione Domini. Sed & ipse carminis sacri contextus hoc desiderat, qui subjungit: Tunc exultabunt omnia ligna silvarũ. Ergo inextincta est in Christum invidia Iudæorum, qui e Psalmo voculas illas, *à ligno*, eraserunt nequissimè.

Rex. *Ioan. c. 6. vers. 15.* *Ioan. c. 18. vers. 36.* *Isa. c. 9. v. 6.* *Matth. c. 21 vers. 5.* *Ps. 95. v. 10.* *Tertull. adverſ. Iudæos, c. 10. p. 170. & c. 12. pagin. 127. c. 19. p. 811. & c. 21. p. 812.* † *Vixit an. 570. inter plurima sacra carmina scripsit hym.* Vexilla regis prodeunt, &c. a *In hymno ad diem Palmarum.* b *Bern. ser. 1 die S. Pasch. de 7 signaculis. tom. 1. mihi p. 212.*

Ergo Rex est, Christus, qui à ligno Hierosolymis regnavit.

IVDÆORVM, hoc est, confitentium & laudantium, qui Abrahæ filii sunt spiritu, quibus cor circumcisum est, hi noxas suas cum latrone resipiscente, & agnoscunt & deplorant, crucem amplexantur, osculantur spinas, gloriantur inter flagella ob Christum, vitam agunt insigni patientiâ, hilaritate, cōstantiâ inter perpetuas gratiarū actiones: hi veri sunt Iudæi. Importunissimis olim precibus Hebræi à Samuele Regem postulātes, *Rex esto super nos*, inquiunt, *& erimus nos quoq; sicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* Verè bellū nostrum pugnavit pro nobis Dominus IESVS; tela & vulnera ipse unus excepit, ut nos tueretur invulneratos. Nobilissimus Athenensiū Rex Codrus, ut suprà demonstratū, quod etiam Aug. narrat, audito oraculo, dissimulato habitu certæ se morti ingessit. Christus est testamentarius & Rex noster. *Vbi* autem *testamentum est*, inquit Paulus, *mors necesse est, ut intercedat testatoris.*

1. Reg. c. 8. v. 19. & 20

Aug. li. 18. de ciu. Dei c. 29. pag. 226

Heb. c. 9. vers. 15.

Ergo Rex Christus, sed ubi diadema, sceptrum, purpura, solium? Vbi famulitiū, ubi aula, ubi ærarium? Num diadema spinę, arundo sceptrum, purpura chlamys, crux thronus? Desertissimus est ab omnibus. Cæci mortales! Regnum illius non est de hoc mundo, amor illum deserere non potest; hic sceptrum & coronam, hic ærariū & aulam, hic numerosissimos educit exercitus, qui hostes omnes debellent. Si ergo peccatis onerati sententiam decretoriam formidemus, en crucifixum IESVM salvatorem. Si obtrectatorū ora velut fœtida sepulchra horreamus, en Nazarenum florem fragrantissimū. Si nimiùm adversa premant, obruántque en Regem & vindicē, qui regnum promisit immortale, qui suos è cruce in paradisum solet ducere, modò cum illo & pro illo petiamur constanter.

Hic illud de crucis titulo memoratu dignum occurrit, quod in rebus gestis S. Teresę optimā fide narratur. Duæ sorores Catharina & Maria patrē habuerunt Sanchium Rodericium, opulentum & nobilem Hispanum. Catharina anno ætatis decimoquinto ad mundi leges examussim facta, nuptias atque conjugium, & non nisi nobilissimum, anhelabat, vanitati addictissima. Fortè evenit, ut in cubiculo, Christi crucifixi effigiem attentiùs aspiceret, & titulum crucis legeret, IESVS *Nazarenus Rex Iudæorum*. Hic intimū pectus transfigi sensit, unde uno pęne momento adeò immutata est, ut alium prorsus hominem, mentem aliam induerit. Ea enim animo illius lux oborta, ea propriæ vilitatis ac miseriæ notitia infusa, tam ingens pro Christo patiendi desiderium injectum, ut vitæ austerioris & sanctioris inchoandę flammā, suprà quàm credi potest, cœperit inardescere. Nec diu cunctata, mox castimoniæ ac paupertatis voluntariæ votis Deo se obligavit. Hinc insolitarum actionum admirandæ series. Triennio toto parentes precibus assiduis, licet irritis, fatigavit, potestatem facerent, cœnobiis Virginum, & Religioni perpetuæ se consecrandi. Non rarò in aream domesticam descendit, & vultum frigidâ perfusum, illico soli siccandum exposuit, ut facto formæ dispendio, omnes à sui conjugio detereret. Abjecto lautiore vestitu, vilem amplexa, horas dici aliquot orationis studio impendit. Et quandoquidem à parentibus interdiu diversè occuparetur, integras pæne noctes precibus dicabat. Per omnes quadragintadialis jejunii continuos dies loricam hamis ferreis contextam, nudo corpori appressam gestavit. Nec defuerunt graves morbi & dolores, quibus virginis constantiā annis quindecim Deus exercuit. Octennio ipso Catharina omni membrorum usu destituta, lecto affixa jacuerat. Quo toto tempore lentâ phthisi, & cōtinuis ferè febribus jactata, demum articulari etiam morbo, manus pedēsq; acerrimè cruciata, jam vivum cadaver vix ampliùs spirabat. Hos interdolores tantos, illa tamē fiduciâ ingenti, ausa suis dicere, si vel mense unico valetudinem sibi Deus restitueret, certissimū se documentum divinæ voluntatis fore, in subeundo quod condidisset cœnobio. Verùm post morbos & dolores auctiores, & ultimam ut videbatur, cum morte luctam, denique valetudinem integram recepit. Hic illa non quiescere, nihil cessare, dum perplurimas, eásque incredibiles & maximas difficultates eluctata, unà cum sorore natu minore Mariâ, cœnobium suis facultatibus condidit. Neque fortunas tantùm suas omnes, ambæ sorores virginum sacrarum collegio assignārunt, sed in illud insuper se conclusērunt, & arctissimo Religionis sacramento obligārunt, reliquâ omni vitâ operaturæ Deo.

Fran. Ribera in vitâ S. Teresę l. 3. c. 3. admiranda prorsus & fusa narratio.

Tanta morum vitæque mutatio, ab unicâ Dominici tituli lectione sumpsit exordium. Tanti fuit hunc Christianæ auctionis titulum attentiùs legisse. Hinc documenta nobis suggeruntur complura.

§. VII. *Documenta à scripto hoc titulo.*

Documenta ex titulo pro nostris auctionibus.

I. VEnite, emite absque argento, non mercestantùm, & vestes pretiosas, sed & ipsam hujus auctionis inscriptionem, titulum ipsum. In Satanę impugnationibus, & adversis omnibus erigendus est animus ad Christum IESVM crucifixum, simili precandi formulā: IESV *Nazarene, Rex Iudæorum, miserere mei.* Certum hinc solatiū & auxilium. Nunc scimus, IESVM quibus elogiis afficiendus sit Christus. Antehac quæstionis erat: *Quem homines dicunt esse filium hominis?* Ad rogatum hunc varii varia respondērunt. Iam dissoluta est quæstio. Filio hominis in crucem evecto titulus iste congruit: IESVS Nazarenus Rex Iudæorum.

1. In Satanę impugnationibus erigendus animus ad Christum crucifixum.

Matth. 16. vers. 13.

Refert Missenensis Ecclesiastes, consuevisse hominem Christianum nec ire cubitum umquam, nec surgere, quin, Christi patientis memor, diceret, IESV *Nazarene, Rex Iudæorum, miserere mei*: vnà etiam signum crucis effingens adderet: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Quā quidem precatiunculā, non aliud nisi felicem obitum rogabat. Non visus est, quod toties petiisset, impetrāsse. Nam morte subitâ extinctus est. Mox tutelaris genius recedere, & in tenebras rapto imminere dæmones videbantur. Sed brevi Angelus tutor rediit, & Iudicis nomine hanc in eum sententiam dixit: Tu quidem proximores tui merebantur, flammis eras addicendus, sed nunc parcit tibi judex, ob quotidianā sui nominis memoriam & cultum. Ad corpus redi, & vitam emenda. Revixit, & vitam longè sanctiorem instituit, denuo felici, uti rogaverat, obitu defunctus. Reverā ingens spondet subsidium sanctissimi nominis quotidiana veneratio.

Missenensis Ecclesiastes, pag. 322.

II. Documentum. Titulum honoris Christus à tergo collocari voluit, calumniatores & hostes à fronte habuit, caput hostibus, non titulo inclinavit. Imitatores Christi, laudes suas & encomia, virtutes suas & beneficia in alios collata, & quidquid arrogantiam animare solet, oblivione piâ sepeliant; delicta & errores suos, & quidquid animi submissionem augere potest, in oculis habeant. Quod & Regius Psaltes docens, *Peccatum meum*, inquit, *contra me est semper.* Scelera mea in conspectu meo posita cruciare me assiduè velut jaculum, & fodere non cessant. Non nego, non excuso, non defendo, sed agnosco mea peccata, & de illis perpetuo cum animi dolore cogito.

2. Imitatores Christi laudes suas & encomia, virtutes suas & oblivioni sepeliant.

Psal. 50. vers. 5.

Caput inclinandum hostibus, non amicis solùm blandè mulcentibus. *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani, nónne & Ethnici hoc faciunt?*

Matth. 5. vers. 46.

III. Admirandam Dei providentiam in rebus omnibus hîc maximè obstupescamus & veneremur. Aliter Pontius Pilatus, aliter Spiritus sanctus characteres formavit, eadem tamen prodierunt verba. Pilatus

3. Admirandam Dei providentiam venerari.

tus sui honoris minimè oblitus, multò minùs sui Filii Deus. Pilatus ita composuit verba, ut quidquid opponeretur, evaderet. Spiritus divinus scriba optimus, velociter & venustè quovis calamo, etiam ramento sulfurato scribens, Pilati manum rexit. Romanus hic Præses instrumentum & penna fuit, obtusa certè ac malignè respondens, ea ipsa tamen aptissimam dedit scripturam. Et quemadmodum *potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*, ita Apostolos, Martyres, Confessores ex hominibus improbissimis. Mors Christi omnibus in orbem erat evulganda. Pilatus hac in re primus Apostolus, hoc mysteriũ titulo scripto publicavit. Eodem die latro, primus velut Martyr promissum audiit: *Hodie mecum eris in paradiso*. Illo ipso tempore Centurio Romanus, quasi primus Christi Confessor, *Verè*, inquit, *filius Dei erat iste*. Nimirum *quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret.*

Matth. c. 3. vers. 9. — Luc. 23. vers. 43. — Matth. c. 27. vers. 54. — 1. Ad Cor. c. 1. v. 27. 28.

IV. Qui Angelorum ordinibus inferri desiderant, hic priùs nomen & titulum emereantur exercitatæ patientiæ. Nam *si commortui sumus, & convivemus: si sustinebimus & conregnabimus; si compatimur, ut & conglorificemur*. Sacerdos non initiatur sacris, nisi antè titulũ mensæ obtinuerit: Pontifex futurorum bonorum neminem libro vitę inscripsit, nisi notum, & clarum patientiâ in iis omnibus tolerandis, quæ Deus immittit toleranda. Servator Christus mediâ morte ad gloriã extolli cœpit, è tormentis & ludibriis ad regnum, è cruce in paradisum: *quoniã per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*. Et *nónne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Hæc semita ducit ad vitam; aberras, & ad mortem tendis, qui viâ graderis voluptariâ.

4. Patientium exercitatione emereri. — 2. Ad Tim. c. 2. v. 12. — Ad Rom. c. 8. vers. 17. — Hebr. c. 12. vers. 2. — Luc. c. 24. vers. 26.

V. Constantia Præsidis in scripturâ tituli tuendâ. Hic nos quotidie hallucinamur; optimè scripta, pessimè mutamus. Dispungimus, eradimus, lituris abolemus, quæ animo sanctè conceperamus. Propositum tum denique bonum est, cùm tenax & firmum est. *Miror*, inquit Paulus, *quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi*. Adversùs tentamenta cacodæmonis voluntate opus est inflexibili. Turbat veterator stygius, & vellicat, hoc modis omnibus persuadere nititur, ut omittamus bene cœpta, vel saltem differamus. Cui animus præsto est, respondet: *Quod scripsi, scripsi*; quod feci, infectum nolo. Varius & mutabilis fuit Pilatus hac totâ judiciariâ causâ, sed scribendo titulo nec litterulâ cessit. Emendari tabulam Iudæi cupiunt. Fruftrà. Formam aliam suggerunt. Actum est; nec apicem mutabit. Erroris causam aperiunt. Sed nec hilum proficiunt. Quod scriptum est, jam fixum & statutum est.

5. Quæ sanctè cœpimus, non abolere. — Gal. c. 1. v. 6.

Non sine admiratione Augustinus de tribus ex Oriente Magis differens, *Quid tantopere*, inquit, *alienæ gentis regem nosse & adorare cupierunt? Numquam hoc tantâ devotione requirerent, tanto pietatis affectu desiderarent, nisi eum cognoscerent Regem Iudæorũ, qui Rex est etiam sæculorũ?*

Aug. to. 10. serm. 33. de temp. p. 228.

Hinc & Pilatus nonnullâ utique aurâ veritatis afflatus est, quando in ejus passione titulum scripsit, quem Iudæi conati sunt mendosè emendare. Advertamus itaq; magnum hoc & mirabile sacramentum. Magi ex gentibus erant, ipse etiam Pilatus ex gentibus. Illi stellam viderunt in cælo, iste titulum fixit in ligno: utrique tamen non Regem gentium, sed Iudæorum vel quærebant, vel agnoscebant. Iudæi verò ipsi nec stellam secuti sunt, nec titulo consenserunt. Ambrosius loquentem præsidẽ sistens, *Non scripsi*, ait, *quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognosceret: habeat Helena, quæ legat, unde Crucem Domini recognoscat. Deus decretũ suum non vult mutari.* Ita nos ad omnia seu mundi, seu carnis, seu diaboli tentamina respondeamus: Quod scripsi, non deleo; quod

Ambros. de obitu Theodos.

VI. Titulum, Regisque nomen Christus supra caput, non ad pedes habuit: nam Christi regnum non crudele, non tyrannicum, sed cæleste, sed æternum. Oraculum Gabrielis Angeli permansurum est: *Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni ejus non erit finis*. Tyranni regiam potestatem pedibus gerunt, subditos, quos spoliant, conculcant: Rex Christus suos, ut pastor ovem, in humeros attollit. *Benedictum quod venit regnum patris nostri David*. Asellâ totum hoc regnum vehebatur: Regnum quod nobis Christus Iesus crucifixus Nazarenus à patre obtinuit, non nisi à veris humilibus & patientibus adiri potest. In humilitate ac patientiâ possidebitis non tantùm animas vestras, sed & regnum vestrum.

6. Christi regnũ non crudele, sed cæleste & æternũ. esse. — Luc. c. 1. vers. 33. — Marc. c. 11. vers. 10.

CAPUT. X.

De tenebris mortem Christi præcedentibus.

TAMERLANES orbis terror, Genebrardo teste, solitus est primo die obsidionis, loco maximè conspicuo candidum tentorium oculis obsessæ urbis objicere. Si deditionẽ facere urbs recusaret, die altero tentorium figebat pullum. Si nec tum ea urbs se dederet, tertio demum die tabernaculum nigrum ponebat. Et primo quidem die obsessis significari jubebat, si in fidem ac deditionem se suáque sibi traderent, indemnes omnem gratiã experturos. Si persisterent hostiliter repugnare, demetenda capita, & sanguinem hauriendum tentorio russeo minabatur. Si & minas spernerent, atrum tentorium, omnia non tantùm sanguine miscenda, sed flammis vastanda, in cineres redigenda prænuntiabat.

Genebrardus in suâ Chronologiã ad annum 1407. pag. 699.

Filius Dei Christus Iesus, non orbis terror, sed amor & Deliciæ gentis humanæ, quod primâ omnium paginâ præfamur, orbem à servitute satanæ vindicaturus, & jugo suavi subjecturus, sub mortis suæ tempus triplici colore posuit tabernaculũ. Album in suprema cenâ, linteo se præcingens & Corpus Sanguinémque suum candore panis tectum porrigens. Purpureum fixit in prætorio Pilati, ad columnam cæsus, sanguine opertus, vepribus redimitus. Nigrum tetendit, cùm horrendas orbi tenebras immisit. *Tenebræ factæ sunt in universam terram, atque in horam nonam, & obscuratus est sol*. De inusitatis his tenebris hoc capite disserendum.

Tabernaculũ Christi triplicis coloris: 1. Album in ultimâ cenâ. 2. Purpureum, in prætorio Pilati. 3. Nigrum, cùm tenebras orbi immisit. — Luc. c. 23. v. 44. & 45

§. I. *Eam solis obscurationem & tenebras fuisse prodigiosas.*

PRidie Christi morientis in geminis lucidissimis stellis, Domini Iesv oculis, facta est eclipsis. *Et velaverunt eum, & percutiebant faciem ejus, & interrogabant eum dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit?* Die altero secuta est solis & lunæ defectio, qualem orbis numquam vidit. Testes oculati quinque. 1. Matthæus Levi, Telonarius, Hebræus, qui Hierosolymis hoc numquam dixisset, nisi certissimum omnibus fuisset. 2. Marcus qui Romæ scripsit. 3. Lucas, qui Antiochiæ in Græciâ id vidit. 4. & 5. Dionysius Areopagita & Apollophanes nondum Christiani, hos solis & lunæ labores admiratione summâ contemplati. Phlegon Adriani Imperatoris Chronographus, Quarto anno, inquit, ducentesimæ secundæ Olympiadis, dies horâ sextâ ita in tenebrosam noctẽ versus est, ut stellæ in cælo sint visæ. S. Martyr Lucianus, Perquirite, inquit, in Annalibus nostris, & invenietis temporibus Pilati. fugato sole, interruptũ tenebris diem. B. Matthæi verba sunt: *A sextâ autem horâ tenebræ factæ sunt super universam terram, usque ad horam nonam*. Diem Hebræi in horas duodecim divisérunt:

Eclipsis in oculis Domini Iesv, — Luc. c. 22. vers. 64. — In sole & lunâ. — Quinque oculati testes Eclipsis solis & lunæ. — Matth. c. 27. vers. 45.

ita horâ sextâ, quâ Christus in crucem affixus est, ipse erat meridies, seu nostra duodecima. Sub initium horæ sextæ, Dominus jam in cruce pendens, è septenis tria priora verba protulit; his veniam suis hostibus, latroni paradisum, matri filium dedit. His dictis tenebræ cœperunt orbē totum operientes. Dispulsis tenebris exclamavit Christus: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Ita quatuor posteriora verba est elocutus die jam restituto. Ita nigrum hoc tentorium horis tribus est visum, quibus Servator orbis silebat, & silens orabat. Vestes divisæ, ludibria ingesta, propinatum acetum, titulus lectus, sanguinis & aquæ fluxus spectatus, cùm ante, tum post tenebras. Hîc quinque aut sex capita nobis quærenda.

Seu nostra duodecima.

Matth. c. 27 vers. 46.

Deus atratum hoc tabernaculum expandit.

Ex quot. miracula distincta patrata. Primum.

I. Quis fixit nigrum hoc tentorium, seu, naturalésne fuerunt tenebræ, an supra naturam? Supra omnem naturæ cursum. Solus Deus atratum hoc tabernaculum expandit. Astrologi cum B. Dionysio asserunt, distincta quinq; miracula his tenebris patrata. 1. Tenebræ factæ sunt super universam terrā. Dionysius eas in Ægypto cum Apollophane Philosopho vidit. Heliopoli, illúdq; notū pronuntiavit: aut naturæ auctor patitur, aut mundi machina dissolvetur. Suidas hoc Græcè sic effert: Aut divinitas patitur, aut patienti cōpatitur. Vtrumque verum. Patiebatur Deus in naturâ humanâ, eidémq; compatiebatur. Hinc Athenienses, ut aliquorum opinio fert, aram *Ignoto Deo* posuerunt. Mathematicis certum, eclipsin nullam solarem per orbē universum diffundi ob parallaxin. 2. Ab horâ sextâ usq; ad nonam ipso trihorio diurna nox fuit, atqui nulla solaris defectio durare tamdiu potest, lunâ solem celeritate cursûs superante. 3. Lunâ plenâ, quæ tunc die decimo quarto fuerat, solaris nulla eclipsis est, sed lunâ intermestri & novâ, cùm inter solem & terram est luna. Dionysius vidit quâ ratione luna ab Oriente properaret, ut soli sese opponeret, & denuo in Orientem rediret, cùm aliàs ab occasu eō tendere soleret. 4. Luna horis pauculis illud itineris sui confecit, ad quod aliàs conficiendum, dies quatuordecim insumit. 5. Atque hoc uno die bis fecit, currendo & recurrendo. Hinc illa eclipsis prodigiosissima. Nimirum, quod D. Leo pro concione dixit: *Pendente in patibulo Creatore, universa creatura congemuit, & crucis clavos omnia simul elementa senserunt.*

Actor. c. 17. vers. 23.

Secundū.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Leo serm. 6. de Pass. Domini.

Reverā talis defectio solis, nullis retro sæculis visa est. Anno Christiano DCC.XXXIII. die beatissimæ Matris Virginis in cælum assumptæ XV. Aug. circa tertiam vespertinam visus est sol horribilē in modum operiri scuto nigerrimo, qui totum ejus orbem contegebat. Sed non ubique gentium, nec tamdiu eclipsis hæc durabat. Anno Christiano DCCCC.XXXVII. sereno cælo sol tenebris offusus velut cruentos radios fenestris immittebat. Sed nihil ad eclipsin, quę Christum morituru luxit. Anno Christiano M.DC.V. quod nos meminimus, tantam solis defectionem cursus siderum dedit, ut in plerisque Galliæ locis, die in noctem verso, agricolæ ac mercenarii desertis operis, fugam ad domos intenderent, brutę animantes hærerent attonitæ, multi hominum turbatas naturæ leges inclamarent. Hæ tamen tenebræ non æquārunt illas, quæ Domini IESV nuditatē in cruce velārunt. Solus ergo Deus atratum hoc tabernaculum fixit. *Talem habemus Pontificem*, inquit Paulus, *qui consedit in dexterâ sedis magnitudinis in cælis, sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo.* Sed hîc altera quæstio est, quibus de causis hæ tenebræ involverint orbem. Ordine causas adnumeremus.

Talis defectio solis numquam visa.

Beda in ep. hist. Anglic.

Sigebert. in chron.

Iacob. Gordonus in chronol. dicto anno. 1605.

Ad Heb. c. 8. v. 1. & 2.

1. Causa cur Christus erat velandus.

§. II. *Tam horribilium tenebrarum causæ assignantur.*

I. CHristus erat velandus. Nec num vini viribus sopitum, & inverecundiùs tectum Sem & Iaphet operuerunt pallio. Christus cruci nudissimus est confixus. *Eas enim*, inquit Athanasius, *quas nos in Adam indueramus, pelliceas tunicas exuit, ut nos pro iis Christum vicissim indueremus. Victus est Adam, qui vestimenta quæsivit; vicit ille, qui tegumenta deposuit.* At Christum adeò nudum in cruce flagellorū vulnera & tenebræ velārunt. Quis cælum objurget, quis illi exprobret? Quid hoc? ille te stellis, tu tenebris eum vestis. Iudæi irrisoris Chami nepotes irridēt; sol & luna verecundi fratris pallio suum parentem operiunt. Quid enim tenebræ, nisi pallium cæli? *Faciesq; eorum erant aversæ*, & ipsi retrorsum incedebant, contra omnem naturæ cursum. Christus igitur amictu hoc atro fuerat velandus.

Quod sit pro domo Abrahæ. Athan. de Passione & Cruce Domini. Amic. in Gen. 23. Aug. Gen. 9. vers. 23.

II. Orbem reformandū hæ tenebræ significārunt. *Tenebræ erant super faciem abyssi. Dixitq; Deus: Fiat lux. Et facta est lux.* Ita *Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi* IESV. Eramus *aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Tenebræ transierunt, & verum lumen jam lucet.* In tenebris olim paupertas & virginitas, nec speciem, nec nomen virtutis habuerunt: nunc autem in pretio est virtus utraque ob Christum pauperem & virginem, virginisque Filium.

Secundū. Gen. 1. 2. & 3. 2. ad Cor. 4. 6. Ad Ephes. 5. v. 8. 1. Ioann. 1. vers. 5.

III. Cæcitati Iudæorum arguendæ. B. Leo in Hebræam perfidiam excandescens, *In vos*, inquit, *Iudæi, cælum & terra sententiam tulit, vobis sol virtutē suam, diémq; subtraxit, vobis famulatum suum elementorum ordines denegaverunt, & recedente à legibus suis ministerio creaturæ, vestra obcæcatio, vestra est significata confusio.* Recessit à Iudæis lux veritatis & doctrinæ. Animos illorum, Ægyptiæ horribiles tenebræ obcæcant. Miseri ac fatui Messiam etiámnum hodiéque expectant, quem ante sexdecim sæcula in crucem egerunt. Obtusi sunt sensus eorum. *Vsq; in hodiernum enim diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.* Nata & educata in tenebris Synagoga. *Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indefinenter, numquam potest accedentes perfectos facere.*

Tertiū. Leo ser. 6. de Pass. Dom. 2. ad Cor. 3. v. 15. Ad Hebr. 10. v. 1.

IV. Tanto sceleri detestando & execrando sol & luna defecerunt, perinde ac si duces isti siderū dixissent: Contestamur ac denuntiamus orbi, nos parricidio isti, summóque sceleri non consentire: protestamur ac contradicimus, adeóq; nec spectare quidem hoc nefas possumus. Hæc hominum in conditorem suum immanitas: *Gravis est nobis etiam ad videndum.* Quis non miretur cum Hieronymo, & ingemiscat? Antè mali vexabant bonos, nunc ipsum ausi sunt Deum crucifigere: antè cives cum civibus digladiabantur, nunc servi in Regem Angelorum seditione motâ, & impetu facto necem illi intulerunt. Cohorruit orbis ad hoc flagitium; sol passus est deliquium, indignabundum luna vultum avertit, omne cælum facinus hoc abominari se testatum est.

Quarto. Sap. 2. v. 24. vers. 24.

V. Divinitati hominis crucifixi asserendæ. Aspectus crucis constantiam fidei labefecisset: sed consternatos animos miraculorum multitudo iterum erexit. Iudæi signa de cælo petebant: En illustrissimum. Suadebant Christo de cruce descenderet, & ita Dei Filium se monstraret. En magis admiranda: expallescunt sidera, quatitur terra, ingemiscunt saxa, tristatur totum cælum. Divino jussu *extendit Moyses manum in cælum, & factæ sunt tenebræ horribiles in universā terrā Ægypti tribus diebus.* Extendit & Filius Dei manus in cruce, & factæ sunt tenebræ tribus horis non in Ægypto solùm aut Palæstinâ, sed toto terrarum orbe.

Quinto. Exod. cap. vers. 22.

VI. Iustitiæ solem occubiturum, imò lucem undi extinguendam hæ tenebræ promulgabant. Videbātur sol orbi dicere: *Numquid venit hæc lucerna, ut sub modio ponatur, aut sub lecto? Non potest civitas abscondi supra montem posita: neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub*

Sexto. Matth. 5. vers. 14. Marc. 4. vers. 21. Matth. 23. v. 14. & 15.

Luc. c. 11. vers. 33. *sub modio, sed super candelabrū, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.* Non egetis jam meâ operâ; Lux mundi jam suo infixa est candelabro; cedant faculæ minores alię. Quod Ezechiel clarissimè vaticinatus, *Et operiam,* Ezech. c. 32. v. 7. & 8. inquit, *cùm extinctus fueris, calos & nigrescere faciam stellas ejus: solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum. Omnia luminaria cæli mœrere faciam super te.* Addit Amos: Amos. 8. vers. 9. *Et erit in die illâ, dicit Dominus, occidet sol in meridie.*

Septima. VII. Divinæ iræ testandæ. Visus est æternus Pater è cælo dicere: Vos servi scelestissimi eò me adegistis, ut proprio Filio meo non parcerem, sed pro vobis illum traderem occidendum; indigni estis, quibus ad patrandum facinus tam detestandū indulgeam diem.

Et quis sensus his tribus horis divinæ Matri, quis discipulo Ioanni, quis illis omnibus parricidis fuerit? Matrem & discipulum lux cælestis, notitia divinæ voluntatis circumfudit; non nesciebant hæc omnia divino nutu fieri. At Christi hostes caligo altissima involvit; putârunt illi vilem reum occidi. *Ecce tenebræ,* Isa. 60. v. 2. inquit Isaias, *operient terram, & caligo populos: Super te autem orietur Dominus, & gloria ejus in te videbitur.*

Octava. VIII. Dominicum funus tenebræ, hoc atrum cæli vestimentum, decebat. Voluissent creata omnia non tantùm parentare Christo, sed & mori pro Christo.

Leo ser. 6. de Pass. Dom. Quod S. Leo asserens, *Debebat,* inquit, *hoc testimonium suo mundus auctori, ut in occasu conditoris sui, vellent universa simi. Sed patientia Dei servat rebus atque temporibus ordinem suum, nósque in illum potiùs vocat affectum, ut eorum salutem petamus, quorum crimen horremus.* Cùm ergo rebus creatis non concessum cum creatore mori, saltem illius mortem lamentari, & funeris exequias voluerunt prosequi.

Nona. IX. Divinæ dissimulationi ostendendæ. Ita se cælestis Pater continuit, ac si rem in tenebris gestā non vidisset, ideóque talia fieri non vetuisset. Extemplò neminem punivit, annis quadraginta meritam ultionem distulit, longanimis & misericors, expectavit, tandem injuriarum & supplicii executoré misit Titum Imperatorem. Quam Pater in cælo, hanc & infami ligno Filius patientiam exhibuit, perinde si diceret: Vos modò pergite, & quod cœpistis opus, absolvite. In tenebris vos nosse aut numerare non scio. Heri oculos mihi obligâstis, ne percutientes viderem, hodie mihi ipse oculos convelo. O bone Deus, cur non mortifera edis miracula? cur è cruce non jubes prosilire fulmina? Quid vincit manus? Num clavi? sanè non possent, nisi misericordia obstaret, quę impios, dum agant pœnitentiam, exspectat.

Decima. X. Virtutes Christi, Obedientia, Humilitas, Patientia, Charitas, neque humanis sensibus, neque lumine naturæ cerni possunt: & quis satis intelligat, voluisse Deum à suis subditis ita tractari? Hîc meræ nobis tenebræ sunt. Salomone teste, *Dominus dixit, ut habitaret* 3. Reg. c. 8. vers. 12. *in nebulâ.* Teste David, *posuit tenebras latibulū suum. Nubes & caligo in circuitu ejus.* Elias transeuntem Deum Psal. 17. v. 12. Psal. 96. v. 2. 3. Reg. c. 19. vers. 13. visurus, *operuit vultum suum pallio.* Humana intelligentia & sapientia omnis agit in tenebris, tamquam si offusa sit illi nox sempiterna, hoc crucis mysterium gentibus stultitiā, Iudęis scandalum non capit. *Quia* 1. ad Cor. c. 1 vers. 21. *igitur,* inquit Paulus, *in Dei sapientiâ non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.* Hîc opus cælesti luce, quæ Centurioni ad Dominicam crucem excubanti obMatth. c. 27 vers. 54. orta est, cùm liberè fateretur: *Verè hic homo Filius Dei erat.*

Undecima XI. Summum hoc beneficium Christi morientis omnia naturæ beneficia obscuravit, uti veniente sole stellæ se abdunt. Inæstimabile prorsus redemptionis hoc beneficium est, aliáq; multùm superat. Hîc Ber- Bern. to. 2. de diligendo Deo. p. 1235 & seq. nardus pandens amoris brachia, *Quis dignè pensét,* inquit, *quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis,*

A *Dominū majestatis carne indui, mulctari morte, turpari cruce? Memento jam te esse nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia: at verò per totos triginta annos operatus est salutē tuam in medio terræ. O quantum laboravit sustinens!* Addit: *Mandatum est homini diligere Dominum Deum suum toto corde, totâ animâ, totâ virtute suâ, id est, ex omni, quod est, quod scit, quod potest. Quid si totū me debeo pro me facto; quid addam jam & pro refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facilè refectus quàm factus. Qui me tantùm & semel dicendo fecit, in reficiendo profectò & dixit multa & gessit mira, & pertulit dura, nec tantùm dura, sed & indigna.* Quid ergo retri- Psal. 115. vers. 12. buam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? *In primo opere me mihi dedit, in secundo se. Et ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo. Quid Deo retribuam pro se? quippe qui illum, non solum mei, sed sui quoque ipsius teneo largitorem. Etiamsi me millies rependere posſem, quid sum ego ad Deum? Hic vide quo modo, imò*

B *quàm sine modo à nobis Deus amari meruerit?*

Duodecima. XII. Magnatum mortem sæpe Deus prænuntiis signis & portentis patefecit. Et quamvis hæc desint, tota tamen illorum domus, & parietes atris pannis vestiti luctum præ se ferunt. Cùm cæli terræque Dictator moreretur, tota illius domus meritò luctum induit, elementa omnia, cælum & terra pullis vestibus sunt obducta. *Factæ sunt tenebræ super universam ter-* Matth. c. 27 vers. 45. *ram.* Nec enim tantùm Dominus omnium, sed pro omnibus mortuus est, beato Paulo teste: *Pro omnibus* 2. ad Cor. c. 5. v. 15. *mortuus est Christus, ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est.*

Prædixerat Christus: *Cùm exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à me ipso facio nihil, sed* Ioan. c. 8. vers. 28. *sicut docuit me Pater, hæc loquor.* Certè cognoverunt hæc agi divinitus, nec casu naturæ ordinem tantis prodigiis turbari. Nec dubium, quin tenebrę tam admirandæ, maximum horrorem plerisque omnibus incusserint. Nec tamen etiam dubium est, quin plurimi tenebris cedentibus, diéque jam restituto ad ingenii pravitatem, prout humanus est mos, pervicaces redierint. Sed tertia hîc quæstio salutaris nascitur, quid profuerit nobis nigrum hoc tentorium, tenebræ per orbem sparsæ. Diversis huic quæstioni documentis respondendum.

Quid nobis profuerit hoc nigrum tentorium.

§. III. *Diversa ex his tenebris documenta.*

1. Documentum: Memoria mortis Christi assiduè nutrienda.

I. MEmoria mortis Christi assiduè nutrienda. Ingressus in orbem & egressus Domini Iesv quàm fuit miserabilis? Inter bestias & in tenebris natus est, inter latrones & in tenebris mori cœpit. Die natali à pastoribus agnoscitur, die mortis à gentibus; illic à stellâ, hîc à sole noscendus proditur. Hic ingressus & egressus ambitionem nostram damnat, quæ nobis idemtidem suggerit: Ama sciri, laudari, ceteris præferri, digito monstrari. Sed longè aliud nobis

C inculcat Præceptor noster. E Christi scholâ est illud: *Ama nesciri, & pro nihilo reputari. Hæc est altissima & utilissima lectio, suipsius vera cognitio & despectio.* Imit. Christi, l. 1. c. 2. n. 3. & 4.

2. Memoria mortis nostræ numquam oblivioni danda.

II. Memoria mortis nostræ numquam oblivioni danda. Mors solem & lunam, & stellas nostri corporis verè obscurat, & diurnas induit tenebras. Ideo Ecclesiastes præmonens, *Memento Creatoris tui &c. antequam tenebrescant sol & lumen, & luna & stellæ.* Solis vicem intellectus gerit, stellarum oculi, faciei luna; hæc omnia caligo mortis obducet. Memento igitur Creatoris tui nunc sanus & valens, ac maturè domui tuæ dispone, & mori disce. Totâ vitâ discendum mori. Egregia res est mortem condiscere. Qui mori discit, servire dedidicit. *Semper discendum est, quod an sciamus experiri non possumus. Meditare mortem.* Eccles. c. 12. v. 1. & 2. Sene. de brevit. vitæ, c. 7 & ep. 26.

3. Summa Christi obedientia per solem monstrata.

III. Summa Christi sapientia per solē mōstrata. Iosue ducis ævo sol stetit, Ezechiæ retrocessit, die para-

Ioan. c. 14. vers. 31. sceves se abscondit. Christus sol obedientissimus, *sicut mandatum dedit mihi Pater*, inquit, *sic facio*. Cùm in virgineo utero Christus hominē indueret, solis instar decem gradibus recessit, quod sol Ezechiæ rogatu fecit. *1. Reg. c. 20. vers. 10.* Nam Dei Filius non solùm infra novem Angelorum ordines, sed etiam intra decimum gentis humanæ gradum se demittens, *Ego autem*, ait *sum vermis, & non homo, abjectio plebis, & opprobrium hominum*. *Psal. 21. v. 7.* Hic ipse Sol in olivarum horto stans, *Quem quæritis*, ait, *ego sum*. *Ioan. c. 18. vers. 5.* Stetit & coram judicibus; stetit ad columnam, cùm flagellis cederetur, stetit in alto spectandus plebi, stetit in tormentis. Demū Sol iste sepulchro se abdidit. *Philip. c. 2. vers. 8.* Sicut mandatum dedit illi Pater, sic fecit. *Factus obediens usq; ad mortē*. Cùm noster nos impetus ad currendum impellit, non stare, non lentiùs gradi, non reverti sustinemus. Hæc inobedientia est ex duritiâ mentis obstinatæ, cui dicas imperanti nolle obtemperare. Solē tuum aspice homo contumax, & obedire disce.

4. Summū supplicium sunt tenebræ, tam animi quàm tartari.

IV. Summum supplicium tam in hoc quàm in orbe altero, sunt tenebræ, tam animi, quàm quę sequuntur, tartari. Animi cæcitas in hac vitâ summū & sæpe postmodum hominis supplicium: Quod Ioannes explicans, *Excæcavit oculos eorū*, inquit, *& induravit cor eorū, ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos*. *Ioan. c. 12. vers. 40.* Quod Aug. Iudæis jure objicit: *Isa. c. 6. v. 10.* *Omnis pæne creatura expavit mortem Domini, nec tamen in his tantis aperti sunt oculi vestri.* *Aug. orat. contra Pagan.* O Iudæi, & ô Christiani, historia Christi patientis vobis prælegitur, explicatur, prędicitur, oculis auribúsque variè ingeritur, nec tamen in his omnibus aperiuntur oculi vestri. *Hæ tenebræ mouerunt magis timendæ quàm oculorum.* *Aug. l. 11. de civit. Dei, cap. 7.* Vsquequaque miser est, quem cęcitas ista corripit. Sed & tartareę tenebrę malorum & tormentorum omnium gravissimū sunt.

Privatio aspectūs Dei omne supplicium infinitè excedit. *Matth. c. 22. vers. 13.*

Ab aspectu Dei æternùm arceri, tristitiam ac dolorē omnem, calamitates omnes, omne malum ac supplicium infinitis partibus excedit. Ideo Christus maximum inferni carceris cruciatum expressurus, *Ligatis manibus & pedibus ejus*, ait, *mittite eum in tenebras exteriores*. Cave tenebras animi, ut caveas tartari.

5. Refugiū ad triplex tabernaculum. *Matth. c. 17. vers. 4.*

V. Refugium ad triplex tabernaculum. Petrus in rupe Thabor Christo suadens, *Faciamus*, inquit, *hic tria tabernacula*. Fiet, ni Petre, fiet, sed nō tali quem monstras loco, neque hoc quem prescribis modo, nec isto quo cupis tempore. Fecit Christus tria tabernacula.

Triplex tabernaculū Christi.

Primum candidum in amplo cenaculo, purpureum alterum in Pilati prætorio, tertium nigrum in monte Golgothæo. O Petre hîc bonum est nos esse, hîc ad animi salutem omnia sunt abundè.

Leprosi quatuor, quod Regū fasti memorant, extra Samariæ portam habitabant, cùm Syrus hostis obsideret urbem. Ergo hi quatuor viri ex fame ac rerum inopiâ consilium trahentes, *Quid hic*, ajunt, *esse volumus donec moriamur? sive ingredi volverimus civitatem, fame moriemur; sive manserimus hic, morandū nobis est. Venite ergo, & transfugiamus ad castra Syriæ.* *4. Reg. c. 7. vers. 4.* Ita vesperi ad Syrorum castra ob panicum terrorem penitus deserta pervenerunt. Ingressi proximum tabernaculum, esculentorum & poculentorū affatim invenientes comederunt & biberunt. Hoc fami remedium fuit. Inde alia atq; alia tentoria subeuntes, vasa, vestes, argentum & aurum copiosum inde asportarunt. Hoc inopiæ habuerunt solatium.

Leprosi sumus & nos, nec enim id negare possumus: Venite igitur, transfugiamus vitandæ fami ac morti. Triplex nobis jam patet tentorium. 1. Album,

In primo Christi tētorio albo cibi potúsque est abundantia.

in quo cibi potúsque summa est abundantia, Angelorū esca, sacrosancta Eucharistia, quam Christus moriturus in omnigenæ famis remedium reliquit. Venite, ingrediamur & epulemur, si nō singulis diebus aut hebdomadibus, singulis saltem mensibus. 2. Purpureum, in quo vestes pretiosæ, ostrum segmentatum verecundiæ, toga pura castimoniæ: hîc flagella & spinæ sunt vobis Domini IESV, quæ omnem in nobis, nisi bestię simus, prędicis carnis petulantiam retundant. 3. Nigrum in Calvariæ vertice, ubi ad crucem Dominicam tenebris septam, Charitatis aurum, Humilitatis argentum, æs Patientię gemmas Obedientię reperiemus. Confugiamus in aliquod ex tribus his tentorium. Hoc ajo: cùm exercemur adversis, cùm invidiâ mordemur, cùm inopiâ vel morbo conflictamur, cùm ignibus lasciviæ urimur, cùm nobis undecumque demum est ægrè, ad horum aliquod tabernaculum, tamquam ad tutissimum asylum confugiamus. Nemo invitus hinc excluditur, nemo hîc nisi volens perit. *Fusus est sanguis medici, & factū est medicamentū phrenetici.* Memoria Christi Vulnerum adversùs vitia potentissimū est antidotū. Verùm tres aliæ quæstiones hîc nobis subnascuntur. 1. Quem maximè tentorium hoc nigrū texerit. 2. Quanto tempore. 3. Quo usu, quorum bono. Ad singula respondendū.

§. IV. *Quid durantibus his tenebris Christus fecerit.*

QVis iste demum est, quem præcipuè atrum hoc tentorium operuit? Ille ipse, qui prostratulo crucem, pro pulvillo non saxum, ut Iacob, sed spinas capiti subjectas habuit. Quod nomen huic viro est? Cur nomen quęrimus, *quod est mirabile?* quod nulli libri, nulla lumina capiant: quidquid dixerimus, non satis hoc nomen exprimemus. Rex Regum est, altissimus, sapientissimus, pulcherrimus, opulentissimus, liberalissimus, mitissimus, patientissimus, fidelissimus, misericordissimus, sed simul etiam verissimus, justissimus, terribilissimus, nam & sanctissimus est & purissimus, & ens simplicissimum, se tamen omnibus accōmodans, ubiq; præsens, omnia implens, solus cor satians, immutabilis, incomprehensibilis, inscrutabilis, omnipotens, æternus. Et hic nō innixus scalæ, ut eum Iacob vidit, sed affixus furcæ, sub atro tenebrarum papilione habitat. Vrias à suo Rege jussus domum ire, *Arca Dei, & Israël & Iuda*, inquit, *habitant in papilionibus, & Dominus meus Ioab, & ego ingrediar domum meam, ut comedam & bibam?* Hîc non Arca Domini, sed Arcæ Dominus ipse vulneribus plenus conopeo nigro tegitur. Miramur & miseremur beatum Emmeranum Antistitem scalarum radiis illigatū, aures illius & nares, manuum item pedúmq; digitos articulatim amputatos, linguâ & oculos evulsos? At verò servus Christi fuerat Emmeranus; hîc verò Christus ipse à servis Dominus alligatus est ad cæli scalam, & manus pedésque perforatus, inter tormenta summa obiit.

Hîc arcanum pandimus Christi patientis, cui quatuor è ferro clavi, dolores utiq; acerbissimos creârunt, sed erant & alii quatuor clavi, qui acerbiùs eum confixerunt. 1. Patris offensa. 2. Propria ignominia. 3. Sitis horrenda intensissimis doloribus aliis aucta. 4. Tormenta summa, plurimis tamē non profutura. Ex imitatoribus Christi fuêre quidem multi crucifixi, nullus tam infando cruciatu. Theodorus puerorum jaculis rei. in cruce crucifixus est: Pionius igne subjecto crucem pertulit: Epimachus ferreis unguibus in ipsâ cruce laceratus: Cosmas & Damianus in crucem elati, saxis & telis petiti sunt: Neon, Asterius, Claudius in humiles cruces appensi, & canibus in eos concitatis objecti: Theonilla quatuor palis obliquè fixa: Blandina in cruce bestiarum incursibus exposita: Timotheus & Maura post supplicia gravissima novem ipsis diebus in cruce perseverârunt. Verùm hi omnes famuli & famulæ fuerunt, hîc ipse Dominus in cruce irrisus est.

Quæstio V. Quanto tempore duravit hoc crucis tormentum? Probè considerandum est quod dicturi sumus, & pectori altissimè inscribendum. Ipso meridie, seu paulò ante duodecimam nostratem horam in crucem clavis est adstrictus. Mox parricidis il-

lis

lis veniam rogavit, latroni in tormentis socio paradisum promisit, novum matri filiũ substituit. Ita post Hebræorum sextam, duodecimam diei nostram, cœperunt tenebræ. In tenebris Christus tribus integris horis pependit vivus, & tempore hoc toto siluit. Hîc accuratiùs expendendum, quantus plurimorũ in tam altis tenebris horror & terror fuerit. Idcirco Lucas, *Et omnis turba eorum*, inquit, *qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant percutientes pectora sua revertebantur.* Ægyptiorum lex vetus imperabat, si pater filium occidisset, ut triduo ad cadaver persedere, illúdq; aspicere cogeretur. Nec enim miti judicio graviorem pœnam inferri posse censuerunt. Nos rebelles filii occidimus parentem nostrum, cur pœnam hanc saltem trihorio non subeamus? Sedeamus ergo & spectemus Christi morientis arcanissimas quatuor actiones in tenebris majorem partem confectas.

Actio prima: Silebat & flebat lachrymarum testis Paulus, qui à Christo preces supplicationésque cum clamore valido & lacrymis oblatas asserit. De Christi per trihorium illud silentio, interpretum consensus est. Itaq; vigilavit in cruce & lacrymavit. Iacob peregrinus viator *tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo dormivit in eodem loco.* Asperius pulvinar Christus habuit, quod nihil somni admisit. Rex David suaviter meridians super molliore lecto dormiit, sed rectiùs vigilâsset eo tempore ac orâsset, nam somnum otiosa deambulatio, hanc curiosior prospectus, istum adulterii crimen est secutum. Sed peccati pœnas validè luit. Nam Absalonem rebellem filium cum exercitu imminentẽ fugiens Hierosolymis est egressus, quò se verteret incertus. In itinere hoc mœstissimo *ascendebat clivum olivarum scandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite plorans.* Imago fuerat Christi, qui in cruce flebat, sed quia lacrymabundum vultum non spinis, multò minùs pannis ob paupertatem operire potuit, velaminis vicem tenebræ fuerunt; ita capite operto, vigilante silentio flevit. Interim tot vulnera, sanguis, manuum pedúmque foramina clamârunt, uti Bernardus loquitur. Quæ clavorum vox, quę vulnerum lingua, quis sanguinis clamor?

Tres amici Iob *audientes omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, Baldad Suhites, & Sophar Naamathites: condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum & consolarentur. Cúmque elevâssent procul oculos suos, non cognoverunt eum, & exclamantes ploraverunt, scissíq; vestibus sparserunt pulverẽ super caput suum in cælum.* Lugubris accessus, sed multò plus habuit luctûs longior illic commoratio. Nam *sederunt cum eo in terrâ septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorẽ esse vehementem.* etsi enim abierint, cibi aliquid aut somni capientes, mox tamen redierunt. Ita in multam noctem sessitârunt ad ægrũ. Digressi paululum mox summo mane denuo se stiterunt. Suâ saltẽ præsentiâ testati, quàm cupiant amici munus exequi. Principio morbi, quies & silentium aptissima medicina. Ita fortassis Angelus, uti nonnemo sentit, in oliveto Christum, non tam loquendo quàm assistendo, ipso habitu gestúque solabatur, ita ut Christo in genua procumbente, poplites & ipse submiserit, Christo in terram se prosternente, humi & ipse se prostraverit, quod Christus à suis petiit. Nec enim à Petro consolatorios sermones, sed mœroris societatẽ exigens, *Sic non potuistis*, inquit, *unâ horâ vigilare mecum? sustinete hic & vigilate mecum: vigilate & orate.* Prima igitur Christi in cruce actio fuit, vigilare & lacrymare.

Actio altera: Trihorio illo infanda tolerabat, nam illi quatuor occulti clavi dolores incredibiles creârunt Christo. Andreas Apostolus biduum in cruce vivus pependit, sed ex hoc suggestu animosissimè plebi concionatus est. Timotheus & Maura tametsi novem diebus, ut dictum, in cruce animam traxerint, mutuis tamen hortatibus insigniter sese animârunt. Marcus & Marcellianus fratres in unâ eâdémq; cruce diem unum & noctem cantârunt: Ad crucem Domini nihil odarum aut cantûs auditum est, hîc gemitus, suspiria, lacrymæ. Si hæc passionis acerbitas, inquit Iisidorus, ad memoriam reducatur, nihil tam durũ est, quod non æquo animo toleretur. Parva enim toleramus, si recordemur quid biberit ad patibulum, qui nos invitat ad cælum. Ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucémque sustinuit, & nos miseri ad nostram confusionem unico sermone fatigamur, imo & verbulo dejicimur?

Actio tertia: Orabat & seipsum Patri sacrificabat. Sunt qui putent, Psalmum vigesimum primum (*Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti*) totũ à Christo in cruce recitatum. Affectu pio conjectare talia possumus, scire vix possumus. Non dubium illud, quin sese in ipsâ etiam cruce, voluntati paternæ centies iterúmque centies obtulerit: *Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te*, ita mi Pater, sicut mandâsti mihi, sic facio, Pater. Oblatus est non tantùm quia ipse voluit, sed quia seipsum obtulit. Ad hanc sui oblationẽ Gregorius Nazianzenus nos valido impulsu excitãs. *Offeramus*, inquit, *ei qui pro nobis passus est & resurrexit. Aurum fortasse me dicere putatis, aut argentum, aut texturas, aut pellucidos & ingentis pretii lapillos, fluxam fragilémque terræ materiam, cujus majorem partem improbi fere possident. Imo verò nosmetipsos offeramus, hoc est, opes Deo charissimas, maximeque congruentes. Imaginis decus imagini reddamus; dignitatem nostram agnoscamus; exemplar nostrum honore prosequamur; mysterii vim intelligamus, & pro quo Christus mortuus est. Simus ut Christus, quoniam Christus quoque sicut nos. Efficiamur Dei propter ipsum, quoniam ipse quoque propter nos homo factus est.*

Actio quarta: Expectabat mortem. Nam ideo tenebris tam profundis jusserat nigrescere omnia, ut cessante ad crucem strepitu ac tumultu, suo nos exemplo erudiret, quomodo per preces & lacrymas parandus sit animus ad mortem. En quàm retinens sui mortis sit Christus, qui diem laboribus dabat, nocte in montibus orabat. Quæ omnia nobis instruendis fecit. Ita etiam in Calvariæ jugo, jam & hostibus & amicis officio præstito, quietum silentium tam orationi quàm præparationi ad mortem elegit, ut & nos disceremus mori.

Carolus Borromæus Senator purpuratus, Mediolanensis Præsul sanctissimus in extremis triplicem sibi gratiam præstari desiderans ita precatur:

Sanctissime & vigilantissime Custos Angele, constituo te procuratorem testamenti, ultimæque voluntatis meæ, ad impetrandas mihi à Domino IESV tres gratias. Prima est, ut donet mihi unum solum lacrymosum suspirium, ex infinitis illis quæ habuit ipse, dum per tres horas vivus pependit in cruce, quorum efficaciâ & virtute mitigentur lacrymabiles illi singultus, cordisque pressuræ & angustiæ, quibus in horâ mortis affligar: & ut gloriosissima Dei Mater Maria dignetur vel unico etiam aspectu ex iis quos ipsa sub cruce stans habuit, virgineos oculos in filiũ unicum defigendo. Altera gratia est, ut tu fidelissime Custos meus, in illâ mihi potissimùm horâ succurras, quando anima mea separabitur à corpore meo, ut inveniam benignum judicem ex merito flagrantissimæ illius charitatis, quâ paternum ipsius pectus in cruce fuit inflammatum pro salute peccatorum. Tertia gratia est, ut tu idem piissime Custos meus animam meam tibi habeas commendatam, eámque de ergastulo corporis egressam Redemptori meo offe-

Luc. 23. vers. 48.

Tota duo sequentia verbis variis repetendam ejus mihi Lector.

1. Actio Christi tempore tenebrarũ: Silens lacrymatio. Ad Heb. 5. vers. 7.

Gen. c. 28. vers. 11.

2. Reg. c. 11. vers. 2.

2. Reg. c. 15. vers. 30.

Iob 2. v. 11. & 12.

Ibid. v. 13.

Ioan. Pineda.

Matth. c. 26 vers. 40.

Ibid. v. 38. & 41.

2. Actio. Ardens oratio.

3. Actio. Inexpectabilis perpessio.

Matth. c. 11. vers. 26.

Nazianz. orat. 41.

4. Actio. Taciturna mortis expectatio, & ad eam præparatio.

Oratio Caroli Borromæi pro obtinendâ triplici gratiâ.

offeras, ut eum unà tecum in gaudiis cæli videam, perfectè amem, eóque æternaliter fruar.

Obtenebrescente cælo summatim hæ quatuor Christi actiones fuerunt: Silens lacrymatio, ardens oratio, inexplicabilis perpessio, taciturna mortis expectatio & ad eam præparatio. Hæc Christi perseverans fuit in cruce patientia *usque ad Nonam.*

Horam tertiam vespertinam nostram.

§. V. *Quàm acerbum Christo morituro fuerit hoc tenebrarũ trihorium, & de perseverantiâ* usque ad nonam.

QVis assequi possit cogitando, quis æstimando capiat, quantos angores & dolores Dominus IESVS hoc trihorio sit passus *usque ad nonam?* sed multò minùs æstimari poterit amor, quo tanta passus. Hic certè tam immensus fuit, ut postquam flagris cæsus quinque aut sex millia plagarum accepit, ut Landulphus sentit, paratus tamen fuerit, denuo tantumdem verberum subire. Si septuaginta pluribúsve spinis caput coronatus, septem aut septuaginta millibus spinarum cruciari non abnuisset. Et ubi trihorium in cruce perduravit *usque ad nonam*, tribus millibus horarum, imò ad supremum judicium amore nostri crucis tormenta perpeti non recusâsset. Amor immensus. Verùm tres illæ horæ omni genere angustiarum & dolorum adeò fuerunt oppletæ, ut trihorium illud rectè nominemus triennium. Quòd si divini honoris & nostræ salutis, patiendique desiderium spectemus, amori tres horulæ partes, momenta tria fuerunt, uti Jacobo Patriarchæ septem anni totidémque alii, iterúmque *septem anni præ amoris magnitudine dies pauci sunt visi.* Amorem opilionis Hebræi longissimè superavit amor Christi, qui extrema omnia passus *usque ad nonam.*

Landulphus in vitâ Christi. Alii numerant 5475. certa hæc, certum, maximum fuisse numerum.

Gen. c. 29. vers. 20.

Nosco bono hæc tanta passus est Christus.

Sexta demum quæstio est, Quorum bono hæc tanta passus est eo tenebrarum trihorio? Hostium, hoc est, nostro. Si nos omnes, si tota gens humana tribus millibus annorum apud inferos in cruces appensa, ignes assiduos pertulisset, peccati pœnas abolere, ac veniam mereri non potuisset, quod potuit Christus trihorio, quo Dimas latro plus didicit in furcâ, quàm Iudas Apostolus in Christi scholâ. Ex hoc ipso trihorio licebit nobis discere, quod omni vitâ profuturum. Tria potissimùm documenta subnectimus.

Tria documenta ex hoc Christi trihorio tormento.

1. Crux Christi nõ ferenda solùm, sed usque ad nonã perferenda.

I. Crux Christi non ferenda solùm, sed usque ad nonam perferenda. Diximus aptissimam esse medicinam, principio morbi silentium & quietem. Hîc plerique omnes erramus. Cùm ægrè nobis est, grandi nimiùm tumultu æquos iniquos opem poscimus. Longè rectiùs cum animi tranquillitate ad Deum nos vertemus. *Hæc dicit Dominus Deus*, clamat Isaïas, *si revertamini & quiescatis, salvi eritis: in silentio & in spe erit fortitudo vestra.* En Christus dolorum plenus absque omni solatio pendebat, manuum pedúmque vulnera mole corporis magis ac magis dilatabantur, sole deficiente insolitum frigus augebat corporis cruciatus, horrendæ tenebræ vix aliud quàm tormenta summa cogitare permittebant. Tota quidem vita Christi labor merus & dolor fuit, at verò tam acervatis doloribus & mœroribus numquam angebatur, atque illo trihorio. Nihilominùs in extremis his angustiis & cruciatibus quærulæ voces nullæ audiebantur, tacitæ fluebant oculis lacrymæ, uti sanguis vulneribus; orabat ipse, totúmque trihorium illud oratione consumebat, oratione prorsus validissimâ: tot enim orantis erant ora, quot vulnera; tot linguæ, quot sanguinis guttæ. Ad hanc ideam te compone, quisquis es, cùm eris in cruce; sile, quiesce, ora. *Si revertamini & quiescatis, salvi eritis.* Nos sæpe contraria omnia facimus: tumultuamus, fremimus, indignamur, omnem animi tranquillitatem perdimus clamosâ impatientiâ.

Isa. 30. v. 15

II. Christi doloribus indolendum seriò. Exiguum nimis est ad hæc audita vel lecta die parasceves ingemiscere; in auras abit hæc curta pietas, si huic consensum nihil operis sequatur. Et sunt qui nec ipsis quidem Soteriis multum ingemiscant saxis duriores: de Christi cruciatibus quædam audiunt, & etiam cogitant, sed sine sensu, sine omni curâ imitationis. *Averterunt facies suas a tabernaculo Domini, & praebuerunt dorsum.* Non immeritò quærit S. Bonaventura: *Quare magis comparetis punctur æ pedu tui, quam morti Domini tui?* Numquid ergo plus diligis pedem tuum quàm Dominum tuum? En quot fonticuli fluunt & cauteria, non illum, sed te, nisi saxum sis sananda.

1. Christi dolores indolendi seriò.

2. Parasceves. vers. 6. Bonaventura. Amor Dei.

Sunt alii qui moventur quidem Christi cruciatibus, & altum ingemiscunt, nigrum hoc tentorium subeunt cum magno sensu, modò cum diuturnitate; nam eadem delicta quæ defleverunt, post pauculas hebdomades repetunt inconstantiâ sanè miserabili. Ioab dux belli, quod in Regũ fastis est, *fugit in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Iussus egredi respondit: *Non egrediar, sed hîc moriar;* illic & moriturus. Ita quisque secum statuat: à cruce IESV Domini mei nullus hominum, nullus cacodæmonum me avelet; hîc moriar. Satius occidi centies, quàm peccatis inquinari. Calliopius juvenis sanctissimus pridie parasceves cruci affixus capite inverso, pedibus ad cælũ erectis, ut divus Petrus, die sequenti mortuus est. Mater filium ita pendentem brachiis strinxit eo animi dolore, ut ipso filii complexu obierit. Ita nos Christum sub nigro tentorio crucifixum amplectamur, ut vitiis omnibus, suo quisque maximè familiari ac domestico moriamur. Mori melius quàm vitiis mergi.

3. Regũ. vers. 28. Illud non est dictum. A cruce Domini mei. Dies. p.

III. Exhauriendus Christi calix, uti suum exhausit Christus usque ad guttam ultimam, *usq; ad nonam.* Et certè calix fuit felle confertissimus, cum tamen exhausit Christus. Potuit dicere, *Consummatũ est.* Credibile est quod pii scriptores censent, adfuisse Angelos huic ultimo actui, qui & primo interfuerunt in horto. Cùm ergo Christus pegma ferale ascenderet figendus cruci, Angelus eum solatus simili dicto creditur: Domine, *usque ad nonam*: tres horulæ restant, & confectum est opus hoc grande. Explevit tres horas istas integerrimè, aliquid insuper adjecit temporis, ut mensura esset conferta & superfluens. Nam ante sextam, seu duodecimam nostram affixus est cruci, post nonam, seu nostram tertiam expiravit. Ita calicem hunc felleum, inundantem, plenissimum ebibit, perduravit *usque ad nonam*, & ultra nonam.

3. Exhibitionis Christi fixi ad libitum. Iam e. vers. 30.

Quàm nos, cheu! longanimes non sumus, vix calicem istum sorbillare incipimus, & mox saturi sumus; vix pati ordimur, & finem spectamus, omnis moræ inter tristia & acerba impatientissimi. Nos scilicet legem habemus, sed legem quam mundus & caro dictârunt. Parvas pœnitentias & magnas indulgentias, brevem orationem & longam confabulationem, parum crucis & multum mercedis. O Christiani, durandum & perseverandum est *usque ad nonam.* Suum cuique patiendi terminum Deus posuit, quem nulli licet transgredi, suas quisque dolendi horulas habet exactissimè dimensas ad unguem; citiùs finire nefas. In cruce permanendum *usque ad nonam.*

Huc igitur, huc confluant sub nigrum istud tentorium afflicti omnes, & quibuscumque malè est, huc ægri omnes, qui suas horas velut annos Deo adnumerant, huc contempti & abjecti, huc pauperes & egeni, huc solatiis destituti, mœroribus exhausti, curis aut tentationibus dejecti, huc omnes qui in dolore sunt, hîc omnium ægritudo ad libellam auri appenditur. Hîc discendum miserias humanas

Afflicti omnes ad hoc tentorium confugiant.

omnes

omnes tolerandas *usque ad nonam*, usque ad præscriptum ab omni æternitate tempus. Suus cuique finis à Deo assignatus est. Duas aliqui etiámnum horas habent, quas in cruce consumant; aliqui sesquihorâ, sesquitertiam alii, nonnulli tres quadrantes, quidam unicum, sua tamen omnibus toleranda crux est *usque ad nonam*, ad præstitutum exitum. Quid querimur? cur dolores ipsi nostros asperamus impatientiâ? omne malum levius fit tolerando. Nos omnes istud solletur, nemini nostrûm tres integras supereſſe horas; pars trihorii magna jàm exhausta est. Aliquibus vix quadrans restat unicus. Quocirca, mei, sustinete hîc & vigilate *usque ad nonã*. Sustinete cum Christo propter Christum, & omnis amaror calicis dulcescet. Suavius est extrema omnia pati *usque ad nonam*, quàm ardere sæculis æternis.

CAPVT. XI.

Moriente Christo scissum templi velum, aperta monumenta, ruptæ petræ, mota terra.

REx David Absalone filio, dum è quercu pendet, transfosso, lugubre carmen iterans clamabat voce magnâ: *Fili mi Absalom, Absalon fili mi.* Cùm Dei Filius hominum obedientissimus in cruce obiisset, orbe toto lugubris clamor est auditus, *Luxit & elanguit terra.*

2. Reg. c. 19. vers. 4. Psal. 33. v. 9.

E diversis quatuor locis hęc comploratio est orta, è templo, è tumulis, è petris, è tellure ipsâ. De his Matthæus clarissimè, *Et ecce*, inquit, *velum templi scissum est in duas partes à summo usq; deorsum, & terra mota est; & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt.* Hęc quatuor prodigia interitū vitæ testata, hoc capite sunt explicanda.

E quatuor locis diversis hæc coplorato est orta. Matth. c. 27 vers. 51.

§. I. *Christo moriente scissum templi velum.*

PRodigium primum Velarii sacri scissura. Templū velut sacellum luxit sanctissimum illud Dominici corporis templum, crucis ariete tam fœdè dirutum. Quod futurū Christus *de templo sui corporis* prædicens, *Solvite*, inquit, *templum hoc.* Porrò Hierosolymæi templi velum duplex fuit. Exterius unum ante sancta, interius aliud ante Sancta sanctorum prætensum. Primi illius expressam mentionem faciens Paulus, *Post velamentum autem secundum*, inquit, *tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum.* Aristeas fratri Philocrati iter suum ad Pontificem Eleazarum describens, hoc velum vocat spectaculum jucundissimū, quo numquam facilè satiari possis, præsertim cùm illud undante vento crispatur. Iosephus ex Hebræis Græcus scriptor, Solymæum templum unà cum hoc velamine (quod Aulæū nominat) depingens, fores habebat aureas, inquit, quinquaginta quinq; cubitis altas, sexdecim latas. Adhæc aulæum longitudine pari, hoc est, velum Babylonicū hyacintho & byssо, & cocco, & purpurâ variatum, mirabili opere factum, neq; contemplationis expers colorum permixtione, sed velut omnium rerum imaginem præferens. Cocco enim videbatur ignem imitari, & byssо terram, & hyacintho aërem, ac mare purpurâ, partim quidem coloribus, byssо autem ac purpurâ origine: quoniam byssum quidē terra, mare autem purpuram gignit. Erātque in eo perscripta omnis cæli ratio, præter signa. Introgressos autem inferior pars excipiebat, cujus altitudo quidem habebat sexaginta cubitos, & longitudo totidem, latitudo viginti.

Dom. 2. n. 19. & 21. Duplex templi Hierosolymæi velum. Hebr. c. 9. vers. 3.

Iosephus de bello Iudaic. lib. ante fin. pag. 917.

Sed utrum è duobus his velis scissum est? Sunt qui exterius dicāt: sunt qui asserant interius, quod à Matthæi verbis non dissonat: aliqui utrumque laceratum affirmant, quod Alphonso Salmeroni satis probabile videtur. Hoc factum simulatq; Dominus IESVS animā efflavit: *Et ecce*, inquit Matth. *velum templi scissum est in duas partes à summo usq; deorsum.* Diversę hujus causę.

Aug. l. 3. de consensu Evang. c. 19. Matth. c. 27 vers. 51.

I. Detestatio scelēris Hebræi tunc cōmissi. Iudæorum mos erat auditis in Deum maledictionibus non tantùm diloricare vestem, sed scindere. Ita Caiphas *scidit vestimenta sua dicens: blasphemavit* †. Æternus Pater unigenam suum in cruce mortuum cernens, velarium sacrum veluti vestem suam discidit, testatus hunc suum esse Filium, séque ob cędem illius iratum detestari facinus in eo jugulando commissum. Quòd si David audità Saulis & Ionathæ regum morte vestem scidit, quantò magis Pater obedientissimi Filii mortem quodammodo perhorrescens id fecit? *Numquam res talis facta est in Israël.*

1. Caussa vel templi scissi: Detestatio scelēris Hebræi tunc commissi. † *Matth. c. 26. v. 65.* *Iudic. c. 19. vers. 30.*

II. Caussa, Patefactio mysteriorum sub involucris latentium. Prius omnia erant ænigmata, nunc evoluta sunt, & in lucē posita. Nimirum Moyses vultum tegebat, aliter à Iudæis non aspiciendum: Tot cæremoniæ, ritus, observationes, sacrificia, & sacrificiorū differentiæ velum erant, quo Christianorum spiritalis vita tegebatur. *Omnia in figuris contingebant illis.* Desierunt hæc omnia. *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate.* Vix ulla olim mentio cæli, judicii, interioris veræ humilitatis; pleraque omnia in corporis sensus incurrebant. Nunc patent Christianis, quæ tecta fuerant Iudæis. Evanuerunt illi. Hieronymus, *Velum templi scissum est*, inquit, *& omnia legis sacramenta, quæ prius tegebantur, prodita sunt.* Corruscat Christi Evangelium omnibus exponendum. Priscæ legis cultus & sacrificia sunt abolita; salutis mysteria nemini ampliùs velanda. Consummata sunt hæc omnia. Patet jam arca, quæ continebat manna. Cena Christi omnibus expolita; patent tabulæ, Prophetarum vaticinia; patet Aaronis virga, Crux Dominica. Non jam ampliùs in atrio standum; admittimur in conspectum Dei. Scissum est velum, cælo mutavit in spiritum.

2. Patefactio mysteriorum sub involucris latentium. 1. Cor. c. 10. vers. 11. Ioan. c. 4. vers. 23.

III. Caussa, Recessus gratiæ à Iudæis. Beatus Ephrem asserit, tunc multis visam è Sancto sanctorum albam evolare columbam. Iosephus ipse narrat à sacerdotibus noctu in intimo templo auditum primò quidem motum ac strepitum, postea verò subitā vocem quæ diceret: Migremus hinc. Divus Cyril. *Opportunitas tunc maxime*, inquit, *pulcherrima fuerat, ut velum templi scinderetur, & lex aperiretur, quando animam pro nobis Salvator tradidit: tunc enim à gratiâ Dei penitus Israël decidit, resilitq; longè ab eâ, cùm tanto furore Salvatorem suum impie occidit.* Idem adstruens Theophylactus, *Scissum est velum*, inquit, *per hoc manifestante Deo, quòd gratia spiritūs è templo evolet, & quòd Sancta sanctorum omnibus conspicua & manifesta fiant.* Quæ Victor Antiochenus confirmans, *Fecit hoc*, ait, *non in templi contumeliam, sed in sacerdotum notam. Illi enim, qui diutius in templo diversarentur, indigni erant. Oportebat adhæc vaticinium, quod de futurâ templi desolatione extabat, impleri.*

3. Recessus gratiæ à Iudæis. *Iosepb. l. 7. de bel. Iud. c. 12. pag. 961.* *Cyril. l. 12. in Ioan. c. 37* *Theophyl. in Marc.* *Victor Ant. in Marc.*

IV. Caussa, Transitus à Iudæis ad gentes, à Synagogâ ad Ecclesiam, à toto sacrificiis ad unum idq; sanctissimum, à sexcentis tredecim legibus, ad unicam eámque suavissimam Evangelii legem: Ama Deum, & universis legibus satisfecisti. Hunc à Iudęis ad gentes transitum Christus prædicens sæpius, *Auferetur*, inquit, *à vobis regnū Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Quandoquidem ergo Messiam vestrum non tantùm abjicitis sed eum insuper crucifigitis, auferetur à vobis etiam Messiæ regnum; cælum perdetis, & terram non retinebitis. Irruet Romanus exercitus & templo sacrificiisque subversis innumeros ferro trucidabit, ceteros in omnes orbis partes disperget. Satis diu invitati estis ad pœnitentiam, sed quia bonitati divinæ contumaciter obstitistis, en transitum ad gentes struimus. Hoc idem illis in os opprobans Paulus: *vobis*, inquit, *oportebat primùm loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis*

4. Transitus à Iudæis ad gentes, à Synagogâ ad Ecclesiam. *Matth. c. 21 vers. 43. & c. 23 v. 38.* *Actor. c. 13. vers. 46.*

litus illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes: sic enim præcepit nobis Dominus. Quisque videat, ne idem sibi denique dicatur: Vocatus es diu satis. & renuisti; tuam ipse salutem pervicax repulisti; spes emendationis tuæ nulla est. Peribis ergo, sed volens coronâ tibi destinatam alter accipiet. Cælum tibi obserabitur æternùm: fruſtrà pulsabis januâ jam clausâ. Væ homini, quem talis fulminavit sententia.

1. Nova ad cælum via per Christi mortem patefacta. *Hebr. c. 10. v. 19. & 20. Hebr. c. 9. vers. 8.*

V. Causa, Nova ad cælum via per Christi mortem patefacta. Hanc Paulus digito monstrans, *Habentes itaq; fratres*, inquit, *fiduciam in introitu sanctorum, in Sanguine Christi: quam initiavit nobis viam novam & viventem per velamen, id est, carnem suam.* Iam igitur propalata est via Sanctorum. Noctes atque dies patet ampli janua regni, reseratus est omnibus in cælum ingressus; nemo excluditur qui ad illa Sancta sanctorum per novam hanc viam contendit. Scissum est velum, apertū est cælum. Iam Stephanus etiámnum in terrâ stans solis oculis illuc penetrat divinæ gloriæ spectator. Sicut aurem eo prorsus momento, quo Christus in cruce obiit, Dei gloria se spectandâ Patribus in limbo præbuit, ita cuivis hominum puncto mortis Deus se cernendum exhibet, nisi moriens adhuc in nebulâ peccati hæreat.

§. II. *Propria sciſi veli explicatio.*

Via crucis est via ad beatitudinem.

VIa verò quâ sibi Christus Corporis sui gloriam, nobis & animi & corporis beatitudinē obtinuit, crux fuit jussu Patris tolerata. Hæc verissima est ad Sancta sanctorum via, via crucis. Amemus, ô Christiani, crucem. Hanc nobis Dominus ut legatum carissimum testamento legavit. Ambrosius tamquam lector testamenti, *Auctor pietatis*, inquit, *in cruce pendens testamentum condidit, singulis pietatis opera distribuens: Apostolis persecutionem, Iudæis corpus, Patri spiritum, Virgini Paranymphum, latroni paradisum, peccatori infernum, Christianis verè pœnitentibus crucem commendavit.* Ad crucem amplectendam totis scriptorum voluminibus invitamur, sed illa religiosę simplicitatis cohortatio mihi videtur omnium nervosissima, quæ compendio ita nos instruit: *Non est alia via ad vitam, & ad veram internam pacem, nisi via sanctæ crucis & quotidianæ mortificationis. Dispone omnia secundum tuum velle & videre, & crucem semper invenies. Converte te suprà, converte te infrà, converte te extrà, converte te intrà, & in his omnibus invenies crucem: & necesse est te ubique tenere patientiam, si interiùs vis habere pacem, & perpetuam promereri coronam. Si libenter crucem portas, portabit te, & ducet ad desideratum finem, ubi scilicet finis patiendi erit quamvis hic non erit. Si crucem invitè portas, teipsum magis gravas, & tamen oportet ut sustineas. Si abjicis unam crucem, aliam procul dubio invenies, & forsitan graviorem.*

Ambr. serm. de passione Domini.

Eam Christianis verè pœnitentibus Christus cōmendat.

Thom à Kemp. in Imit. Christi, l. 2. c. 12. ex quo hic sumpta.

Nō est alia via ad vitā, & ad internam pacē, nisi via S. crucis.

Tota vita Christi crux fuit & martyriū.

Tota vita Christi crux fuit & martyrium, & tu tibi quæris requiem & gaudium? Erras, erras, si aliud quæris quàm pati tribulationes, quia tota ista vita mortalis plena est miseriis & circumsignita crucibus. Quamdiu pati grave tibi est & fugere quæris, tamdiu male habebis, & sequetur te ubiq; fuga tribulationis. Nemo ita cordialiter sensit passionem Christi, sicut is, cui contigerit similia pati. Calicem Domini affectanter bibe, si amicus ejus esse, & partem cum eo habere desideras. Meritò deberes libenter modicum pati pro Christo, cum multi graviora patiantur pro mundo. Scias pro certo, quia morientem te oportet ducere vitam. Et quantò quisque plus sibi moritur, tantò magis Deo vivere incipit. Nihil Deo acceptius, nihil tibi salubrius in mundo isto, quam libenter pati pro Christo. Omnibus ergo perlectis & scrutatis sit hæc conclusio finalis, Quoniā per multas tribulationes oportet nos intrare in regnū Dei.

Psal. 43. Propter te mortificamur totâ die.

Actor. c. 14. vers. 21.

Reverā è solidę pietatis meditullio hęc nata sunt, instar oraculi habenda. Verùm patientiam omnes cōmendant, sed pati recusant. Hi mores nostri sunt. Ergo ad Christum denuo nos vertamus, & scissum velum in ejus sanctissimo corpore consideremus. Nec enim hoc quisquam exposuerit magis propriè quàm Paulus, cujus voces sunt: *Per velamen, hoc est, carnē suam.* Hoc velum corporis Dominici à summo usque deorsum, à suprema usque ad imam partem scissum est. Quod prævidens Haias, *A plantâ pedis usque ad verticem*, inquit, *non est in eo sanitas: vulnus & livor, & plaga tumens.* Hoc velum ita scissum, adumbrabat Christi summos dolores, membra omnia in dolore maximo fuerunt, suum quodque habuit, eúmque non simplicem. Verè vir dolorū Christus, & sciens infirmitatem: *Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit.* Sed & animum summis mœroribus obrutum testantur ea verba: *Tristis est anima mea usque ad mortem: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Neque enim hoc velut in theatro comicus proclamavit. Quod dixit, re ipsa sensit. Nec tantùm summi, sed & diuturni erant hi dolores: à tempore cenæ usque ad nonam finitæ vitæ, luctatus est cum morte ultra viginti horas. Attendite & videte, si est dolor similis huic dolori. Imò verò jam in Matris utero Christus supplicio crucis affectus est. Iam jussio Patris urgebat: *Fili mi, crucifigendus es.* Ab eo momento Christus præsentissimam semper ante oculos crucem habuit, cum hoc mandato Patris, qui ab omni æternitate rerum universarum seriem prævidens, decrevit Filium in terras mittere crucifigendum. Ita Christus non solùm tribus horis, sed triginta quatuor annis in cruce pependit, & fellis calicem bibit. Hinc pius ille scriptor, quem dixi, rectè asserit: *Nec enim* IESVS *Christus Dominus noster, unā horā sine dolore passionis fuit, quamdiu vixit.* Deinde calix ille Christi felleus nullâ solatii suavitate fuit temperatus. Discipulis Crucifixi & aliis ejus imitatoribus dabatur calix solatiis permulsus: Apostoli cùm virgis cederentur, *Ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine* IESV *contumeliam pati.* Andreas crucem sibi fixam eminus salutabat. Stephano lapides torrentis dulces fuerunt. Laurentius prunis incubat ut plumis. Tiburtius prunas calcat ut rosas. At Christus ingemiscens, *Circumdederunt me*, inquit, *dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbaverunt me. Dolores inferni circumdederunt me, præoccupaverunt me laquei mortis. Improperium expectavit cor meum & miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inveni.* Ista nos ita solentur, & firment ut modicum, quod patimur, libenter patiamur.

Luc. 22. Act. 5.

Psal. 68.

§. III. *Christo moriente aperti tumuli.*

ET *monumenta aperta sunt*, inquit Matthæus, *& multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.* Disjectis, terræ motu aut fissis marmoribus, quibus tegebantur, hiârunt tumuli, mortui suum Dominum agnoscebant, quem nosse vivi nolebant; eámque cædem vel clausis oculis ferre quasi horruerunt mortui, quam inferre non verebantur vivi. Nam & hoc singulari prodigio declaravit Deus, eum qui interfectus, suum esse filium, non solùm cæli & terræ, sed & mortuorum Dominum, inferorum domitorem; qui carcerem mortis subeat, non ut clausus illic maneat, sed ut captivos omnes educat. *Monumenta aperta sunt*, inquit Hieronymus, *in signum futuræ resurrectionis.* Hæc extra urbem sic erant reserata, ut ipsa cerni possent cadavera, certè à Romanis aliisque gentibus. Nam forsan Iudęi homines, scilicet religiosissimi noluerunt egredi, ne aspectu illo mortuorum contaminarentur. Etsi verò moriente Christo aperta fuerint monumenta, nullus tamen mortuorū ante Christum redivivum in vitam rediit. Quod dilucidè Hieron. his verbis consignat. *Et tamen cum monumenta aperta sint*, inquit, *vivens nō antea resurrexerunt, quàm Dominus resurgeret, ut esset ipse vitæ primo-*

Matth. 27. vers. 52.

Hieron. in Matth. fol. 96. quod f.

Nullus mortuorū ante Christum redivivus in vitam rediit.

primogenitus resurrectionis ex mortuis, nimirum ut testimonio illorum pariter & exemplo Christi Resurgentis gloria tenuior redderetur. Conjiciunt quidam ex illorum numero fuisse Adam, Evam, Abraham, Isaac, Jacob, Davidem, qui solliciti caverant, ne alibi quàm in Palæstinâ, divinæ sponsionis terrâ, humarentur, Resurgentis Christi participes futuri. Fortassis & illi potiùs qui Christum viderant, Zacharias, Simeon, Joannes Baptista, & alii his posteriores cum Christo in vitam redierunt. Ita Dominus multos testes non tantùm mortis toleratæ, sed & vitæ receptæ produxit.

Christus resurgêdo multos testes tam mortis toleratæ quàm vitæ receptæ produxit.

Aperta igitur sunt monumenta moriente Domino, veluti mense Majo imbrem sitiens terra desiderat aquas, jámque rorante cælo exponuntur vasa pluvias exceptura; ita Christo animam agente reserantur sepulchra Dominicum Corpus cum gaudio receptura. Dixerat Christus: *Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei.* Non mortui tantùm, sed & mortuorum habitacula audierunt hanc vocem, perinde ac si de cruce clamâsset Christus: Quia me vivi adeò crudeliter occidunt, hiate tumuli, reserate monumenta, mortuos evocabo in testes tam miserandæ mortis.

Monumenta aperta sunt Christo moriente ut eum reciperent: *Joan. cap. 5. vers. 25.*

Hîc tumulorum ingens fuit concertatio, nec enim unus solùm, sed multi sunt aperti, tamquam si certarent, à quonam Dominus in cruce defunctus esset suscipiendus. Dixerat Deus Caino fratricidæ: *Terra aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.* Cùm Dei Filius, Abel innocentissimus, sanguinem pro nobis funderet, cælestis Pater Judæos terruit his velut vocibus: En undique terra panditur, ut fratris vestri vitalem sanguinem excipiat. Terra olim dehiscens Dathan & Abiron impiè sacrificantes glutiit. Jam terra pluribus locis dissumpitur, ut hominem sanctissimum, qui seipsum obtulit in sacrificium, eo quo potest hospitio recipiat.

Gen. cap. 4. vers. 11.

Num. c. 16. vers. 31.

Nec ideò tantùm aperta sunt monumenta, ut in eorum aliquo crucifixus Dominus diverteretur, sed ut hujus mortuorum liberatio promulgaretur. Qui saxum defuncti tumulo imponunt, hoc reipsa dicunt: Hic homo à morte victus est; non redibit ampliùs domum, jam in mortis ære ac familiâ censetur; has ædes posthac incolat, quas saxo munimus. At verò quia moriente Domino mors omnium victrix est victa, jam hujus tyrannicæ reginæ carceres revelluntur, captivis exeundi datur libertas & promulgatur: Prodite nunc vincti; mors bellata est, vita immortalis & æterna vobis obtenta est; prodite.

Ut mortuorum liberatio promulgaretur;

Cùm Christus à Joanne tingeretur in Jordane, aperti sunt cæli; quod argumento fuit, è Patris throno spiritum divinum & thesauros cælitum in terram descendere: Sic regum Rege mortuo aperti sunt tumuli, quod signo fuit, è crucis solio cælestem vitam in mortuos demanare. Quamprimùm namque Christus oculos moriendo clausit, mox tumulos divina vis aperuit. Mors non ampliùs leo, sed ut leonis mortui pellis est.

Et cælestis vita in mortuos demanaret.

Sed patentia hæc sepulchra nemo meliùs explicaverit, quàm regius Psaltes, qui hunc in modum cecinit: *Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant.* E patulis his sepulchris illusiones, ludibria, execrationes, maledicta, probra, sputa in divinum vultum, & omne genus sordium emersit. Atque hoc præter summos dolores, alterum fuit, Ignominia summa, qualem nullus hominum umquam subiit. Hinc illæ voces: *Tu scis improperium meum & confusionem meam.* Atrocitas infandæ hujus ignominiæ soli Filio Dei nota. Et quæso hæc paullulum cogitemus. Vir ille crucifixus paullo ante sermonibus & miraculis multa millia hominum, orbem attraxerat: hinc illæ Pharisæorum querimoniæ: *Videtis, quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.* Hic ipse vir subitò capitur ut celebris latro, sistitur judicibus ut facinorosus homo, flagellatur ut vile mancipium, addicitur morti ut læsæ majestatis reus, in crucem agitur ut latronum coryphæus; hinc etiam illorum medius pendet. Hîc certè aperta sunt fœtentissima sepulchra, è quibus mephitis fœdissima ructavit, hîc auditæ voces: Reus est mortis, homo blasphemus, stultus, cataştâ dignus, veste albâ notandus, seductor, malefactor, affectator imperii, princeps latronum. Hæc elogia in Dei Filium congerebantur. Ita innocentiæ ac viæ auctor cum sceleratis reputatus est. *Vidimus eum despectum & novissimum virorum,* inter scelestissimos homicidas pendulum. Crux servis, homicidis, latronibus debebatur. In hoc lectulo thaumaturgus vir iste defungitur. *Maledictus à Deo est, qui pendet in ligno.* Insuper & aliud ignominiæ genus accessit ad Christi tormenta, hastoribus & impulsoribus Judæis (quod Adrichomius tradit) crux eo situ defixa est, ut Christus tergum in cruce Hierosolymorum urbi obverteret, tamquam indignus, qui civitatem sanctam aspiceret. Quàm pulchrè hîc lusit divina Providentia! Judæi hujus consilii auctores & dedecoris illius fabri, tam felicitatis nostræ, quam calamitatis suæ non falsi vates fuerunt, eóque facto in seipsos tulerunt sententiam, quam Deus per Hieremiam prædixit: *Dorsum & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum, sicut ventus urens dispergam eos coram inimico.* Factum profectò, dispersi sunt miserrimè; aversus est ab illis Deus: *dispersit eos per omnia regna quæ nescunt.* Quòd verò Christus crucifixus faciem ad abeuntis solis partes verterit, nostræ felicitatis erat argumentum: quod & Psaltes canit: *Oculi ejus super gentes* (quæ in illis partibus) *respiciunt.* Ideo Christiani ritu veteri ad Orientem versi orant, ut semper meminerint, Christi faciem in cruce ad occasum solis spectâsse. Quod Judæi suggesserant Romanis in pœnam & ignominiam Christo, & in signum summi despicatûs. At divina sapientia malignissimam hanc eorum operam in bonum nostrum convertit. Hic, inquam, divinæ providentiæ lusus est. Nam, ut S. Leo ait, *quod iniquitas Judæorum paravit in pœnam, potentia Redemptoris gradum nobis fecit ad gloriam.*

Psal. 5. v. 11. & Psal. 13. vers. 3.

E patulis sepulchris summa ignominia in Christū emersit.

Psal. 68. v. 20.

Joan. c. 12. vers. 19.

Aliud ignominiæ genus ad Christi tormenta. *Adrichom. in descript. Hierusalem, num. 252. mihi p. 178.*

Hier. cap. 18. vers. 17.

Zach. cap. 7. vers. 14.

Psal. 65. v. 7.

Propterea quando & nos ejusce modi patentium sepulchrorum fœtores afflant, quando dicteriis & cavillis petimur, quando ignominiâ & labe afficimur, quando contumeliis & calumniis notamur, quando probris maledictisque figimur, ad Dominum JESVM crucifixum continuò recurramus, & audiemus illud: *Non est discipulus super Magistrum, nec servus super Dominum suum. Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quantò magis domesticos ejus.* Acerba sunt hæc, non negamus, & digestionis difficillimæ: sed illud denuo ingeretur: *Non est servus major domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur. Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit.* Honoris est, Christi causâ inhonoratum despici.

In omni afflictione ad Jesum crucifixum recurrendum est. *Matth. c. 10. v. 24. & 25. Joan. cap. 15. v. 18. & 20.*

§. IV. *Moriente Christo terra mota.*

QVantum scire licet, universum orbem hic terræ motus concussit. Nam Eusebius, Phlegon, Plinius, Tiberii ævo maximos ajunt fuisse terræ tremores, quibus duodecim urbes Asiæ sint prolapsæ. Augustinus asserit hoc eo die factum. Subscribens S. Leo, *Cùm ad tantam,* inquit, *divinæ majestatis inclinationem totius mundi compago quateretur, cùm facinus impium omnis sui confusione creatura damnaret, & manifestam in reos sententiam ipsa elementa proferrent, quis vobis animus Iudæi, quæ conscientia fuit, quando & vos judicium universitatis urgebat, & revocari ad se consummato scelere impietas vestra non poterat?*

Aug. l. 2. de mirabilibus script. cap. 3. Leo ser. 4. de Pass. Dom. post med. mihi p. 143.

Pompejus Magnus inaniter gloriatus, Si pede, ajebat, terram calcavero, totum orbem ad arma movebo. Quantilla est, Deus, humana potentia! Pompejo militâssent homines, non feræ, non saxa, non cælum. Longè major est potentia crucifixi Domini, cui rupes, cui terra, cui stellæ, cui elementa cuncta serviunt. Stabant hæc parata in omne obsequium, tueri suum Dominum aut ulcisci prompta, ad nutum unicum ruissent in impios

rum exitium. Cùm vidissent homines irati maris procellas, voce humanâ ad subitam modestiam componi, *Matth. c. 8. vers. 27.* Et his terræ motibus eruditiones. *Qualis est hic*, ajunt, *quia venti & mare obediunt ei?* Et qualis est hic, quem extinctum elementa, quem creata omnia deplorant? Ergo & terra mota est. Hi terræ motus ac tremores vario nos significatu eruditi.

1. Patrato scelere tam abominando meruissent homines terrâ absorberi.

I. Patrato scelere tam abominando meruissent homines, vel terrâ dehiscente absorberi, vel ædificiorum ruinis sepeliri. Auctores sceleris non tantùm hanc cædem patrârunt, verùm etiam sine pœnitentia. Post mortem etiamnum invidiâ Christum exagitârunt. Horrendus urbis stupor, prodigiosa obstinatio perditæ gentis. Nam præter vulgus nulli Judæorum tam inusitatis, inauditis miraculis moti, concussâ & tremente mundi machinâ suum facinus nondum damnant. Cæcitas crassissima, horribilis amentia, exoculata, fatua invidia. Sed hodiéque hi mores in usu sunt. Historia Christi patientis & auribus & oculis ingeritur, prælegitur, exponitur, præcinitur, pingitur, tot cerimoniis tepræsentatur: audimus hæc, & aliquantùm ad ea ingemiscimus, nihilominùs nec suam ire avaritiam, nec suam illa superbiam emendat, nihilominùs hic crapulam, hic libidines suas, hic invidiam perpetuat. Cælum rueret, nequitias tamen horum talium non corrigeret. Breve metrum jure queritur:

Terra tremit, manes revomit, flent marmora & æra;
Sol pallet, lacrymant sidera, ridet homo.

2. Advetus numinis & præsentia significata est.

II. Adventus Numinis, & præsentia his terræ tremoribus significata. Cùm Silas & Paulus in carcere mediâ nocte orarent & laudarent Deum, *subitò terræ motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris: Et statim aperta sunt omnia ostia, & universorum vincula soluta sunt.* Deus aderat suos solaturus. Christo jam redivivo Angelus cælo venerat à monumenti ostio amoturus saxum: *Et ecce terræ motus factus est magnus.* Mors Christi Deum à nobis alienum & velut absentem conciliavit nobis, & gratiâ præsentem reddidit. Jam, Nobiscum Deus. Psaltes olim cecinit: *Deus cùm egredereris in conspectu populi tui, cùm pertransires in deserto, Terra mota est.* Anima Christi è deserto in paradisum transiit. Hunc transitum terra inusitatis tremoribus testata est, simul etiam immane scelus in conditore crucifigendo commissum detestata.

Act. c. 16. vers. 26. *Matt. c. 28. vers. 2.* *Psal. 67. v. 8. & 9.*

3. Nova lex lata est, quam acceptura terra tremuit.

III. Nova lex lata est, quam acceptura terra tremuit. Cùm in monte Sinai Moyses legem scriptam à Deo acciperet, *ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangórque buccinæ vehementiùs perstrepebat, & perterriti ac pavore concussi steterunt procul.* Ita cùm Saulo Christus concionaretur ex alto, dicerétque, *Ego sum* Jesvs, *quem tu persequeris*; at ille *tremens ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere?* Ita tellus ob ejus dici obstupescendum facinus, & ob præcepta prius ignota tremens cohorruit, perinde ac si diceret: Magna fiet rerum commutatio, mores antiqui erunt exuendi, novis vivendum erit legibus. Quæ ista lex nova? Lex crucis. Quam expresè Lucas recitans, *Luc. cap. 9. vers. 29.* *Dicebat autem ad omnes*, inquit, *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Lex sancta, sed terræ ingrata, gravis homini terreno: hinc isti tremores. Sed homo bonæ mentis tremit ut Paulus, ad omne imperium excipiendum paratissimus: *Domine, quid me vis facere?*

Exod. c. 19. vers. 16. & c. 20. v. 18. *Act. cap. 9. v. 5. & 6.*

Atque hic pii pectoris motus est, commiseratio sincera & gemitus amoris. Quis in centurione terræ motus exstitit? de quo Lucas, *Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Vere hic homo justus erat. Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.* Quis terræ motus in Nicodemo, Josepho, Apostolis, in matronis Solymæis, & in ipsâ Matre Christi? Hic ipse terræ motus in cordibus piorum hodiéque durat; hinc

Luc. cap. 23. vers. 47. & 48.

A multæ eæque voluntariæ corporis afflictationes, jejunia, ferolæ vestes, flagella, vigiliæ, cubatus rigidus, & in ceteris asperorum amor. Neque hoc uno dumtaxat anni die faciunt, sed hebdomadibus singulis, præcipuè diebus Veneris Christi cruciatus ita memoriâ repetunt, ut in seipsis sentiant quòd & in Christo Jesv; cum vigilante vigilant, cum esuriente ac sitiente esuriunt sitiuntque, idque libentes in Domini sui gratiam. In quorumdam pectoribus adeò hic terræ motus irroboravit, ut aliquin effigiem Christi crucifixi nunquam aspiciant, quin oculi madeant, mens intimè percelli se sentiat. Laudandi motus: imitemur. Et, obsecro, non truncam anni diecelam nostræ pœnitentiæ studium compotamus, ut velut vertigali reddito ab his molestiis deinceps liberi pergimus. Christi morientis memoriam ex animo elabi minùs quam sinamus. Quotidie, aut saltem quavis hebdomade semel iterúmque, honoris aliquid & obsequii Christo patienti deferamus; sentiamus vel modicum quid ex amarore cruciatuum, quos pertulit Servator, qui ne unquam nostrûm oblivisci posset, *Ecce*, inquit, *in manibus meis descripsi te.* Par est omnino, ut neque nos ipsius unquam oblviscamur. Anno toto ædificat urbem, sed perniciosam suipsius amor, hanc amore divino dejiciat hic terræ motus, sed perdurans & continuus. Patientis ac morientis Christi memoriam assiduè in nobis restauremus. Quod amamus, oblivisci non possumus.

B

Isai. c. 49. vers. 16.

C

D

§. V. *Christo morente petræ scissæ.*

DE petris ruptis mentionem faciens Christianus Adrichomius, Cujus rei etiam hoc præclarum, inquit, in petroso Calvariæ monte argumentum extat. Ibi enim conspici etiamnum potest illa, quæ sub lævâ manu Christi ad crucem obstinati latronis facta est scissura, in quâ Dominici sanguinis colorem adhuc deprehendere licet. Illius autem scissuræ latitudo ea est, ut facilè humani corporis crassitudinem capiat. Profunditas verò tanta, ut eam, hujus rei curiosi bolide submissâ neutiquam potuerint investigare; unde verisimile fit, hiatum hunc ad usque specum avernalem patere. Nam quemadmodum latroni resipiscenti via per Christi mortem ad cælum est reserata; sic alteri per scissuram petræ viam ad inferos esse patefactam. Ex quo patet, ait Hieronymus, quàm verum sit, quod Christus dixit: *Unus assumetur, & alter relinquetur.* Ex latronibus dextrum assumpsit, sinistrum reliquit. E simili crimine dissimiles sortiti fines. Alter antecessit Petrum in paradisum, alter Judam in tartarum. Confessio brevis vitam acquisivit longam; blasphemia non diuturna, pœnâ plectitur æternâ.

Adrichom. in descript. Terræ sanct. m. 215. num. pag. 180. Christo morienti scissura facta est in Calvariæ monte.

Matt. c. 27. vers. 38. Luc. cap. 23. vers. 39.

Lucianus Antiochenus presbyter, Eusebio teste, vir moribus & eruditione præcipuus, ad tribunal judicis perductus, coram Præside ac populo religionis Christianæ rationem reddens, & inter cetera fidei testimonia, illam petræ scissuram memorans, Adstipulatur, inquit, his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothæa rupes sub patibuli onere distupta. Hiantes hæ petrarum rimæ diversa nobis designant.

Euseb. lib. 9. Eccles. hist. cap. 6.

Diverse scissuræ petrarum significationes.

1. Christus lapis angularis & petra nominatur.

I. Christus, lapis angularis & petra nominatur. Paulus Hebræorum iter referens, *Bibebant*, * inquit, *de spiritali, consequente eos, petrâ: Petra autem erat Christus.* Hæc petra fissa est in bina; animus à corpore divulsus: mox cautes & saxa sunt secuta, perinde ac si proclamasset Christus: *Quod me facere videritis, hoc facite.*

1. ad Cor. c. 10. v. 4. Judic. cap. 6. vers. 17.

2. Ira Dei magna tempestas his prodigiis ostenditur.

II. Ira Dei magna & potentia infinita multùm temperata ostenditur his prodigiis. Terra movet, non absorbet; sepulchra aperiuntur, non ut vivi sepeliantur, sed ut mortui resurgant; petræ dissiliunt, sed neminem lædunt. Ea porrò Numinis potentia est, ut Christus vanè gloriantes ita represserit: Ne cœperitis dicere: *Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Non deerunt Abrahamo filii, etiamsi vos degeneretis.

Luc. cap. 3. vers. 8.

III. Disru-

3. Disruptæ petræ Judæis impiam obstinationem exprobrârunt.

III. Disruptæ petræ Judæis impiam obstinationem exprobrârunt, quasi dixissent: Nos conditoris necem sentimus, & findimur, vos in pervicaciâ cœptâ perduratis. Dedecus immortale, plus invenisse Christum commiserationis in rupibus, quàm in hominibus. Pharisæis ob gratulationes plebis indignantibus apertè Christus, *Dico vobis*, inquit, *quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Isa. cap. 19. vers. 20. Cùm ergo tacerent illi, aut convitia & maledicta dicerent, cœperunt lapides loqui, & potentiam divinam extollere: cautes & scopuli expanderunt sinum, tamquam hospiti novo pararent locum, & Christum mortuum invitarent ad saxeam domum subeundam. Quid hîc Christus? ut se gratum ostenderet, utrique parti satisfecit, & petram & sepulchrum subiit. Nam vir ille nobilis ac dives ab Arimathæâ, acceptum JESV corpus *involvit sindone mundâ, & posuit illud in monumento suo novo, quod excíderat in petrâ, & advolvit saxum magnum ad ostium monumenti.* Matt. c. 27. vers. 60. Ita tam saxa & petræ, quàm sepulchra plurimum impetrarunt, crux illis Dominicum corpus debuit permittere. B

Hoc loco cogimur pro se quisque fateri: O mi Domine JESV, cor meum durius est petris omnibus, non illud molliunt solatia, non conterunt ærumnæ. Mors tua petras discindit, cor meum pervicax manet obstinatum & inflexibile. Non est quòd ego Judæis multa exprobrem; simillima facio. Aliquid hircini sanguinis adamantem mollit; Sanguis Christi omnis, cor meum ad seriam stabilémque pœnitentiam non flectit. Quod Zacharias queritur: *Cor suum posuerunt ut adamantem*, ne audirent legem & verba quæ miserat Deus exercituum in spiritu suo per manum Prophetarum priorum. Et facta est indignatio magna à Domino exercituum. Et factum est, sicut locutus est, & non audiérunt: sic clamabunt, & non exaudiam, dicit Dominus exercituum.* Heu quantum malum pectus rigidum, durum, corneum, lapideum! sol expalleſcit, aulæum sacrum scinditur, terra tremit, rupes dissiliunt, tumuli pateſcunt: nos terrâ insensibiliores, saxis duriores, mortuis magis mortui sumus, & non movemur. Ideo Bernardus acriter monens, *Vigilate animo*, inquit, *ne infructuosè vos hujus temporis sacramenta pertranseant. Copiosa est benedictio: date receptacula munda, devotas animas, sensus vigiles, affectus sobrios, puras conscientias exhibete tantis charismatibus gratiarum.*

Nostri Allobrogum id fabulosum putat. Non dissimio. Zach. cap. 7. v. 12. & 13. * Quis scelera & mala non rapuit.

Bernard. feriâ 4. hebd. pœnosæ de Pass. Dom. mihi pag. 180.

Ergo in Christum crucifixum assiduè mentis oculos defigamus; hæc morientis species animo semper obversetur altissimè impressa. Cum Stephano presbytero, de quo suprà demonstratum est, quivis nostrûm possit dicere: Ego die noctúque nihil aliud aspicio, nisi Dominum nostrum JESVM Christum in ligno pendentem. His aculeis dies noctésque animus stimulandus & pungendus est, ne umquam graviùs delinquat. Hoc fine per Joëlem, *Nunc ergo, dicit Dominus, convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Ne, quæso pannum nostrum tantummodò laceremus, sed pectus nostrum mutemus, erigamus illud ad alta. Cerimoniis tam vacuis non gaudet Deus. Ah quanti sunt, qui die Paraseeves templa obeant, ad Christi cenotaphia procumbant, simulacrum crucifixi venerentur, pectus tundant, stipis aliquid spargant: hæc signa boni luctûs sunt, sed signa tantùm, hoc vestem est scindere: cor scindendum est. Exteriores cerimoniæ non damnandæ, modò non sint solæ; vera pietas non corticem quærit, sed nucleum: morum sanctitas ex animi puritate fluit; scindamus corda, non vestimenta.

Christi crucifixi species animo semper obversâda. Dom. Mosc. tom. c. 64.

Joël. cap. 2. v. 12. & 13.

Sunt verò & alii qui animo gemunt, & Christi patientis commiserescunt. Hic bonus terræ motus est, sed motu hoc cessante terra stat antiquo loco; redeunt consuetudines pristinæ, libidines aliquamdiu desitæ postliminio subrepunt, noxæ sæpius ejuratæ denuo placent. Ita hi fluctuantes Christiani in priorem candémque vi- A tam, in morbos eosdem revolvuntur, omnia antiqua repetunt. Nimirum terræ motus desiit, & unà cum illo seria pietas & pœnitentia: antiquum hoc suum obtinent, in vitia malè consueta recidunt. Hos inclamans Cyprianus, *Nihil prodest*, inquit, *verbis præferre virtutem, factis destruere veritatem.* Minatur Deus: *Super hoc cælum turbabo, & movebitur terra de loco suo.* Augustini dictum est: *Qui pectus suum tundit, & se non corrigit, peccata sua soludat, non tollit.* Crocodilus velut hominem miseratus, plorat, quem devorare cogitat; ita homicidium à fletu orditur. Crocodili lacrymæ sunt, cùm præteritas culpas deflemus, quas iterum paullo pòst commissuri sumus, & ita futuras cavemus.

Cyprian. serm. de mortal. Isaiæ c. 13. vers. 13.

Subinde verò petræ quidem colliduntur, non tamen finduntur. Hoc dico: audiuntur pii gemitus, sed vera ad Deum conversio non sequitur, aut ejus inane tantùm simulacrum exhibetur, Charitate prorsus intermortuâ. *Hæc conversio*, ut Hugo Victorinus loquitur, *fit confessione oris, compunctione mentis, mortificatione carnis; ut scilicet in ore veritas, in mente puritas, in carne pudica sit sobrietas.* Ponamus hæc fieri, mentem compungi, noxas accusari, carnem macerari, & ita petras insigniter collidi. Sed ubi fissura est, ubi amor proximi? Ubi cor per amorem Christianum sese explicans? Num dolorem capias è patiente Christo, ostende id in paupere Christiano. Nosti voces Domini: *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* En igitur ante te Christum ægrotum, pauperem, nudum, famelicum; scinde cor tuum, rea ea & juva illum veste, pecuniâ, cibo, auxiliare quâ potes manu; siquâ re læsus es ab illo, ne veniam nega, ignosce. Quidquid ei demum boni feceris, Christo feceris. Ita Deus non collidi tantùm vult petras, sed scindi. Vi aliquâ hîc opus est, ut cor in alios tam durum expugnetur, ut largiri discat & ignoscere. C

Matth. c. 25. vers. 40.

CAPVT XII.

De Matre Virgine ad crucem filii morituri stante.

GRanadilla flos est Indicus novi orbis, paullo major rosâ, odoris grati, quo & rosam, ceteróque flores vincit. Unicum habet folium rotundum & continuum, sed ita distinctum, ac si plura sint, quod in nostrate convolvolo est videre. Illius folii medio, seu sinu, purpureæ stant quinque sphærulæ, velut è corallio factæ, sanguineis quinque guttis non absimiles. Hæ columellam partim cerei, partim rubri coloris cingunt; columellam tegit corolla velut spinulis contexta; è corollæ medio tres fibræ coloris ferruginei velut tres clavi sese erigunt. Sub rotundo folio emergunt viridantia septem oblonga & acuta foliola, velut mucrones aut gladioli. Flos ipse quotidie, cum sole veniente sese aperit, cum abeunte claudit. D

* *Quod juvenis ante annos plurimos meditatus sum. Hunc porrò Indiæ occidentalis prodigiosum florem, verè talem, minimèque fictum esse, argumentis & testimoniis compluribus copiosè probat Iacobus Gretserus in Horto S. Crucis p. 5. libri mihi p. 287.*

Hoc germen, florem qui tantùm nominat, errat:
Stare arbor fructus nobiliore nequit.

Hanc seu plantam, seu dignitate arborum reginam, Indiæ occidenti melior sol & natura novo miraculo donârunt, Christi cruciatibus repræsentandis. Cum bonâ veniâ tuâ, Lector, liceat hîc loco marginis metrum apponere* ad tantam floris Indici nobilitatem celebrandam.

Flosculo, flos florum, cunctorum flosculo florum
Regule, & hortorum stella decúsque novum.
Flosculo, quo Phœbi jactat se terra cadentis,
Flosculo digne seri nobiliore solo.
Vllos si liceat cælo transscribere flores,
Hic certè flos est dignus ad astra rapi.
Quò non proficies, naturæ effundere stellas
En etiam didicit terra vel ipsa novas.

ALIVD.

Narcissus omnis & hyacinthus mihi vale;
Violæ, rosæq;, liliaque mihi omnia
Valete, & omnes gemmulæ hortorum: vale
Zephyri familia omnis: oculorum pellices
Omnes valete flosculi: sordet mihi
Crocus, Sabæa fœtet omnis mihi seges,
Sua sibi pometa cælicolæ habeat, sua
Midas roseta. Elysia rura rideo.
Nativa pratorum smaragdus displicet:
Iam & hortulorum purpuræ non recreant:
Nives odoras liliorum nauseo,
Nec lychnidum moveor venusto sanguine:
Non amplius flagrant rosarum flammulæ:
Regina florum omnesque proceres jam mihi
Evilescunt, præ novo isthoc germine,
Et flore florum, qui coronam fert, quam Amor
Meus cruore purpuravit proprio.
Flos ille clavos fert, Amorem qui meum
Transfixerant. Flos iste fert pyramidulam,
Ad quam flagellis casus est Amor meus.
Flos hic ita vincit odore flore ceteros,
Vt totus esse nasus optet quispiam,
Meliore tractus quàm Catullus halitu.
Flos hic ita formâ vincit omnes flosculos,
Vt totus optet esse spectator oculus.

Ita & horti loquuntur & flores, Christiúque cruciatus vel ipsis oculis spectandos ingerunt. Flos iste Indiarum nobilissimus divinæ Matris sub filii morituri cruce stantis nos commonet. Joannes Christi discipulus. *Stabant autem,* inquit, *juxta crucem* JESV *mater ejus.* Ex illo igitur flore potissimùm duas illius partes sumemus, septem mucronata foliola, & columellam. Et illa quidem septemplicis virginei doloris explicationem, seu septem gladios nobis subjicient considerandos, columella verò admirandam heroicæ stationis sub cruce constantiam repræsentabit. Utrumque hoc explicatiùs tradendum.

Ioan. cap. 19. vers. 25.

§. I. *Gladius Matris Beatissimæ primus & secundus.*

1. B. Mariæ gladius: Valedictio filii.

PRimus gladius fuit, dolor Virginis Matris, quem hausit è valedictione filii. Discipulis Christus suos cruciatus sæpius prædicens, *Ecce,* inquit, *ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellaverint, occident eum.* Utique Bethaniæ ista & Matri dixit, quæ in Isaiâ vate plura ejus sensûs vaticinia legit. Nec dubium, quin & Magdalena per Matrem de his eventibus futuris solicita interrogârit. Quid Christus aliud responderit quàm istud: Oportet, mea Mater, impleri omnem justitiam: non possum non obedire Patri; & nunc tempus me vocat. Ad ista, credibile, matrem solis oculis respondisse, cùm verba, dolor & lacrymæ intercluderent. Quàm amarum à charis avelli? Quantum mœroris habuit, cùm Jonathas & David vale sibi suprema dicerent, *osculantes se alterutrum floverunt pariter. David autem ampliùs.* In hoc orbe perpetuum est à charis separari. Rebus demum omnibus Salve & Vale dicendum. Nec acerbior ulla separatio, quàm animi à corpore. Amalecitarum rex Agagus, *Siccine,* ait, *separat amara mors?* Hic filius & hæc mater magis se amarunt quàm animus & corpus. Hinc tantò fuit acerbior separatio, quantò valentior amor.

Luc. cap. 18. v. 31. & 32.

1. Reg. c. 20. vers. 41.

1. Reg. c. 15. vers. 32.

Amorem Græci Glycypicron vocant, dulce amarum, mel absinthio mistum. Quantus enim est amor in possidendo, tantus est dolor in amittendo. *Quod aliquis,* inquit Augustinus, *sine illiciente amore non habuit, sine urente dolore non perdet.* Quantum Virginis gaudium fuit Christo nascente, tantus nunc illius est mœror filio ad mortem abeunte. Homini sancto DEVS est omnia. Hinc A toties ingeminantur voces illæ: DEVS *meus & omnia.* Hæc Mater in hoc filio habuit prorsus omnia, nunc in eodem omnia perdit. Hinc, Damasceno teste, quos in partu dolores effugerat, passionis tempore sustinuit: cum usurâ nunc solvit, quod natura illi in partu condonavit.

August. to. 5. cap. 21. de Civit. c. 25. med.

Cùm Thomas Morus Angliæ Martyr, jam læsæ Majestatis reus pronuntiatus, in carcerem reduceretur, occurrit Joannes Morus unicus Mori filius, qui parenti ad pedes provolutus, largis lacrymis sanctam patris benedictionem petiit. Mox Margarita filia subsecuta, per medias turbas & satellitum arma ad parentem penetravit. Metum vis amoris excusserat. Ita in patris charissimi collum ruens, arctissimo complexu aliquamdiu tenuit, nil aliud effata nisi hoc unum: Ah mi pater! Alias voces incluserat dolor. At Morus nihil turbatus, neque de oris constantiâ quidquam remittens, Quæcumque patior, ajebat, etsi patiar insons, Dei tamen voluntate B patior, ille pectoris mei arcana novit. Proinde tu tuam ad Dei voluntatem accommoda, & patris casum tolera. Hoc Morus didicit à Christo, qui utique dolores matris leniit propositâ patris voluntate. Hic discendum quâ tolerantiâ sit opus, cùm à sociis, amicis, cognatis, cùm à patre, matre, rebúsque charissimis avellimur, ut nimirum tantò arctius cum Deo copulemur. Eo nomine sibi gratulatus Rex David, *Pater meus,* inquit, *& mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.* Hoc certè modo in familiaritatem Christi tam arctam transitur, ut Christi fratrem, sororem, matrem fieri facillimum sit.

Simplic. vita Mori cap. 19.

Psal. 26.

Alter gladius virgineum pectus penetrans, nuntii de filio jam capto ad judices ducto, examinato, in faciem cæso, mancipiis nequissimis per noctem commisso. Christus in horto ad mortis aspectum ita pavere ac mœstus esse cœpit, ut & sanguine sudârit. Quid ergo mater ad hos nuntios dixerit? Quidquid ei solatii ad- C modum fuit, dicere potuit: Verus lugentium solator deest: omne mihi solatium in uno filio ademptum est. Hunc mœstissima mater quærebat, & non inveniebat. Quàm altos & acerbos gemitus nocte totâ edidisse censenda est & dixisse: O JESV fili mi, JESV, quis mihi det ut ego patiar, ut ego moriar pro te? Dormientem certè nuntius hic tristissimus non reperit: nam eâdem horâ quâ Christus in horto precatus, (quod credibile) in suo cubiculo domi oravit & obtulit Patri filium ad lacrymosum hoc obsequium, quod in cruce consummatum. Cùm autem audiisset hæc mater, principium doloris jam factum, uti erat plena Spiritu sancto, facilè cogitando assecuta est, quos eâ nocte filius dolores, quas irrisiones esset passurus.

1. Nunc de filio capto ad judices ducto.

Hanc noctem acerbissimam ægri, & qui noctes insomnes ducunt, assiduè cogitent, qualis ea filio, qualis fuerit matri. Ægroto dies tædii plena nimiúmque longa, nox multò longior censetur: divinæ Matri nox illa D prorsus fuit acerba, longè tamen acerbiorem experta est diem.

Feminam fortem dilaudans Salomon, *Non extinguetur,* inquit, *in nocte lucerna ejus:* Nox fuit alta & hora tenebrarum, cùm Christus moreretur, duobus magnis luminibus, sole & lunâ, extinctis. At lucerna Virginis, fides & amor divinæ Matris extincta non est. Plerique omnes in ærumnis severioribus perturbantur; at Virgo hæc firmæ mentis ac solidæ nihil dixit fecitque tali matre indignum. Non est extincta lucerna ejus. Tegebat hunc solem nubes, non extinguebat. Exemplum filii ad filii olivas precantis imitata, nocte unâ sexcenties dixisse credi potest: *Verumtamen non mea, sed tua voluntas fiat.* Hic discamus intellectum & voluntatem in eum ordinem cogere, ut voluntati divinæ, omnis bonæ voluntatis regulæ, sese subjungant & conforment, eique actiones, fortunas, vitam, caput, eventus omnes transcribant.

Prov. 13. vers. ult.

Fides & amor Virginis Matris extincta non est.

Luc. 22. vers. 42.

§. II. *Gla-*

§. II. *Gladius tertius & quartus.*

3. Aspectus filii jam flagris cæsi & spinis coronati.

GLadius tertius, filii jam flagris cæsi, jam spinis coronati, jam purpurâ velati, & in alto collocati aspectus. Cùm audiret mater verba Præsidis, *Ecce homo*; interrogare potuit, Num homo iste meus est filius? à Patre, ut videtur, desertus, à Judâ proditus, à Petro negatus, à Judæis accusatus, ab omnibus irrisus, à Romanis crucifigendus? O Domina, inquit Anselmus, quos fontes lacrymarum erupisse dicam ex oculis tuis verecundissimis, cùm videres unicum filium tuum coram te ligari, flagellari, mactari? Non mirum si omne Matris cerebrum in lacrymas defluxisset, cùm corpus filii totum tam largo sanguine perfusum cerneret. Sancta illa vidua Birgitta, de filii cruciatu, de Matris hæc spectantis luctu posteris mira prodidit. Nos verbum è verbo reddemus, & Lectori extra contextum consideranda subjiciemus. De Christo igitur matrem hæc omnino verba proferentem sistit: deinde ductus ad columnam personaliter se vestibus exuit, & ad eam manus applicuit, quas inimici sine misericordiâ ligaverunt. Alligatus autem nihil omnino operimenti habebat, sed sicut natus est, sic stabat & patiebatur erubescentiam nuditatis suæ. Consurrexerunt autem inimici ejus, qui fugientibus amicis undique astabant & flagellabant corpus ejus ab omni maculâ & peccato mundum. Ad primum igitur ictum ego, quæ astabam propinquiùs, cecidi quasi mortua: & resumpto spiritu, vidi corpus ejus verberatum & flagellatum usque ad costas, ita ut costæ ejus viderentur. Et quod amarius erat, cùm retraherentur flagella, carnes ipsis flagellis sulcabantur. Cúmque filius meus totus sanguinolentus, totus sic laceratus stabat, ut in eo non inveniretur sanitas, nec quidquam non flagellaretur; tunc unus concitato spiritu quæsivit: Numquid interficietis eum sic injudicatum? & statim secuit vincula ejus. Inde filius meus induit se vestibus suis. Tunc locum, ubi stabant pedes filii mei, totum repletum vidi sanguine, & ex vestigiis filii mei cognoscebam incessum ejus. Quò enim procedebat, apparebat terra infusa sanguine, nec ipsi patiebantur ut se induoret, sed compulerunt & traxerunt eum ut acceleraret. Cùm autem duceretur quasi latro, ipse filius meus extersit sanguinem ab oculis suis.

Birgitæ l. 1. Revel. c. 10. mihi pag. 113.

Quid igitur ad Revelationem S. Birgitæ? Hæc sunt illæ quædam explicatu difficilia. Mihi partes judicii non sumo. Videant eruditi quid hic sentiendum. Gen. cap. 37. vers. 34.

Num autem Virgo mater patientem aut morientem cernens filium, deficiente animo collapsa sit, seriæ quæstionis est. Sunt è priscis Patribus qui affirment; sunt qui rectiùs, meo judicio, negent. Hîc ego Ambrosii verba non invitus sequor & ajo: *Stantem lego, cadentem non lego*. Stabat autem juxta crucem JESV mater ejus. Hoc tutò asseritur hanc matrem graviores longè dolores sensisse, quàm ullus sentiat in gravissimo animi deliquio. Quis Patriarchæ Jacob dolor fuit, cùm filii cruentam solùm tunicam videret? *Scissisq; vestibus indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore.* Nihil iste ad Virginis dolorem. Solum Jacob vestimentum sanguine tinctum aspexit; ipsum Virgo filium suómet sanguine vestitum, & undique vulneratum, morientem, mortuum vidit. Jacobo undecim etiámnum filii restabant, hic Virginis unigena fuit. Et ipse tandem Jacob figmentum hoc fuisse comperit: at Virgo mater cruentam hanc tragœdiam suis ipsa oculis spectavit, filium mortis reum pronuntiari audiit, comitata est ad mortem, in cruce morienti adstitit. Hæc certè sapiunt heroidem divinam. Hîc discamus actiter nobis ipsis imperare, omnem pravam voluptatem & omnes carnis petulantias contundere, summo bono, castarum mentium amatori, conjungi. *Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.*

Galat. c. 5. vers. 24.

4. Deductio Christi ad mortem, & cruentæ viæ consideratio, in quâ Mater vestigia filii sanguinolenta sequi potuit. *Non credo*, ait Scriptor vetus, *dolorem Virginis, nisi tantum fuisse credamus, quantum umquam dolere potuit de tali filio talis mater*. At qualis erat mutuus ille aspectus, cùm filio mater occurreret in viâ, ut videret transitarum? Cùm lunæ sol opponitur, eclipsis est; cùm duo sibi specula objiciuntur, unum alteri transmittit imagines: ita hæc duo tersissima specula fuerunt sibimet oppositа, dolorem filii mater, matris dolorem filius doluit. Vulnera Christi morientis erant vulnera matris dolentis. Ea est Angelorum collocutio, si alter alteri cogitationes suas aperiat, velitque sine verbis scire alterum quod mente agitat; idem in isto filii & matris occursu factum censetur. Credibile, Christi supremum valedicere hac animi sententiâ fuisse: Mater amantissima, ego, ut cernis, ad mortem propero: hoc meum iter ultimum est, arbitrio & nutu Patris conficiendum. Tu verò meam te matrem ostendis, & filium moriturum non deseris. Hæc tui amoris in me constantia est. Inceptum igitur opus, humanæ gentis bono perficiamus. Brevî iterum unà erimus. Haud aliud mater filio respondebit: O desiderium meum, & solatium unicum, fili mi, quando ita jubet cælestis Pater, fiat voluntas Dei. Acerbissimum quidem est ita matrem à filio tam infami morte separari, sed Dei voluntas fiat. Te tamen, mi fili, non desero, euntem usque sequor è vestigio, ad ipsam crucem paratissima sum unà tecum animo crucifigi, si corpore negatum.

A

B

C

D

cruentæ viæ consideratio. *Adscribitur D. Bernardo hic sermo, sed sanè non est.*

Christi martyres subinde ad ambulandum coacti, sed priùs calceos clavis introrsus actis, aut æneas ignitas crepidas induti, aut bipennibus & hastarum mucronibus ad gradiendum protusi, difficillimum habuerunt iter; sed istud Servatoris & Matris Virginis in Golgothæam rupem multò difficilius fuit & lugubrius.

Antonius Gallonius de SS. Mart. cruciatibus cap. 7. fine.

Videte, Christiani, quomodo Abrahamus cum filio sacrificando montem Moria conscendat; Mater cum unigenâ suo ad supplicium tendat, ignem ferens & gladium, ignem divini amoris, gladium perfectæ cum divinâ voluntate conformationis. Nil sanè miri fuisset, si cor matris in profectione tam luctuosâ contabuisset, illa tamen pergebat. Non sparsas rosas, sed meras spinas, clavos meros calcabat; illa tamen pergebat: omnia luctus erant, mera mors in oculis, illa tamen pergebat. Ibat Christus ut immolaret Patri seipsum, sequebatur Virgo, toties effecta Martyr, quoties cruenta filii vestigia contemplabatur in viâ. Bernardus, Ildefonsus, alii hanc Matrem inter primi nominis martyres censent, imò eam illis superiorem judicant; nam illa non suum dumtaxat, sed & filii dolorem doluit, ut exclamare cum eo potuerit: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me!* Is quandoque mœror fletum protrudit, ut lacrymarum vicem sanguis profluat ex oculis. Novi, ait Delrius, quæ in sororis funere sanguineas lacrymas multas fuderit. Divina Mater filii sui exequias ibat, in quibus adeò perluctuosa multa oculis auribúsque hauriebat, ut nemini mirum videri debuisset, si sanguinem loco lacrymarum oculi stillâssent. Imò Joannes Baptista Signius, tam eruditus quàm pius scriptor, Auctoritatem, inquit, beati Germani lego dicentis, Beatissimam Virginem adeò amarè flevisse, ut post uberrimos lacrymarum rivulos, sanguineas quoque lacrymas effuderit.

B. Maria cum filio tendit ad supplicium ignem ferens & gladium.

Delrius in Opere Marianæ Orat. Polemicâ secundâ.

Ioan. Bapt. Signius de SS. Lipsanis & cultu divorum.

Hîc discamus vanis laudibus, elationi ac fastui, ambitiosis studiis mori, Dominum cælestis gloriæ etiam in cruce amplecti.

§. III. *Gladius quintus & sextus.*

GLadius quintus, non solùm tot opprobria in filium spargi, sed clavos etiam per manus pedésque adigi audivit, &, quod probabile, vidit. Nam si Christus in sublimi atque jam stante fixus est cruce, omnem illam carnificinam Mater potuit spectare. Quàm verè dictum: Quot læsiones in corpore filii, tot vulnera in corde matris; quot spinæ pungentes, tot clavi perforantes;

5. Manuum & pedum perforatio.

quot ictus carnem rumpentes, tot sagittæ oculos intrantes. Potuit mater afflictissima Threnorum illud de se dicere: *Subversum est cor meum in memetipsâ, quoniam amaritudine plena sum. Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens aquas, quia longè factus est à me consolator.*

Thren. cap. 1. v. 16. & 20.

Cur Christus matrē voluerit interesse tā luctuosissimo spectaculo.

Mirantur Bernardus, Anselmus, Bonaventura, cur Matrem Christus interesse voluerit luctuosissimo huic spectaculo, cùm maximos mœrores vel solo cavere potuisset, modò eam Bethaniæ subsistere jussisset; nam & Isaac imago Christi, matre ignarâ fuerat immolandus. Aliter Deo visum est: voluit nimirum, ut mater humanæ restaurationis seriem supremam oculis spectaret, itáque Martyrum palmas omni jure mereretur commoriendo. Revera Deus non parcit iis, quos novit esse suos, & quò magis suos agnoscit, eò minùs parcit; ut se dignos inveniat, ideo illos severiùs tentat.

Sap. cap. 3. vers. 5. Machabæi, Felicitas, Symphorosa longè aliâ ratione filiorum cadi nafuerunt.

Nulla umquam mater spectaculo tali sponte interesse sustinuit. Interfuit Virgo Mater non sine lacrymis: & credibile, omnes pæne lacrymas in eâ consumptas. Psammetichus rex Ægypti à Cambyse Persarum rege captus, coactus est videre filiam ancillæ instar cum hydriâ mitti ad fontem, ipsis commiserantibus Persis: pater non moveri visus, nec lacrymulam perdidit. Sed & filius velut mancipium collo in ferreum annulum inserto, patris oculis ingerebatur; gementibus aliis, ille immotus perstitit. Vidit denique Psammetichus amicum optimum, sed jam pauperrimum; hîc non tantùm lacrymas effudit, sed & caput palmis contudit. Rogatus facti tam insolentis caussam, Propria, inquiebat, & meorum mala tanta sunt, ut lacrymas prohibeant, & in saxum jubeant obdurescere; in malis mitioribus, quæ cerno, sensum humanitatis retineo. Virgo intemerata filium tractari vidit, non tantùm ut servum abjectissimum, sed ut vermem, aut pecus vilissimum. Hinc credibile in eâ demum lacrymas ob doloris magnitudinem defecisse. Hîc sese Christiana pietas exerceat in Christi Virginisque Matris doloribus expendendis. Hîc discamus ferocientis linguæ impetus & clamosam iram retundere. Herba est, cui nomen Chamæmelum aureum, alii spinam albam hortensem, carduúmve lacteum appellant, ajúntque remedium esse præsentissimum adversùs pleuritidem, si expressus succus bibatur, vim morbi mox remittere. Hîc carduorum & spinarum Mariæ satis se offert; exprimantur meditando, in medelam erunt omni morbo animi, iracundiæ præsertim & impatientiæ. Discamus hîc iram extinguere, & ad omnem nos componere manuetudinem.

6. Suspensio filii, & aceti in solatium sitis oblatio. *Luc. cap. 2. vers. 35.*

Gladius sextus, cùm in alto jam pendentem filium, eidémque in solatium sitis acetum cerneret offerri, cui paullo ante myrrhatum vinum fuerat propinatum. En gladium doloris, quem Simeon in lustratione Virginis castissimo pectori defixerat vaticinio illo: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Hunc gladium gestavit Virgo pectore hærentem usque ad annum trigesimum quartum, quo demum anno in monte Golgothæo pectus virgineum verè pertransiit, uti Simeon prædixit, non tantùm rasit, non aperuit tantùm, sed penetravit. Ah, bone Deus, quàm miserabilis hic erat aspectus, suum sanguinem videre ex alto tot ostiis, tot vulneribus defluere! Hæc spectare luctus ægrè sinebat, sed cogebat amor, & oculos ad id spectaculi diducebat. Virgo modestissima procul dubio ad eum usque diem, nullum flagellari, nullum crucifigi vidit, ita primò omnium tam immane, abominandum supplicium in filio spectavit. Cum Hieremiâ lacrymante dixerim: *Cui comparabo, vel cui assimilabo te, filia Hierusalem, cui exæquabo te, & consolabor te virgo filia Sion; magna est enim velut mare contritio tua, quis medebitur tui?* Quantò majus est mare fluminibus, tantò major est hic dolor tuus aliorum doloribus. Quemadmodum verò aquarum aliæ dulces, aliæ salsæ & amaræ, ita omnium aliorum dolores ad hunc tuum collati dulces: dolorum tuorum amaroti nulla dulcedo mixta est. Aquarum omnium congregatio est mare; ita omnium dolorum tuus ipse dolor, merum mare, salsugo merissima. Sunt qui doleant dignitatis aut facultatum jacturam, obitum filiorum, parentum, cognatorum. Non est doloris caussa, quam iste Virginis dolor non complectatur: Virgo in filio amisit omnia.

Thren. c. 2. vers. 13.

B. Mater dolor ut mare dolorum.

Si Deus (quod illi non difficile) oceanum totum in calicem non magnum transfundat, & amicorum alicui propinet, qui ebibat, immensas salsi maris aquas exhausisse dici poterit; Ita Deus dolorum mare totum in aureum purissimum calicem, in virgineam mentem infudit, & exhauriendum propinavit. Magna fuit, ô Virgo, velut mare contritio tua. Interpretes septuaginta verbum è verbo sic exprimunt: Magnificatum est poculum contritionis tuæ. Nulla mari potest aquarum copia conferri; guttulæ sunt omnia flumina sese in illud egurgitantia; ita dolor nullus cum tuo comparandus; tot mœrores in tuo corde, quot in pelago procellæ. *Multiplicata est contritio velut mare.* Si hoc ipso tempore Apostolis ea quæstio fuisset posita: *Potestisne bibere calicem?* Omnes reipsâ respondissent: Non possumus, eheu, non possumus; tam indigna oculis contueri non possumus. At certè potuit Mater, expirantis filii testis, cujus oculos suis gestavit oculis.

Ita Syra legit. Matt. 20. vers. 22.

Observant nautæ, lunâ plenâ magis quàm aliàs mare sævire. Totâ virâ Virgo ob filium & cum filio plurimùm perpessa, nunc demum plenilunio tormentorum Christi, totum mare dolorum in pectus virgineum se immisit, nec umquam magis sæviit. Et quis, ô Virgo, tui medebitur? Excellentissimus medicus nunc ipsemet ægrotat, ipse jam tristatur & mœret consolator omnium. Magna contritio tua velut mare.

In plenilunio tormentorum Christi totum mare dolorum in pectus virgineum se immisit.

Sed in mari hoc miraculum, quod Ecclesiastes observans, *Omnia*, inquit, *flumina intrant in mare, & mare non redundat.* Torrentes & flumina mœroris in unam matrem hanc confluebant, & tamen cor ejus per impatientiam non redundabat; sciverat enim hîc nihil fortuitò geri, sed omnia nutu arbitrióque Numinis gubernari. Et en miraculum; homo afflictissimus, re tamen nullâ nec decori nec suimet oblitus. Antehac Virgo dici poterat mulier amicta sole. Ubi nunc illud splendidum calidúmque pallium? Defecit luna, sol obscuratus est. *O suavissimum cor amoris*, inquit Bonaventura, *quomodo conversum es in cor doloris, in quo nihil nisi fel, acetum, myrrha & absynthium; nimirum vivens moriebatur, & moriens vivebat.* Hîc illud Jobi usurpemus: *Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium.* Non licet jam assidere præsepi inter symphoniam Angelorum, sed adstare cruci inter vociferationes carnificum; non excipienda jam dona Regum, sed vulnera filii spectanda inter opprobria latronum. Liceat hîc quærere cum musicorum optimo: Dic Maria, quid vidisti, contemplando crucem Christi lacrymosis oculis? Nos animi oculis cruentam imaginem hanc obtuemur, multa tamen nos effugiunt, quæ non cernimus, Mater illa ob summum amorem & intimam rerum cognitionem hîc infanda vidit & audiit. Omnes ictus ut tristis echo in corde Matris responderunt. Hîc discamus curiosioribus oculis, & sensibus exterioribus ceteris mori, Deo puri cordis amatori conjungi.

Eccles. cap. 1. vers. 7. Nec cor ejus per impatientiam redundavit.

Idem c. 30. vers. 31.

Ludovicus Vivaldus.

§. IV. *Gladius septimus.*

GLadius septimus, cùm videret filium mori, & lanceâ configi. Tantus fuit, Bernardino teste, hic Virginis dolor, ut si in plurimos hominum divideretur, omnibus esset interitum allaturus. Illa olim formosa & dives Noëmi, *Non vocetis*, inquit, *me Noëmi (id est, pulchram) sed vocate me Mara (id est, amaram) quia amaritudine valde replevit me Dominus omnipotens.* Cùm audiret Virgo

7. Morbilli & lictus continuus.

Ruth cap. 1. vers. 20.

Virgo de siti filium queri, promptum erat illi cogitare: Hunc ego Angelorum Dominum, in cunis vagientem infantulum meis uberibus lactavi, nunc extremè sitienti nec guttulam aquæ valeo porrigere.

Audiit deinde Virgo testamentum recitari, & alium sibi filium legari; audiit etiam vociferantem à Patre se derelictum, audiit sub ultimam vitæ periodum validè clamantem, & unà expirantem vidit. Hìc profectò luminare majus & minus extinctum. Prædictum à Joële: *Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem.* Sol Christus in mortis tenebras conversus, Pulchra ut luna Virgo sanguine filii aspersa est. Potuit illa dicere: *Cur meum dereliquit me:* nam ille qui cor meum fuit & corde charior, jam extinctus est. & unà cor meum mihi evulsum est. O fili mi amantissime, si umquam vel oculo te læsi, tolle oculos meos; si offendi te linguâ, linguam tolle; si fasciando & gestando te, malè usa manibus aut brachiis, tolle manus, tolle brachia. Cur, obsecro, cor meum, cor summum cordis mei thesaurum tollis, cur B aufers teipsum mihi? *Cor meum dereliquit me.* Nam inter nos cor unum, anima & voluntas una fuerat. Hinc filii mei mors, mea est.

Joël. cap. 2. vers. 31. & Matth. c. 24. vers. 29. Isai. 9. 13.

En afflictorum consolatricem, sed afflictissimam; en stellam maris, sed in mare lapsam, & adhuc tamen ardentem, & amoris igne plenam. Laurentius Justinianus cor Mariæ Virginis clarissimum Dominicæ Passionis speculum appellat, in quo Deus & Angeli omnia Christi tormenta spectare; homines verò vel in ipso vultu Virginis dolores Christi summos legere potuerint. Si dubium sit, an homo in extremis constitutus vitam exhalârit, experimentum certius vix capi potest quàm ab oppositu speculi; si obnubiletur, vivit etiámnum æger; sin autem tersum maneat, inter mortuos censendus. Stat Mater Domini sub cruce velut purissimum, vivum, tersissimum speculum, per quod tam vita quàm mors filii tralucet. Dum spiraret filius, tam vulnera filii quàm voces Virginis mentem mœroribus obnubilâ- C runt; post mortem sola mortui forma sed exanguis, figura sed immutata, & muta in hoc speculo apparet.

B Maria est Dominicæ passionis speculum.

Ah, quomodo tandem huic spectaculo interesse, & filium in tali lectulo morientem aspicere potuit? Agar ancilla Saræ, cùm annorum, quam itineri acceperat, consumptâ, fame sitique urgeretur ad extrema, filium Ismaëlem sub arbore collocavit, & procul inde digressa, Non possum, ajebat, filium morientem cernere. Et ad teli jactum tristi spectaculo se subducens, ac considens, altâ voce ploravit. Cùm infantulos catalepsis corripit, à cunis parentes abeunt, ne miserè luctantes cernant. Jacob in omnibus adversis inconcussus videbatur, ad unicum illum nuntium extincti Joseph animum contraxit. Diversæ clades, eæque maximæ, nuntiabantur Jobo: nil visus est moveri, dum advolaret servus cui liberorum funera percensebat: *tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram adoravit.* At verò hæc magna Mater in conspectum morientis filii se animosè dedit, stetit, dum natus expiravit. Hæc omnia immensus amor potuit, qui hoc effecit, ut Mater omnem filii dolorem senserit, verè cum illo crucifixa. Pro testimonio beata Birgitta dicens, Matrem ita loquentem repræsentat: Cùm flagellaretur & pungeretur filius meus, quasi cor meum flagellabatur & pungebatur. Ego etiam fui propinquior ei in passione, nec separabar ab eo. Ego stabam viciniùs cruci ejus, & sicut hoc gravìùs pungit quod vicinius est cordi, sic dolor ejus gravior erat præ ceteris mihi. Cúmque respexisset ad me de cruce, & ego ad eum, tunc de oculis meis quasi de venis lacrymæ exibant; propterea audacter dico, quòd dolor ejus erat dolor meus, quia cor ejus erat cor meum. Sicut enim Adam & Eva vendiderunt mundum pro uno pomo, sic filius meus & ego redemimus mundum quasi uno corde. Cùm autem clamaret, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum;* hanc vocem A cùm audissem ego ejus mœstissima Mater, contremuêrunt omnia membra mea cum amaro cordis mei dolore. Et quoties posteà hanc vocem cogitabam, quasi in aure meâ recens erat. Hìc discamus simultatibus, livori, ac invidiæ mori. Promittens Christus, *Et ego,* inquit, *si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipsum.* Cor Matris omnium primò attraxit: unam & nostra eâdem hac viâ trahat, suóque cordi amantissimè conjungat! Hæc de septem gladiis, quos Mater Virgo inter filii cruciatus pectore gestavit. Sequitur granadillæ floris columella, quæ nobis admirandam Virginis stationem adumbrat.

Luc. cap. 24. vers. 46.

§. V. *Admiranda Matris statio sub cruce fusiùs exponitur.*

STabat autem juxta crucem JESV, *Mater ejus.* Cùm septem filii Saulis à Gabaonitis in cruce ordine appensi essent, Respha, quæ duos ex iis genuerat, ad cruces tentoriolum sibi struxit, & lectulum sed rigidissimum è cilicio composuit, ut ea cadavera à volucrum & ferarum lanienâ tueretur. Has excubias egit, dum cælo pluviæ haberentur. Vidit Maria fuismet oculis suum filium crucifigi, nec à pendentis cruce abiit, asperrimo licet cilicio induta, summis doloribus undequaque cincta. Fideles tamen excubias ad crucem habuit, stetit, perseveravit. Hìc seriò expendendum, quomodo demum hæc Mater per furiosam plebem, per Pharisæos irrisores, per milites crucifigentes ad crucem filii penetravit. Calumniabantur isti, hi deridebant, indignabantur illi mulierem huic spectaculo intervenire; alii eam digito monstrabant: Hæc seductoris Mater est. Perrupit omnia, ut ad crucem filii stans posset excubare.

Ioan. c. 19. vers. 25. 2. Reg. c. 21. vers. 10.

B. Matiæ juxta crucem statio.

I. Stabat amicis, notis, discipulis, qui tanta promiserant, jam pridem dilapsis; stabat illa. Amor & dolor inter se certabant; dolor dejecisset & extinxisset, vicit amor & erexit, stare fecit & perseverare. Itaque geminas hìc aras, duo sacrificia Chrysostomus considerat, sanguinis unum, alterum ignis, seu amoris. Sicut autem nullus facilè amor parentum in filios amorem superat, ita nec dolor conceptum ex eorumdem obitu dolorem. Explicet mihi quis amorem, & ego illi dolorem explicavero.

1. Stabat amicis & discipulis dilapsis.

II. Stabat. Amoris hoc non tantùm summi, sed constantissimi fuit, qui plenus spe ac fide Christum expectabat redivivum. Stabat publicè inter tot hostes hominis crucifixi nota mater. Stabat non eminus, sed proximè filio, juxta crucem; verè cum filio crucifixa. Quomodo tandem Virgo beata & Joannes discipulus velut geminæ spicæ, tam horrendam illius diei grandinem evaserunt, quâ totus orbis verberatus pæne corruit stante hac unâ Virgine.

2. Amore summo & constantissimo plena.

III. Stabat, gladio Simeonis lentè pertranseunte. Caligulæ vox nota est: ita feri, ut sentiat se mori. Hæc D Mater tot gladios hìc reperit, quot spinas, clavos, vulnera filii, sanguineósque rivulos vidit. Meri erant gladii per aures oculósque admissi. Nam quæ Christus in corpore perpessus, ea Virgo in corde, cum filio flagellis cæsa, spinis coronata, crucifixa, transfossa. Omnium Martyrum dolores leves sunt, inquit Anselmus, cum hoc dolentis Virginis collati. Quomodo ægrithonia seu animi dolor cor hominis perrodat, exedat, consumat, luculentè Christus in olivarum horto monstravit.

3. Gladio Simeonis lentè pertranseunte confixa.

IV. Stabat, non discurrebat, non sedebat, non jacebat, sed stabat, oculos per omnia nati vulnera volutans: manus, pedes, caput, faciem morientis exactissimè contemplata: stabat fixissimis oculis tamquam depictura filium. Verè depinxit, non in telâ, sed in corde, atque hanc effigiem sibi semper retinuit. Stabat reverentiâ filii, parêre parata, stabat parata mori, ait Ildefonsus, si non defit percussoris manus.

4. Non discurrens, non sedés, sed oculos per omnia nati vulnera volutans.

5. Non murmurans, nec vindictam clamans.

Matth. c. 5. vers. 44.

V. Stabat, & non murmurabat, neminem accusabat, vindictam non clamabat, nihil querulæ vocis jactabat, neminem vel verbulo violabat, nullum nec minimum impatientiæ signum edebat, sed nec Deum rogabat, ut ignis cælo rueret, terra dehiscceret, mare facinorosos sorberet. Nôrat ex lege filii, non tantùm diligere inimicos, sed iis etiam benefacere, & pro persequentibus & calumniantibus orare. Nôrat, divinæ Providentiæ omnia esse committenda.

6. Igne sævius urente, quàm qui tres Hebræos adussit, operta.

VI. Stabat, sed si dolores stantis consideremus, stabat in igne sævius urente, quàm qui tres Hebræos juvenes operuit, aut qui Laurentium, Polycarpum, Olympium, Fructuosum, Augurium, Eulogium, Abibum, Gallicum, tórque alios generosos Martyres ussit; aut qui Apoloniam, Domitillam, Euphrosynam, Theodotam, Potamienam, Theodoram, Anastasiam, & illa viginti millia Nicomediæ nocte Nascentis Christi in templo involvit. Stabat Mater tristissima in monte Ætnâ. Hîc ignis, hîc gladius, ignis amoris, gladius doloris. Non enim crucifixum virum aspiciebat, sed filium super omnem Job deformatum.

7. In irato mari tot cruciatuũ incõcussa.

VII. Stabat, sed in medio marinorum fluctuum. In irato mari tot cruciatuum stabat inconcussa, solo Deo nixa, cui & gratias egit pro luctu tam copioso, quem ut certum favoris eximii argumentum agnovit. Stabat in Dei nutu & arbitrio consolidata, in unam Dei voluntatem, à quâ summum firmamenti ac virium habuit, inconniventes oculos reflexit. Hinc centies iterúmque centies atque sexcentiesve suam divinæ voluntati subsignans, O Deus, ajebat, ô mi Deus, sicut vis. Anima illius divinæ voluntati sic conglutinata erat, ut si hos cruciatus verbulo potuisset impedire, id sanè factura non fuisset, ut quæ sciverat, *definito consilio & præscientiâ Dei*, hæc omnia tam à filio quàm à se toleranda. Filium quidem hæc Mater tenerrimè amabat, superans omnium matrum amores, nihilominus honor Patris, & salus humanæ gentis erant ei chariora. Dei voluntas unica eam in omnibus ad tantos dolores perferendos erexit.

Actor. cap. 2. vers. 23.

Quomodo omnes cruciatus à Christo perpessi ad Dei voluntatem referantur.

Sed objicias: Quomodo istud omne ad Dei voluntatem refertur, quod nequitia Judæorum, invidia Pontificum & Pharisæorum erat? Rem verbo expediam: Nequitia humanæ voluntati divinæ nihil umquam potest obstruere. Filium in cruce mori Deus ab æterno voluit; ut illum Judæi crucifigerent, aut Romani, non imperavit, sed permisit, quos id flagitiosè sed voluntariè facturos esse prævidit. Hominem vertiginosum juxta præcipitium ambulantem valde juverit, qui dextram porrigens dicat: Da manum, & in me unum respice. Ita Dei voluntas Matrem Virginem per hæc præcipitia salvam duxit. Si aliis matribus viæ tam præruptæ ac inviæ fuissent calcandæ, si talia in filiis spectanda supplicia, centies corruissent. In unam Dei voluntatem Virgo Mater respexit.

8. Constantiâ incredibili prædita.

VIII. Stabat, constantiâ incredibili. Constantiam prisci pingebant in rupe stantem, allisis maris fluctibus, cum inscriptione, *Eadem sum semper*. Dei Mater stat hîc, in rupe, dolorum fluctibus undique illidentibus. Sed illa verè dixerit, *Eadem sum semper*. Filius meus ut latro comprehenditur; Annæ, Caiphæ, Pilato, Herodi sistitur, cæditur, ut mortis reus damnatur: *Eadem sum semper*. Flagellis discerpitur, spinis redimitur, Barabbæ postponitur, cruci addicitur: *Eadem sum semper*. Infami ligno affigitur, inter tormenta loquitur, clamans hastâ confoditur, de ligno deponitur: *Eadem sum semper*. Verè fuit, numquam impatiens aut pusillanimis; constans semper & virtutis invictæ *Stabat*. Quàm patiens fuit hæc constantia, Christiani! quàm nos longè aliter! quos ventulus levis dejicit, quos acerbius verbulum turbat, quos obliquus oculus affligit, quos quævis injuriola lædit, quos paullo operosior labor enervat, quos qualecumque tædiolum humo affigit, quos omnis tristior eventus nimium quantum excruciat. Imò quotiescumque res non è sententiâ & voto succedunt, frangimur, succumbimus, prosternimur, jacemus modicis ærumnis victi. En Domini Matrem sub cruce filii in rupe stantem, *Eadem est semper*. Animum non despondit, nihil patientiæ aut constantiæ remisit, *semper eadem* in summis doloribus.

9. Ut ter filio ægroto *Prov. 20. vers. 13. & 29.*

IX. Stabat, uti adstare solet mater ægrotanti filiolo, aut cùm illi vena inciditur. Stabat, uti assistens Deo æterna Sapientia, *Quando*, inquit, *præparabat cælos, aderam; quando certâ lege & gyro vallabat abyssos; quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum; quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos; quando appendebat fundamenta terræ*. En Mater filio in orbis restauratione ubique adest; cùm in cruentâ cruce reseraret cælum, cùm ruinosi orbis fundamenta clavis quatuor firmaret, cùm tartari abyssum terminis certis claudaret, cùm summos mundi montes, voluptatem, opes, honorem imponeret stateræ, & ad pondus suæ crucis libraret, Mater ei adstat, & juxta eum stabat.

10. Cum orbis restaret

X. Stabat, cùm orbis pæne totus rueret? O qualis Mater, qualis virago ac heroïs! Gratiâ plena, beatissima est, etiam cùm in summis doloribus est. Licebit, putem, quærere: Et quomodo potuisti, ô Mater, spectare tam infanda? num oculi tui robustiores sunt aut ardentiores quàm solis? hic oculos sibi ipse velavit, ne cogeretur sui Domini tam diros cruciatus aspicere, testatus orbi se imparem tam crudeli spectaculo; & tu, ô Mater, aperis tuos oculos, cùm suos filius in morte claudit. Num homini crucifixo cognata minùs es quàm luna? hæc atrum syrma induit, & viam aviam cucurrit, ne conditorem tam dira patientem & morientem cerneret. Tu verò hujus viri Mater accurris, & tuis ipsa oculis spectas, quî sanguis tuus stillatim effluat. Expavit terra, & præ luctu contremuit: tu etiámnum erecta stas, & filium inter tormenta summa expirantem contemplaris. Rumpuntur saxa, & fœdis vulneribus concidunturtu stas, & numeras filii vulnera; numquid cor tuum solidius est saxis?

11. Audiebat & videbat talia, qualia nulla umquam mater.

XI. Stabat, audiebat, videbat talia, qualia nulla umquam mater. Si matrum omnium plangores colliquentur, pondo unicum erit ad hoc centumpondium. Jure meritò Augustinus hunc luctum Virginis, immensitatem doloris nominat. Nunc igitur & in cælo hæc Mater audit & videt, quæ nullus vidit oculus, nulla auris audiit.

Enimverò sic firma & fixa stabat, ut eam neque vita neque mors, neque creata res ulla, ab amore ac præsentiâ filii potuerint divellere, aut dejicere; stabat certè, neque enim eam truculentus Judæorum furor, nec barbara militum sævitia, nec summa plebis compressio, neque tot maledicæ linguæ, quæ illam telis undique impetebant, hoc statu movere potuerunt. Maledicta & execrationes mille audiebat; illa tamen stabat, longè fortior Apostolis, stabat tot inter molossos, qui unicum ipsius agnellum lacerarunt.

12. Filio mortuo stabat eum in brachiis deponendum.

XII. Stabat adhuc filio jam mortuo. Diffluxere omnes, suam singuli domum repetivere: à cruce non abibat Virgo, sed divinæ bonitati fidebat ac providentiæ, à quâ speraverat mittendos in subsidium homines, qui in sua sibi brachia, amantissimum illud crucis pondus deponerent.

§. VI. *Eadem uberiùs explicantur.*

EN amaranthum nobilissimum, qui floribus autumno deficientibus, si aquâ infusâ recreetur, ita revirescit, ut inde serta hieme contexi possint. Herba est mirè formosa, & inde nomen sortita, carptu facilis, non flaccescit, ut aliæ, nec inarescit: ita Virgo virtutum omnium virore speciosissima, patiens, obsecundans, ad ipsam

sam crucem lætissimè succrescens: quæ diffugientibus A meru Apostolis ad arborem execrandam perstitit.

Plin. lib. 17. natur. Hist. cap. 23. Ioan. cap. 15. vers. 5.

Inter olivam & vitem tam eximium ajunt esse amorem, ut hæc illam facillimè audiat. De seipso Christus, *Ego*, inquit, *sum vitis*: Oliva mater. Ætas olivæ, ut ferunt ad ducentos annos procedit, tam diuturnâ statione solum occupat. Videte fertilissimam olivam Virginem Deiparam, quæ dilapsis aliis, statione admirabili ad crucem, in quâ ligata vitis, perdurat, totis sæculis hoc ipso loco, si Dei voluntas sit, perduratura.

Novum omnino animositatis genus, & inauditum sæculis, tormentorum in filio barbarissimorum adstare spectatricem & testem matrem, cùm reliquæ ferè matres tectis se abdant, latebris condant, tenebris sepeliant, ne cogantur in filiis videre, quod in alienis etiam horrent, & mente circumferre vulnera, quæ oculis contueri ægrè sustinent. Apostolos Crucifixi discipulos pedes magis & fuga, quàm animus & statio erat tutata. At verò Mater cruci adstat impavida. Quis non obstupescat sic stantis matris animosissimam constantiam? Et quis enim sibi ultro accersat vulnera? quis ea, cùm possit, non refugiat? In filiorum verò suppliciis præsentem matrem excarnificari nemo dubitet, qui hoc unum, quid sit esse matrem, cogitat. Mentiri non potest matris affectus, non possunt ubera. Cùm enim filius materni sanguinis pars sit maxima, non potest non acerbè sentire mater, cùm in hac sui parte cruciatur, eóque magis, quò tormenta sunt graviora. A corporum tormentis crescit animorum. Jam verò cùm nullo umquam ævo Mater teneriore in filium fuerit affectu, amore nulla majore, perfacilè quivis videat quanta tulerit, cùm cogitaverit, quantum amaverit. Ab amoris magnitudine doloris vehementia non difficulter metienda. Et illud hîc accedit. Sciebat hæc una Mater omnium optimè dignitatem filii, cujus innocentiam habuit perspectissimam. Sciebat illum ipsum hominem in cruce pendentem esse Deum artubus humanis tectum; sciebat omnium esse conditorem, parentem, judicem. Hinc necessariò in eâ crescebat mœror, cùm videret illum ab eâ ipsâ gente, quam sibi delegerat in suam, adeò crudelem in modum tam ignominiosè interimi. Quæ omnia quò largiorem amoris, eò cumulatiorem præbuerunt causam doloris. Non immeritò tota obstupescat natura, cùm cernat matrem & talis filii matrem, non sedentem, non jacentem, non animo deficientem, non cælum ejulatibus implentem, non torroribus maledicentem, non humi collabentem, nec ullo indecoro gestu lugentem, sed stantem, sed orantem, sed horum omnium, suprà quàm dici potest, tolerantem. Hæc inter armatos hostes non movit gradum, & mulier & mater. Ausa inter carnificum manus stare interrita, inter Judæorum odia & minas, tamquam inter insanos pelagi fluctus stare inconcussa, videre malleos, clavos, lanceam, spectare filii manus & pedes terebratos, latus perfossum, audire maledicas voces, gustare fel & acetum filio infusum. Hinc certè cùm filii corpus supra quinque millia vulnerum pertulerit, non paucioribus cor matris convulneratum fuit. Quò magis mirari meritò hujus matris post tot vulnerum millia constantiam debemus, & ignaviam nostram degenerésque animos erubescere, quibus omnis ægritudo impatientiæ voces extrudit, omnis vel levis pœnitentia est molesta; quos omne vel tenue convitium exasperat in iras, acuit in vindictam. En matrem quæ inter tam acerba, omnibúsque retro sæculis inaudita, nec verbo nec signo indignationem aut commotioris animi vestigium ostendit. Stat illi sua & mansuetudo, & patientia. Filium latronibus parem habitum non erubescit, sed supra omnem virum solo filio minor sub infami ligno persistit; & quem Apostoli verbo, fugâ, jurejurando negaverant, illa palàm suâ præsentiâ Deum audet profiteri.

B. Maria cruciatur in filio.

Tolerantia B. Mariæ inter cruciatus filii, &

Constantia.

Imitemur, obsecro, subeamus crucem, amplectamur adversa interriti, toleremus aspera, immortalitatis spe pleni. Sed contrà facimus, obfutura quærimus, amamus noxia, & quasi ea in medicam sint, jucunditatis poculo haurimus; præsentia commoda, volaticas voluptates avidissimè sectamur, & futurorum ignari aut obliti pascimur præsentibus, exitu finéque miserando neutiquam expenso.

§. VII. *Ad eandem sub cruce stationem documenta.*

AD hanc sub Christi cruce statariam perseverantiam Voluntas & permissio Dei nos erigat. Patientia non est vera, quæ non est constans & firma. Patientiæ soror est Constantia. Tolle hanc, nec obsequium mercedem, nec beneficium gratiam, nec fortitudo laudem habebit. *Constantia sanctitatis propugnaculum.* At verò nec firmi erimus unquam nec constantes, nisi Voluntatem Dei totis brachiis arctissimè complectamur. Hoc nobis in monte monstrat mater divina, quæ inter tantos turbines ac procellas, unicam Dei voluntatem complexa perstitit immobilis. Eadem semper fuit incredibili constantiâ. Hoc exemplo & aliæ matres seipsis generosiores factæ filios in tormentis animârunt. Galerii Imperatoris ævo Antiochiæ Barula puerulus, cum Romano Martyre ad supplicium rapiebatur. Sitim parvulus querebatur, cui mater omnibus audientibus: Mi fili, ajebat, non est tempus jam bibendi, & sitim restinguendi, sed fidem Christianam confitendi. Ita prorsus quotiescumque vellicaverit nos satanas desidiâ, & torpidam quietem monstraverit, planè respondendum: Non hoc tempus deliciarum est, aut quietis ignavæ. Labori, pugnæ, certamini, luctæ hi breves anni sunt consecrandi. Hîc igitur cum matre Domini stabo pulveris & solis patiens, quamdiu me stare voluerit Deus. Standum est, Christiani, standum. Nam ii qui ad crucem obambulant, non amici sunt, mysteria crucis perfunctoriè colunt, inter irrisores non imitatores numerandi.

Bernard. epist. 129. ad Ianuenses med.

Joannes Alferna è divi Francisci familiâ, quotiescumque iconem crucifixi Domini aspexit, oculis madere cœpit: quid si non pictum aut ligneum simulacrum, sed cum matre hac vivum vidisset? Beatus Jacoponus, cùm Christi patientis historiam legi aut cantari audiit, non tantùm à suspiriis & lacrymis non temperavit, sed in altas quandoque voces erupit, & inde se proripiens plorandi desiderium explevit. Beatus ipse Franciscus quoties Christum crucifixum memoriâ repeteret lacrymas fundebat. Fuit ut fletu admodum sonoro mortem sui Domini prosequeretur. Interrogatus igitur à socio, quid eo ploratu sibi vellet; Ita deberem, ajebat, ire per totum mundum plangendo mei Domini passionem. Ah quoties nos siccissimis oculis, & quod pejus, mente aridissimâ crucifixum Christum aspicimus? nec stare ad crucem, nec lacrymari docti. Assuescamus, obsecro, ad umbram odoriferæ hujus juniperi recurrere, quotiescumque nobis ægrè est. Exemplo ac societate Virginis invitamur: *Stabat Mater dolorosa, juxta crucem lacrymosa.* Siracidæ consilium est: *Si possides amicum, in tentatione posside eum.* Hic Dei mos est; amicos suos in tentatione possidet; experitur illos nonnumquam longiore ad crucem statione. Hîc amici fidelitas sui præbeat experimentum: Mater filio fidelissima fuit, nos Domino simus.

Eccli. cap. 6. vers. 7.

Paulus non sine grandi solatio gloriatur: *Christo confixus sum cruci.* Paulus discipulus Magistro, Maria Mater filio, nos servuli viles Domino configamur. Pro se quisque possit dicere: Conditori meo ac Servatori Christo confixus sum: hîc durabo, quoad Deo visum. In tolerandâ cruce non socios tantùm, sed & adjutores habeo Christum, & Christi Matrem. Si usquam in terrâ cæli aliquid est, hîc est in tali societate. Hîc mihi certum est mori. Numquam conabor me cruci refigere, cui Deus

Gal. cap. 2. vers. 19.

me

me affixit. Scio: è cruce rectissima imò & tutissima in paradisum via est.

ODE ANIMÆ PIÆ, AD CRVCEM CHRISTI JESV, IMPETV DIVINI AMORIS ALLISÆ, SVSPIRIA.

I.

Matth. 27. LVgete mecum marmora,
Scissæq; corda, petræ:
Lugete mœsta sidera,
Latè patentis æthræ.
Quæ stella flavis crinibus
Circumdedit decorem;
Ab orbu usque finibus
Vertatur in dolorem.

II.

Vixit. Movete lumina
Fluenta lacrymarum.
Qui cuncta pulcher aureo
Accendit astra vultu:
Postquàm chalybs in arbore
Psal. 21. Manus pedesque fixit;
Ah! illa rerum gloria,
Ah! illa Vita VIXIT.

III.

Quod tristius spectaculum
Natura vidit umquam?
Squallore tetro marcidus
Luc. 23. Sol torva condit ora;
Stupétque Eunus lugubri
Atratus in lacernâ:
Soror tremens & devia
Suffunditur rubore.

IV.

Cant. 3. Huc huc Sionis filiæ,
Rachelis & Rebeccæ:
Venite Galatitides
Vestrum videre Regem:
Marc. 15. Quâ Mater illum PVRPVRA
(Ah! qualis ista Mater!)
Quo cinxerit diademate
Noverca nuptialis.

V.

Implexus altè tempora
Ioan. 19. Perfossa rhamnus ambit;
Vertex acutis sentibus
Circumvolutus horret,
Peculiaris exhibens
Matth. 27. Fastigium CORONÆ.
Marc. 15. Adamante tota nititur,
Paliurus est jaspis.

VI.

Patent profunda vulnera,
Non multa jam, sed VNVM,
In quina sparsum flumina
Cruore fluctuante.
Quin navigamus? instrue
FIDES magistra classem:
SPES submittet anchoram,
Et CHARITAS gubernet.

VII.

CRVX malus esto; Taureæ,
Flagella, sint rudentes;
Vicémque summi Lancea
Longiniana clavi.
Haud indigemus mollium
Velis Favoniorum:
Quæ vela templi scissa sunt,
Matth. Appensa promovebunt.

VIII.

Solvamus, & Ceraunia
Præter tremenda vectæ,
Ad usque montem Golgotham
Calvariæ feramur.
In ictu amoris unico,
In impetu procellæ,
Portum licebit tangere:
Animata CYMBA curre.

IX.

Hic ille SPONSVS SANGVINVM,
Exod. (Videtis?) hic in alto
Et elevato stipite
Joan. Dependet ille Sponsus.
Electus è tot millibus,
Cant. Electus ut sagitta,
B Isaiæ Volans ad ima pectoris
Velociore pennâ.

X.

Rubicundus atque candidus
Cant. Rosisq; liliisq;:
Obseptus atque consitus
Joan. Spinisq; vepribúsque.
AMATOR ADMIRABILIS,
Nulliq; comparandus,
Ut omnibus sit gratior,
Omnes gerit colores.

XI.

Non alter aut eburneus
Luc. Magis, nives Scytharum;
Joan Aut coccinus Laconicum
Indúmve vincat ostrum,
Matt Sed livet idem saucius,
Idémque totus ardet,
C Pallétque, Si propinquiùs
Cernas: AMORE PALLET.

XII.

Agnosco vim tyrannicam
Blandissimi caloris.
Ut mors Dei dilectio
Cant. 6. Robusta; dura sicut
Infernus æmulatio,
Nullo domanda ferro.
Sunt ignis ejus lampades,
Tædæq; fulgurantes.

XIII.

Quamæ putris Trinacriæ
Exæstuant cavernæ,
Latéque sparsas torrida
Eructat Ætna flammas.
Non si solutis fontibus
Cant. 8. Neptunus omnis instet,
D Incendii vel unicam
Extinxerit favillam.

XIV.

DILECTE MI, sic duceris
Captivus in triumphum!
Atqui volebas fortior
Job 20. Gigantibus videri.
Isaiæ 21. Ad cujus hastam missilem,
Ibid. Tubámque personantem,
Turres & alta mœnia
Josue 6. Tremore conciderunt.

XV.

Cant. Aut cæca mens deludimur,
Et fama nos fefellit:
Aut non es idem fulminis
Exod. 19. Pater TONANS trisulci:
Deuter. 32. Quo commovente nubila,
Cyclo-

Cyclopeoſque nimbos,
Tellus & æther arduus
Et antra mugierunt.

XVI.

Genes. 19. *Quis ergo ſulphur depluit,*
Fundóque vertit urbes?
Exod. 7. *Quis amputavit brachia*
Septem cruenta Nili?
Tantiſq; monſtris terruit
Et obruit Carinum?
Exod. 14. *Ægyptioſque gurgite*
Equites equoſque merſit?

XVII.

Habac. 3. *Tu* NAZARENE *creditus*
Tantus venire contrà:
Et poſſe campo claſsicæ
Bellator excitare;
Enſémque in hoſtes ſtringere
Vel eminus *timendum:*
Et meſsibus cadaverum
4. Reg. 19. *Totas replere valles.*

XVIII.

Nunc ſorte versâ ſterneris
Joan. 18. *Supinus atque pronus;*
Diriſq; Sabbatarris
Laceranda præda factus,
Tormenta mundi ſuſtines,
Joan. 11. *Inultrata ſolus.*
NAM POENA, QVÆ FVIT OMNIVM,
UNIVS ESSE COEPIT.

XIX.

Luc. 23. *Inter* latrones, INNOCENS?
Joan. 1. *Lupóſque mitis* AGNVS?
Qui prata pingit floribus,
Matth. 27. *Et veſtit arva,* NVDVS?
Inermis, ARMORVM POTENS?
Paſſus, DEVS DEORVM?
Contemptus, occiſiſsimus,
Iſaiæ 53. VIR OMNIVM DOLORVM?

XX.

At non parenti Virgini
Es talis antè viſus?
Quando redux Memphiticas
Cant. 1. *Tecum reliquit oras:*
Amabat illa Cyprium
Te nominare Botrum;
Favóſque dulcis oſculi
Sugebat ex labellis.

XXI.

Cant. 4. *Ah! forma, forma Libani*
Tot prædicata ſilvis;
In quam tui caligines
Iſaiæ 53. *Decor receſsit oris!*
Extincta fax, confuſa frons,
Obtrita mala pugnis:
Vulſæ comæ radicitus,
Concreta barba tabo.

XXII.

Ieſu! quis hujus corporis
Agnoſceret figuram?
Præſens abeſſe crederis:
Ibid. *Quæri potes repertus.*
QVI TE VIDENT, DESIDERANT,
Neſciris à ſciente.
Vix à tibi notiſsimis
Inventus invenīris.

XXIII.

Cant. 2. *Suetus ſalire in montibus,*
Et tranſilire colles:
(In Hermoneis montibus,
Aromatúmque colles)

A *Pendes in infami trabe,*
Scopus calumniarum.
Quis impedivit Hinnulum? Cant. 8.
Quis Capream *ligavit?*

XXIV.

Amor ligavit Gordium, Luc. 12.
Non lictor, aut Appella:
Non impiatus Proditor,
Fictúſque Baſiator,
Non Caiphas, aut Romuli
Prætoriæ cohortes.
OBLATVS EST IN VICTIMAM, Iſaiæ 53.
QVIA IPSE SIC VOLEBAT.

XXV.

Nam finge Judex JVDICIS
Pilate, noluiſſe;
Fruſtrà ſecures Cæſaris
Faſceſque protuliſſes. Joan. 19.
B *Ictus inanes dextera*
Conducta ventilaſſet:
Vanam dediſſes fabulam
Herodiana ſcena. Luc. 23.

XXVI.

Si quis (pudet, non nomino)
Viſo datóque Pomo,
Si parciùs cum prodigâ
Vxore pranſus eſſet,
Sic fatus: Eva, cenula
Fortaſſe ſubtrahetur; Geneſ. 3.
Numquam voluptas tantula
Tanto ſtetiſſet ære.

XXVII.

Gulam! putabat integrum
Se devorare Numen! Ibid.
Homo! dierum bimulus!
Vitæ, virilis infans!
C *Factus recèns de pulvere,* Ibid.
In pulveres iturus!
Adhuc olens cunabula,
Formoſa gleba terræ.

XXVIII.

Sed hæſit ah! (quid hæſit ah!
Profare lingua) malum
Ab Helluone creditum
DIVINITATIS *eſca,*
In dentibus ſtupentibus
Hæſit biforme malum:
Intéſque cluſit aſperas
Bolo nocente fauces.

XXIX.

Quam Primus *intrivit ſibi*
Adamus in popinâ, 1. Cor. 15.
Crudis ſcatentem mortibus,
Et ebriam veneno,
D *Exedit uſque ad ultimas*
Fæces SECVNDVS *oſſam:* Ibid.
Cùm ſuaviùs remittere,
Vel eſurire poſſet.

XXX.

Noë bibit de vineâ
Gemmante, dulce muſtum. Geneſ. 5.
Sitim NEPOTIS *proluit*
Relicta fax ACETI. Matth. 27. Ioan. 19.
Decerpſit Autumnum Pater
Roſaſque Bethſabææ: 2. Reg. 15.
Furitq; vindex, FILIVM
Cognata SPINA *læſit.* Pſal. 62.

XXXI.

O CVLPA FELIX! SANGVINIS
TALIS REDEMPTA LYTRO.
Te propter exaltatus eſt

Ex

Num. 21. Ex ære fusus ANGVIS.
1. Reg. 18. Te propter alter JONATHAS,
Cum baltheo pharetram
Tunicámque & arcus exuit,
Et induit Davidem.

XXXII.

Josue 10. Te propter alter JOSVE
Solis stitit quadrigam,
Donec superbi cornua
Contunderentur Orci.
Te propter iste mystica
Jud. 15. Rotavit arma SAMSON;
MVLTÓQVE PLVRES MORTVVS
Jud. 16. QVAM VIVVS INTEREMIT.

A

XXXIII.

Iacet tamen sub stragibus
Et ipse cum columnis, Ibid.
Collapsus inter funera
Molis Dagonianæ.
Eheu! ruinis obrutum
Quis extrahet cadaver?
Nos glorioſum figimus
Hoc carmen ad sepulchrum. Matt.

XXXIV.

VIATOR. HEIC. SCITO. DEVM.
HOMINEM. IACERE. VIXIT.
SEX. LVSTRA. MENSES. QVATVOR.
POST. TRIDVVM. RESVRGET.
SAMSONEM. ADORA. ET. AMBVLA.

Delitiarum gentis humanæ partis secundæ finis.

DELICIARVM GENTIS HVMANÆ
PARS III.
CHRISTVS IESVS RESVRGENS.

CAPVT PRIMVM.

Prima Christi morientis cygnea modulatio: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

REx David moriturus concionatur Salomoni, Christus orbi, sed differentiâ ingenti. David tametsi servus supremi Regis lecto regio decumbebat; Christus Dominus in infami trabe pendebat; crux ei cathedra fuit, è quâ doceret quos redimeret. De Davide fasti Regum *a* ita loquuntur: *Hæc sunt verba novissima, quæ dixit David*, egregius Psaltes Israël. Suprema dicta, quæ Judæorum Rex in cruce protulit, non epilogus tantùm, sed epitome ac compendium sunt omnium Christi concionum. Ideo suggestum tam sublimem hic oratorum optimus conscendit, ut ab orbe audiretur universo.

Jacob moriturus filios suos convocans, *Congregamini*, ait, *ut annuntiem, quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis. Congregamini & audite filii Iacob, audite Israël patrem vestrum* b. Haud aliter invitans nos Christus, Congregamini, ait, & audite filii patrem vestrum. Congregemur, ut non corpore solùm, sed & animo præsentes simus, nec audiamus tantùm, quæ moriturus pater dictaverit, sed & retineamus.

Hæc autem septem Domini effata in cruce, non malè, putem, cantiones, seu modulationes cygneas appellabimus. An cygni canant morituri, fusæ quæstionis est, nec in rem nostram adeò fructuosæ *c*. Candidissimus noster cygnus innocentissimus JESVS, eos nobis modulos in suo funere præcinuit, quos æternâ & jugi memoriâ veneremur *d*. Numquam animo excidant morientis Christi divinissima pronuntiata. Ordimur à primo.

B

§. I. *Amor in hostes figuris priscis explicatur.*

EXordium Christi è cruce perorantis Lucas exprimens, *IESVS autem*, inquit, *dicebat: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*. Bernardus hæc expendens: *Videte nunc*, inquit, *opera Domini, quæ posuit prodigia super terram. Flagellis cæsus est, spinis coronatus, clavis confossus, affixus patibulo, opprobriis saturatus. Omnium tamen delictorum immemor, Ignosce, ait, illis. Hinc multæ miseriæ corporis, hinc multæ misericordiæ cordis. Mira res. Ille clamat*, Ignosce, *Judæi*, Crucifige. *O Charitas patiens, sed & compatiens. Charitas patiens est, sufficit. Charitas benigna est, cumulus est. Nolis vinci à malo, Charitas abundans, sed vince in bono malum, superabundans est. Quomodo potabis, Domine, desiderantes te torrente voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordiæ tuæ?* Recordare Domine, quantis te injuriis affecerint in horto, in Annæ & Caiphæ domo, in Herodis palatio, in prætorio Pilati. Num hæc omnia jam abolita? Dixerat in cenâ pridianâ Christus: *Mandatum novum do vobis*. Jam in cruce promulgat: Exemplum novum do vobis. Verè novum. Nam Noëmus à filio irrisus, *Maledictus*, ajebat, *Chanaan, servus servorum erit fratribus suis*. Elias à principe quinquagenario verbis non adeò suavibus descendere jussus, *Descendat ignis de cælo*, inquit, *& devoret te, & quinquaginta tuos*. Extemplò factum. Elisæus miti convitio calvus à pueris appellatus, *Maledixit eis in nomine Domini, egressiq; sunt duo ursi de saltu, & lacerárunt ex eis quadraginta duos pueros*. Cùm Zacharias Jojadæ filius lapidaretur, *Videat Dominus*, inquit, *& requirat*. Cùm Jacobus & Joannes velut diversorii designatores à Samaritanis hospitio excluderentur, *Domine*, inquiunt, *vis dicimus ut ignis descendat de cælo, & consumat illos?* O boni, mandatū novum, Exemplum novum dat nobis Magister noster: *Pater, dimitte illis*. Nullus hic ignis, nulli ursi, nulla fulmina; sed venia & misericordia.

Anselmus

a 2. Reg. cap. 23. v. 1.
b Gen. c. 49. vers. 1.
c *De cygni cantu hæc habet Ælianus: Quid musica vel cantu possit cygnus, non habeo quod affirmem. Veteres tamen persuasum sibi habuerunt, cygneâ modulatione decantatâ mox eum expirare. Quod si ita est, liberalior in hanc avem Natura, quàm in homines bonos fuerit. Nempe his laudē & luctum à morte tribuunt alii: cygni verò ipsi sese vel laude vel luctu moribundi prosequuntur.*
d *Vide partem 2. Christi morituri c. 1. §. 4. 5. 6. 7.*

Anselmus hæc secum agitans, *Christus*, ait, *in cruce levatur, irridetur, blasphematur, & ecce dicit, Ignosce. O verbum magnæ patientiæ! Vitam procurat iis, à quibus occiditur.* Atque si quis Christum interroget, quid in cruce agat, respondentem audiet: *Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam.* Jubal & Tubalcain Lamechi filii, fratres germani, ille *organo & citharâ canentium pater*, iste *malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.* De his, ajunt Hebræi, artem canendi Jubal invenisse à modulato fabrorum percussu & sonitu, fabros autem canendi arte plurimùm adjutos. Sic alter alteri commodavit. Christus cygneæ cantionis auctor, Jubal peritissimus, ita canit: Exemplum novum do vobis. *Pater ignosce, dimitte illis.* Hanc artem invenit apud malleatores, fabros, calumniatores gravissimos, quos tamen hoc cantu suo, *Ignosce, dimitte*, nimium quantum juvit.

Psal. 108. vers. 4. Gen. cap. 4. 21 & 22.

Christus inter calumniatores fuit auctor misericordiæ & veniæ. Exod. c. 28. vers. 34.

Cùm summus Pontifex ingrederetur sanctuarium, tintinnabula aurea ad oram sacræ vestis appensa sonum edebant, monebántque peragendi aut peracti jam officii. Christo Pontifice summo in sancta sanctorum ingressuro campanulæ aureæ sunt auditæ: *Dimitte, Ignosce.* Hæc musica ita superis placuit, ut noxas orbis abolevérit: clamores Sodomorum summè Deo displicuerunt, summè placuit hic clamor filii Dei.

Campanulæ Christi: *Dimitte, Ignosce.*

De Davide citharœdo hæc Regum fasti memorant: *Quandocumque Spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, & percutiebat manu suâ, & refocillabatur Saul, & levius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus.* En David noster psaltes egregius, citharœdus optimus, quàm chordas habeat intentas, artus ad crucem distentos! Vix autem fidibus cœpit canere, mox dæmonem fugavit è latrone. Omnem cygneæ cantionis suavitatem superavit.

1. Reg. c. 16. vers. 23.

§. II. *Virtus longè nobilissima, hosti benefacere.*

An Abraham magis arduum opus patrârit, non parcens filio, quàm David parcens Sauli inimico.

Hic quæstio sit de Abrahamo & Davide progenitoribus Christi, uter magis arduum opus patrârit, & generosiùs seipsum vicerit. An scilicet Abraham, qui non pepercit filio, an verò David qui pepercit Sauli capitali inimico. In eam rem Rupertus: Docet ratio, inquit, non multò minoris fuisse meriti, propter Deum pepercisse inimico, quàm non pepercisse unigenito filio. Certum videtur, minus esse miraculi, Abrahamum Dei jussu voluisse sævire in filium, quàm Davidem sancto affectu sævire noluisse in hostem Saulem. Uterque hoc tali facto promeritus est, Christo jungi cognatione, & David quidem propinquiore. Benignitas in hostes, certa filiorum Dei nota, quam summè horret diabolus, vix enim alia virtus est ulla, quâ filii Dei magis patrissent. Eximiè hac de re Chrysostomus: *Hæc itaque reputans*, inquit, *illi fias pro tuis viribus similis. Te jam talem effectum diabolus ne contrà quidem respicere poterit. Regiam enim impressionem novit, Christi novit arma, quibus fuit superatus. Quæ verò sunt hæc? Benignitas & mansuetudo.* Hæc à se dicta Chrysostomus rationibus firmans: 1. *Cogita*, inquit, *quantorum sis reus, & non tantùm ad eorum, qui te affecerunt injuriâ, dimissionem non retrocedes, verùm & turres ad eos qui te contristârunt, ut tibi sit dimissionis occasio, ut propriorum invenias malorum lenimen.* 2. *Gentilium filii nihil expectantes, in hoc plerumque philosophati sunt, & tu cum tali spe migraturus retraheris & torpes?* 3. *Et quod tempus facit, hoc propter Dei legem ante tempus facere non sustines, & sine mercede potiùs quàm cum mercede vis tibi vitium extingui? Nec enim si per tempus hoc tibi fiat, erit tibi quidquam amplius, verùm & multa potiùs pœna, quoniam quod tempus effecit, hoc facere Dei lex non persuasit.* 4. *Si verò dicis, quòd excandescis tuæ recordatus contumeliæ: reminiscere si quid boni collatum tibi fuit ab eo qui contristavit, & quod tu malis alios affecisti. Malè tibi dixit, & te confudit? cogita quid aliis tu quoque dixisti. Quomodo veniam igitur assequêris, quam aliis non concessisti?* 5. *Vis discere quantum mali sit, malorum meminisse, & qualiter hoc maximè Deum irritat? si his qui à Deo justè puniuntur, non insultare, sed potiùs oportet misereri, multò magis eorum qui contra nos peccârunt.* 6. *Quid ais? Inimicum habes, & non erubescis? Nónne satis est nobis diabolus, quòd & consanguineos superducimus? Quid itaque furentes imitamur, alter alterum corrodentes, propriam impugnantes carnem?* 7. *Audi certè, quantus & in veteri Testamento fuerit de hujusmodi sermo. Quæ mala reminiscentium in mortem. Homo homini iram servat, & à Deo quærit sanitatem? Injuriam reminisci, est animæ nequitiam meditantis. At malè passus es? At numquam cum tanto, quanto temetipsum afficies malo, servans injuriæ recordationem.*

Chrysost. to. 5. hom. 52. ad pop. Antioch. mihi p. 299.

Deus non vult insultari suis hostibus, quos jure punit, & in tuos vis puniri, puniris insultare?

Has Chrysostomi nobilissimas rationes ab iis accuratè velim expendi, qui æternas coquunt iras, vindicationem spirant perpetuam. Jusserat Christus colapho in genam dextram impacto, obvertendam percussori & alteram; & pallium auferenti concedendam & tunicam. Harum legum suarum observantissimus, flagris & spinis jam vulneratus, totum corpus cruci obtulit, nec tunicam, nec pallium, nec togam suis carnificibus subtraxit, iis insuper & inimicis omnibus veniam rogavit. Quod Arnoldus Carnotensis ponderans, Seipsum, inquit, intrà regulas suas concludens, voluit ut à capite forma patientiæ prodiret in membra. Raræ laudis est illud in homine: superavit seipsum. Elogium charitatis à Christo habemus istud, *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Huic dilectioni Christus vim immensam addens, *Pater*, inquit, *dimitte illis:* Jam ego morior non pro Matre tantùm aut discipulis, benefactoribus; non solùm pro Nicodemo, Josepho, Magdalenâ, Martha, ceteris amicis, sed pro his ipsis, qui me linguis & manibus crucifixerunt. Liceat dicere, superavit seipsum. Hinc religiosus ille ac disertus scriptor: *Dubitatio mihi est*, inquit, *an in acerbissimâ Jesv Christi passione quidquam illustrius fuerit, meritorium magis, Deóque Patri acceptabilius hac admirabili misericordiâ, quâ in suos carnifices, dum in cruce penderet, usus est. Non eos fulmine, quo digni erant, percussit, non terræ hiatu absorpsit, sed hæc omnia indulsit, Patrémque ut iis ignosceret, rogavit, cujus jam fortassis fulmen, quo erant perdendi, præparatum vidit. Et quod admirabilius, immanissimorum hominum illorum scelera excusavit, eos per ignorantiam peccasse affirmans: Nesciunt quid faciunt.* Superavit seipsum.

Christus legum suarum observantissimus.

Philip. Bosquiev. Consol. Desperantium, mihi p. 266.

David interrogans: *Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine?* Vertamus & interrogemus: Ubi sunt iræ tuæ antiquæ? Ubi aqua, ignis, gladius, quæ tot centena aut millena millia hominum devorârunt? Jam ille ipse Dominus oblivisceitur suiipsius, Matris, discipuli, amicorum, piarum matronarum, & causam agit hostium. Ter orat in horto, & non auditur: Hîc semel pro hostibus preces allegavit; Et *exauditus est pro suâ reverentiâ.* Hinc patiens latro, resipiscens centurio, spectatorum plurimi tundendo pectora reversi. Pro seipso Christus orat, sed eâ lege, *si vis*, si possibile est, *Verumtamen non mea voluntas fiat:* omissâ conditione orat pro hostibus: *Dimitte illis.* In sui causâ tot testimoniis accusatus ante judices Caipham, Herodem, Pontium silet; ante tribunal crucis, cùm, scelus ipsum, Judæos accusaret, pro reis loquitur, fidelissimus eorum advocatus. Domine, ubi sunt iræ tuæ antiquæ? Hoc unum responsi accipimus: *Mandatum novum*, Exemplũ novum do vobis. Nunc immutata rerum facies, longè nunc alia quàm olim ratio est. In lege priscâ trium Hebræorum juvenum succensa fornax aperitur, sed excussis flammis conflagrant ministri. In lege novâ carcer Pauli & Silæ Philippis panditur, sed custos carceris convertitur. Mandatum & exemplum novum nobis præbetur. Quod Isaias uti prodigium amoris singulariter commendat. Et *pro transgressoribus rogavit.* Sed singulas hujus orationis voculas expendamus.

Psal. 88. v. 50.

Hebr. cap. 5. vers. 7.

Luc. cap. 22. vers. 42.

Actor. c. 16. vers. 26.

Isaiæ c. 53. vers. 12.

§. III. *Precantis Christi singulæ voces exponuntur.*

Christus appellat patrem a quo sperat omnia in filii gratiã impetrãda.

PATER: Non Judicem, non Dominum, non Regem appello, sed Patrem, à quo sperem omnia in filii gratiam impetranda. Bonaventura censet Christum, sicut patrem verbis, ita matrem affectu mentis rogâsse, ut & ipsa tot facinorosis hostibus ignosceret: nec beatissimam Virginem id facere distulisse, sed in genua procubuisse, & suam perquam obsequenter ad filii voluntatem conformâsse. Et quamvis filius, quia Deus, uti potestate suâ, & dicere potuisset: Dimissa sint illis peccata: quia tamen personam egit conciliatoris, Sacerdotis, deprecatoris, quorum est supplicare, id sui muneris non omisit.

In cruce egit personam sacerdotis.

Docuit nos proximo dimittere,

DIMITTE: Scio, mi Pater, non dimitti peccatum, nisi restituatur ablatum. E tuo, Pater, viridario ante quinque millia annorum furto impio subtractum est pomum. Ea meipsum do, velut arboris fructum, pro sublato pomo. Dimitte hanc noxam. Apud me soluta res est, tamquam si nihil factum sit contra me; tu jam in eandem veniam assentire. Hanc unam vocem Christus sæpissime nobis inculcans: *Dimitte*, ait, *si quid habetis adversùs aliquem. Dimittite, & dimittemini.* Jam reipsâ quod docuit, facit. *Cœpit* enim *facere & docere.* Hinc rectè dictum Passio Christi doctrina est facti. Hinc Christus inter probra & dolores modestissimè silebat, nimirum ut, quod verbis docuisset, re probaret. Dixerat Servator: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Dilexit inimicos pro iis moriendo, benefecit suas illis vestes relinquendo, oravit pro ipsis & seriò, & primo loco. Doctrina facti, Passio Christi.

Marci c. 11. vers. 25. Luc. cap. 6. vers. 37. Act. c. 1. v. 1.

Matth. c. 5. vers. 44.

Neminem excipiẽdo,

● ILLIS. Neminem excipio, non Annam, non Malchum, non Caipham, non Herodem, non Pilatum, non calumniantes, non flagellis verberantes, non spinis coronantes, non cruci affigentes. Neminem excipio: veniam omnibus peto. Exemplum nobis necessariò imitandum. Nullum hominem, injuriam nullam veniâ excludamus. Abominandæ voces sunt: Huic uni nebuloni non possum ignoscere. Hanc tantam injuriam oblivisci nequeo. Apage has voces ex orco. Non sapit hoc mores Christianos. Omnia omnibus absque tali exceptione dimittenda.

Porrò tam abominandum erat Judæorum scelus, ut deprecator eos nominare crucifigentes non auderet. *Illis*, inquit, *dimitte.* Joabus & Thecuitis Absalonem, cui veniam rogabant, non fratricidam nominârunt. Saul improbus, Ubi est, ait, filius Isai? At David Saulem, regem Israël, Christum Domini appellat. Hîc Chrysostomus, *Vtamur*, inquit, *omni studio, ut linguam doceamus imitari suum Dominum. Nisi quis ita loqui scierit, neque judex eum audiet.* Appellatione probrosâ nec hostes quidem notandi; non adulatores, non nebulones, non proditores vocandi.

Chrysost. hom. 52. ad pop.

Sed ô Domine JESV, quibus illis dimitti cupis? Non unus solùm hic Saul, nec Absalon, aut Semei tantùm unus est. Multa millia tuorum hostium te cingunt, irridentes, conspuentes, imò ipsis dentibus, si possent, laceraturi. Et ex his ipsis sunt, qui dicant: Ora pro teipso, miser. Rejiciunt veniam, ignosci sibi nolunt. Sed his ipsis venia rogatur: *Dimitte illis.* Eleganter Augustinus: *Illis*, inquit, *petebat veniam, à quibus adhuc accipiebat injuriam.*

August. tract. 31. in Ioan.

Injuriam excusare & extenuare.

NON ENIM SCIVNT QVID FACIVNT. Negare non potuit crudelissimam illorum invidiam, injustitiam summam, excusavit igitur & extenuavit per ignorantiam id factum. Simon Cassianus, *Sciunt*, inquit, *quòd crucifigunt, ignorant quem crucifigunt.* Bernardus Christi personam induens, *Ideo*, ait, *ignosco illis, quia non agnoscor ab illis.* Hæc eò dicta, quasi Pater indulgentiæ concedendæ rationem petiisset. Et en ratio: Non sciunt quid faciunt. Accusatus Servator, damnatus & crucifixus à meris cæcis: cæco facilis est venia, licet in Principem, in Regem impingat. *Nemo igitur*, monente Augustino, *de sui peccati dimissione desperet, quando illi veniam meruerunt, qui Christum occiderunt: si talis est crucifigentibus, qualis erit obsequentibus? si totus in nos orbis insurgat, si lapidibus nos obruere conentur hostes nostri, ne cadamus animis; illorum cæcitas in causâ est: Nesciunt quid faciunt.* Jacobus Apostolus Hierosolymorum Episcopus, Eusebio teste, ex alto præcipitatus, clamavit moribundus: *Ignosce eis, Domine, quia nesciunt quid faciunt.*

Euseb. lib. 2. cap. 2. hist.

Omnis cùm graviùs peccat, quid bonorum perdat, quid malorum incurrat? omnis peccans ignorans. Quisquis peccare cogitat, similis est præcipitaturo se in flumen ex alto: priùs enim oculos claudit, imò naturâ compellente, dum cadit, oculos comprimit. Pro his omnibus oravit Christus. Sed addit Lucas:

peccans ignorans.

Luc. cap. 23. vers. 34.

JESVS AVTEM DICEBAT, Dum hostes in ipso facinore patrando occupati, dum sævjunt & furunt, dum vestes dividunt, dum calumniantur & irrident, dum rivuli cruoris defluunt, dum crucifixo injurias omnigenas inferunt, dicebat JESVS: *Dimitte illis.* Sunt qui è divi Lucæ verbis colligant, hoc à Christo sæpius pronuntiatum. Illa omnia videns, audiens, sentiens, nihilominus dicebat JESVS, *Dimitte illis.* Post injuriam quandoque jam vetustam, quàm difficile persuadere veniam, & injuriâ durante dimittere injuriam! mandatum novum, exemplum novum veniæ dandæ à Christo accipimus. Non attendebat, inquit Augustinus, quòd ab ipsis moriebatur, sed quia pro ipsis moriebatur. *Super inimicos meos*, ait David, *prudentem me fecisti mandato tuo.* Nec enim tantùm pro calumniantibus & persequentibus, sed etiam pro occidentibus se oravit, inimicos omnes amoris brachiis complexus. Hoc est virgas, quibus quis cæditur, oscular.

Psal. 118. vers. 98.

Lacedæmonum respublica, quod Xenophon memorat, legem tulit de injuriis vindicandis. Hæc mundi lex est impia; injuriarum nihil condonare. At verò Thrasybulus Athenienſis exul comparato exercitu, Athenienſi duce Lysandro adjuvante, triginta tyrannos expulit, & legem oblivionis tulit, ne quis præteritas injurias insectaretur. Salutarem hanc legem ἀμνηστίαν vocârunt. Christus in cruce exul jam partâ victoriâ, oblivionis legem figens: *Dimittite*, ait, *& dimittemini.* Nil boni habet ultio, quæ è malo pœnæ, facit malum culpæ. Quis autem tam fatuus, ut si curtus calceus non respondeat pedi, de pede partem amputet, ut calceus ei habilis fiat? Stultissimum est, minus malum majori emendare velle. Hoc omnes ii faciunt, qui vindicationem quærunt. Nam qui injuriam accipit, malum pœnæ subit; qui vindictam quærit, in malum culpæ incurrit. Quod priori longè deterius est. Pœna facit miserum; culpa non tantùm miserum, sed & malum: pœna privat bono temporario, culpa & temporario & æterno. Ecclesiastici præceptio est: *Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam, & peccata illius servans servabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata tua solventur.*

Xenophon lib. 2. hist. Græc.

Christus cruce ignominiam fixit.

Luc. cap. 23. vers. 34.

Qui vindictam quærit, malum culpæ incurrit.

Eccles. c. 28. v. 1. &c.

Beatæ Mechtildi arcanis affatibus dictum à Christo. In servis meis tria mihi maximè placent. 1. Veritas, in hac coram me ambulent ore sincero, corde perfecto. Talem, ut mater filium, in extremis complectar. 2. Fiduciale refugium ad me solum in omni afflictione. Non in Dei aliis, sed mihi ærumnas suas conquerantur. Hos numquam deseram in necessitatibus. 3. Fidelitas in proximum; peccata illius bono animo excusent, & ego ipsos etiam apud Patrem meum excusabo.

Trib. Christo placent in servis suis: 1. Veritas. 2. Fiducialis refugium in Deo in afflictione. 3. Fidelitas in proximum.

Discamus

Discamus igitur non exaggerare, non vindicare; sed excusare, aut saltem extenuare, ac condonare injurias: non est faciendus mons è granulo, nec è rivulo mare. Dimittamus aliis & dimittetur nobis. Talem in nos Deum sentiemus, quales in alios fuerimus.

§. IV. *Precatio Christi, fidem impetravit Latroni.*

Glossa in 23. Isaiæ.

HÆc Christi oratio (*Dimitte illis*) innocentem & sanctum oratorem ostendit. Hæc Numini divino summè placuit, & verò etiam efficacissima fuit, ut ad eas voces, quod Nazaræorum evangelium memorat, aliquot millia Judæorum ad crucem stantium, innocentiam Christi agnoverint. Hæc ipsa oratio aliis illis obstinatissimis resipiscendi spatium quadraginta annos impetravit. Sed his omnibus missis, latronum alter nobis considerandus, quem Christi pro hostibus deprecatio mirificè traxit ad beatissimam vitæ clausulam. Post istum námque supplicem Christi libellum, tanta fidei argumenta orbi exhibuit latro, ut rectè dixeris: Nescio an à mundo condito magis rarum & memorabile fidei exemplum umquam extiterit. In Christi schola hic reus numquam fuit: repentè tamen Apostolis omnibus tamdiu instructis, altiùs mysteria fidei penetravit. Christum in patibulo pendentem adoravit Regem, moribundum hominem vitæ auctorem pronuntiavit, ita prorsus ab inferis supra cælos emersit. Quàm vegeti, acres, & lyncei prorsus fuerint illi oculi, qui vitam in morte, celsitudinem in ruinâ, gloriam in probro, victoriam in exitio, regnum in servitio viderunt? Væ nobis! Christum pendentem & omnibus execrabilem latro suâ fide in cæleste solium evexit: Væ nobis! qui scimus hunc ipsum Dominum à dextris Dei considentem, ab omnibus adorandum, si non assiduè ac reverenter suscipimus & veneramur.

Fidei latronis, post Christi orationem, argumenta.

Latro resipiscens non nisi cum crucifixis locutus, Christum defendit, seipsum accusavit, socium reprehendit. De Christo liberè pronuntiavit: *Hic nihil mali gessit.* Illustre bene moriendi documentum. Cùm satanas sub vitæ finem nostra nobis peccata objecerit, non excusemus, nec extenuemus, sed Christum monstremus, cum hoc ipso latronis elogio: Hic verò nihil mali gessit. Seipsum porrò accusans, *Nos quidem justè*, ait, *nam digna factis recipimus.* Aperta & submissa scelerum confessio. Proprium est electorum amare justitiam, etiam asperè tractantem. Rex David & Mauritius Imperator in ipsis suppliciis: *Justus es Domine*, inquiunt, *& rectum judicium tuum.* Magna pars veniæ, fateri crimen. Deinde hic ipse Christi caussidicus socium reprehendens: Neque tu, inquit, times Deum, quòd in eâdem damnatione es. Latro alter homo perditissimus, furiosæ obstinationis fuit exemplum. Hunc neque Christi patientia & charitas, neque socii exemplum & admonitio, neque proprium supplicium, nec omnia prodigia Christo conjungere potuerunt. Neque tu times Deum? neque crux & extrema necessitas timorem Dei persuadeat? jam jámque stabimus ante tribunal Dei, & tu etiámnum ludis? Perditus est, quem pœna non emendat. Nimiùm protervi & frontis perfrictæ liberi sunt, qui cùm castigantur, rident, aut obganniunt.

Luc. cap. 23. vers. 41.

Ibid.

Psal. 118. vers. 137.

Est Christi caussidicus socium reprehendens.

Latro demum: *Domine*, inquit, *memento mei, cùm veneris in regnum tuum.* Exiguam gratiam modestissimè petit. Deus, quanta fides! Petrus negat, Thomas dubitat, discipuli Emauntem proficiscentes pæne desperant, latro in ipso crucis tormento & scandalo credit. Hanc fidem Athanasius non immeritò admiratus dixit: Crucifigitur ut latro, & efficitur Evangelista. Nam hominem capitis damnatum, ab omnibus irrisum, jam moriturum, orbis dominum agnoscit: *Domine, memento mei.* Quid minus rogare potuisset? Solam sui memoriam flagitavit. Memoria nobis lenta, segnis, mala, quæ nos

Luc. cap. 23. vers. 42.

Fit Evangelista.

A sæpissime destituit, quod in omni genere peccati fit, cùm quis suiipsius oblitus, contemptâ Dei lege, diabolo se vendit pretio levissimo. Ab orbis origine nomen nobis est *Pulvis.* Et hujus nominis nostri identidem oblivíscimur. Quando igitur memoria toties & tam fœdè labat, ut quis cæli, inferorum, Dei, suiipsius immemor, in varium nefas ruat, optimè precamur: *Memento mei Domine*: Addit latro: *Cùm veneris in regnum tuum.* O quantùm brevi tempore profecit hic cruciarius, qui in schola Christi Syllabarius vix prima elementa nôsse visus est; at ille jam Theologus, aliam & meliorem post hanc vitam, beatitudinem æternam prædicat. Reges nostri dum vivunt, imperant, cum vitâ desinit imperium. At latro virum juxta se pendentem æternitatis regem adorat. Liceat hîc cum Augustino quærere: *Dic ô latro, ubi thronus ex sapphiro, ubi Cherubim & exercitus cæli, ubi corona, sceptrum, purpura, ut eum dicas regem cæli: Videsne coronam aliam quàm spinarum, aliud sceptrum quàm clavos, aliam purpuram quàm sanguinem, thronum alium quàm crucem, ministros alios quàm carnifices? Quid ergo hic regium vides?* Obstupescenda igitur hæc fides, tali loco, tali tempore. Pater deserit, Mater filescit, Angelorum nullus apparet, Joannes & Magdalena juvare nesciunt, Apostoli pridem diffugerunt, Romani rident, Judæi probris & maledictis configunt; latro solus fit Christi patronus, insontem, regem proclamat. Magna fuit fides Magorum ab oriente venientium, & puerum in stabulo adorantium, major latronis in patibulo hominem & Deum venerantis.

Aug. serm. in Parasc.

Ejus fides obstupescenda,

Magdalena propensè credidit, quia miracula vidit, conciones audiit, domesticum sororis exemplum habuit. Isaiam credidisse quid mirum? Deum solio consídentem, Seraphinis cinctum vidit, trisagion illud Sanctus, sanctus, sanctus, audiit. Longè alia & ab aliis diversissima audivit latro & vidit. Petrus credidit, quia Christum aquâ inambulantem vidit, in cruce natantem sanguine non vidit. Joannes & Jacobus credidêrunt, quia Christum in Thabore, formâ cælesti radiantem viderunt; vox, vultus, vestis, Moyses & Elias testabantur eum hominem homine multò esse majorem. Hîc omnia contraria. Hinc prisci Patres hanc latronis fidem mirari satis nequeunt. Chrysostomus interrogans: *Videt in cruce pendentem*, inquit, *& orat quasi in cælis sedentem: Judæi crucifigunt, qui legem noverunt, & tu latro unde talia philosopharis?* Prodigiorum fuit prodigium hic latro. Videte, obsecro, quàm suaviter cygnea Christi modulatio prima saxeum latronis pectus expugnârit, & hominem cædibus assuetum eò perduxerit, ut Arnoldus Carnotensis Abbas censeat latronem in Luciferi sedem evectum. Deo id non difficile, nobis incertum, eo tamen nomine non incredibile, ut Luciferi superbia tantò majore notaretur ignominiâ, quantò dissimilior Angelo, eam sedem occuparet latro. Sed quid in hoc homine patibulato tantam fidem excitavit? Singularis Dei gratia, Christi precibus impetrata, Christi amore in hostes, summâq; ejus patientiâ, & visis prodigiis aucta.

a priscis Patribus admirata. *Chrysost. homil. de Cruce.*

Singulari Dei gratiâ excitata.

§. V. *Fidem Christo, veniam debemus inimico.*

CHristo igitur fides, venia debetur inimicis & ignoscentia. Fides excitatur & crescit, si ea omnia quæ passus est Christus, faciamus nobis præsentissima, velut hodie facta; tamquam si cruci adstemus, cernamus & audiamus omnia. Horum omnium imagines sibi ad arbitrium proponere nequaquam difficile est animo, qui quidquid vult sibi depingit. Hebdomade majore varia est Christianorum devotio. *Sed fides*, Ambrosio teste, *præcedit devotionem.* 1. Crucifixi Christi effigiem oscúlamur: Præcedat Fides, & cogitet fidelis: Domini mei crucifixi pedes imos millies oscularer si possem, ergo statuæ ac imagini Christi oscúlum figo quòd Christo ipsi

Christo fides debetur.

Ambros. l. de Joseph.

In omni devotione fides præcedere debet.

ipsi nequeo. 2. Cenotaphia obimus: Fides præcedat, A ut nihil curiositatis, sed cordis in Christum inflammati sensa quæramus. 3. Officiis divinis intersumus, interfit pariter & fides: noxas commissas intimè doleamus; statuamus firmissimè non ampliùs dolenda committere. Sed optima devotio est, Domino Jesv crucifixo ea omnia, quæ quisque ad vitæ finem passurus est, amantissimè ac liberalissimè offerre. Cuivis hîc dicendum: Ego quidem juxtè (etsi plurima patiar) nam digna factis recipio. Tu tantùm Domine memento mei in regno tuo. Ita fides exercenda in omni devotione verâ. Nam, quod idem Ambrosius monet, *Fides inexercitata cito languescit, & crebris otiosa tentatur incommodis.* Si paschate peracto nil ampliùs lubeat pati, si cum latrone improbo de cruce descensum moliamur, si defletas veteres noxas repetamus, fides nimiùm inexercitata est, quæ cælum credit sine ullâ vi, inter delicias & tripudia, otio ac torpore obtinendum. Chrysostomo teste, *Fides scutum est; credens omnia patitur.* Hanc fidem in nobis excitemus assiduè, ut ea semper viva sit, identidem clamemus: *Memento mei Domine in regno tuo.*

Ambros. in Psal. Beati immaculati.

Chrysost. in epist. ad Ephes.

Percontetur fortassis nonnemo: Num ille, quem delictorum nondum pœnitet, aut qui judicat se gravioribus peccatis obnoxium, hac precatiunculâ juvetur? Putem ego juvari. Saltem impetraret lumen ad agnoscendas culpas, & accusandum seipsum, verteretque commeritam pœnam in correctionem paternam, citiúsque ad Christum rediret. Itaque qui Christi cruciatus cum sensu & fructu cupit expendere, in seipso fidem excitet animétque. *Malo*, inquit Cyprianus, *peccare in fide, quàm bene agere extra fidem.* Ille apud Deum plus habet loci, si Augustino credimus, qui plus attulit non argenti, sed fidei. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides diaboli. Fidem debemus Deo.

Ita Salmeron tom. 10. tract. 40. mihi p. 333.

Augustin. lib. de ovibus.

Veniam debemus inimico. Non solùm Christus voce ac exemplo præit, *Pater dimitte illis*, sed omnes Christi imitatores. Rem oculis subjicimus. Anno Christiano millesimo quadragesimo Joannes Gualbertus patriâ Florentinus, gente nobilis, armigero stipatus Florentiam urbem patriam petivit, in angusto colle obvium habuit cognati sanguinis homicidam. Gualbertus mox in iras assurgere, gladium stringere, & hostem parricidam velle confodere. Quid ageret miser inter aram & saxum deprehensus? ad genua irati procubuit, oravitque per Christum Jesvm crucifixum, qui è cruce pro hostibus orâsset, veniam daret delicto, & hanc unam noxam ignosceret. Expugnavit animum brevis eloquentia. Joannes iram & gladium statim posuit, hominémque, ut Pater filium prodigum, complexus in amicitiam recepit. Exemplum in tali gente obstupescendum. Sub hæc Joannes in Ædem sacram divi Miniatis abiit, & templi medio coram icone Christi crucifixi genua submisit. Hîc imago certâ fide oculorum, capite annuit, habuitque gratias, quòd inimico sui causâ veniam non negâsset. Hoc ita movit Gualbertum, ut in Cœnobio S. Miniatis inter reliquos religiosissimè deinceps vixerit. Quàm luculentè monstravit hîc Deus, sacrificium sibi longè gratissimum esse, inimico ignoscere. Quid vos ad ista homines saxei, cautibus duriores, quibus suavius videtur mergi flammis & æternùm perire, quàm inimico ignoscere. Precante judice, reo non ignoscitis rei? Tantus è cruce orator, tot ora vibrans quot vulnera, non persuadet? Imago lignea se movet, vos duratis? Annuit Christus, vos abnuitis? Paratum in vos fulmen jam minatur; sententia jam lata est Christi ore: *Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Iis omnibus, qui vos quoquo modo læserunt, ignoscere, corpori, animo, famæ, fortunis consultissimum est.

Veniam debemus inimico: Exemplo demonstratur.

Vbi crux ea hodiéque servatur.

Matth. c. 18. vers. 35.

§. VI. *Inimicis ignoscere, corpus, animum, famam, fortunas juvat.*

Emolumenta è venia inimicis data. 1. Juvat corpus.

Et primò quidem juvat corpus. Veteres quandoque Martem ita pingebant. Stabat Mars armatus, vultu acerbo & truculento, nube atrâ cinctus, & suum ipse pectus pugione hauriebat. Atra nubes iram & vindictam; pugio inimici odium adumbrat. Hoc pugione homo vindictæ cupidus suum ipse pectus confodit seipsum, dum odit alterum, consumit; ita omnem sibi valetudinem & vitam violenter eripit. Quanti, quos familiariter novimus, occulto hoc animi morbo sunt extincti; odiis & simultatibus contabuerunt. Hoc enim facit vindicta, quod vipera, quæ ut vivat, matrem occidit, dum ventrem rumpit ut exeat. Oro te, quid delectationis præstat vindicta, quæ priùs vindictæ appetentem, animi quietę, sæpissimè corporis etiam valetudine privat, quàm hosti noceat.

II. Inimicis ignoscere juvat animum. Summi beneficii est à Deo adoptari pro filio. Huic impetrandæ dignitati nil magis conducit, quàm inimicos diligere. Apertissimè Christus, *Diligite inimicos vestros, ut sitis filii patris vestri, qui in cælis est.* Quid centurionem movit exclamare publicè, *Verè hic homo Filius Dei erat?* Christus pro hostibus oravit, & cum clamore expiravit. Hæc aliquid divini sapiunt. Deinde Deus semper severissimè punit tam cupidos vindictæ, ut quæ amori Christiano maximè adversatur. Hinc divinâ lege rejectus à sacrificiis camelus, quia læsus vindictâ furit. Hinc ericius, accipiter, milvus, aliæque prædatrices volucres sacris exclusæ, quia cùm offenduntur, acerrimè vindicant. Hinc Aman Mardochæum ultioni mactaturus, in suâmmet crucem est appensus. Apis pungens & aculeum in vulnere relinquens, perdit vitam: Ita sibi omnium maximè nocet, qui aliis nocumentum inferre studet ulciscendo. *Gladius eorum intrat in corda ipsorum, & arcus eorum confringitur.*

2. Juvat animum.

Matth. c. 5. vers. 44. & 45. Idem c. 27. vers. 54.

Psal. 36. vers. 15.

III. Famæ ac honori plurimùm conducit inimicis promptè ignoscere; Nihil enim honorificentius, quàm ut res creata pro suo modulo assimilet creatorem, cujus natura & ingenium est inimicis benefacere. At mihi, ais, hoc dedecori est, mea tam ignaviter tueri, nec audere improbitati alienæ resistere. Ohe, quid dicis, homo nequam; gravissimus in fidem error est, ita sentire. Dei legem observare, nullius laudem aut honorem temerat. Si quis viro nobili pedes & manus ligato colaphum infringat, quis fortitudinis laudè dixerit ereptam sic vincto? eum potiùs qui vinctum aggressus est, pudendi facti arguet. Dei lex est, non vindicare injurias, hac ligamur lege; quis jam inhonestum & turpe dicat ligatis, si cæsi non resistant? Illud potiùs probrosum tibi est, si alii de te ita loquantur: Homo est angustissimi pectoris, nec venulam habet generosiorem ullam; nihil concoquere, nihil perpeti potest; vix tactus furit. At contrà magnarum virium est, negligere lædentem, regium est ignoscere. Saul Davidi vaticinatus: *Scio*, inquit, *quòd certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tuâ regnum Israël.* Unde obsecro scivit? Ex inusitatâ morum mansuetudine.

3. Fama plurimùm conducit.

1. Reg. c. 24. vers. 21.

IV. Fortunas auget, inimicis ignoscere. David, quem dixi, nec militem copiosum, nec dives ærarium habuit; penes Saulem ista erant. Nihilominus David ærarium, militem, unáque regnum acquisivit. Quibus artibus? Incredibili amore in hostes; hoc stratagemate Saulem debellavit, urbes cepit, in solium evasit. Cur autem Sauli adeò parceret, hanc assignavit causam: *Quia Christus Domini est.* Nos omnes, licet pessimi, non olivarum liquore, sed Christi Sanguine uncti sumus. Hinc certè, qui Christianum affligit, in Christum sævit. *Eâdem* verò *mensurâ, quâ mensi fueritis, remetietur vobis.* Si ditissimus mercatorum dicat: Tales ego ulnas è panno,

4. Fortunas auget.

1. Reg. c. 24. vers. 5.

Luc. 6. vers. 38.

corio,

corio, holoserico admetiar, qualem mihi cubitalem regulam attuleritis: Si brevis sit vestra regula, brevis erit & ulna mea: Si verò regulam adferatis longam, non minùs longam referetis ulnam. Ita planè Deus amantissimè: Talem me geram erga vos, quales vos gesseritis erga inimicos vestros. Dimittitis? dimitto: vindicatis? vindico. Quàm bonus Deus! Si qui etiamnum abnuant inimicis liberalem dare veniam, simillimi sunt basilisco, qui solus inter serpentes nullo carmine devinciri potest, adeò venenatus est. Quod minatus Hieremias vates: *Mittam vobis*, inquit, *serpentes regulos, quibus non est incantatio.* His simillimi sunt isti, qui ex injuriis adeò altè in animum demissis tantum veneni concipiunt, ut à nullo nec hominum nec Angelorum persuaderi possint, inimicis ignoscere, & gratiam culpæ facere.

Deus tale se gerit erga nos, quales nos gerimus erga inimicos.

Hier. cap. 8. vers. 17.

Jacob. cap. 2. vers. 13.

Ergo pereant hoc certo fulmine: *Iudicium sine misericordiâ illi, qui non fecerit misericordiam.* Clamat Christus: *Dimitte illis.* Et Christiani contra seipsos assiduè clament, *Dispperde illos?*

§. VII. *Exemplo id monstratur.*

PHilippus II. Hispaniarum Rex cautus Princeps, ut filio subditos conciliaret, edictum scribi jussit, quod subditis fore ingratissimum non nesciebat. Et fama jam emanârat, brevi promulgandum. Hîc filius sese interposuit, & subditis varia mussitantibus promisit, effecturum se, si possit ullo modo, ne promulgetur. Effecit. Hîc filium omnes deprædicare, atque in cælum extollere, ac dicere; sua illi omnia deberi. Pater æternus capitis nos damnârat, filius nostrorum scelerum pœnas expendens: *Pater*, inquit, *dimitte illis.* Dimisit. Quàm jure nunc Christus illud nobis ingerit: *Nónne ergo oportet & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum?* Ne, quæso, basilisci simus aut aspides surdæ, *quæ non exaudiunt vocem incantantium.* Amaritudinem omnem animo ejiciamus, & de cordibus nostris ignoscamus omnibus, quicumque nos umquam læserunt. Aliàs per Christi mortem & Sanguinem rogamus, nunc ipse Christi Sanguis, mors ipsa rogat, ut inimicos in gratiam receptos charitatis brachiis, exemplo Domini, complectamur. Nullus jam amplius sit inimicus.

Matth. c. 18. vers. 33.

Psal. 57. v. 5. & 6.

Catonem ajunt gestasse anulum, in quo insculptæ fuerint hæ voces, Amicus unus, inimicus nullus. Amicorum optimus, sinceriſſimus, & verè unus pro mille Christus est, inimicus posthac nullus sit. Cohortatus nos acriter Paulus: *Accessistis*, inquit, *ad testamenti novi mediatorem IESVM, & sanguinis asperſionem melius loquentem quàm Abel. Videte ne recusetis loquentem.* Sanguis Abel vindictam, Christi Sanguis veniam clamat, eamque nobis offert gratiam, ut per veniam hostibus concessam, culpas à nobis commissas omnes eluamus. *Videte ne recusetis loquentem.* Fidem Christo, veniam debemus inimico. Non enim dimittendi tantùm potestatem habemus, sed & necessitatem. Præcipientis vox est: *Non dico tibi, usque septies, sed usque septuagies septies:* hoc est, quadringentis nonaginta vicibus, ait Ambrosius, ut toties peccanti in die fratri dimitteret, quoties ipse peccare non posset. *Ne autem*, inquit Augustinus, *linguâ dicas, Ignosco: & corde differas. Vocem tuam audit homo, conscientiam tuam Deus inspicit. Melius est ut non clames ore, & dimittas corde, quàm ut blandus sis ore, corde crudelis. Videte ne recusetis loquentem.* Peccatis suis veniam exorat, qui eam aliis non negat: sibi ipse laqueum nectit, quisquis alteri non ignoscit. Sunt qui injuriam hactenus condonent, ut eam non vindicent, sæpe tamen exprobrent. Sunt alii qui quidem sileant, nihilominus manet altâ mente repostum, quod ingratiis illorum est commissum. Indulgentia mala, quia non plena. Totum & ex toto animo dimitte. *Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Observate Domini voces: *De cordibus vestris.* Imperfecta, nulla est ignoscentia, quæ vel minimum amaritudinis aut simultatis reservat. Vis tibi è toto ignosci? Nec aliis hanc gratiam negaveris. *Quod tibi vis fieri, & alteri facito.* O igitur formidolosa sententia! Si parva fratribus non dimittimus, magna nobis à Deo non dimittuntur. *Videte ne recusetis loquentem.* Aut tribue veniam, aut patere flammam.

Hebr. c. 12. v. 24. & 25.

Augustin. de verbis Dom. serm. 15.

Hebr. c. 12. vers. 25.

In ignoscentia nō simulandum.

Matth. c. 18. vers. 22.

Matth. c. 18. vers. 35.

CAPVT II.

Altera Christi morientis cygnea modulatio: Hodie mecum eris in paradiso.

ISaiæ vaticinium est, *Dabo clavem domus David super humerum ejus: & aperiet & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat.* Grandes omnino & admodum caræ claves sint quæ humeris feruntur. Beatus Maurilius Andegavensis Præsul, rogatus à quadam matre, filium moribundum sacro chrismate firmaret; sed dum Maurilius aliquantulum sacris ea immoratus, puer obiit. Nimirum hoc suum facinus Pontifex censere, nec aliter expiandum, nisi munere abdicato. Proinde, accusatore ac judice seipso exul clam navim conscendit, lapsisque in mare, quas secum tulerat, templi clavibus vovet non priùs patriam visurum, quàm claves amissas recepisset. Mari trajecto, servum se viro Principi addicit, & hortum colit. Jam annis omnino septem totâ Europâ à suis quæsitus, cælesti demum indicio inventus est. Tot preces precibúsque mistæ lacrymæ, redditæque à pisce, qui navim insiluerat, claves reditum tandem persuaserunt.

Isaiæ c. 22. vers. 22.

Franciscus Haræus ad 15. Septemb. obiit Maurilius anno Christi 410. ætatis 90.

Ante aliquot annorum millia claves paradisi abjectæ sunt in divinæ Justitiæ pelagus. Mortalium nemo hîc urinatorem agere, illásque in lucem eruere valebat. Dum denique Christus JESVS Pontifex summus & Episcopus animarum nostrarum per rubrum mare sui sanguinis trajecit, & perditas paradisi claves in immani ceto, *Mortem vocant*, reperit, idque post quinque millia annorum. Ab eo nimirum tempore possunt infantuli unius diei vel horæ paradisum reserare. Certissimum ejus rei testimonium accepimus ab ipso paradisi Domino, qui latroni juxta se pendenti dixit, *Hodie mecum eris in paradiso.* Amantissimum regis promissum. Atque hæc altera Christi morientis cygnea cantio est. Quando igitur superiori capite, oblatâ occasione, latronis preces: *Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum*, exposuimus, nunc benignissimum Christi responsum, *Hodie mecum eris in paradiso*, explanabimus.

Christus pontifex summus post quinque millia annorum reperit claves paradisi.

Luc. cap. 23. vers. 43.

Ibid. v. 42.

§. I. *Expenduntur voces: Hodie mecum eris.*

NVptialis Samson convivis suis proposuit hoc ænigmatis: *De comedente exivit cibus, & de forte egressa est dulcedo.* Nemo repertus est totis sex diebus, qui solveret nebulosam quæstionem. Demum Samsonis uxor, hoc arcani eis patefecit: In faucibus leonis, quem Samson occiderat, examen apum esse inventum. Hinc responsum: Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Leo è tribu Juda est Dominus JESVS, quem necavit Hebræa Synagoga. Hic leo comedés fuit: *Meus cibus est*, ait ipse, *ut faciam voluntatem ejus qui misit me.* Sed & fortis fuit hic leo. *Omnia quæcumque voluit fecit.* Ex ore hujus leonis fluxit mel istud, *Hodie mecum eris in paradiso. Hodie*, inquit, non post aliquot annos, aut menses, aut dies, sed sole nondum abdito tu mecum eris in paradiso. En summus Pontifex nostet confitentem reum continuò de reis eximit, & crimina ejus absolvit. Sed singulas Christi promittentis voculas expendamus.

Iudic. c. 14. vers. 14. Leo de tribu Juda Dominus JESVS. * Luc. c. 4. vers. 34. Fortis fuit, ex quo mel fluit istud: *Hodie mecum eris in paradiso.* Verba Christi promittentis expenduntur: 1. Vocula, Hodie.

HODIE. Joseph in vinculis pincernam regium rogaverat, *Tantùm memento mei, cùm tibi bene fuerit. Et tamen successentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis*

Gen. c. 40. v. 14. & 23.

terpretis sui. Si quid curatum velis, Christo manda, Christum roga: *memento mei*. En responsum promptissimum: *Hodie mecum eris in paradiso*. Sicut Adam post commissum furtum vitiosè confitens, paradiso mox ejectus, ita latro post tot latrocinia seriò resipiscens paradiso mox receptus est.

Ad finem hujus vitæ illico aut præmiis aut suppliciis Deus afficit. Quandoque etiam in hac vitâ. Nam Judæis murmurantibus, *adhuc esca eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos*. Pueruli in Elisæum illudentes mox ab ursis laniati. Quivis hominum exactâ vitâ, momento primo non solùm scit futurum præmium aut supplicium, sed sentit. Quod & latroni huic contigit.

Psal. 77. vers. 30.
4. Reg. c. 2. vers. 24.
Omnis homo exactâ vitâ sentit præmium aut supplicium.
August. serm. 144.

Augustinus Christi personam induens, *Non te differo*, inquit, *tantæ fidei reddo quod debeo: quia non solùm credis me resurrecturum, sed etiam regnaturum*. Inauditum prorsus est simul seminare ac metere. Hoc latro fecit. O bone Jesv, charissimos hominum in orbe hoc relinquis, & homicidæ nefario mox patet paradisus! Sed prædixit Siracides, *In opere ipsius exiguum laborabis, & citò edes de generationibus illius*.

Eccli. c. 6. vers. 20.

Matthæus patremfamilias dixisse procuratori memorat, *Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis*. Æterni Patris procurator Christus incipit à latrone post horam undecimam veniente, cui denarium persolvit. Suadet Salomon, *Nec dicas amico tuo, vade & revertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare*. Fecit certè hoc Filius Dei. Sed quid hoc? Amicissimi petierunt præmii aliquid, at verò non statim id obtinuerunt. Abraham post iter ex Ur longissimum, post multa Deo præstita obsequia: *Domine Deus*, inquit, *quid dabis mihi?* Promiserat quidem Deus: *Faciam te in gentem magnam*; nondum fecerat: *benedicam tibi*, nondum benedixerat: *magnificabo nomen tuum*, nondum magnificaverat: *perambula terram, quia tibi daturus sum eam*, sed nondum dederat. Petiit Moyses: *Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam*. Responsum est: *Faciem meam videre non poteris*. Philippus Christi discipulus petit: *Domine, ostende nobis Patrem*. Nil novi vidit, sed hoc responsi accepit: *Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? Non credis, quia ego in Patre, & Pater in me est?* Paulus ter Dominum rogat, & deprecatur colaphos atque plagas satanæ: neque tamen hujus angeli discessum impetrat. Hoc unum illi respondetur: *Sufficit tibi gratia mea*. At latro solam sui memoriam in regno petit, mox regnum ipsum obtinet. Quid hoc obsecro? Maximi refert, quàm opportunè aliquid petatur. Latro suas preces Christo allegavit opportunissimè. Si quis pecuniam roger, dum pecunia numeratur; si quis panem postulet, dum panis furno eximitur, aut penori mandatur, vix pecunia, vix panis negari potest. Ita hîc prorsus, dum Christus Cherub flammato gladio armatum paradisi custodem amovet, latro supplex libellum offert: mox illi responsum: En paradisus panditur: si vis, licet irrepere. Deinde hinc liquet, quàm verum sit effatum illud: Unus actus intensus plus valet quàm mille remissi. Melior est unica fervens hora quàm multi anni languidi; melior est unicus paullo grandior nummus aureus quàm crumena obolis plena. Unicum memorabile facinus, seu, actus heroicus præstantior est, quàm aliæ actiones plurimæ, sed remissæ. Hoc actionum discrimen summi apud Deum momenti est, qui non attendit quantum offeramus, sed ex quanto; actiones medullâ boni spiritûs plenas desiderat. Revera latro eam fidem, eamque humilitatem & charitatem in cruce ipsâ exhibuit, ut hæ inferiores ipsius actiones plus valuerint quàm aliorum mille. Hinc illud promptissimum infiniti pretii promissum: *Hodie mecum eris in paradiso*. Christi ore in Sanctorum album est relatus latro, & omnium sanctorum * primus. *Hodie mecum eris*. Summum hoc solatium est è lecto in cælum rectissimâ viâ evolare posse. Hujus rectissimi volatûs modum in

Matt. c. 20. vers. 8.
Prov. cap. 3. vers. 28.
Gen. cap. 15. vers. 2.
Ibid. cap. 12. vers. 2.
Ibid. cap. 13. vers. 17.
Exod. c. 33. v. 13. & 20.
Ioan. c. 14. vers. 8. 9. & 10.
2. Cor. c. 12. v. 8. & 9.
Quomodo latro mox obtinuerit præmium à Deo, amicis verò sit dilatũ.
Christi ore latro inter sanctos primus nominatur.
* Novâ legis.

A Æternitatis Prodromo docemus. Beatus Paulus illud Hodie menti altè infixurus, *Adhortamini vosmetipsos*, inquit, *per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Duo sunt Hodies, breve unum ac miserum, felix alterum & æternum. Latroni dictum: Hodie miserum ac breve paullo pòst finies; incipies æternum, non finiendum. Sed & alias quoque voculas expendamus.

Prudent. cap. 3. è Diptych. Hodie cap. 43. & 44. Duplex Hodie. Hodie unius brevis, alius felicis æternum. 2. Vocem. August. trac. 12. Ioan. vers. 36.

Mecvm. Hoc solùm, esse cum Christo, hoc unum atque unicum abundè satis fuisset promittere, *Nam*, uti Augustinus loquitur, *ubi malè esse poterat cum illo, & ubi bene esse poterat sine illo?* Latro igitur magnis & incitatis passibus, viâque prorsus compendiariâ in paradisum pervolavit. Non ei dictum: Paullatim, post me illuc pervenies, sed Mecum. Adam, Enos, Mathusalem nongentis sexaginta novem annis ambulando non assecuti sunt, esse cum Deo, quod iste trihorio impetravit. Christus in cruce humanis ac divinis solatiis omnibus carere voluit, hoc unum admisit, hominem impium è gurgite scelerũ extrahere, & unà secum in beatitudinis domicilium perducere. Quod Apostolis in pridianâ cenâ promisit: *Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*; id latro ante Apostolus experitur.

B

Luc. cap. 22. vers. 30.

David in Miphibosetum & Bercellai filios liberalis extitit, luculentis de caussis. Miphibosethus corpore quidem caduco clausus, sed tamen regis filius: Bercellai verò regem fugientem grandi munificentiâ excepit. At latro per omnem vitam improbus, è gratiâ repentinâ regiam Christi mensam accumbit. Jam audit: Mecum eris: Ego tibi, tu mihi.

Salomonem Magnificum & Clementem alibi laudamus: Christus Clementissimus, Magnificentissimus. Summæ clementiæ fuit, ad probra omnia obmutescere, ad paucula sicarii verba velut revivíscere, & omnem expromere liberalitatem. Magnificentiæ maximæ fuit homini per omnem vitam improbo largiri paradisum. Quàm bonum huic Domino servire! multi compluribus annis serviunt, demum senes mendici sunt. Hic latro non Christo, sed diabolo totâ vitâ serviit, jam repentè ditissimus, mensâ & regno Christi donatur. Promiserat quidem Servator: *Vbi sum ego, illic & minister meus erit*. Atqui crucifixus iste non minister Christi, sed hostis fuit, rota illi, non cælum debebatur. Nihilominus ei munificus rex Judæorum ob pium suspirium pollicetur paradisum.

C

Scripturæ sam. passim, sed nonnullis typis commissis.
Ioan. cap. 12. vers. 26.

Bernardi Clarævallensis ævo Arnulphus nobilis & dives, Cistercienſi familiæ se addixit. Hic morbis gravissimis præsertim sub vitæ finem exercitatus inter ipsos dolores exclamavit: Vera sunt omnia, Domine Jesv, vera sunt, quæ dixisti. Interrogatus quid sibi vellent hæ voces; Promisit Dominus, ajebat, iis omnibus, qui sui amore deserent caduca, centuplum recepturos, & æternam vitam. Ita prorsus est; promissi vim jam intelligo. Nam hæc ipsa doloris hujus acerbitas solatio est. Per hos ignes brevi desituros transitur, scio, ad delicias immortales. Spes futuri & immensi præmii, omnem hujus vitæ voluptatem millies antecedit. Famulum tam fidelem à Christo tam largiter remuneratum, nil miri; in admirationem rapit tam festinatum latroni præmium.

D

Eris. Pilato varia sciscitanti respondit Christus: *Regnum meum non est de hoc mundo*. Verè non erat, Domine Jesv, nec enim humiles superbis, castos impudicis, mites iracundis misceri passus fuisses, si regem hîc agere voluisses. Hinc crucis socium his verbis animas: *Eris mecum*. Nondum in patriâ sumus, sed erimus, & simul erimus. Mater filiolo cibum aut potum in alienâ domo importuniùs petenti respondere solet; Mi fili, paullulùm expecta, ubi domum redierimus, dabo. Ita Christus sui memoriam roganti: *Hodie*, ait, *mecum eris*. Nostra quidem

3. Vocis Eris. Ioan. c. 18. vers. 36.

dem corpora in sepulchris erunt, sed anima tua pars hominis melior, cum meâ erit.

§. II. *Christi in iis verbis benignitas, Latronis felicitas.*

Christus venit in orbem ut animas ad se traheret.

QVamprimum in orbem venit Christus, animas ad se trahere cœpit; sic utero virgineo etiámnum clausus Joannem Baptistam traxit, ita in cunabulis adhuc conditus ab Oriente Magos attraxit, ita Petrum & Andream, ita Matthæum & Zachæum, ita Nicodemum & Magdalenam ad se pertraxit, ita in ipso ex hoc orbe transitu, velut magnes, traxit latronem. Sed cur, ô bone JESV, non etiam latronem alterum ad te traxisti? nam & pollicitus es, *Omnia traham ad meipsum.* Alter trahi noluit, imò quò minùs trahi posset, omnibus modis obstitit; cor ejus mons plumbeus, immobilis fuit; obstinatissima ejus voluntas omnem saluti viam obfirmavit: periit, quia perite voluit.

Cur Christus alterum latronem ad se non traxerit. *Ioan. cap. 12. vers. 32.*

At verò alter mox victas dedit manus Christo, ita è prædone præco Evangelicus evasit. E diverso Judas ex Evangelico præcone factus est prædonum, furum, latronum coryphæus; Dominum servus, Magistrum discipulus vendidit, quem coram orbe latro defendit disertissimus Christi advocatus. *Hæc mutatio dextræ Excelsi.* *Psal. 76. v. 11.* *Facile est enim in oculis Dei subitò honestare pauperem.* *Eccli. c. 11. vers. 23.* Ita solet Deus, qui ex armentariis Prophetas, ex opilionibus Reges, è telonariis Apostolos, è piscatoribus Doctores, è latronibus Martyres & paradisi cives constituit. Non possum, quin Augustinum eximium de hoc loquentem huc sistam. Verba ejus fideliter admetiar: *Pendebat in cruce Christus,* inquit, *pendebat & latro. In medio ille, illi à lateribus. Insultat unus, credit alter, judicat medius ille. Ille enim qui insultabat, hoc dixit, Si filius Dei es, libera te. Et alius adillum: Tu non times Deum? si nos propter facta nostra meritò patimur, ipse quid fecit? Et conversus ad eum,* Memento, *inquit,* mei Domine, dum veneris in regnum tuum. *Magna fides! huic fidei quid addi posit, ignoro. Titubaverunt qui viderunt Christum mortuos suscitantem: credidit ille, quem videbat secum in ligno pendentem. Quando illi titubaverunt, tunc ille credidit. Qualem fructum Christus de arido ligno percepit? Quid enim Dominus dixerat?* Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. *Tu differs te, ego agnosco te. Quando hoc sperare latro? Adductus de latrocinio ad judicem, à judice ad crucem, de cruce ad paradisum. Deinde ipse attendens merita sua non dixit,* Memento mei, *ut liberes me hodie: sed,* Cùm veneris in regnum tuum, *tunc memor mei esto; si mihi tormenta debentur, vel quousque veneris in regnum tuum. Et ille: Non sic. Invasisti regnum cælorum, vim feci sti, credidisti, rapuisti:* Hodie mecum eris in paradiso. *Non te differo. Tantæ fidei hodie reddo quod debeo. Latro dicit,* Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum. *Non solùm credebat resurrecturum, sed etiam regnaturum. Pendenti, crucifixo, cruento ligno hærenti:* Cùm veneris, *inquit,* in regnum tuum. Et illi, Nos sperabamus. *Vbi latro invenit, ibi discipulus perdidit.* *Aug. to. 10. ser. 3. Paschæ. serm. 1. in ordine serm. 144. mihi 320.* *Luc. cap. 23. vers. 42.* *Ibid. v. 43.* *In Emaus omnes. Luc. cap. 24. vers. 20.*

Ne latro somnum putaret liberalissimum promissum, Christus jurando fidem faciens, *Amen dico tibi,* ait, *Hodie mecum eris in paradiso.* Viâ rectissimâ è cruce ibis in paradisum. Hæc mira sed minimè injusta. *Latent hæc sensus hominum,* ait Gregorius, *nec quidquam de cujuslibet fine cognoscitur, quia divinorum judiciorum abyssus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Scimus quòd latro de patibulo transivit ad regnum, Judas de Apostolatus gloriâ est lapsus in tartarum. Quis ergo discutiat, in quâ viâ habitet lux, & tenebrarum quis locus sit, ut ducat unumquodque ad terminos suos, & intelligat semitas domûs ejus?*

§. III. *Reliqua Christi verba* (In Paradiso) *explicantur.*

4. In Paradiso.

IN PARADISO. O admirandam Domini bonitatem! qui Annæ, Caiphæ, Herodi, Pilato non respondit, latroni confitenti non tantùm patientissimas aures accommodavit, sed auditæ confessionis trientem reddidit paradisum. Quanta est, ô Christe, tua liberalitas! Homo nefarius pauculis verbis sui memoriam in regno non deponendam petiit, mox ipsum regnum accepit. Quid amplius Joanni Baptistæ, quid Stephano Martyrum antesignano, quid Paulo Apostolorum maximo promissum? Verissimè dixit Ambrosius, *Vberior est gratia quàm precatio.* Hæc Dei est liberalitas, plura quàm petas largiri solet. Abrahamus filium petivit, non tantùm id impetravit, sed eum filium, è quo filius Dei nasceretur. Jacob ut Benjamin rediret, unicè postulavit; non illum solùm sed & Josephum incolumem recepit. Salomon unam atque unicam desideravit sapientiam: non illam tantùm, sed & opulentiam accepit. Ezechias extensiorem vitam in annum unicum flagitavit, anni quindecim in augmentum vitæ concessi sunt. Tobias reducem dumtaxat filium optavit, unà cum filio & filii conjux & argentum mutuò datum redit. Obæratus ille servus non sibi decem millia talentorum remitti, sed pensionis moram tantùm popposcit; omnia ei nomina, totum debitum est remissum. Latronis votum erat, O si tam beatus sim ego, Domine, ut mei solùm meminisse dignareris in tuo regno! non hoc tantùm, *Mecum erò in paradiso.* Non in memoriâ tantùm meâ, sed in meo regno rex eris, regibus omnibus beatior. *Quàm bonus Israël, Deus his qui recto sunt corde!* Quàm bonum servire Deo, qui minima etiam obsequia tam munificè remuneratur!

Ambros. in Psal. 118. Dei liberalitas plura quàm petis largiri solet.

Psal. 72. v. 1.

Assuerus rex munificentiam suam in Estherem explicaturus, *Quid petis,* ait, *ut detur tibi? & pro quâ re postulas? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.* Idem & Herodes Herodiadi filiæ pollicitus, *Pete à me,* inquit, *quod vis, quia quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.* Sed neuter dedit, nec quidem dimidium. Christum non provinciam, non regni dimidium, sed regnum dat totum, *qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus aut intelligimus.* Hebræis olim promissa vini, frumenti, olei abundantia, refertum penu, distenta horrea: tandem autem, tandem promittitur & conceditur paradisus. Atque hoc vel intelligentiæ rudi aptissimè. Si dixisset Christus: Deo fruêris, Deum videbis; non tantas delicias, nec tam opima sibi gaudia cogitatione depinxisset latro, atque cùm viridarium & paradisum audiit promitti. Vetus verbum est: Ubi Rex, ibi curia; ubi Papa, ibi Roma; sic ubi Deus, ibi paradisus. Ajunt beatum Ægidium divi Francisci socium ex eo tempore quo Christus ei spectabilis adfuit, tam concitatis in cælum desideriis raptum, ut audito vel à pueris per plateas paradisi nomine, rerum omnium sensu destitueretur.

Esth. cap. 5. vers. 6. *Marci c. 6. v. 22. & 23.* *Ad Ephes. cap. 3. v. 20.* *Surius to. 2. in ejus vitâ, die 23. April.*

Vani laboris sit, pluribus hîc disceptare, quis ille promissus fuerit paradisus. Non cælum, siquidem quadraginta pòst diebus in cælum Christus abiit. Non paradisus protoplastis habitatus, quem ajunt non extare ampliùs, quamvis Irenæus & Justinus contrarium affirment. Non Persicus, pensilis hortus, quem vero nomine paradisum vocant. Promisit igitur, *claram Dei visionem,* quæ die illo cunctis in Abrahæ sinu collectis est concessa. Hanc paradisum nominat. Est enim gaudium mille gaudiis refertissimum. Paradisum Christus in eam usque horam numquam nominaverat, sed in extremis velut Pater abditum thesaurum filiis ostendit. Sublimis in regno, uti Bernardus loquitur, suavis in ligno.

Latroni promissa clara Dei visio.

De seipso Christus dixerat: *Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur.* En ostium cum quinque grandioribus seris, patentioribus plagis. Una alteráve horula ad hoc ostium pervigilata peperit beatissimam in cælo æternitatem; adeò infinitè bonus est Deus, *homines & jumenta salvans.* *Glorificabit me bestia agri,* ait, *dracones & struthiones.* Nemo miretur à Dei filiis, ab astris maturi-

Ioan. c. 10. vers. 9. *Psal. 35. v. 7.* *Isaia c. 43. vers. 20.*

nis, ab omnibus Angelis me laudari, multo jam tempore majestatem meam intuentur, innumeris à me beneficiis affecti: illud admiratione dignius, latronem qui in agris, nemoribus, viis, velut cruenta bestia fame stimulata transeuntes jugulabat ut prædas ageret, jam in mitissimam ovem mutatum, ad primam pastoris vocem accurrisse, illi se subjecisse, & tamquam Deum suum jam revereri. Pater videri poterat dereliquisse filium, aberant Angeli, fugerant Apostoli, Judæi accusaverant, Romani crucifixerant, latro solus defendit & gloriâ afficit. Promisit Deus: *Quicumque honorificaverit me, glorificabo eum.* Amplissimè hîc præstitum; Regem ab omnibus irrisum, honoravit latro quamvis exiguo tempore: mox gloriam obtinuit æviternam.

Solus latro Christum defendit & gloriâ afficit. 1. *Reg cap. 2. vers. 30.*

Diocletiano & Maximiano in Christianos sævientibus, cùm ad supplicium duceretur Felix Presbyter, obvius ei fuit Christianorum aliquis, qui cùm se ultro & elatâ voce Christianum profiteretur, mox cum eodem pariter ad supplicium raptus est. Cùm autem illius nomen ignorarent Christiani, Adauctum vocaverunt. Nam felici Martyri velut in augmentum additus erat ad coronam. Ita Christo Morienti & ad paradisum transeunti, in ipsâ veluti viâ Adauctus accessit latro. Felix in cruce societas, quæ paradisi viam tam citò tam certam reperit.

§. IV. *Christus latronum medius, Judicii formam repræsentat.*

Luc. cap. 10. vers. 30. BEatus Lucas iter Hierichuntinum describens: *Homo quidam*, inquit, *descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, & plagis impositis abierunt semivivo relicto.* E cælesti Hierusalem in vanitatis Hiericho descendit Christus, sed incidit in latrones, spoliatus & semivivus est relictus. Divinitas vitam quam perdere non potuit, retinuit, humanitas amisit. Verè in latrones est delapsus, nam & illorum medius pependit. Objectum Christo sæpius: *Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.* Jam cum illis etiam patitur, & moritur. Mi Deus, qualis erat in monte Golgothæo hæc Trias! Servator orbis, & gemini latrones. Innocens, unus, alter resipiscens, tertius perditissimus. Hæc trium societas triplex hominum genus adumbrat. Pœnas aliqui quas meruerunt, inviti & impatientes tolerant; ita è cruce in orci flammas properant, ter miseri. Pœnas alii commeritas patientiâ laudabili persolvunt. Iram Domini portant, quia peccaverunt ei. Alii patiuntur insontes & immerentes virtuti exercendæ, & coronæ adipiscendæ.

Luc. cap. 15. vers. 2.

Trium societas in Golgotheo monte triplex genus hominum adumbrat: *Mich cap. 7. vers. 9.*

En igitur hominem innocentissimum, quia in latrones incidit, ut latro captus, flagris cæsus, cruci affixus, satis plagarum monstrat. Non simus, obsecro, Leviræ, neque Sacerdotes, qui transeant sine miserationis sensu; Samaritani simus, qui videant & misericordiâ moveantur. Et ô quale spectaculum! Deus ille, orbis conditor, quiin cælo adoratur, in infami ligno sputis & maledictis notatur. Ipse etiam latro insultans blasphemabat eum, & dicebat, *Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, & nos.* Reserato cælo Isaias: *Vidi*, air, *Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum. Seraphim stabant super illud, & clamabant Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum; plena est omnis terra gloriâ ejus.* O Isaia denuo suspice, & hunc ipsum quem vidisti Dominum, intuere. Quantùm hic intuitus ab illo divertit? Non Seraphinorum alæ, sed flexiles spinæ caput jam inumbrant; non jam sedet, sed pender; non Angelorum, sed hostium, sed latronum medius; non adoratur, sed irridetur, & contumeliis vexatur ab omnibus. Non in cavo Bethlehemi sumus; qualis enim hîc Joseph & Maria? Non sumus in cacumine Thabor, qualis enim hîc Moyses & Elias? Verè semetipsum exinanivit. Hîc oculos, hîc figamus animum: nisi ad hunc aspectum superbiam in nobis omnem expugnemus, actum est de nobis. Paulò antè Christus cum Barabbâ latrone in eamdem lancem est appensus, & vicit pondere latro. Vox populi fuit: Non hunc, sed Barabbam. At verò nos animalia ad omnem arrogantiam nata, ab omnibus coli & suspici, in omnium oculis & ore versari, omnium applausu salutari, extolli cælo cupimus. Hæc humilitatis nostræ sunt specimina. Superbe cinis oculos ad Christum reflecte; alia cernes submissionis paradigmata. Aut imitare, aut hæreditati promissæ renuntia.

Sed hîc etiam supremi judicii verissimam effigiem contemplemur. Christus judex, partium duarum medius in alto cernendus, hinc cælo adscribendi, illinc tartaro præcipitandi sententiam exspectant. Crux ipsa tribunal est. De futuro judicio dixerat Christus: *Tunc duo erunt in agro, unus assumetur, & unus relinquetur: duæ molentes in molâ, una assumetur, & una relinquetur: erunt duo in lecto uno, unus assumetur, & alter relinquetur.* In omni hominum genere erunt, qui in cælo recipiantur ob sancta promerita, erunt & qui erebo sepeliantur propter opera prava. *Væ miseris nobis*, ait Gregorius, *qui de electione nostrâ nullam adhuc Dei vocem cognovimus, & jam in otio quasi de securitate torpemus. Debet profectò, debet in spe esse non solùm securitas, sed etiam timor in conversatione, ut & illa certantes foveat, & iste torpentes pungat.* Nunc igitur quisque spem jungat timori, ne & ipse inter relinquendos numeretur. In duobus his latronibus hæc judicii forma vel oculis cernenda proponitur. Par peccatum, par supplicium, par resipiscendi subsidium, exitus diversissimus. *Alter*, inquit Hieronymus, *præcedit Petrum in paradisum, alter Iudam in infernum.*

Effigies judicii. *Matt. cap. 24. vers. 40. Luc. cap. 17. vers. 34.* Gregorius. Latronum quam ... Hieronymus. Petrum ...

Suppliciorum omnium summum est cum obstinato latrone sic abjici. Utriquè gratia divina præstò fuit; illi efficax, ut in Theologorum scholis loquuntur, huic sufficiens; potuisset servari, si voluisset; suâ culpâ periit. Cur autem, inquies, non utrique dedit gratiam efficacem? Ad hæc talia illud Augustini semper ingero. Judicia Dei possunt esse occulta, injusta esse non possunt. Noli investigare, si non vis errare. Hi latrones velut duo baiuli Botrum vitæ junctâ operâ portabant. Ille qui præcessit, nec botrum vidit, nec dulcedinem ejus gustavit, alter vidit & gustavit, *quoniam suavis est Dominus.*

Utriusque latronis vina gratia. *Psal. 33.*

Hoc autem obstinatæ mentis cruciarius omnes moneat: Ne procrastina. Heu quot millia hominum latronem alterum in sui ruinam trahunt quotidianis procrastinationibus? Nec cogitant temerarii, unum illum è tot centenis millibus sub ultimum vitæ finem seriò resipuisse, diem illum singularis misericordiæ fuisse, omnia ceteroqui facilia, in extremis reddi difficillima; unum quidem è duobus paradiso donatum, alterum ad inferos dejectum. Utriusque rigido fatali Christus & Christi Mater aderat, effusus Christi sanguis recens fuerat, prodigia & miracula in aperto erant, reserata invitaverat salutis via. Nec hilum movebatur obstinatus; surdus ac cæcus obiit & periit. Quàm bene Ambrosius, *Rapiamus*, inquit, *& festinemus, nam pascha non manducatur nisi festinanter. Regnum calorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*: rapuit bonus, neglexit malus. Naviga ergo, naviga, quisquis es, naviga, dum tibi flant zephyri: occasionem commodam distulisse semper obfuit; pœnitendi tempus neglexisse multò magis semper nocuit.

Pœnitentiæ nō procrastinanda. *Matth. cap. 25. vers. 12.*

Joannes Xiphilinus Patriarcha Constantinopolitanus, ut cacodæmonis mores perfidissimos detegeret, Ita, inquit, paciscitur diabolus. Da mihi diem hodiernum, Deo crastinum; mihi tempus præsens, Deo futurum, ut ita tardantes & procrastinantes abripiat. Non negamus Manassen impium senem obiisse, sed & hoc asserimus, Ammonem libidinosum juvenem sublatum. Summa vitæ jactura, dilatio. Differre honesta semper serum ac noxium. Idcirco, *Hodie si vocę Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Ah, nolite! Hodie est, dum vita

vita est. Patet ostium, licet ingredi. Pœnitebit, sed forsan nimiùm serò, pœnitentiam distuliſſe. Paradiſi claves jam in propatulo sunt; nemini negantur seriò petenti. Paradisus tribus omnino clavibus est reserandus. Hæc illarum nomina sunt: Accusatio sui, Resignatio sui, Perseverans Tolerantia. De singulis paucula.

Tres claves quibus cœlum reseratur:

§. V. *De primâ paradiſi clave.*

1. Accusatio sui. *Luc. cap. 23. vers. 41. Job cap. 31. vers. 33. Greg. l. 22. Moral. c. 10. ante med. mihi p. 811.*

PRima, Accusatio sui. Latro paradiſi civis, *Nos quidem juſtè*, inquit, *nam digna factis recipimus.* Jobus non solâ patientiâ, sed sui accusatione quoque laudatiſſimus, *Si abscondi*, ait, *quaſi homo peccatum meum, & celavi in sinu meo iniquitatem meam.* Pulcherrimè hac de re Gregorius, *Videatur*, inquit, *vir iſte cuilibet magnus in virtutibus suis, mihi certè sublimis apparet etiam in peccatis suis. Mirentur in eo qui volunt caſtitatis continentiam, mirentur integritatem juſtitiæ, mirentur viscera pietatis: ego in eo non minùs admiror confeſſionem humillimam peccatorum, quàm tot sublimium gesta virtutum. Scio enim quòd per infirmitatis verecundiam plerumque gravioris est certaminis commiſſa peccata prodere, quàm non admiſſa vitare: & unumquodque malum quamvis robuſtiùs vitetur, tamen humiliùs proditur. Indicia verè confeſſionis sunt, ſi cùm quiſque ſe peccatorem dicit, id de ſe dicenti etiam alteri non contradicit. Scriptum est:* Juſtus in principio accusator est sui. *Quòd ſi ſuperbè defendimus, liquet, quia peccatores nos ex nobis ficte dicebamus. Unde ſummopere curandum est, ut mala quæ fecimus, & ſponte fateamur, & hæc aliis arguentibus non negemus. Superbiæ quippe vitium est, ut quod de ſe fateri quiſque quaſi ſuâ ſponte dignatur, hoc ſibi dici ab aliis dedignetur.* Sed usitatiſſimum humanæ gentis vitium est, audendo peccatum committere, commiſſum negando abscondere, convictum defendendo excusare. Si Adam humiliter se accusâſſet, à paradiſo non exulâſſet; excusando culpam non delevit sed auxit. Quàm rarò auditur illud? Ego quidem juſtè, nam digna factis recipio. Boni seipsos, improbi non se reprehendunt, sed alios. Peccatum peccato addit, qui culpæ quam fecit, patrocinia defensionis adjungit.

Prov. c. 18. vers. 17.

Augustin. serm. 19. de sanctis.

A culpis noſtris omne malum noſtrum oritur: sed hoc quotidianum diaboli vaframentum est, ut culparum cauſſas modò malæ fortunæ, modò concitatior naturæ, jam illis, jam illis hominibus adscribamus. Perquàm rara vox auditur: *Nos quidem juſtè.* Culpam omnes tegimus, nec admittimus nomen factorum rei. Jam quantæ excusationes in omni crimine? Imò & rationibus etiam propugnare malè facta conamur. Quid? quòd virtutis nomen non rarò vitiis indamus? Nonnumquam, quod deterius, gloriamur etiam in rebus peſſimis. Quòd ſi quis verum crimen objiciat etiam palàm factum, indignamur, & in iras consurgimus, & sæpe capulo manus propior quàm confeſſioni. Non erubeſcimus aures, oculos, manus medicorum in erubeſcendis morbis: tantus nos amor vitæ tenet, & animi vulnera detegere reformidamus, adeò nos æterna mors non terret. O quanti ſolo pudore malo perierunt æternùm! poterant æternùm vivere unâ confeſſione: pudor noxius retraxit. Pudorem nocituram exuit latro, delicta palàm faſſus, quò faciliùs veniam mereretur, nec delicta tantùm, sed & pœnam illis debitam juſtè ſe pati confeſſus. Hîc ſuos quiſque mores excutiat: num errores ſuos fateatur an tegat; damnet an defendat; vituperet an laudet; oderit an amet. Suimet accusationem in latrone reperiet; qui ſcelera ſua damnavit palàm, laudavit innocentiam Christi.

Latro delicta palàm faſſus est, ut meliùs veniam mereretur.

Num. c. 22. vers. 12. Cur Deus non permiſerit populo malè imprecari.

Rex Balac Iſraëlis hoſtis, omnibus contendit viribus, ut Balaam Magus Iſraëlem devotionibus & carminibus malediceret. At verò Deus Balaamo præcipiens, *Noli*, ait, *ire cum illis, neque maledicas populo; quia benedictus est.* Quid, obsecro, Deus ſuo populo timet ab execrationibus magi? Anaſtaſius Nicænus eruditè hoc ediſſerens, Assiduè, inquit, populus peccabat; idcirco pæne etiam assiduè puniebatur. Ne verò diceret originem punitionis esse impreçationem vatis, non permiſit illum Deus malè imprecari. *Stipendia peccati mors*, & omnis comitatus mortis. Nos igitur accuſemus noſipſos, & culpas noſtras; ita prævertemus diabolum accusatorem fratrum. Hæc prima & ferè unica pœnitentiæ lex est: Accuſare seipſum.

Rom. cap. 6. vers. 23. Apoc. c. 12. vers. 10.

Ruffinus Aquileïenſis memorat ad Pœmenem Abbatem veniſſe qui rogaret, ea ſibi verba interpretaretur: *Omnia munda mundis.* Cui Pœmen: Qui dicti hujus notionem caperet, omni re creatâ inferiorem ſe crederet. Cui frater, Et quomodo, inquit, homicidâ me deteriorem cenſeam? Cui denuo ſenex: Non occidiſti alium? ſuam ipſius animam jugulâſſe nequius est. Necdum vim dicti cepit. Cui Pœmen denique, Hæc ſola, inquit, juſtitia est hominis, ut ſeipſum reprehendat. Tunc enim juſtus est, cùm ſua peccata condemnat. Inde fuit qui diceret, Virtutes aliquot diverſantur apud me; ſola emanet ſui accusatio. Hæc prima paradiſi clavis est: Nos quidem juſtè.

Ruffin. Aq. n. 131. apud Roſweid. Pelag. c. 15. num. 3. Tit. cap. 1. vers. 15.

§. VI. *De alterâ paradiſi clave.*

2. Resignatio sui. *Luc. cap. 23. vers. 42. Bernard. serm. 47. in Cant. med. mihi p. 922.*

ALtera, Resignatio sui in manus Dei ad præmium & ad ſupplicium. *Domine, memento mei.* Bernardus æstuante affectu, *Utrumque es mihi*, ait, *Domine* JESV, *& ſpeculum patiendi, & præmium patientis. Tu caput meum poſt victoriam coronas, ſive quia pugnantem te ſpecto, ſive quia expecto non ſolùm coronantem, ſed & coronam. Trahe me poſt te, libenter te ſequor, libentiùs fruor. Si ſic bonus es Domine ſequentibus te, qualis futurus es conſequentibus?* Illi ergo fidamus toto pectore; quò major fiducia, hoc melior resignatio. Arnoldus Carnotenſis ad eamdem nos fiduciam animans, *Sit qui invocet*, inquit, *erit qui exaudiet; ſit qui pœniteat, non deerit qui indulgeat.* Dum halitus in nobis supereſt, spes etiam sit cum plenâ sui resignatione, uti certè latro divinis nutibus se totum tradidit. Quod Gregorius ſingulariter commendans, *Nihil*, inquit, *in eo mentis liberum, niſi cor & lingua remanſerant. Inſpirante Deo totum illis obtulit, quod in ſe liberum invenit. Ille qui talis ad crucem venit ex culpâ, ecce qualis à cruce recedit ex gratiâ. Confitebatur Dominum, quem videbat ſecum humanâ infirmitate morientem, quando negabant Apoſtoli eum, quem miracula viderant divinâ virtute facientem.* Huic igitur Domino, quem inter tot negantes publicè confeſſus est regem, totum se tradidit.

Arnold. tract. 7. de verbis Domini.

Greg. lib. 18. Moral. c. 25. mihi p. 723.

Subinde lis ſuaviſſima inter amicos oritur: ille rem mutuam vult reddere, iſte recuſat accipere, cum affabili hoc dicto: Bonâ manu poſſidetur. Quidquid offerimus Deo, velut in Dei manu reponentes, id omne ſummâ ſecuritate munimus: ab optimâ manu tenetur, quidquid Deo committitur. Promiſſum Christi est: *Et non rapiet eas quiſquam de manu meâ.*

Ioan. c. 10. vers. 28.

Non ignota vox dilecti est: *Quid magis à te requiro, quàm ut te ſtudeas mihi ex integro reſignare? Quidquid præter teipſum das, nihil curo; quia non quæro datum tuum, ſed te. Offer te mihi, & da te totum pro Deo, & erit accepta oblatio. Si autem in teipſo ſteteris, nec ſponte te ad voluntatem meam obtuleris, non eſt plena oblatio, nec integra erit inter nos unio. Igitur omnia opera tua præcedere debet ſpontanea tui ipſius in manus Dei oblatio.*

Imit. Chriſti l. 4. c. 8. n. 1. & 2.

Homo divinæ voluntati ad nutum obsequens, & vero nomine *Reſignatus* ita ſemper & in rebus omnibus etſi turbatiſſimis loqui solet: Si ita tibi viſum, Domine, ita fiat. Si quid à te petam noxii, nega mihi. Tu nôſti quid in rem meam magis expediat; age mecum prout volueris. Da quod vis, & quantum vis. In manu tuâ ſum ut pila, huc illuc & quacumque placuerit, me mitte. Honorem tuum ſpecto, non meum; tibi vivere deſidero, non mihi. En ego ſervus tuus ad omnia paratus. Neque nescio tuam pro me providentiam, mi Deus, dies noctesque jugiter multò magis vigilare, quàm meæ omnes curæ,

Locutio hominis ad divinâ voluntatem reſignati.

curæ pro meipso possint. In lubrico stat, imò non stat, sed nutat & cadit, qui non omnem suam sollicitudinem
1. Pet. cap. 5. vers. 7. in te projicit; tibi *cura est de nobis*. Modò igitur mea cum voluntate tuâ quàm integerrimè consentiat: tibi omnia permitto cetera. Quid sit futurum cras, quærere fugio: quemcumque dederis dierum, lucro appono. Si tenebris me sepias, laudo te: si lucem affundas, etiam laudo te: si pœnis me afficias, æquè laudo te: si morbo, si paupertate, si ærumnis aliis me affligas, iterum laudo te. Non potest non esse bonum, non esse optimum, quod de me statueris. Hoc enim semper, mi Deus, quod melius est, quod optimum est, facis. Pro te libentissimè patiar, quidquid me pati volueris. Amarum & dulce, lætum & triste de tuâ manu, decretis tuis contentissimus accepto. Ab uno atque unico me malo tuere; dummodò te non offendam, & ego facilè mortem & inferos ridebo. Quidquid calamitatis in me irruerit, non formidabo, modò non expungar è libro vitæ.

Recordor, mi bone JESV, tua mihi monita jam centies, jam sexcenties occentata; saluberrimas præceptiones tuas jam novi. Hæ voces tuæ sunt: Relinque te, & invenies me; pro tuâ voluntatem meam sequere. Nihil elige nisi quod mihi scieris placere. Grande lucrum, abundans gratia, ingens promeritum est, à meo semper arbitrio in rebus omnibus pendere, idque sine omni exceptione. Quantò sincerius hoc feceris, tantò mihi magis placebis, & tibi amplius lucraberis. Aliqui ad meam se voluntatem conformant, sed cum exceptione: non placent. Aliqui bono impetu se mihi totos dedunt, sed brevi recipiunt quod dederunt: neque hi placent. Sunt pauci, qui sese totos suáque omnia è toto meæ voluntati transcribunt plenissimè: hi placent. Hoc fac, & vives.

Psal. v. 8. *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.* Hoc facere quod jubes, modis omnibus conabor. Et si quid in me cunctationis aut desidiæ fuerit, tu meam etiam rebellem ad te propitius compelle voluntatem. Ita me tibi penitus trado, tamque arctè devincio, ut si verminum tuæ resistam voluntati, verberibus etiam & plagis velim adigi ad præstandum, quod promisi, officium. Tua, mi Domine, voluntas, omnis justitiæ norma est. Fiat voluntas tua, ab æterno usque in æternum.

Ita profectò sentit, ita & loquitur, qui suam voluntatem divinæ integrè adjunxit. Hæc *sui Resignatio* altera paradisi clavis est. Hæc una vel mille seras reserat.

§. VII. *De tertiâ clave paradisi.*

3. Perseverans patientia.

TErtia paradisi clavis, Perseverans patientia Chrysostomo crux ipsa paradisi clavis est. Crucifixo certè paradisus promittitur. Qui socius crucis erit, socius & paradisi erit. Latronum alter jure dixisset: Nisi ligno suffixus fuissem, orco præcipitatus fuissem. Ad cælum crux evexit. Hominum afflictissimi, plerumque Deo charissimi. A virgis sapere discimus. Innumeris principium salutis est calamitas. Miseriarum multiplex amaror dulce cælum facit. Tutissima inter æruminas ad astra via est. Ubi afflictio non est, ibi plerumque Deus non est. Rarissimè sani sumus sine his cauteriis. Quod patimur non pœna est, sed medicina. Quem diligit Deus,
Judith c. 8. vers. 23. corripit. *Omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles.* Patientiâ opus est, sed constanti. Noluit Christus ante constitutum finem dolores crucis finire. Deponi de cruce voluit, non descendere. Tormenta hæc exhausit usque ad novissimum suspirium. Potuit
Joan. c. 19. vers. 30. dicere: *Consummatum est.* Fidem præstitit ad ultimum. Patientia non est vera, quæ non est firma & perseverans. Cur subitò jam passi graviora patientiam abrumpimus? Non est diuturnum, quidquid finem habet. Notus divorum encomiastes narrat, Marianum & Jacobum Martyres hilari viso recreatos in carcere hunc in
Surius to. 3. ipso initio. Alioqui die 30. Aprilis modum. Agapius martyr jam dudum omni cruciatu perfunctus, Jacobo per quietem se spectandum præbens lætissimâ fronte, ad convivium hilare invitavit. Illuc igitur Jacobus & Marianus velut ad Agapen properare visi. In viâ occurrit puer, quem constabat ante triduum unà cum matre martyrium pertulisse. Hierosis redimitus, & virentem palmam dextrâ præferens, Quò, inquit, tenditis? gaudete & exultate: cras enim & vos cœnabitis nobiscum. Secundùm quietem hæc vidisse, constantem Martyrum patientiam mirificè roboravit. Quin igitur duramus, & quod calicis amari reliquum est, fronte hilari perhaurimus? Acclamat Christus: *Hodie mecum eritis in paradiso.* *Mariano & Jacobo martyr. Luc. cap. vers. 43.*

Annæus Seneca de libro Q. Sextii dissertans, *In quacumque*, ait, *positione mentis sim, cùm lego hunc (fatebor tibi) libet omnes casus provocare, libet exclamare: Quid cessas fortuna? congredere, paratum vides. Illius animum induo, qui quarit ubi se experiatur, ubi virtutem suam ostendat. Libet aliquid habere quod vincam, cujus patientiâ exercear. Nam hoc quoque egregium Sextius habet, quòd & ostendet tibi beatæ vitæ magnitudinem, & desperationem ejus non faciet. Scies illam esse in excelso, sed volenti penetrabilem.* Christus crucifixus, liber admirandus, intus & foris scriptus, omnigenæ patientiæ compendium absolutissimum. De hoc libro Christianus quisque dixerit: Cùm lego HVNC, libet provocare omnia mundi adversa, omnes carnis illecebras, omnia diaboli machinamenta. Pro Christo & cum Christo pati suave est. Quidquid ego quidem patior, justè, justissimè patior; pœnas luo quas merui. *Seneca epist. 4.* *Christus est omnigenæ patientiæ compendium & absolutissimum.*

Et en Patientiam Latronis & Constantiam. Admissæ sunt illius preces: obtinuit ampliora quàm petiit, dolor tamen crucis non mitigatus est, manserunt vulnera, adhuc erant frangenda crura, acerba mors oppetenda. Ille tamen è cruce descendere non cupivit, Christi gratiam non carnis sensu æstimavit, omnem sui calicis amarorem exhausit. Exhauriendus est calix usque ad fundum. Perseverantia virtutum finis & consummatio, patientiæ gemmatum diadema.

Apocalypseos divinus scriptor, *Ego Ioannes*, inquit, *frater vester & particeps in tribulatione & regno.* Nimirum societas crucis & mortis, vitæ ac beatitudinis parit societatem. Nemo autem crucem suam putet gravissimam, aut intolerabilem. *Inter omnes tribulationes*, inquit Augustinus, *nulla est major quàm conscientia delictorum.* Nemo de cruce ante finem moliatur descendere, *Si compatimur ut & conglorificemur.* Paradisi claves in promptu sunt; si volumus, mors nostra erit transitus è cruce in paradisum. E Bernardo clausulam appono: *Bona mors*, inquit, *si peccato moriaris, ut justitiæ vivas. Hæc mors necesse est ut præcurrat, quò illa sequatur secura. Dum vivitur carne, morere mundo, ut post mortem carnis incipias vivere Deo. Bona proinde mors justi propter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem. Huic morti succedit jucunditas de novitate, securitas de æternitate.* *Apoc. cap. vers. 9.* *Augustin. in Psal. 41.* *Rom. cap. vers. 17.* *Bernard. lib. 100 med. meditat. milit.*

CAPVT III.

Tertia Christi morientis cygnea modulatio: Ecce Filius tuus.

OCellus Domini Joannes de primis in orbe fratribus, *Non sicut Cain*, inquit, *qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum.* Horrendum prorsus & primum homicidium, primúmque hominis morientis paradigma! Quis sensus fuerit parentibus Abelis Adamo & Evæ? Non dubium rei novitate attonitos stetisse, cùm hominem mortuum numquam ante viderint, nec ullimam mortis tyrannidem experti sint. Mœror illorum & dolor nequit explicari. *1. Joan. 3. vers. 12.*

Multò minùs verbis exequi poterimus mœrores & dolores Matris sub cruce stantis Mariæ, quæ unigenam suum Abele sanctiorem non tantùm defunctum, sed flagellis *B. Maria mœrores sub cruce stantis vim superantes explicabiles.*

flagellis cæsum, sentibus coronatum, cruci suffixum, A morientem, mortuum, lanceâ confossum, vulneribus plenum, sepulchro inferendum, suis ipsâ oculis spectavit, auditúque suis ipsa auribus è cruce has voces: *Ecce Filius tuus. Ecce Mater tua. Verbum bonum & suave*, ait Bernardus, *verbum mirabile, magnum continens piæ charitatis affectum.* Vates Hebræus, *Admiramini*, ait, *& obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cùm narrabitur.* Filius Dei in cruce mortuus, priusquam se morti permitteret, testamentum condidit, quo discipulorum charissimo, quem velut à secretis habuit, tale quid legavit, ut dici possit, *Admiramini & obstupescite.* Nec Matris oblitus alium ei Filium amantissimè substituit. Sed heu priori minimè parem! Ita crucifixi discipulus factus est Virginis filius, *Admiramini & obstupescite.* Nos, prout dicere instituimus, de his Domini Jesv vocibus, *Ecce filius tuus, Ecce Mater tua*, disseremus.

Ioan. c. 19. vers. 26. & 27. Ibid. tract. 8. affine Dom. c. 10. mihi, mihi pag. 1539. Habacuc cap. 1. v. 5.

§. I. *Expenduntur verba Domini: Ecce Filius tuus.*

Luc. cap. 2. vers. 35.

GRandævus Simeon in templo vaticinatus, *Tuam*, inquit, *ipsius animam pertransibit gladius.* Uti Christus suis hostibus suas vestes, unáque facinoris patrati veniam, latroni paradisum, ita discipulo Matrem, Matri discipulum liberalissimè donavit. Hîc maximè sævire cœpit ille Simeonis gladius. Cum Hieremiâ vate dici potuit, *Ecce pervenit gladius usque ad animam.* Deuteronomium imperabat: *Si ambulans per viam, in arbore vel terrâ nidum avis inveneris, & matrem pullis vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris.* Christus occisus, Apostoli fugati, illæsa Mater à furore Judæorum, cui tamen rhomphæa doloris non pepercit. Draconis viri Athenienses leges non atramento, sed sanguine scriptas dicere solebat Demades. Christi Domini testamentum verè sanguine scriptum, non ob seueritatem, sed ob nimiam liberalitatem, quâ suum nobis sanguinem, suáque omnia in donatium reliquit. *Cùm vidisset ergo* Jesvs *Matrem & discipulum stantem, quem diligebat, dicit Matri suæ: Mulier, ecce Filius tuus. Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illâ horâ accepit eam discipulus in sua.* Cor Matris hæc videntis & audientis fuit ut vasculum, aceti, myrrhæ, fellis plenum. Crucifigentes milites, Pharisæi, Pontifices, cetericque hostes fel erant. Apostoli, aliique collacrymantes velut acetum erant. Christus vulneratus, moribundus, myrrha. Dicunt, quò generosius vinum, hoc melius acetum: quò flagrantior amor, hoc copiosior est mœror. Rerum creatarum nulla hunc Dominum sic amavit, sicuti Virgo Mater, quæ illum & creatorem & filium agnovit. Modus amoris, mensura doloris.

Hier. cap. 4. vers. 10. Deut. c. 22. vers. 6. Gell. lib. 12. Noct. Attic. cap. 18. Testamenti Christi fuit sanguine scriptum. Ioan. c. 19. vers. 26. & 27. Apoc. cap. 5. vers. 9. August. in Psal. 40. Rom. cap. 5. vers. 5. Bernard. epist. 105. mod. tom. mihi pag. 1.

Ecce filius tuus (de seipso Christus Matri) Ecce ille ipse Filius tuus quem in præsepi reclinâsti, quem ubere virgineo lactâsti, quem brachiis lætissimis gestâsti, cujus te aspectu toties exhilarâsti, en inter brachia crucis, & bestias agri, inter geminos latrones moritur. Etiámnum nôsti filium tuum? Credibile ad illas filii voces suspexisse Matrem lacrymis infusam. Dixerat Christus in nuptiis Canæ: *Nondum venit hora mea.* Jam reverâ venit, hæc ipsa est hora.

Ioan. cap. 2. vers. 4. In Comicis Canticorum maximè c. 6. v. 8.

Virgo Mater columba illa fuerat à Salomone sæpius laudata: *Una est columba mea, perfecta mea.* Hanc Christi caput recepisset, sed illud spinis plenum horrebat; recepissent oculi, sed lacrymis & sanguine pleni natabant, paullo pòst morte claudendi; recepissent manus, sed cruci erant affixæ; recepissent humeri, sed hiabant flagris aperti; recepisset pectus, sed erat perfodiendum lanceâ.

Ecce igitur, ô Mater, num filius tuus sit iste, qui Judæam & Galilæam concionabundus obiit, qui omnis generis morbos sanavit, mortuos ad vitam revocavit, heri venditus, accusatus, capitis damnatus, verberibus ad columnam castigatus, dumeto coronatus, in crucem sublatus? Num filium, qui latronem egit, educâsti? Illum igitur penitissimè intueamur; Pilatus negat esse hominem, Isaias vocat leprosum, David vermem, tota plebs maleficum & seductorem. Num iste insons est Abel, cujus sanguis in cælum clamat? Si hominem hunc probè inspiciamus, meritus sanguis, vulnus merissimum est. Hic ipse jam bis clamavit, prius ad Patrem: *Dimitte;* Deinde ad supplicii socium, *Hodie mecum eris.* Jam etiam acclamat Matrem, *Ecce Filius tuus.*

Gen. cap. 4. vers. 10. Luc. cap. 23. vers. 34. Ibid. v. 43. Ioan. c. 19. vers. 26.

Clarævallensis apis Bernardus hos Matris Virginis dolores considerans, *An non*, inquit, *tibi plus quàm gladius fuit sermo ille reverà pertransiens animam, & pertingens usque ad divisionem animæ & spiritûs:* Mulier, ecce Filius tuus? *O commutationem! Ioannes tibi pro* Jesv *traditur, servus pro Domino, discipulus pro Magistro, filius Zebedæi pro filio Dei, homo purus pro Deo vero. Quomodo non tuam affectuosissimam animam pertransiret hæc auditio, quando & nostra licet saxea, licet ferrea pectora sola recordatio scindit?* Quomodo autem, inquies, intelligenda hæc Christi morientis verba? Neminem nonsinavit, manu aut digito loquente significare nil potuit. Imò verò potuit & oculis, & clementi capitis nutu, ante ortum tenebrarum loqui. Sed ista non fuerint; amor intelligentissimus est, unicum ei verbulum, nutus unicus satis est. Vis solis in abditissima montium spelæa penetrat, & illic aurum coquit, ita & amor animos subit, & paucis multa loquitur. Dictum sapienti & amanti sat est. Qui Christum diligit, facilè novit, quid velit.

Bern. serm. in verba Apoc. c. 12. Signum magnum, &c. sermonis fine, mihi p. 347. B

Jus priscum Romanis erat, quo Imperator viduæ, quæ unicum bello filium amisisset, concessit adoptare alium, novo solatio. Rex cæli Christus, unicus suæ Matris filius, cruentâ in bello occumbens, hanc Matri gratiam concedens filii alterius adoptandi, *Ecce*, inquit, *filius tuus.*

Ambrosius è communi opinione narrat, quâ ratione phœnix in odorato rogo vitam finiat, & nihilominùs in successore vivat, qui è busto illo & cineribus emergit: ita Christus in arâ crucis veluti combustus, reliquit tamen successorem, qui suæ se filium Matri præstaret. Quod Siracides adumbrans, *Mortuus est pater ejus*, inquit, *& quasi non est mortuus. Similem enim reliquit sibi post se: reliquit enim defensorem domûs contra inimicos.* Quantum homo similis Deo, tantum Joannes similis Christo, domûs defensor fidelissimus. Hinc additum illud: *Et ex illâ horâ accepit eam discipulus in sua.* C

Ambr. to. 4. l. de fide Resurrect. Eccli. c. 30. v. 4. & 6. Ioan. c. 19. vers. 27. Suam, alii libri: sed minùs hoc receptum.

§. II. *De verbis eisdem explicatiùs.*

ECce igitur, ô Mater, filius novus, qui heri noctu de vero filio tuo plurima, sed pleraque mœstissima nuntiavit. Quid is in suprema cenâ dixerit, quomodo ad oliveti colles orârit, & sanguine sudârit, ibidem ab hostibus captus, vinctus, ad judices pertractus fuerit: hodie non filii nuntius, sed ipse filius est. Et quia æternus Pater decrevit, ut filius tuus crucifigeretur, en Joannem satis crucifixum. D

Matronam memorant honestam luctu gravissimo affectam è duabus maximè caussis. Maritus curru exciderat, & fractis costis acerbo fato vitam finierat: paullo antè filius aquis submersus interierat. His mœroribus ferendis impar erat femina, nec ulla videbantur his lacrymis suffectura solatia. At ubi spectaculum primi omnino funeris, mors Abelis à fratre occisi proponeretur, unáque alterius imprimeretur, quàm eam omnium primam mortem Adamus & Eva acerbè tulerint; hîc mulier aliquantum ad se rediit, & consolationis aliquid admisit. Sed longè amplioris est solatii, hoc Golgothæum spectaculum mentis oculis adhibere. Stabat Maria, misericordiæ Mater, & spectabat suum unigenam innocentissimum, flagris & spinis laceratum, vulneribus plenum, à suómet populo repudiatum, linguis & clavis

Ioan. Manlius tom. 1. mihi p. 162.

& clavis crucifixum mori, imò & mortuum, in gremio suo positum spectabat. Hinc haurire licet, quantum satis est solatiorum. Saxum est, quem hæc spectacula non afficiunt.

Ecce filius tuus. Has voces ipsámet audivit, utrumque filium ipsámet aspexit. Bernardus censet aut nimio lacrymarum fluxù non potuisse oculos in vicina defigere, aut eos certè ab hoc spectaculo nunquam deflexisse. *Moriebatur vivens*, inquit, *vivendo ferens dolorem morte crudeliorem. Verè juxta crucem stabat, quia crucem filii præ ceteris majore cruciatu ferebat.* Et credibile prorsus est, cùm amor sit oculatissimus, ab hac Matre cruci adstante, omnem filii motum nutúmque vigilantissimè observatum. Beata Birgitta Matrem hanc ita de filio loquentem facit: Nec ipse me adstantem cruci videre potuit, nisi sanguine per compressionem cilliorum expresso. Vidit igitur Mater & audivit illa omnia. O quantò mitior Deus in amicos suos extitit! Abrahamus Saræ conjugi neutiquam dixit Isaacum filium à se mactandum. Agar Abrahami ancilla filium suum extremè sitientem arbori acclinans, & abiens, *Non videbo*, inquit, *morientem puerum.* Mater Moysis maluit videre filium flumini quàm sanguini innatantem. Pharao durior omni marmore, viso tamen primogenito mortuo, ut cera cœpit mollescere: *vocatisq; Moyse & Aaron. Ite*, inquit, *immolate Domino, sicut dicitis.* Heli sacerdos allato nuntio de filiis duobus interfectis *cecidit de sellâ retrorsum, & fractis cervicibus mortuus est.* David Absalone filio degenere confusso, inconsolabili planctu exæstuans, *Fili mi Absalon*, clamabat, *Absalon fili mi, quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te?* Ita Domini Mater longè potiori jure, Fili mi Jesv, dixerit, Jesv fili mi, quis mihi det, ut ego tecum & propter te moriar, fili mi Jesv dulcissime?

Bernard. de Pass. Dom. cap. 10.

Revelat. S. Birgittæ lib. 4. c. 70. med.

Gen. cap. 21. vers. 16.

Exodi c. 2. vers. 3.

Ibid. c. 12. vers. 31.

1. Reg. c. 4. vers. 18.

2. Reg. c. 18. vers. 33.

§. III. *Cur Mater Domini huic spectaculo interfuerit.*

Miratur Apostolos Bernardus in Thaboris monte eductos sine Matre; miratur Matrem in Golgothæum clivum assumptam sine Apostolis, quorum unicus adfuit. O Bernarde, non est quòd adeò miremur: cacumen Thabor gaudiis & solatiis, Calvariæ collis luctu & doloribus inundabat: in Thabore mulsum, Creticum, Falernum bibebatur; in Calvariâ acetum felle mistum ingerebatur, amarissimus dolorum calix erat exhauriendus. Hîc illud priscæ legis erat, Aut abi aut bibe, hoc est, infanda patere. Atqui Mater Christi patiendo longè fuit robustior Apostolis, & filius cumprimis voluit, ut Mater è suo calice biberet prima, & plus aliis omnibus, quod pridie mortis à Patre petiit: *Transeat à me calix iste.* Rogabat Christus, Hilario interprete, non tam ut à se penitus recederet hic calix, quàm ut ad alios quoque suorum amicorum perveniret, velut circularis haustus & poculum salutis, ut quomodo à se, sic & ab illis sine spei diffidentiâ, sine mortis fugâ, sine omni impatientiâ biberetur. Reverâ Mater cum filio bibit; nam à filio ad Matrem transiit, à Matre ad filium adoptatum Joannem. Sed etiámnum hic calix inter nos circulatim obit: ebibendus est, velis nolis, ebibendus est. Nemo tergiversetur, cùm eum bibendi ordo provocat. Est calix Domini, vinum Dominicum, calix transiens, idque duplici nomine; nam nullum præterit, nullum ab amaro potu hoc immunem esse sinit, omnibus sese ingerit, etiam nolentibus & invitis: sed tamen hoc quoque nomine calix transiens est, quia non æternos spumat amarores; modicum, breve, momentum est, quidquid hîc patimur. Bibamus poculum salutis: qui Dominicæ cruci stant propiores, qui Christo magis cogniti, qui ei chariores, plerumque sæpius & plus bibunt. Nullus horreat tam triste absynthium. Christus præbibit, Christi Mater, discipuli, amici omnes eamdem hanc potionem biberunt largissimè; omnes Sancti quanta passi? Et nos quid obluctamur frustrà? si volentes bibimus, placemus Domino, gratiam Dominicam emeremur, spes certa nectaris in cælo bibendi. Eia fortiter & agamus & patiamur.

B. Maria adfuit in môte Calvariæ non autè Apostoli, quia iis erat robustior in patiendo. *Matt. c. 26. vers. 39. Hilarius canon. 31. in Matthæum.*

Calix Domini dicitur transiens, quia breve est quidquid hîc patimur.

Rex noster exactissimè videt, quid quisque suo nomine toleret. *Cùm vidisset* Jesvs *Matrem & discipulum stantem.* Vidit proximos, vidit non ad latus sed ante faciem stantes. Penetrabat Mater immensam turbam, & exadversùm cruci se collocabat velut depictura filium. Hinc vidit audiitque omnia, hinc gladius tam alrè pectus subiit. O Simeon, non unus hîc gladius; multi sunt, qui virgineum pectus hauriant: clavi, spinæ, aceti spongia, stillantia recèns vulnera, vociferationes militum, irrisiones hostium, filii verba, meri gladii, acutissima spicula. Hæc *filia* Hebræi *populi*, quod Hieremias dixit, *accincta cilicio, conspersa cinere, luctum unigeniti fecit sibi planctum amarum.*

Thren. Jer. c. 2. vers. 10.

Hîc mihi faciendum, quod Timanthes nobilis pictor excogitavit arti juvandæ. Iphigeniam pinxerat ad aras stantem vivam victimam, & cognatos omnes quàm potuit mœstissimos penicillo expresserat. Cùm omnem tristitiæ imaginem consumpsisset, patris Agamemnonis vultum velavit, quem dignè non poterat ostendere. Sint forsan colores, quibus Apostolorum, Magdalenæ, Petri, Joannis, lugentium Matronarum lacrymas exprimamus, non sunt certè, quibus ægrimoniam Matris ostendamus. Verba dolor superat.

Plin. lib. Nat. hist. cap. 9.

§. IV. *Expenduntur verba Domini: Ecce Mater tua.*

Valerius narrat, Pindaro poëtæ facundissimo quemdam discipulorum fuisse charissimum. In hujus gremium Magister capite reposito in ipso Gymnasio quieti se dedit, & obiit. Nec priùs decessisse cognitus est, quàm Gymnasiarcha locum eum clausurus, necquidquam jam mortuum excitare conaretur. Christus Patientiæ ac Humilitatis Magister, cùm ambas virtutes illas è cathedrâ crucis doceret in scholâ publicâ, auditorum multa millia numeravit, sed inter discipulos chariorem habuit neminem Joanne. Apud hunc quietis aliquid quærens, *Ecce*, ait, *Mater tua.* Ego post pauculas horas sepulchro condar, interim meam Matrem tibi commendo: *Ecce Mater tua.* His dictis orræ sunt tenebræ, quibus ad trihorium durantibus, ut suprà demonstratum est, Christus velut mortuus conticuit, ut silentium hoc impenderet orationi. Cedentibus tenebris rursùm loqui & sitim fateri voluit.

Valer. lib. cap. 11.

Joan. c. 19. vers. 27.

Jacob in Ægypto moriturus præsenti ad fatalem lectulum Josepho, *En ego morior*, inquit, *do tibi partem unam extra fratres tuos.* Christus in cruentâ trabe oculos solùm & linguam habuit non ligatam: illos & istam matri ac discipulo impendens, En, inquit, do tibi partem unam extra ceteros Apostolos, partem optimam, quâ mihi nil umquam fuit charius.

Gen. c. 48. vers. 22.

M. Popilius vir Senatorii ordinis Appium Gallum ab ineunte ætate sibi familiarissimum, jam propè moriens pro vetusto jure amicitiæ, & vultu benigno respexit, & verbis magnum præ se amorem ferentibus prosecutus est; unum etiam de multis, qui assidebât, ultimo complexu & osculo dignum judicavit, insuper & anulos quoque suos ei tradidit, ne quid ex eâ hæreditate amitteret. Quos Appius vir diligens in locellum repositos diligentissimè hæredibus illius reddidit. Si fas ima summis non tam conferre, quàm hæc per illa explicare, en Christus moriturus de cruce Joannem amplectitur & osculatur, tradens insuper dactylothecam, hoc est, Matrem suam virtutibus omnigenis ornatam, gratiâ plenam. Joannes optimus æstimator gemmarum quas accepisset, Matrem sibi commendatam accepit quidem minus in sua, nihilominus hoc cimelium nobis minimè subductum. Hæc mater etiam est nostra, quamvis Joanni singularissimè commendata. *Ecce mater tua.* Illi enim præ ceteris

Valer. lib. cap. 9.

Matri Dei non legatum

ceteris Apostolis omnibus thesaurum hunc legavit. Magnæ laudis erat de aliis dici: *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis.* Sed erat laudis maximæ, de Joanne dici potuisse: Tu es, qui permansisti mecum in morte meâ, ideo tibi pretiosissimum orbis gazophylacium, sanctissimum divinitatis ærarium, cupio esse commendatissimum, *Ecce mater tua.* Hîc quidem adstat Salome Zebedæa, quæ te genuit, sed quid ea est ad istam matrem? Huic plura debes, major tibi ab istâ hæreditas est. Patrem in me amittis, sed en acquiris matrem.

Philemon Regis Ptolemæi Præfectus, uti memorant, ad insulam Topazion in mari rubro topazium gemmam invenit, quam Berenicæ reginæ Ptolemæi sequentis matri attulit, quæ mirè placuit. Christus Dominus ad mare Galilæum obambulans unionem pretiosissimum Joannem reperit, gemmarii manu facilè scalpendum & laborandum, hunc Matri suæ cæli Reginæ moriens in cruce donavit: *Ecce filius tuus,* Joanni contrà dedit vaginam merè gemmeam, matrem suam summis virtutibus ornatam, in quâ Christus ipse velut gladius *penetrabilior omni gladio ancipiti* novem mensibus latebat.

Ecce Mater tua, sed mecum crucifixa, mecúmque moritura sinceriſſimis affectibus. Jure discipulorum charissimo commendatur hæc Mater, cognatione & omni humanâ ope destituta. Ecce quàm afflicta & pariter tormento crucis affecta! cum filio potiùs pendêre, quàm cum populo stare dici poterat: sic enim filium ipsis medullis imbibit, ut omnes ejus dolores senserit. Vivebat illa jam non illa, vivebat verò in illâ Christus, quæ cum Christo verè moriebatur, & tamen stabat. Imperatricem certè decebat stantem mori. Grande mirum Solis in cælo stantis, sed multò grandius Matris juxta filii patibulum persistentis. En altera, sed melior Eva, consistit ad lignum scientiæ boni & mali, & fructum nobis porrigit vitæ, non mortis. Statio prorsus admiranda. Cecidêrunt Angeli, gens humana omnis cecidit, hæc animis perstat in societate crucis, in doloribus summis. Anselmus omnes Martyrum dolores existimat leves, ad tantos hujus Matris collatos; &, Damasceno teste, parturientis nixus, quos in puerperio non sensit, juxta crucem sustinuit. Hæc est illa Noëmi luctu deformata, quæ omnibus elogium parantibus, *Ne vocetis,* inquit, *me Noëmi, id est, pulchram, sed vocate me Mara, id est, amaram, quia amaritudine valde replevit me* Dominus. Rachel parturiens inter ipsos laboriosos nixus *egrediente animâ, præ dolore & imminente jam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est, filius doloris.* Virgo Mater enixa est filium, sed verè filium doloris, quem nulli jam Angeli symphoniâ cælesti cingunt, quem Judæi & Romani linguis maledicis proscindunt.

Sed denuò quæras, cur Matrem filius spectaculo tam luctuoso interesse voluit, quam verbulo aut nutu solo arcere potuisset? Caussæ complures. 1. Dolori suo & Matris augendo hoc fecit, aliàs enim hoc minimè solet fieri. Caligula vi tyrannicâ cogebat filiorum supplicîis & morti parentes interesse. 2. Ad patefaciendam Matris fidem, quam Elisabetha tantopere laudavit; ea fides hîc candelabro suffixa orbem universum collustravit. 3. Diximus in Calvariâ potiones sudatorias, fel merum, calicem amarissimum propinari, has tamen potiones generosissimè simul ac patientissimè bibit hæc Mater verè Machabæa, *supra modum mater mirabilis,* repleta sapientia, & *bonorum memoriâ dignissima* filium morientem *conspiciens, bono animo ferebat propter spem quam in Deo habebat.*

Caussæ complures cur Christus voluit matrem interesse tam luctuoso spectaculo

2. Machab. cap. 7. v. 20.

§. V. *Tres præceptiones huc spectantes.*

Landulphus * scriptor admodùm pius memorat, fuisse virum religiosum, qui totus jerit in lacrymas, quotiescumque illa verba, *Ecce mater tua,* commeditaretur. Ita viginti annos assiduis pæne lacrymis consumpsit, quibus cibum & potum frequenter miscuit. Subinde Christum allocutus, Ecce, ajebat lacrymans, quomodo Mater tua doloribus plena stat derelicta? Quandoque cum Matre verba faciens, Ecce ô Mater, inquiebat, quomodo pendet filius inter tormenta maxima moriturus? Ita quandocumque Christi patientis historiam memoriâ repeteret, ab his verbis, *Ecce filius tuus, Ecce Mater tua,* initium ducebat. Hîc præceptiones aliquot & documenta instillamus salubriora.

Aliquot documenta salubria.

I. *Miseratio miserorum.* Immenso charitatis affectu Dominus Jesvs miseros complexus, hostibus veniam, mortuis vitam, latroni paradisum, Matri filium, discipulo Matrem, nobis omnibus dedit seipsum. Unde Bernardus singulari sensu, *O quàm munificus,* inquit, *factus es in nuptiis tuis, Rex & Sponse!* Jesv *bone, quàm large quæ habuisti, omnia tradidisti!* Addit: *Portavit Christus onera tua invitans te, ut & tu portes onera tua.* Quæ Christi sunt onera? Necessitates, penuriæ, calamitates miserorum ac pauperum, quibus consilio, manu, marsupio, solatiis, quâ possumus ope, subveniendum. Expande manum, explica manum & frontem, succurre miseris, solare mœstos, erige pusillanimes, esurientibus panem frange, operi nudos, hospitio recipe desertos. *Ne quis tamen,* ait Augustinus, *forsitan dicat: O beati, qui Christum susciperé in domum propriam meruerunt! Noli dolere, non tibi abstulit istam dignationem. Quod uni,* ait, *ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.*

1. Miserationio miserorum.

Bernard. de Pass. Dom. cap. 10.

Quæ sint Christi onera.

Aug. ser. 26. de verbis Dom.

Matt. c. 25. v. 40.

II. *Animus in omnibus adversis erectus.* Maria & Joannes sub cruce non sedebant, sed stabant, non corpore solùm erecto, sed & animo: non eos Petri casus, non Judæorum rabies, non spectaculi horror ab his ad crucem excubiis absterrere potuit. Dixerat Thomas: *Eamus & nos, ut moriamur cum eo.* Sed verbis defuerunt facta. Hîc desunt verba, sed facta cernimus. En Domini Matrem, quam Salomon depingens, *Statura tua,* inquit, *assimilata est palmæ,* quæ nulli cedit oneri. De Christo concionante Matthæus memorans, *Adhuc eo loquente ad turbas,* inquit, *ecce Mater ejus & fratres stabant foris.* Jam non foris, sed proximè crucem stant, & à Rege crucifixo agnoscuntur. Non Matrem Christus, non amicum novit nisi sub cruce stantem. Amicos veros à falsis crux discernit, & statio sub cruce. Salomone teste, *omni tempore diligit, qui amicus est, & angustiis comprobatur.* Non satis est pati, nisi erecto animo, & ingenti in Deum fiduciâ patiamur, ad arbitrium & omnes Dei nutus paratissimi. Sub cruce non cubandum, sed standum est. Zebedæa supplicem libellum Christo porrigens, *Dic,* ait, *ut sedeant hi duo filii mei.* O bona, priùs standum est, priùs calix amarissimus perhauriendus. His legibus societas crucis stabilitur.

2. Animus in omnibus adversis erectus.

Joan. cap. 11. v. 16.

Cant. c. 7. v. 7.

Matt. c. 12. v. 46.

Prov. c. 17. v. 17.

III. *Amor & cultus Virginis Matris.* Jacob futuri nondum gnarus, Rebeccæ matris operâ, faustam Patris prærationem obtinet. Thecuitis sapiens facundiâ prudenti Absalonem fratricidam reponit in gratiam apud patrem David. Abigail formosa & prudens muneribus & linguæ suadâ Davidem jam cædes spirantem placat, & ab exitio domûs suæ avertit. Regina Bethsabea pro filio Salomone sollicita opportuno Regis alloquio regnum extorsit Adoniæ, redditúque Salomoni. Eamdem benevolentiam à Matre Domini Jesv expectemus, modò constanter illius opem imploremus, modò bonâ fide in illius ad crucem societate perstemus. Illa se numquam negabit Matrem, modò filii non negent se filios. Modus & ordo in cælitibus venerandis optimus est, ut partes primas, & secundùm Deum proximas nuncupemus divinæ Matri, eámque cultu singulari atque omnibus studiis demereri connitamur, & nihil quod virium nostrarum sit, in veneratione Virginis illius omittamus. Hac enim propitiâ Deum offensum esse non posse novimus. Bonaventura dicere ausus: *Sicut ô beatissima, omnis à te aversus & despectus, necesse est ut pereat; sic*

3. Amor & cultus Virginis Matris.

Gen. c. 27. v. 28.

2. Reg. c. 14. v. 21.

1. Reg. c. 25. v. 35.

3. Reg. c. 1. vers. 15. & seqq.

B. Matia partes primas obtinet in venerandis cælitibus.

Bonavent. lib. 1. Phar. cap. 5.

* Alius Ludolphus, gêne Saxo, Carthusianus circa ann. 1330. Ludolphus part. 2. vita Christi, cap. 63.

eat; sic omnis ad te conversus, & à te respectus impossibile est ut intereat.

§. VI. *Tres aliæ præceptiones,*

4. Amor puritatis & Virginitatis.

IV. *Amor Puritatis & Virginitatis.* Hanc præceptionem priori ritè ac ordine connectimus. Christus de cruce Matrem Virginem Joanni virgini commendavit. Nemo speret filium sè permansurum hujus Matris, nisi ipse permaneat amator & cultor puritatis. Pulchra est hæc Virgo ut luna, imò pulchrior quàm luna, & macula non est in illâ, nec amare potest libidinum sordibus maculatos. Q. Metellus, Valerio teste, Urbanus Prætor Vetilio juveni, quòd vitam impuram ageret, bonorum possessionem secundùm testamenti tabulas non dedit, ne aut mores illius approbaret, qui fortunas suas in stabulum contaminatum projecerat, aut ne illi tamquam integro civi jura redderet, qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat. Si tantam honestati reverentiam habent idololatræ, ut lascivo juveni paternam hæreditatem jure negent, nil profectò hæreditatis speret à Virginum Virgine, qui prærmortui pudoris homo & puritatis osor libidine vitam inquinarit. Impuros odit & arcet hæc Virgo. Casta placent superis. Hinc Ægidius Franciſci Assisiatis tertius assecla illud ore sæpius versabat: *Quid nos Deo magis commendat, eíq; charos reddit, nisi illa mentis castitas, quæ sensus omnes custodit?* Evigilet hîc cujusque conscientia, & sibi ipsa occinat Paulinum illud: *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt. Qui seminat in carne suâ, de carne & metet corruptionem.* Secundùm carnem vivere, est mori.

Valer. lib. 7. cap. 7.

Lascivo B. Maria non fuit curæ.

Surius tom. 2. die 25. Aprilis.

1. Cor. c. 15. v. 50. Galat. c. 6. v. 8.

5. Animus ad Christi calicem bibendum promptus. Davidis in adversis patientia & constantia.

V. *Animus ad Christi calicem bibendum promptus.* Hebræus Rex David quàm capax poculum felle plurimo mistum lætus ebibit? Annis compluribus sine regno Rex fuit, in perpetuo mortis metu, inter assiduas Saulis insidias silvam è silvâ, montem è monte, specum è specu mutans, famem & sitim toleravit. Regno demum potitus quantis bellorum turbis, calamitatibus quantis exercitatus est? Amnon filius domum regiam incestans, vitium sorori obtulit, Amnonem Absalon super mensam jugulavit, parentem David solio pulsum ingenti exercitu insecutus ad quercum capillis inhærescens tribus lanceis confossus periit. Non defuit fames horrenda, quæ triennium occupavit. Hanc secuta est pestis non adeò diuturna, sed nimium sæva, quæ triduo septuaginta millia hominum extinxit. Ita clades cladem excepit. Sed istas tórque alias ærumnas poculum salutis nominans, *Calicem salutaris accipiam*, inquit, *& nomen Domini invocabo.* Hanc felle spumantem pateram accepit animo alacri, & impiger hausit. Animus erectus, alacer, promptus, Deóque fidens omnia triumphat mala. Inter pugiles olim jactabatur notum illud: Jam pæne vicit, qui gladium animosè strinxit. Animo frangi, est velle vinci. Ah quoties animo fruſtrà reluctante calicem saluberrimum aversamur! Augustinus ad bibendum & patiendum efficacissimè animans, *Fili*, ait, *si sub tuis afflictionibus plores, pie plora, nam quod pateris, medicina est, non pœna. Noli attendere, quam pœnam habeas in mundo, sed quem locum in testamento.* Merum aurum, non verba. Augustini monitum Juditha vidua cælesti oratione confirmans, *Quomodo*, inquit, *pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam, & improperium murmurationis suæ contra Deum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore:* quemadmodum latronum alter, qui calicem quidem amarissimum bibit, sed bibit invitus, & ideò cum salutis dispendio. Accipe ergo calicem salutaris, accipe, & nomen Domini invoca. Animus ad patiendum pro Deo promptus vincit omnia.

Psalm. 115. v. 4.

August. in Psal. 99.

Judith c. 8. v. 22. & seqq.

VI. *Iugis memoria patientis Christi ac morientis.* Hoc sciamus Christo Deo rem omnium esse gratissimam, cruciatuum suorum suæque mortis perpetem memoriam. Hinc pro inæstimabili beneficio illud unum exigens, *Hoc*, inquit, *facite in meam commemorationem. Recordemur*, inquit Bernardus, *misericordiam Dei, ut sic in ejus amorem accendamur. Revocemus in memoriam bona quæ tribuit nobis, & tormenta quæ pertulit pro nobis.* Non est dubium quin illa Domini verba, *Ecce filius tuus, Ecce Mater tua*, è beatissimæ Virginis & Joannis memoriâ numquam abierint; hærebant ea pectore altissimo reposita, assiduè æternúmque memores erant tam mœstæ commutationis. Hanc ipsam Christi patientis memoriam commendans Paulus, *Recogitate*, inquit, *eum qui talem à peccatoribus adversum semetipsum sustinuit contradictionem.* Hunc Dominum pro nobis passum die uno alteróve cogitare, non satis est. Recogitate illum, recogitate. Cruciatus & mors Christi, animo numquam excidant. Caussam adjungens Paulus, *Ne fatigemini*, ait, *animis vestris deficientes.* Hoc homini Christiano in extremis summo erit solatio Christum crucifixum jugi memoriâ coluisse. Hoc moribundum mirificè refrigerabit, si conscientiâ non reclamante possit dicere: Ecce Mater mea, quæ tantum in me beneficiorum contulit, cujus ego si non fui, saltem esse conabar filius. O Mater Dei, memento per Sanguinem & mortem Filii tui te rogo; tuis apud filium deprecationibus, meam te Matrem esse monstra, & reo mihi veniam depoſce. Ecce filius tuus, sed tantâ matre indignus: ô Mater misericordiæ, ne deseras me brevî cum morte fluctaturum.

Hebr. 12. v. 3.

Cruciatus.

Isai. 57.

Ita prorsus, ita mortis hora horis omnibus in memoriam reducenda. Latet ultima hora, ut observentur omnes horæ; omnes igitur observandæ. Quod facilè fiet, si patientis aĉ morientis Christi numquam oblivíscamur.

§. VII. *Præceptio septima, & ultima.*

7. *Humanæ voluntatis ad divinam integra conformatio.*

VII. *Humanæ voluntatis ad divinam integra conformatio.* En solem Dominum Jesvm, sed solem cruentum, nos instar heliotropii omnem voluntatem nostram ex toto ad illum vertamus. De prodigiis vaticinatus Joël, *Sol*, inquit, *convertetur in tenebras, & luna in sanguinem.* Die morientis Christi sol justitiæ conversus est in sanguinem, & luna in tenebras. Sol sanguineus in cruce Christus, sub cruce Mater Christi heliotropium voluntatis fuit ad omnes Dei nutus adeò parata, ut si defuisset qui Filium æterni Patris decreto crucifigendum in crucem attolleret, ipsa suis hoc manibus non recusâsset exequi, ut divinæ voluntati fieret satis. Nimirum Abrahamum agere, & filium suâ manu litare victimam sustinuisset, si scisset id Deo placiturum. Hanc summam Virginis beatissimæ conformitatem cum arbitrio divino Sueca vidua Birgitta his omnino verbis, quæ integrè adnumerabo, descripsit: Quando considerabam loca clavorum in manibus & pedibus, quos secundùm Prophetas crucifigendos audivi, tunc oculi mei replebantur lacrymis, & cor meum quasi scindebatur præ tristitiâ. Cùm verò considerarem potentiam Deitatis ejus, consolabar iterum, sciens, quòd ipse sic vellet, & sic expediret; & omnem voluntatem meam conformavi voluntati ejus. Sic semper erat lætitia mea dolore mixta. O quàm libenter posita fuissem in sepulchro viva cum filio meo, si fuisset voluntas ejus. En quàm fixis oculis Heliotropium istud solem suum respicit! Hanc sanctimoniæ normam viri fœminæque complures didicerunt.

Hebr. 12. v. 4.

Revelat. Birgitt. lib. 1. cap. 35.

Elisabetha Pannoniæ Regina, Thuringiæ Princeps, suam divinæ voluntati tam arcto nexu conjungebat, ut, mortuo marito Principe Ludovico diceret: Si ego amantissimum conjugem defunctum capillo vel unico possem è sepulchro evocare vivum, hoc tamen divinæ

Historia sanctitatis mirabilis.

voluntati

voluntati non adeò placiturum scirem, id profectò non facerem. Dictum auro exarandum.

Guliel. Malmesb. lib. II. de gest. Reg. Anglorum.

In nuperis illis Germaniæ bellicis turbis maximus Principum tam generosè dixit quàm sanctè: Dominus meus mihi & domui meæ plurima bona contulit: si ea iterum vult eripere, me ac meos punire, habet nos paratissimos ad excipiendam optimi Patris castigationem.

Cùm quadraginta Sebasteni Martyres rigente gelu priùs in lacu frigidissimo collocati, dein fractis tibiis in rogum essent præcipitati, & Melithon natu minimus negligeretur, ecce adest mater Spartana, & spirantem adhuc filium ad mortem subeundam animans, Mi fili, ait, sustine paulisper, ecce Christus ad januam stat, & expectat te. Mox eo in humeros sublato ad ceterorum cumulum magnis passibus contendit. Sed extinctum in viâ filium, Mater generosissima suis ipsa manibus in martyrum rogum injecit. Divina Mater filium ad crucem prosecuta, Patri eum obtulit, & velut in ignem injecit mirâ suæ voluntatis ad divinam conformatione. Hæc ipsa nostrûm omnium mater è cælo nos inclamat: Filii, sustinete paullulum: ecce Christus ad januam stat, luctantes adjuvat, vincentes coronaturus expectat.

B Maria filium obtulit Patri mirâ suæ voluntatis ad divinam conformationem.

Quidquid igitur in nos doloris aut mœroris immiserit Deus, & fortiter perferamus & constanter. Christo magis decorum est crucem pati quàm mereri.

CAPVT IV.

Quarta Christi morientis cygnea modulatio: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me!

Cvm tres è Jobi cognatis, Eliphaz, Baldad, & Sophar, intellexissent sui consanguinei acerbos casus, officii caussâ ad eum unà properârunt. *Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum. Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum, & exclamantes ploraverunt, scissisq; vestibus sparserunt pulverem super caput suum in cælum. Et sederunt cum eo in terrâ septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: viderunt enim dolorem esse vehementem.* Job cap. 2. v. 11. & seqq.

Patientissimus Job noster Dominus Jesvs in Calvariæ sterquilinio sedit percussus ulcere pessimo, & non erat in eo sanitas. Si amici sumus, attollamus oculos, an nostrum hunc propinquum adhuc noverimus, scindamus non vestimenta sed corda nostra, spargamus caput cinere, sedeamus cum eo in terrâ, & videbimus dolorem esse vehementem, qualis non fuit in hominum ullo. Inter cruciatus Christi nihil luctuosius aut horrendius quàm ea vox, quâ Dei Filius se à Deo, ab ipso Patre desertum proclamavit. Ergo hæc ipsa Christi verba, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me!* hoc capite explicanda.

Inter cruciatus Christi nihil luctuosius voce, qua se à Patre desertum proclamavit.

§. I. *Quare derelictus sit Christus.*

Cvm Chrysostomo dixerim: Exhorrescat cælum, & contremiscat terrâ ad illas tam lugubres innocentissimi hominis voces. Et quomodo sese continere potuerunt Angeli, qui Heliodorum prædonem templi gazophylacio imminentem flagris probè multatum ejecerunt è templo? Et vivum illud sanctissimúmque templum in cruce tam truculenter vastari, exscindi, solo adæquari sinunt. Videt hoc Pater, & silet; nullus Angelorum se movet, succurrit nemo. Hinc Christi voces: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Ah quare jam demum incipit queri? Tanta jam passus, nec minimum edidit querimoniæ. Angores in oliveto sanguinem illi exprimunt, non queritur. Flagellis cæditur, vepreto incingitur, per publicas vias ad crucem trahitur, suismet vestibus exuitur, in crucem suffigitur, nec verbulo injurias & dolores queritur. Unde igitur isti tam mœsti ac seri quiritatus? Ordine succincto caussas aperiemus. Matt. c. 27. v. 46.

Caussæ cur Christus se derelictum queritur:

I. Caussa: Jessæi carminis oraculum erat complendum. Rex David, Christi archetypon, clamabat olim: *Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* Hunc totum Psalmum existimant priscí Patres à Christo in cruce silentio pronuntiatum.

1. Jessæi carminis oraculum erat complendum. *Ps. 21. v. 2.*

II. Innocentiæ testandæ hoc dictum. Latrones de seipsis interrogare non poterant, Cur in crucem sublati, cur deserti sumus? Vos quidem justè, ô viri, & factis digna recipitis: hic autem quid mali gessit? Hebræus Psaltes canit: *Non vidi justum derelictum.* Cur ergo derelinquatur justissimus?

2. Innocentiæ testandæ hoc dictum. *Ps. 36. v. 35.*

III. In membris suis derelictus Christus dixerit: Mi Pater, cur populum, è quo Mater & ego nati, repudias? Prævidit etiam Servator sua membra, Christianos miris modis vexandos, deserendos, excarnificandos, perimendos. Hos dolores jam senserat capite.

3. In membris suis derelictus Christus dixit.

IV. Horrorem mortis, quem natura in horto monstravit, hunc etiam in clivo Golgothæo non dissimulavit. Num calix amarissimus usque ad fæces ebibendus: Deus meus, Deus meus in eo jam sum: fiat voluntas tua.

4. Horrorem mortis in clivo Golgothæo non dissimulavit.

V. Verum se hominem, & cruci hærentem inter dolores summos ostendit. Alioquin afflictorum aliquis aut ægrorum forsan objecerit: Christus ea facilè ferre potuit; non sensit. Imò verò sensit quàm maximè. Hinc voces illæ lamentabiles. Hæc potissima tam acerbi planctûs caussa. Hæc enim Christus non ut actor comicus in theatro, sed ut homo derelictus jam jam moriturus seriò pronuntiavit.

5. Verum se hominem & cruci hærentem inter dolores ostendit.

VI. Ita cruciatus suos esse maximos testatus est, quales ab orbe nemo passus, nemo passurus. Nemo enim plures simul pertulit, nemo majores, nec ullius tenerior fuit aut sensilior corporis constitutio. Quod clarissimè Thomas Aquinas asserens his ipsis verbis, *Dolores*, inquit, *quos Christus passus est, omnes excesserunt dolores, quos homines pati possunt in hac vitâ. Non modò propter passionis acerbitatem & generalitatem, verùm etiam propter Christi patientis constitutionem, & voluntariam dolorum assumptionem, quæ secundùm quantitatem sini proportionata fuit.* Multa tulit Jobus, sed plura Christus, verè vir dolorum. Multa tulit paralyticus, qui annis triginta octo decubuit; multa Lazarus est perpessus; sed plura & graviora Christus. Ille ulceribus plenus, hic merum ulcus, vulnus merissimum: vir dolorum omne genus doloris & mœroris toleravit Christus, exceptis solis inferorum tormentis. Hoc testantur inhærentes vertici spinæ, hoc vultûs livor & tumor, hoc exhaustæ genæ, hoc humeri à columnâ & cruce saucii, hoc manus pedésque clavis fixi, hoc omne corpus flagellis laceratum, hoc omnia membra, ut in testudine fides, distenta; nihil non læsum & ulcerosum, vir dolorum.

6. Ita cruciatus suos esse maximos testatus est. *Thom. parte 3. q. 46. art. 6. concluſ.*

VII. Animus omni solatio destitutus. Ægrimonia & mentis dolor omnem corporis dolorem superat. Acerba pati, simúlque solatiis omnibus orbari, pondus intolerabile. Æger animi & in angustias adductus credit se pondus orbe ipso gravius portare. Videri poterat Christus patientissimus divinis solatiis inundatus, pleraque sine acerbo sensu perpeti. Aliter erat. Ut igitur luculenter ostenderet se solatiis prorsus omnibus subductis passum, in horto sanguine sudavit, in ligno se derelictum exclamavit. Nihil erat in acebissimis tormentis levamenti, nihil nec solatioli quidem, nihil fomenti. Omnia inconsolabilia. Nuspiam nec capiti, nec manibus aut pedibus, nec tergori nec cordi quies. Effigiem hujus est cernere in Job vociferante: *Pharetram suam aperuit, & afflixit me. In memetipso marcescit anima mea, & possident me dies* Iob cap. 30. v. 11. 16. 19. 20. & 21.

7. Animus omni solatio destitutus.

me dies afflictionis. Comparatus sum luto, & assimilatus sum favillæ & cineri. Clamo ad te, & non exaudis me; sto, & non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem. Sagittæ tuæ acutæ, Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Dominicum pectus post mortem Longinus ferro reserat, hoc ipsum Christus in cruce vivus tam lugubri dicto aperuit, tamquam si diceret: Aspicite, quantum hoc pectore lateat doloris & ægrimoniæ.

Psal. 44. *v.* 6. *v.* 7.

8. Prævidit Servator paucitatem eorum qui vellent hęc vestigia sequi.

VIII. Prævidit etiam Servator paucitatem eorum, qui, ut beatus Petrus loquitur, *communicantes Christi passionibus* vellent vestigia hæc sequi. * Et unicum tunc in orbe hominem habuit Matrem, in quâ perfecta fides: unicum tunc lucratus est latronem.

* 1 *Pet.* c. 1. *v.* 21. & c. 4. *v.* 13.

9. Plura pati paratus erat.

IX. Plura pati paratus erat. Eò enim hæc verba spectare autumat Beda; perinde ac si dixisset Christus: Ut quid tam Pater, quàm vires & vita me derelinquunt? graviora tormenta & diuturniora perpeti non recuso. Nimirum videbantur ei dolores non satis multi præ amoris magnitudine.

10. Tam acerbę perpessionis & desertionis causam à nobis indagari voluit. *Matt.* c. 27. *v.* 19. & 46. *Luc.* cap. 23. *v.* 46. *Psal.* 21. *v.* 1.

X. Tàm acerbæ perpessionis & desertionis tam mirandæ caussam à nobis indagari voluit. Nulla in Christo ignorantia; Deus erat. Nulla impatientia; sanctus & justus erat. Diabolus ipse per Pilati conjugem fatetur: *Nihil tibi & justo illi.* Deinde illa ipsa verba, *Deus meus, Deus meus,* &, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum,* summæ patientiæ hominem ostendebant. Cur ergo filius à Patre adeò desertus? Vestigemus abditam caussam. Hebræus Psaltes ubi quęsiisset, *Quare me dereliquisti?* mox ipse mysterium pandens, & caussam subjiciens, *Longè,* inquit, *à salute meâ verba delictorum meorum.* Immensa moles alienorum criminum ita Dei Filium affecit, ut nec ipse Pater parcere voluerit Filio. Quemadmodum Joseph Ægyptius Prorex puniturus furtum, *Apud quemcumque,* ait, *fuerit inventum, ipse sit servus meus:* ita prosus in Dei Filio inventa sunt delicta nostra. Nam *posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm.* Hinc illa desertio, hinc terrificus sagittarum nimbus in unum Christum defluens, hinc clamor ille luctuosus: *Eli, Eli, lamma sabacthani?* Humanæ gentis scelera horum omnium caussa.

Gen. c. 44. *v.* 10. *Isa* cap. 53. *v.* 6. *Matt.* c. 27. *v.* 46.

§. II. *Quomodo derelictus sit Christus.*

Liceat hîc quærere, Quî tandem potuit à Patre Filius ita deseri? Inspiciamus ante tempus facti, quàm dicta resolvamus. Circa horam nostram duodecimam, Judæorum sextam, Christus cruci affixus est, & tria prima protulit effata. His dictis ortæ sunt tenebræ durantes trihorio, quo Christus silens orabat, omniúmque animos terror occupabat. Horâ pomeridianâ nostrate tertiâ, Judæorum nonâ, sol iterum visus, Christus denuo loqui orsus, lugubres illas voces ad Patrem edidit: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Et quî fieri potuit, ut à Patre Filius ita desereretur? Nam Christus non tantùm viator (ut in scholis loquuntur Theologi) sed & comprehensor fuit, atque secundùm totam animam Deum vidit, & divinitas numquam à corpore, numquam ab animâ, nec in morte quidem separata est. Unde igitur tanta desertio? Nam qui Deum videt, etsi medius flammarum ardeat, illi tamen bene, illi erit optimè, omnem doloris sensum exuperabit gaudium. Ad rogatum respondemus verbo. Justitia divina illo juris rigore hîc egit, ut ea miraculum patrare potiùs, quàm patratum scelus impunè dimittere voluerit. In extremâ Christus desertione pati debuit & quamvis anima Deum viderit, hoc videre tamen, nec animi nec corporis cruciatus quidquam mitigavit, miraculo singulari: quod magnus ævi nostri Theologus exponit. Sed urget quæstio: Quis igitur deserendi modus fuit?

Ibid. c. 27. *v.* 46. *S. Thom. p.* 3. *q.* 46. *art.* 8. *concl. & qu.* 50. *a.* 2. & 3. *& cũ eo omnes Theologi.*

Qui fieri potuit ut Christus à Patre desereretur.

Ita Gabriel Vasquez to. 1. *in partem* 3. *S. Thom. mihi pag.* 764.

Quatuor modis potentia divina aut juvat aut deserit in adversis.

Potentia divina quatuor ferè modis aut juvat aut deserit in adversis. 1. Liberat ab afflictione, ab hoste. Ita Davidem à Saule & Absalone, Jonam è ceto, Susannam à morte liberavit. 2. Mitigat minuitque afflictionem. Sic Josepho Christi nutritio dictum ab Angelo, licere quidem Herodis ficam evadere, sed fugiendum esse in Ægyptum. Durum fuit & hoc, ad idololatras proficisci, sed tamen suavius quàm infantem perdere. 3. Solatur & roborat in ærumnis. Ita tres juvenes Hebræi in fornacem Babylonicam missi, sed præsentem sibi habuerunt Angelum, flammis in rorem mutatis. Elias Jezabelem fugit, sed Angelus commeatu & solatiis fugientem erexit. Ezechiel exul & captivus in Chaldæam ductus, sed visis cælestibus est recreatus. 4. Subinde Deus nil horum homini præstat, sed solùm à noxis immunem servat. Ita Jobum septennio inter morbos gravissimos, egestatem summam, & extrema omnia desertum à peccatis tantùm defendit.

Ita Filium cælestis Pater deseruit. 1. E cruce non liberavit, à morte immunem non fecit. 2. Dolores non minuit, sed auxit ad supremum usque halitum. 3. Solatiis non permulsit, consolatores Angelos non misit, nil erat quod dolores vel minimùm leniret. *Qui simul contristaretur non fuit, & qui consolaretur, non inveni.* Mater auxiliari nequit, Apostoli fugerunt, abfuerunt Angeli, ipse Pater sese abscondit, Judas prodidit, Petrus negavit, Reges illuserunt, Judices condemnârunt, servi pugnis & flagris cecîderunt, crucifixerunt gentes. A notis ignotis, suis alienis, summis imis desertissimus, coram orbe pendet vulgi ludibrium. Propinatum calicem auferre non vult Pater, nec illius amarorem dulcedine ullâ temperare. Exhauriendus est usque ad fundum, fæx illius exinanienda, *usque ad fundamentum in eo.* Atque hinc flebilis ille clamor: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?*

Trib. modis Christus desertus. *Psal.* 21. *Psal.* 68.

Seipsum imò (quod mirius) deseruit Christus. Theologiæ pronuntiatum est: Opera Trinitatis ad extra sunt indivisa. Quem igitur divinus Pater, hunc etiam eumdem crucifixum hominem deseruit Filius. Quemadmodum verò Christus omni vitâ beatitudinem animi distinuit, ne in corpus redundaret, ita mortis tempore inferior & sensilis pars animi solatiis omnibus destituta fuit. Hinc lamentabilis illa vociferatio. *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Sed rem oculis subjicimus.

Scipsum Christus deseruit.

§. III. *Exemplis id monstratur.*

Olympus mons supremo capite suo excedit nubes, summâ gaudet serenitate, lætissimam præ se fert faciem, nullis tempestatibus turbatur; monte medio & imo pluit, ningit, grandinat, tonat, fulminat. Ita in Christo suprema pars fruebatur Deo, sed ea inferiorem non adjuvabat. Ita Apocalypseos Angelus pedem unum in continente, in salso mari alterum collocavit. In cenâ quidem Christus dixerat, *Ecce venit hora ut dispergamini unusquisque in propria, & me solum relinquatis: & non sum solus, quia Pater mecum est.* Erat certè, sed quarto, quem assignavimus, modo, humanam naturam servans, ne vel minimum contraheret impatientiæ. Cetera omnia desertissimus fuit Servator.

Exemplis monstratur. *Joan.* c. 16. *v.* 32.

Verè Justitia divina hîc jure usa est rigidissimo, nec ab orbe condito tale statuit severitatis exemplum. Isaacus in victimam jugulandus, si Christo conferatur, fabulam egit, ludicrum edens spectaculum. Ponebatur quidem ara, struebantur ligna, aderat ignis, vinciebatur Isaac, imponebatur aræ, stringebatur gladius, destinabatur in cervicem ictus. Et en vox aures ferit: Contine manum, reconde gladium. Ita tantus ad sacrificium apparatus poterat videri ludus & jocus. Sed hæc in monte Moriâ. Nil horum in monte Golgothâ. Seria omnia & decretoria. Crux ara fuit; lignorum strues, maledicta, ignis, tormenta; Isaac innocens ligatus, aræ impositus, & demum immolatus est; Pater gladium strinxit, percussit, interemit. Et fatetur: *Propter scelus populi mei Isaiæ* c. 53. *v.* 8. *percussi eum.*

Genes. c. 22. *v.* 7.

Rectè Damascenus dixit: *Omnem iram Pater in filium effudit.*

effudit. Diluvium immisit orbi, Ægyptum clade multiplici affecit, Sodomæas urbes cælestibus flammis abolevit, in illis tamen omnibus suppliciis non ita furor divinus sævit, atque cùm in filio primævam culpam puniit. Quod obstupescens Paulus *Proprio*, inquit, *filio non pepercit.* Omnes virgas plectendis mancipiis ligatas, omnia iræ suæ spicula in eo confregit. Nunc verò post tam acerbum de filio sumptum supplicium longè punit mitiùs, gemitúque vel unico placatur. Nam omnem iram in illam crucis victimam effudit. Reverâ sensit filius, & dolorem his Psaltæ verbis aperuit: *In me transierunt iræ tuæ.* Gladium Pater ipsémet non tantùm strinxit, sed in præcordia unigenæ adegit.

Hîc animum subit quod Joannes Mariana memoriæ prodidit. Res prorsus tragica, & cothurno nobili ploranda. Alphonsus Tariffæ urbis præfectus, cùm eam Marrocius Rex oppugnaret, constantissimè resistit. Accidit, ut Alfonsi filius in Maurorum potestate esset, quem illi patris oculis ostentantes, nî oppidum dederetur, sese jugulaturos minabantur. Ad eas voces pater nihil commotus, negavit deditæ urbis maculam ullo incommodo elui, ne si centum quidem filii jugularentur. Gladium etiam, si in sententiâ perstarent, è muro projecit, & ad prandium intertitus abiit; inde militum clamore dissono, & ululatu vehementi revocatus. Puer namque barbarâ crudelitate trucidabatur: crudele spectaculum, eóque fædius, quòd Joannis Principis jussu perageretur. Alfonsus causâ cognitâ, Credebam, inquit, ab hostibus urbem captam. Itaque ad uxorem & prandium rediit, nullâ turbati animi significatione. Sic affectui, sic lacrymis potuit heros imperare. Barbari desperatâ victoriâ redierunt in Africam.

Ita Deus *proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Nam ab omni æternitate ita decrevit Filium esse crucifigendum, ac si crucem ac clavos ipse dejecisset cælo, additis vocibus, Crucifigite. Nimirum, quod Isaias dixit, *Dominus voluit conterere eum in infirmitate.* Cogitatu prorsus horrendum! Deus ita peccatum odit, ut illud in seipso puniverit. Est hîc aliquid, mi Lector, quod dici non possit, post dicta omnia.

§. IV. *Quomodo Christum deseri nos juverit.*

HEbræus Rex David divinam benignitatem extollens, *Apud Dominum*, inquit, *misericordia, & copiosa apud eum redemptio.* Hinc Bernardus, *Si mille mundos*, ait, *redimere debuisset, non plus dedisset; sit te unum solum, non minus.* Verè copiosa redemptio, copiosissima. Matthæi ore gallinæ se confert Christus. Fuit profectò mater pullorum amantissima. Nec enim ægrotare tantùm, sed & mori sustinuit, ut pulli viverent. Audite prodigium amoris in volucre. Gallina mediis agris errabat cum suâ pullitie. Hîc bona mater cæli non observans, imminentem terræ tempestatem non declinavit. Subitò cælum omne lapidescere, horribilis grando ruere; pulli celerrimè sub maternas alas convolare, quos pia mater fidelissimè texit illæsos; nam lapides à lubricis alis excussi facillimè pullitiem non attigerunt, ipsam verò gallinam ita miserè contuderunt, ut reperta sit mortua salvis pullis. Hoc in terrâ & in imo amoris miraculum. Sed attollamus oculos, & contemplemur gallinam in alto, matrem nimis quàm piam. Et enut alas pandat, sobolem operiat, mortem oppetat, ut pulli vivant. Christi patientis vox est: *Omnes fluctus tuos induxisti super me. Tempestas demersit me.* Nos autem in velamento alarum ipsius protegimur; sub pennis ejus speramus.

Omne genus dolorum ac ludibriorum excepit Christus, ut nos tueretur illæsos. Matthæus memorans, *similiter*, inquit, *principes sacerdotum illudentes cum scribis & senioribus dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere.* Verè salvos fecit, qui suos in tormentis, in morte non deseruit, sed tolerantiam, vires, animos suffecit. Paulus, seipso teste, quotidie moriebatur, nihilominùs sed vires cantabat hilaris: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio, in omni tribulatione nostrâ.* Laurentius incubuit prunis tamquam rosis; in ipso dolorum æstu jocatus est. Erasmus Episcopus, dum intestina illius è corpore tractim educuntur, videt turmam cælitum coronam ferentium sibi destinatam. Hoc dolores sopivit. Beatus Servulus à paupertie ac paralysi miserè habitus, in extremis cælites ad suum grabatulum cantantes audiens, Silete, inquiebat, ut tantò suaviùs fruar hac symphoniâ. In cælo fuit, antequam migraret in cælum. Faustinus & Jovita nobiles Brixiani Martyres, ævo Adriani Imperatoris, feras, vincula, flammas experti, denique per omnem Italiam circumducti omnia pæne theatra sanguine suo pinxerunt, sed Angelis solantibus; post omnes tormentorum species in patriâ gladio cæsi sunt. Tiburtius in igne deambulavit, tamquam si in pergulâ hortensi rosas & violas calcaret. Jacobus Intercisus novem horarum carnificinâ, manuum primò pedumque articulis, tum brachiis furiséque, capite demum truncatus periit membratim. At ille ad singula, quibus mutilabatur, membra generosè hoc unum dixit: Deo gratias. Theodorus juvenis Antiochiæ, Juliani Apostatæ jussu in equuleo flagris fœdissimè laceratus, nullum nec doloris quidem signum edidit. Dimissus ab equuleo interrogatus est, an hominem exuisset, qui verbera non sentiret? Quibus ille, Juvenis, ajebat, mihi adstitit, qui sanguinem extersit, & recentes plagas liquore odorifero perfudit. Sed ille jam abiit. Vos porrò me attrahite, cædite, denuo lacerate; malo cædi, malo mori, quàm hoc martyrii socio privari. Ad Christi cunas adfuerunt quidem cælestes genii, & auras modulis permulserunt: ad Christi crucem illorum nullus comparuit. Alios reverâ salvos fecit, seipsum noluit salvum facere; dereliquit seipsum.

Videte Agatham virginem vultu lætissimo ad carcerem & catastam velut ad epulas & choreas invitatam euntem. Eulalia virgo cùm discerperetur flagris, risit; suo picta sanguine velut superbè sese circumspexit, cùm ardentes admoverentur faces, flammas ore patulo excepit, Deóque animum lætabunda transmisit. Luciam virginem hancunicam non mille manus, non funes mille, & plura boum juga de loco, minùs de proposito casto dimovere poterant. Ergo sarmenta congesta, rogus accensus. Sed lucebat pulchriùs suis ignibus Lucia & è flammis Imperatoribus mortem, Syracusanis præsentem opem, Ecclesiæ pacem vaticinabatur: in igne ut phœnix vivebat, & virgo viros animabat, dum guttur gladio transfigeretur. Thecla virginum princeps leones, quibus objecta, cicuravit; tauros, quibus alligata, domuit; aquarum monstra, quibus immissa, vicit; ignes, quos conscenderat, triumphavit; flammæ, quæ nec Herculi pepercerant, virgini pepercêre. Unde hoc robur puellæ, unde salus tam inexpugnabilis? Christus alios salvos fecit, noluit seipsum. Christiana virgo patris furorem quam fortiter tulit? alapæ, vincula, rotæ, unci, flammæ velitationis speciem præbuêre. Diutissimè verberibus laniata deciduas carnes suas parenti velut joco in os projecit. Angeli deinde manu persanata in lacum Vulsinum, molari ad collum appenso, præceps data est. Vicit Christiana undas, & quæ nuper sanguine, nunc toto lacu à Christo baptizari gavisa est, atque incolumis enatavit. Pòst, inter serpentes illæsa, inter flammas intacta cecinit, dum denique sagittis configeretur. Anatolia virgo post vincula, equuleos, flammas, serpentem immanem superatum, cervicem gladio læta porrexit, pudorémque Christo sacrum sanguine tinxit, ita liliis rosas miscuit. Justinæ virgini devorandæ erant alapæ, ferenda verbera, & crudelis uberum carnificina. Atqui hæc inter supplicia talem Justina vultum præ se ferebat, ut inter paradisi amœnitates, quas unas tunc loquebatur, obam-

Rom. cap. 8. v. 32.

Isa. cap. 53. v. 10.

Psalm. 129. v. 7.

Matth. c. 23. v. 37. Christus fuit mater pullorum amantissima.

Ps. 87. v. 8. Ps. 68. v. 3. Ps. 60. v. 5. & Psal. 90. v. 4.

Matt. c. 27. v. 41. & 42.

Christus in tormentis suos non deseruit.

Dom. Mariana lib. 25. hist. Hisp. cap. 16. mod. mihi p. 695. Sed Tarifa, atque Carteia.

De hoc Gregorius lib. 4. dial. cap. 14.

De hoc juvene Augustinus tom. 5. lib. 18. de civit. c. 52.

tur, obambulare sit visa. Denique ad supplicii locum capite truncanda rudens properavit. Juliana virgo laudatissimæ formæ, capillis suspensa, verberibus cæsa, ferro ustulata est. Hos tamen illa cruciatus in Eleusio Nicomediæ Præfecto velut blanditias laudavit: flammas, ad quas damnata erat lacrymis extinxit, lebetem ab igne ferventem precibus rupit, deniqꝫ priusquam judici manus daret, caput lætaris dedit. Quis tantas vires, tam viriles animos, quis patientiam tam invictam, tam admirandam in tormentis lætitiam, tam insignem inter supplicia victoriam tot puellis concessit? Christus crucifixus, qui alios salvos fecit, & seipsum dereliquit.

Homines priscę legis à Christo in adversis liberati.

Sed & priscæ legis homines hæc eadem Christi virtus inter tot malorum & mortis occursacula servavit. Apertissimè David, *In te*, inquit, *speraverunt patres nostri, speraverunt & liberâsti eos; ad te clamaverunt, & salvi facti sunt* Et de seipso, *abscondit me in tabernaculo suo*, inquit, *in die malorum, protexit me in abscondito tabernaculi sui.* In tam adversis casibus Joseph minimè desertus est. Nam illa ipsa Christi virtus *descendit cum illo in foveam, & in vinculis non dereliquit eum.* Daniel inter leones septem impastos tam securus agit, tamquam si inter agnellos diversaretur.

Psalm. 21. v. 4. & 6. Ps. 26. v. 5. Sap. cap. 10. v. 13. & 14.

Sed en Danielem nostrum non inter septenos, nec inter septem millia, sed dixerim inter septuaginta millia leonum. Credibile prorsus ad hoc spectaculum, ut Lucas illud nominat, supra septuaginta millia hominum confluxisse: inter istos tot leones, tot improbos hostes exclamat insons noster Daniel: *Ego autem sum vermis, & non homo. Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me! Sagittæ potentis quàm acutæ sunt!*

Psal. 21. v. 7. Matt. c. 27. v. 46. Psalm. 119. v. 4. Ioan. cap. 5. v. 7.

Paralyticus triginta octo annis decumbens æger, & desertionem suam altè ingemiscens: *Hominem*, inquit, *non habeo.* Habuit tectum, socios, grabatum, habuit qui stipem & cibum darent, nihilominus queritur: *Hominem non habeo.* Dei Filius queri poterat: Non tantùm non hominem, sed Deum non habeo. *Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi.* Deus nec à cruce nec à morte filium liberavit, sed nec dolores mitigavit, solatiis spoliavit omnibus: *Et nos reputavimus eum percussum à Deo.* En pullos salvos, & matrem gallinam morientem, en innocentissimum Danielem tot leonum millia maledicis linguis vulnerant, mors demum discerpet, sed non deglutiet hanc prædam. Christus igitur ad Patrem succlamavit se derelinqui, ut per hanc derelictionem suam toti humano generi impetraret singularem gratiam. Nimirum optima mater sic pullos suos servari & liberari voluit. *Livore ejus sanati sumus.* Colligamus hinc documenta.

Psalm. 87. v. 9.

Isa. cap. 53. v. 4.

Ibid. v. 5.

Ex hac derelictione Christi documęta.

§. V. *Quinque documenta huc spectantia.*

1. Cũ malè habemus epistolium mittamus æterno Patri.

I. CVm malè habemus, epistolium mittamus æterno Patri. Cùm Lazarus decumberet, Magdalena & Martha sorores, litteras breves miserunt Christo, his conceptissimis verbis: *Domine, ecce, quem amas, infirmatur.* Christus extremis angoribus circumfluens, litteras ad Patrem misit his omnino verbis: *Eli Eli lamma sabactani!* Sed Judæorum aliquis aut potiùs Romanorum joculariter voces corrumpens, *Ecce*, inquit, *Eliam vocat. Sinite, videamus, si veniat Elias ad deponendum eum.* Nos pariter, quandocumque nobis est ægrè, litteras mittamus in cælum: *Deus meus, Deus meus, respice in me.* Jocentur alii & irrideant, subsidio veniet cælum. Christi derelictio, nostra consolatio.

Ioan. c. 11. v. 3. Matt. c. 27. v. 46. Ibid. v. 47. & 48. Psal. 21. v. 2.

2. Consolationes sensiles extra cælum non ambiendæ.

II. Consolationes sensiles extra cælum non ambiendæ, sed ad mortem usque obtemperandum. Laboriosius hoc, sed lucrosius. Tarsensis Paulus hanc penuriam solatiorum animosè tolerans, *Supra modum*, inquit, *gravati sumus, supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus.* Nam natura & animus nec præsagiebant aliud, nec expectabant quàm mortem. Ita mihi de vitæ statu cogitanti mens & cogitatio mea non aliud respondit, quàm esse moriendum. Mox tamen adjungit Paulus: *Vt non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit & eruit: in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet.*

2. ad Cor. cap. 1. v. 8. & seqq.

3. Afflictiones eâ fide sunt perferendæ, ut cùm deseri nobis videmur, ad ipsum confugiamus desertorem.

III. Afflictiones eâ fide sunt perferendæ, ut cùm deseri nobis videmur, ad ipsum confugiamus desertorem. Illa mulier Chananæa exploratissimæ fidei hoc insigniter nos docet. Hæc manus supplices ad Christum tendens clamabat: *Miserere mei Domine, fili David; filia mea malè à dæmonio vexatur.* Nec verbulo responsum est. Rogârunt Apostoli, & nihil impetrârunt. Vtandis ergo clamoribus tam importunis dimittendam suaserunt. Nec alia tamen reddita est responsio quàm ista. *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domûs Israël.* Nihilominùs animo non cecidit constans femina, sed rediit, & adoravit eum, qui aures obdurâsse visus, hoc unum precata: *Domine, adjuva me.* Sed nec dum auditur, insuper & canis appellatur, indigna scilicet, cui panis, è manu filiorum raptus, projiciatur. At illa patientissimè ferens hæc omnia, nec tanto sui contemptu absterrita, Ita est, Domine, inquit, sed tamen micas è dominorum mensâ defluentes excipiunt catelli. Hîc Christus ore suavissimo, *O mulier*, ait, *magna est fides tua: fiat tibi sicut vis.* Constans fides ipsum etiam Deum expugnat.

Matt. c. 15. v. 22. Ibid. v. 23. Vers. 26.

4. Etiamsi nos summa premat desertio, numquam tamen recedendum à Deo.

IV. Etiamsi nos summa premat desertio, numquam tamen recedendum à Deo. Cælum vel ferreum rosis potest pluere. Annuente Deo vepreta etiam melle stillant. De suis majoribus David, *Appropinquaverunt*, inquit, *usque ad portas mortis. Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberavit eos. Misit verbum suum, & sanavit eos, & eripuit eos de interioribus eorum.* Deus ipse derelictioni brevissimæ solatia spondens amplissima, *Ad punctum*, inquit, *in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui: dixit Redemptor tuus Dominus.* Neminem ex toto deserit Deus, nisi desertus.

4. Esa. 54. v. 7. & 8. Psal. 106. v. 12. & 20. Psal. 30. v. 23. Esa. 54. v. 8.

5. Aliquamdiu à Deo deseri, non rarum est amicorum experimentum.

V. Aliquamdiu à Deo deseri, non rarum est amicorum experimentum. Hic matrum lusus est, simulare fugam, ut infantis in matrem crescat affectus. Mater modò lactat filium, modò increpat, aut etiam flagellat. Jobo desertissimo dicitur: *Semel loquitur Deus, & secundò idipsum non repetit.* Quid enim opus ut repetat, quod semel apertè dixit, hominem ob peccata jure affligi, jure deseri. Hæc explicans Gregorius, *Quia semel*, inquit, *derelictus est Christus, semel nobis locutus est Deus, ut sciamus nos etiam quandoque derelinquendos, ut ei similes efficiamur.* Sed Panopliâ nos Jobi obarmemus. Dicat pro se quisque, *Etiamsi afflixerit me Deus, etiamsi deseruerit me, etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.*

5. Aliquamdiu à Deo deseri, non rarum est amicorum experimentum. Iob cap. 33. v. 14. Iob cap. 13. v. 15.

§. VI. *Quinque alia documenta eodem pertinentia.*

6. Obstinatus animus ad repetendas culpas expeditissimus est.

VI. OBstinatus animus ad repetendas culpas expeditissimus est. En Scribarum & Pharisæorum horribilem pervicaciam. Durantibus tenebris non Christus solùm, sed alii omnes siluerunt attoniti. Tenebris cessantibus maledicæ linguæ denuo cœperunt in Christum sævire. Mox iterum contumeliæ & probra certatim sparsa. Auditis vocibus, Eli Eli; *Eliam*, ajunt, *vocat iste.* Hebdomade sacrâ majore, pauculis, qui Paschati præmitti solent diebus, plerique Christianorum sanctiores mores induunt, silent aliquantulùm consuetę illorum nequitiæ. Paschate peracto mox iterum liberrimè delinquunt. O cæci & nequam Pharisæi! qui antiquam recantatis fabulam, qui pristinam resumitis nequitiem, qui vitia priora omnia repetitis, qui cavillo improbo vocatis Eliam. Bibulus ille suos calices resumit: Ecce *Eliam vocat iste!* Lascivus iste repetit suas libidines: Et hic Eliam vocat, nec enim Christo in cruce vult commoti.

Matt. c. 27. v. 47.

commori. Ita pecuniæ sitiens suam avaritiam, fastuosus A superbiam suam iterat: Eliam vocat & ille & iste. Ita crimina priora redeunt omnia, velut somnolentia, antiquæ procrastinationes, solitæ comessationes, usitatæ æmulationes, rixæ, simultates, invidiæ veteres renovantur. Tam vitiosi post Pascha, quàm ante Bacchanalia. Ecce Eliam vocant isti omnes. Horum nemo in cruce durare, nemo vitiis vult mori. Exitiosissima pervicacia; quam Bernardus largiter deplorans, *Prò dolor*, inquit, *tempus peccandi, terminus recidendi facta est Resurrectio Salvatoris. Ex hoc nempe comessationes & ebrietates redeunt, cubilia & impudicitiæ repetuntur, laxantur concupiscentiis frena; quasi ad hoc resurrexerit Christus, ut nos in pristina, quæ deploravimus, vitia recidamus. Inveniamur nunc iterum curiosi ut ante, verbosi ut ante, pigri & negligentes ut ante, vani, suspiciosi, detractores, iracundi, cetera q; vitia impliciti quibus ante. Resurrectionem Paschæ privamus nomine, ut sit nobis in reditum, magis quàm in transitum.* Reiteratio miserabilis, sed voluntaria. Cum Pharisæis perire vult, qui cum B Christo non vult resurgere.

VII. Derelictus est Christus dictator cæli, vitæ necisque Dominus, & nos mancipia vilissima feramus iniquè, si nos ad punctum in modico Deus derelinquat, idque nostro bono? *Si in ligno viridi hoc factum, in arido quid fiet?* Dux noster hæc tulit; & nos gregarii milites, caculæ, calones, postulemus suaviora? Si miles suum ducem videat loricâ vel cataphractâ rudi & nigrâ regi, tam inverecundi oris non erit, ut ille sibi politam, vel auro illusam poscat. Si cernat ducem in castris sine culinâ, sine lecto humi jacere, non rarò in armis vigilare; imprudentissimus sit, si ille sibi culinam, lectulum, longiorem somnum deesse conqueratur. Si filium Deus deseruit ad tempus, cur indignemur idem quandoque nobis fieri? Deserat nos Deus tribus illis, quos dixi, modis, dummodo parcat eatenus, ut à peccatis servet liberos. Si tulit ista filius, ferat & mediastinus, ferat servus.

VIII. Proprium Christi derelicti præmium fuit, ne C nos umquam ex toto derelinqueremur, maximè cùm precibus, suspiriis, gemitibus in vota Deum vocamus. *Reposita est hæc spes nostra in sinu nostro.* a Intentè precabatur David: *Ne projicias me in tempore senectutis; cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* b Et tamquam si responsum benignissimum accepisset, *Dominus*, inquit, *non derelinquet sanctos suos, in æternum conservabuntur. Considerat peccator justum, & quærit mortificare eum, Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus.* c Hac in Deum fiduciâ erectissimi simus, non derelinquemur à Deo, nisi ad punctum, in modico. Sed ego, inquis, tot jam annis aridus, siccus, velut à Deo projectus solatiis extremè destituor. Bono animo; hoc ipsum modicum, hoc momentum est. An nescis, mi homo, mille anni ante oculos Dei sunt tamquam dies hesterna, quæ præteriit. *Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum.* In miserationibus magnis congregabimur.

IX. Ne miremur Christum à Patre derelictum; nobis D Dei hostibus stetit, ad nostram se caussam acclinavit, nobis Dei rebellibus adhæsit. Hinc in illum unum Pater, tamquam in humanæ gentis caput sæviit, illum deseruit, quem desertorum ducem deprehendit. Testatur Paulus: *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* En Christus nostri caussâ maledictus, execrabilis, derelictus. Supplicium generi humano debitum de Christo est sumptum. Ergo amantissimus Dominus Jesvs potiùs à Patre, & omnibus Angelis, & creatis rebus universis deseri sustinuit, quàm ut nos, nostramque caussam ipse desereret. Quàm sæpe verò exilem referimus gratiam; cùm Christi caussâ triobolaris voluptas deserenda, cunctamur & deliberamus: & non rarò ne nostros amores pessimos cogamur deserere, deserimus Christum. Nimirum Christo Barabbam potiorem ducimus.

X. Ita Christus etiámnum à plurimis malignè deseritur. Has ille desertiones gravius accepit, quàm illam in cruce. Deus olim humanissimè per Hieremiam suis objiciens, *Quid invenerunt*, inquit, *patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt à me?* Hoc cuivis Christus placidè instillans, Quid, ait, inveniſti in me iniquitatis, quia elongâsti à me? Ego diligentes me diligo, sed & deserentes me desero. Quapropter *scito & vide, quia malum & amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum.*

Væ igitur, væ filii desertores. Domine, omnes, qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te in terrâ scribentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum.

Azarias Obedi filius, ex tempore regi Asa concionatus, *Audite me Asa*, inquit, *& omnis Benjamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, invenietis; si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.* Ita solet Deus, qui uti amantes se redamat, ita deserit suî desertores.

§. VII. *Documenta totidem alia, cum modulationis hujus clausula.*

XI. Summo in extremis solatio erit, cum Domino Jesv crucifixo ita posse colloqui: *Domine, ecce quem amas, infirmatur.* Si te tuásque leges unquam deliqui, nunc percutio pectus meum, & revertor. *Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea, & in umbrâ alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. Sub umbrâ alarum tuarum protege me. Scapulis tuis obumbrabis mihi, & sub pennis tuis sperabo. Inhabitabo in tabernaculo tuo usque in sæcula; protegar in velamento alarum tuarum. Adhæsit anima mea post te; me suscepit dextera tua. In pennis tuis sanitas.* Tu in cruce, mi amantissime Domine Jesv, desertus es, ne ego jam desererer. Tu mater es, ego pullus sum, sub cruentis his alis tuis ab omni hoste protegar. Omni inferorum potestas non lædet eum, quem hæ alæ tuæ texerint. Mi bone Jesv, tibi me totum, vivum, mortuum commendo.

Non sanè interibit pullus, qui sub maternas has alas hoc modo confugerit.

XII. Peccati odium hinc ingens concipiendum. In peccato quolibet hoc geminum malum est, aversio à Deo creatore, & conversio ad rem creatam. Quod Hieremias ore divino apertissimè pronuntians, *Duo mala fecit populus meus*, inquit, *me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Huic aversioni & conversioni pessimæ duplex respondet pœna, quam *Damni & Sensûs* vocant. Damni est, aspectu Dei excludi: sensûs, ignes inferorum pati. Christus ut pœnas nobis luendas persolveret, pœnam sensûs maximam in cruce sustinuit; pœna damni non conveniebat Christo, propterea simile quid passus est. Desertus à Patre velut hostis, *Tu verò*, inquit, *repulisti & despexisti, distulisti Christum tuum.*

O bone Deus! quid demum miserius est eo homine, qui peccando sit hostis Dei? Hæc summa in orbe miseria, hoc malorum omnium est maximum, Dei hostem esse, Dei gratiam & unà cælum perdidisse, æternis ignibus deberi. Hinc hostilis ille plausus & gratulatio: *Deus dereliquit eum: persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eripiat.*

Quocircà ô *Deus ne elongeris à me. Deus meus auxilium meum respice.*

XIII. Sublimiorum virtutum amor aspectu crucifixi Domini excitandus. Christus effato in cruce primo, amorem & charitatem in hostes docuit. Secundo, misericordiam in miseros, quæ charitatis interior est effectus. Tertio, curam in parentes & obedientiam. Quarto, profundissimam humilitatem & patientiam perfectissimam. En Dei Filium ad usque infandos patibuli cruciatus obedientissimum, perinde ac si Pater illi dixisset: En ego, fili, mitto te in mundum: *Vade, recumbe in novissimo loco.* Ivit, recubuit in loco omnium prorsus novissi-

10. Ita Christus etiámnum à pluribus deseritur. *Hier. cap. 2. v. 5.*

Hier. cap. 2. v. 19.

Isa. cap. 30. v. 1. Hier. c. 17. v. 13.

2. Paral. cap. 15. v. 2.

11. Summo erit in extremis solatio cum Christo ita colloqui: *Domine, ecce quem amas, infirmatur. Ioan. cap. 11. v. 3. Ps. 56. v. 2. Psal. 6. v. 8. Psal. 9. v. 4. Ps. 60. v. 5. Ps. 62. v. 9. Malach. cap. 4. v. 2.*

12. Peccati odium hinc ingens concipiendū. *Hier. cap. 2. v. 13.*

Huic aversioni & conversioni duplex pœna respondet, *Damni & Sensûs. Psalm. 88. v. 39.*

Vnicum & solum ex omnibus malum nominandum. Psalm. 70. v. 11.

Ibid. v. 12.

13. Sublimiorum virtutum amor aspectu crucifixi Domini excitandus.

Luc. cap. 14. v. 10.

novissimo, infimo. Nil certè magis imum infimúmque, quàm execrandum illud patibulum, in quo Dei Filius recumbens, nobilissimas virtutum non verbo solùm sed facto docuit. Bernardus eas consideratione subjiciens, *His*, inquit, *virtutum gemmis quatuor cornua crucis ornantur: & est supereminentior charitas, à dextris obedientia, patientia à sinistris, radix virtutum humilitas in profundo. His ditavit tropheum crucis consummatio Dominicæ passionis, cùm ad Iudæorum blasphemias humilis, ad vulnera patiens, intus linguis, clavis exteriùs pungeretur. Nam & charitas in eo perfecta est, quòd pro amicis animam posuit, & obedientiâ consummatâ, cùm inclinato capite tradidit spiritum, factus obediens usque ad mortem.*

Ber. de die sancto Paschæ serm. 1. mihi pag. 212.

14. Justitiæ divinæ quantus, & ad perpendiculum exactus sit rigor.

XIV. Justitiæ divinæ quantus, & ad perpendiculum exactus rigor! Hinc Jobus in omnem actionem circumspectissimus, *Verebar*, inquit, *omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.* Sicut capillus tenerrimus suam umbram, ita delictum minimum suam habet pœnam. Non parcit ulli nocenti Deus, vel noxiæ. Cùm non haberet à quo primævæ labis solutionem exigeret, strictissimè illam exegit à filio debiti omnis insontissimo. Hæc exactio instituta est tantâ severitate, ut vel hinc discamus, quid apud inferos sit pœna damni, privari scilicet aspectu Dei, Deum habere hostem nullis sæculis reconciliandum. Simulacrum ejus rei, derelictio Christi ad crucem suffixi. O Deus, quàm *mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.* Hos Dei oculos mundissimos, hunc divinæ justitiæ rigorem obstupescens Jobus, *Ecce*, inquit, *qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem. Ecce, luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus. Quantò magis homo putredo, & filius hominis vermis?* Rectè igitur Hebræus Psaltes justitiam Dei perhorrescens, *Si iniquitates*, inquit, *observaveris, Domine, Domine quis sustinebit?*

Iob cap. 9. v. 28.

Habac. c. 1. v. 13.

Iob cap. 4. v. 18. Idem c. 25. v. 5. & 6.

Ps. 129. v. 3.

15. Omnia quæ agimus & patimur, exigui temporis & momenti sunt.

XV. Omnia quę & agimus & patimur, exigui temporis & momenti sunt. Quanta fuit passim Christi concionantis gloria! Nam is fuit undique ad JESVM confluxus hominum è totâ Judæâ, Galilæâ, Idumæâ, Sidone ac Tyro, ex universâ Syriâ & aliis vicinis regnis, ut ubique multa hominum millia eum virum comitarentur, & à dicentis ore penderent. Existimat eruditus scriptor, quod & sacris testimoniis firmat, celeberrimo die illo inter palmarum sparsiones, non minus quàm trigesies centena millia Judæorum ex unâ Hierosolymorum urbe occurrisse Christo. Summa fuit gloria Servatoris, etiam inter Pharisæorum irrisus. Quod Joannes adstruens, *Vidimus*, inquit, *gloriam ejus quasi Vnigenti à Patre.* At verò die mortis videri poterant concidisse hæc omnia. Extincta potentia: *Seipsum*, ajunt, *non potest salvum facere.* Sapientia obscurata: ab Herode & omni ejus aulâ proclamatus est stultus & albæ mentis homo, vel ipsâ veste id evulgante. Innocentia peracta est rea. Pependit medius latronum velut populi seductor, malefactor, imperii affectator. Majestatem regiam arundo, spinæ, patibulum, probra innumera tegebant. Accedebat ille mœstissimus clamor: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Vox omnium & sensus tunc erat: Malos & fraudis compertos Deus deserit. Hinc Cypriani dictum: Considero te Domine in patibulo, videbaris sine omni adjutorio. Omne decus Domini JESV, crux visa est funestâsse. Sed gloriosissimus in vitam reditus, decus omnémque gloriam multò quàm ante auctiorem reduxit. Quidquid sepultum fuerat cum mortuo, revixit cum redivivo. Pauculis horis tam admiranda mutatio est facta. Quantus enim fuit descensus è sinu Patris ad patibulum crucis, tantus fuit ascensus è patibulo crucis usque ad dexteram Patris. Modicis hæc intervallis distincta sunt. Momentum est quo patimur; Mercedem patientiæ beata reddit æternitas.

Ioan. Bondinius Flander c. 6. post med. mihi pag. 48. Ioan. cap. 1. v. 14.

Gloria Christi in die mortis videri potuit concidisse.

Matt. c. 27. v. 42.

Ibid. v. 46.

CAPVT V.

Quinta morientis Christi modulatio cygnea: Sitio.

REx Juda & Israëlis David, rex ditissimus ac potentissimus, rex bello felicissimus, affectu in Deum sanctissimus, pollens divinâ gratiâ, nihilominus inter regias gazas & delicias, famem & sitim questus, tamquam extremum mendicabulum, *Satiabor*, inquit, *cùm apparuerit gloria tua.* In hac vitâ fames mera & mendicitas, satietas nulla. Vehementissimam sitim expertus Rex iste, *Quemadmodum*, ait, *desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus: Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum.*

Ps. 16.

Psalm. 41. v. 2. & 3.

Rex Christus Regis David filius fuit. Hoc eum nomine affecerunt non mendici solùm, qui clamabant, *Domine miserere nostri, fili David*; ipsi etiam cives Hierosolymæi die solenni gratulantur: *Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna.* Christus Rex Israëlis verus fuit, licet Pharisæi joco impio cavillarentur: *Si rex Israël est, descendat nunc de cruce.* Hic ille Davidis filius, toto priori tempore quo passûs in summis doloribus de re nullâ questus, nisi jam de unâ siti; *Sitio*, ajebat. Hanc sitim omni studio sibi sumpsit describendam Joannes, qui testis oculatus omnium. Posteà, inquit, *sciens* JESVS, *quia omnia jam consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dicit, Sitio.* Addit: *Vas erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.* Nos unicam vocem illam, mysterii plenam, *Sitio*, dissertatione hâc exponemus.

Matt. 27. v. 46. Psalm. 41. v. 10. Matth. 27. v. 29. Idem c. 27. v. 42. Ioan. c. 19. v. 28. Ibidem. Matt. 27. v. 48.

§. I. *Christi morituri sitis variè prædicta.*

VBi Deus Filius in montem Golgotha pervenit, detractis vestibus crucem ascendit, & mox hostibus veniam, latroni paradisum, Matri discipulum, discipulo Matrem assignavit. His dictis tenebræ trihorio tenuerunt, quo Christus taciturnas iniit precationes, ceteris etiam pavore silentibus. Post discussas tenebras lamentum Christi lugubre auditum: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* His voces proximè secuta est illa: *Sitio.*

Hæc sitis utique vehementissima, maxima fuit. Ab uno ad alterum vesperem Christus nec miculam nec guttulam gustavit, extra myrrhati libationem. Atqui sanguineus sudor, ægrimonia & angores, deductio ad judices, ascensus Golgothæi montis cum cruce, sanguis per flagra, spinas, clavos, largiter fusus, similésque mortis prolusiones viribus omnibus exhauserunt, & ingentem moverunt sitim. Sitis tormentum maximum. Ægroti certè inter dolores gravissimos de siti singulariter queruntur. Bis Christo porrectus potus, qui tamen nihil ad sedandam sitim faciebat. Quàm primùm in Calvariæ clivum perventum, vini myrrhati poculum oblatum. *Et cùm gustasset, noluit bibere.* Spongia aceto mersa, pendentis ori admota. Ab utroque potu sitis erat irritatior. Hæc sitis celebrata vaticiniis diversis. Sibylla Erythræa, quæ mille quingentis annis præcessit Christum, hanc sitim dilucidè prædixit:

Matt. c. 27. v. 34.

Sibylla Erythræa vaticin.

Et fellis amari
Apponunt escam, potúmque immitis aceti.
Felle fames ejus, sitis illudetur aceto.
Hanc apponet ei gens scilicet hospita mensam.

Sybill. Oracul.

Undique Deus perfidiam Hebræam obruit testimoniis. David apertissimè, *Foderunt*, inquit, *manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei. Aruit tamquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis. Et dederunt in escam meam fel, & in siti meâ potaverunt me aceto.*

Psalm. 21. & 68.

Psalm. 68. v. 22.

Atque

Christus in toto tempore passionis duo queritur desolatum & sitiexhaustum.

Atque hinc illa sitis, quam è sexcentis doloribus solam prodit. Nimirum hoc toto patiendi tempore duo solùm queritur; à Patre se derelictum, & siti exhaustum: ita ut cum derelictione Patris vehementia sitis componatur. Hîc grande quid lateat necesse est. Dolores quanti, de quibus poterat acerbè queri! Manus ac pedes perfossi, caput palliuris terebratum, membra omnia flagellis lacerata, corpus totum funibus extensum. Undique & undique cruciatus, dolorum plena omnia. *A plantâ pedis usque ad verticem non erat in eo sanitas*, & tamen unam atque unicam sitim queritur. Quippe noverat amantissimus Servator, singularem adhuc latêre contumeliam à se tolerandam, & acetum sibi obtrudendum. Ut ergo consummaretur Scriptura, voce altâ exclamavit, *Sitio*. Perinde si diceret: Quidquid imperavit Pater meus de me prædici, à me perferri, id obsequentissimè perferam, nec unico quidem apice omisso. Ubi nunc igitur potus ille miserabilis, ubi est acetum? Ut consummetur Scriptura. Hoc sæpius non sine mysterio ingeminatur: Sicut scriptum est, Ut implerentur Scripturæ, Secundùm quod definitum est.

Isa. cap. 1. v. 6.

Quare Christus inter tot cruciatus unicam sitim queritur.

Fit nonnumquam, ut filius Regis etiámnum juvenis nil parcens ærario utrâque manu largiatur. Pater in singulos menses definitam pecuniæ summam assignans, Fili, ait, huc usque largitiones tuæ poterunt excurrere, & non ulteriùs. Æternus Pater ingenium sui filii liberalissimum nôrat. Siquidem paratissimus erat Christus vel mare sanguinis è suo largiri, pro singulis hominibus singulatim mori vel crucem ad judicii diem perpeti. Pater igitur, quæ filio toleranda essent, certis concludens terminis, acetum ludibrio propinandum voluit esse ultimum, *Ut consummaretur Scriptura*. Ita immensum pelagus amoris in Christo suis constrictum metis hanc accepit legem, *Huc usque venies, & non procedes amplius*. Ita divinus Pater maximos, minimos cruciatus Filio tolerandos ab omni ævo decrevit; nec jota, nec apiculus restabat non consummatus.

Job cap. 38. v. 11.

Quamvis ergo acerbissimos ferret dolores, qui nullis verbis possent exprimi, non tamen eximere se voluit, vel hoc cruciatu reliquo, ut plenè satisfaceret Patri, & suis omnibus numeris constaret redemptio, nullo eorum, quæ divinjtus decreta, prætermisso. Ita suo nos exemplo ad solidam obedientiam instituit, ne detrectemus ea, quæ Deus nobis decrevit perferenda, licet sint gravissima.

Acetum oblatum est, quia illi hoc facturi erant, ideo prævidit Pater ut ita fieret.

Acetum porrò non oblatum ideo, quia id Scriptura prædixit, aut Pater decrevit, sed quia illi hoc facturi erant, ideo prævidit Pater, & decrevit ut ita fieret, humanâ usus malitiâ loco instrumenti. Quod quotidie fit, in pœnis maximè infligendis, quas sæpissimè ita infligit Deus, ut sanctissima ipsius voluntas hominum voluntate malâ velut famulâ utatur in sui obsequium. Atque hoc modo, quod prævidit Deus, decrevit. Ita prorsus quidquid pœnarum quivis hominum subit, & vel levissimæ pœnæ cuivis ab omni æternitate sunt constitutæ. Ita definitum est. Ita Deus semper voluit, ut ista, & ista quoque, & illa etiam, & quidem hoc modo, tam tu, mi homo, quàm ego, ceterique omnes ac singuli peteremur, quæcumque demum patimur. Ita definitum, sic scriptum est. Nos scripturam hanc non mutabimus. Utinam hæc consulta Dei ac decreta tandem caperemus, longè suaviùs ferremus, quidquid denique ferendum est, ut impleantur Scripturæ. Nec illud ignoramus, omnem pœnam, quamcumque sustinemus, Deum non permittere tantùm, sed & velle, idque, ut Theologi loquuntur, reipsâ *positivè*. Et Deus in isthac providentiâ suâ non tantùm non fallitur, sed nec falli potest.

Si frustilimæ, ut scholastici loquuntur, & decretoria Dei voluntas.

Causa propinati aceti fuit querimonia de siti.

Quòd autem providentia divina in connectendis caussis multò quàm admirabilissima sit, vel etiam hinc liqueat. Caussa propinati aceti fuit querimonia de siti. Nisi enim Christus exclamâsset, *Sitio*, madidatam spongiam pro calice non libâsset. Vidit igitur ex æterno tempore, qui videt omnia Deus, antequam fiant, huic filii supplicio & spongiam & acetum in promptu futurum ex aliis caussis, his Pater usus in morientis Christi jocularem cruciatum. Hoc igitur ante sæcula scripsit: Ultimus mei filii potus sit acetum, spongia sit poculum. Ut ergo hæc Scriptura Vatum oraculis lignata consummaretur, proclamavit patientissimus Jesvs, *Sitio*. Liceat hîc dicere: O quantum est subitis casibus ingeßium! Ex tempore fit è carnifice pincerna, è spongiâ carchesium & patera, ex arundine trulla, capedo hasta potoria, ex aceto sicera mœrentibus propinanda. Hoc una vox illa potuit: *Sitio*.

Martial. lib. spectac. epigr. 14.

§. II. *Sitis morituri Christi cum aliorum siti collata.*

Sed heu! servulis vilissimis ministratur potus in siti, quandoque etiam miraculo, Dei Filio etiam negatur frigida. Ismaëli & matri ejus in solitudine Bersabee sitientibus fontem dulcis aquæ monstrat Angelus. Hebræis ingratissimis in deserto Sin aquam postulantibus, fontanam Deus è rupe scaturire jussit copiosissimam. Cùm iisdem pervicaces Judæi aquas in Mara ob amaritiem aversarentur, lignum illis ostendit Deus, quod aquis immissum dulcedine amarorem omnem correxit. Samsoni post jugulatos mille viros admodum sitienti ex asini mandibulâ salientem fontem produxit Deus. Sitienti in castris Davidi tres militum robustissimi è Bethlehemitico fonte apportârunt aquam, quam anhelârat. Eliæ vati subter juniperum accubanti, cererem & fontem ministravit Angelus. Isaiæ in tormentis sitienti, cùm impii Manassis jussu medius secaretur serrâ, Siloë fontem Deus aperuit, ut Epiphanius testatur. Ægidio regii sanguinis anachoretæ cibus & potus fuit lac cervæ. Repererunt hi omnes, qui sitim suam propitiarent: & Filio Dei in extremâ siti moriendum?

Gen. cap. 21. v. 19. Exod. c. 17. v. 6. Num. c. 20. v. 19. Exod. c. 15. v. 25. Iudic c. 15. v. 19. 2. Reg. c. 23. v. 16. 3. Reg. c. 19. v. 6. Epiph. de vitâ & moribus Prophetarum. Lippeloo 1. Septembr.

Quàm concionatus nervosè Christus, *Quicumque*, ait, *dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam*. Quæ verba divus Leo ponderans, *Vnde*, inquit, *exigua ista impendia tantâ æstimari taxatione meruerunt? Cùm amatur ab homine, quod à Deo diligitur, meritò in ejus ascenditur regnum, in cujus transitur affectum*. Ergo frigidâ sitienti porrecta non solùm Dei favorem, sed totum Dei regnum promeretur. At verò hîc nullus nec hominum nec Angelorum de Rege suo bene mereri satagit; nemo hydram, nemo caliculum aquæ præbuit. Mater audiit lacrymosam vocem illam, *Sitio*, sed opitulari nequiit, paratissima tantum lacrymarum fundere, quantum filio suffecisset in levamen sitis. Nec recusâsset in fontem mutari, modò sitiens ille cervus alto stipite confixus refocillari potuisset. Dolore quanto recordata fuerit, quoties hunc ipsum moribundum, hunc hominem adhuc tenerum infantem, virgineo lacte paverit.

Matt. c. 10. v. 42. Leo serm. 4. de Pass. Dom.

Clemens Romanus Apostoli Petri discipulus, & in eâdem sede Vicarius, solum vertere, & ultra Pontum Euxinum in exilium ire Chersonam jussus, duo millia Christianorum in latumiis laborantes reperit. Hi rerum omnium præsertim aquæ penuriâ conflictabantur: nam dulcem aquam per sex milliaria petere cogebantur. Hanc plebem sanctam miseratus Clemens, in genua procubuit, & afflictis suppetias oravit è cælo. Finitis precibus montem conscendit, viditque ad agni pedem salire fontem. Ex eo Christiani gratulabundâ voluptate sitim omnem sedârunt. At videte, obsecro, hic agnus palo fixus, in salutem orbis immolatus, extremam fert fitim, siti moritur, & nemo est qui gelidam è rivo porrigat. Eò res devenit, Dei Filius jam mendicorum infimus, aquam petiit, & nemo ei dabat. Hanc mendicitatem Christus velut in proludium experiri voluit ad fontem

Christo morienti nemo est qui gelidâ porrigat.

Sichar,

Ioan cap. 4. v. 7. Sichar, cùm diceret Samaritidi, *Da mihi bibere.* Psaltes quidem repræsentans Deum, *Si esuriero*, inquit, *non dicam tibi, meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus.* Quis enimverò metuebat hujus supplicii, ut Dei Filius cruciaretur extremâ siti? Deus olim ab Hebræâ plebe argentum, æs, aurum, purpuram, in tabernaculi usum, ab Abrahamo filium, stipem sanè largam petiit; hodie, eheu! mendicavit aquam, & nemo ei dabat. Acetum quidem porrectum est, sed in ludibrium & tormentum, unde potiùs crescret sitis quàm extingueretur: acetum enim exsiccat.

Psal. 49. v. 12.

Acetum accedente hyssopo & spongiâ Christo datum ut eo vita protolleretur.

Sed unde tam promptè acetum, spongiam, hyssopum protulerunt? Romano ritu hæc in promptu erant ad hoc supplicii genus, non ut daretur patibulatis bibendum, sed ut iis protolleretur eo vita, dum exhausissent quod deberent pœnæ; nam ossa vespere frangebantur. In eam rem acetum naribus admotum recreat semianimes, & sanguinem sistit, præcipuè hyssopo accedente ac spongiâ. Sic ergo rei dum figerentur cruci, vel ob dolorem vel mortis metum animo linquerentur, mox aceto reficiebantur; aut si nimio sanguine manarent, comprimendo illi acetum admovebatur spongiâ. Crux tam lenta quàm acerba mors. Ut ergo durarent rei, his rigidioribus opus erat fomentis.

Baron. tom. 1. ad an. 34.

Testatur Cæsar Baronius, hanc ipsam spongiam hodiéque in Laterano Romæ servari sanguinolento colore tinctam, quod & alii testes oculati asserunt. Hæc ergo spongia vulneribus applicari solita, Christo sitienti pro cyatho porrecta. Hæc, regium illud est poculum, hoc nectar illud suavissimum, acetum & spongia, cruore utraque infecta.

§. III. *E siti hac gemina documenta.*

PIus II. Pontifex Maximus contractâ ex itinere siti, lac camellâ ligneâ, sed prorsus immundâ propinatum à pastore, non recusavit bibere, partim ridentibus partim indignantibus palatinis comitibus. Quibus Pater reverâ Pius, *Et hoc mihi*, ajebat, *dulcius est quàm Artaxerxis poculum: qui sitit, crystallino non eget.* Dum acetum, potus miserabilis porrigeretur Christo, flebant aliqui, sed pauci, plurimi ridebant, sed Servatori hæc mordax vappa magis sapuit, quàm sicera lectissima, Apianum nobilissimum, idque amore nostri. Cur igitur non & nos amore ipsius amariores hos calices perhaurimus? Prior bibit Christus & propinavit: non respondebimus? Aut bibendum hîc aut abeundum. Nec enim habebit partem cum Christo, qui bibere recusârit hunc calicem Christi. Bibe, mi homo, bibe, bibe; & patere quod te Dominus tuus vult pati, quódque prior ipse passus est. Hîc duo quædam observanda sedulò.

In hac siti duo observanda.

I. Animus hominum ingratissimus. Israëlis populus omnium gratiarum immemor, pro aquâ è rupe fusâ, pro annonâ è nubibus delapsâ, pro copiosissimis coturnicum nimbis, vinum myrrhatum, fel, acetum rependit suo Conditori. Quod ingrati animi crimen detestatus Hieremias, *Ego*, inquit, *plantavi te vineam electam, omne semen verum. Quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena?* Idem exprobrans Isaias, *Vinea facta est*, inquit, *dilecto meo in cornu filio olei. Et sepivit eam, & lapides elegit ex illâ, & plantavit eam electam, & ædificavit turrim in medio ejus, & torcular extruxit in eâ; & expectavit ut faceret uvas, & fecit labruscas.* Ita reverâ Deus cum quovis hominum agit, eum ut vineam colit, innumeris eum beneficiis sibi devincit; hinc ab eo jure fructus exigit. Quid vinea tam operosè culta fructuum reddit? Tot malas, tot pessimas cogitationes, tot improbos sermones, tot perversas actiones, meras pæne labruscas, hunc acidissimum potum cruenta offert spongia, cor immundum, appetens vindictæ, invidum. In hos Prophetæ clamant: *Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum.* Hæc accepti beneficii turpissima est oblivio.

1. Animus hominum ingratissimus.

Hier. cap. 2. v. 21.

Isa. cap. 5. v. 1. & 2.

Habac. c. 2. v. 15.

II. Summa Christi patientia. Nemini precatur malè, neminem diris devovet ob immisericordiam tam barbaram, quæ extremè sitienti denegavit vel frigidam. Servator suum nobis sudorem, suum sanguinem, suas lacrymas, imò & aquam à suo pectore promanare passit, & ipse siti moritur.

2. Summa Christi patientia.

C. Marius cùm castra eo loci posuisset, ut aquationem haberet difficillimam, exercitu jam plurimùm sitiente, in concionem progressus, *A vobis hodie, commilitones*, inquit, *emendus est potus, aut vestro, aut hostili sanguine.* Oratione animatos in aciem eduxit. Mariani fortiter rem egerunt, & magnam ediderunt stragem hostium, sic aquam emerunt, sed hostis sanguine. Dux noster Christus, ut aquam vivam in cælo hauriendam nobis emeret, ipse sitim pertulit, & aquam illam suo emit sanguine.

§. IV. *Animi sitis in Christo quanta?*

DArius Persarum rex ab Alexandro Macedone victus ingenti prælio ex acie fugit vulneratus; sed ab Alexandri copiis in ipsâ fugâ deprehensus est. Rex miser, imò jam exutus regno, & proximus morti, hoc unum supremi beneficii loco petiit, posse sitim potu obvio levare. Porrecta est frigida. Eâ haustâ Polystratum Alexandri militem, qui aquam porrexerat, humanissimè affatus, Hic mihi, ajebat, omnis meæ felicitatis terminus est. In eum me redegit ordinem fortuna, ut nec istud quidem beneficii possim rependere. Rependet alius. Alexander Rex qui matrem, conjugem, liberos meos tam amicè habet, hoc apud te nomen expunget. In eam rem dextram hanc porrigo, te interprete, quid ego velim posse, non possim. Sic dextrâ Polystrati apprehensâ decessit vitâ, Codris omnibus & Iris pauperior, Rex quondam opulentissimus.

Rex Angelorum Christus Joanni ac Matri velut eminus dextram porrigens supremum dixit vale. Deinde doloribus omnibus patientissimo silentio suppressis, se siti arere non dissimulans exclamavit, *Sitio.* Crudelis & horrenda fuerit hæc sitis necesse est. Sed ea certè non solùm macerabat corpus, sed & animum fatigabat. Quod Hostiensis Episcopus Drogo admiratus, *O Domine*, ait, *quid sitis? Ergóne plus cruciat sitis quàm crux? De cruce siles, & de siti clamas, Sitio. Quid obsecro? Vestram sitio fidem, vestram salutem, vestrum gaudium. Plus animarum interitus, quàm mei me cruciatus torquent.* Quod Augustinus paucis complexus, *Quid esurivit, quid sitivit Christus*, inquit, *nisi bona opera nostra? Sitio, dixit, quamvis illi non hoc dederint quod sitiebat, ipsos enim ille sitiebat: At illi acetum dederunt, non vinum novum, quo implentur utres novi: sed vinum malum vetus. Dicitur enim vinum vetus, veteres homines.*

Si Christum interrogemus ab ipso vivendi exordio: Cur, bone Jesv, hominem induisti, cur natus, cur in præsepi positus, cur circumcisus es? cur Ægyptum fugâ petisti, cur concionatus, cur famem sitimque passus, cur peregrinatus es? Ad omnem hanc quæstionem responderet: Sitio, sitio, sitio. Si rogemus ulteriùs. Cur autem te comprehendi ac ligari, cur flagellis tam atrociter cædi, cur vepribus tam immaniter compungi, cur in trabem clavis suffigi voluisti? Sitio, diceret, sitio, sitio salutem vestram. Sitis mea, salus vestra, redemptio vestrâ, fides & gaudium vestrum. Ita non sibi, sed nobis omnibus sitivit.

Rudolphus I. Imperator, cùm in Bohemiæ Regem Ottacarum rebellem arma moveret, exercitus Imperatorius summâ aquæ penuriâ laborabat, ipse etiam Imperator tolerare sitim discebat. Inter hæc eminus conspicitur homo paganus, qui messoribus potum ferebat. In hanc prædam non tantùm oculi plurimorum, sed & avidæ manus ibant. Abreptus est homo unà cum lagenâ. Hanc Imperatori offerebant, quam tulisset bona fortuna compescendæ siti. At optimus Imperator non Reges tantùm sed seipsum doctus vincere, mox homini lage-

ni lagenam neminis ore libatam reddi jubens. Ego quidem, ajebat, exercitui meo, non mihi sitiebam. Ita verissimè Christus non sibi, sed humanæ genti sitiebat, nos ab interitu servatos cupiebat.

§. V. *Christus moriturus sitienti cervo collatus.*

Psal. 41. v. 1. Confer alia quor. cur Christus cervo conferatur.

CAnit Rex David: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima ad te Deus.* Mirari quis non immeritò possit, cur Christus in divinis libris sæpius conferatur cervo. Caussarum aliquot eruimus.

Prima.

I. Cervus capitalis hostis colubrorum & serpentium. Ubi ubi occasio pugnæ, digladiantur inter se. Cervus serpentes è cavernis suis vel halitu educit, & interficit. Hinc cervo venena glutienti sitis maxima. Christus cum antiquo pugnans serpente, delictorum nostrorum virus attraxit: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.* Isa. cap. 53. v. 6. Hinc sitis tam acerba.

Secunda.

II. Cervus sagittâ læsus, dum potest currit, tamquam fugâ & cursu excussurus sagittam, hinc accendit sitim. Christus amoris telo saucius, non solùm pro universis simul hominibus, sed pro singulis seorsim pati paratissimus fuit, à patre quodammodo inhibendus. Immensi telum amoris illum impulit ad cursum è cælo in terram conficiendum. *A summo cælo egressio ejus ad currendam viam, & occursus ejus usque ad summum ejus.* Quid miramur maximam sitim post tam ingentem cursum? Psalm. 18. v. 6. & 7.

Tertia.

III. Cervus quandoque altiusculam sepem transmissurus saltu, seipsum miserè configit palo. Christus in horto sepem præaltam è mero dumeto textam vidit & cohorruit. Nam *pavere cœpit, tædere,* & mœstus esse. Jamque transilire cupiens, *Pater,* inquit, *si possibile est, transeat à me calix iste,* transeat, transeat. Moliebatur saltum. Quippe viderat sibi præsentia flagella, orbiculare vepretum, trabales clavos, execrandam crucem, doloribus & opprobriis plenissimam. Ah quàm acuta, quàm alta, quàm horrenda sepes! Sponsa quasi præsagiens, & ideo monens, *Fuge,* inquit, *dilecte mi, & assimilare capreæ hinnulóque cervorum super montes aromatum.* Malè metuebat scilicet sponsa, ne in monte Golgothæo suus sibi raperetur sponsus. Hoc certè loco nobilissimus ille cervus in sepem excelsam sese induens horribili crucis palo infixit. *Ego pono animam meam,* inquit, *ut rursum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso.* Matt. c. 26. v. 36. Marci c. 14. v. 34. Cant. cap. 8. v. 14. Ioan. c. 10. v. 17. & 18.

Quarta.

IV. Spiritus divinus, scriba est non tantùm velociter scribens, sed planè admirandus, qui litterulâ unâ, apice vel unico complura claudit mysteria. Psalmus vigesimus primus de Christi cruciatibus conscriptus est totus. Inscriptio hujus Psalmi: *Pro susceptione matutinâ.* Hebrææ vocis origine spectatâ, inscriptionem hanc habemus: *Pro cervâ matutinâ.* Ita Basilius, Hieronymus, Bellarminus nos eruditi. Rectè *Cerva,* quia pati maximè ad carnem Christi pertinebat. Quod Petrus asserens, *Christo igitur,* inquit, *in carne passo, & vos eâdem cogitatione armamini.* Hæc cerva, Christi caro, fixa patibulo avernalem aspidem triumphavit. Hinc illud triumphale carmen pro cervâ sitiente ac moriente, quæ matutinis horis ad vitam rediit. Hinc cerva matutina dicitur. Basil. in Psal. 21. Hier. in Psal. 21. Bellarm. in eundem. 1. Petr. c. 4. v. 1.

§. VI. *Christi sitientis duplex potus, sed miserrimus.*

CVm illud roboris prodigium Samson mille Philisthæos asini mandibula in unum velut acervum jugulâsset, horrendum sitiens clamavit ad Dominum: *Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam: & en siti morior. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in mandibulâ asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus hausto refocillavit spiritum, & vires recepit.* Christus crucifixus omnes Acherontis exercitus profligavit. Victoria & salus maxima. Interim clamabat victor: En siti morior. Ah, mi Deus, liceat nobis ad modulum humanum loqui, quomodo hæc res Angelos præterierit? quomodo huic occasioni defuerunt? quomodo Christum extremè sitientem neglexerunt? Danielem in leonum cavo necari fame non permiserunt: annonam ei per Abacuc abundè ministrârunt; Eliæ famem & sitim cibo & potu recreârunt. Sed & Christi esuritionem post quadragintadiale jejunium obsequiis suis levârunt; at verò sitim in cruce vehementissimam nec aquæ quidem calículo sedârunt. Fel in Acam, acetum in potum offertur: Angeli silent & dissimulant. Judic. c. 15. v. 18. & 19.

Diabolus duo celebravit convivia: Primum in paradiso Alterum in deserto.

Cacodæmon admiranda duo celebravit convivia. Primum in paradiso, ubi mera eáque pretiosa, sed furtiva poma apposuit. Hujus convivii sumptus necdum ad ultimum assem persolvimus: ex ære alieno adhuc laboramus. Altero convivio diabolus meros lapides apposuit, & convivam Dei Filium, quem non noverat, invitavit, & ad alacriter edendum familiari sermone animavit. Judæi saxeo illo longè funestius struxerunt convivium, fel pro edulio, acetum pro vino Domínico apposuerunt. Bis, ut diximus, accepit Christus potum in supplicii clivo. Primum, antequam in crucem suffixus, vinum myrrhatum, seu acetum felle mixtum. Moris erat, uti est hodiéque, reis ad supplicii locum perductis vinum generosius offerre, ut mortem & minùs considerarent, & facilius tolerarent. Judæi, eâ quidem specie quâ morem retinerent, re autem verâ, ut Christo rursus illuderent, pro vino vappam evanidam, mucidam, felleam attulerunt. Nam ex contumeliâ, ut Chrysostomus ait, fel desiccatum panis loco vappæ intriverunt, non pectori roborando, sed gustui discruciando, quem solum hactenus non læserant. Ne qua ergo pars corporis à cruciatu foret libera, & ne quid ipsi ludibriorum omitterent, hoc genus potionis tam abominandæ excogitârunt. Censent aliqui fel ita Christo præbitum, ut esset cibus simul & potus, quamquam magis fuerit potus quàm cibus. Euthymius dilucidè, *Arbitror,* inquit, *fragmenta aridi fellis in aceto emollita fuisse, ut acetum quidem loco vini esset, illa verò fragmenta pro buccellâ panis. Et præcipuè sanè potum dederunt, consecutivè etiam cibum. His enim qui animo destituuntur, vinum præbere solemus injecto pane, ut primum bibentes, postmodum etiam possint edere.* Euthymius in cap. 27. Matth. Hunc autem potum felleum libare Christus voluit, potare recusavit, non tam hostium barbarie, nec potionis amaritie offensus, quàm ut ostenderet, se placidè Patris arbitrio ad mortem progredi, non autem doloris impatientiâ præcipitem ferri, nec ultrò sibi mala & necem accelerare.

Primus igitur Christi potus ad crucem, acetum fuit myrrhatum, felleum. Alter acetum purum, non ad sitim extinguendam, sed ad irrisionem augendam. Quod apertè testatus Lucas, *Illudebant autem ei & milites,* inquit, *accedentes, & acetum offerentes ei, dicentes: Si tu es Rex Iudæorum, salvum te fac.* Quod asserens Victor beati Marci Græcus interpres, *Et hoc quoque,* ait, *quòd spongiam aceto plenam ori illius admovebant, insanæ absurdæque illusionis opus erat.* Cyrillus hæc confirmans, *Illi adeò longè,* inquit, *ab omni humanitate aberant, ut pro juvante potu atque jucundo, nocentem & acerbum attulerint, & humanitatem, quâ moveri videbantur, in impietatem converterint.* Luc. cap. 23. v. 37. Tam iste igitur, quàm prior crudelis potus Adami protoplasti gulam expiavit. Ita cenare voluit Christus ad pessimum illud in paradiso jentaculum hospiti solvendum.

Hoc duplici potu Christus Adami gulam expiavit.

Hîc quivis suam ipse conscientiam interroget, quem modum in cibo potúque servando teneat, num temperantiæ ac sobrietatis metas non transiliat, num fellis & aceti memor subinde gulam frenet, an verò potiùs omnes illi habenas laxet, nec genium re ullâ fraudet. Itaque secum ipse constituat, quam hac in re deinceps legem velit servare. Heu quàm nullam pro Christo, pro nobis sitim ferimus! Quoties mensam & pocula non plures tantùm horas, sed in alterum sæpe solem producimus? quoties exultante verecundiâ verbis & factis pudendis, linguâ & manibus propudiosis, omnem pudorem inter

In cibo & potu sumendo temperantiæ & sobrietatis metæ non transiliendæ.

A cenâ surgitur.

rem inter bibendum exuimus? nec tamen ignorare possumus miserrimi epulonis sitim post pocula, post epulas, post convivia æternitatibus omnibus duraturam. Aquæ guttulam ab extremo digito fundendam rogat, sed nullis eam sæculis impetrabit. Dura commutatio, pro poculis & mensis tam celeri fine clausis æterna sitis, æternæ flammæ. Hæc scimus, ea tamen insaniâ hilari concoquimus, nec obvia omnibus remedia, preces, sitim, jejunia admittimus. Nimirum malumus mensas æternitate totâ diluendas, quàm jejunas Lazari dies, & siccas cenulas æternis mensis ac deliciis donandas. Neque nos exempla terrent, neque interitus plurimorum cautos & prudentes faciunt. Plus potest inveterata consuetudo, sociorum provocationes, joci, risus, & quæ mensas largiores comitari solent, quàm Dei leges, quàm omnis exemplorum series, quàm ab omni ævo laudata temperantia.

Frustrà sint omnium Sapientum monita. Audiuntur Prophetæ, sed spernuntur: vociferatur Salomon, sed exploditur. Nil proficiunt apud nos saluberrimæ voces illæ: *Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.* Hæc audimus, & negligimus. Dulce est sopiri vino. Quidquid Apostolus moneat. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Hæc monita scimus, & contemnimus. Hinc ubique passim regnat ebrietas, & cum eâ omnis vitiorum tyrannis: neque enim ullum vitium ab ebrietate, & immodico vini usu exulat. Omnis omnino improbitas, scelera omnia, uno ebrietatis sinu foventur. Libido, impudicitia, Dei oblivio, perjuria, cædes, rapinæ, alienus torus, latrocinia, & quidquid graviorum scelerum est, in hac unâ ebrietatis Lernâ tutò stabulantur. Hæc omnia vino familiaria sunt. Famæ, valetudinis, crumenæ dispendia tacemus. Matrix malorum omnium ebrietas. Hinc apud inferos in epulone convivia cruciantur, hinc in Abrahæ sinu in Lazaro jejunia recreantur. Hinc immitissima Christi sitis, quæ mensas nostras nostramque crapulam damnat. Discamus pro Christo & cum Christo brevem sitim tolerare, aut saltem non ultra sitim (quod nec bestiæ quidem faciunt) potum ingurgitare. Sed hîc documentum quadruplex instillamus.

Osee cap. 4. v. 11. Prov. c. 20. v. 1. Ad Ephes. 5. v. 18.

Omnis improbitas, scelera omnia, uno ebrietatis sinu foventur.

Quadruplex documentum.

§. VII. *Quadruplex è dictis præceptio.*

1. Desiderium patiendi pro Christo inflammandum. *Psal. 115. v. 4.*

I. EXcitanda sitis Dominici calicis, desiderium patiendi pro Christo inflammandum. Rex David excitatissimus, *Calicem salutaris accipiam*, inquit, *& nomen Domini invocabo.* Senensi virgini Catharinæ Christus saluberrimam præceptionem istam tradebat: Quod amarum est, dulce puta; & quod dulce videtur, pro amaro habe. Christianis id omnibus dictum. In hujus desiderii honestissimi stimulum sit vox ista, *Sitio.* Sciens JESUS, *quia omnia jam consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit, Sitio.* Ita in oliveto Petrum à vi reprimens, *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri.* Acetum porrò non ideo ori Dominico admotum, quia Deus ita fieri voluit, ut jam suprà demonstratum est, sed quia Deus id futurum prævidit, idcirco fieri decrevit. Nos hostes, nostri maledicunt, vexant, affligunt, non quia Deus ab æterno decreverit ut illi hoc faciant, sed quia eos hoc facturos prævidit, ideo ut nos in pœnam patiamur constituit.

Ioan. c. 19. v. 28.

Idem c. 18. v. 11. & Matt. c. 26. v. 54.

Quidquid cuicumque perferendum, id omne in intellectu & voluntate Dei perscriptum est.

Nos ergo in omnibus idemtidem dicamus: Ut impleatur Scriptura, libens hoc patiar, & hoc, & istud, & illud, & quidquid mihi seu hodiernâ, seu crastinâ, seu perendinâ luce, hoc alteróve anno obvenerit patiendum. Nam quidquid à primo lucis exordio, ad ultimum vitæ halitum cuicumque perferendum, id omne in intellectu & voluntate Dei, voluminе immenso vel ad extremum apicem perscriptum est. Omnium nostrûm vita secùndùm omnes illius partes maximas, secundùm momenta omnia in hoc libro continetur exactissimè descripta. Ut igitur impleatur Scriptura, sit istud, sit hoc, sit illud, quidquid Deo visum ut perferam. Christus non ignorans, unicum adhuc ad cruciatus cæteros additamentum superesse, acetum ludibrio porrigendum; ne igitur vel punctulum paternæ voluntatis omitteretur, dixit, *Sitio.* O sitim quæ non in cruce primùm exarsit! Jam in itinere quod Hierosolymam versùs instituit, sitire cœpit, desiderio desiderans illud Pascha cum suis manducare. Hinc & illæ sitientis voces: *Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & Senioribus & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum.* Nihilominus ad perferenda hæc properabat, imò *& præcedebat illos*; adeò hunc calicem sitiebat. In oliveto suos excitans, *Surgite*, inquit, *eamus.* Sitiebat pati. Apud judices ferè semper tacuit, ne moram injiceret morti; sitiebat mori. Cùm ad columnam cæderetur flagris, congregaverunt ad eum universam cohortem, hoc est, mille ducentos quinquaginta milites. Vix dubium est fuisse talem prætoriam cohortem, seu, decimam Romanæ legionis partem, ex arce Antoniâ convocatam. Ab eorum singulis cædi voluit; quemadmodum Academiis exteris mos est, ut reus à singulis adolescentibus studiosis plagas accipiat. Has nempe sitiebat Christus; **nec dubium** quin aliquot plagarum millia acceperit. Cùm verò sitiens Dominus flagella in corpore retinere non posset, saltem spinas voluit, quas capite excepit & asportavit, fors spinis etiam cæsus fuit. Sitiebat cruciatus. In itinere ad Golgothæum collem socium habere voluit Cyrenæum, ut eò citiùs perveniret ad crucis tormentum. Hinc & Solymæis flentibus matronis dixit: *Nolite flere super me.* Reverà hos dolores sitiebat immensùm. Hîc quisque sibi ipse dicat: Funde aquam, ô saxum durissimum, aquam funde: da lacrymas, da spem, & preces, commiserationem ostende, sitò umbrâ crucifixi conquiesce.

Matt. c. 26. v. 46.

Ita fere Ludovic. Blosius Enarr. Matth. Supra ad finem numeri.

Luc. c. 23. v. 28.

Macarius, cùm ad eum hostis æstuans ac sitibundus meridie divertisset, & aquam petiisset; Macarius illi, Mi bone, inquit, sufficiat tibi hæc umbra frigidiuscula, quâ navigantium & viatorum plurimi carent. Ita prorsus cùm tentationum aut afflictionum æstus & sitis urit, sufficiat nobis hæc umbra Crucifixi. Hîc cervus sitiens clavis confixus monstrat, quomodo perferamus sitim. O dulcis umbra! Jure sibi gratuletur hospes: *Sub umbrâ illius quem desideraveram, sedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo.* Sitiamus, quem bibere necesse est, calicem salutis.

Ioan. ibi. Ambros. Sed. 4. Cant. c. 2. v. 3.

II. Excitanda sitis divini honoris, seu, zelus animarum exerendus. Non tantùm ad fontem Sichar, nec in cruce solùm, sed totâ vitâ Christus sitiit salutem nostram. Hæc sitim accendit & mœrores auxit, tot hominum interitus. Hoc & nos ad miserationem & opem erigat, tot animarum millia perire. In medium consulat & juvet, quisquis potest, ut tanta cacodæmoni præda subtrahatur. Hujus animi Paulus, *Non quæro*, inquit, *quæ vestra sunt, sed vos. Ego autem libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris.* Hæc vera sitis est, non sitire suam solùm, sed & aliorum salutem.

2. Zelus animarum exerendus. *Ioan. ibi. Ambros. Sed. 4. Cant. c. 2. v. 3. Ioan. ibi. Chrysost. Hom. 85. Matth. Ambros. Ser. 1. in Psal. 118. Hieron. Ep. 1. ad Heliodor. Bernard. Ser. 1. de Pentecost. Ioan. Gerson. Tract. 1. super Magnificat. Ioan. Eck. Hom. 1. de Sanctis. Ioan. Fisher. Serm. 1. de Sanctis. Ioan. Mald. Comment. in Matth. c. 9. v. 37. Ioan. Lud. Vives. Comment. in Psal. 2. Ioan. Driedo. Tract. 1. de Scriptur. & dogmat. Eccles. c. 1. Ioan. Pineda. Lib. 1. Monarch. Eccles. c. 1. Ioan. Polyandr. Tract. 1. de Concord. Evangel. c. 1. Ioan. Bapt. Plotus. Tract. de Zelo animarum. Ioan. Alb. Hoyer. Tract. de Zelo animarum.*

Tres Scytharum reges, Homarges, Sacephares, Tamyris, contra Darium & Persas movebant arma. Quibus cùm in locis desertis de re præsenti consilium caperent, Risaces vir audax eos adiit, promisitque omnes Persarum copias sine ullâ Scythici exercitûs jacturâ exstinguendas, modò Reges jurejurando sponderent, liberis suis ac nepotibus equos & pecunias daturos. Jusjurandum dederunt Reges. Mox Risaces in seipsum stringens ferrum, & auribus & naribus, sed & reliquo corpore se fœdùm mutilavit. Ita transfugit ad Darium. Hîc vociferari ac ejulare, Scythas omnes execrari, ita se à Scytharum regibus mutilatum clamare, sed non diu impunè

Polyæn. Strat. l. 7. c. 39. Iustin. l. 2. c. 5. Oros. l. 3. c. 9. Plin. l. 7. c. 2. Val. Max. l. 9. c. 2. Ext. 1. Front. l. 2. Strat. c. 5. Aelian. l. 12. c. 43. Herod. l. 4. Curt. l. 7. c. 8. Diod. Sic. l. 17. Plut. in Apophthegm. Reg. Ctes. Pers. Hist. Ex Ctesia. Ioan. Bodin. Method. Hist. c. 5. Ioan. Sleidan. Comment. l. 1. Ioan. Cuspinian. Caesar. l. 1. Ioan. Carion. Chron. l. 3. Ioan. Naucler. Chron. Gen. 36. Ioan. Lonic. Chron. l. 2. c. 1. Ioan. Funcc. Chron. l. 2. Ioan. Pappus. Chron. Carol. l. 1. Ioan. Aventin. Annal. Boior. l. 2. Ioan. Turmair. Annal. Boior. l. 2. Ioan. Sabell. Rapsod. l. 1. Ioan. Herold. Hist. Persic. l. 1. Ioan. Ravis. Textor. Offic. l. 1. c. 1. Ioan. Zonar. Annal. l. 4. Ioan. Tzetz. Chil. 1. Hist. 1. Ioan. Goropius. Hermath. l. 1. Ioan. Leunclav. Annal. Turc. l. 1. Ioan. Magn. Hist. Goth. l. 1. c. 1. Ioan. Mich. Bruto. Hist. Venet. l. 1. Ioan. Ravis. Textor. Offic. l. 1. c. 1. Ioan. Zonar. Annal. l. 4. Ioan. Tzetz. Chil. 1. Hist. 1. Ioan. Goropius. Hermath. l. 1. Ioan. Leunclav. Annal. Turc. l. 1. Ioan. Magn. Hist. Goth. l. 1. c. 1. Ioan. Mich. Bruto. Hist. Venet. l. 1.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

impunè id laturos, si Dario regi luberet utilissimum in rem consilium audire. Scythas nocte proximâ moturos castra. Quòd si Persæ per viarum compendia se ducem sequi vellent, hostem imparatum die unico debellari posse sine ullâ clade. Parato igitur commeatu Risacen totis septem diebus comitantur per vastas solitudines. Tandem Chiliarchus Rhanostates subodoratus dolum, Cur, inquit, Regem magnum fallere conatus exercitum in arenas fontium & aquarum steriliſſimas deducis, ubi nec progrediendi datur facultas nec regrediendi? Ad ea Risaces complosis manibus in risum effusus, Ut à civibus meis, inquit, periculum depellerem, Persas fame ac siti necare volui. Dixit, & ferrum jugulo recepit.

Quantus animus in hoc homine! Ut meos, inquit, servarem, meipsum perdidi. Quid nos audemus pro Regis summi honore? quid patimur, quid conamur pro animarum salute? Christus atrocissimè vulneratus sitim toleravit, crucis tormenta subiit, pro suâ gente caput devovit, acerbissimam mortem pertulit. Quid nos, Christiani, quid agimus? quâ siti ferimur in hominum salutem? Gregorius Magnus, *Nullum*, inquit, *omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum. Beatus*, Ambrosio teste, *qui zeli noverit disciplinam, & oderit eos, qui Domini gratiam relinquentes salutem propriam deserunt, & errorem sibi fraudis adsciscunt.* Quæ Richardus Victorinus confirmans, *Nescio*, ait, *an majus beneficium possit homini à Deo conferri, quàm ut per ejus obsequium alii consequantur salutem, si tamen homo Deo cooperetur ex charitate.*

Gregor. in Euseb. homil. 12. Ambros. in Psal. 118. serm. 18.

3. Sitis aspiciendi Dei accendenda. *Psal. 41. v. 1. & 2. * Simum. Psal. 119. vers. 5. Augus. in Psal. 41. Philip. c. 1. vers. 23.*

III. Sitis aspiciendi Dei accendenda. Beatus qui quavis non tantùm die, sed & horâ suspirans ait: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitivit anima mea ad Deum fortem * vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.* Tam sanctos gemitus dissertatione longâ commendans Augustinus, *Hæc miror*, inquit, *hæc laudo; sed eum qui fecit hæc, sitio.* Hac siti laborabat Paulus, cui *dissolvi & esse cum Christo multò melius.* Quantò quisque probior, tantò siti ardentiore vociferatur quotidie, Sitio, sitio Deum vitæ fontem.

** Tri Mecenati apud Senecam epist. 101. Mecenatis turpissimi, votum, quo & debilitatem nervi rogat & deformitatem, & nimissimè amicam cruentum, dummodo inter hæc mala spiritus prorogetur. Ioan. cap. 4. vers. 13.*

Quid quæso, dulcedinis in hac aceti & absynthii valle nos detinet? Non multis abhinc annis vinariam cellam ingressus quispiam, copiosum satis, sed acidissimum vinum invenit. Honoris causâ libare jussus nobilissimum nectar. Vix ille labris primoribus temetum illud gustans, O viri, ait, quantæ virtutis hoc mulsum esse dicam? Quantæ, ajunt. Quibus ille, Nemini umquam, ait, persuaserit ebrietatem. Non vinum, sed acetum est, ad temperantiam docendam aptissimum. Talis hic orbis est, nusquam non acetum, fel, myrrhatum ingerit. Et tamen vappam amarissimam ore avido haurimus; ingens vitæ amor est, miseriis nostris pascimur, dulce est vivere vel in ipsâ cruce *. Amarus est mundus, & amatur; si dulcis esset, quantos haberet amatores? Aquam propinat mundus turbidam, *qui biberit ex hac aquâ, sitiet iterum.* Christus expirat sitiens, ut sub ipsam mortem ostendat, hîc nullâ re sitim expleri. Sitiamus igitur perennes vitæ fontes, qui quorumcumque desideriorum sitim restinguent.

4. Sitis illa pessima, sitire libidines, honores, opes. *Heb. cap. 2. vers. 18.*

IV. Sitis illa multò pessima, sitire libidines, honores, opes. Hæc sitis complet inferos inquilinis. Hieremias vates interrogans, *Quid tibi vis*, inquit, *in viâ Ægypti, ut bibas aquam turbidam?* Illud humanæ nequitiæ terrimum est auctarium, non peccare tantùm, sed cupere amplius peccare, & velut sitire noxas. Hîc lucis aliquid allucet ad quæstionem illam numquam satis explicandam:

Causa cur Deus letale peccatum vel unicum cruciatibus puniat sempiternis.

Cur Deus letale peccatum vel unicum cruciatibus puniat sempiternis. Hîc istud causæ strictim assignamus.

In præmiis & suppliciis rependendis Deus non peccata tantùm facta, sed sitim ad facienda spectat. Exemplo, quod dicimus, monstramus. Moritur quis annos triginta natus, & jure vitam finiit, quia peccare non desinit: si quinquaginta, si sexaginta, si septuaginta vixisset, totidem peccasset annis. Si centum, si mille annis vixisset, annis mille peccasset: si perpetim vixisset, perpetim peccasset. Quia enim, mi homo, in te peccandi sitis æterna, calicem furoris Domini æternùm bibes. Maturè igitur, quisquis es, hanc sitim extingue Christi Sanguine.

Lysimachus, Plutarcho teste, victus siti, se suumque regnum Getis tradidit. Cumque jam deditius bibisset, Prô me hominem pravum, inquit, & fatuum, qui tantillæ voluptatis gratiâ tantum amiserim regnum! Ita prorsus, qui honores, aurum, voluptates, vindictam sitit, sitique victus explet animum, jure meritissimo sibi ipse dicat: Prô me hominem stultissimum juxtà & nequissimum, vili delectatiunculâ vendidi cælum. Rex David de feris mentionem injiciens, *Expectabunt*, inquit, *onagri in siti suâ.* Etiam sitientissimi aquam fœculentam non bibunt, sed limpidam expectant. Maligna hominum sitis turbidam tantùm aquam expetit, præcipuè libido. Expectemus amore Domini Jesv, dum ad fontem vivum perveniamus. Ignis ignem vincit, major minorem, ita dolor dolorem, amor amorem, ita sitis sitim: ita Christi crucifixi sitis vincat nostram. Cupiditatem omnem ad noxia stringamus. Expectemus fontes promissos. *Hauriemus aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.*

Plutarch. to. 2. Moral. Comment. De his qui serò à Numine puniuntur, mihi p. 187. Psal. 103. vers. 11. Isaiæ c. 12. vers. 3.

CAPVT VI.

Sexta Christi morientis Cygnea modulatio: Consummatum est.

Jobus fuit imago Christi. *Iac. cap. 5. vers. 11.*

IMago Christi, patientissimus virorum Jobus fuit. De Jobo Apostolus Jacobus, *Sufferentiam Iob audistis*, inquit, *& finem Domini vidistis.* Jobus archetypum Christi. Vir iste pecus omne, omnesque facultates perdidit: nec Christo quidquam relictum, ipsæ etiam vestes abreptæ, scissæ, sorte divisæ. Jobi decem liberos una domûs ruina sepeliit: Apostolos Christus liberis chariores habuit, sed eos illi omnes fuga abstulit. *Ecce venit hora, & jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, & me solum relinquatis.* Jobus ulcere pessimo percussus à plantâ pedis usque ad verticem ejus: flagellis Christus crudelissimè consciscus, merum vulnus videri potuit. Jobus tam ab uxore quàm cognatis, criminatione ac convitiis vexatus, hypocrita, leo, tyrannus, tigris appellatus: Christus à Synagogâ & Judæis, à gentibus & omni genere hominum in cruce irrisus, seductor, malefactor appellatus. Non morbis tantùm Jobus, sed mœroribus & angustiis variè afflictus: in horto Christus cœpit pavere, tædere & mœstus esse; in cruce se derelictum à Patre succlamavit. Ut Jobum modis omnibus torqueret, artes suas omnes & vires explicavit diabolus: hic idem Christum ut iratus leo agnellum aggressus, omnem populum in eum concitavit. Adeò ab omnibus desertus fuit Jobus, ut ad fimetum denique pervenerit: Christus omni auxilio adeò destitutus, pro maledicto à tantis habitus, ut eum publica Præsidis sententia in crucem ablegârit. Humilitas & patientia Jobi, licet Principis, imò Regis, summa fuit: Christus Rex regum, Humilitas ipsa, ipsa fuit Patientia. Jobus in extremis miseriis & doloribus septennium exegit constantissimè: Christus à primo vitæ momento, ut suprà demonstratum est, ad annum usque trigesimum quartum in cruce fuit, dum dicere potuit, *Consummatum est.* Hoc sextum Domini pronuntiatum jam eâ, quâ cœpimus, methodo explicabimus.

Ioan. c. 19. vers. 30.

§. I. *Consummationis hujus parabolæ.*

CVm ergo, inquit Joannes, *accepisset IESVS acetum, dixit, Consummatum est.* Calix amarissimus unà cum fœcibus est exhaustus. Dixerat Christus: *Baptismo habeo*

Loc. citato. Luc. cap. 12. vers. 50.

habeo baptizari, & quomodo coarctor, usque dum perficiatur. Sanguineus hic baptismus jam ad finem deductus, jam perfectus est. Ultimam manum opus recepit. Ad finem dolorum ventum est. Mercenarius qui tulit pondus diei & æstus, cùm vesper adest optatus, suaviter respirat, in oculis est denarius diurnus. Agricola cùm segetem demessam feliciter mandavit horreis, triumphat & sibimet applaudit. Vinitor cùm vindemiâ jam solutâ in doliis vinum spumat, lætus cantat. Peregrinus itinere confecto, in viæ termino hilaris pausat. Orator pronuntiatâ oratione, hanc epilogo nectit clausulam: Dixi. Videte mercenarium fidelissimum, qui non tantùm plurimorum dierum, sed tot annorum pondus & æstus pertulit. Videte agricolæ filium de messe securum, qui de seipso fassus: *Pater meus agricola est.* Videte vinitorem, qui torcular calcavit solus. Videte peregrinum, qui exivit à Patre, & venit in mundum, iterum relinquit mundum, & vadit ad Patrem. Audite oratorem disertissimum, cujus omnis vita oratio fuit pulcherrima. Orationis exordium dies Natalis; Narrationem orationis dederunt Evangelia; Confirmationem apposuerunt miracula; Epilogum & perorationem subjunxerunt crucis tormenta. Jam dicere licet, *Dixi, Consummatum est.* Dixerat Pilatus, orthographiæ suæ tenax, *Quod scripsi, scripsi.* Christus æquiori jure dixerit, Quod dixi, dixi. Nec litterula, nec syllaba, nec apex aut punctulum deest huic operi addendum.

Ioan. cap. 15. vers. 1. *Isaiæ c. 63. vers. 3.* *Ioan. c. 16. vers. 28.* Vita Christi fuit oratio pulcherrima. *Ioan. cap. 19. vers. 22.*

Consummatum est jam vetus Testamentum, longum per tot umbras prologium. Gaudeamus plurimùm nos liberatos à jugo, *quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus*, uti Petrus in Apostolorum senatu loquitur. Et fatetur Paulus: *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Omnia Synagogæ erant operis imperfecti. Nunc opus hoc exasciatum, *Consummatum est.*

Actor. c. 15. vers. 10. *Ad Hebr. c. 7. v. 19.*

Consummatum est ædificium grande, præcelsum, *cujus culmen pertingit ad cælum.* Auctor omnium sex diebus orbem condidit, die septimo ab opere quievit. Ita Christus hanc structuram editissimam die sexto peregit, in sepulchro interquievit septimo. Noëmus annis centum fabricavit arcam. Operosa sanè ac diuturna fabrica, quâ solùm octoni homines cum collecto pecore servabantur. Ædificium Christi fuerat quidem minoris temporis, sed molis longè majoris, jam *Consummatum est.*

Gen. cap. 11. vers. 4.

Hîc repeto, quod crebriùs imprimendum alto pectori. A primo vitæ momento Christus in crucem actus est. Nam eo ipso temporis puncto, quo Dei Filius in utero virgineo hominem induit, mandatum à Patre recepit, patereturque se crucifigi, ut justitiæ divinæ satisfieret. Ad quæ utique Christus suum illud subjunxit: *Ita Pater, quoniam sic placitum fuit ante te.* Ita mi Pater. Sic in utero matris *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Hæc Paulus ipse confirmans, *Ideo*, inquit, *ingrediens mundum dicit, Hostiam & oblationem noluisti; corpus autem aptasti mihi; holocautomata & pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem tuam.* Ab hoc igitur momento Christus futuros cruciatus suos omnes, flagella, spinas, crucem, clavos, plagas omnes, ludibria, dolores universos in oculis semper habuit, & ita, si probè ratiocinemur, triginta quatuor annis in cruce pependit. Nos verò uti jumentum molarium, aut fullonicum cæcum alia atque alia patimur, ignari meridie quid passuri simus vespere. Bonum nobis nescire seriem miseriarum nostrarum, nec prævidere posse quid postera, quid ultima ferat dies; paullatim aliud ex alio nos tangit malum. Id-circo Christus, *Nolite*, inquit, *solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibiipsi. Sufficit diei malitia sua.* Ipse verò Servator sua simul omnia præviderat tormenta; hinc longissimum crucis cruciamentum pertulit. Septennii periodo suas Jobus clausit ærumnas. In annos quatuor & triginta suos Christus extendit dolores. Tandem omnibus ad finem perductis dixit, *Consummatum est*, prælium ingens adversùs peccatum, mortem, diabolum. Hos hostes ita subnervavit & vinxit, ut ab iis lædi non possit, nisi qui propiùs accesserit, & lædi velit.

A primo vitæ momento Christus in crucem actus est. *Matth. c. 11. vers. 26.* *Ad Philip. cap. 2. v. 8.* *Ad Hebr. cap. 10. v. 5. & seqq.* *Matth. c. 6. vers. 34.*

§. II. *Consummationis hujus adumbrantes historiolæ.*

CVm Athenienses, Suidâ teste, contra Medos Persasque Marathone pugnarent & vincerent, Hemonius licet letali vulnere affectus, Athenas tamen eo ipso die pervolavit, & in senatu, qui eo ipso tempore confederat, proclamavit, Μέγα χαίρετε, νικῶμεν. *Gaudio gaudete, vicimus.* Hæc ubi dixit, collapsus humi obiit. Si summa imis liceat conferre, Christus nûtians victoriam, Consummatum est, inquit, & inclinato capite tradidit spiritum. In rem præsentem dixit Guerricus Abbas: *Sufferentia Iobi fuit usque ad reditum substantiæ; sufferentia Domini usque ad exitum vitæ.* Consummatum est.

Jam omnia quæ præcesserunt sacrificia, imagines, figuræ, vaticinia, oracula suos habent exitus. Christus iis omnibus & singulis quasi subscripsit, *Consummatum est.* Passuri Christi ac morituri effigies & apographum fuerunt, Iris in nubibus depicta, Abel à Caino interfectus, Noëmus arcâ clausus, Isaacus à patre immolandus, Jacob hœdinis pelliculis tectus, Josephus à suismet fratribus in Ægyptum venditus, Serpens æneus in desertis locis conto suspensus, Goliathus Davidis silice dejectus, Rex David urbe pulsus trans torrentem nudis pedibus & flens egressus. Quidquid igitur David, * Isaias, Daniel, Zacharias, alii de Messiæ ignominiosâ & acerbâ morte prædixerunt, id exactissimè impletum, Consummatum est.

Jam proclamari potest, Ite, licet: Sacrificium ceteris omnibus sacrificiis adumbratum, jam absolutum est. *Vnâ enim oblatione*, inquit Paulus, *consummavit in sempiternum sanctificatos.* Quod & beatus Leo suaviter instillans, *Crux tua*, inquit, *omnium fons benedictionum, omnium est caussa gratiarum; per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte. Nunc etiam carnalium sacrificiorum ritu cessante, omnes differentias hostiarum una corporis & sanguinis tui implet oblatio; ita universa in te perficis mysteria, ut sicut unum est pro omni victimâ sacrificium, ita unum de omni gente sit regnum.* Missæ sacrificium & res divina, Christi patientis est memoria, prout jussit Dominus: *Hoc facite in meam commemorationem.* Christus Pontifex summus ad vestiendum se sacrarium est ingressus, cùm hominem induit, *habitu inventus ut homo.* Introitus sacri, dies natalitius Domini, quo *primam vocem emisit similem omnibus plorans.* Hymnum Gloria in excelsis, cantârunt Angeli. Epistola, Christi doctrina in templo concionantis. Evangelium, sermones Christi per Judææ ac Galilææ urbes docentis. Trisagion illud Sanctus, Sanctus, Sanctus, dies Palmarum cecinit, quo clamatum, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Consecrationem Dominici corporis suprema cena tradidit. Elevationem erecta crux in monte præsignificavit. Agnus Dei ab iis memoriæ proditus, *qui percutientes pectora sua revertebantur.* Canamus nunc: Ite missa est: *Consummatum est.*

Suum erat membris omnibus singulare tormentum. Nec venula se subducere potuit dirissimis doloribus. Caput vepribus perforatum, capilli vulsi, facies spuris & colaphis fœdata, oculi spectaculis mœstissimis cruciati, aures saturatæ probris, nares fœtoribus affectæ, manus & pedes perfossi, corpus concisum flagris, finibus extensum. Sola poterat videri lingua dolorum vacua, sed & illa denique acero, felle ac siti vexata. Ideo cùm accepisset acetum, dixit: *Consummatum est.*

Ita Medicus noster pro nobis omne austeriorîs medicinæ imperium exhausit: diætam, sudorem, phlebotomiam amarissimam, ad radicem morbi tollendam

non

non respuit. Dietâ usus, jejunium quadragintadiale iniit. Sudavit in horto, & quidem sanguine. Prætorium Pilati missionem sanguinis excepit. Acetum illi mons Golgothà ministravit. Curatio expleta, *Consummatum est.*

§. III. *Christi consummatio absolutissima, nostra vix ulla perfecta.*

NOn habuit humana nequitia, quò progrederetur ampliùs, quàm ut ipsum aggressa Deum, Dei filium sustigeret cruci. Ergo, quod David dixit, *Consumetur nequitia peccatorum.* Ergo quod dixit Christus, *Implete mensuram Patrum vestrorum.* Nequitia magna, innocentem; major, benefactorem; maxima, Deum occidere. Judas improbissimus servus suum Dominum, discipulus Magistrum hostibus objecit, Judæi suum Messiam, orbis suum conditorem neci dedit. Hæc nequitiæ meta. *Consummatum est.*

Psal. v. 10. Matt. c. 23. vers. 32.

Quidquid providentia & justitia Dei ab omni ævo ad humanæ gentis libertatem spectans decreverunt, id omne jam ad amussim, ad ultimum, ad unguem consummatum est. Clarissimè prædictum ab ipsâmet Veritate: *Iota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.* Demum, *Opus*, inquit, *consummavi, quod dedisti mihi ut faciam.* Absolutissima Christi consummatio. Hanc consummationem Jobus in fimo velut lineis figurans, *Donec deficiam*, inquit, *non recedam ab innocentiâ meâ: Justificationem meam quam cœpi tenere, non deseram.* Sed multò molliùs in fimo sederat Jobus, quàm in cruce pependerit Christus; neque suus Golgothæ fœtor defuit. Nos Jobi amicos insigniter repræsentamus. Suum illi cognatum initio non noverant: *Cúmque elevâssent procul oculos suos, non cognoverunt eum.* Ah, quoties Christum crucifixum vel digito monstratum dissimulamus nosse? Consummatio humana perquàm rara, & plerumque vitiosa. Homini in noxam aliquam, præsertim in libidinem prurienti, Christum in cruce pendentem monstra, & interroga, num virum illum noverit? Ille aversis aliorsum oculis reipsâ negabit nosse, & furente cursu ad destinatam properabit nequitiam. Si Christum crucifixum nosset, Christum sibimetipsi non rursum crucifigeret, & ostentui haberet. O perfidos amicos, qui amicissimum sibi nec nosse quidem volunt! Deinde illi Job cognati disputare magis venerant, quàm solari. Unde non miteseceret morbus & dolor, sed aggravesceret. Hinc illa Jobi querimonia: *Consolatores onerosi omnes vos estis. Numquid habebunt finem verba ventosa?* Tales nos amici sumus, homines miserationis exiguæ, & circa mores emendationis perquàm raræ? Nihilominus hic noster amicus in ligno fixus, ab innocentiâ suâ non recedit, & cœptum in nos amorem non desinit, jámque in ipsâ cruce canit: *Consummatum est. Consummata est*, inquit beatus Leo, *proditio discipuli, negatio Petri, damnatio Pilati, aversio populi, crucifixio Filii Dei. Consummata est nox limbi. Scriptura impletur, Synagoga moritur. Ecclesia nascitur, voluntas Patris perficitur.* Cum Bernardo jam jure dixerim: *Quàm dulciter, Domine* JESV, *cum hominibus conversatus es! quàm abundanter humanæ redemptionis opus consummâsti! quàm perfectè voluntatem Patris explevisti! quàm fortiter tam indigna, tam aspera & dura pro hominibus passus es! dura verba, duriora verbera, durissima supplicia. Acetum*, Ambrosio teste, *bibitur, vinum cum felle non bibitur; non quia fel, sed quia admixtæ vino amaritudines recusantur. Sinceritati namque non debuit amaritudo misceri, ut ostenderetur sine amaritudine immortalitas resurgentium futura. Benè ergo ad consummanda omnia acetum bibitur, corruptio sinceritatis hauritur, ut omnia quæ vitiata fuerant, cruci affigerentur.*

Matth. c. 5. vers. 18. Luc. cap. 18. vers. 31. Joan. c. 17. vers. 4. Job cap. 27. vers. 5.

Amici Jobi repræsentantur Idem cap. 2. vers. 12.

Homines in libidinem prurientes, Christum ignorantes. Ad Hebr. cap. 6. v. 6.

Job cap. 16. v. 2. & 3.

Leo de Passione Dom. Bernard. in Cantic. Ambr. to. 3. in cap. 23. Luc. mihi pag. 277. & seqq.

Siracidæ verbis meritò monemur: *Gratiam fidejussoris (tui) ne obliviscaris; dedit enim pro te animam suam.* Ita dedit ut perfectissimè omnia de se vaticinia implêrit, dum ad crucem ipsam suo corpore vestiendam Patri obsequentissimus fuit. *Consummatum est.* Hîc quivis animo ardenti apud seipsum statuat: Malo mori, quàm Deum sciens volens offendere; servitium Christo debitum consummabo.

Eccli. c. 29. vers. 20.

Valerius factum narrat memoratu dignum. C. Mævius, Centurio Augusti Imperatoris, cùm Antoniano bello sæpenumerò excellentes pugnas edidisset, improvisis hostium insidiis circumventus, & ad Antonium Alexandriam perductus, interrogatúsque, quidnam de eo statui deberet, Jugulari me, inquit, jube, quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, ut aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam. Quò constantiùs vitam contempsit? eò faciliùs impetravit. Nobilis animus & generosum constantiæ propositum. Hoc nimirum est Duci servare fidem. Ita quilibet Christiani sanguinis cum animo statutum habeat: Ego decies, ego centies, ego millies malo mori, quàm à Christo meo aversus in istud, aut illud, aut aliud crimen prolabi. Nec vitæ beneficio, nec mortis supplicio adduci potero, ut aut Christi miles esse desinam, aut incipiam esse diaboli. Nec caro, nec mundus, nec totus cacodæmonum exercitus, à Christo meo me avellent: juratam fidem explebo, inchoatum opus consummabo.

Valer. lib. 3. c. 8. fine, ante externa.

§. IV. *Omnia denique consummantur: Consummatio Christi liberalissima.*

REx David omnium rerum exitus considerans, *Omnis*, inquit, *consummationis vidi finem.* Quidquid temporis est, vanum, breve, caducum est. Hîc laborem quies, gaudium plerumque luctus terminat: omnia suo clauduntur fine. Vidi finem omnis consummationis. Pro Christo quidquid patimur, modicum, momentaneum est, & fine coronatur beatissimo: quod patimur pro mundo, initium in vitâ, incrementum in morte, consummationem habebit in judicio: sicut latronum alter cruciatus avernales inchoavit in cruce: at iste crucis dolores, quas pauculis horis finiit, paradisi gaudiis mutavit. *Non dabit in æternum fluctuationem justo.* Nullum est ædificium tam firmum, quin tandem ruat; nec ullum est gaudium tam copiosum, quin demum desinat; sed nec ullus dolor aut luctus est tantus, quin tandem finiat. Deficiunt denique omnia, nec est sub sole quidquam, quod perennet: suis quæque finibus arctantur. *Latum mandatum tuum nimis.* Præmium justis promissum, supplicium improbis decretum immortalia sunt & æterna. Uti autem certò scimus ab eventu fuisse vera, quæ Prophetæ tot annorum centuriis, antequam evenerint, prædixerunt; ita certò sciamus omnia quæ Prophetæ, quæ Christus & Apostoli vaticinati sunt, eventura. Suus omnem consummationem sepeliet finis. Mille nobis causæ sunt ad futuram consummationem. Ævo Noëmi diluvio mersi nullum sæculis prioribus diluvium, quo terrerentur, sciverunt: nec Sodomæ Gomorrhæque cives simile incendium, quo extinguerentur, timuerunt. Nobis hæc omnia in oculis sunt, tot rerum præcedentium consummationes scimus, meminimus, audivimus, vidimus, & tamen ab amore rerum caducarum abduci non possumus, ut consummationis futuræ memores saniora sapiamus. Dilucidissimè Christus commonens, *Sicut enim*, ait, *erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noë in arcam, & non cognoverunt donec venit diluvium, & tulit omnes; ita erit & adventus Filii hominis.* Si architectus moneat: Videte, ædes istæ malè materiatæ vitium faciunt, & ruinam minantur subitò collapsuræ. Sibi jam imputent, si qui obterantur ruinâ. Christus orbis architectus, ex alto crucis pegmate monet: Cavete, domus ruet, omnium vestrûm imminet consummatio. Christus ipse perseveravit in cruce, ne suâ tantum opus privaretur consummatione.

Psal. 118. vers. 96.

Psal. 54. v. 23.

Psal. 118. vers. 9. Præmium justis promissum, supplicium improbis decretum sunt æterna.

Matt. c. 24. v. 38. & 39.

Perfidiſſimi Judæi perſeverantiam Chriſti argumento in ſpeciem non leui tentantes, *Si Rex Iſraël eſt*, ajunt, *deſcendat nunc de cruce, & credimus ei. Alios ſalvos fecit, ſe ſalvum faciat, ſi hic eſt Chriſtus Dei electus.* His Auguſtinus cum priſcis Patribus appoſitiſſimè reſpondens, *Propter hoc ipſum*, inquit, *non deſcendit de cruce, quoniam filius Dei eſt. Propter hoc enim venit, ut crucifigeretur pro nobis. Plus fecit in cruce manendo, quàm feciſſet de cruce deſcendendo. Multò enim majus fuit, lapide ad monumentum appoſito mortuum reſurgere, quàm de cruce vivum deſcendere.* In crucem aſcendit Filius Dei, ut crucis tormentum non inciperet tantùm, ſed conſummaret. Æs alienum omne Chriſtus uſque ad noviſſimum quadrantem exſolvit. Fit nonnumquam ut ad veſperum quis perpotet, denique non habeat unde ſymbolam ſolvat. Caupo in hominem manus injicit, qui maluiſſet in marſupium, & domo exire prohibet, dum vel vere luat ſympoſium, vel pelle. In paradiſo nos cum majoribus noſtris intemperanter convivati ſumus: convivii erat ſymbola, mors æterna; qui hanc juſtitiæ divinæ ſolveret, nemo unus fuit. Chriſtus igitur noſtrûm omnium vicem tanti nominis reus, & è creditore debitor, quæ non rapuit, tunc exſolvebat, idque perfectiſſimè: *Conſummatum eſt.*

Matt. c. 27. verſ. 42. Luc. cap. 23. verſ. 35. Aug. to. 10. ſerm. 130. de tempore, & 49. in appendice, mihi pag. 679. in MS. libris adſcribitur Chryſoſtomo.

Hac liberalitate rex noſter Adriani Imperatoris munificentiam infinitè ſuperavit. Compererat Adrianus, plurimos civium ingentem vim nummorum ærario ſuo debere. Eos igitur omnes convocari, & unà pyram maximam ſtrui præcepit atque accendi. Nemo non pavidus ſolutionem explicandam capite cenſebat. At Cæſar præſcriptiones omnium & ſyngraphas in medios ignes conjiciens, Bono animo cives eſtote, inquit, & hilares domum redite; omnium veſtrûm nomina jam expedita, jam expuncta ſunt, Vulcano mementote gratias. Rex cæli pyram ſtatuit quadrangulam, ligna ſuis ipſe humeris congeſſit, & ignem immenſi amoris excitavit, hîc noſtras omnes ſyngraphas liberalitate ſummâ combuſſit. Nemo noſtrûm fuit, qui non decies centena millia talentûm auri, hoc eſt, æternam mortem, deberet huic creditori. Ah, quantum hoc æris alieni nullis ſæculis enumerandi! nemo hominum erat ſolvendo. Chriſtus igitur *delens, quod adverſus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci.* Quapropter æquo, ſed & grato ſimus animo, explicita eſt ſolutio, enumeratum pretium, *Conſummatum eſt.* Aſpiciamus *in auctorem fidei, & conſummatorem* Jesvm. Hîc ſubinde præceptiones quinque apponimus.

Ad Coloſſ. cap. 2. v. 14.

Ad Hebr. cap. 12. v. 2.

1. Præceptio: Principiũ ẽnc à Deo ducẽdum, omnis finis reducẽ dus in Deum.

§. V. *Præceptiones geminæ.*

I. PRincipium omne à Deo ducendum, omnis finis reducendus in Deum. *Ego ſum* A *&* Ω, *principium & finis, dicit Dominus Deus, qui eſt, & qui venturus eſt, omnipotens.* Omnium ferè gentium ſenſus eſt:

Apoc. cap. 1. verſ. 8.

Ab Iove principium Muſa: Jovis omnia plena. †

† *Maro eclog. 3. ante ipſum Theocritus in Encomio Ptolemæi Lagi Idyll. 17.*

Deus & centrum noſtrum, & peripheria * eſt. Nos ſæpiſſimè lineas curvas ducimus, & incaſſum aut etiam cum damno laboramus, quia nec à Deo incipimus, nec cum Deo finimus. A centro ad quamcumque peripheriæ partem linea recta ducitur. Res Euclidi certa, & per ſe nota. Ita incipere cum Deo & in Deo finire omnia, animi recti haud fallax argumentum eſt. Sanctiſſimi quique hoc legis inſtar religioſiſſimè obſervarunt, nihil umquam operæ vel laboris ſibi ſumpſerunt, nullam auſpicati actionem, quin divinam poſcerent opem. Quod Tertullianus de primævo Chriſtianorum more aſſerens: *Ad omnem aditum & exitum, ad veſtitum & calceatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacumque nos converſatio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.* Quid hoc aliud, quàm omnis actionis principium à Chriſto crucifixo petere? Ab hoc ordiri, cum hoc finire omnia, imbecillitas noſtra nos jubet. Nec ignoramus nobis dictum: *Sine me nihil poteſtis facere.* Abſque ipſo vana eſt omnis actio. Ita *qui cœpit in nobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti* Jesvs. Adſpiciamus ergo aſſiduè *in auctorem fidei & conſummatorem* Jesvm.

** Circumcurrens linea, circumferentia. Tertull. l. de coronâ militis, cap. 3. fine, mihi pag. 342.*

Joan. 15. verſ. 5. Ad Philip. cap. 2. verſ. 13. Hebr. 12. verſ. 2.

II. Scripturæ ſunt implendæ. Dixerat ſuis Chriſtus è Zachariæ vaticinio: *Percutiam paſtorem, & diſpergentur oves gregis.* Dixerat ſuper menſam in ipsâ cenâ: *Filius hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo.* Dixerat in oliveto: *Quomodo implebuntur ſcripturæ, quia ſic oportet fieri.* Omnia de ſe vaticinia Chriſtus ante oculos poſita ſemper habuit, nec quidquam intermiſit, dum expletis omnibus liceret dicere: *Conſummatum eſt.* Nos pariter noſipſos idemtidem excitemus his ipſis vocibus: Scriptum eſt de te, ſcriptum eſt. Nam Deus de quovis hominum (ita loquitur) ab omni æternitate arcanum ſcripſit libellum, in quo vel ad extremum apicem perſcriptum eſt, quidquid hactenus vel fecimus, vel paſſi ſumus. Duæ ſunt partes hujus libelli, promeritorum una, delictorum altera. Si quid jam obveniat perferendum, ipſe ſibi quiſque dicat: Scriptum eſt: quid tibi vis? ſcriptum eſt. Quid reluctaris? fruſtra eſt: ſcriptum eſt, *quoniam ſic oportet fieri.* Calicem, quem dedit tibi Pater, non bibes? Tuam voluntatem divinæ, obſecro, ſubjunge, quoniam ſic ſcriptum eſt. Quidquid pœnarum nobis ſubeundum eſt, à voluntate divinâ eſt. Promptè igitur velimus, quod vult Deus. *Omnia*, inquit Auguſtinus, *ad divinæ providentiæ regimen referantur, quæ ſtulti quaſi caſu & temere, & nullâ divinâ admiratione fieri putant.* Quæ Gregorius Magnus elegantiſſimè confirmans, *Deus cùm ſit ſemper omnipotens*, inquit, *ſic intendit omnibus, ut adſit ſingulis; ſic adeſt ſingulis, ut ſimul omnibus numquam deſit. Sic itaque exteriora circumdat, ut interiora impleat; ſic interiora implet, ut exteriora circumdet; ſic ſumma regit, ut ima non deſerat; ſic ima præſens eſt, ut à ſuperioribus non recedat; ſic latet in ſuâ ſpecie, ut tamen cognoſcatur in operatione; ſic cognoſcitur in ſuo opere, ut tamen comprehendi non valeat à cognoſcentis æſtimatione; ſic adeſt ut videri nequeat; ſic videri non valet, ut tamen ejus præſentiam ipſa ejus judicia teſtentur.* Omnia, minima, maxima prævidit & præſcivit Deus, hinc omnia ordinatiſſimè ac ſapientiſſimè diſponit & gubernat noſtro bono.

Joan. 19. verſ. 28. Luc. 22. verſ. 37. Matt. 26. verſ. 54. Luc. 24. verſ. 44. Ejus duæ partes promeritorum una, delictorum altera. Ibid. Liber. Deo ſcriptus. Ibid. ipſe ſibi quiſque dicat: Scriptum eſt: quid tibi vis? ſcriptum eſt. Quid reluctaris? fruſtra eſt: ſcriptum eſt, quoniam ſic oportet fieri. Joan. 18. verſ. 11. Matt. 26. verſ. 42. Ut jam ſæpius & alibi monuimus. Auguſt. to. 8. pag. 1. Greg. lib. 32. moral. cap. 1. Vide Vide reprehendi.

Sed objicias, quod paſſim ubique ſolet objici: Si Deus velit, ut omnem pœnam patienter perferamus, cur morbo, cur hoſtibus, cur incendiis, &c. reſiſtimus? Ajo primò: Quia neſcimus, quouſque progreſſura ſit Dei voluntas. Fortaſſis voluit tantùm incendi domum, non comburi; me unum dumtaxat alterúmve diem ægrotare; hoſtem mœnibus imminere, ad portas pervenire, non urbe potiri. Addo: Cùm reſiſtimus, non voluntati divinæ, ſed aut noſtræ, aut aliorum culpæ reſiſtimus. Exemplo rem demonſtramus. Eſt qui nimio potu ſibi morbum accerſiit: cùm iſte pharmacum ſumit, non Dei decretis, ſed ſuæ intemperantiæ reſiſtit. Ita in bellis non Dei voluntati, quæ bella immittit, ſed aliorum reſiſtitur perverſitati.

Objectio.

Hinc Epictetus ſapienter prorſus ac piè, *Semper*, inquit, *illud potiùs volo quod fit: melius enim id judico quod Deus vult, quàm quod ego. Adhæreo illi, ut miniſter & pediſequus; cum illo deſidero, cum illo expeto: deniq; quod ille vult, idem & ipſe volo.* Quid nos, ô Chriſtiani, ſentire par eſt & dicere?

Epictet. Arrian. lib. 2. cap. 17. mihi pag. 177.

Tu igitur, mi homo, vade, patere, imò & morere, ut impleantur Scripturæ quas Deus ab æterno de te, de me, de nobis omnibus ſcripſit. *Aſpice in auctorem fidei, & conſummatorem* Jesvm. Nec antè patiendi finem opta, quàm dicere liceat. *Conſummatum eſt.*

Hebr. 12. verſ. 2.

§. VI. *Duæ præceptiones aliæ.*

III. QVotidiana in agendo perſeverantia eſt neceſſaria. Hæc, quam diximus, Perſeverantia tribus omnino modis coronat opus, agendo, patiendo, conſummando. Agendo prima triumphat Perſeveran-

tia, qui-

tia. O quanta grandi nonnumquam molimine incipimus, & non perficimus! diebus aliquot, vel hebdomadibus, vel etiam mensibus, quandoque annis cœpto insistimus, remittimus paullatim & difficultati cedimus, denique simul omnia cadunt; nec cœpta perveniunt ad consummationem. Voluntas hominis desultoriæ prorsus est levitatis. Reverà Sardum illum Tigellium decorè agimus:

Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem: persæpe velut qui
Junonis sacra ferret: habebat sæpe ducentos,
Sæpe decem servos ———

Horat. lib. 1. sern. sat. 3. initio.

Nulla hîc consummatio, summa inconstantia. Tales creberrimè nos sumus. *In pace leones, in prælio cervi*, præclarè inchoamus, malè desinimus. Statuimus facturos, non facimus. Nimirum longè aliud est dicere, aliud facere: magnum est chaos inter operis desiderium, & opus. Quemadmodum verò dictum & factum sibi dissimillima sunt, cùm illud facile, hoc arduum sit atq; difficile: sic actionis principium & finis inter se plurimùm distant, cùm aut principio finis sæpissimè desit, aut certè difformis sit. Incipimus, & non finimus. Sunt qui quidem grandia spirent, hoc autem solum possint dicere, Inchoatum est. Alii plusculum addunt, quos hoc uno laudes, Laboratum est. Alii demum triplici hoc encomio digni, Inchoatum, Laboratum, Consummatum est. Ingenium Dei est, Consummare ac perficere. *Dei perfecta sunt opera*, canit Moses. Quod vel idololatris notum. Qui contra Mardochæum Amano consilia suggesserant, viri sagaces & cauti, *Si de semine Iudæorum est Mardochæus*, inquiunt, *ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus.* Perinde si dicerent: Si Deus illum cœpit evehere, perficiet; frustra nos obluctamur, Dei est cœpta omnia perficere ac consummare. Ad imitandum Siracides hortatur: *Esto firmus in viâ Domini.* Finis coronat opus. Quid seges læta & copiosa juvat, si ad maturitatem non pervaniat, si subitâ sternatur grandine? Quid fertilissimæ prosunt vineæ, si racemi degenerent ante vindemiam? Quid arborum numerosissimi flores commodant, si ad ventum aut nebulam omnes defluant? In ignem ferrum frustra mittitur, si antequam igneſcat, ex igne rapiatur. Cursor incassum cursu certat, si cursu medio subsistat. Quid pistor panes in furnum mittit, si eos iterum extrahere nolit, aut extrahat nondum excoctos? Quid lucri pictor faciet, si tabulam nullam perficiat? Ita prorsus & nos præclarè multa incipimus, vix pauca finimus. Jure nos irridebunt Angeli, dicúntque: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.* Aut ergo non incipe, aut fini & consumma. Ad triumphum non pertinget, qui triumphale canticum illud canere nescierit: *Consummatum est.* Aspiciamus igitur *in auctorem fidei, & consummatorem* JESVM.

Terull. l. de virginib. velandis cap. 1.

Deut. c. 32. vers. 4.

Esther c. 6. vers. 13.

Eccli. cap. 5. vers. 12.

Luc. cap. 14. vers. 30.

4. Non minus in patiendo necessaria est perseverantia, quàm in agendo.

IV. Non minùs in patiendo necessaria est Perseverantia, quàm in agendo. Non rarò incipimus pati cum laude, sed ante finem finimus, & bonum principium corrumpimus malo fine, promeritáque jam collecta effundimus demum impatientiâ. Apertè pronuntiat Christus: *Nemo mittens manum suam ad aratrum* (crucis) *& respiciens retro, aptus est regno Dei. Patientia opus perfectum habeat.* Bernardus ad hanc perfecti operis consummationem nos exstimulans, *Neminem audiamus*, inquit, *non carnem & sanguinem, non spiritum quemlibet descensum à cruce suadentem. Persistamus in cruce, moriamur in cruce: deponamur aliorum manibus, non nostrâ levitate. Virtus in pace acquiritur, in pressurâ probatur, approbatur in victoriâ.* Sola perseverantia meretur viris gloriam, coronam virtutibus. Prorsus absque perseverantiâ nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virtium, virtutum consummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium; soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Saul cùm esset parvulus in oculis suis, Rex est super Israël constitutus: non perseverans in humilitate, & regnum amisit & vitam. Si cautela Samsonis, si Salomonis devotio perseverantiam retinuissent, nec ille profectò privatus fuisset sapientiâ, nec iste viribus. Ah neuter decinit, *Consummatum est.* Omnibus istis Siracides graviter indignatus, *Væ*, inquit, *his, qui perdiderunt sustinentiam.* Heu quanti sustinentiam hanc perdiderunt! Hi cariotes aliquamdiu cum Christo paupertatis crucem sustinuit, sed avaritiâ victus, & excusso jugo in præceps abiit. Cui tamen commissum scelus condonari potuisset, nisi pœnitentiam tam scelestam elegisset. Latronum alter in bonam fuerat deductus semitam, nisi eum impatientia transversum egisset ad inferos. Potuisset, sed noluit canere: *Consummatum est.* Licinii imperatoris ævo Sebasteni quadraginta milites sub frigidissimo cælo, aut nudi in lacu frigore mori, aut vicinum tepidarium subire jubebantur, qui facere diis mallent; omnes constantissimè cecinerunt, *Consummatum est.* Unicus è martyre transfuga factus in proxima sese balnea recepit. Potuisset miser brevi patientiâ immortalem vitam obtinere, si mortem non fugisset, sed infelix dum luctam consummare renuit, & vitam quærit, vitam perdidit.

Bernard. epist. 129. med. mihi pag. 175.

Eccli. cap. 2. vers. 16.

Sustinentiam perdiderunt: Judas Iscariotes, Latronum alter, Unus è 40. militibus.

Quanti verò alii annis pluribus sustinentiam constantissimè retinuerunt! Tarsensis Paulus carmen illud, *Consummatum est*, ingenti spiritu cantans, *Bonum certamen*, inquit, *certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona justitiæ.* Paulus Thebæus eremicolarum primus, plus Decium quàm eremum horruit. Quindecim annorum adolescens in solitudinem profugit, ubi spelunca tectum, una eadémque arbor palma & vestem & victum dedit. Hîc vigiliis, precibus, jejuniis Deo constantissimè serviit, & vitam ad annum centesimum tertium extendit. Perseveravit in cruce Paulus ultra centenos annos, demum hilaris cantavit, *Consummatum est.* Antonius Ægyptius domi suæ nobilis, annos octodecim natus, loca deserta petiit, & in iis ad annum centesimum quintum in summâ vitæ inopiâ, inter horrendas dæmonum tentationes & plagas permansit. Qui & ipse lætus demum cecinit, *Consummatum est.* Timotheus & Maura conjuges superatis jam pluribus tormentis in crucem affixi sunt, in eâque ipsis novem diebus pependerunt vivi. Eo tempore toto mutuis sese hortatibus ad fidei constantiam animârunt. Demum & ipsi lætissimum hoc epiphonema cecinerunt, *Consummatum est.* Optimè dixit Hieronymus: *Non quæruntur in Christianis initia, sed finis.* Sola usque in finem perseverantia coronatur. Ut servemus fidem, aspiciamus *in auctorem fidei, & consummatorem* JESVM.

Sustinentiam retinuerunt: Paulus Tarsensis. 2. Tim. c. 4. vers. 7. Paulus Thebæus. Antonius Ægyptius. Timotheus, & Maura conjuges.

§. VII. *Præceptio quinta.*

V. PErseverantia denique necessaria est in consummando, quæ fidem teneat, usque dum animum agat. Hanc ocellus Domini Joannes exigens, *Esto fidelis*, inquit, *usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Inter humanas miserias sunt quædam, quas catenatas dixerimus & perpetuas. Quo in genere numerandam discors conjugium, cùm duo conjuges valde dissidentes inter alternantia probra sibimet illud objectant:

5. Perseverantia necessaria est in cōsummando. Apoc. cap. 2. vers. 10.

Nec possum tecum vivere, nec sine te. Martial. lib. 12. epigr. epigr. 47.

Hîc lis è lite seritur; bellum intestinum, atrox, diuturnum nutritur; longa miseriarum catena trahitur. Grande malum, & quandoque remedio nulli opportunum. Huic adnumeramus ad æternos carceres damnari, triremibus perpetuis affigi, paupertate onerosâ, immedicabili premi, morbis aut cōrumeliis insanabilibus jactari. Quidquid horum sit, exhauriendus est usque ad fundum

Ad finem vitæ mala omnia patienter & constanter sunt tolerāda.

dum amarus calix, dum tandem liceat dicere, *Consummatum est.* Calicem dedit nobis Pater, non bibemus illum? Quidquid calamitatis uspiam aut crucis est, à Deo est. Quamcumque autem Deus imponat crucem, ferenda est. Neque verò tantùm hoc onus portandum, sed pendendum & moriendum in eo. Ultimus hic actus, posse dicere, *Consummatum est,* E cruce in paradisum iter tutum est. Sub vitæ finem quisque nostrûm audiet: Consummata est vita tua, completus est labor tuus, voluptas pariter & dolor finiunt.

Quâ perseverantiâ consummârunt tot teneræ virgines, puriqúe medio luxu nati, inter delicias educati, quos forma, opes, amicorum turba, spes honorum maxima ad vitæ licentiam trahebant? Et tamen inter malorum irritamenta, inter tot blandimenta fortunæ steterunt impavidi, nec cervices mundo flexerunt, steterunt opum, honorum, voluptatum contemptores. Non defuerunt amicorum & parentum indignationes, minæ, contemptus, spoliationes, vincula, verbera, mors ipsa: steterunt interriti, inter crudeles carnificum manus, inter forcipes & candentes laminas, inter immitia flagra, belluarum dentes & ungulas, fornaces igneas, steterunt ridentibus ac modulantibus similes. Illis dulce fuit & pati pro Christo, & mori.

Quid nos torpidi, quid simile conamur? Quin animos erigimus, & amorem nostrum in Christum crucifixum non verbis, sed factis, & insigni constantiâ testamur?

Quantum erit illorum gaudium, qui tam brevi cursu feliciter consummato, coronâ se cingi sentient immortali & æternâ? quantum illorum, qui pro fugacissimarum rerum neglectu præmia sibi viderint parata nullis sæculis desitura; pro contemptu eorum, omnis æternitatis divitias; pro dubiis & fugitivis honoribus, cæleste regnum non morituris honoribus perpetuum?

Felices ac beatæ nimis animæ, quæ in fine vitæ poterunt cum divino Paulo cantare: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ,* aut cum Christo suo: CONSVMMATVM EST. Transiit labor, effugerunt molestiæ, dilapsa pericula, adversorum nulla memoria, nihil mœroris supersit, siccatæ lacrymæ, præteritorum sudorum & damnorum nullus sensus, detersa lamenta omnia, in manu sunt regna numquam eripienda.

2. ad Tim. c. 4. v. 7.

Infelices nimiùm animæ, quæ pro securis fallacia, pro solidis vacillantia, pro plenis inania, pro profuturis nocitura, pro victuris moritura, pro æternis momentanea elegerunt, quæ ut suas sibi voluptates, commoda, delicias, honores tuerentur, neglexerunt facili, ut putabant, dispendio æterna; quarum omne studium, sollicitudo, cura, cogitationes, labor & sudor omnis in peritura ibat. His veniet inexspectata mors finem caducis bonis omnibus allatura. Clamabunt & hi miseri, Consummatum est, sed sensu animóque planè alio; nec priorum more, sed dolore pleni ob tam celerem & improvisam rerum hîc amatarum consummationem; pleni mœrore ob honorum, deliciarum, opum, quas vix gustaverunt, tam lacrymabilem fugam. Jámque frustra ingeminari preces, frustra lamenta; frustra prætendi nobilitatem, eruditionem, ætatem, famam, vires, formam; frustra divitias, dignitates, regna, purpuram, sceptra; frustra favores Principum, cognatorum turbam, amicorum potentiam; jam frustra esse omnia. CONSVMMATVM EST. Nunc igitur, quisquis es, in auctorem fidei, & Consummatorem JESVM aspice. Ut vivas, vince. Desideras transitum è cruce in paradisum? In cruce consumma.

Reprobi dolore pleni clamabunt, *Consummatum est.*

CAPVT VII.

Septima Christi morientis cygnea modulatio: Pater in manus tuas commendo spiritum meum.

HEbræus dux Gedeon trecentos milites suos, quos divino jussu selegerat, eo impetu immisit in hostem, ut Madianitarum omnes copias fugârint fuderintque. Turmæ hujus armatura, gladius, vacuâ lagenâ lampas inclusa, clamor unanimis & tuba. Ita Gedeon, quod liber Judicum testatur, *divisit trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas, ac lampades in medio lagenarum. Et dixit ad eos: Quod me videritis facere, hoc facite; ingrediar partem castrorum, & quod fecero, sectamini.* Judic. c. 7. v. 16. & 17.

Dominus JESVS Dux noster, Gedeon verissimus, humanæ gentis vindex desideratissimus, sua morte Hiericho muros subruit, avernales exercitus omnes debellavit, non ferro, sed ligno. Jámque acturus animam, clamans voce magnâ, *Pater,* ait, *in manus tuas commendo spiritum meum.* Hæc Domini fuit suprema in cruce oratio. Nam, quod Lucas addit, *Et hæc dicens expiravit.* Hoc nostri oloris funebre, sed suave carmen, quâ cœpimus methodo explanabimus. Luc. cap. vers. 46. Ibid.

§. I. *Voces singulæ breviter expensæ.*

ILle ipse, quem dixi, Gedeon noster cælo descendit, non pacem sed gladium missurus, adolescenti prodigo ex parte non absimilis. 1. *Dissipavit omnem substantiam suam:* si quidem amore nostri amicos, vestes, famam, lacrymas, sudorem, sanguinem, vires, vitam, animam, bona omnia amisit. 2. Cum Judæis, Publicanis, Pharisæis, hominibus improbissimis humaniter vixit: *non enim venerat vocare justos, sed peccatores.* 3. Cùm annum ageret duodecimum, triduo lugebatur ut perditus, demum in templo repertus. Iterum sub mortis tempus triduo amissus, in inferis, Patrum limbo inveniendus. *Si descendero in infernum, ades.* Nos ipsos suaviter subinde ita perdamus, ut perdi non possimus: abdamus nos templo, hoc est, cælo aut orco. Cælum numinis templum: *Dominus in templo sancto suo.* Æquè conducit, tartaro quandoque se abdere. Consilium est Psaltæ: *Descendant in infernum viventes,* ne scilicet descendamus morientes. 4. Ingemiscens prodigus, *Quanti,* ait, *mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hîc fame pereo?* In cruce Christus dixerit: Quot Angeli in domo Patris mei abundant omni voluptate, ego autem hîc fame sitiqúe morior! 5. *Ibo* igitur *ad Patrem, & dicam ei: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Christus prodigo adoptivi filii affinitatem. Luc. cap. vers. 13. Matth. 4. vers. 9. Psal. 48. Psal. 87. Luc. cap. vers. 17. Luc. cap. vers. 18. c. 23. v. 46.

Hæc ultima morientis verba, verè acutus in pectore Matris fuerunt gladius, qui & piorum animos transfindat. Cùm rebellem filium Absalonem fugeret David pater, hæc ipsa verba pronuntiavit: *In manus tuas commendo spiritum meum.* Non incredibile, quod aliqui censent, à dicto illo, *Consummatum est,* Christum Psalmo trigesimo inchoato perveniisse ad illa usque verba: *In manus tuas commendo spiritum meum.* Nos voces singulas strictim expendamus. Psal. 30. Voces Christi cimæ expendendæ. 1. Petri.

I. PATER. Primum hoc & prope ultimum in cruce verbum fuit. *Pater, dimitte: Pater commendo.* Affectus hîc ingens, summa fiducia. Ita in adversis omnibus, & in ipso mortis accessu succlamandum ad Deum: Tibi me, Pater, tibi spiritum meum meáque commendo. Tuam, Pater, gloriam quæsivi, non meam, ex tuâ voluntate, non meâ, feci omnia. Nec acerbissima mors ab hac obedientiâ me avellet; in hac moriar. Tempus est, ut revertar ad te, qui in hunc orbem misisti me.

II. IN MANVS TVAS. Illas cæli terræque ac rerum

rum omnium architectonicas artifices manus. Si quod in orbe tutum est asylum, hæ manus sunt tutissimum. Gemina Deo manus est, *Sapientia & Potentia*, seu, Intellectus rerum omnium scientissimus. & voluntas omnipotens. His manibus cælum terrámque claudit, his brachiis quidquid supra cælum, quidquid infra tartarum est, stringit: his manibus architectatur universa, nec ullis indiget instrumentis. Velle in Deo est posse, voluntas Dei est potentia rerum omnium effectrix. Nam, ut Psaltes canit, *omnia quæcumque voluit, fecit, in cælo & in terrâ.* In paternas manus istas Filius spiritum commendavit.

Genuina Dei manus: Sapientia, & Potentia.

Psal. 113. v. 3.

III. COMMENDO. Non ut alii, qui ne damnentur ad inferos, rogant, sed ut obsequentissimus sese filius amantissimo patri suo commendat. Domo abiturus peregre, amicorum fidelissimo uxorem & liberos, & si quid vel oculis vel animâ habet charius, commendat: ita Filius Parenti animam velut depositum tradit, quod sibi sciebat brevi restituendum fidelissimè. Ulpiano & Jurisconsultis Depositarius & Commodatarius non possident. Hic cælestis Pater Depositarius commissim sibi depositum non diu detinuit. Cùm Psalte regio Petrus id affirmans, *Neque*, ait, *derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.*

3. Commendo.

Instit. de Interdict. §. Possidere autem.

Act. c. 2. v. 31. & Psalm 15. v. 10.

IV. SPIRITVM MEVM. Non opes & thesauros commendo, qui, ubi caput reclinem, non habeo. Non famam & gloriam, quæ videtur jam omnis extincta, hîc pendeo ut latro. Non corpus jam jam moriturum tumulo inferendum, sed meum spiritum commendo. Christus discipulis pacem, hostibus veniam, latroni paradisum, Matri discipulum, discipulo Matrem, crucifigentibus vestes, sepulchro corpus, Patri spiritum delegavit, ut immortalitatem animi nostræ intelligentiæ altè infigeret. Neque verò Patri spiritum ita commendavit, tamquam si esset quod metueret, uti nos, sed celerem rogavit in vitam reditum, & expectatam animi cum corpore conjunctionem. Nos idem longè aliter precamur, & diversâ ratione fideli creatori commendamus animas nostras, nescimus enim utrùm amore an odio digni simus. Christus solutione jam omni explicatâ, *Consummatum est*, inquit. Hoc unum supereſt, mori. Idcirco, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.*

4. Spiritū meum.

1. Petr. c. 4. verſ. 19. Eccleſ. c. 9. verſ. 1.

Hic morientis clamor, gladius acutus pectori præcipuè materno fuit. Beata vidua Birgitta referens arcanos inter filium & Matrem affatus, Christum hoc modo loquentem facit. Ita tu Mater mea à juventute didicisti sequi voluntatem meam, & relinquere omnem volûtatem tuam pro me. Ideo bene dixisti, Fiat voluntas tua. Tu enim es quasi aurum pretiosum, quod extenditur & percutitur super duram incudem, quia tu omnibus tribulationibus percutiebaris, & in passione meâ præ ceteris patiebaris. Quia quando cor meum in cruce præ vehementiâ doloris rumpebatur, cor tuum ex hoc quasi ferro acutissimo vulnerabatur, & libenter scindi permisisses, si fuisset voluntas mea. Verumtamen etiamsi optasses vitam meam, & potuisses restituisse passioni meæ, tu tamen noluisti, nisi juxta voluntatem meam. Ideo bene dicis, Fiat voluntas tua. His illa ejusdem sensûs, ſyli, & ſaſſe &ûs adjungenda. Audiens quoque postmodum illam flebilem filii sui vocem, in mortis agone dicentem, *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti?* videns deinde, quod omnia ejus membra obrigurunt, & inclinato jam capite spiritum exhalabat: tunc doloris acerbitas ita cor Virginis suffocavit, quòd nullus sui corporis articulus moveri videbatur. Unde non parvum miraculum in hoc Deus tunc fecisse dignoscitur, cum Virgo Mater tot & tantis doloribus intrinsecus lauciata, suum spiritum non emisit, quando tam dilectum filium nudum & cruentatum, vivum & mortuum, atque lanceâ transfixum, omnibus eum deridentibus, inter latrones pendere perspexit: illis pænè omnibus, quibus notus extiterat, ab eo fugientibus, & multis eorum à rectitudine fidei enormiter exorbitantibus. Igitur quemadmodum suus filius super omnes in hoc mundo viventes amarissimam mortem sustinuit, ita ipsius Mater in suâ benedictâ animâ amarissimos dolores sufferendo portavit.

S. Birgitta l. 1. Revelat. c. 10. mihi pag. 16.

Matth. c. 27. verſ. 46.

In ſermone Angelico B. Birgitte, cap. 18. mihi pag. 167.

§. II. *Cur Christus cum clamore valido expirarit, sex causſæ.*

ITa validus Christi morienti clamor, & Matris, & omnium piorum mentem summè affecit. Beato Lucâ teste, *Clamans voce magnâ* JESVS, ait, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Et hæc dicens expiravit. Clamoris hujus causſæ aliquot expendendæ.

Luc. cap 23. verſ. 46. Hujus clamoris causſæ.

1. Ad tenebrarum finem Christus veluti prator è cruce, omnibus spectatoribus & auditoribus suis comprobare voluit, se etiamnum vivere, jam jam moriturum; tenebras cælo terræque inductas esſe testes, Dei Filium in cruce mori.

1. Christus voluit cōprobare se vivere, & Dei Filiū in cruce mori.

2. Suam & vivendi & moriendi potestatem testatus est orbi Servator. Qui jam antè Hierosolymis ad circumfusam plebem perorans, *Ego*, inquit, *pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.*

2. Suam & vivendi & moriendi potestatē orbi testatus est

Ioan. c. 10. verſ. 18.

3. Suam adversùs hostes victoriam proclamavit. En noster Gedeon stans coram judicibus magnam partem siluit, cum morte congressurus clamavit, perinde si dixisset, Hic capitalis est hostis meus, hic mihi debellandus. Hostes potentissimi, mors & infernus. *Fortis sicut mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio.* Uterque horum hostium jam victus est: Christus vicit, & victoriam morte consignavit, promulgavitque illam, sub ipsum è vitâ discessum.

3. Suam adversùs hostes victoriam proclamavit.

Cant. c. 8. verſ. 6.

4. Ostēdit quò peccata eum deduxerint.

IV. Cùm clamans expirat, quid aliud quàm hoc ipsum animis nostris intonat: Videte, quò peccata me vestra deduxerint: ad falsos judices, ad columnam cruentam, ad supplicii locum, ad funestam crucem, ad mutuatum tumulum, ad ipsos inferos. Summum in orbe malû, malorum omnium seminarium, miseriarum omnium pelagus profundissimum, suppliciorum & pœnarum omnium insatiabile barathrum, peccatum vel unicum.

5. Ut omnes confluant ad inauditum hoc spectaculum.

V. Deus patitur, Christus occiditur, Veritas opprimitur, Vita extinguitur, Salus moritur. Obstupescendæ hujus tragœdiæ choragus jure clamat, ut undiquè omnes confluant ad inauditum hoc spectaculum, quale non fuit in orbe umquam, nec erit. Videte & attendite. Desiderium Angelorum, deliciæ gentis humanæ, salus omnium nostrûm in patibulo expirat.

6. Ut nos edoceret quàm vehemēs tam interior, quàm exterior Christi patiēris & morientis dolor fuerit.

VI. Fatalis hic clamor satis edocet, quantus, quámque vehemens tam exterior quàm interior fuerit Christi Patientis & Morientis dolor. De exteriore illud Hebræi vatis accipiendum: *Si est dolor sicut dolor meus.* Sed illo non minor erat interior, ob altissimos animi mœrores eâ etiam ex causâ conceptos, quòd lytro tam liberali spreto, tot hominum millia nihilominus sponte in æternos ignes essent ruituri.

Thren. c. 1. verſ. 12.

§. III. *Ejusdem in moriente Christo clamoris aliæ sex causſæ.*

7. Ut doceret nos in adversis omnibus, & in ipsâ morte clamare ad Deum.

VII. CLamavit Christus, ut doceret nos in periclis & adversis omnibus, & in ipsâ morte clamare ad Deum. Neminis innocentia tunc ab insidiis diaboli tuta. Refert Historia Scholastica *a* ex Bedæ sententiâ, satanam in lævo brachio crucis Christi subsedisse, *b* ac vigilantissimè observâsse, num in eo homine juris aliquid obtinere posset, nec recessisse nebulonem dum Christus expirârit. Beatus Lucas certè triplici aggressu Christum memorans tentacam, *Et c consummata*, inquit,

a *Hiſt. Scholaſt. lib. de hiſt. Evang. c. 172. Salmer. tom. 10. tractat. 46. mihi pag. 372.* b *In vitâ ſubſidiate, Ciceron.* c *Luc. cap. 4. verſ. 13.*

inquit, *omni tentatione diabolus recessit ab illo usque ad tempus.* Nulla quidem in Christo antiqui seminis sui vestigia reperit, non tamen ab eo ita recessit, ut ei reliquo vitæ tempore molestus interpellator non esset, sed ad tempus dumtaxat, opportunitate datâ, vel etiam captatâ occasione rediturus ad tentandum. Rediit profectò, affirmante Christo: *Venit princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam. Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Tunc enim diabolus non dolis tantùm certans, sed apertè impugnans vim omnem exeruit, ut Dominum Jesvm à Deo abstraheret, aut illum certè perderet & extingueret, quem nullâ rerum objectâ specie poterat corrumpere. Dum in hoc orbe sumus, numquam à satanæ tentationibus tuti sumus. Nam etsi aliquando interquiescat vaferrimus tentator, redit tamen, & plerumque graviore insultu valentior. Non enim pugnam intermittit, ut militiæ finem faciat, sed ut animum quiete solvat, & securum reddat, sic malè paratum repentè obruat, sibique subjiciat. Si ausus est hic Cerberus Christo ipsi sæpius, & in extremis etiam insidias struere, cui nostrûm parcet? Certè numquam vehementiùs in nos insurgit, quàm cùm pugnæ finem imminere cernit. Nimirum hominis calcaneo acerrimè insidiatur. Hinc Magnus ille Antonius, teste Pelagio, dicere solebat: Hoc est magnum opus hominis, ut culpam suam super seipsum unusquisque ponat coram Domino, & expectet tentationem usque ad ultimum vitæ suæ tempus. Panopliâ igitur opus in hunc hostem; resistendum illi precatione ardenti, & extrema hominis singularibus præsidiis tam in antecessum, quàm eo ipso tempore munienda; clamandum toto pectore: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Sed ne obliviscamur brevitatis nostræ.

Ioan. c. 14. vers. 30. Luc. cap. 22. vers. 53.

In hoc orbe homines numquam sunt à satanæ tentationibus tuti.

Pelagius interpres Græcus libel. 15. num. 2.

VIII. Hoc clamore Christus homines surdos, aut socordiæ veterno pressos, aut scelerum lethargo mersos excitare instituit. Monentis Apostoli voces sunt: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Ante annos triginta circiter in superiore Germaniâ terræ tremor vehemens & grandis, sed quia nocturnus fuit & brevis, à plurimis non est observatus. Moriente Christo cælum & terra insolitùm commoventur, obnubilat æther, terra tremit, architectus orbis animam agit, & vel expirans clamat, Evigilemus & surgamus. *Hora est jam nos de somno surgere.*

8. Christus hoc clamore homines scelerũ lethargo mersos excitare instituit. Ad Ephes. cap. 5. v. 14. Ad Rom. c. 13. v. 11.

IX. Mortem inclamavit, aliàs non ausam accedere, quandoquidem in Dei Filium nil juris habuisset. Mortem igitur vocat, perinde si dicat, O mors, en adsum mori paratissimus; tu mandata perage in me, æquè ac in omnium aliorum mortalium corpore. Transfige. Ignotis spoliis non diu gaudebis. Ita pridie Christus in oliveto locutus, *Quem,* ait, *quæritis?* Jesvm *Nazarenum,* ajunt. Quibus promptissimè dixit, *Ego sum.* Mox iterum quærens, *Dixi vobis,* inquit, *quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire.* Ita mortem inclamans, In me, inquit, vim tuam omnem exprome. Ego sum, qui pro humanâ gente moriar.

9. Mortem inclamavit, aliàs non ausam accedere, quandoquidem in Dei Filiũ nil juris habuisset. Ioan. c. 18. v. 4. 5. & 8.

X. Clamavit Christus moriens, ut mortuos ad vitam revocaret. Ita Lazarum evocans è sepulchro, voce magnâ clamavit: *Lazare, veni foras.* Ajunt, leunculum recens editum jacere aliquanto tempore mortuum, sed ubi leo pater rugire inceperit, velut evigilans catulus vitales motus ostendit. Clamavit in cruce Christus, & velut leo irrugiit. Ad hos leonis de tribu Judâ rugitus, *monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.* Perinde ac si editam è cruce vocem audiissent: Venite foras.

10. Ut mortuos ad vitam revocaret. Ioan. cap. 11. vers. 43. Matt. c. 27. vers. 52.

XI. Supremus hic Christi clamor miraculum ingens fuit. Morientes sanè non clamant, præsertim crucifixi, præsertim viribus jam defectis, sanguine jam pæne omni effuso. Vox horum fracta, mortua, ferè nulla: Christus jam animam agens, altùm nihilominus clamat. Naturæ viribus id fieri non poterat. Hinc illa, quam beatus Marcus commemorat, Romani ducis liberrima confessio: *Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirâsset, ait, Verè hic homo Filius Dei erat.*

11. Hic Christi clamor miraculũ fuit. Marc. c. 15. vers. 39.

XII. Denique clamavit, cùm expiraret in cruce Christus, quia plurimorum videlicet omnium nostrûm animas Patri commendavit, cùm commendaret suam. *Qui adhæret Domino,* inquit Paulus, *unus spiritus efficitur.* Nos fide, piisque affectibus Christo adhæremus, unus ergo spiritus cum illo sumus. Quocirca, si Patri suum, & nostrum quoque spiritum commendavit. Deinde corpus unum nonnisi unam habet animam. *Vnum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum baptizati sumus. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.* Si corpus unum, unus ergo & spiritus. Itaque Christus omnium suorum animas Patri commendavit valido clamore. Hic clamor orbe toto, infero superóque, terrâ cælóque auditus est.

12. Quo omnium nostrûm animas Patri commendavit. 1. Cor. 6. vers. 17. 1. Cor. 10. vers. 17. 1. Cor. 12. vers. 12. & 13.

§. IV. *Christi morientis obedientia longissima, & per omne genus obsequii exercitatissima.*

Pompejus Magnus sibi ipse visus est tantus, ut dicere non dubitaret, si vel uno pedis applausu terram feriret, orbem in arma ruiturum. Dux noster Gedeon Magnus clamavit in monte. Mox clamantis vocem non vivi tantùm, sed & mortui audierunt, & è tumulis prodierunt: *Multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.*

Matt. 27. v. 51. & v.

Obstupescenda fuit Christi morientis obedientia. Hanc Paulus omnium animis affixurus, *Humiliavit semetipsum,* inquit, *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Undequaque demum perfectissima fuit hæc obedientia, cùm Christus jam jam moriturus dicebat: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.*

Ad Philip. c. 2. v. 8.

Christi obedientia.

I. Longissima prorsus & assiduissima fuit hæc obedientia. Exordium ea sumpsit à momento primo Christi Virginis visceribus concepti, & ad ultimum usque expirantis halitum perduravit. Nam & in utero Matris perfectum usum rationis Christus habuit, & imperio Patris de morte obeundâ se subjecit, imò quorumdam sententiâ, ut suprâ demonstratum est, voto se obstrinxit ad mortem crucis tolerandam. Quemadmodum angelus apostata ob superbiam & inobedientiam primo à sui creatione momento præcipitatus est; ita Dei Filius unà & vitam & obedientiam exortus est. Qui de seipso fatetur, *In capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Tunc dixi, Ecce venio.* Voluntas Patris erat, ut filius offerendo corpore suo ad mortem, repararet nobis vitam, *In quâ voluntate,* inquit Paulus, *sanctificati sumus per oblationem corporis* Jesv *Christi semel.* De justo asseritur: *Lex Dei in corde ipsius.* Justorum princeps, *Legem tuam,* inquit, *in medio cordis mei posui.* Decretum tuum, mi Pater, libentissimè acceptavi, nec enim aliud quidquam magis desideravi, quàm legi tuæ obsequi. *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus.*

1. Pars. 2. Discipulum. 3. Lignarium. 4. Eremicolam. 5. Medicum.

II. Varia & nimis quàm multiplex fuit hæc Christi obedientia. Servorum quisque certo destinatur officio. Ille amanuensem agit, iste ministrum mensæ, alius œconomum, hic musicum; illi à cubiculis, isti à secretis aut auriculis sunt, isti à pedibus; hi equos curant. Christus diversissima obivit munia. 1. Infantem egit in præsepi. 2. Discipulum in synagogâ. 3. Lignarium fabrum in suâ domo, idque ad annum usque trigesimum. 4. Eremicolam in locis desertis. 5. Medicum in viis & plateis, cui

cui morbus omnis erat sanabilis. 6. Ecclesiasten & concionatorem in templo, in campis, in montibus, in ipsis aquis. 7. Peregrinum, qui è loco in locum commeabat. 8. Piscatorem hominum; quod & alios exercere docuit. 9. Exorcistam dæmonum. 10. Convivam Pharisæorum & plurium aliorum. 11. Annonæ præfectum, qui multa millia hominum non multis panibus saturavit. 12. Convivatorem, qui totum orbem etiámnum suo reficit convivio. 13. Egit & captivum in horto. 14. Egit & stultum in aulâ regiâ. 15. Olitorem & hortulanum egisse quis miretur, cùm denique malefactorem & latronẽ egerit in cruce? Hîc pectus igneum, & centum mihi linguas optem, ut qualicumque modo possim eloqui, quæ Pater jusserit, quàm ea Filius obsequenter perfecerit, quot personas egerit, nec enim ullius personæ vilitate ab integritate obsequii potuit absterreri. Apertissimè professus est ipse: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed ejus voluntatem, qui misit me.* Ah quàm nos longè aliter! agere personas volumus, sed nemo viles; iste quidem domini, hic fortunati, ille opulenti, iste honorati ambit personam; qui servi, mendici cupiat, nemo est. Christus & captivus & stultus, & seditiosus & latro, imò & Barabbâ latrone deterior haberi non recusat. Eò progressa est ipsius obedientia. O quantum chaos inter nostram & illius obedientiam!

Ioan. cap. 6. vers. 38.

§. V. *Obedientia morientis Christi patientissima & perseverantissima.*

3. Fuit humilis & patiens.

III. OBedientia Christi suprà quàm capiamus, humilis & patiens. Hanc orsus in utero Virginis, infans perfectæ rationis, cetera nobis omnibus non dissimilis, novem mensibus maternum carcerem habitavit. Hymnus Ambrosii testatur: *Tu ad liberandum susceptурus hominem, non horruisti Virginis uterum.* Ex utero in stabulum & præsepe. Inde in Ægyptum idololatriæ omnis plantarium. Ex Ægypto rediit Nazarethum. Hîc in maternis ædibus velut homo analphabetus, vilis, indoctus, opifex mechanicus ad trigesimum ætatis annum latuit, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.* Exacto anno trigesimo, cùm jam ageret concionatorem publicum, quantum injuriarum & probri, quantum famis, fatigationis & sitis tulit, dum denique in supplicii locum pertractus, in lignum infame attolleretur velut latronum coryphæus, clavis fixus, vespertilionis instar extensus. Hinc illæ gementis voces: *Ego autem sum vermis & non homo; opprobrium hominum & abjectio plebis.* Nimirum *filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet.* Quàm submissa, quàm patiens obedientia!

Ad Coloss. cap. 2. v. 3. & 9.

Ad januas solent affigi. Isa. 21. v. 7.

Luc. cap. 9. vers. 58.

4. Fuit perseverantissima.

IV. Obedientia Christi perseverantissima. *Factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Ad culmen obsequii tam ardui pervenit, cùm dixit, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Mi Pater, surdos habeo homines, ad te igitur me verto, fidelem depositarium, tibi animam meam committo. Ego quidem omnium voce destinor ad interitum, humani judicii temeritas huc illuc raptat meam animam, sed illa in absconditam bonitatis tuæ custodiam immigrabit: tibi illam commendo. Acerbissima quidem est hæc animæ à suo corpore avulsio, nihilominus ad nutum tuum, & honori tuo hunc calicem amarissimum exhauriam, ut præceptis tuis ex toto satisfaciam. Quia sic mandâsti Pater, ut in causâ hominum profunderem animam, in tuas illam manus commendo. Cùm igitur exhaustâ clepsydrâ supremum vitæ punctum flueret, quo Pater ab omni ævo filium mori voluit, *inclinato capite tradidit spiritum.* Nec enim manibus & pedibus affixis aliter adversùs Patrem reverentiam adhibere potuit. Itaque caput inclinavit veneratus Patrem, & mortem obiit complexus humanam gentem amore perseverantissimo.

Philip. c. 2. vers. 8.

Luc. cap. 23. vers. 46.

Ioan. c. 19. vers. 30.

Mementote, ait Bernardus, *quòd Christus, ne perderet obedientiam, perdidit vitam, in ipsos usque inferos obsequentissimus.*

Narrant, à Rogerio, viro religiosissimo, sub vitæ finem Arsenium his talibus rogatum: Quid patiar, mi Pater, cernis; oro te igitur, jube me mori, ut moriar obediendo, & merear etiam moriendo. Anni jam sexaginta sunt, quibus ego Altissimum precor, ut mori mihi liceat ad Præsidis mei arbitrium. Arsenius postulatis tam religiosis motus, Ergo, mi Rogeri, ait, ad majus obedientiæ promeritum mori te jubeo, & animam tuam conditori tuo reddere. Juvet te patientissimus Jesvs pro nobis in cruce mortuus. Dictum, factum. Abbas loqui desiit, & desiit Rogerius vivere. Eâdem se nocte sistens Aresenio defunctus, Christus Dominus, ajebat, pluris fecit mortem ex obedientiâ obitam, quàm ullam actionem aliam in omni vitâ susceptam. Nimirum *melior est obedientia quàm victimæ, & auscultare magis quàm offerre adipem arietum.* Quot igitur Christi actiones, quot gemitus, quot cogitationes, quot verba, tot erant obedientiæ sacrificia. Hîc discе homo pulvis, vermicule superbissime, hîc obedire disce, servus hero, ancilla dominæ, monachus Abbati, civis Principi, suo quivis præsidi. *Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.* Noster Gedeon in vallo crucis, obedientiæ lampadem extollit & clamat: *Quod me facere videtis, hoc facite*; qui amat me, imitetur me. *Quod facio sectamini.* Non est magis seria firmiórque fidei ac obedientiæ approbatio, quàm si quis undique incommodis conflictatus, malis undique oneratus, curas & dolores in Dei sinum exoneret, acquiescat spe promissionum erectus. Hîc Christi morientis salubberrima quatuor documenta subnectimus. Disce orare, disce vivere, disce mori, disce beari.

Rogerii in morte actus obedientiæ.

1. Reg. c. 15. vers. 22.

Ibid. v. 23.

Iud. cap. 7. vers. 17.

Christi morientis quatuor documenta.

§. VI. *Duæ ad rem præceptiones.*

I. DIsce orare. Seriò precaturus intendat vires & clamet. Hoc precationis genus rex David creberrimè usurpans, *Voce meâ*, inquit, *ad Dominum clamavi, & exaudivit me. Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi. Ad te Domine clamabo, Deus meus ne sileas à me. Domine Deus meus clamavi ad te, & sanâsti me. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.* Omnis pæne precatio Davidis clamor fuit. Cordis clamor est precantis ardor & magnum desiderium. Quotiescumque vel cubitu surgimus, vel redimus cubitum, clamemus illud cum Christo. *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*, & unà voluntatem meam, cogitationes, verba & omnes actiones meas: Domine Jesv miserere mei, & dirige me. Sunt qui numquam quieti se tradant, quin priùs conscientiam excutiant, illúdque singulariſſimè à Christo petant: Domine Jesv, per extremas illas in cruce voces, quibus Patri spiritum commendâsti, te rogo, suscipe spiritum meum in fine vitæ meæ. Omne nostrum agere incipiat à Deo, & in Deo finiat; ex hoc mari effluat, in hoc refluat.

1. Disce orare.

Psal. 3. v. 5.

Psal. 21. v. 3.

Psal. 27. v. 1.

Psal. 29. v. 3.

Psal. 101. v. 2.

Psal. 30. v. 6.

Pari modo in omnibus periculis, tentationibus & rebus adversis succlamandum: Tibi, Domine, commendo spiritum meum; ne seducar à cacodæmone. *Cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Ita Christus crucifixus jugi memoriæ traditus assiduè ob oculos obversetur. Nam & ipse Dominus memoriâ nimis memori nos complexus, *Ecce*, ait, *in manibus meis descripsi te; muri tui coram oculis meis semper.* Tui non possum oblivisci. Quin nos amantissimo Servatori paria respondemus: Ecce, Domine Jesv, in corde meo, in linguâ meâ, in universis actionibus meis descripsi te. Licet omnia perdam, modò Christum crucifixum servem. Etiamsi serpens in multas partes dissecetur, modò caput servet, reliquum corpus facilè restaurat. Cor nostrum, eheu, quandoque curis, sollicitudinibus, ærumnis miserè discerpitur.

Psal. 70. v. 9.

Isaiæ c. 49. vers. 16.

Parum

Parum id refert: Tu modò serva caput, serva Christum & complectere, etiamsi pecuniam, etiamsi famam, etiamsi vitam perdas, serva Christum, & hunc crucifixum; recuperabis omnia. *Estote prudentes sicut serpentes.* *Matth. c. 10. vers. 16.*

2. Discè vivere. *Ioan. cap. 5. vers. 25.*

II. Discè vivere. Dixerat Christus: *Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei, & qui audierint, vivent.* Tunc revera fuerat illa hora, quâ Christi validissimus clamor tumulos penetravit, & ad vitam revocavit mortuos; hac horâ pridem sepulti è tumulis prodierunt. Etiámnum clamat Christus, & magnâ voce fœtida sepulchra subit, humana pectora, multum in iis jacet cadaverum, ubi abstrusum latet domesticum cujusque vitium. O quoties tale aliquod cadaver annis decem, annis viginti, annis triginta & pluribus, in ejusmodi apogæo, pectore humano hæret defossum. Audite ô mortui, vocem expirantis Christi, audite & revivíscite. Quid, ô *Domine, quid me vis facere?* Commendo tibi spiritum meum. Hactenus in te spiritus vanitatis & mundi, spiritus carnis ac diaboli vigebat, & mori te jubebat. Ego meum tibi spiritum commendo: ille te jubebit reviviscere. *Actor. c. 9. vers. 7.*

De notitiâ spirituum in nobis loquêtium à Bernardo.

Hîc insigniter Bernardus de spiritûs tam diversi notitiâ, Sunt ergo hi duo satellites, inquit, maligni illius principis tenebrarum: ut dominetur spiritus nequitiæ spiritui carnis, & spiritui hujus mundi. Quisquis ergo ex his tribus spiritibus spiritui nostro loquatur, ne credamus ei, quoniam sanguinem sitiunt, non quidem corporum, sed, quod gravius est, animarum. At quoniam spiritualis omnium natura est, à sermonibus eorum cognoscemus eos: & quis spiritus sit qui loquatur, ipsa suggestio declarabit. Semper enim spiritus carnis mollia, spiritus mundi vana, spiritus malitiæ semper amara loquitur. Quotiens ergo importunè (ut assolet) carnalis cogitatio mentem pulsat: verbi gratiâ, cùm de potu, de cibo, de somno, ceterisque similibus ad carnis curam pertinentibus cogitantes, humano quodam inardescimus desiderio, certum sit nobis spiritum carnis esse qui loquitur, & tamquam adversarium repellamus eum, dicentes: Vade retrò Satana, quoniam non sapis ea quæ Dei sunt, sed magis sapientia tua inimica est Deo. Cùm autem non de illecebris carnis, sed de ambitione sæculi, de jactantiâ & arrogantiâ, ceterisque similibus cogitatio vana versatur in cordibus nostris, spiritus mundi est qui loquitur, longè pernicioſior hostis, & majori sollicitudine repellendus. Interdum verò satellitibus istis terga vertentibus, princeps ipse habens iram magnam tamquam leo rugiens insurgit adversus nos, cùm videlicet non ad voluptatem carnis aut sæculi vanitatem, sed ad iram, ad impatientiam, ad invidiam, ad amaritudinem animi provocamur, importunè ingerendo, si quid minùs amicabiliter minúsve discretè factum videtur, aut dictum. Si qua denique aut in signo aut in opere quolibet data videtur indignationis occasio, materia suspicionis. Huic ergo cogitationi non aliter quàm ipsi diabolo resistendum est; nec aliter ab eâ quàm ab ipsâ perfidiâ cavendum. Scriptum est enim: *In patientiâ vestrâ possidebitis animas vestras.* *Luc. cap. 21. vers. 19.*

Sap. cap. 7. v. 22. & 23.

Fuge igitur, fuge, fuge hos spiritus nequitiæ. *Spiritus intelligentiæ humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens.* Hunc tibi spiritum commendo.

O Judæi, quàm malignus vos agit spiritus! Terra movet, tartarum tremit, cautes dissiliunt, templi velum scinditur, monumenta panduntur, extinguuntur sidera, tunduntur pectora, & adhuc veritati resistitis? sed æquiore jure dixerim: O Christiani, clamant Prophetæ, clamant Apostoli, clamat è cruce Christus, & adhuc vitiorum somno indulgetis? ô surdi & impio lethargo mersi! clamatum hactenus satis est, tot cohortationibus, tot monitis, tot concionibus laboratum est excutiendo veterno, & adhuc jacetis pravâ vivendi consuetudine sepulti? saltem hic supremus morientis Christi clamor lethargum rumpat. Discite, dum vita est, vivere: suum quisque inquilinum vitium à se profliget, omnem in se vitiosam assuetudinem expugnet, seipsum animosè vincat, & triumphet. Hîc intimo scelerum horrore opus est, quisque malit ardentem potiùs rogum insilire, quàm sciens ac volens delinquere: satius est vitam centies & sexcenties amittere, quàm letali se culpâ vel unicâ obstringere. O Christiani, non tantùm saxa, sed & saxis duriora Judæorum corda discindit pœnitentia: *percutientes pectora sua revertebantur.* Et vester vos sopor etiámnum ligat, adhuc dormitis? adhuc otium & desidiam amatis? genium adhuc & profundam gulam tam sollicitè curatis? In omnem adhuc libidinem effusi ruitis? nummos adhuc ante virtutem colitis? adhuc invicem mordetis, & comeditis, & invidetis? Immortales adhuc iras geritis? cædes adhuc & vindictæ supplicia spiratis? Etiámnum animi sublati estis, & tantos vobis spiritus tantámque sumitis arrogantiam? suum vobis spiritum commendat & clamans, & expirans Christus. Surgite & exurgite à mortuis, & illuminabit vos Christus. Quem hic ultimus Christi clamor non excitat, non veternosus tantùm, nec tantùm mortuus, sed jam sepultus est, & propè in inferno. *Luc. c. vers.*

§. VII. *Præceptiones ad institutum duæ aliæ.*

III. Discè mori. Notissimum illud Annæi: *Vivere totâ vitâ discendum est; & quod magis fortasse mireberis, totâ vitâ discendum est mori. Tot maximi viri relictis omnibus impedimentis, cum divitiis, officiis, voluptatibus renuntiâssent, hoc unum in extremam usque ætatem egerunt, Seneca, ut scirent: plures tamen ex his nondum se scire confessi, è vitâ abierunt.* Ab hac unâ profectò scientiâ totius vitæ felicitas dependet. De summâ rerum agitur, quando mors vocat. In hoc puncto salutis nostræ cardo vertitur. De beatitudinis & cæli jacturâ periclitamur, cùm ad æternitatem evocamur. Nullum in omni vitâ graviorem, nullum magis serium laborem habemus, quàm hoc unum, *Mori.* Ad hunc igitur novissimum, sed & difficillimum, sed & periculosissimum laborem nos omni vitâ paremus: nullis hîc impendiis, nulli operæ parcendum. Ad ultimum hunc actum nostræ fabulæ nos priùs horis omnibus exerceamus. Quotidie & vel quâvis horâ dicendum: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum.* Ecclesia vocem præit. Nam eâ, quod Amalarius Trevirensis exponit, ter potissimùm utitur his vocibus. 1. In sacrâ synaxi porrigendâ, tamquam in mortis horâ sacerdos has voces effatur: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. Qui enim,* inquit Paulus, *manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Alimentum aut venenum est. 2. Ad precum horariarum clausulam eædem voces aliquoties repetuntur. Dormientes majoribus pluribúsque periculis quàm vigilantes subjecti sumus. 3. Ad vitæ finem. Tunc certè cacodæmon hominis calcaneo insidiatur, & nihil non agit, ut siquà possit, moribundum irretiat. Nunc igitur quisquis es, dum sospes & vivus es, spiritum tuum conditori tuo commenda. Confessus magni æris debitor in omnem se partem torquet, & paullatim circumspicit asylum, quò se recipiat, interim vetusta nomina sarcit novis, & versuram facit. Si denique abdicant omnia, ad destinatum properat asylum. Dominus Jesvs crucifixus refugium nostrum & virtus, asylum tutissimum est. Huc quotidie, huc quâvis horâ, idque in actionibus nostris omnibus, vigilanti oculo collineemus. Hic esto terminus noster, hæc nostra meta, ad quam eant omnia. *Commendemus animas nostras,* ut monet Petrus, *in benefactis fideli creatori.* Non cognatis, non amicis, non filiis, frustra id agimus. Cùm itaque suprema hæc hora illuxerit, age quod agis, non auri negotium tracta, sed cæli, ad obeundam mortem promptus, paratus

Discè mori. Totâ vitâ discendum est mori. Ab hac scientiâ pendet tius vitæ felicitas. *Senec. de brevit. vit. cap. 7. init.*

Ecclesia ter unius hîc vocis hoc sanctuarium *Amalar. de offic. divin. cap. 1. In sacrâ synaxi porrigendâ. 1. Cor. c. 11. vers. 29. 2. Ad finem.* *1. Petr. c. 4. vers. 19.*

ratus esto. Hîc velle tergiversari, valde noxium. Te tuáque omnia plenissimè Deo commenda. Assiduè cum Stephano clama: *Domine* JESV, *suscipe spiritum meum.* Ita Basilius Magnus, ita Rex Galliarum Ludovicus, ita innumeri alii Christum Servatorem imitati precabantur. Spiritus eo tempore curandus, cetera omnia Deo permittendo. Orto incendio ad id quod domus pretiosissimum habet, curritur. Arcam nummariam, aut si quid gemmarum vel thesauri loco servavimus, igni subducere properamus. Thesaurus noster, est animus noster; commendemus illum *in benefactis fideli creatori.*

Act. c. 7. vers. 59. Ludovicus Rex Galliæ IX.

4. Discè beari.

IV. Discè beari. Beatitudinis pars maxima est, divinis manibus & arbitrio Numinis committere omnia. Hîc solùm securitas, hîc rei nostræ augmentum, hîc opulentia, hîc vita est. Quæ nostris aliorúmve manibus inseruntur, mille periculis exponuntur, nimiùm intuta sunt. Monuit Christus, ut quod thesauri nobis est, hoc ærugini, furibus, igni, insidiis omnibus subtrahamus, & reponamus cælo, quò nec ærugo, nec fures, nec ignis, B nec insidiæ illæ possint pertingere. Codicis divini phrasis est: Posuit animam suam in manu suâ, hoc est, in summum se discrimen objecit. Quæcumque in manu Dei collocantur, seu voluntas nostra, sive facultates, seu eleemosynæ nostræ, loco sunt tutissimo; nemo hanc custodiam effringet. Dilucidè hoc Christus affirmans, *Oves meæ*, inquit, *vocem meam audiunt; & ego cognosco eas, & sequuntur me. Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu meâ.* Non miramur, Domine, è manibus tuis nil posse rapi; *Altissimum posuisti refugium tuum, non accedet ad te malum.*

Ioan. c. 10. v. 27. & 28.

Psal. 9. v. 9. & 10.

Qui se suáque omnia in manu Dei ponunt?

Is porrò in manu Dei se súaque omnia ponit, qui cuncta negotia sua, eorúmque exitum, qui tam gaudia sua, quàm suos mœrores, qui omnem suam voluntatem séque totum ex integro divinæ voluntati tradit ac submittit, sibíque ipse dicit: Deus suprà me curat, tamquam me solum curet; fido illi, cui me committo perfectissimè, quod partium mearum est, facio; cetera prorsus C omnia divinæ gubernationi ac providentiæ permitto. Prævio Deo, prævio Christo nocere mihi nec hominum quisquam nec dæmonum potest, nisi ego mihi noceam ipse. Nisi meo mémet gladio convulnerem, hâc certè invulneratus persisto.

Laudat hûc loci Petrus Gregorius Tholosanus hom. 1. Comment. in syntaxes artis mirabilis, lib. 3. cap. 12. num. 1.

Rabbi Moyses epistolâ ad Judæos Massiliæ degentes, ait, divinæ legis fundamentum esse hoc, quod omnium animis altissimè infigendum: omnia in mundo contingentia, miseriæ omnes & pœnæ, castigationes & turbelæ omnes, à voluntate nostrâ proficiscuntur, nobísque propter nostras immittuntur noxas. Ita profectò est: Unum atque unicum in orbe malum est peccatum, malorum omnium seminarium. Ab hoc tuti simus, & illæsi erimus ab omni malo. Verissima terræ beatitudo est, Peccatum fugere, & totum sese Deo committere. *Discè beari.* Et cur Deo non nostra omnia in manus demus? Sartori pannum, corium, telam, bombycinam, scutulatam, Damascenam, holosericam, pictam, Attalicam credimus, cum liberali dicto, Sume hinc quantum opus, & vestem concinna: non est quod textili materiæ parcas; Et avaritiâ tam exitiabili voluntatem nostram nostráque omnia non credamus Deo?

Terræ Beatitudo est peccatum fugere, & totum sese Deo committere.

Psal. 30. v. 16. Hebræa: In manibus tuis tempora mea.

Sapienter & sanctè David, *In manibus tuis*, inquit, *sortes meæ.* Tu illas misce, tempera, dispone: quidquid demum mihi est eventurum, è manibus tuis expecto, id omne paratissimâ voluntate accepturus. Sat bonum, & sat fortem habeo protectorem Deum meum, cui vitæ mortisque meæ summam confidentissimè credo. Vivam quamdiu volueris, mi Deus, & quando volueris, moriar. Idcirco jam nunc & quovis momento spiritum meum in tuas manus commendo.

Si cui prospecturus dicat Deus: Elige tibi fidum hominem, cui negotia tua committas. Patrem, opinor, aut matrem, aut quem amicorum sciret fidelissimum, A eligeret. At habemus his longè fideliorem, quia & providentiorem & nostri amantiorem Christum Dominum. Hoc sciamus, *quia omnia dedit ei Pater in manus.* Si omnia, cur nos facultates à Patre datas his manibus subtrahamus? Obi orbem, homo diffidens, num invenias manus, quæ cælum condere, & stellis inoculare, quæ terram æëris medio firmare, & eam plantis, animalibus, metallis opulentare possint. Manus Domini fecerunt hæc omnia. *In manus ejus omnes fines terræ.* Orbem obi, homo incredule, & manus medicas quære, quæ cæcos, surdos, mutos, quæ hydropicos paralyticos, fanaticos, energumenos, lunaticos, quocumque morbo ægros contactu solo sanare possint. Hoc Christi manus possunt. Hinc *omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.* Universos orbis sinus peragra, homo pusillanimis & emortuæ fidei, quære manus, quæ pro te vinctæ, terebratæ, confossæ, vulneratæ, clavis transfixæ sint, nec alias uspiam reperies nisi Christi B manus. Quin igitur his ipsis manibus quavis horâ, quovis momento te tuáque omnia, ingenti animo summâque fiduciâ commendas & clamas. *In manus tuas commendo spiritum meum; redemisti me Domine Deus veritatis.*

Ioan. cap. 13. vers. 3.

Psal. 94. v. 4.

Luc. cap. 6. vers. 19.

Psal. 30. v. 6.

CAPVT VII.

De beatissimo Christi Reviviscentis horto.

LVgentis Ecclesiæ sacrum carmen est: *Ecce quomodo moritur justus, & nemo percipit corde.* Verissimum. Moritur Christus, & quis est qui hanc mortem percipiat corde? Iconem crucifixi JESV salutamus osculis. Piè hoc: sed ubi cor? Ceremoniis inhæremus, sed ubi dolentis animus? Crucem veneramur, sed quis pendentis in cruce societatem ambit? Morientem Christum aspicimus; sed ubi commorientes sunt? Ah! nemo percipit corde. C

Ergo mortuus est justorum omnium justissimus, sed mortem vicit moriendo. *Si ergo*, inquit Bernardus, *desideras Deum videre sublimem, humilem priùs IESVM videre curato. Intuere priùs exaltatum serpentem in deserto, si videre desideras regem in solio residentem. Ista & humiliet visio, ut illa exaltet humiliatum; reprimat ista timorem tuum, ut illa repleat desiderium tuum.* Mors Christi tot sæculis sperata, tot annorum centuriis expectata, tot desideriis ac gemitibus optata, tot vatum oraculis denuntiata, tot sacrificiorum differentiis adumbrata, in vitam nos omnes restituit. Hac unâ morte vivimus, aliter æternùm moriturí, nisi illa præcessisset: æterno cælorum exilio damnandi, nisi mors illa patriæ, quam perdideramus, restituisset; æternâ premendi servitute, nisi mors ista in libertatem asseruisset; vinculis perpetuis, immiti æternitatis carcere damnandi, nisi mors Christi nos exolvisset.

Bernard. serm. 1. de verbis Isaiæ.

Per mortẽ Christi vivimus, æternùm perituri ni præcessisset.

Non falsus, sed impius fuit vates, qui dixerat: *Expedit nobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* D Periisset non Israëlis tantùm populus, sed humana gens universa. Unâ igitur morte vivimus omnes, morituri omnes sine hac morte. Mirum, ter mirum: Mors nisi perimere docta, vitam est largita.

Ioan. cap. 11. vers. 50.

Vivit Dominus JESVS, qui in cruce nostri causâ est mortuus: *Surrexit sicut dixit.* Pendentis in trabe mortem consideravimus; nunc & redivivi gloriam contemplemur. Hæc duo tam sibi adversantia juxta se statuere nostri erat consilii, principio hujus libri. Et ejus rei causam assignabimus.

Matt. c. 28. vers. 6.

§. I. *Mors & vita juxta se posita magis elucescunt.*

ITa se habet multarum rerum venustas & pulchritudo, ut, nisi eam deformitas & opposita turpitudo comitetur, vel etiam præcedat, multum illa sui amittat, & in-

Venustas multarum rerum nisi eam defor-

mitas comitetur vel præcedat incipit vilescere.

& incipiat vilescere. Solem etsi per se pulcherrimum, illum tamen multò gratiorem roriflua nox facit, & nigræ matri obductum pallium. Æstatem ex se amœnissimam, plurimùm tamen hiems commendat, & glacialia illa marmora, & canæ nivis inamœnum velamen. Valetudinem nulli non jucundam, tamen eam jucundiorem reddit invaletudo. Cibus suavis non est, quàm qui post famem sumitur: potus hilaris non est, quàm qui post sitim conceditur. Non est accepta quies, quàm quæ laborem sequitur. Quid cælo favente & innubi lætius? minùs tamen esset, nisi ei formam hanc commendabilem faceret nigrarum nubium deformitas & horror. Risus etsi naturâ suâ delectet, magis tamen sapit post lacrymas. Illius diei, quâ Christus in vitam rediit, lætitiam, perquàm auget prægressa tristitia: ridentis denuo cæli favorem, emissæ priùs lacrymæ commendant. Christum in vitam reducem mors fecit, mors illa, quæ astra jussit expallescere, cælum nigrescere, ingemiscere saxa: mors illa, quæ vitam imperavit mori, & eos qui pridem mortui, è tumbis provocavit: mors illa, quæ totum fecit lugere orbem, eumdémque totum fecit gaudere. Hiems fuit & acerba, quæ multarum virtutum flores necavit, & ipsum vitæ florem conculcavit letali frigore. At conculcatus flos iste, caput denuo erexit & ostendit se vivere, stetitque erectus in eo ipso horto, in quo depressus ante jacuit. Horte beate, quàm mihi intimos percellis sensus, cùm de te cogito!

Prægressa tristitia auget illius diei lætitiam, quâ Christus in vitam rediit.

Superi, date veniam, avelli ab hoc horto nequeo, in quo noster Servator ut flos agri, aratro crucis contusus jacuit, livore, pallore, vulnere plenus. At odor & color, & recens vita huic flori in hoc horto rediit. Horte divine! si licet, pedem in te penetro: da, quæso te, ingressuro mihi aditum. Sed & vos omnes alios invito, ut hunc deliciarum locum juxtà mecum ingrediamini, fausto & benevolo, quod opto, pede. Neque puto, hujus ingressûs pœnitebit: ipse forsan hortulanus occurret, qui ducat, qui viam monstret, qui florum arcana, herbarum abdita, arborum secreta edisserat, & voluptatem nobis pariat Christo redivivo dignam. Ingrediamur propitio Numine.

§. II. *In Horto Christus ad vitam redit.*

CÆlum mihi videre videor, non hortum, cùm hoc amœnitatis theatrum intueor, in quo scintillantes micantésque variè flores magis profectò nitent, quàm illi astrorum ignes serenâ nocte. Campos Elysios prisca poësis somniavit, & locavit illos in inferorum regione. Somnium planè fuit, imò delirium: nam quæ sit apud inferos vel umbra voluptatis? Hic hortus, hic verè campus Elysius est, quem suæ post mortem quieti, quem suo post reducem vitam triumpho delegit Servator, cùmque magis ornavit, quàm ullus Imperatorum suum, etsi suâ manu constitum.

Egregium profectò & laudabile fuit priscorum studium in re hortensi, quam, qui Epicuro ut auctori attribuunt, meo judicio largiter errant. Nam in hanc hortorum voluptatem ab omni ævo cupidè consenserunt clarissimi virorum. Et sacras litteras lustramus? Videbimus unà cum orbe nato natos hortos, quos Deus ipse primo homini domicilium attribuit, & velut sedem beatæ vitæ. Profanas paginas inspicimus? Ecce Semiramidis hortus aëreus & pensilis, in quo construendo trecenta millia hominum desudârunt. Ah! quàm hic noster hortus minùs operosus, & multò cultior est: ille laborem, iste nitorem habet majorem. Quid enim ille habuit, nisi fontes, flores, arbores: iste verò eum in se recepit, à quo fons omnis, flos & arbos accepit originem. Celebres sunt & Hesperidum horti, in quibus

Arboreæ frondes auro radiante nitentes
Ex auro ramos, ex auro poma ferebant,

quæ Ladon draco custodiebat. Noti sunt & Corcyrei regis Alcinoi, Adonidis & Tantali vireta & horti, quos proverbia loquuntur & fabulæ. In certis verisque historiis reperiuntur Cyri regis manu instituta plantaria. Sed habeat suos sibi hortos rex Cyrus, hunc ego malo, cui Christus suum corpus quasi granum inseminavit, eúmque tanti thesauri custodem & tutorem esse voluit. Jam inter Græcos Romanósque, quot illustres viros est producere, qui positis aliis curis, soli fuerunt in hac curâ. E Græcis quidem reperio in hortis omnes Philosophos & sapientes, qui remoti ab insano foro & urbe, hortorum se spatiis sepibúsque clauserunt. E Romanis Tarquinium regem video jam tum priscâ illâ Româ, in hortis molliter ambulantem & papaverum capita resecantem. Catonem Censorium agnosco rei hortensi deditum, & de eâ seriò scribentem. Lucullum post Asiaticas contra Mithridatem victorias, in viridibus istis & floriferis ædibus orientem conspicor. Sullam abjectâ Dictaturâ, suaviter hîc inter flores senescentem intueor. Diocletianum Principem olera sua & lactucas ad Salonam, purpuræ & omnibus sceptris præferentem admiror. Sed en, dum illustres hortulanos recito, hortulanum video, qui humanâ quidem specie augustior, habitu tamen est ab humano nil differente. Et nisi me fallunt oculi, sermones miscet cum feminâ, quam Magdalenam nominant. Quis iste hortulanus? alium vultus, alium vestis loquitur; ille Deum, hæc hominem fatetur. Non errem, credo, si hunc hortulanum eum esse dicam, qui ante triduum magis sanguine quàm pulvere oblitus, vulneribus magis quàm sordibus deformatus, latronum medius in infami stipite exhalavit animam. Reverâ hic ipsus est, qui animorum hortos aliquot annis cælestis doctrinæ semine percoluit, tandem pro tam fideliter positâ operâ in crucem actus, & in horti monumentum è cruce delatus est; hodie redivivus pristinam & ampliorem dignitatem recuperavit. Non multùm absimili fato (si summis ima fas comparare) Abdalonymus ad diadema & purpuram pervenit.

Horti à Deo primo homini pro domicilio attributi.

§. III. *Abdalonymus ex horto ad purpuram & sceptrum prodit.*

ERat Sidoniæ rex dandus, Justino & Curtio testibus. Erant Hephæstioni Alexandri clarissimo duci clari juvenes, qui factâ sibi potestate regnandi, negaverunt quemquam patrio more ad id fastigium recipi, nisi regiâ stirpe ortum. Admiratus Hephæstio magnitudinem animi spernentis quod alii per ignes ferrúmque peterent, Vos quidem macti virtute, inquit, estote, qui primi intellexistis, quantò majus esset regnum fastidire quàm accipere. Ceterùm date aliquem regiæ stirpis, qui meminerit à vobis acceptum habere se regnum. At illi statuunt neminem esse potiorem quàm Abdalonymum quemdam, longâ quidem cognatione stirpi regiæ annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum colentem exiguâ stipe. Caussa ei paupertatis, sicut plerisque, probitas erat, intentúsque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat. Subitò igitur dicti juvenes cum regiæ vestis insignibus hortum intrant, quem fortè steriles herbas eligens Abdalonymus repurgabat. Tunc rege eo salutato, alter ex his, Habitus, inquit, hic quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permutandus tibi est. Ablue corpus illuvie, æterniséque sordibus squalidum. Cape regis animú, & in eam fortunam, quâ dignus es, istam continentiam perfer. Et cùm in regali solio residebis, vitæ necisque omnium Dominus, cave obliviscaris hujus statûs, in quo accipis regnum, imò propter quem. Somnio similis res Abdalonymo videbatur. Interdum satisne sani essent, quòd tam protervè sibi illuderent, percunctabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est, & injecta purpura, & fides à jurantibus facta seriò, jam rex iisdem comitantibus in regiam pervenit, quem cùm

Abdalonymus hortulanus deligitur regem. Curt. lib. 4. cap. 1.

diu

diu contemplatus fuisset Alexander, Corporis, inquit, habitus famæ generis non repugnat: sed libet scire, inopiam quâ patientiâ tuleris. Tum ille novus rex, Utinam, inquit, eodem animo regnum pati possim! Hæ manus suffecere desiderio meo: nihil habenti nihil defuit. Alexander delectatus hac indole, non regiam modò supellectilem ei attribui jussit, sed pleraque etiam ex Persicâ prædâ, regionem quoque urbi appositam ditioni ejus adjecit.

Cui Alexander regiam supellectilem attribui jubet.

Videtis nostrum hunc cælestem hortulanum in Abdalonymo depictum. An non Christus Deus, qui in vitam hodie redux, regiam stirpem extremâ paupertate celavit, summâ abjectione texit, occultavit infandâ morte? Eò námque calamitatum sponte devolutus est, ut per totum corpus sputis, livore, plagis, cruore fœdatus, non tantùm non regiam, sed nec humanam quidem formam præ se ferret, & inter parricidas in furcâ pendulus, indignante cælo, fremente terrâ, astris lugentibus, gementibus saxis vitam poneret, sed triduo pòst recepturus. Recepit hodie, & revixit, in horto funeratus hortulanus. At non vitam tantùm recepit, sed & accepit immortalem purpuram, & è cælo diadema. Somnium hoc visum est multis, ipsis etiam undenis hujus hortulani asseclis. *Et regressæ à monumento*, inquit Lucas, *nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Iohanna, & Maria Iacobi, & ceteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc: Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis.* Vix induci poterant, ut crederent, hominem illum tam ignominiosâ morte sublatum, in vitam assertum tam gloriosam. Sed adest in hoc ipso horto juvenis è cælo candidâ byssо amictus: adest, non ut redivivo huic hortulano insignia regni deferat, sed ut delata nuntiet, & fidem faciat incredulis. Hic ergo verus Abdalonymus à morte ad vitam, à cruce ad solium, à spineo serto ad diadema, à sordibus ad purpuram, ab ignominiâ ad gloriam, ab horto ad cælum vocatus, prædam non è Persidе, sed ex orco abductam secum avexit: hanc suo cruore partam stitit æterno Patri, à quo, vitæ necisque omnium constitutus Dominus, regnum accepit orbem universum.

Christus non solùm vitam sed & immortalem purpuram accepit, & è cælo diadema. *Luc. cap. 24. vers. 9. & seqq.*

Ejus rei testis angelus.

§. IV. *Paulinus ab horto in sacrum solium revertit.*

Occurrit hîc, quod de Paulino Nolano Præsule, testes credi dignissimi referunt. Hic magnus Antistes, cùm in captivorum libertatem argentum omne erogâsset, nec liberâsset omnes, tandem pro redimendo viduæ filio, seipsum in Africam vendidit, & pervenit ad generum Guntharii regis, cui eâ lege se mancipavit, ut liber abiret viduæ filius. Abivit ille, remansit iste. Quem cùm barbarus hortorum culturam callere intellexisset, sthis illum hortis præfecit, imò suum fecit & amicum. Vultu siquidem Paulinus erat elegantiore, industria rariore, cultiore sermone, quibus se ita probavit suo hero hic servus, ut tandem illi Dominus reditum in patriam, & quidquid aliud à se peteret, promitteret annuendum. Cui Paulinus, Unum est, inquit, beneficium, ô Domine, quod à te postulem. Me liberum esse, in patriam redire, meis restitui quid juvet, si multi meorum absint, & adhuc in vinculis ingemiscant? Quæso te, meæ civitatis aliquot captivos tenes: dimitte unà, & æquam libertatem indulge omnibus. Omnia annuit regis gener, & naves ad abitum frumento instrui præcepit. Interea illud Vandalorum flagellum Guntharius moritur, Paulinus dimittitur, & ad suos cum suorum parte redit feliciter.

Paulinus Nolanus præsul pro redimendo viduæ filio se vendidit.

Christe, Rex redivive & immortalis, quàm in plerisque omnibus huic hortulano feciſti paria? Serviviſti, non in cælo (quæ enim ibi servitus?) sed in hac horridâ solitudine. Serviviſti, non coactus (quis enim cogeret?) sed sponte tuâ & volens lubens. Serviviſti non pro amicò (quid enim hoc tanti?) sed pro inimicissimo tibi homine. Et quis tuæ servitutis potissimus labor? Hortus iste, mundus iste, quem sterilem & incultum percoluisti. Sed gratia, quam hic hortus optimo suo cultori retulit, crux fuit, in quo durissimo lecto hîc hortulanus occubuit. Funus illius ex infami monte in hortum delatum, & illatum est saxeo sepulchro. Actuarius cæli Joannes id testatur: *Erat autem in loco, inquit, ubi crucifixus est, Ioan. c. 19. hortus, & in horto monumentum novum, in quo nondum v. 41. & 42. quisquam positus erat. Ibi ergo propter Parasceven Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt* Jesvm. Lugubria hactenus omnia & tristia. At tertio die à suo funere redivivus obambulat in horto hortulanus iste, & cum magnâ suorum parte, reditum in patriam, hoc est, in cælum meditatur.

Horte fortunatissime, qui conscius fuisti magni simul mœroris & gaudii! Tu hortule lactymas excepisti, quas fuderunt, qui tulerunt in tuum gremium orbis Servatorem. Tu mœstitiam vidisti eorum, qui mortis victorem mortuum, intra tua septa sepeliverunt: Tu lamenta illorum & planctus audivisti, qui vitam in cruce extinctam, in te, ô horte, sepultam deseruerunt. Sed hæc tibi amara & funebria. Illud verò lætissimum, quòd tu idem horte, vitæ Dominum in vitam restitutum, hortulani formâ in te inambulantem primus vidisti, & multis illum ut mortuum lugentibus, vivum videndum exhibuisti. Cujus umquam horti dignitas, ô veræ voluptatis sedes, tuâ fuit superior? quæ tempe aut viridaria, quæ silvæ aut vivaria nitelam tuam æquârunt & elegantiam? Valere mihi vel mille paradisi, valete. Vestras ego voluptates non ambio. Hic mihi hortus vobis jucundior est, quia illum regem in illo reperio, qui, quotquot vult paradisorum millia, vel verbo potest extruere. Verè hortorum omnium decus es, ô magnum terræ delicium & mundi ocellus Solymæe horte! Sed heu, quàm vix ullum à mœrore purum fluit gaudium! Est & hîc quod lætitiam turbet, & hujus horti ex parte fœdet elegantiam.

§. V. *In Christi Resurgentis horto sibilant serpentes, mendacissimi milites.*

Serpentes sub herbis hîc delitescunt, & quò metum augeant, horrendum sibilant pestilentes hi colubri. An non viros dracones, milites illi, qui Dominicum sepulchrum accubant? Non in vitam revocatus, vociferantur illi, sed è conditorio ablatus est Galilæus vester. Agnosco noxios afflatus istorum draconum, quos Hebræi Pontifices argenteâ offâ demulserunt, & hæc in Christum tam impia jusserunt evomere. Sed dicite, scelestissimi milites, si ille crucifixus homo ablatus est, quis abstulit? Discipuli. Itáne discipuli? Illi scilicet, qui pæne ad ancillæ voculam exanimati conciderunt? Illi, qui triduo antè vivum deseruerunt, tanto cum periculo repetiverunt mortuum? Mendacissimi blaterones quid dicitis? Et quando hi discipuli suum Magistrum ita subduxerunt? Cùm dormiremus. Itáne verò? ad vigilandum & servandum vos appositos censebam: ut video, ad dormitandum conducti estis, egregii vigiles. An non vestram tam apertam vanitatem & manifestò arguendam putâstis? Hoc sub Alexandro Severo feciſſetis, fumo (ut vobis dignum) in cruce fuisſetis necati, clamante præcone: Fumo puniuntur, qui vendiderunt fumum. Et moris fuit in Thessaliâ, ut si quis mortui custodiam promisisset, perpetem noctem eximiè vigilaret, exertis & inconversis oculis, semper in cadaver intentis, nec aciem usquam divertеret, imò nec obliquaret quidem: & manè si corpus non integrum restituisset, quidquid inde decerptum imminutumque fuisset, id omne de facie suâ desectum sarcire compellebatur. Si hæc lex in vos valeret, an non totum corpus vestrum deberetis, qui cadaver custodiendum, totum perdidistis? Sed uti

Christus à militibus custodibus ablatus è monumento dicitur.

essions vestra falsitas pateat magis, agite, ô vigilantissimi excubitores: si discipuli illud saxo clausum cadaver sunt furati, cur nemo vestrûm restitit, cur omnes hoc passi? Dormivimus. Quomodo ergo clancularios illos fures vidistis, si dormivistis? nisi fortè vos apertis oculis dormiatis ut lepores? At forsan id quod narratis, somniastis? Fidem ergo dictis vestris ne sperate, somnia narratis, quibus nihil est fallacius. Quid igitur obducitis venenatæ hydræ, quid respondetis Plutonis vernæ, quâ ratione fures factus Christi discipulos? Audivimus id ex aliis. Eja verò ex aliis; quibusnam illis aliis? An præter vos alii quoque aderant, qui ipsos custodirent custodes, ne quis auferret dormientes? Perfrictæ frontes, adeóne pudorem omisem decoxistis, ut hanc fabulam in vulgus spargere non vereremini? Quis heri natus infans hoc tam luculentum commentum non tangat? sed crocitate mendaces corvi, & Christum in vitam denuo assertum negate: nihil evincitis, nisi hoc solùm, ut plus majestatis & laudis habeat in lucem producta veritas. Resurrexit cruci affixus sicut dixit. Cerne jam manus Judææ, quas fixeras cerne latus Romane, quod foderas; intuere, Fallitas, corpus redivivum, quod à discipulis subductum sparseras. Hoc Petrus Chrysologus aurei vir eloquii venustè prosecutus, *Inter hæc*, inquit, *Iudæi crimina, aut malè emunt sua, aut distrahunt pejus aliena, dum peccata taxant pretio, dum pecuniâ pensant & compensant delicta: dum in sceleribus suis fundunt, quod toto scelere congregaverunt. Sic Iudam comparant traditorem Domini sui, & pretio Redemptoris mundi sanguinem pensant: sic aperti sepulchri fidem claudunt sæculo, ut negandæ resurrectionis crimen nummis criminum mercarentur. Pecuniam*, inquit, *copiosam dederunt militibus, dicentes, Dicite, quia discipuli ejus venerunt nocte, & furati sunt eum, nobis dormientibus: & si hoc Præses audierit, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi acceptâ pecuniâ fecerunt sicut erant edocti; & diffamatum est verbum istud apud Iudæos usque in hodiernum diem. Apud Iudæos; numquid apud Christianos? Iudæe, quod tu in Iudeâ obscurabas auro, fide toto clamavit & eluxit in mundo: discipuli receperunt, non furati sunt Christum: tu perfidiam comparâsti, sed non furatus es veritatem. Iudæe, resurrexit Christus, tu pecuniam perdidisti.* Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. *Iudæe, Christus vivit: tu & te & tuos posteris occidisti.*

Petrus Chrysolog. serm. 77. mihi p. 203.

Matt. c. 27. vers. 25.

Sed ad te redeo, divine Hortulane, & quàm tecum finio, priùs id unum exte quæro: Cur, Christe, hos virulentos basiliscos in horto illo passus es, in quo placidè letalem somnum dormivisti? Cur circa illud sepulchrum, in quo à cruce quievisti, has bestias stabulari permisisti? Si bene conjicio, bone Jesv, per hos ipsos fabularum præcones veritatem magis in lucem dari voluisti. Et naturæ opera si spectemus, spinæ rosas armant, mella defendunt aculei, aurum imæ specus, gemmas ima maria; & est cùm sol per nubem ferit potentiùs. Tu item Sol vere, Christe triumphator, per hanc commentorum nubem potentiam tuam magis asseruisti; neque sic effulsisset veritas, nisi eam falsitatis caligo sic pressisset; neque hortus iste ita frequentatus fuisset, nisi priùs ab istis serpentibus fuisset ita vastatus. Honor istius horti è contemptu crevit, fama illius auxit ab infamiâ. Furtum in eo commissum spargebatur, sed tandem patuit Veritas, & purpureum honoris Ver per hoc viretum semet difflavit. Ita fieri decuit in eo horto, in quo vita sepulta jacuit, & à seipsâ sibi restituta, mortem sepelivit.

Veritas resurrectionis Christi per fabularũ præcones magis in lucem data est.

CAPVT IX.

De futurâ mortuorum in vitam revocatione.

Luc. cap. 18. vers. 32.

CHristus igitur resurrexit, sicut de seipso dixit: *Tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur; & postquam flagellaverint, occident eum, & tertiâ die resurget.* Resurrexit, sicut dixit: *Ego sum resurrectio & vita; qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet. Et omnis qui vivit & credit in me, non morietur in æternum. Hæc est enim voluntas ejus, qui misit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die.* Resurrexit sicut dixit. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in quâ omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei; & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem judicii.* Ne miremur, neque dubitemus: *de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt alii in vitam æternam, & alii in opprobrium ut videant semper. Si credimus, quòd* Jesvs *mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt per* Jesvm, *adducet cum eo. Scientes, quoniam qui suscitavit* Jesvm, *& nos cum* Jesv *suscitabit, & constituet vobiscum. Si complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus. Si mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam vivemus cum Christo; scientes quòd Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur.* De Reviviscente Christo superiori capite diximus; jam & de nostrâ in vitam revocatione paucula addamus.

Ioan. cap. 6. vers. 39. Ioan. cap. 5. vers. 28. Dan. 12. vers. 2. 1. Thess. 4. vers. 14. 2. ad Cor. cap. 4. ad Rom. cap. 6. vers. 5. Rom. cap. 6. vers. 9.

§. I. *Mortuorum in vitam reditus nec priscis Philosophis ignotus.*

AQuila cornicum aut psittacorum insidiis intercepta, pennis se spoliari non vetat, occasionem nacta injuriam ulciscitur, & obvium inimicum rostro transfigit. Avis est, quam Indi Zebut appellant, hæc balænæ os insidet, seque grandibus illis faucibus hauriri permittit, callido consilio: nam alvo recepta in cor rostro incurrit, quo perroso cæte illud immane perimit. Aquila quæ supernè se in has valles ruit, ab Hebræis capta, ligata, laniata, vulsa, trabi fixa, à morte transfixa, opportunè tertiâ post mortem obitam die, hostem ultum ivit, & in mortem telum illud regessit, quod suómet gessit corpore. Revixit Servator noster. Absorptus videbatur, & erat etiam à mortalium voracissimâ voragine, sed dum saxeo illo ventre clausus jacuit, cor morti peredit, & mortem ipsam mori coëgit. Capiti nostro vitam redditam spectamus, nobis uti membris speramus reddendam. Sed spes hæc vacillat sæpe, ideo nunc illam confirmatum ibo, & de mortuorum in vitam reditu pauca disseram.

Christus aquila Hieron. capta, ligata, laniata, vulsa, trabi fixa, à morte transfixa, terræ illatus, morte in mortem telum regessit.

Rem magnam adfectas, inquis, & campum ingrederis, quem vix pervolet Tertullianus Pegasus. Omnia consentio, & cedo. Sed quis nescit rerum etiam maximarum esse compendia? Reperit & orbis suam epitomen Romam. Carolo Imperatori anulus fuit, in quo præter indicem, libramenta, rotulas, etiam campanula; & hic digito, ut ceteri, insertus est anulus. Notus & ille Pyrrhi, in quo gemma, quæ Novensiles Deas cum Apolline citharam tenente, à naturæ artificio accepit. Homericam Iliadem nux unica concluſit. Neque ego me inter hos artifices numero. Hoc solum affirmo, multa dici posse compendio. Bono animo lectorem esse jubeo, ad Romanam clepsydram non perorabo.

Leonis exuvias à tineis immunes durare, naturæ scriptores docent. Leo noster è stirpe Judâ, in prælio cruento cecidit, sed ideo ut nos cadentes erigeret. Illatæ sunt tumulo illius quasi exuviæ, vermium familiæ credebatur offusum pabulum. Sed Leo fuit, nec quidquam in illum juris tinearum dentibus. Integer è marmoreâ tumbâ prodiit, & sacro rugitu universum orbem à funere revocavit. Nos quidem morti paramur omnes, illam experti antequam nati: mors enim est non esse, & hunc ipsum, quem agimus diem, cum morte dividimus. Æterna lex à principio dicta omni huic mundo, oriri, aboriri. Nec quidquam stabile aut firmum arbiter ille rerum esse voluit, præter seipsum. Abeunt omnia in nascendi pereundique fatalem gyrum, & longævum aliquid

Christus mortuus est, & à mortuis erigens.

quid est in hac machinâ, æternum nihil. Mors it per omnes, & vivere non vult, uti rectè Seneca, qui non vult mori. Sed post mortem denuo vita erit, & vera vita. Dies erit, cùm tellus parturiet, quotquot fovit intra viscera tantâ sæculorum ambage. Animabuntur ossa divino flamine, & umbræ prodibunt è tumulis. Nihil esse post mortem, vociferatur senex ille de horto. Sed ad haram abeant hæ voces, è quâ prolatæ, vel ad orcum potiùs, in quo natæ. Meliùs aliorum Philosophorum scholæ, quæ animos in sua domicilia redituros adstruxerunt. Donandus veniâ præ aliis Pythagoras, qui non interire, sed transire animum de corpore in corpus voluit vagâ quadam peregrinatione. Sed decantatum hoc satis & etiam explosum. Certè plerique olim sapientes, in ceteris cæci, hoc tamen viderunt, cum corpore non extingui animas. Præclarissimè hac de re Annæus philosophus dissertans, *Mors*, inquit, *nullum habet incommodum. Quòd si tanta cupiditas longioris ævi te tenet, cogita nihil eorum, quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam, ex quâ prodierunt, ac mox processura sunt, reconduntur, consumi. Desinunt ista, non pereunt. Et mors quam pertimescimus ac recusamus, intermittit vitam, non eripit. Veniet iterum, qui nos in lucem reponat, dies. Æquo animo debet redituros exire. Observa orbem rerum in se remeantium: videbis in hoc mundo nihil extingui, sed vicibus descendere ac resurgere. Æstas abit, sed alter annus illam adducit: hiems cecidit, referent illam sui menses: solem nox obruit, sed ipsam statim dies abiget. Stellarum iste decursus, quidquid præterierit, repetit.* Tangit & Lucretius hoc dogma lib. 3.

Nec si materiam nostram collegerit ætas
Post obitum, rursúmque redegerit, ut sita nunc est,
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ.

Sed nihil roboris ab illis ad meam caussam postulo. Alia mihi firmamina & solidiora.

Epicurus.

Seneca ep. 36. fine.

§. II. *Mortuos in vitam redituros, variis argumentis docet Natura.*

ANastasin Deus priùs operibus docuit, quàm litteris; ante viribus ostendit, quàm verbis. Naturam præmisit, missurus naturæ interpretes. Quid diei noctisque ortus & obitus clamant, quàm animi in corpus reditum, cui tot sectarum hydræ obsibilant. Considera mihi, quisquis Sadducæam luem oles, quotidiana naturæ miracula. Quot diebus dies moritur, & tenebris sepelitur. Funestatur orbis honor, & atro syrmate cuncta vestiuntur. Sordent, silent, stupent omnia; ubique justitium est, ubique rerum alta quies. Sic amissa lux lugetur: & tamen rursus cum suo cultu, cum suâ dote, cum sole suo eadem & integra dies orbi universo reviviscit; mortem suam, noctem internecat: tumulum suum tenebras disturbat, hæres sibimet existit, donec & nox reviviscat cum suo & illa comitatu; donec & nocturnus sol, luna, os suum cælo exerat, & accendantur denuo nocturnæ cæli faculæ, quas mundi oculus matutinâ luce obruerat. Quid menstrua senescentis lunæ dispendia tam constanter tot annis reparata, quid docent aliud quàm exulum animorum in suas domos regressum?

Diei & noctis ortus & obitus, animi in corpus reditum significat.

De cælo terra disciplinam accipit, & discit arbores post folia vestire, floribus colorem & odorem reddere, herbis viridem vitam restituere, exhibere eadem quæ mortua sunt semina, nec priùs exhibere quàm mortua. Mira ratio. Ut reddat tellus, eripit; perdit, ut custodiat; ut integret, vitiat; enecat, ut in vitam revocet. Omnia in statum redeunt, cùm abscesserint; omnia incipiunt, cùm desierint; & ideo finiuntur, ut fiant. Totus hic igitur revolubilis rerum ordo, quàm perdocet manifestè, omne hominum genus post longum illum & ferreum somnum huic luci, & quidem meliori, restituendum. Quòd si necdum docenti te naturæ accedis, vestigia mea sequere, ad agros te manu duco. En tibi; unum dumtaxat granum seritur sine folliculi veste, sine fundamento spicæ, sine munimento aristæ, sine culmi superbiâ. Ita, inquam, seritur, & satum etiam moritur, sed morte tam fœcundâ, ut post certas anni vices resurgat, cultu munitum, numero auctum, ordine structum, compagine ædificatum. Et adeò in hac morte sterile fenus non est; ut (sic me docent Indicæ historiæ) duo millia granorum fuerint numerata ex unicâ aristâ. Et adhuc ambigis ossa nostra & cineres in vitam post mortem asserendos? An & aër mihi scrutandus, & montium juga, ut futuram ἀνάστασιν illic ostendam? Non recuso. Neque inviæ rupes, neque aspera cautium malignitas auspicata comprimet vestigia. Tu modò præeuntem sequere. Intuere homo nullius fidei, orientis amicum, qui redivivus suo è funere nascitur. Quippe senio jam tardus in flammis finire parat, ut vitam, quam vivus retinere non potest, recipiat mortuus. Odorum comportat fomitem, è quo tenuem acervum molitur, qui nidus sit & tumulus, bustum & domicilium, in quod à sole flammam devocat alarum concussu. Mox Sabæis ramis illapsus ignis plumas populatur, & avem post avitium victuram consumit. Protinus è cinere um massâ vermis, inde ovum, hinc alter aut idem Phœnix prodit, sine suo expers finis, sibimet parens & soboles, spei nostræ verum specimen, & ingens argumentum animandi denuo post putredinem humani cineris. Ergo nos interibimus, nec redibimus in vitam, Arabiæ volucres immortales vivent? Multis passeribus antistamus, si non & phœnicibus, nihil magnum: colubri stringunt exuvias, & novam sibi juventutem concinnant, homo id nequeat?

Phœnicem.

§. III. *Profanis & sacris historiis noster in vitam reditus affirmatur.*

SEd num hic limus, inquis, & hoc cœnum, corpus hominis æstimandum tanti, ut solutum reparetur? Certè tanti. Nec; oberit illi origo sua è terrâ, quia opus est summi artificis. Phidiæ manus Jovem Olympium figurat ex ebore, & adoratur. Nec jam bestiæ dens, sed Deus creditur; non quia elephantus, sed quia tantus Phidias. Et Numen corporis vilitatem nequeat ad sublimiorem dignitatem attollere? An hoc supererit, ut honestiùs homo Deum finxerit, quàm hominem Deus? Caro limus fuit, aliud erit. Aut, an nos Deo diligétiores, qui rubri littoris candens granum auro cingimus, ferro gemmeas vaginas cum Dario inducimus: Et Numen spiritûs sui auram, cum Tertulliano loquor, orisque sui operam commiserit vilissimo capulo in terram mutando, nec redeunte animâ honorando? Certè reficere poterit, qui fecit. Neque animus sine suo hospite, neque hic sine suo inquilino judici sistentur. Simul delinquerunt, simul luent. Ambo laborârunt, & ambo præmium ferent. In ærumnis socii, an in gaudiis separentur?

Anima sine corpore judici non sistetur.

Sed quid illud corpus quod omnia pœnarum ingenia expertum; in quo plura tormenta visa quàm membra; quod ferarum rictibus discerptum, freti fluctibus absorptum, flammæ viribus consumptum? an ædes sic disturbatæ denuo inædificari poterunt? Ne trepida, mi homo, & Tertullianum audi. Reddent, inquit, carnem & ignes, & undæ, & ferarum alvi, & ipsius temporis immensa gula, quidquid omni ævo hausit, revomet. Prodibunt ergo manes tubâ vocati, suisque artubus vestientur. Docet hoc cælum, docet aër, docent hoc terræ germina. An forsan terræ moles obstabit evocatis è terrâ? Deliria sunt hæc, quæ ad crudelitatem C. Cæsaris referenda. Hic morituris scindi vestimenta, & in os farciri pannos imperavit, quasi exituræ animæ locum negaturus. Cajus mihi es, quisquis evigilantes ad illam tubam mortales terræ pondere detinendos metuis. Sed ut discas Numinis potentiam, sequere, & mecum in terræ viscera pedem penetra, sepulchreta rimabimur. Sed prætereo hîc Aviolam Consularem, & L. Lamiam

Manes tubâ vocati suis artubus vestientur.

Prætorium virum, quos in rogo revixisse, & cùm subveniri non posset, prævalente flammâ vivos crematos asserit Plinius. Taceo Hermotimi Clazomenii vagum relicto corpore animum. Sileo Corfidium, qui funeris sui locatorem extulisse fertur. Neque huc arcesso Gabienum, qui Siculo bello, ab inferis, uti vult Plinius, remeavit. Abeo à fabulis, & te marcentis spei hominem duco ad vera prodigia. Primum ocyùs mitte in Sareptanæ viduæ filium, qui, uti sentit D. Hieronymus, non alius fuit quàm Jonas vates, cui ab Eliâ vitale lumen restitutum. Non commemoro Sunamitidis puerum ab alio vate secundâ vitâ donatum. Lazari tumulum quis nescit? è quo ille redivivus ad Servatoris vocem surrexit. Transeo ceteros à Christo & sacro Christi Collegio ab umbris ad vivos translatos. Constantinus quidam cùm Hebræam perfidiam ejurâsset, puellæ à se exanimatæ, crucis signo animam in cadaver insinuavit. D. Severinus, teste Eugippio, Silvinum Sacerdotem vitâ functum in vitam restituit, sed priusquam ex urnâ proderet Silvinus, quæsivit Præsul, num vitam mortalem denuò luberet vivere, cui ille, Per Numen, inquit, te rogo, ne mihi patriam morare. Sopiri placet iterum & illic vivere, ubi nulla mors est. Et cùm divum haberet non obnitentem, quievit exanimis. Maclovius Antistes, auctoribus Vincentio & Sigeberto, cùm in Insulis Fortunatis giganteæ molis sepulchrum cerneret, ingens Mausoleum fidenti voce concussit, & cadaveri, surgeret, edixit. Paruit illud, & procerâ mole è tumulo sese levavit. Multa hic gigas Maclovio super alterius vitæ statu enumeravit, post dies demum quinos denos ad umbras remigravit. Notum ex orbis Antistite Gregorio, à Fortunato Marcellum, ab Agnete Præfecti filium, patrem familias à Severo mortuis exemptum. De Trajano & Falconillâ nihil attingo.

Plinius l. 7. natur. hist. c. 52. initio, ubi plura talia recensentur. Valer. Max. lib. 1. cap. 8. Celsus l. 2. cap. 6. Resurrectio probatur è sacris historiis.

§. IV. *Geminis singularibus exemplis dicta firmantur.*

ÆVo Heracli miles Carthaginensis, uti ex Menæis Græcorum disco, subitò post patratum quoddam facinus exstinctus, ab ephebis duobus ad cælum ductus, sed non perductus. Moram injecerunt in viâ cacodæmonum diversa telonia, in omnibus vectigal exactum. Hic pro invidiâ, ille pro avaritiâ, pro superbiâ iste sibi satisfieri voluit. Satisfactum. Ventum ad cæli fores, ubi spurcum agmen in Veneris telonio excubias egit, & ob impuras noxas vectigal exegit, cùmque non esset quo fieret satis, recesserunt florentes illi juvenes ab animo, quem in subterraneum ergastulum venerea phalanx deturbavit. Dum plangit illic captivus, dum gemit, dolétque commissum scelus, adsunt iterum cæléstes genii; educunt tandem specu illo diu precantem animum, & ad conditorium deducunt, jungúntque corpori. Atque dum in æde sacrâ canitur, cadaver postliminio animatum ex imo tumulo, Miseremini, exclamat, & solvite. Accurritur ad vocem, trepidatur, panditur tamen sepulchrum, sepultus solvitur, & ad Thalassium Præsulem adducitur; cui omnem rei gestæ seriem exponit, dies quadraginta impastus templa obit, corpore pavimentum verrit, perpetuos imbres ex oculis pluit, & has voces, Væ peccantibus, & non dolentibus! irrequietus iterat, & sic secundâ morte defungitur. Nota, inquit, historia. Pro me facis, qui sic contra me. Notam censebam & ego, ideo recensebam. Ignoris fabulis hîc locum non esse probè sciebam. Innumera alia in hanc rem sese offerunt: Dimitto; satis ista evincunt, Agmen mihi claudet locuples testis Cyrillus. Narrat is de Andreâ purpurato Patre, qui Romæ multis lectulo circumfusis fato concessit. Cadaver jam pollinctum, unguine odoro jam delibutum, jam busto paratum effertur, & sacram ædem infertur. Exequias veniunt plurimi. Adest Romanus Præsul, adsunt sacri, politici omnis ordo, sexus omnis: ardent mortuales cerei, voces inclinatæ lugubre carmen plorant mortuo. Subitò attonitis cunctis, mortuus altiùs ingemiscere, adstantes circumspicere, abrupto velut somno residere, feretro sese erigere, tandem etiam surgere. Affirmavit is postmodum Romano Pontifici, animum ad D. Hieronymi preces in corpus remissum, quò rectiùs contractas sordes elueret redintegrato luctu. Neque verò hîc mihi quis animam in corporis latibulis delitescentem denuo per membra sese diffudisse opponat. Nullus hîc effugio locus. Neque hunc, quem dixi, mortuum Asclepiades aliquis vespillonum manibus extorsit, & medicamentis quibusdam spiritum latentem provocavit. Verè defunctum asserunt non unus scriptor. Et quid adhuc in causâ tam clarâ trepidamus? Anastasis erit omnium mortalium: expergefiemus olim è longo sopore. De tempore nec tango quidem: nemini illud notum, quia nemo Fati tabellas legit. Certum nihilominus, rediviva ossa latibulis suis excienda ad tubæ clangorem. Monstratum hoc nobis in nostro capite. Rediit illud ad amissum vitæ munus, & suismet viribus jam in mortis familiâ numeratum sese morti eripuit. Caput sequentur membra, & decretorio illo die patebunt cum vilibus tumbis mausolea. Prodibit universum hominum genus, sistendum judicj.

Dicta omnia luculentissimè confirmans Paulus, *Si Christus*, inquit, *non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vitâ tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.*

Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut quid & baptizantur pro illis? ut quid & nos periclitamur omni horâ? *Quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles; abundantes in opere Domini semper, scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino* †.

Vide Matthæum Raderum p. 1. Viridarii Sanctorum, mihi p. 184. Exemplo resurrectio probatur ex Menæis Græcorum petito.

Aliud exemplum ex Cyrillo.

1. Cor. 15. v. 14. & seq. In Adam omnes moriuntur, in Christo omnes vivificabuntur. Rupertus. Resurgunt, sed ad supplicium ad sanctificationem, quasi ad vitam. Mortui, quod libro primo contra Julianum dicit, non de solo corpore, sed de toto homine dictum, quia & anima mortua est peccatis. Quod ritu fiebat. Seu, quæ verior videtur interpretatio: Cur omnes fideles veram baptismum susciunt, ad testandam spem resurrectionis, ut ipsis scilicet bene sit post mortem, si mortui non resurgunt? Nam, uti Tertullianus loquitur, dum Sacramentum Baptismi impenditur corpori, corpus consecratur immortalitati.

† 1. *ad Corinth. cap. 15. vers. 32. & 51. & 58.*

§. V. *Revocationem mortuorum ad vitam à plurimis non credi.*

SEd quid, objiciat quis, contra larvas disputas? hæc nobis à verâ fide certa; neque ullus est, qui te audiat, & non priùs hæc talia quàm audiat, credat. Audio & ego. Et quæso liceat vel in summâ Christi resurgentis gloriâ ingemiscere, & quod sentio, liberè profari. Post mortem in vitam reditum, verbis fatentur omnes, factis negant innumeri. Neque fieri potest, sic vivere, uti passim vivitur, & vitam aliam sperare. Ab iis hoc disco, qui de secundâ vitâ certi, primam illam amittere pro levi habuerunt, corpus quod sciverunt in foveam abjiciendum, buboni viperæque in rixam objiciendum, cespite non suo tegendum viliùs illi texerunt, paverunt parciùs; & cùm opus, omnem sanguinem per stillicidia emiserunt, cum fenore recepturi. Spes hujus tam illis indubia fuit, ut nihil non tolerare sint ausi. Laminas, bestias, tædas, rogos, rotas, cruces perpessi (recentia memoro) lento sarmentorum ambitu tosti, vivi terrâ obruti

De secundâ vitâ certi primam amittere pro levi habuerunt.

obruti, pro metâ & scopo infandi lusûs constituti, acutissimo injecti saxo, tabulâ tecti librarum mille pondo superjecto pondere in frusta comminuti, eò crudeliùs quò lentiùs, pellibus ursorum vestiti, molossis laniandi objecti. Taceo ceteros qui torti, lacerati, dissecti, quorum spirantium adhuc & à suspendio tepentium viscera palpitantia erepta, in ahenum bullienda injecta sunt. Alii intestina lentâ ad baculum circumductione educenda, ut tardior mors iret, præbuerunt: dissecto ventre (horret animus) insperſam avenam receperunt, equis pabulum offusuri, plantis ferreas soleas prægrandibus clavis adfixas gestârunt; linguam sub mento evellendam non recusârunt; tibiarum pellem in modum ligularum avellendam porrexerunt; bulliens oleum per os infusum impavidi hauserunt; nudis ventribus injectos vivos glires ignitis & obversis pelvibus detentos, atque dentibus effugium parare coactos pertulerunt. Et hæc quæ Tiberius aliquis & Totila erubescat, hæc, inquam, ævum hoc nostrum vidit paucis abhinc annis in Galliâ, Angliâ, Belgicâ Christianis in Christianos designata. O nimiùm miseros, si vitam in tantis suppliciis & innocentes amiserunt, illam non ampliùs recuperaturi! Certi fuerunt, aliàs numquam passi tam immania, animos suos tanto furore exturbatos, in corpora non lacerata, sed integra, & quovis sole splendidiora reversuros. Sed heu! quàm à multis in contrarium itur, quibus verminosa caro colitur, comitur, pascitur, mulcetur, saginatur; jacet neglectus & incomptus animus. Atqui hoc non est, uti mihi objectum, de meliori vitâ nil ambigere. Nam & lex illa scitur, neminem fictis voluptatibus saturum, ad veras illas admitti. Hanc legem promulgans Paulus, *Si*, ait, *commortui sumus, & convivemus; si sustinebimus, & conregnabimus. Si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Nimirum Christus in doloribus, nos in deliciis vivemus? illius erunt, sputa, spinæ, flagra; nostrûm erunt mensæ, risus, joci, voluptates, gaudia, honores, tripudia? Et quamdiu consiliis tam fatuis inhærebimus? Humiliavit semetipsum, & exinanivit Christus, nos extollimur, & quidquid humilitatem sapit, ut inimicum detestamur & refugimus. Hoc profectò sustinere, hoc compati, hoc commori non est: quâ igitur ratione conregnabimus? Quàm verendum, ne quàm longè à Christi humilitate, tam longè ab illius gloriâ simus. Hæc illam sequitur mensurâ pari reddenda, ut quantùm quis sese hîc abjecerit, tantùm in meliore vitâ extollatur, nec ultra; & quantùm hîc sese quis extulerit, tantùm abjiciatur in alterâ. Vera gloriæ mensura humilitas. Proinde seriò vide, an hîc abjici malis cum Christo, an extolli cum lucifero. Spes vana est, quæ promissa affectat præmia, & præmittenda detrectat supplicia. Non conglorificabimur, si non compatiamur; non convivemus, si non commoriamur; non conregnabimus, si non sustineamus. Optimè Chrysostomus: *In omni re aut actu virtus agendi, spes est præmii futuri. Qui enim arat, arat ut metat; qui pugnat, pugnat ut vincat. Nam cùm sit ita difficile in hoc mundo servare justitiæ sanitatem, quis contentus esset adversus seipsum quotidie luctamina exercere, nisi ad spem respiceret resurrectionis? Tolle ergo spem resurrectionis, & soluta est tota observantia pietatis. Si igitur,* inquit Damascenus, *resurrectio non est, neque Deus neque providentia est, sed casu feruntur omnia. Videmus justos plurima patientes, improbos florentes, voluptatibus diffluentes. Quis non mutandas aliquando vices dixerit, sed suo ac definito tempore? Erit igitur resurrectio, justus est Deus omnem virtutis actionem remuneraturus, omnem sceleris turpitudinem puniturus. Laboremus Christo, & speremus.* At verò meliorem vitam nemo verè sperat, qui perituram nimiùm amat.

Nemo fatur fictis voluptatibus ad veras admittitur. 2. Tim. c. 2. vers. 12. Ad Rom. cap. 8. v. 17.

Humilitas est vera gloriæ mensura.

Chrysost. tom. 2. in 22. Matth. homil. 42. mihi p. 909.

Damascen. lib. 4. de fide orthodoxâ.

CAPVT X.

Christus revivisens variè suis se spectandum præbet.

A Dolescentis prodigi pater, ut filio natu majori persuaderet festæ domûs ingressum, & communis lætitiæ societatem, *Epulari autem,* inquit, *& gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat & revixit, perierat & inventus est.* Moriente Christo, Apostoli velut optimi pastoris oviculæ videri poterant amissæ, ita in latebras sese penetrârunt; pastor ipse à lupis interceptus, ad crucis pedum occubuit, nec à vivis visus est ampliùs in diem usque tertium, prout vaticinatus Zacharias, *Percute pastorem,* inquit, *& dispergentur oves.* Percussus pastor & mortuus erat, sed revixit, & dissipatas oviculas collegit; ad mutuos aspectus & colloquia utrimque cum gaudio ingenti reditus est apertus. *Gavisi sunt discipuli viso Domino.* Hîc necessarium prorsus compendio docere, quomodo suis Dominus JESVS sese à reditu in vitam ostenderit, quo loco, quo tempore, quâ horâ sepultum corpus animârit.

Luc. cap. 15. vers. 32. Zach. c. 13. vers. 7. Ioan. c. 20. vers. 20.

§. I. *Quo tempore Christus, & an primus omnium resurrexerit.*

COrpus beatissimum quod habitavit Verbum æternum, non solùm non in cineres & tabem ire debuit, sed nec mori debuisset, hujus hominis dignitatem spectare mors potuisset. Cùm enim anima beatitudine suâ jam frueretur, corpori quoque immortalis debebatur vita. Sed bono nostro subiit mortem, amor nostri in crucem illum extulit. At postquam justitiæ divinæ litatum est, cælestis vita, quam moriendo promeruit, huic corpori concessa. *Humilitas passionis,* Augustino teste, *meritum est resurrectionis.*

Quàm autem certum est hebdomadis sexto, seu Veneris die Servatorem esse mortuum, tam compertum est ante diem Dominicam ad vitam non esse revocatum. Sed finem primæ, & principium tertiæ diei sumamus. Die Veneris sero vespere in tumulum receptus, initio Dominicæ è tumulo progressus. En optimus pastor absentiæ tempus & tristitiæ, quantùm potuit, contraxit solatio suorum.

Quod horam reviviscentis Christi attinet, sunt è priscis Patribus, qui censeant Christum post noctis medium horâ primâ in vitam rediisse. Alii, à quorum parte nos stamus, ad auroræ ortum redeunte jam sole id factum existimant. Hebræus Vates cantando velut provocans, *Exurge,* inquit, *gloria mea.* Respondetur: *Exurgam diluculo.* Itaque à Christi morte ad reditum vitæ fluxerunt horæ quadraginta. His anima fuit in limbo. Triginta sex horis corpus exanime sepulchro claudebatur. Christus enim mortuus est horâ nostrate tertiâ pomeridianâ. Quod divus Prosper hac sententiâ expressit. Vespere Dominus in cruce, manè in Resurrectione, meridie in Ascensione. Quod & sacrum Ecclesiæ metrum confirmat.

Quâ horâ Christus resurrexerit.

Psal. 56. v. 9.

A Christi morte ad reditū vitæ fluxerunt horæ 40.

Aurora cælum purpurat,
Resultat æther laudibus,
Mundus triumphans jubilat,
Infernus horrens infremit:
Rex ille dum fortissimus
De mortis inferno specu
Victor triumphat, & suo
Mortem sepulchro funerat.

Dixerat Christus, *Me oportet operari opera ejus qui misit me, donec dies est.* En dies operantis Christi, triginta quatuor annis; nox autem triginta solùm sex horæ. His elapsis denuo illuxit vetustissimus dies.

Ioan. cap. 9. vers. 4.

Christus omnium primus ad immortalem vitam rediit. *Matt. c. 27. vers. 52. 1. Cor. c. 15. vers. 20. Matt. c. 27. vers. 53. Ambros. l. 5. epist. 22.*

Hîc Theologorum scholæ quærunt, num Christus omnium primus ad vitam redierit, cùm Matthæus asserat, Christo etiámnum in cruce pendente *monumenta esse aperta, & multa corpora Sanctorum qui dormierant, surrexisse.* Sed liquidum est responsum: Christus omnium primus ad immortalem vitam rediit, *dormientium primitiæ*, uti Paulus loquitur. Sed & Matthæus ipse affirmans, *Exeuntes*, inquit, *de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.* Quod Ambrosius confirmans, *Primogenitus*, inquit, *ex mortuis dicitur, quia primus resurrexit.* Num autem eo tempore omnes illi ad vitam immortalem sint evocati, jam olim gravis fuit quæstio. Priscorum Patrum aliqui censuerunt, illos ad modicum temporis velut Resurrectionis testes è tumulis prodiisse. Sed pace illorum, & cum veniâ sentire liceat diversa, è sepulchris evocatos ad immortalitatem. Ita Cyprianus, Origenes, Epiphanius, Clemens Alexandrinus, aliique complures sentiunt. Nam, Matthæo teste, apparuerunt multis. Hæc inter ceteras glorioſi corporis prærogativa est, gloriam suam aliis quoque pandere. Et certè hoc pœnæ ac supplicii fuisset, revivisc̃ere ad novam mortem. Deinde cùm Christi deliciæ sint esse cum filiis hominum, hanc utique redivivorum societatem in cælo desideravit. Et cur inferi jure potiori gaudeant quàm Beatorum sedes? Ad inferos Dathan, Core, Abiron, ipsa etiam corpora deportârunt, cur in cælo nondum sint tam corpore quàm animo Beati, idque in testimonium Dei misericordiæ singularis & copiosæ redemptionis? Et quid aliud beati manes quàm suorum corporum societatem desiderant? Miraculum fuit, Christi animam jam ante funera beatam mortali corpore detineri. Nec dubium quin illam Beatorum revivisc̃entium cohortem vultus divinus exhilarârit, quàm primùm oculos Christus in mortem clausit. Sed videamus jam, quibus & quo ordine Christus redivivus sese spectandum præbuerit. Nam ipso Paschatis lætissimo die quinquies aut sexies suis spectandi sui copiam fecit.

Corpora mortuorũ cum Christo resurgentium ad immortalem vitam evocata sunt.

§. II. *Quibus, quo ordine cernendum se Christus redivivum exhibuerit.*

B. Maria prima resurgentis filii spectaculo est recreata.

I. MAnè summo Virginis Matris oculos amœnissimo resurgentis filii spectaculo recreatos, nemo rationis incorruptæ ambigit. Rem veterum testimoniis variè assertam, & Ecclesiæ consensu stabilitam, pluribus docere supersedemus.

II. Mulieres Solymææ, Christo devotissimæ, Maria Magdalena, Maria Jacobi, & Salome cum ceteris ante lucem ad monumentum venerunt, saxum ab ostio revolutum viderunt, terræ tremores audierunt. Harum mulierum plures tribus fuisse constat, sed earum certus numerus & nomina nesciuntur.

III. Iis, quæ diximus, auditis & visis redierunt omnes feminæ, & Apostolis ea narrârunt. Magdalena Petro & Joanni singulariter audita & visa exposuit. Idcirco hi duo cum mulieribus ad sepulchrum properârunt, quos & currere coëgit Domini amor. Spectârunt omnia, quæ à mulieribus narrari audierunt; sed Magistro ipso non invento redierunt. At verò mulieres ad monumentum perstiterunt, viderúntque Angelum in sepulchri vestibulo sedentem, qui Dominum surrexisse asseruit, & hortatus est porrò ipsum subirent monumentum, ac sepulti locum cernerent. Ingressæ duos Angelos invenerunt, ut in ore trium testium staret Resurrectionis verbum. Hoc insolito viso territæ mulieres abeunt à monumento.

IV. Magdalena sola ceteris digressis perstitit plorans, & iterum iterúmque se inclinans in sepulchrum quærebat quem diligebat. Hæc amoris indoles est, illic etiam scrutari, ubi præsciat nil posse reperiri: *Plus affectat amor quàm confici queat.* Hoc tamen effectum est. *Imit. Christi lib. 3. cap. 5. num. 4.*

A Duos Angelos denuo vidit, qui eam allocuti, *Mulier*, ajunt, *quid ploras?* At illa secum ipsa utique cogitabat: Non Angelos sed Angelorum Dominum quæro: non Regis famulos, sed Regem ipsum videre desidero. O perseverantia recti propositi tenacissima, ad laborandum & tolerandum promptissima!

V. Dum igitur Magdalena plorans perstat, Christus à tergo adstat: hunc ubi Angeli reverente gestu præsentem significârunt, conversa illa hortulanum vidit, à quo unicâ eâ voce, *Maria*, compellata, mox Dominum agnoscens & exclamans, *Rabboni*, ait. Nec distulit quin illico rueret ad oscula pedibus figenda. Sed istud genus obsequii nondum tempestivi prohibens Christus, *Vade*, inquit, *ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum.* Ita Christus post Matrem, non solùm ante alias feminas, sed & ante discipulos omnes soli se spectandum præbuit Magdalenæ. Nimirum prima merebatur gaudia, quæ plus ceteris amabat. Atque hæc altera revivisc̃entis Christo visio est. B

VI. Magdalena igitur viso Domino lætitiis jam omnibus perfusa ocyùs monumento egressa, & ceteras feminas etiámnum assecutâ, quid viderit, narravit. Ita simul inter admirationem & gaudia pergebant. In viâ Christus occurrens, *Avete*, inquit, *illi autem accesserunt & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.* His Jesus: *Nolite timere, ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.* Hæc ipso die Paschatis tertia est Christi Resurgentis visio. Omniáque ista ex Evangeliis certa.

VII. Mulieres Christi tabellariæ ad discipulos eâdem domo collectos perveniunt, & narrant omnia. Nemo credit narrantibus. Duo veluti rebus desperatis iter parant in Emmaus. Petrus desiderio videndi Domini ardens ad sepulchrum redit, & priùs visa inspicit, eamdémque viam meditabundus relegit: in viâ Christus cernendum sese objicit. Paulus & Lucas testes: *Christus resurrexit die tertiâ, & apparuit Cephæ, & post hoc undecim. Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Et quidem citiùs quàm aliis discipulis. Nam Petri mœror & pœnitentia vehementior, amórque in Christum erat ardentior. Hinc & Angelus peculiarem Petri mentionem injiciens, *Ite*, inquit, *dicite discipulis ejus, & Petro.* Et hæc in ipso die nostri Paschatis quarta visio. C

VIII. Eodem hoc die Christus geminis discipulis Emmaunta peregrinantibus viæ comitem se junxit, eorúmque pectora productiore colloquio calefaciens, *Nónne*, inquit, *hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moyse & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant.* Demum jam vicinus Emmaunti, violentiâ familiari ab ipsis tractus, idem cum ipsis hospitium subiit. Hîc pane fracto, sui corporis edulio * cognoscendum se præbuit. Atque hæc quinta fuit die Resurgentis visio.

IX. † Duo hi discipuli Magistro jam cognito, ab Emmaunte rectà redeunt Hierosolyma sub serum vesperem. Hîc discipulorum ceteros de Petri visione colloquentes inveniunt, visa & audita omnia de redivivo Domino confirmant; narrant insuper itineris sui rationem, comitis in viâ divinam facundiam, ejusdémque in diversorio luculentam notitiam concessam. Dum hæc percensent, en ipse Christus discipulorum medio consistit, & vitam à se receptam documentis pluribus ostendit. Hæc sexta fuit Christi Resurgentis primo die visio. D

Hoc prorsus ordine sibi ea, quæ diximus, successerunt. Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino, quamvis Thomas his gaudiorum primitiis non interfuerit. Adfuit quidem cùm illi ab oppido Emmaunte reducem testatissimam narrarent, ejus tamen narrationis epilogum non expectavit, audiendi tædio, aut tam arduæ rei credendæ difficultate victus. Ita Dominum eo

dis

die non vidit, quia finem prolixioris historiæ operiri non sustinuit. O perseverantia ad patiendum fortis, ad obtinendum stabilis!

§. III. *Quàm lætum Pascha Servator nobis omnibus seipsum dederit.*

EN pastorem interfectum, & oviculas dissipatas; en Magistrum crucifixum, & discipulos in latebras coactos, iterum tamen in amplexus mutuos convenire. Perierat Pastor, & inventus est, mortuus erat & revixit.

1. ad Corint. cap. 5. v. 8. *Itaque epulemur*, inquit Paulus, *non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Lex priscæ de pane fermentato non edendo

Exod. c. 12. v. 15. & 20. gravissimè præcipiens, *Quicumque*, ait, *comederit fermentum, peribit anima illa de Israël, à primo die usque ad diem septimum. Omne fermentatum non comedetis, in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.* Sat diu fermenti acorem nostra impatientia, fastus, pigritia & invidia nostro incoxit pani. Nunc azymos patientiæ, submissionis, piæ sollertiæ, spiritalis lætitiæ, casti amoris comedamus. *Pascha*

1. Cor. cap. 5. vers. 7. *nostrum immolatus est Christus.* Hunc nobis agnum cælestis Pater dedit in epulum beatissimum. Epulemur, sed in azymis, absit omnis amaritudo & acor nequitiæ.

Hebræus rex Josias, quod Regum fasti produnt, tale pascha celebravit, cui simile numquam fuisse historicus

4. Reg. c. 23. vers. 21. & seq. sacer memorans, *Præcepit omni populo*, inquit, *facite Phasè Domino Deo vestro. Nec enim factum est Phasè tale à diebus Iudicum, & omnium dierum Regum Israël & regum Iuda, sicut in octavo decimo anno regis Iosiæ factum est Phasè istud Domino in Hierusalem. Sed & pythones & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias, & abominationes, quæ fuerant in terrâ Iudæ & Hierusalem, abstulit Iosias, ut statueret verba legis.* Nimirum hoc est paschales dies agere, vitiorum sordes, & quidquid in animo abominandi est tollere, & Christi Patientis monita ac exempla, memori menti altùm infigere.

Paschales dies agêdi sunt, vitiorum sordes, & quidquid in animo abominandi est tollendo.

Rex Israëlis Joas, cùm Amasiam regem Juda prælio vicisset, captivum duxit *in Hierusalem destruxitq; murum ejus à porta Ephraim usque ad portam anguli quadringentis cubitis.* Hierusalem cælestis, ô Christiani, patet, dejecti sunt muri, qui cælum obvallaverant. Ingrediamur illam urbem ad celebrandum pascha sempiternum. Ingressum aperit victoria; vincenti dabitur manna. Vince teipsum, & expugnâsti cælum.

2. Paral. c. 25. v. 23. 2. Paral. c. 30. v. 21. 23. & 24. Ævo Ezechiæ regis laudatissimi (quod Regum Chronicon testatur) *fecerunt filii Israël, qui inventi sunt in Hierusalem, solennitatem azymorum septem diebus in lætitiâ magnâ, laudantes Dominum per singulos dies. Placuitq; universæ multitudini, ut celebrarent etiam alios dies septem, quod & fecerunt cum ingenti gaudio. Ezechias autem rex Iuda præbuerat multitudini mille tauros, & septem millia ovium: Principes verò dederant populo tauros mille, & oves decem millia.* En, duo millia boum, & septemdecim millia ovium consummanda dantur in paschale epulum. Sed parum hoc, si grandiora perpendamus.

2. Paral. cap. 35. v. 7. & seq. Rex *Iosias dedit omni populo, qui ibi inventus fuerat in solemnitate Phasè, agnos & hædos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia. Hæc de regis universâ substantiâ.* De suo principes & sacerdotes addiderunt octingentos boves, & reliqui pecoris septem millia sexcenta. Quæ omnia Regum Chronicon fideli calculo signavit. Ita universè boum quatuor millia, ovium tri-

Ibid. v. 17. & seq. ginta octo millia paschali gaudio sunt jugulata. *Fecerúntque filii Israël, qui reperti fuerant ibi, Phasè in tempore illo, & sollemnitatem azymorum septem diebus. Non fuit Phasè simile huic in Israël à diebus Salomonis Prophetæ, sed nec quisquam de cunctis regibus Israël fecit Phasè, sicut Iosias, Sacerdotibus & Levitis, & omni Iudæ & Israël, qui repertus fuerat, & habitantibus in Hierusalem.*

Nos verò longè ampliorem lætandi caussam in nostro paschate habemus. Divinus Pater unicam nobis oviculam dedit, quæ ad occisionem ducta obmutuit, &

Isaiæ c. 53. vers. 7. & Actor. c. 8. vers. 32. *non aperuit os suum.* Hæc in furcam crucis appensa nos ab interitu suâ morte servavit. Cum hoc agnello unico non centum millia taurorum, non ovium decies centena millia vel minimum comparanda. *Victimæ paschali laudes immolent Christiani, Agnus redemit oves, Christus innocens Patri reconciliavit peccatores.* Verùm hîc illud accuratissimè observandum, quod Regum Chronicon apponit: *Cúmque hæc fuissent ritè celebrata, egressus est omnis Israël,*

2. Paral. cap. 31. v. 1. *qui inventus fuerat in urbibus Iuda, & fregerunt simulacra, succiderúntque lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt, donec penitus everterent.* Nimirum hoc Christiani paschatis primarium est: succidendi sunt luxuriæ luci, excelsa superbiæ demolienda, altaria gulæ destruenda. Hæc forsan hactenus escarum deliciis, dapibus opimis, potu prælargo nimiùm oneravimus; destruatur. Nec illud negare possumus, suum ferè cuivis homini clandestinum esse simulacrum, uti suos quisque manes patimur, & sua quemque trahit voluptas, nam vitiis nemo sine nascitur. Hic irâ urgetur, ille invidiâ, avaritiâ ipse, hic socordiâ & pigritiâ. Hæc nostra sunt simulacra, quæ furtivis sacrificiis propitiamus. Frangantur, & evertantur penitus. Decernat ille statuátque sanctè non irasci ampliùs, hic invidiam detestetur, iste omnem odisse avaritiam incipiat; hic ignaviæ validè resistat. Sterili cultu celebramus Pascha, nisi vitiorum evertamus simulacra.

Primariũ Christiani Paschatis est succisio luxuriæ, superbiæ demolitio, & gulæ destructio.

§. IV. *Laudata vita, resurrectio assiduè cogitata.*

NUnc igitur monente Petro vivamus justitiæ. Nam ille mortuus est & revixit, *qui peccata nostra ipse*

1. Petr. c. 2. vers. 24. *pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiæ vivamus.* Debitam peccatis pœnam expers peccati pertulit, ut qui peccatis mortui eramus, soli jam viveremus justitiæ. O verè vitam quæ vincit peccatum omnis mali seminarium! Illud hîc solatii plenum: *Cujus livore sanati*

Ibid. *sumus.* Nova omnino res, per Christi Vulnera curari nostra, nec nos aliter curandos, nisi ipse vulneraretur; per illius livores medelam fieri nostris languoribus, illius morte nobis donari vitam; nec aliter nos vitâ donandos, nisi ipse moreretur; fuso illius Sanguine, non ampliùs peti nostrum; nec aliâ nos lege servandos, nisi ipse periret in cruce, nec umquam nos vinculis exolvendos, nisi ligaretur ipse, ut ipsius vincula libertas esset nostra, ipsius flagra, sanitas nostra, ipsius vulnera, integritas nostra, mors denique ipsius, nostra vita. Quâ de re Paulus Co-

Ad Colossenses cap. 2. v. 13. & seq. lossenses eruditis, *Et vos*, inquit, *cùm essetis mortui in delictis, &c. convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta, delens quod adversùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter palàm, triumphans illos in semetipso.* Mortui omnino eramus delictis, imò per delictum mortui. Interemerat enim nos delictum morte omnium pessimâ. Sciebat hoc qui

Psal. 33. v. 22. dixerat: *Mors peccatorum pessima.* Sed hoc peccati chirographum, hoc mortis decretum, jam Christi sanguine delerum; primigeniæ libertati à Christo sumus restituti. Fortior armatus fortem armis exuit & prædâ, *captivam duxit captivitatem*, triumphum egit de omnium retrò sæculorum hostibus. *Surrexit Dominus verè, & apparuit*

Luc. cap. 24. vers. 34. *Simoni.*

Per Christi vulnera curantur nostra, & illius morte nobis donatur vita.

De Resurrectione assiduè commeditandâ divinè Petrus Chrysologus, *Tota spes*, inquit, *fidei Christianæ in Resurrectione constituta est mortuorum. Repetere hæc eadem, inculcare hæc ipsa vehementiùs, Resurrectionis ipsius ardore gestimus. Fratres, semper de Resurrectione libet dicere, jugiter de Resurrectione delectat audire, quia mori numquam libet, vivere semper delectat. Resonet ergo in ore nostro Resurrectio semper, semper Resurrectio ad nostræ mentis transmittatur auditum, ut mors, quæ nostros semper obsidet sensus, cum terrore suo, cum lamentis suis à nostris sensibus effugetur. Quia sic agri-*

cola fructus uberes & exsatiatas epulas cantat, ut imminentem vomeris laborem non sentiat & sudorem. Sic nauta portus modulatur & lucrum, ne undarum ruinas, ne maris discrimina pertimescat. Sic miles, ne vulnera metuat, ut gladios non pertimescat, prædas personas & triumphos. Vnde Resurrectionem mente, ore, oculis aspectet, cantet, cogitet Christianus, ut totam mortis posit despicere & calcare formidinem. Mors est, Fratres, desperationis domina, incredulitatis mater, germana corruptionis, inferni parens, diaboli conjunx, omnium malorum regina, quæ omne genus hominum tali ordine inexplebili impugnat, ut primum susurratricem suam desperationem præmittat talia suadentem: Homo, cur tua perdis tempora? Ecce domina mors tua venit animam tuam in nihilum redigens, carnem tuam putredine, ossa tua vetustate consumens, ut te qui non fuisti antequam nascereris, faciat non esse post mortem. Redde ergo debita ante mortem, moriturus citò, tibi, ætatibus tuis: da lusibus infantiam, da deliciis adolescentiam, da voluptatibus juventutem: da senectutem mihi, ne sine causâ de spe cogites desperatus. Post istam mittit incredulitatem suam filiam, sic minantem: Quasi non moriturus, quasi evasurus mortem, sic de vitâ disponis. Homo, te decipit fides, tu fidei credis, quæ, ut tollit præsentia, futura promittit, & ut auferat, quæ sunt ante mortem, nescio quæ invisibilia pollicetur esse post mortem. Quis inde venit, aut quis sapiens credit tot sæculis promissa non reddita? O si manduces & bibas! manduca & bibe, cras enim morieris. Tertiam germanam nequitiæ suæ corruptionem tali dirigit cum furore, ut aspectus hominum invadat, attrahat, occupet, per sepulchra extremos ostendens carceres, suos jacere ibi demonstrat immobiliter vinculatos: & ut homines sensúsque hominum horrore toto, toto pavore conturbet, effundit putredinem, eructat saniem, spargit fœtores, atque ad unum corpus hominis innumeros carnifices ab se vermes dedisse proclamat. Quare non desperationi, quare non incredulitati crederent Christiani? Hæc sunt mortis bella, his ducibus, his consiliis, tali conflictu captivat, vastat, interficit omnes, quos natura præsentem perducit ad vitam; ducit reges, trahit populos, gentes impellit; non divitiis redimi, non flecti precibus, non lacrymis molliri, non viribus umquam potuit ista superari.

Mors est desperationis domina.

Ejus suasiones.

Sed nemo his larvis terreatur: *Surrexit Dominus verè.* Et nos omnes resurgemus. Nam *in Christo omnes vivificabuntur, unusquisque in suo ordine, primitiæ Christus.* In eam rem Chrysologus à se dicta stabiliens, *Non solùm,* inquit, *sine causâ credidit, sed & sine causâ vixit, qui se ad hoc solum natum credidit, ut periret. Homo, quid tibi oritur, quod non occidat? quid tibi quod occiderit, non resurgit? Dies manè oritur, & iterum resurgit in mane: serò sepelitur in nocte, & iterum resurgit in mane. Sol quotidie nascitur, quotidie moritur: resurgit ipse quotidie: tempora dum transeunt, pereunt: dum redeunt, reviviscunt. Vnde homo si Deo non credis, si non acquiescis legi, si non consentis auditui, vel oculis tuis crede, vel elementis Resurrectionem tuam tibi jugiter prædicantibus acquiesce. Certè si ista longè sunt inferiora, quæ in tuis manibus sunt, & de morte tuo opere suscitantur, te posse Dei opere doceant suscitari. Vade ad semen, Apostolo te docente: tolle triticum aridum sine sensu, sine motu, duc sulcum, fodi terram, fac sepulchrum, sepeli triticum, inspice quemadmodum morte deperit, humore turgescit, putredine corrumpitur: & cùm pervenerit ad totum quidquid desperatio, quidquid incredulitas, quidquid corruptela tibi superiùs ingerebat, tunc subitò reviviscit in germine, in herbâ pubescit, juvenescit in caule, maturescit in fruge, & ad illam totam ipsam, quam tu periisse deflebas, speciem resurgit & formam: ut te homo triticum non tam doceat manducare, quàm sapere, non tam cogat laborare, quàm credere. O homo accipe fidem, quia gratis datur: crede Resurrectionem, quia qui promittit illam, pretium non requirit.*

1. Cor. c. 15. v. 22. & 23.

Petrus Chrysologus serm. 118. mihi p. 307. & seq.

§. V. *Resurrectionis fides stabilitur, Resurgentis Christi victoria summatim attingitur.*

1. Cor. c. 15. vers. 36. & seqq.

IGitur resurgemus omnes, sed non omnes immutabimur. De resurgendi modo jam olim respondens Paulus, *Insipiens,* inquit, *tu quod seminas, non vivificatur, nisi*

A *priùs moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, Deus autem dat illi corpus sicut vult.* Ad ingerendam altiùs Resurrectionis fidem, variè Deus in rerum naturis hoc mysterium depinxit. Et, Ecce, arbores post spolia vestiuntur, cœcæ inoculantur, emortuæ in vitam redeunt, in frondes & fructus denuo erumpunt; ita suus redit color floribus, succus & liquor vitibus, anima vitáque plantis omnibus. Nec priùs tamen exhibentur ista quàm absumpta fuerint: incipiunt cùm desierint, redeunt cùm abscesserint, & quod amisimus, iterum est, quasi hæc finiantur ut fiant. Ita totus hic revolubilis rerum ordo, manifesta est Resurrectionis testatio. Haud aliter dies in noctem moritur, & tenebris sepelitur; amissa lux lugetur, ea tamen rursus cum suo cultu reviviscit orbi, noctem mortem suam interficiens, tenebras sepulchrum suum reserans. Ita revolvuntur hiemes & æstates, ver & autumnus cum suis quisque moribus revertuntur. Et quis de Resurrectione

In rerum naturis mysterium Resurrectionis depingitur.

B hæreat? Nónne manus Mosis emoritur exanguis, & refuso vitam recipit colore? Nónne ad contactum ossium Elisæi revisit inhumatum pridem cadaver? Nónne ad ejusdem Elisæi imperium Sunamitidis filius in vitam revocatus? Nónne ad dimensionem Eliæ, filius Sareptanæ viduæ jam defunctus iterum cœpit vivere? Nónne ad vocem Petri mortua resedit Tabitha? Nónne ad complexum Pauli Eutychus adolescens in vitam redit? Nónne resurrexit caro & sanguis in Christo? An verò plus in suam quàm in alienam potuit? Quid in alienam potuerit, vide filiam Jairi, vide viduæ filium, vide Magdalenæ & Marthæ fratrem Lazarum. Audi ipsos Apostolos, Evangelistas, Angelos. Matthæus post narratam ne. Domini sepulturam, *Vespere autem sabbathi,* ait, *quæ lucescit in primâ sabbathi.* De his Petrus Chrysologus eleganter differens, *Quid hoc,* ait, *verbi est? Hoc nescit dies sæculi, hoc non habet mundi usus. Vesper finit, non inchoat diem; tenebrescit vesper, non lucescit, non in auroram vertitur, quia*

In mysterio Mosis, quo cognitio ossium Elisæi facta, &c.

Matthæi c. 28. vers. 1.

Petrus Chrysol. serm. 118. mihi p. 307.

C *lucis ortum ignorat. Vespera, noctis mater jam parturit diem, & mutat ordinem, dum agnoscit auctorem; radiat de novitate mysterium, anhelat conditori servire, non tempori. Resurgente Christo fidelibus lucescit vesper, dies infidelibus tenebrescit: discipulis nox mutatur in diem, Iudæis dies vertitur in noctem.* Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo, & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum. *Tremuit terra, non quia Angelus descendit de cælo, sed quia ab inferis dominator ascendit.* Ecce terræ motus factus est magnus. *Movetur chaos, disiliunt ima terrarum, timet terra, montium tremunt pondera, orbis fundamenta quatiuntur, corripitur tartarus, sistuntur infera: adducitur mors, quæ in reos tendens incurrit in judicem; dominata servis, exarsit in Dominum; sæviens in homines, prosilivit in Deum. Meritò ergo perit lex tartari, remota sunt inferni jura, potestas mortis ablata est, & in pœnam temeritatis suscepit mortuos cognitoris injuria: denique redduntur corpora, redintegratur homo, vita reparatur: & constat de veniâ*

Ibid. n. 2.

Tremuit terra non quia Angelus descendit de cælo, sed quia ab inferis dominator ascendit.

D *jam totum, quia in auctorem vitæ mox est transgressa sententia. Mutatur hic ordo rerum: mortem, non mortuum devorat hic sepulchrum, domus mortis mansio fit vitalis, uteri nova forma mortuum concipit, parit vivum.* Angelus enim Domini descendit de cælo, & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum. *Et Angelo quæ causa sedendi erat, cui nulla inerat lassitudo? sed sedebat ut fidei Doctor, ut Resurrectionis Magister: sedebat super petram, ut soliditas sedis daret credentibus firmitatem. Ponebat Angelus super petram fundamenta fidei, super quam Christus erat Ecclesiam fundaturus, qui dixit:* Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Erat, *inquit,* aspectus ejus sicut fulgur, & vestimenta ejus sicut nix. *Ad Angeli gloriam non sufficit fulgor, ad cælestem naturam quid facit vestimentum? sed splendore tali referebat speciem nostræ Resurrectionis & formam: quia resurgentes per Christum, Christi mutantur in gloriam.* Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti

Matthæi c. 28. vers. 2.

Ibid. n. 4.

sunt

sunt velut mortui. *Miseri, quos tunc perculit pavor mortui, quando securitas redditur vitæ: sed crudelitatis ministri, perfidiæ executores alienæ, fiduciam sumere quomodo poterant de supernis? obsidebant sepulchrum, Resurrectioni januas obstruebant, & ne quà posset intrare vita, mors perire, servabant: meritò eos Angeli perculit & prostravit adventus. Misera & sibi semper inimica mortalitas dolet se mori; ne resurgere possit, oppugnat: sepulchrum aperire convenerat, & ad resurgendum quidquid erat facilitatis afferre, ut esset miraculum de facto, de exemplo spes, de reverso res, credulitas de videndo. Grandis dementia est, hoc hominem nolle credere, quod sibi desiderat evenire.*

Cur territi sunt custodes in adventu Angeli. *Ibid. v. 5.*

Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes. Quare territi? Quia custodiebant crudelitatis studio, non pietatis obsequio. Ruit, destruitur, stare non potest, quem conscientia destituit, impellit reatus. Hinc est, quod Angelus percellit impios, pios alloquitur & solatur: Nolite timere vos. *Hoc est, illi timeant: quærentes non timeant, timeant persequentes. Timeat Iudæus qui tradidit, Pilatus qui cruci addixit, miles qui crucifixit: timeat impietas quæ illusit, crudelitas quæ acetum & fel propinavit; timeat sævitia, quæ sepultum obsedit, perfidia quæ mendacium emit, & fidem vendidit, inhumanitas quæ suum Dominum occidit. Vos autem gaudere convenit, non timere: quia resurrexit, quem quærebatis mortuum, vivit quem lugebatis occisum.* Nolite timere vos, scio enim quòd Jesvm qui crucifixus est, quæritis: non est hîc. *Hoc est, ego veni ut instruerem vos, non ut illum eximerem, qui & rerum factor est, & sui est suscitator.* Non est hîc. Surrexit enim sicut dixit. *Vides quia venit Angelus; ut factis assereret servus, quæ Dominus prædixerat verbis, & doceret morandi & vivendi penes illum potestatem fuisse, qui ante suam mortem prædixerat resurrectionem: nam utique qui scire potuit, potuit & cavere: sed quia vincere potuit, declinare contempsit, quia Resurgentis gloria sepelivit morientis injuriam.*

Ibid.

Ibid. v. 6.

Igitur cæli plaudite, aër insona, triumphum clamate littora, terra resulta; & tu Echo mille ora indue; gratulentur, jubilent, applaudant universa. Vicisti, Domine Jesv, vicisti. *Victricem manum tuam laudamus pariter.* Videmus etiámnum in bono duce victoriæ vestigia, plagas adversas, trophæum nobile, purpuratam crucis arborem prædicamus. Non est gloriosa victoria, nisi ubi fuerint laboriosa certamina. Tutissima est pro Christo & cum Christo pugna, in quâ nec vulneratus, nec prostratus, nec conculcatus fraudaberis victoriâ. Tu tantùm ducem tuum non desere; cum illo pati, est vincere.

Sap. cap. 10. vers. 20.

Ibid. v. 1.

CAPVT XI.

De Christi Revivíscentis triplici victoriâ.

ANte annos circiter octoginta Francofurti ad Mœnum duo Principes foràs prodeambulabant animi causâ. Et ut lætior iret hic dies, geminos falcones emiserunt in auras prædatum. Incurrit in aleatos venatores istos avis plebeia. Mox uterque prædo eo impetu in oblatam sibi volucrem ruebant, ut seipsos rostris confixerint, fœdéque lacerârint; ita delapsi & volare simul & vivere desierunt. Pica, ea erat avis, hostium quidem ungues evasit, sed territa decidit, & antequam subvolaret, à canibus discerpta est.

Sanguinariâ sententiâ in Christum pronuntiatâ robusti duo falcones, Mors & diabolus, subvolârunt ad diripiendam prædam. Jam ante inter olivas Christus dixerat: *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Sed uterque hostis turpissimè victus est. Oseas hoc prædixit: *Ero mors tua, ô mors; morsus tuus ero inferne.* Avis discolor pica, fallax mundus & mendax synagoga, quamvis etiámnum spirent, destinatum tamen sibi supplicium non evadent. O bone Jesv, *ecce confundentur & erubescent omnes, qui pugnant adversum te. Absorpta est mors in victoriâ.*

Luc. cap. 22. vers. 53. Oseæ c. 13. vers. 14.

Isaiæ c. 41. vers. 11.

1. ad Corint. c. 15. v. 54.

Vicit Christus elephantum, leonem vicit & crocodilum. Hoc ajo: Mundum crucifixus, & diabolum & mortem debellavit. De illustrissimâ triplici hac victoriâ nunc disserendum.

Christi triplex victoria.

§. I. *Christus Revivíscens vicit elephantum.*

1. De mundo. *Plin. lib. 8. nat. hist. c. 1. Ælian. l. 4. de Animalibus c. 10.*

ELephantò mundum confertimus sagaci belluæ, & quæ Plinio atque Æliano testibus, religione singulari crescentem lunam veneratur. Jam intelligis, credo, Lector, cur huic bestiæ mundum comparem Elephantorum varius est usus in bellis. L. Metellus primo bello Punico elephantes centum quadraginta duos cepit. Hi Romæ omnes in circo jaculis & hastis occisi, inopiâ consilii, quoniam neque ali placebat, neque Regibus donari. In præliis, ut veteri jactatur verbo, primi omnium vincuntur oculi. Ingenti mundus apparatu aciem struxit adversùs Christum tamquam primis insultibus debellandum, atque ut ipsi omnium primi viscerentur oculi, armatas copias velut ad latronem capiendum emisit in olivetum. Nam irruentibus in rem turbis Servator, *Tamquam ad latronem*, inquit, *existis cum gladiis & fustibus comprehendere me.* In Christi necem omne genus hominum conjuravit; sacri, profani, summi, imi, Hebræi & Romani, Sacerdotes & Reges, amici & hostes. Agmen duxerunt Pharisæi, Scribæ, Legisperiti, Senatus omnis Hebræus, Pontifices, Annas, Caiphas, Herodes, Pilatus. Censuit mundus Christum Dominum adversâ multitudine opprimendum. Deceptus est mundus, & suâmet fraude victus.

Matt. c. 26. vers. 55.

Eduxerat rex Antiochus contra Machabæos Principes numerosissimum exercitum, centum millia peditum, & viginti millia equitum, elephantorum triginta duos ad inunda prælia eruditos. Et commovebantur omnes inhabitantes terram à voce multitudinis eorum, & incessu turbæ & collisione armorum: erat enim exercitus magnus valdè & fortis. Huic Judas Machabæus cum suis itidem copiis in occursum venit. In ipso congressu & ardore prælii, *vidit Eleazar unam de bestiis loricatam loricis regis, & erat eminens super ceteras bestias: & visum est ei, quòd in eâ esset rex: & dedit se, ut libéraret populum suum, & acquireret sibi nomen æternum. Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis interficiens à dextris & à sinistris, & cadebant ab eo huc atque illuc. Et ivit sub pedes elephantis, & supposuit se ei, & occidit eum, & cecidit in terram super ipsum, & mortuus est illic.*

Elephantem. 1. Machab. c. 6. v. 43. & seqq.

Hunc elephantum regium fortissimus Eleazar noster Christus prostravit. Vehebantur hac belluâ ducum maximi peltis aureis armati, Annas, Caiphas, Pontifices, rex Herodes, Pontius Præses; singuli speciosâ ratione Christum addixerunt morti: illi ut blasphemum, iste ut stultum, hic velut hominem plurimorum sententiis damnatum. Hac armaturâ mundus velut turritus elephantus in Christum bat. Ex hujus belluæ turri quatuor viri illi, judices iniquissimi in innocentem pugnabant. Sed cæsus est elephantus, judices dejecti. *Resurrexit Christus, sicut dixit.* Et videre nostrum Eleazarum, quo ausu & animo dimicantem in se belluam jugulârit.

Audacia Christi in suo contra mundum congressu.

1. *Vidit unam de bestiis loricatam, & erat eminens super ceteras bestias.* Testatus id Psaltes, *Quare*, inquit, *fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversùs Dominum, & adversùs Christum ejus.* 2. *Et dedit se, ut libéraret populum.* Cruciatus & mortem Christus subiit fine duplici, cùm ad omnem humanam gentem ab interitu servandam, tum ad gloriam æternam suo nomini parandam. *Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen.* 3. *Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis.* Quàm intrepidè Christus in oliveto, irruenti armatæ legioni dixit, *Ego sum!* Quod & ingeminans,

Psal. 2. v. 1. & 2.

Christus duplici fine cruciat & mortem subiit.

Philip. c. 2. vers. 9.

Ioan. cap. 8. v. 6. & 8.

Ioan. cap. 8. v. 6. & 8. nans, *Dixi vobis*, inquit, *quia ego sum: si ergo me quæritis, sinite hos abire.* 4. *Et ivit sub pedes elephantis, & supposuit se ei.* Ut nos extolleremur, non recusavit Dei filius conculcari. Hinc illæ voces: *Miserere mei Deus, quoniam conculcavit me homo, totâ die impugnans tribulavit me. Conculcaverunt me inimici mei totâ die, quoniam multi bellantes adversùm me.* 5. *Et occidit eum.* Exarmatus, cæsus, prostratus est mundus; universæ mundi machinationes dejectæ. Et ubi nunc saxum ostio sepulti advolutum? ubi appressum monumento sigillum? ubi tot armati milites unius mortui custodes: Surrexit mortuus; illi ceciderunt, & *facti sunt velut mortui.* Vicit Eleazar, vicit Dominus, vicit Christus. Jure meritissimo proclamat victor: *Confidite, ego vici mundum. Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. Non est servus major Domino suo.* In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum. Nemo sævientem mundum formidet: periculosior mundus & magis cavendus, cùm blanditur, quàm cùm sævit? Optimè dixit Augustinus: *Ecce ruinosus est mundus, & ambitur; quid si dulcis esset? Ecce turbat mundus, & amatur; quid si tranquillus esset? Formoso quomodo hæreres, qui sic amplecteris fœdum? Flores illius quomodo colligeres, qui à spinis non revocas manum?* Hic fallax mundus perversitatem habet veram, jucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, duram servitutem, timidam quietem, rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem. Hæc Augustini verbis consigno: *Non nos teneat voluntas propria, non nos terreat crudelitas aliena, & victus est mundus. Quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra.* Confidamus; Christus vicit mundum.

Psal. 55. v. 2. & 7. Matt. c. 28. vers. 4. Ioan. c. 16. vers. 33. Ioan. c. 15. vers. 18. Ioan. c. 13. vers. 16. Aug. tom. 8. in Psal. Idem to. 10. serm. 1. de S. Vincentio. Ioan. cap. 5. vers. 4.

§. II. *Christus Revivisens vicit Leonem.*

2. Do diabolo. 1. Petr. c. 5. vers. 8. Petrus Iarricus de rebus Indicis cap. 1. mihi pag. 240. & Horatius Tursellinus lib. 3. vitæ Xaverii, cap. 11. mihi pag. 309.

ILlum ipsum certè leonem vicit, qui *rugiens circuit quærens quem devoret.* Jam licet proclamare: Vicit bonus ille Jesvs, vicit, vicit leonem ab orco. Petrus Jarricus & Horatius Tursellinus memorant eo ipso die, quo Lusitana classis prælio navali cum Acenis barbaris conflixit (erat is Dominicus dies) Franciscum Xaverium Malacæ in æde primariâ circa nonam decimámq; horam ad cives verba fecisse. Inter perorandum Franciscus (iisdem testibus) miram vultûs, oculorum, ac totius corporis mutationem concipere, adeò ut cœptum orationis filum abrumpens, utriusque classis congressum eloquentiâ & ardore non solito per ambages ordiretur describere, auditoribus admiratione plurimâ defixis. Aberat enim à navali pugnâ centum quinquaginta leucis. Ita narrationem novam ingressus Xaverius, mox vultu oculisque ardentibus, junctis manibus ante imaginem Crucifixi effusiùs lacrymans exclamare: O Jesv Christe, Deus cordis mei, obsecro te quæsóque per supremos vitæ tuæ cruciatus, ne deseras quos tuo Sanguine redemisti. Hæc elocutus inclinatum ac deficiens caput, summâ suggesti spondâ paullisper excepit, ac quadrante medio quievit. Exin, velut ingentem defatigationem absterssisset, caput subitò attollens, vultu alacri & læto proclamat: Vicit, vicit, ô Fratres, bonus ille Jesvs. Nunc igitur mœrore posito, hilaritati vos ac lætitiæ date. Jam nostri hostem prælio devicerunt, non amplius quatuor è nostris desideratis. Tantulo impendio tam insignis stetit victoria. Propediem victores aderunt incolumes. Nam sextâ feriâ proximâ spoliis & prædâ onusti cum captivis navigiis revehentur domum. Agitedum ergo & Deo victoriæ auctori gratias agamus. Vicit, vicit, ô Fratres, vicit bonus ille Jesvs.

Quid rectiùs Redivivo ac Victori Christo acclamemus, quàm hoc ipsum: Nostra est victoria; jam fusi fugatique sunt hostes. Vicit, vicit, ô Christiani, vicit bonus ille Jesvs, & vicit victorem nostrum leonem achetonticum. Futurum hoc prædicens dux noster, *Nunc*, inquit, *princeps hujus mundi ejicietur foràs.* Nunc autem ejectus est foràs. *Cùm* diabolus, ille *fortis armatus custodiret atrium suum, in pace erant ea quæ possidebat.* Sed jam *fortior eo superveniens vicit eum; universa arma ejus abstulit, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuit.* Morsus tuus, inferne, homo est crucifixus, jam à funere redivivus. Summo id nobis solatio est atque gaudio. Leo avernalis jam ligatus est: rugire potest: mordere non potest, nisi propiùs accedentem.

Ioan. cap. 12. vers. 31. Luc. c. 11. vers. 21. Rasis. l. 1. cap. 1. pag. 6. Ludan. cap. 1. pag. 7. Rojas p. 741.

Palladius Helenopoleos præsul memorans, Erat adolescens, inquit, emortui pudoris ac profligatæ vitæ, vario scelere contaminatus. Resipiscens tandem & alto dolore saucius sepulchro quodam velut virtutis scholâ se conclusit. Hîc gemitus iterare, lacrymas fundere, solo adsterni, preces perpetuare, non ausus nec oculos quidem cælo attollere, aut Dei nomen pronuntiare, illud unum ingeminans: Miserere mei Domine, miserere mei. Pessimè habuit cacodæmonem tam seria & ardens pœnitentia. Exactâ igitur hebdomade adest veterator ex orco cum sociis, & vociferatur: Quid agis hominum flagitiosissime? Nempe jam libidinum spurcitiâ satur, videri vis castus & religiosus? & vires quas inter flagitia consumpsisti, jam Deo consecras, & cælum tibi polliceris, jam pridem inferis devotus? Noster es, ne dubita, serò nimiùm è nostris castris transfugium moliris. Redi ergo, & quod vitæ reliquum est, assuetis gaudiis consume. Non deerit voluptas, novis te deliciis fovebimus, juventutis florem reparabimus. Revivisces. Quid enim verò teipsum ante tempus suppliciis frustrà conficias? actum agis. Spes aliunde affulget nulla. Nec apud nos passurus es diriora quàm tu ipse tibi mala irrogas. Nunc igitur oblatis fruere, & dulcem carpe vitam dum licet. Hæc terrore amicabili certatim hostes ingerebant. At ille inter preces & lacrymas immobilis hærebat terræ affusus. Nec illi tamen iisdem cantilenis precantem obtundere desistebant. Ubi nec minis nec blanditiis quidquam profecissent, verberibus etiam, annuente Deo, in transfugam sævierunt. Contusum probè, nec tamen à cœptâ pœnitentiâ retractum deseruerunt. Die altero adsunt cognati, & pugnam movent periculosiorem. Quantò enim humaniùs egerunt, tantò proniorem ad malos assensus viam struxerunt. Nec defuerunt preces; rediret saltem, & suis viveret legibus, neminem impedimento fore, dummodò non pœnitentè hominem exueret. Sed à cœpto non dimovent: persistit ille anteactam vitam lacrymis expiare. Proximâ nocte diaboli redeunt, acerbiùs sævituri. Nec tamen alia vox atrocibus plagis expressa, quàm insigne illud constantiæ testimonium: Malo mori, quàm vobis obsequi. Nocte tertiâ eo assultu, iisque terroribus, tantâque verberum sævitiâ ruunt in obluctantem, ut corpore inter plagas collapso, constans animus hoc unum vocis emiserit: Vobis non obtempero. Hac constantiâ exarmati hostes stygii, Vicisti, clamant, vicisti, vicisti. Et præcipiti fugâ discesserunt.

Dei filius, si divina liceat conferre humanis, contra triplicem hostem patientiâ constantissimâ pugnavit. Victus tamen videbatur Jesvs, nam in crucem actus, in cruce mortuus, sepulchro absconditus est. Ira Deus fieri præcepit ob humanæ gentis crimina. Attritus est propter scelera nostra tam strenuus pugnator, qui voluit mori, ut Patri posset obsequi. Hic die tertio à morte ad vitam rediit, jam mundi, mortis & diaboli victor. Hinc orbis universus, humana gens omnis, ipsi etiam hostes victori huic acclamant: Vicisti, vicisti. Rex gloriæ, vicisti.

Iverat Samson unà cum parentibus in Tamnatha. In itinere ad oppidi vineas apparuit catulus leonis sævus & rugiens, & occurrit ei. *Irruit autem spiritus Domini in Samson, & dilaceravit leonem, quasi hœdum in frusta discerperet, nihil omnino habens in manu.* Diabolus leo sævissimus, omnes exeruit vires, ut Samsonem nostrum sterne-

Iudic. c. 14. vers. 6.

sterneret; hinc illi rugitus terrifici: *Crucifige, Crucifige.* Et occurrit ei, quanto potuit impetu: nam hoc unum egit, ut Christum in crucem raperet. Eò Pharisæos, Pontifices, Judæos, Romanos, judices iniquissimos, ipsos etiam Christi discipulos concitârat, ut quem suis unguibus destinâsset, perderet. At Samson noster leonem hunc sævissimum velut hœdulum discerpsit, nihil omnino habens in manu. Hic olim Samson dextrâ gerebat, ignes, gladium, aquas, serpentes, fulmina, grandines, quibus noxios feriebat. Jam verò penitus inermis, nec ullum teli genus præferens, ligari sibi manus permisit, & tamen vicit; vicit bonus ille JESVS, ostenditque nobis modum triplicis istius hostis vincendi.

Luc. cap. 23. vers. 21.

Modus triplicis istius hostis vincendi:

I. Mundum vincimus *Contemnendo.* Qui mundi falsa judicia, vanos sermones, impia vaframenta metuit, jam pæne victus est. Hæc acer bellator spernit omnia. Eleazar ad regium elephantum properans interfecit à dextris & à sinistris obvium quemque. Ita nos tot vanas considerationes, tot inania terricula impavidi proteramus. Sed mundus, inquies, totâ mole suâ in me ruet, & opprimet me. Ruat & opprimat; invito non nocebit. Nam Eusebio Emisseno teste, *Dejectio prostrati, occasio fit triumphi.* Contemptu mundus vincitur. Contemne mundum, & vicisti mundum.

1. Mundum vincimus contemnendo.

Euseb. Emis. homil. 8. de Pasch.

II. Diabolum vincimus *Resistendo.* Eò Jacobi Apostoli hortatus spectat: *Resistite diabolo, & fugiet à vobis.* Adversùs cacodæmonem Christus imperterritâ patientiâ pugnavit. Post triplicem orationem in horto versus ad suos, *Surgite*, ait, *eamus.* Et hostibus jam jam invasuris, *Hæc est*, inquit, *hora vestra, & potestas tenebrarum*: prehendite, vincite, ducite. Cùm Petrus ab ipso audisset Christum Hierosolymis occidendum, magno in Magistrum affectu, *Absit à te Domine*, ajebat, *non erit tibi hoc.* Cui Christus: *Vade post me Satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.* Hæc diaboli sunt molimina. Nos absterrere nititur à generosâ malorum perpessione. Cùm dolus non succedit, vim parat, & hostiũ multitudine timidiores cogitat opprimere. Resistite; & victus est adversarius. Hic verus illud verissimum:

2. Diabolũ vincimus resistendo.

Jac. cap. 4. vers. 7. Marci c. 14. vers. 42. Luc. cap. 22. vers. 53. Matth. c. 16. v. 22. & 23.

Audere, pars potissima est victoriæ.

Iambi vet.

III. Mortem vincimus *Non vincendo*, sed moriendo. Eusebius Emissenus, quem dixi, hanc vincendi artem commonstrans, *Dabit ipsa*, inquit, *infirmitas fortitudinem, lapsus palmam, ruina victoriam.* A morte Christus configi se passus cecidit, sed cadendo vicit. Cum priscis hic licebit dicere:

3. Mortem vincimus non vincendo, sed moriendo: Euseb. loco dicto.

Plerumque vincunt, vitam qui minimè æstimant.

Mortem non timere, est mortem vincere, & suo sepeliri triumpho. Christus jam acturus animam, *Pater*, inquit, *in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens expiravit.* Nos ipsos nostráque omnia divinæ voluntati atque providentiæ quàm integerrimè committamus, & illam ineluctabilem horam non formidabimus. Cadendo surgimus. Mors vincitur non vincendo.

Luc. cap. 23. vers. 46.

§. III. *Christus revivisces vicit crocodilum.*

3. De morte.

CVm crocodilus cibo piscium, aut humanæ carnis, cujus est appetentissimus, jam satur, ad somnum se componit in littore, avis parva, quæ Trochilos ibi vocatur, rex avium in Italiâ, exporrectam belluam ad hiandum invitat, pabuli sui gratiâ. Nam (uti Ælianus & Plinius testantur) primùm os ejus assultim purgans, mox dentes & intus fauces quoque ad hanc scabendi dulcedinem maximè patulas oberrat. In hac voluptate crocodilum somno pressum conspicatus ichneumon * serpens, per easdem fauces ut telum aliquod immissus, alvum erodit. Quis ichneumonem alvo crocodili mersum conspiciens, non putet victum & absorptum? sed hæc callidi serpentis est victoria, dum hostis faucibus glutitur, hostem perimit. Ita mors planè Christum glutiit, sed ita quoque victoriam amisit. Serpenti se Christus conferens, *Sicut Moyses exaltavit serpentem*, ait, *in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Capitalissimus Christi hostis mors. Nec mirum. Christus se vitam affirmans, *Ego sum*, inquit, *Via, Veritas, & Vita.* Quid novi, gravissimis odiis mortem & Vitam dissidere? Ichneumon, quod dicti scriptores memorant, cum crocodilo prælium ingressurus, mergit se limo sæpius, siccâtque sole: mox ubi pluribus se coriis loricavit, in dimicationẽ pergit. Christus corpore humano tectus, sed & limo mersus tot ludibriorum & execrandæ crucis, *Infixus sum*, inquit, *in limo profundi.* Ita loricatus miseriis humanis in hostem pugnavit, quem & vicit. *Vbi est mors victoria tua, ubi est mors stimulus tuus?* Ecclesia ob victoriam hanc Christi lætissima, cantat: *Qui mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparavit.* Eadem etiam agendo gratias, ita precatur: *Deus, qui per Vnigenitum tuum, æternitatis nobis aditum devictâ morte reseravit, vota nostra, quæ præveniendo aspiras, etiam adjuvando prosequere.*

Ioan cap. 3. vers. 14. Idem c. 14. vers. 6. Pſ. 66. v. 3. 1. Cor. c. 15. vers. 55.

Sed dicas: Quomodo mors victa est? *Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reverruntur.* Hinc rectè quærimus cum Psalte *Quis est homo, qui vivet, & non videbit mortem?* Auscultа, mi homo, in capita conferam responsum.

3. Reg. c. 14. vers. 14. Pſal. 88. vers. 49.

I. Mortem non ita vicit Christus, ne moriamur amplius: jus suum morti non abstulit, tyrannidem ejus infregit. Nam ante Christi cum morte congressum nullus mortuorum ad vitæ principium potuit evolare. Frustrà erat dicere: Mortem obii, debitum persolvi, finite nunc ad conditorem meum rectà proficiscar, Deum desidero videre. Incassum hæc jactabantur. Mortis imperium & tyrannos omnes omnino quos jugulavit, ad inferiora terræ misit, velut æternæ mortis reos. In ponte dejici, tolerabile videri poterat; è ponte in aquas præcipitari, rigidum. Atqui hoc ante Domini mortem fiebat. Nunc tantùm in ponte dejicimur; momento spiritus à labe purus ad conditorem subvolat, Angelorum medius Deum intuetur, vix à corpore abit animus, & inter cælites numeratur. Ita Christus devictâ morte æternitatis nobis aditum reseravit.

Christus nõ abstulit jus suum morti, sed tyrannidem ejus infregit.

II. Prærogativâ mortuos ad vitam revocandi multò amplior est in lege novâ quàm in priscâ, in Ecclesiâ quàm in synagogâ.

Prærogativa mortuos ad vitam revocandi amplior est in lege novâ quàm in priscâ,

Ruffinus Aquilejensis memorat, ad Macarium seniorem Ægyptium venisse Hieracitam, pravæ religionis hominem. Hic ubi plurimos loquendi arte turbâsset, Macarium etiam suis officiis ausus est invadere, & de fidei scitis audacissimè disserere. Restitit vir sanctus, ut potuit. At homo vafer simplicem senis dictionem argumentatione callidâ elusit. Macarius adstantium auditorum fidem periclitari animadvertens, Quid opus, inquit, verbis contendere? exeamus ad sepulchretum, & cui Deus concesserit ad vitam evocare mortuum è tumulo, ejus religionem asseremus veram. Placet omnibus fiduciæ plena sponsio. Egrediuntur ad sepulcros. Hieracitam Macarius hortatur, ut in suæ religionis demonstrationem è sepulchro jubeat prodire mortuum. Cui adversarius, Tu, inquit, tuâ sponsione provocasti me; tu prior defunctum evoca. Macarius ergo in genua ruens, ingenti fiduciâ precatus est. Ad finem precum oculis cælo elatis, Mi Deus, inquit, quis è nobis duobus veram fidem teneat, ostende hoc mortuo in vitam reducto. Et cum dicto hominem illic non ita pridem sepultum evocavit nomine. Ad humanam vocem obsequentissimus mortuus mox respondit, & amotâ tumuli mole, præsentium oculis se vivum stitit. Adversarius prodigio tam luculento victus in fugam se vertit.

Ruffin. c. 8. mihi p. 480. apud Rosweyd.

Et in lege novâ pluribus concessa.

Hæc gratia à mortis victore Christo pluribus in nova lege concessa. Turonensis præsul Martinus, Ecclesiâ teste, tres mortuos ad vitam revocavit. Totidem beatus Dominicus Calaroganus, eodem testimonio laudatissimus, sanctæ familiæ parens. Franciscus Xaverius Indiarum

A quâ trium mortuorum suscitator magnificus appellatur.

* *Ab aliis* Ἐνύδρος *appellatur.*

diarum Apostolus, viginti quatuor defunctos vitæ restituit. Taceo complures alios è Divorum tabulis jam notos.

Hæc mortis victoria in adversis summo est solatio.

III. Hæc mortis victoria summo est solatio in adversis planè omnibus. Job vermibus scaturiens, carnibus jam corrosis, omni pecore abacto, liberis ruinâ domûs obtritis, vix jam ossibus hærens, spirans cadaver, animâ in corpore ulceroso & in extremis pæne labris malè morante, in fimeto velut in sepulchro compositus, canit tamen: *Scio, quòd Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terrâ surrecturus sum.* Spes ista sic exhilarat, ut qui verus Christi amicus est, totum fellis dolium exhauriat, nec querelarum aut impatientiæ quidquam prodat: nam illud inter lacrymas lætus canit: *Scio, quòd Redemptor meus vivit: Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Nos quidem, quanta Jobus, vix umquam patimur, nihilominùs eandem Jobi spem in sinu repositam habemus: Scimus, quia Redemptor noster vivit, & nos de terrâ denuo surrecturi sumus. Ita licet nobis quotidie honoris, pecuniæ, valetudinis, virium, vitæ aliquid defluat; non refert, redibit vita, & cum eâ bona omnia. Mors victa est. Dejicere nos potest in ponte, præcipitare in aquas non potest, nisi volentes.

Tob cap. 19. vers. 25.

Ibid. v. 27.

Ad omnẽ virtutis actionem exstimulat.

IV. Victoria hæc Mortis ad omnem virtutis actionem exstimulat. Cùm Paulus resurrectionis mysterium argumentis compluribus affirmâsset, addit excitandis ad virtutem Christianis: *Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum* JESVM *Christum. Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino.* Quòd si quis adeò sibi parcat, viam ad cælum nimis arctam & arduam meratur, hærere ac quiescere ubique velit, uti pigri viatores solent, ne quæso fidem ac spem Resurrectionis jactet. Nec credit iste, nec sperat, nisi forsan fide mortuâ, spe vanâ. Qui reditum in vitam fide vivâ, spe certâ opperitur, etsi orbis universi jacturam faciat, Quantillum est, ait, quod perdidi: redibunt hæc omnia, & nos cum illis. Quid enim sunt caduca hæc omnia, nisi umbra, non plaudentis manûs sibilo digna? Perierint peritura; quid meâ interest? modò mihi non pereat cælum. Unum atque unicum damnum est æternam vitam perdere. Cetera titivilitium sunt & somnium. Et licet via ad cælum confragosa sit & aspera, non refert, pergamus impigro pede, scientes quòd labor noster non est inanis in Domino.

1. Cor. c. 15. v. 57. & 58.

*Nos monet ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriã Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

V.* Hæc mortis victoria hoc ipsum idemtidem monet, quod Paulus clamat: *Vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, ut ultrà non serviamus peccato.* Hîc nobis ad istam mortis victoriam quæstio duplex nascitur. Prima: Cur Lazarus resurrexit cum sudario, Joanne teste, *& statim prodiit, qui fuerat mortuus, & facies illius sudario erat ligata.* At verò Christus sudarium reliquit in sepulchro. Nam, eodem teste, *venit Simon Petrus, & introivit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat supra caput ejus non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.* Hæc prima quæstio. Altera: Cur hoc ipso tempore hujus victoriæ monumenta sint aperta, Matthæo teste: *Et monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.* Utrique quæstioni respondebimus.

ad Rom. c. 6. v. 4. & 6.

Ioan. cap. 11. vers. 44.

Idem c. 20. v. 6. & 7.

Matt. c. 27. vers. 52.

§. IV. *Cur Lazarus cum sudario, Christus sine illo prodierit è tumulo.*

ERgo Lazarus cum sudario, sine illo Christus è sepulchro prodiit. Ægypti prorex Josephus iconicum Christi simulacrũ tam in aliis multis quàm etiam in isto. Ab herâ Joseph ne malâ vi teneretur, pallium reliquit: Nam, quod facer historicus prodit, *Relicto in manu ejus pallio fugit, & egressus est foras.* Hæc Eusebius Emissenus expendens: Joseph, inquit, detinetur à muliere, Christus à morte; Joseph pallio relicto aufugit, Christus linteamina in sepulchro reliquit, & exsurrexit. Non ita Lazarus prodiens è sepulchro cum sudario, quod Christus reliquit, & Angelus monstravit. Nec id mysterio vacat. Christus resurrexit non moriturus ampliùs, immortalis æternùm. Lazarus morti subjectus, iterùmque moriturus, secum fert sudarium.

Gen. c. 39. vers. 12.

Si quando classicus remex triremi exeat, sibi aliquid de foro præstinaturus, compedum aut catenæ partem pede trahit. Quod certè argumento est, cum à scalmo & transtris non esse liberum. Ita velit nolit, ad trahendum remum ipsi est redeundum. Ita & Lazarus è tumulo prodit, sed secum institas, sudarium, lodicem mortualem trahit, ut ipse aliiq; omnes nôrint esse mortis subditum, spectare ad maris mortui remum, sandapilâ denuo claudendum. At verò Christus sine sudario emergit tumulo, solutissimus, liberrimus ab omni mortis vinculo. Gratulatur Paulus, & sacro applaudit, *Scientes*, inquit, *quòd Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quòd autem vivit, vivit Deo.*

Rom. c. 6. v. 9. & 10.

Nec Christus tantùm immortalis, sed & Christi sudarium inter ipsos etiam ignes immortalitatem præ se tulit. Mahultias Sarracenorum Princeps, quod Beda & Baronius narrant, hoc ipsum, quod diximus, sudarium octo pedes longum habuit: ut autem exploraret quàm certæ id fidei esset, in ignem conjici præcepit. At illud exigne in aëra se librans, & aliquamdiu velut placidissimè volans in alto cunctabundum hæsit, demum cernentibus cunctis in præsentis cujuspiam Christiani brachia tranquillo motu se demisit. Prodigium tot testatum oculis, quot spectatum.

Beda libro de locis sanctis. Sudarium Christi ignẽ combustis creditur.

Porrò alterum sudarium, cui cruenta Christi facies impressa, in supremo illo itinere mœstissimo Veronicæ relictum est. Hæc matrona civis Solymæa Christi discipula, Magistri ultimos labores miserata, hoc munus à morituro Domino, ut suprà demonstratum est, accepit. Perinde si dixisset Christus: Hoc donarium hæredes sequitur. Testimonia cruciatuum meorum habeant Christiani. Hi nôrunt quantæ molis, quanti & sudoris fuerit, hominem æternæ mortis reum redimere. Penes Christianos ergo mea sint sudaria. Quocirca Christus Dominus sine sudario, Lazarus cum illo ad vivos rediit, ut luculentum esset discrimen inter Lazarum resurgentem, sed denuo moriturum, & Christum mortis victorẽ, immortalitate supra omnes beatissimâ coronatum.

Parte 2. Clerici militantis §. 2.

§. V. *Quid mysterii fuerit, moriente Christo tumulos reserari.*

ALtera erat quæstio: Quid mysterii, tumulos reserari. Ex Matthæo discimus. *Et monumenta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.* Sed an non major fuisset gloria Resurgentis Christi, solum resurgere? Isaias aliquoties minatus, *Væ*, inquit, *qui prædaris, nónne & ipse prædaberis?* Non est in orbe prædo similis morti; rapit ea omnibus omnia, terrâ mariq́ue, mendiculos & reges juxtà habet, & istos & illos peræquè spoliat; petasos & diademata, ligones & sceptra eâdem mergit foveâ. Mors orbis expilator & prædo, nemini non horribilis, nullum umquam se fortiorem invasit, nisi illum unum atque unicum cruci suffixum. Væ tibi, mors rapacissima, quæ ab orbe condito innumera commisisti furta, quæ tot milliones hominum spoliâsti vitâ. Immanis bellua, quæ nescit parcere, doctos, indoctos; pauperes, opulentos; debiles, robustos; juvenes, adultos; senes, pueros, infantes, decrepitos sine delectu, vi pari abripit: omnes quos umquam vidimus, omnes de quibus aliquid audivimus aut legimus, & quantula ea pars hominum est quam nósse possumus;

Matt. c. 27. vers. 52.

Isaiæ 33. vers. 1. Non est in orbe prædo similis morti.

sumus; omnes omnino qui vel olim nati sunt, vel omnibus terris ac sæculis pascentur, in hujus prædonis ungues incidant necesse est. Nemo hactenus ab hoc prædone liber evasit, evadet nemo. Cerne animo longissimam præcedentium, nec minùs longam sequentium catervam. Hac ipsâ, quâ loquimur, horâ quot mortalium millia mortis falaricâ sternuntur? Mors artes omnes eludit, preces conceptissimas spernit, amplissima promissa rejicit, non ætatem, non sexum attendit, natalium imagines, titulos, fasces proterit, imperium nescit, Principes non agnoscit, blanditias omnes contemnit, vim nullam metuit, superstitum omnium vitam extinguit.

Sed æquo simus animo, jam ipse etiam in prædam cessit tam immanis prædo. Fit subinde ut juvenis malè ingenuatus, & ad furta pronus modò pecuniolâ, modò strophium, modò chirothecas, modò telâ; jam cingulû, jam librum, jam pileum furaci manu subducat. Ita minutioribus furtis initiatus ad majorē harpagandi peritiam in dies proficit. Audacior tandem ex aulâ Principis argenteum vel scyphum, vel patinam, vel guttum aut maluvium clepit, sed apud aurificem miser, quem furtum venditurus adit, à Principalibus insignibus proditur; in vincula trahitur; torquetur; hîc minora furta omnia prioris vitæ fatetur. Mors ab orbis origine furtis & rapinis continuis assueta, mortalium nemini non carissimum quod habuit, vitam eripuit. Hanc protoplastis, hanc posteris universis extorsit; nulla domus quam non expilârit, nullæ latebræ è quibus prædam non extraxerit; ita oppida, civitates, provincias, regna, jam sæpius vacuavit incolis, huic rapiendi licentiæ jam nimiùm assuetæ. Sed hæc omnia minuta possunt conferi furta, & Lavernæ artes jocosæ. Illi omnes erant homines caduci, velut poma vermiculosa, putrida, ad moriendum nati. Hinc homines ejuscemodi abripere in prædam, morti non erat probrosum. Sicuti cerasos ad viam consitas depopulari, aut silvestria pira vel poma furtis nata carpere, viatoribus non vetitum; quis enim ea curat? ita mors impunè sustulit, quos ad interitum editos scivit. At ubi mors Christum Dei Filium, benedictum virginei uteri fructum carpsit, cùm vitæ Dominum occidit, cùm aureum hoc carchesium surripuit, furtum audacissimum, & prioribus minutis omnibus longè grandius commisit, nec enim peculatus tantùm, aut rapina vel sacrilegium, aut plagium, sed læsæ majestatis crimen fuit maximum. In hoc flagrantissimo delicto mors deprehensa, & ad crucem Dominicam, velut ad equuleum torta priora furta omnia est confessa. Atque hoc obeunte Christo sepulchra reserata, testantur sepulchrorum apertio, sceleris confessio, rapinarum restitutio. Perinde si mors dixisset: En Domine arcum & sagittas meas, en prædam, quam rapui ac sepulchris abdens occultavi. Me victa fateor, parata furtum omne restituere.

Ab origine mundi furtis & rapinis continuis assueta est mors.

In Christi morte fit rapinarum restitutio.

Vicit ergo, vicit bonus Iesvs, vicit Elephantem, vicit Leonem, vicit & Crocodilum. Mundus, mors, diabolus, triumphali curru Christi captiva mancipia trahuntur. Iò triumphe! Absorpta est mors in victoria. *Vbi est mors victoria tua, ubi est mors stimulus tuus?* Nónne prædictum: *Ero mors tua, ô mors:* væ qui prædaris; jam prædata, jam ipsa facta es præda. *Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum* Iesvm *Christum.* Iam mori non formidemus. Bona mors, initium est vitæ.

1. Cor. c. 15. verſ. 55. Oſeæ c. 13. verſ. 14. 1. Cor. c. 15. verſ. 57.

CAPVT XII.

De Christi in cælum ascendentis gloriâ.

Promissis, reor, stetimus, & de Christo etiam Resurgente disseruimus. Sed omnino par est, ut qui Resurgentis victoriam spectavimus, Ascendentis quoque triumphum hilari erectóque vultu prosequamur. Hîc ego, mi Lector, quàm potero, brevissimus ero, & summa rerum capita non explicabo, sed eò solùm digito monstrabo, altiori cogitatione commeditanda. Esset quidem dignissimum & Ascendentis gloriam singulari libro proponere spectandam: nec ad eam rem parata jam copiosior scriptio deesset, sed ne nimiùm extra promissum abeam, & demum de tabulâ manum amoveam, hanc visum est coronidem ac clausulam apponere.

§. I. *De Christo in cælum ascendente oracula & vaticinia.*

Enoch homo justus in cælum à Deo translatus est, idque ante Moseas leges. *Et facti sunt omnes dies Enoch trecenti sexaginta quinque anni. Ambulavitq; cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Deus.* Elias dum Moseæ leges starent, in cælum curru igneo subvectus est. *Cúmque pergerent, & incedentes sermocinarentur* (Elias & Elisæus) *ecce currus igneus & equi ignei diviserunt utrumque: & ascendit Elias per turbinem in cælum.* Servator orbis Christus novâ lege gratiæ stabilitâ, nec transfatus, nec subvectus, orbes cælestes suâ virtute penetravit, non sine spoliis eò reversus unde ad nos descenderat. Ascensionis ergo suæ Dominus prænuntios & testes habuit: unum ante legē, unum sub lege, ut quandoq; veniret ipse, qui veraciter cælos transire posset.

Gen. c. 5 v. 23. & 24.

4. Reg c. 2. verſ. 11.

Christus novâ lege gratiæ stabilitâ suâ virtute cælos transivit.

Ita nepos Abrahami Iacob, *In baculo meo*, inquit, *trasivi Iordanem istum: & nunc cum duabus turmis regredior.* Ita noster è cælo peregrinus ad nos pauperrimus venit stabulo exceptus, nunc hominum & Angelorum turmis stipatus revertitur. Hac in re nō dissimilis ovi boni, *qui habet centum oves, & si perdiderit unam ex illis, dimittit nonaginta novem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat eam: & cùm invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, & veniens domū convocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat.* Ita Christus Angelis relictis, perditæ genti humanæ in subsidium properavit. Vbi amissam hanc oviculam invenit, inter gaudia in cælum remeavit.

Gen. c. 32. verſ. 10.

Luc. c. 15. v. 4. & ſeq.

Canebat olim Moyses: *Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas, & assumpsit eum, & portavit in humeris suis.* Christus aquilę non absimilis è pluribus caussis: 1. Aquila volucrū regina, volatu vincit omnes. 2. Solem irretortis oculis intuetur. 3. Vngue & rostro victum sibi parat è prædâ. 4. Pullis suis providet sollertissimè. 5. Solis aspectum recusantes pullos exturbat nido, & ut degeneres abjicit. 6. Adultiores ad evolandum exemplo suo provocat. 7. Tandem illos deserit, ut ipsi suo se labore alant. Christus 1. Rex est tam in præsepi quàm in cruce, tam à Magis adoratus, quàm à militibus & Pharisæis irrisus. 2. Christus Deus seipso beatissimus, etiámnum viator, & cùm inter nos ageret, aspectu Dei fruebatur. 3. Exarmatis hostibus, quos occumbendo vicit, spolia detraxit. 4. *Cùm dilexisset suos qui erant in mundo, usque in finem dilexit eos*; & hoc unum moriendo egit, ut sui viverent. Filios in malum obstinatos, disciplinæ osores, à paternâ indole alienos exhæredat, rejicit, à se segregat. 6. Suos ad cælestia inuitans, *In domo Patris mei*, ait, *mansiones multæ sunt: Vado parare vobis locum.* 7. Rediturus in cælum suis valedicens, *vado*, inquit, *ad eum qui misit me. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrū. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam.*

Christus aquilæ non absimilis è pluribus caussis.

Deut. c. 32. verſ. 11.

Ioan. c. 13. verſ. 1.

Ioan. c. 14. verſ. 2. Idē c. 16. v. 5. 6. & 7.

Hæc omnia diversis oraculis & vaticiniis illustrissima. Michæas præcinit: *Ascendit pandens iter ante eos. Et transibit Rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum.* Huic regius Psaltes respondet velut rem gestam com-

Mich. c. 2. verſ. 13.

Ps. 56. v. 6. Psal. 67. v. 18. & 19. commemorans. *Ascendit Deus in jubilo, & Dominus in voce tubæ. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: Dominus ejus in Sinai in Sancto. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus.* Isaïas non

Isa. c. 63. v. 1. & 2. sine admiratione interrogans, *Quis est iste*, inquit, *qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosrâ, iste formosus in stolâ suâ, gradiens in multitudine fortitudinis suæ? Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* Hunc ipsum è bello reducem victorem Psal-

Psal. 103. v. 1. 2. & 3. tes divinus prædicans, *Deus meus*, inquit, *magnificatus es vehementer. Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento. Qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorũ.* His vaticiniis Paulus con-

Ad Ephes. c. 4. v. 8. 9. & 10. sideratis, *Ascendens in altum*, inquit, *captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primùm in inferiores partes terræ: Qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes cælos, ut*

Greg. hom. 29. in Evan. *impleret omnia. Illuc enim revertebatur, ubi jam erat, & inde redibat, ubi remanebat: quia cùm per humanitatem ascenderet in cælum, per divinitatem suam, & terram pariter continebat & cælum. Quia igitur*, inquit B. Leo, *Christi ascen-*

Leo serm. 1. de Ascens. Dom. mihi pag. 203. *sio, nostra est provectio, & quò præcessit gloria capitis, eò spes vocatur & corporis; dignis exultemus gaudiis, & piâ gratiarum actione lætemur.* Sed hoc probè sciamus: Quò profundiùs jam descenderimus, hòc deinde altiùs ascendemus.

§. II. *Christi in cælum ascendentis imagines & umbræ.*

Imago Christi in cælũ ascendentis fuit Samson, Iudic. c. 16. vers. 3. HEbræus Hercules Samson ingressus Gazam urbem, mox Philistæis insidiis cinctus est. At ille, quod Iudicum Annales memorant, *Dormivit usque ad medium noctis: & inde consurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis & serâ, impositasque humeris suis portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron.* Dominus Iesvs, Samson verissimus, Iudæorum tribulium suorum perfidiâ in crucem actus, & in tumulo compositus dormivit ultra noctis medium. Denique portas æternitatis complexus in altissimos cęli montes evasit. Hic ille noster Samson leonem ab inferis, sęvum

Cant. c. 5. vers. 1. nimis, in viâ confecit. Hic nostræ libertatis vindex & assertor, myrrham cum aromatibus messuit moriendo, favum cum melle comedit resurgendo, vinum cum lacte bibit ascendendo.

David. 1. Reg. c. 18. v. 6. & 7. Postquam Regius Saulis citharœdus & armiger David formidinem Hebræi agminis Goliathum dejecit & obtruncavit, à Palestinę Metropoli Hierusalem ceterisque civitatibus, ingenti plausu & gratulatione, non sine symphoniâ & festivis choreis est receptus. Christus devictis hostibus, mundo, morte, diabolo, festivissimis plausibus ab omni cælo salutatus, in civitatem illam manentem, beatissimam, est introductus.

Hic idem David jam unctus rex, cùm adversùs Amalecitas eruptionem moliretur, quadringentis solùm viris stipatus, *Ecce illi* (quod fasti Regum asserunt)

1. Reg. c. 30. vers. 16. 17. & 26. *discumbebant super faciem universæ terræ comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cunctâ prædâ & spoliis quæ cœperant de terrâ Philistiim, & de terrâ Iudâ. Et percussit eos David à vespere usque ad vesperam alterius diei. Venit ergo David in Siceleg, & misit dona de prædâ senioribus Iuda proximis suis, dicens: Accipite benedictionem de prædâ hostium Domini.*

Iam hostes Christi velut re optimè gestâ, & amoto grandi adversario triumphabant. Sed ecce dum sibimet applaudunt stultissimè, diémque festum agunt, Christus à funere redivivus è tumulo prodit, novâ suos lætitiâ perfundit, benedictionem & munera di-

Leo ser. 2. de Ascen. Dom. pag. 206. vidit, in cælum triumphans redit. Iam revera, quod beatus Leo dixit, *infirmitas in virtutem, mortalitas in immortalitatem, contumelia transivit in gloriam, quam Dominus* Iesvs *in multis manifestissimis documentis, multorum declaravit aspectibus, donec triumphum victoriæ, quem reportarat à mortuis, inferret & cælis.*

Iacob. Iacob-Isaaci filius Iosepho sibi nato socerum Labanum conveniens, *Dimitte me*, inquit, *ut revertar in patriam, & ad terram meam.* Raphaël Angelus suo munere in Tobiæ itinere perfunctus, *Tempus est ergo*, inquit, *ut revertar ad eum, qui me misit. Vos autem benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus.* Christus non uno sed pluribus filiis inter labores & dolores acquisitis, *Et nunc*, ait, *vado ad eum, qui misit me. Exivi à Patre, & veni in mundum; iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.*

Hic ille magni consilii Angelus est, hic ille rex gentium, orbis domitor & triumphator, *Qui*, ut canit Psaltes, *in sole posuit tabernaculum suum; & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam; à summo cælo egressio ejus, & occursus ejus usque ad summum ejus; nec est qui se absondat à calore ejus.* Psaltæ accinit Ecclesia: *Omnis pulchritudo Domini exaltata est super sidera, species ejus in nubibus cæli, & nomen ejus in æternum permanet.*

Iam sopitis undequaque bellis, jam templo Salomonis perfecto, *Intulerunt arcam fœderis Domini in locum suum, in oraculum templi, in sanctum sanctorum subter alas Cherubim.* Cruentum prorsus prælium in monte Golgothâ finitũ est. Iam arca Domini, Humanitas Christi destinato loco, cælesti solio recipitur. *Iam*, inquit B. Leo, *naturæ humilitas in Christo super omnem cæli militiam, supra omnes ordines Angelorum, & ultrà omnium altitudinem Potestatum ad Dei Patris est provecta consessum.*

§. III. *Christi in cælum ascendentis potestas, per quindecim prærogativas, & decora illius explicatur.*

CHristus à suis abiturus, *Vos autem*, inquit, *sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Et cõvescens præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris. Vndecim autẽ discipuli*, quod Matthæus asserit, *abierunt in Galilæam, in montem ubi constituerat illis* Iesvs. *Et videntes eum adoraverunt, quidam autem dubitaverunt. Et accedens* Iesvs *locutus est eis dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terrâ.* Omnis potestas eáque integerrima, non restrictè aut parcè præfinita, sed absolutissima & perfectissima, quam naturâ & æternùm habuit ut Deus, dono accepit ut homo; quâ quidem potestatis auctoritate ac impenio non in corpora tantùm, sed in animos etiam & spiritus dominetur. Huic potestati rectiùs explicandæ et. prærogativas Domini Iesv decoráque quindecim divinissima alto pectore consideranda subjungo.

DOMINI IESV QVINDECIM PRÆROGATIVÆ AC DECORA.

I. Dominus Iesvs naturalis Dei filius est, non extraneus, non adoptivus, uti nos. Et verè unigena; *Quem Deus*, Paulo teste, *constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula.* Cui Pater dixit: *Filius meus es tu, & ego hodie genui te.* Hic *est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt universa in cælis & in terrâ, visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso cõdita sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.*

II. Mirificè conceptus, natus, adoratus, in Thabore Patris voce, niveâ veste, obumbrante nube, radiante facie, Mose ac Eliâ testibus declaratus: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui; ipsum audite.* Vicinâ jam morte dixerat Christus: *Pater clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo, dicens: Et clarificavi, & iterum clarificabo. Turba ergo quæ stabat & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei locutus est. Respondit* Iesvs *& dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos. Nunc judicium est mundi; nunc princeps hujus mundi ejs-*

di ejicietur foràs. Et ego si exaltatus fuero à terrâ, omnia trahàm ad meipsum. Verè exaltatus omnia trahit ad seipsum, qui penetravit cælos, excelsior cælis factus.

III. Ob unionem naturæ diuinæ cum humanâ omnem divinitatis gratiam sibi naturalem & congenitam habet, *Portans omnia verbo virtutis suæ* a: Tot millium in cœlo Angelorum voce: *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem* b.

IV. Scientiam habet infusam, ita ut actu unico † intuitivè, uti Theologorum scholæ loquuntur, & quidditativè per proprias species intelligat omnia præterita, præsentia, futura tam naturalia, quàm supernaturalia, eáque etiam quæ merè sunt possibilia. Nam in Christo IESV *sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi* c.

V. Voluntatem habet ab omni labeculâ peccati immunissimam, summis virtutibus decoratam, & quæ peccare non possit. *Talis enim decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus* d. *Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare; & per eum omnia reconciliare in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt* e.

VI. Solus obsequia Deo digna præstitit. *Unus mediator Dei & hominum, homo Christus* IESVS, *qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus* f. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem accipere per nomen ejus omnes qui credunt in eum* g.

VII. Actiones & opera Christi tanti valoris ac pretii sunt, ut hic ipse homo possit contrahere ex justitiâ cum Deo. Verè sanctus sanctorum, & qui omnes sanctificat. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando Deus: Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* h?

VIII. Insuperabilia superavit; mundum, mortem, diabolum, & omnem diaboli exercitum, peccati comitatum vicit. *Ecce vicit Leo de tribu Iuda, radix David* i. Atque hinc promissum illud: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus* k.

IX. Caput est omnium hominum & Angelorum. Attestantibus Petro & Paulo: *Hic est omnium Dominus* l. Quem Pater constituit *ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro, & omnia subjecit sub pedibus ejus: & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius* m.

X. Sacerdos in æternum, auctor Sacramentorum, conditor Ecclesiæ. *Ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens* n. Proclamat Psaltes: *Iuravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinẽ Melchisedech* o. *Alii quidem sine jurejurando facti sunt sacerdotes, hic autem cum jurejurando, in tantum melioris testamenti sponsor factus est* IESVS. *Et alii quidẽ plures facti sunt sacerdotes; idcirco quòd morte prohiberentur permanere: hic autem eò quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, unde & salvare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum: semper vivens ad interpellandum pro nobis* p.

XI. Princeps, Gubernator, Iudex totius orbis. *Ipse est*, inquit Petrus, *qui cõstitutus est à Deo judex vivorum & mortuorũ* q. *Neque enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium. Qui non honorificat filium, non honorificat Patrem qui misit illum* r.

XII. Instrumentali omnipotentiâ præditus est. *Quia in ipso* s, ait Paulus, *inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatûs & potestatis. In eo enim quod omnia subjecit ei, nihil dimisit non subjectum ei.* *Heb. c. 2. vers. 8.*

XIII. Idiomata divina participat. Nam sicut alti sanguinis filius se Comitem, se Principem aut Regem scribit, à parente Comite aut Principe aut Rege; ita Christo homini ut vero Dei filio, Patris divini nomina conveniunt. Christus verè immortalis, immutabilis, immensus, altissimus, justissimus, misericordissimus, sapientissimus, providentissimus, fortissimus, patientissimus, benignissimus, ditissimus, liberalissimus, sanctissimus, omnipotens, æternus. Mille tales tituli non exhauriunt dignitatem Christi. De Filio Dei Ioannes, *Hic est*, inquit, *verus Deus, & vita æterna. Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet* t.

13. Idiomata divina participat. *Ita D. Thomas parte 3. q. 48. art 3. ubi hæc ejus verba sunt: Christus etiã secundùm quod homo, sedet ad dexterã Patris secundùm æqualitatem honoris: in quantũ scilicet eodẽ honore veneramur ipsum filium Dei cum naturâ assumptâ.*

XIV. Ipsa Christi humanitas adoratur latriæ † cultu, quo scilicet Deus afficitur. Hunc enim hominem *Deus exaltavit & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine* IESV *omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorũ, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus* IESVS *Christus in gloriâ est Dei Patris* u. Hoc honoris Filio hominis à Deo delatũ clarissimè vaticinatus Daniel, *Et dedit ei potestatem*, inquit, *& honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi servient: potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus quod non corrumpetur* x.

14. Humanitas Christi adoratur cultu latriæ. † *Est actus à virtute Religionis elicitus, qui Deo debetur.*

XV. Objectum beatitudinis secundarium est. Primarium namque Deus corporis expers, alterum ab illo est Christus humano corpore sed immortali vestitus. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti,* IESVM *Christum* y. In concilii Hebræi plenissimo cõsensu vociferatur Petrus: *Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo nos oporteat salvos fieri* z. Ergo *attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio* *. Christus IESVS, *qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: quoniã in ipso condita sunt universa in cælis & in terrâ, visibilia & invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso cõstant* †.

15. Est objectũ beatitudinis secundarium.

Atque hæc quindecim Christi decora, suo, putem, loco inserta, inter delicias humanæ gentis jure meritissimo numeranda sunt. Sed progredimur.

§. IV. *Quomodo, quibus præsentibus, ex quo loco Christus in cælum ascenderit.*

SVum in cælos reditum ab anastasi suâ distulit Servator ipsos quadraginta dies, *quibus & præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & conversans, & loquens de regno Dei.* Hoc temporis spatio Christus suorum fidem firmare ac stabilire instituit. *Hinc illud est*, ut divus Leo sentit, *quòd post Resurrectionem suam Dominus Mariæ Magdalenæ personam Ecclesiæ gerenti, cum ad contactum ipsius properaret accedere, dicit*: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, *hoc est, nolo ut ad me corporaliter venias, nec ut me sensu carnis agnoscas. Ad sublimiora te differo, majora tibi præparo: cum ad Patrem ascendero, tunc me perfectiùs verúsque palpabis, apprehensura quod non tangis, & creditura quod non cernis.*

Act. c. 1. v. 3. & 4.

Leo ser. 2. de Ascen. Dom. pag. 307.

Ioan. c. 20. vers. 17.

Non igitur illi dies, qui inter Resurrectionem Domini Ascensionemque fluxerunt, otioso transiêre decursu, sed magna in eis confirmata sacramenta, magna sunt revelata mysteria. Nam per omne illud tempus providentia divina hoc curavit, hoc docuit, hoc suorum oculis insinuavit & cordibus, Vt Dominus IESVS *verè agnosceretur resuscitatus, qui verè erat natus, & passus, & mortuus: ut non dubiâ fide, sed constantissimâ*

Idẽ ser. 1. de Ascen. Dom.

Ad Eph. c. 4. v. 10. & 6. 7 vers. 26.

a Omnem divinitatis gratiã habet sibi cõgenitam & naturalem.

b Ad Hebr. c. 1. v. 3.

c Apoc. c. 5. vers. 12.

4. Scientiã habet infusam.

d Verè: nã alii paulo aliter.

e ad Col. c. 1. vers. 3.

5. Voluntatẽ habet ab omni labe peccati immunissimam.

f ad Hebr. c. 7. v. 26.

g ad Col. c. 1. v. 19. 20.

6. Solus obsequia Deo præstitit.

h 1. ad Tim. c. 2. v. 5.

i Apoc. c. 5. v. 5.

7. Opera Christi tanti pretii sunt, ut hic ipse homo possit contrahere ex justitiâ cum Deo.

k Ibid. c. 3. vers. 21.

8. Insuperabilia superavit.

l Act. c. 10. vers. 36.

9. Caput est omnium hominũ & Angelorũ.

m ad Ephes. c. 1. v. 22. & seqq.

10. Est sacerdos in æternum, auctor sacramentorum, & Ecclesiæ conditor.

n ad Col. c. 1. v. 18.

o Psal. 109. vers. 4.

p ad Hebr. c. 7. v. 20. & seqq.

q Actor. c. 10. vers. 42.

r Ioan. c. 5. v. 22. & 23.

12. Instrumentali potentiâ præditus est. *s ad Col. c. 2. v. 9.*

tissimâ scientiâ teneretur, eam naturam in Dei Patris consessuram throno, quæ jacuerat in sepulchro.

Discipulos Dominicæ Resurrectionis fide confirmatos, ad eam ipsam fidem aliis explicandam animans: *Euntes*, inquit, *in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ: docete omnes gentes.*

Marc. 16. vers. 15. Matth. c. 28 vers. 19. Luc. c. 24. vers. 50.

Ad hoc docendi munus jam eruditos, Ascensionis suæ testes adhibere voluit. *Eduxit autem eos foràs in Bethaniam.* Non uno agmine incedentes, nec prælato vexillo, sed diversis viis manipulatim exeuntes, ne ea res populum ad novos motus concitaret, si omnes simul discipuli egrederentur urbe. Alii tamen fortasse rectius censent per mediam urbem attonitis, sed vi divinâ cohibitis Iudæis discipulos Domini eductos. Credibile quingentos ad ascensuri locum convenisse. Educti ergo, non ad ipsum usque oppidum Bethaniam, sed per viam quæ illuc tendebat, in oliveti montem, qui ab Hierosolimis itinere sabbati, hoc est, mille passibus distabat *, erátque inter Bethaniam & Hierosolyma medio itinere. Aut, quod probabilius, & sacræ narrationi cõformius, duxit eos in ipsam Bethaniam, ut familiarem amorem in Magdalenâ ejúsque fratrem & sororẽ ostenderet, & hanc ipsam charissimã sibi familiam ad grande ascensionis suæ spectaculum educeret. Porrò cacumen oliveti in hujus spectaculi theatrum elegit. 1. Quia hoc loco cruciatus suos orsus, cùm in horto sudans sanguine precaretur, & inde vinctus ad Annam & Caipham traheretur. Hîc igitur coronidem certamini ac finem dare voluit, ubi dederat initium. 2. *a* In hoc monte sæpius oravit, & orans pernoctavit. *b* Hîc David Absalonem filium rebellẽ fugit. 3. In conspectu patricidalis Hierusalem Ascensionis suæ gloriam exhibere, & abolitis Iudæorum ritibus Christianam disciplinam sancire voluit. Mons autem oliveti ejus erat altitudinis, ut ex illo ferè omnes Hierosolymorum plateæ, ac ipsum mare mortuum conspici potuerit. 4. Oleum oliveti donum, gratiæ ac misericordiæ symbolum, quam nobis Christus in hoc monte Patiens & ascendens impertiit. 5. Supra hunc montẽ in fine mundi considebit Christus judex. Hoc enim judiciũ exercebitur in Iosaphati valle, quæ olivifero monti subjacet. Sentient hîc impii Iudæi fel & acetum, ubi mel & oleum spreverunt. 6. Oliva concordiæ, pacis, obedientiæ, eleëmosynæ, æternitatis symbolum, quæ omnia Christo & imitatoribus Christi ex asse conveniunt.

**Seu 2000. pedes, uti Hieronymus refert epist. 151. ad Algasiam q. 10. & 30. Beda q. 1. in Acta: Bethania in latere mot. is Oliveti ab Hierosolymis distabat 15. stadiis, seu ferè bis mille passibus.*

Causæ cur Christus cacumen oliveti in hujus spectaculi theatrum elegerit.

a Luc. c. 21. 22. 23.

b 1. Reg. c. 15. toto.

Quæ porrò inter Christum, Christi Matrem, & discipulos colloquiorum suavitas, quæ valedicentium verba, qui gemitus & suspiria, quæ lacrymantiũ gaudia, qui amplexus & castissima oscula, quæ oculorum voluptas, qui animorum motus, quæ omnium in admirandis his spectandis fuerit lætitia, cogitari potest, percenseri ac narrari non potest. Est qui censeat, Christum in cælos rediturum (ut sui amorem discipulis altiùs infigeret) manus & pedes præbuisse tangendo atque osculandos, sacris cicatricibus odorem mirum halantibus: Matri verò latus etiam obtulisse supremis osculis salutandum, in quod illa sese abdere, in cóque ascendere cum filio gestiebat. Neque verò credibile Apostolis minùs permissum quàm feminis illis, quæ, Matthæo teste, *Accesserunt & tenuerunt pedes ejus.*

Ludovic. de Ponte par. 5. med. 18. puncto 1.

Matth. c. 28 vers. 9.

Asserit Paulus: *Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt.* Probabile, hos omnes unà cum Apostolis præsentes adstitisse tam amœno spectaculo. *Et elevatis manibus suis*, ait Lucas, *benedixit eis. Et factum est, dum benediceret eis, recessit ab eis.* Ita Isaac benedicens filio Iacob: *Qui maledixerit tibi*, ait, *sit ille maledictus; & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.* Ita Iacob cancellatis, seu decussatis in crucem manibus, benedixit suis nepotibus. Ita idem Iacob ad suum fatalem lectulum filios suos congregavit, *benedixitq; singulis benedictionibus propriis.* Ita Moyses & Aaron sacrificio perfecto *benedixerunt populo.* Ita Christus elevatis manibus affuso cœtui benedicens, in tantâ triumphi gloriâ, crucis figuram representavit: quo quidem corporis habitu gestúque in oliveto precatus creditur. Formulam, quâ benedixit, opinantur aliqui fuisse istam: *Benedicat vobis Dominus, & custodiat vos: ostendat Dominus faciem suam vobis & misereatur vestri: Convertat Dominus vultum suum ad vos, & det vobis pacẽ d.* Hanc enim Deus præscripsit Aaroni, qui fuit imago Christi. Aut usum censent illâ: e *Pater sancte serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum sicut & nos: Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam.* At certè similem arbitrantur id loci ac temporis adhibitam. Efficacissima fuit utique hæc Christi benedictio, quæ beatos spectatores illos cælestibus bonis liberalissimè ditavit. Non poterat ejus benedictio non esse efficax, cujus dicere, est facere.

Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum. Nam *videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Nec enim*, inquit Bernardus, *subitò raptus, ut Elias & Enoch, non furtim sublatus, sed virtutibus illis est elevatus. Quid putatis, Fratres, quantus dolor & timor irruerit Apostolica pectora, cùm eum viderunt à se tolli, & attolli in aëra, non scalis adjutum, non funibus sublevatum, etsi Angelico comitatum obsequio, non tamen sultum auxilio, sed gradientem in multitudine fortitudinis suæ.* Suâ igitur virtute, agilitatis dote, idque sensim, ut diutiùs oculos intuentium pasceret, sese in aërem libravit.

Nec ullum fere dubium, quin prisci Patres subterraneo limbi carcere soluti & qui cum Christo è tumulis prodierunt, cum eodem immortale corpus induti ascenderint, velut Resurgentis Domini primitiæ. Quò illud Paulinum spectat: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem.* Nec etiam dubium, quin Christo reseratum cælum adeunti tota cælestis aula, omnes omnino Angeli in occursum venerint. *Ascendit Deus in jubilo, & Dominus in voce tubæ.*

§. V. *Quibus de causis Christus in cælum ascenderit.*

QVòd Christus hac triumphi formâ in cælum rediderit, diversæ caussæ nobis compendio libandæ. 1. Vt doctrinam & legem suam firmaret, & se cæleste esse vel oculis monstraret. 2. Vt cælum furto pomi obseratũ reserat, & ostenderet regnum suum esse cæleste ac æternum, ideóque suis res terræ despiciendas. 3. Vt corpus tot cruciatibus, tot vulneribus confectum debitâ non privaretur gloriâ. Congrua immortali corpori sedes est cælum. 4. Vt Angelos & omne cælum præsentiâ suâ exhilararet. Cæli *lucerna est agnus*, qui est occisus ab origine mundi. 5. Vt Spiritum sanctum mitteret, & nostram apud Patrem peroraret caussam advocatus potentissimus. *Ita cœpit esse divinitate præsentior, qui factus est humanitate longinquior.* 6. Vt Apostolorum & omnium nostrũm oculos animúmque in altum educeret, secúmque averteret in cælum. Eò monemur: *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dexterâ Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.* Dominus Iesvs sit noster amor: at ubi amor, ibi & oculus, & cor, & thesaurus. Cælum patria est, terra exilium & carcer. Cælum animo habitemus. 7. Vt vel oculis ingereret, quanti promeriti sit humilitas. Recubuit Christus in novissimo loco: jussus est igitur ascendere. *Qui descendit, ipse est qui & ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia.* Non enim, ait Bernardus, ascendere poteris, nisi descenderis. Æternâ lege fixum est: omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. 8. Vt doceret suos heroicas virtutum

Marc. 16. vers. 19. Luc. c. 24. vers. 50. Gen. c. 27. vers. 29. Gen. c. 48. vers. 15.

tutum actiones exercere, & dura pati. Pro se quisque possit dicere: *Ideo omnia sustineo, ut ego salutem consequar, quæ est in Christo* IESV, *cum gloria cœlesti.* Christi ascensio potentissima est ad omnem virtutis cultum exhortatio: quò enim præcessit caput, eò sequentur membra, si capiti suo maneant subjecta. 9. Ascendit Christus in cælum, ut nostram augeret fidem. *Ad Patrem*, inquit, *vado, & jam non videbitis me.* Atqui verò *beati qui non viderunt & crediderunt. Hanc fidem Ascensione Domini auctam*, ait beatus Leo, *non vincula, non carceres, non exilia, non fames, non ignis, non laniatus ferarum, nec exquisita persequentium crudelitatibus supplicia terruerunt. Pro hac fide per universum mundum non solùm viri, sed etiam feminæ, nec tantum impubes pueri, sed etiam teneræ virgines usque ad effusionem sanguinis decertârunt. Hæc fides dæmonia ejecit, ægritudines depulit, mortuos suscitavit.* 10. Ad spem erigendam. Apertum Christi promissum est: *Vado parare vobis locum. Et si abiero & præparavero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis.* Nam *ubi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.* Nimirum ascendit pandens iter ante nos. Per Ascensionem Domini non solùm paradisi cives declarati sumus, sed jam etiam cæli adyta penetravimus in Christo. Ergo animos sursum vocatos desideria terrena non deprimant, ad æterna jam electos peritura non avocent, viam veritatis ingressos, illecebræ non retardent; peregrinari nos meminerimus in hac absynthii valle, in quâ etiamsi voluptatis aliquid & commodi blandiatur, non illud tamen nequiter amplectendum, sed transeundum fortiter. 11. Ad amorem inflammandum, ut ibi esset cor nostrum, ubi est thesaurus noster. Ecce amor noster triumphans Capitolium cœleste subiit: plenissimis amoris affectibus sequamur. Subvolemus ad alta; bonum est nos ibi esse. Sin aliter sequi non liceat, saltem ad Christi triumphantis currum hæreamus vincti, appendix ultima triumphi. Et dum imus, aut dum volamus, hilares simul cantemus:

Salutis humanæ sator
IESV, voluptas cordium,
Orbis redempti conditor,
Et casta lux amantium.
Tu dux ad astra, & semita.
Sis meta nostris cordibus,
Sis lacrymarum gaudium,
Sis dulce vitæ præmium.

Hanc amoris flammam beatus Gregorius sentiens clamat: *Trahe nos post te, curremus in odorem unguentorum tuorum. Unde, fratres carissimi, oportet ut illuc sequamur corde, ubi eum corpore ascendisse credimus. Desideria terrena fugiamus: nihil nos jam delectet in infimis, qui Patrem habemus in cælis. Ecce iste venit saliens in montibus. Veniendo quippe ad redemptionem nostram, quosdam, ut ita dicam, saltus dedit. Vultis ipsos ejus saltus cognoscere? de cælo venit in uterum, de utero venit in præsepe, de præsepi venit in crucem, de cruce venit in sepulchrum, de sepulchro rediit in cælum.* 12. Vt Christus homo legationis suæ veluti rationem redderet, & tantæ molis opere felicissimè peracto, novum toti cælo gaudium inferret. Ita prisci Patres loquuntur. Cyprianus hanc triumphi gloriam expendens: *Nec linguis hominum*, inquit, *nec Angelorum, nec cujusquam acumine ingenii definiri potest, quæ Patris in reditu filij hilaritas fuerit, perinde ac si ulla ad immortale illud gaudiū esse accessio potuerit.* Hoc ipsum ponderans Epiphanius: *Christus*, ait, *ingenti gaudio triumphans, ovem humanæ naturæ humeris impositam Patri obtulit, atque pro tali munere, munus Spiritus sancti quod redderet, impetravit.* Aureus orator Chrysostomus, *Et hæc vobis*, inquit, *dicta sunt, propter corpus quod Christus obtulit: igitur nostræ naturæ primitias obtulit Patri, & oblatum donum miratus est Pater, quod & tanta dignitas offerebat, & quod offerebatur nullâ maculâ fœdabatur. Nam & suis manibus suscepit oblatum, & suæ sedis fecit esse participem, & quod plus, ad partem suæ dexteræ collocavit. Cognoscamus, quis est ille, qui audivit, Sede ad dexteram meam; quæ natura est, cui Deus dixit, Esto meæ particeps sedis? Illa natura est, quæ audivit, Terra es, & in terram ibis. Non enim ad omnem gloriam cælos transisse sufficerat, non cum Angelis stare, sed cælos transivit, supra Cherubin ascendit, ultrà Seraphin elevatus, nec antè stetit, nisi sedem Dominicam meruisset. Vide quo spatio cælum separetur à terrâ, imò terra, quantò ab inferis est, & ipsum cælum quantò ab altiore cælo separatur, & de altiore cælo ad Angelos quantum spatii est, ad superiores etiam potestates, ad ipsam quoque Dominicam sedem. Per hæc omnia natura nostra elevata est, ut homo, qui loco tam humili tenebatur, ut descendere non posset ulteriùs, ad tam excelsam sedem elevaretur, ut altiùs non posset ascendere.*

§. VI. *Nubes Christo ascendenti obvia, Angelorum ad Apostolos verba, impressa rupi vestigia.*

ET *nubes suscepit eum ab oculis eorum.* Hanc nubem veluti sellam curulem misit obviàm Pater Filio. Hinc eam Alphonsus Abulensis Tostatus sedis instar & throni fuisse opinatur. Hæc nubes eximii splendoris indubiè fuit, eo fine submissa, ut ascendentis majestatem suo fulgore vel muta promulgaret, & spectantium oculis illum amœnissimum solem subduceret. De nube hac differens Chrysostomus, *Elias*, inquit, *in curru igneo, Christus in nube ascendit ad cælum. Quando servus vocabatur, currus mittebatur, quando Filius ascendebat, Dominica sedes occurrebat, nec tantum Dominica, sed & paterna. Nam & de Patre ejus ait Isaias, Ecce Dominus sedet in nube levi.*

Sensim eò Christus ascendit, quò poterant Apostolorum oculi pertingere, dein illum nubes spectatoribus subduxit. Mox instar fulguris Christus dote agilitatis in empyreum sese cælum libravit, ubi supremus cæli terræque Dominus, possessionem nostrûm omnium accepit: *ut*, quod Paulus dixit, *impleret omnia* †.

Sed quo vestitu hic triumphator cælos petiit? Solo splendore gloriæ vestitum censet Tostatus. Alii candidam ei vestem, purpuream alii assignant. Crediderim ego veste communi, quâ usus ante mortem, Apostolis sese spectandum præbuisse. Nam cum iis familiariter agere, ab iis videri, tangi, & eum ipsum esse, non alium, qui in cruce pependisset, credi voluit. Atque in hac ipsâ veste in cælum rediisse probabilissimum, ita tamen ut eam gloriæ splendor radius & jubare partim candicante, partim purpurascente perfunderet. Has oculorum delicias cernebant nostræ religionis proceres, lætitiâ exultantes. *Cumque intuerentur in cælum*, ait Lucas, intentis defixi oculis, & ut Ambrosius loquitur, suspensi hoc delectabili aspectu, toti pendebant à cælo. Putat Alphonsus Salmeron, ultimam omnium desiisse videre filium, beatissimam Matrem Virginem; è reliquis eò altiùs quemque oculis secutum, quò plus promeritis excelluisset. Attentiùs hîc expendenda religiosissimæ turbæ dicta, gestus, facta. Quis hîc omnium sensus, cogitationes, admiratio; qui animorum motus, quæ gaudiorum dulcedo, quæ amoris, lacrymarum, & spei suauitas, quæ in ipsâ tristitiâ fuerit jucunditas. Volare sibi sunt visi cum magistro per sublime hoc iter. Prædictum illis, *Amen, amen dico vobis: videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes & descendentes supra Filium hominis.* Viderunt. Nam, *ecce duo viri adstiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic* IESVS *qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.* Hoc loco interrogat Gregorius, *Quid est*, inquit, *quòd nato Domino non in albis vesti-*

Non pervolando ab extremo ad extremum sine medio, uti sensit Abulensis, paradoxo 5. c. 13. sed successivè mirâ celeritate singulos cælos ascedit.

† *Ad Ephes. c. 4. v. 10.*

Act. c. 1. vers. 10.

B. Maria ultima desiit videre Christum ascendentem.

Act. c. 1. v. 11.

Greg. ho. 29. in Evang.

Cur Angeli in Nativitate Christi nō in albis vestibus, in Ascensione verò in albis vestibus apparent.

vestibus, ascendente autem Domino in albis vestibus Angeli apparent, nisi quòd tunc magna solennitas Angelorum facta est, cùm cælum Deus homo penetravit. Quia nascente Domino videbatur divinitas humiliata, ascendente verò Domino est humilitas exaltata. Albæ etenim vestes exaltationi magis congruunt quàm humiliationi. In Ascensione ergo ejus Angeli in albis vestibus videri debuerunt, quia qui in Nativitate suâ apparuit Deus humilis, in Ascensione suâ ostensus est homo sublimis. Non ergo candidati descendunt Angeli ad nascentis, pugnantis, patientis, morientis Domini humilitatem, sed ad resurgentis & ascendentis triumphum & sublimitatem. Vt autem humaniter & aptè ad persuadendum agerent, juxta illos adstiterunt, dixerúnque, *Quid statis aspicientes in cælum?* subductus est oculis amantissimus Magister, jam eum non ampliùs videre licet. Sed illum ad judicium scitote redituram eâdem hâc formâ, quâ ad immutabilem statum & æternitatis cōsortium ascendit. Sic ergo veniet cum iisdem vulnerum vestigiis, cum nube & signo crucis, cum duplici hominum & Angelorum turmâ, cum incredibili majestate, cum cælesti suorum benedictione, cum judiciariâ potestate: hic veniet è cælo descendens in eumdem oliveti montem, quemadmodum vidistis eum ascendere in cælum. Vos qui deduxistis euntem, suscipietis redeuntem, sed securi & assessores judicis. Quid ergo statis? Ite; jam ad labores & certamina vocamini. Ergo ad munus vobis demandatum vos accingite. Ite; non canitur triumphus ante victoriam. Ite bonæ oviculæ luporum medio cingendæ. Ite; vos lapides, gladii, cruces, tormenta varia, mors dira exspectat. Sed per hæc ardua itur ad astra. Magistrum in cruce finientem assiduè cogitate. Non est discipulus melior Magistro. Ite & pugnate cum antiquo serpente, vel per mille mortes cœlum vili emitur.

Porrò ascendens Christus in cælum, impressa rupi vestigia reliquit. Quæ beatissimus rex David vel- C ut eminus contemplatus, *Introibimus*, inquit, *in tabernaculum ejus; adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.* De his pedum Christi vestigiis sanctus Hieronymus, Optatus Melivitanus, Paulinus, Severus Sulpicius, aliique testantur, ea rupi mansisse impressa, cunctis perspicua, & miraculo indelebilia, locúmque sine pavimento relictum, eò quòd excuteret, quidquid ad ornatum poneretur; hunc insuper, quâ cælum lineâ rectâ suspicitur, & Christus aërem transivit, camerâ seu fornice nequaquam operiri potuisse, sed relictum ita patentem semitæ Domini ascendentis indicē. Quæ Cyrillus Hierosolymitanus confirmans, *Stat*, inquit, *ad hodiernum usque diem mons Olivarum, qui Dominum ascendentem in nube, oculis fidelium modò commonstrat, & portam, quâ ascendit in cælum, indicat.* Christianus Adrichomius urbem Solymæam describens, *Ex istis*, inquit, *Domini vestigiis liquet Christum ascendisse facie & oculis ad Occidentem versis.* Atque D hæc Christi Servatoris vestigia tot annorum centuriis permanserunt humo impressa, quidquid erasum inde fuerit & asportatum à Christianis. De his ipsis explicatissimè & cum fide Illustrissimus Dux Nicolaus Christophorus Radzivilus Princeps Polonus, qui ea ipsamet spectavit, ita compendio testatur: Mons Oliveti celsus admodum & latus, ad duo miliaria ejus sese longitudo porrigit; plus spatii ambitu comprehendit. Quà urbem Hierosolyma respicit, amœnam præfert faciem, undique ficu & olivâ consitus frequentissimâ. Istius montis medio Christi ascendentis vestigia cernuntur veluti saxo insculpta. Olim illic templum ab Imperatrice Helenâ erectum jam jacet dirutum. Turcæ ibi exiguum templum habent, cujus medio vestigium Christi unum saxo visitur, quod & ipsi barbari colunt & reverenter osculantur. Alterum verò vestigium exciderunt è rupe & ollâ illâ Turcæ, &, ut dicitur, in templum Salomonis cum transtulerunt. Turcicum illud templum Christianis ingredi negatum. Nam Caddi Præses Syriæ religionis suæ tenacissimus, ipsas etiam cruces à peregrinis parieti appictas & odit & arcet. Iámque ante biennium sub capitis pœnâ sanxit, ne Christianorum ullus ædem illam, in quâ Christi vestigium est, ingrederetur. Hinc Polonus ille Princeps, quem dixi, ad ostium ædis substitit, & sacrum illud signum Dominici pedis vestigium eminus cernens veneratus est. Hoc Zacharias vates velut digito monstrans, *Stabunt pedes ejus*, inquit, *supra montem oliveti, qui & contra Hierusalem ad Orientem.* Inde morem ad posteros transiisse, ut Christiani ad Orientem versi precarentur, quæ auctor est Athanasius.

Hęc mira oliviferi montis, & vestigiorum in eo impressorū venerabilis Beda posteris consignans, ita B verbum è verbo expressit: *In ejus summo vertice ubi Dominus ad cælos ascendit, Ecclesia rotunda, grandis, ternas per circuitū cameratas habet porticus desuper tectas. Interior namque domus propter Dominici corporis meatum, camerari & tegi non potuit, altare ad Orientē habens augusto culmine protectum, in cujus medio ultima Domini vestigia, cælo desuper patente, ubi ascendit, visuntur. Quæ, cùm quotidie à credentibus terra tollatur, nihilominus manent, eamdémque adhuc speciem sui, velut impressis signata vestigiis servant.* Et post nonnulla: *In die Ascensionis Dominicæ, per annos singulos Missâ peractâ, validi flaminis procella desursum venire consuevit, & omnes qui in Ecclesia fuerunt, terræ prosternere. Totâ illâ nocte lucernæ ardent, ut non illustrari tantùm, sed & ardere mons & supposita loca videantur. Hinc in Palestinâ, Ægypto, aliisq; mundi templis usus lampadum consuetus.*

Illud memoratu non indignum addi posse arbitror, quod noti Scriptores narrant. Hierosolyma profectus est cum sociis Lethbaldus gente Burgundio. Vbi ad Olivarum montem pervenit, in crucis modum ad impressa Domini vestigia non sine lacrymis se abjecit; inde corporis pronum erigens diductis brachiis ita precatus: Domine IESV, inquit, qui propter nos de sede majestatis tuæ descendere dignatus es, ut humanum genus salvares, qui etiam ex hoc loco, quem oculis intueor, carne vestitus ad cælos, unde veneras, remeâsti: tuam igitur omnipotentissimam bonitatem obsecro, ut si anima mea hoc anno è corpore migratura est, non hinc recedam, sed in conspectu ascensionis tuæ id fiat, & hâc viâ postte gaudens ingrediar paradisum. Dixit, & in hospitium rediit, jámque cibi nauseans & somni appetens lectum petit cum his vocibus: Gloria tibi Deus. Monetur prandii jam parati. Ille valetudinem excusans, sibi gratiorem cibo quietem ait. Vesperi sacram Eucharistiam poscit, valedicit, moritur.

In hoc ipso monte ad hæc ipsa Domini vestigia beatus Ignatius Loiola, quoad ibi morari licuit, magnis gaudiis affluebat. Nova semper voluptas erat loca alia ex aliis obire, hunc præsertim montem, & in eo pedum sacrorum signa religiosè venerari. Nec & quidem uerò consilium illi fuit, inde aliquando recedere, sed omnem ibi de cetero vitam, & hisce studiis, & traducendis ad Christum barbaris addicere. Sed loci Præses opportunis eum consiliis in Hispaniam redire compulit. Igitur posteaquam diligenter omnia piéque perlustrārat, datur ex more signum profectioni, cùm hic advena subitis cupiditatibus denuo exarsit, ad olearum montem revisere, & sacrorum pedum vestigia, quæ in lapide ibi Christus reliquerat, contemplari. Quare solus repentè, nemine conscio, & quod periculi formidinisque plenum erat, nullis Turcarum præsidiis septus, eódem redit, impensè

Psal. 131. vers. 7. S. Hieron. de locis Hebraïs in Acta Apostol. Optatus Milev. contra Parmen. l. 6. S. Paulinus ad Severum l. 11. Severus Sulpicius l. 2 hist. sacr. Cyrillus catech. 14.

Adrichom. in descript. Hierus. numer. 192. mihi p. 170. Nicol. Christoph. Radzivil. epist. 2. de suo itinere Hierosolymitano, mihi pa. 78. & ep. eādē pag. 102.

Vestigia pedum Christi, in monte Oliveti impressa, à barbaris coluntur,

pensè observaturus, in quam terræ plagam dexteri, in quam lævi pedis indicia spectarent: custodi, quòd alia omnia deferent, cultello forficulâque in mercedem relictâ. Interim advertitur ex advenis Ignatium desiderari. Hic alii metuere, & reducem increpare, sed & alter quispiam Christianus impendio commotior acerbè hominem turbidéque accipere. Sed Ignatius his nihil turbatus identidem intuebatur in Christum, quem totâ è monte in urbem viâ anteambulonem secutus, non modicas voluptates hauriebat. Nimirum hunc montem olivarium gaudiis & miraculis post mœrores Christus nobilitavit. Mons iste rex montium, Christi precibus frequentatus, certaminis & luctæ conscius, Servatoris Sanguine irrigatus, videbit & morientem Antichristum, & cadentem satanam, & revertentem Christum judicem.

§. VII. *Ad parandam cum Christo ascensionem varii priscorum Patrum hortatus.*

ERgo quæ sursum sunt quæramus, ubi Christus est in dexterâ Dei sedens; quæ sursum sunt sapiamus, & præparatas nobis sedes oculis prœmetiamur. Ascendit mortis victor possessionem terræ promissæ accepturus. Terra quam daturus est nobis Dominus Deus noster, terra optima est, ubi rerum omnium abundantiâ perfruemur. Iam illuc animo prœmigremus, quò & corpus demum sequetur. Nam *nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.* Itaq; *consolamini invicem in verbis istis.* Cùm *Christus apparuerit vita nostra, tunc & nos apparebimus cum ipso in gloriâ.*

Deut. c. 8. v. 9. & 10.

1. ad Thess. c. 4. v. 17. 18.

Ad Col. c. 3. vers. 4.

Divino jussu portavit *Aaron* summus sacerdos *nomina filiorum Israël in rationali judicij super pectus suum, quando ingrediebatur sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum.* En summus Pontifex noster sancta sanctorum ingressus nostra nomina deportavit ad Patrem. Gaudeamus & triumphemus. Quò præcessit gloria capitis, eò spes vocatur & corporis. Christi Ascensio nostra est provectio. *Non solùm enim,* ait B. Leo, *paradisi possessores firmati sumus, sed etiam cælorum in Christo superna penetravimus, ampliora adepti per ineffabilem Christi gratiam, quàm per diaboli amiseramus victoriam.* Augustino teste, *Resurrectio Domini spes nostra est; Ascensio Domini glorificatio nostra est. Si ergo rectè, si fideliter, si devotè, si sanctè, si piè Ascensionem Domini celebramus, ascendamus cum illo, & sursum corda habeamus. Servator noster ascendit in cælum, non ergo turbemur in terrâ. Ibi sit mens, & hic erit requies. Ascendamus cum Christo interim corde, ut cùm dies ejus promissus advenerit, sequamur & corpore. Scire tamen debemus, Fratres, quia cum Christo non ascendit superbia, non avaritia, non luxuria, nullum vitium nostrum ascendit cum medico nostro. Et ideo si post medicum desideramus ascendere, debemus vitia & peccata deponere. Inter deponenda, prima sit omnium superbia.* a. *Et videte magnum miraculum. Altus est Deus: erigu te? fugit à te. Quare hoc? quia excelsus est, humilia respicit, & alta de longè cognoscit. Humilia de proximo respicit, ut attollat; alta, id est, superba de longè cognoscit, ut deprimat.*

Exod. c. 28. vers. 29.

Leo ser. 1. de Ascens. Dom.

Aug. to. 10. ser. 1. de Ascens. Dom. qui est sermo 50. inter diversos. ser. 171. de tempore. p. 339.

Cum Christo qui cupit ascendere, peccata debet deponere.

Idem ser. eodem.

a Inter deponenda vitia prima omnium est superbia.

b Psal. 8. vers. 1.

c Prov. c. 18. vers. 12.

Igitur qui fecerat omnia, ferebatur super omnia: *Elevata est, ô bone* Iesv, *magnificentia tua super cælos.* b. Ne priùs elevata, quàm depressa. Gloriam antecedit dejectio. Nam Salomone teste, *antequam glorificetur cor hominis humiliatur* c. Priùs in carcerem Ioseph detruditur, quàm in currum triumphalem elevetur: priùs venditur ut mancipium, quàm Ægypti prorex dicatur. Hæc regia est via ad immensam cæli altitudinem. Hac viâ Dei Filius cum cœtu tot Beatorum inter occursus & comitatum tot Angelorum ascendit, exhilarans & implens omnia. De quo Augustinus, *Quàm mirificò,* ait, *mysterio noster* Iesvs *Christus vel tactu corporis sui, vel transitu gloriæ suæ omnè ad mo-*

Aug. ser. 37. de tempore.

mentum creaturam sanctificat, vivificat, & illustrat? Aquas enim consecrat, dum baptizatur; terram sanctificat, dum sepelitur; mortuos suscitat, dum resurgit; cælestia glorificat, dum ad cælum ascendit. Hinc unique gaudiorũ seges amplissima. *Et verè magna,* inquit summus Antistes Leo; *& ineffabilis erat causa gaudendi, cùm in conspectu sanctæ multitudinis super omnium creaturarum cælestium dignitatem, humani generis natura conscenderet, si supergressus angelicos ordines, & ultra Archangelorũ altitudines elevanda, nec ullis sublimitatibus modum suæ provectionis habitura, nisi æterni Patris recepta consessu, illius gloriæ sociaretur in throno, cujus naturæ copulabatur in filio.* Apostolorum gaudio beatus Lucas explicans, *Et ipsi adorantes,* ait, *regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno: & erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deum.* Hæc animo volvens Bernardus, *Nunc,* ait, *verè adimplevit omnia, qui natus est inter homines, cum hominibus conversatus est, ab hominibus & pro hominibus passus & mortuus est, resurrexit, ascendit, sedet ad dexteram Dei. Agnosco tunicam desuper contextam per totum, quam superna illa manſio claudit, ubi adimpletus est, & adimplevit omnia Dominus* Iesvs *Christus. Verumtamen quid mihi & solemnitatibus istis? Quis me consolabitur Domine* Iesv, *quia te non vidi in cruce suspensum, plagis lividum, pallidum morte, quia non sum crucifixo compassus, obsecutus mortuo, ut saltem lacrymis meis loca illa vulnerum delinirem? Quomodo me dereliquisti insalutatum, cùm formosus in stolâ tuâ rex gloriæ in alta cælorũ te recepisti? Prorsus renuisset consolari anima mea, nisi me Angeli in voce exultationis prævenissent, qui dixerunt:* Viri Galilæi, *quid statis aspicientes in cælum? Hic* Iesvs *qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum eum vidistis euntẽ in cælum. Sic, inquiunt, veniet. Ergóne veniet quærere nos in illâ tam singulari quàm universali processione, cùm præcedentibus omnibus Angelis, & subsequentibus hominibus universis, descendet judicare vivos & mortuos? Proculdubio veniet, sed quomodo ascendit, non quomodo antè descendit. Humilis enim priùs venit animas salvare, sublimis autẽ veniet cadaver istud resuscitare, & configurare corpori claritatis suæ, ut infirmiori huic vasculo abundantiorem impendere videatur honorem. Tunc enim videbitur cum potestate magnâ & majestate, qui priùs in infirmitate carnis latuerat. Intuebor & ego eum, sed non modò; videbo eum, sed non propè, ita ut hæc secunda glorificatio priori glorificationi propter excellentem gloriam manifestè præluceat. Manipulus primitiarum nostrarum Christus oblatus est, ad dexteram Patris assumptus, & assistit nunc vultui Dei pro nobis. Sedet autem ad dexteram, habens in dexterâ misericordiam, in sinistrâ judicium; & misericordiam multam nimis, & judicium multum nimis: in dexterâ aquam, in sinistrâ ignem immobiliter tenens.*

Cor in Ascensione Domini sit gaudiorũ seges amplissima.

Leo ser. 1. de Ascen. Dom. pag. 204.

Luc. c. 24. v. 52. & 53.

Bern. to. 1. ser. 2. de Ascens. Dom. pag. 251. & seqq.

Acto. c. 1. vers. 11.

Cum Bernardo exultans & gestiens Augustinus, *Sanctus,* inquit, *& solemnis dies illuxit. Exultemus & jucundemur in eo. Christus descendit, inferiora patuerunt. Christus ascendit, superiora claruerunt. Christus in sepulchro, mentiuntur custodes. Christus in inferno, visitantur quiescentes. Christus in cælo, credant omnes gentes.* Ascendit ad Patrem *per id quod homo erat, sed mansit in Patre per id quod Deus erat. Ascensionis ergo Dominicæ inclytum & regale mysterium, quòd Christus terram levavit ad cælum, totus canit mundus, & festis agit gaudiis triumphos Domini, quia erexit à terrâ inopem, & de stercore exaltavit pauperem, eúmque levavit ad Patrem. Pavet omne cælum, mutantur astra, concurrit confestim fulmineus illæ militiæ cælestis exercitus. Vident regem suum vivæ carnis manubias reportare, atque hoste debellato hominem in superna conscendere, agnoscunt in cicatricibus signa bellorum: adorant in carne vulnera jam sanata, ubi nihil peccati macula extinxerat, nec quidpiam suâ virulentiâ gravidus ille venenì draco vomuerat. Serpens enim vestigium in petrâ non figebat. Plaudunt agmina, tubæ sonant, lætis se miscentia blanda modulamina choris sunduntur. Ecce confestim splendidius ille senatus cælestis ex regnis solvitur. Viderunt calites cuncti speciosum vulneribus Christum, spoliis*

Aug. ser. 3. de temp. serm. 177. videtur alius quàm Augustini calamus.

Aug. ser. 5. de Ascen. Dom. in ord. ser. 178. Neque hæc, putem, Augustinum sapium.

castris tyrannicis reportata, & admirantes fulgentia divinæ virtutis vexilla, tubis concrepant hymnis, deducúntque lætantes: Quis est, inquiunt, iste Rex gloriæ? Et ajunt: Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ. *Hic est ille candidus & roseus, compunctus à multitudine; hic est ille qui non habuit speciem neque decorem, infirmus in laqueo, fortis in solio, vilis in corpusculo, armatus in prælio, fœdus in morte, pulcher in resurrectione, candidus ex Virgine, rubicundus in cruce, fuscus in opprobrio, clarus in cælo. Iam cælum didicit portare hominem.*

Psal.23.v.10.

Bern.tom.1. ser.6. de Ascens. Dom. mihip. 263. & seqq. Matth.c.17 vers. 4.

Hîc Bernardus opportunissimè interrogans, *Vbi illud jam Petre*, inquit, *quod dixeras*: Domine bonum est nos hîc esse, faciamus hîc tria tabernacula? *Ecce enim ingressus est amplius & perfectius tabernaculum, non manu factum, id est, non hujus creationis. Quomodo ergo jam bonum est nos hîc esse? Imò verò molestum est, grave est, periculosum est. Numirum ubi malitiæ plurimum, sapientiæ modicum si tamen vel modicum invenitur: ubi viscosa omnia, omnia lubrica, operta tenebris, obsessa laqueis peccatorum: ubi periclitantur animæ, ubi spiritus affliguntur sub sole, ubi tantùm vanitas & afflictio spiritûs est. Levemus igitur, fratres mei, levemus in cælum corda cum manibus, & ascendentem Dominum sequi, velut quibusdam passibus devotionis & fidei contendamus. Erit enim cum sine morâ, sine difficultate obviam illi in nubibus rapiemur: & id poterunt corpora spiritualia, quod meritò interim nequeunt spiritus animales. Nunc enim quantis conatibus corda levare necesse est, quæ quidē (ut miserabiliter satis in libro propriæ experientiæ legimus) & corruptio corporis aggravat, & terrena inhabitatio deprimit. Sequamur, fratres, sequamur agnum quocumq; ierit: sequamur Patientem, sequamur & Resurgentem; sequamur multò libentius Ascendentem. Crucifigatur vetus homo noster simul cum illo, ut destruatur corpus peccati, ut ultrà non serviamus peccato, mortificatis nimirum membris nostris quæ sunt super terram. Sed & quomodo ipse resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. In hoc enim mortuus est & resurrexit, ut peccatis mortui justitiæ vivamus. Ceterùm quoniam vitæ novitas locum exigit tutiorem, & resurrectionis dignitas altiorem expetit gradum, sequamur etiam ascendentem, quærere videlicet & sapere quæ sursum sunt, ubi ille est, non quæ super terram.* Ipsâ jam oculatâ fide docti sumus, supplices in cælum levare oculos, puras tendere manus. Apostoli nos docent, exilium & carcerē non amare, cælum tam animi quàm corporis oculis identidem suspicere, patriam anhelare; conscripti sanctorum cives, & domestici Dei sumus.

Quorundā in cælum aspicientiū assiduitas.

S. Martini Turonum præsulis ab aspectu cæli, *Suspex vali*, dicti.

Ita beatissimus Turonum præsul Martinus jugi aspectu inhærebat cælo, eâq; notâ à ceteris dignoscebatur: unde vulgò sortitus nomen, *Suspex cæli*. Cúmque letali febre arderet, supino cubitu jacens, oculis in cælum defixis, precabatur. Rogatus à discipulis ut corpore tantisper verso quiesceret, dum vis morbi remitteret: Sinite me, ajebat, cælum potiùs quàm terram aspiciam, ut suo jam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur.

Antonii Magni.

Antonius Magnus totas noctes precibus pervigilans, eodem corporis habitu, iisdem oculis sursum elatis, quibus occidentem solem dimiserat, orientem aspiciebat.

Francisci Assisiatis.

Sanctissimus vir Franciscus Assisias eo animi affectu, eâ oculorum assiduitate cælum spectabat, ut ipsum etiam corpus præeuntem animum auderet sequi, & terrâ sese altiùs efferre. Ita vis desiderii & amoris attollebat molem corporis. Hinc & pingitur terræ globum calcans, addito hoc lemmate: *Quæ sursum sunt, non quæ super terram.*

Ignatii Societatis Iesv parētis.

Ignatius minimæ Societatis nostræ Parens, in solarium ascendere solebat, unde cælum liberrimè liceret suspicere. Hîc ille aliquantisper corpore immotus, oculis in cælum defixis stabat, tum capite aperto, genu submisso cæli Regem adorabat; subinde humili scabello fessum corpus excipiebat, & manantibus ubertim lacrymis, erectóque vultu in cælestes plagas illud secum ingeminabat: Heu quàm sordet terra, cùm cælum aspicio!

Maria Magdalena, illa olim non unius cacodæmonis hospitium, sed ab his hospitibus liberata, jámque Domini amatrix castissima, non tantùm suis ipsa oculis ascendentem Christum, quod probabilissimum, affixa cælo spectavit, sed ab eo tempore vitam omnem reliquam ita egit, ut, quemadmodum Anselmus loquitur, Angelis vivendo & diligendo similis, cælum potiùs habitaverit, quàm terram.

Maria Magdalena.

Maria Ægyptiaca ubi ab impuriore vitâ resipuit, cælesti voce monita trans Iordanem abiit, & totis quadraginta septem annis solitudinem, imò cælum habitavit. Nam fonte ac radiculis assiduam famem solabatur. De cælo hoc unum habuit agere, cælum jugiter suspicere, cælum perpetuis precibus & suspiriis pulsare, cum cælitibus suavissima colloquia miscere, gaudia cælestia animo præcipere, à cælo tota pendere.

Maria Ægyptiaca.

Maria Oegniacensis facultatibus suis omnibus in egenos sparsis, iis insuper, præcipuè leprosis inserviit; pane nigerrimo prorsus & asperrimo eóque solo cum fonte maximam anni partē victitavit; quâ mensâ famem vexavit potiùs quàm extinxit, deliciis inhians cælestibus. Et verò quid illi cælum negaret centies per diem flexo poplite supplicanti, trecentis plagis corpus castiganti? Non durâsset sanè inter hæc supplicia, nisi cœlitum præsentiâ sæpius fuisset recreata: è cælo, quod assiduis votis salutabat, omne subsidium vitæ hauriebat, veluti jam recepta cælo vivebat.

Maria Oegniacensis.

Atque isti & istæ, tótque alii Patientis & Morientis, Resurgentis & Ascendentis Christi sectatores atque amici cum beatissimo Paulo de seipsis verè poterant affirmare: *Nostra conversatio in cælis est.* Peregrini erant terræ, sed municipes & cives cæli. Accesserunt *ad Sion montem & civitatem Dei viventis, Hierusalem cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam:* Hîc quidem *hospites & advenæ, sed illic cives & domestici Dei.* Nolebant mentem ad caduca dejicere, nec in infimis cogitatione habitare. Vitam agebant puram, cælestem, sanctam, cœlo dignam. De beatâ vitâ, de Angelis, de Deo, imò cum Deo atque Angelis assiduè loquebantur: ita tendebant ad cælum, & sperabant ad Christum, qui viam ascendendo præmunivit, se brevî perventuros.

Ad Philip. 3. vers. 20. Ad Hebr. 12. vers. 22. Ad Ephes. 2. vers. 19.

Eò, mi lector, Deliciæ gentis humanæ, eò nos Christus Nascens, Moriens, Resurgens vocat; eò tendit hæc scriptio. Actiones vitæ sic nobis instituendæ eóque dirigendę sunt, ut, quod Ecclesia canit, ibi nostra fixa sint corda, ubi vera sunt gaudia: uti, qui Redemptorem nostrum ad cælos ascendisse credimus, ipsi quoque mente in cælestibus habitemus.

Rogatus Empedocles cur viveret, Vt cælum aspiciam, ajebat; tolle cælum, & nullus ero. Si Christiani sanguinis homo interrogetur, Cur vivis? Iure optimo respondebit: Vt cælum non tantùm aspiciam, sed & possideam. Hinc meritò Bernardus ad caduca malè depressum increpans, Non pudet te, inquit, erecto vultu cælum suspicere, dejectâ mente in terrâ repere? Ita igitur jam cogitationes nostras erudiamus, ut Dominum Iesvm Nascentem, Morientem, Resurgentem in oculis assiduè habeamus. Hæc una vitæ nostræ requies est; nusquam non alibi turbæ, & magni mœroris seges. Ad Nascentis Christi præsepium, ad Morientis crucem, ad Resurgentis monumentum mens nostra nullo non momento dies nocteśque hæreat affixa. Hinc omne nobis subsidium, hinc solatia, hinc ad omnem pugnā tam vires quàm arma sunt petenda. Præsepe, Crux, Tumulus nostri

Regis

Regis ab omni nos hoste, ab omni vitio illæsos tuebuntur. Hac parte vincimur, si amamus.

Et quid magnum est, eum amare, qui tam prodigè nos amavit? Verus amor mutuas vices amat, & ex altero in alterum transit, ut meritò vel belluâ immanior dici debeat, quem nullus in amorem amor provocet. Amorem verbo testari, omnium est, etiam inimicorum. Sincerus in Deum amor, æquo fert animo adversis concuti; convitiis lacerari, rideri, calcari non horret. Inter majora beneficia reponit sperni & cædi pro Christo, quàm divitiis extolli & deliciis affluere cum mundo. Magnam prærogativam interpretatur pro amato quàm plurima pati, solatio est atque gaudio, doloris socium adhiberi. Ex his judicium ferre potes de te déque amore tuo. Nam forsan dices, amari à te Deum. Credam, si verbis facta respondeant. Amare linguâ, & factis hostilitatem profiteri, non amare sed ludere est. Amor parium est. Non amavit nos Christus ore solùm delicato; ad columnam, ad judicum tribunalia, ad crucem sui specimen amoris præbuit, amorem à nobis similem deposcit, robustum & pati omnia paratum.

Sincerus amor in Deum æquiori fert animo adversis concuti, quàm divitiis extolli.

Delitiarum gentis humanæ partis tertiæ finis.

NOE
ARCHITECTVS ARCAE
IN
DILVVIO NAVARCHVS.

CAPVT. I.

Primum diluvii principium, multiplicatio hominum, & flagitiorum.

§. 1

Definitio felicitatis.

ROGATVS SOCRATES, STOBÆO teste, quid esset felicitas, sapienter in hunc modum respondens, Felicitas, inquit, est voluptas, quam non sequitur pœnitudo. Si terrarum orbem lustremus, & omnes ubique voluptates probè delibemus, non inveniemus ullam è caducis omnibus, quam denique non sequatur presso pede pœnitentia, sed plerumque nimis sera. Denique voluptatum asseclis Paulinum illud jure objicitur: *Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis?* Ad Rom. c. 6. v. 21.

Ævo Noëmi conviviis & voluptatibus traducebant vitam, nemo non helluabatur, totus orbis lasciviebat, moribus ubique terrarũ corruptissimis. Quod ingemiscens Christus, *Sicut erant*, inquit, *in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes usque ad eum diem, quo intravit Noë in arcam, & non cognoverunt, donec venit diluvium, & tulit omnes.* Maxima tunc Dei oblivio ubiq; locorum fuit. Vnus atque unicus Noë, quod de Tobiâ dicitur, *Memor erat Domini in toto corde suo. Noë vir justus cum Deo ambulavit.* Dei præsentia locis omnibus assiduè cogitata, in tantâ scelerum colluvie servavit illum velut unicam in denso & horribili vepreto rosam. Matth. c. 24 vers. 28. Tob. c. 1. vers. 13. Gen. c. 6. vers. 9.

Hanc orbis gemmam Noëmum orbi dabimus redivivum, unà cum arcâ annuo omnium animantium stabulo, & diluvio humanæ gentis sepulchro. Totis divinis litteris vix quidquam, putem, adeò divinam bonitatem ac misericordiam unáque justitiam & æquitatem summam sub oculos ponit. Primum est, quod sacri codices dictioni offerunt: *Cúmq; cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreássent.* Hìc principium interitûs declarandum. Ibid. v. 1.

IN turbis semper turbæ; magnus populus, grandis tumultus; multi homines, multa sæpenumero vitiorũ colluvies. Cœperunt homines multiplicari super terram, simul & libidinum illecebræ. Multiplicati fuerunt etiam ante diluvium, sed non in eam hominum frequentiam. Ante orbis eluviem ab orbe cõdito pæne duo millia annorum fluxerunt; quo quidem tempore gens humana plurimũ auxit numero; nunc in immensam ferè multitudinem excrevit, sed pari ferè passu succrevit nequitia. Multiplicationem hominum multiplicatio flagitiorum comitabatur, idque Enochi ævo circa septimam ab Adamo & Setho generationem. Hìc omnia in pessum ruere cœperunt. Ioseph. l. 1. Antiq. c. 3.

Verè cecinit Hebræus vates Isaïas: *Multiplicásti gentem, non multiplicásti lætitiam.* Multi homines, multa scelera. Idem in Ægypto videre fuit, ubi stirps Iacob in eum numerum excrevit, ut in emigratione sexcenta millia virorum bellicosorũ sint censa feminis, liberis, senibus, ancillis, famulis in hunc numerum minimè relatis. Rex Ninus anno à diluvio ducentesimo quinquagesimo imperare cœpit, quo tempore ita aucti sunt homines, ut in solo Nini exercitu decies septies centena millia peditum, ducenta millia equitum, decem millia falcatorum curruum numerarentur: quod Diodorus Siculus testatur. *Multiplicásti gentẽ, non multiplicásti lætitiam.* De hoc humanæ gentis argumento disserens Iosephus, Qui priùs certatim, inquit, virtutem exercuerant, posteà duplo majori studio malitiam consectabantur. Isa. c. 9. v. 3. Diodor l. 3. cap. 2.

Hoc bono Numini suprà quàm dici potest, displicet, suis nos beneficiis tam turpiter abuti, suâ nos bonitate fieri pejores. Atqui scivit Deus, inquies, hoc futurum. Ita sanè scivit & Christus Iudam fore proditorẽ & furem, eum tamen in Apostolum elegit. Hæc Dei mirissima bonitas est & clementia, ut ea se retardari non sinat ab humanâ nequitiâ. Neque verò decet Deum propterea parciorem esse ad benefaciendum, quantumvis ejus beneficiis abutantur homines in Dei contemptum, suúmque exitium. Quod expendens Ambrosius: *Secuturo*, inquit, *diluvio non debuit æstimari defuisse gratiam fœcunditatis illi generationi, quam diluvia* Bonitas & Dei clementia nõ retardatur ab humanâ nequitiâ. *Ambros. to. 4. l. de Arcâ & Noë c. 3. pag. 141.*